

T.C.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ PROGRAMI
BİLİM DALI

ADİYAMAN İLİ GÖLBAŞI İLÇESİ’NİN
TARİHİ, SOSYO-EKONOMİK, KÜLTÜREL
YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Cebrail GÖKSU

2008 - NIĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ PROGRAMI
BİLİM DALI

ADİYAMAN İLİ GÖLBAŞI İLÇESİ'NİN
TARİHİ, SOSYO-EKONOMİK, KÜLTÜREL
YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Cebrail GÖKSU

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. ŞABAN BAYRAK

2008 – NİĞDE

Yrd. Doç Dr. Şaban BAYRAK danışmalığında, **Cebrail GÖKSU** tarafından hazırlanan “**Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi’nin Tarihi, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Yapısı**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalında, Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

JÜRİ:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Şaban BAYRAK

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

Doç. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Adıyaman ili Gölbaşı ilçesinin tarihi, sosyo-ekonomik, kültürel yapısı konulu bu yüksek lisans çalışmasında, Adıyaman ili, Gölbaşı ilçesinin tarihi, coğrafyası, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı beş bölümde ele alındı. Gölbaşı'na dair ilk resmi kaynakların, yörenin Osmanlı hâkimiyeti altına girdikten sonra kayıt altına alınmaya başlamasından dolayı, ilçenin tarihi Adıyaman ve Besni tarihi dâhilinde incelendi. İlçe tarihini ortaya koymak bakımından yerel kaynaklar ve ilçedeki tarihi kalıntılar ile ilgili incelemeler de değerlendirmeye alındı. Coğrafi ortamın tespiti o yerin tarihi ve kültürü üzerindeki etkisini de değerlendirmek bakımından önemli olduğu için Gölbaşı ilçesinin coğrafi yapısı; morfolojik, jeolojik, hidrografik özellikleri ile birlikte detaylı bir şekilde ortaya konuldu. Aynı bölüm içerisinde ilçenin iklimine de yer verildi. İlçenin sosyal yapısı; nüfus, yerleşme, eğitim, basın-yayın kuruluşları, dini kurumlar, sağlık kuruluşları, vakıflar ve dernekler başlıkları altında incelendi. İlçenin nüfusu, idari yapısı ve bazı sosyal kurumları incelenirken 16. yüzyıla dair Osmanlı kayıtlarının yer aldığı kaynak eser incelenerek Gölbaşı'nın o dönemdeki sosyal yapısı da ortaya konulmuş oldu. Tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaret, ormancılık, madencilik ve turizm konuları bağlamında ele alınan Gölbaşı'nın ekonomik yapısı yine 16. yüzyıl Osmanlı iktisadi yapısına dair kayıtların incelendiği kaynak eserlerden edinilen verilerle zenginleştirildi. Kültürel ve kültürel yapı kavramları açıklığa kavuşturulduktan sonra Gölbaşı ilçesinde beslenme kültürü, halk sanatları ve zanaatları, yöresel kıyafetler, yöresel oyunlar, çocuk oyunları; halk edebiyatı; doğum, evlenme, ölüm, asker uğurlama ve gelenekler açıklandı. Sonuç kısmında araştırmanın genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra çözüm ve öneriler ortaya konuldu.

Anahtar kelimeler: Adıyaman, Gölbaşı, tarih, coğrafya, kültür, ekonomi, sosyal yapı.

ABSTRACT

In this thesis concerning Adıyaman's Gölbaşı district's historical, socio-economical and cultural beings; we analyze the history, geography, social, economic and cultural beings of Gölbaşı in five stages. The history of the district explained together with Adıyaman and Besni's history because first official resources about Gölbaşı started to save after the district's taken under control of Ottoman Empire. To explain the history of Gölbaşı; local resources and ruins on the district were considered. Analysing the geographical ambience is very important to explain its effects on history and culture. Because of this, Gölbaşı's geography; morphologic, geologic, hydrographic, properties are shown with all its details. Climate is also explained in this stage. Social beings of the district is analyzed at the titles of population, settlement, education, media companies, religious foundations, health foundations and corporations. While analyzing the population of the district, administrative beings and some social foundations; we also analyze some resources which includes 16 th. century Ottoman archives. And by analyzing all these we aim to show Gölbaşı's social facts in that century. Gölbaşı's economic beings such as; farming, animal breeding, industry and trading, forestry, mining and tourism again enriched by using resources of 16 th. century Ottoman's economic datas. After explaining culture and cultural beings we try to explain; nutrition, social art and craft, local dresses, local games, child games, folk literature, birth, wedding, death, soldier ceremonies and traditions of Gölbaşı. In final stage; after general assessments were made, solutions and advices were shown.

Keyword: Adıyaman, Gölbaşı, history, geography, culture, economical, social being.

ÖN SÖZ

Tarih, geçmişin bize bıraktığı en kıymetli hazinedir. Bu hazine, içerisinde barındırdığı paha biçilmez cevherler sayesinde milli şuurun ve milli bekanın hayat kaynağı olmuştur. Hepimizin bildiği üzere tarihi insan yapar. İnsan ise kültürel bir varlıktır. İnsan kültür oluşturur, kültürü değiştirir, hatta kimi zaman kültürü ortadan kaldırır. Kültür, başlı başına bir oluşum değildir. Dil, din, örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, edebiyat, giyim-kuşam, beslenme hatta yerleşme konusu dahi kültür ile bire bir bağlantılıdır.

Coğrafi faktörlerin kültür üzerindeki etkisi yadsınamaz. Nitekim sosyolojinin kurucusu sayılan İbn Haldun, insan davranışları üzerinde iklimin etkisinden söz etmektedir. Kültür, bir anlamda insanların eşyaya ve olaylara hatta doğaya bakışı olarak yorumlanacak olursa bu karşılıklı etki daha da iyi anlaşılacaktır.

Gerek tarih gerek kültür gerek coğrafi miras olgusu, Türk toplumunun sıkı sıkıya bağlı kalması gereken değerlerdir. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş kültürel ve manevi değerler bu hazinelerin gün ışığına çıkarılması ile gücünü koruyacaktır. Ben de, kimi eskide kalmış kimi halen varlığını koruyan Gölbaşı kültürünün ülkemiz hazinesinde yer bulacağını temenni ediyorum.

Çalışmalarım esnasında bana en önemli kaynağı teşkil eden Gölbaşı halkına, yine çalışmalarım süresince kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim saygı değer hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Şaban Bayrak'a, Belören Lisesi personeline, özellikle saha çalışmalarım da yardımlarını esirgemeyen Balkar Belediyesi çalışanlarına ve bu süre zarfında maddi ve manevi destekleri ile yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak 2008

Cebrail GÖKSU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xxv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxviii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xxix
HARİTALAR LİSTESİ.....	xxx
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xxxi
EKLER.....	xxxvii
KISALTMALAR.....	xxxviii
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN METODU.....	2
1. Araştırmanın Önemi.....	2
2. Araştırmanın Kapsamı ve Alanı.....	2
3. Araştırmanın Sınırları.....	3
4. Araştırmada Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri.....	3
5. Tezin Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Problemler.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN TARİHİ VE COĞRAFYASI

A. TARİHÇESİ.....	6
1. Tarih Öncesi Çağlarda Gölbaşı ve Çevresi.....	8
1.1. Paleolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi.....	8
1.2. Neolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi.....	11
1.3. Kalkolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi.....	12
1.4. Tunç Çağında Gölbaşı ve Çevresi.....	13
2. İlk Çağda Gölbaşı ve Çevresi.....	14
2.1. Hititler.....	14
2.2. Hurri ve Mitanni Uygarlıkları.....	16

2.3. Kummuh Krallığı	16
2.4. Asur Krallığı	18
2.5. Persler.....	19
2.6. Helenistik Dönem (Büyük İskender) ve Seleukos Krallığı.....	20
2.7. Kommagene Krallığı.....	21
2.8. Romalılar.....	23
3. Gölbaşı ve Çevresinde İslam-Bizans-Hamdani Hâkimiyeti.....	25
3.1. Bizans Dönemi	26
3.2. Hz. Ömer Dönemi	26
3.3. Emeviler Dönemi	27
3.4. Abbasiler Dönemi	28
3.5. Hamdaniler ve Bizans Hâkimiyeti	30
4. Selçuklular Zamanında Gölbaşı ve Çevresi	30
4.1. Büyük Selçuklu Devleti	30
4.2. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi	31
4.2.1. Süleyman Şah Dönemi	31
4.2.2. I. Kılıçarslan Dönemi	32
4.2.3. Selçuklu Toparlanması ve I. İzzeddin Mesut Dönemi	34
4.2.4. II. Kılıç Arslan Devri	35
4.2.5. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri ve Baba İshak Ayaklanması.....	37
4.2.6. Bölgenin Zengiler-Artuklular-Eyyübler-Selçuklular Arasında El Değiştirmesi	38
5. Gölbaşı ve Çevresinde Moğol- Ermeni Hâkimiyeti	40
5.1. Köseadağ Savaşı Sonrası Yörede Moğol-Ermeni Hâkimiyeti.....	40
6. Gölbaşı ve Çevresinde Memluklu Hâkimiyeti.....	41
6.1. Memlukluların Besni'yi Ele Geçirmesi	41
6.2. Dulkadir Beyliği.....	42
6.2.1. Halil Bey Dönemi	43
6.2.2. Sevlî Bey Dönemi	43
6.2.3. Nasireddin Mehmet Bey Dönemi	44

6.2.4. Ankara Savaşı Sonrası Osmanlı Dulkadirli Yakınlaşması ve Besni'nin Dulkadirli ile Memlûklular Arasında El Değiştirmesi	45
7. Timur'un Ortadoğu ve Anadolu Seferleri Döneminde Gölbaşı ve Çevresi ..	46
7.1. Timur'un Suriye Harekâtı ve Besni'nin Timur'un Eline Geçmesi	46
8. Gölbaşı ve Çevresinde Osmanlı Hâkimiyeti	48
8.1. Yıldırım Bayezid'in Besni'yi Ele Geçirmesi	48
8.2. Fatih Döneminde Dulkadirli -Osmanlı Yakınlaşması ve Besni'nin Dulkadirli Tarafından Memlûklulardan Alınması	49
8.3. Yavuz Sultan Selim Dönemi- Besni'nin Osmanlı Hâkimiyetine Girmesi	51
8.4. Birinci Dünya Savaşında Gölbaşı	53
9. Gölbaşı'nın İdari Tarihi	55
10. Gölbaşı'ndan Geçen Tarihi Yollar	57
11. Milli Mücadele Döneminde Gölbaşı ve Çevresi	58
11.1. Ali Galip Olayı	60
11. 2. Gölbaşı'ndaki Çete Olaylarının İstiklâl Mahkemesine Yansıması ...	62
12. Cumhuriyet Döneminde Gölbaşı ve Çevresi	64
12.1. İç Güvenlik Şehitlerimiz	67
13. Gölbaşı ve Çevresinde Cemaatler, Aşiretler, Oymaklar	69
13.1. Türkmen, Yörük ve Ekrâd Tabirinin Anlamı	69
13.2. Osmanlı İskân Siyaseti İçerisinde Gölbaşı ve Çevresinin Durumu ...	74
13.3. Gölbaşı İlçesinde Oymak, Aşiret ve Cemaatler	77
B. COĞRAFYASI	90
1. Gölbaşı İlçesinin Morfolojik Özellikleri	92
1.1. Dağları	92
1.2. Tepeleri	93
1.3. Vadileri	93
1.4. Platoları	94
1.5. Ovaları	94
2. Gölbaşı İlçesinin Jeolojik Özellikleri	95
3. Gölbaşı İlçesinin Hidrografik Özellikleri	97

3.1. Akarsuları.....	97
3.1.1. Göksu Çayı.....	97
3.2. Gölleri	98
3.2.1. Gölbaşı Gölü	99
3.2.2. Azaplı Gölü	100
3.2.3. İnekli (Yeşilova) Gölü	101
4. Gölbaşı İlçesinin Doğal Bitki Örtüsü.....	103
5. Gölbaşı İlçesinin Toprak Yapısı.....	106
5.1. Alüvyal Topraklar	107
5.2. Kolüvyal Topraklar	108
5.3. Kırmızımsı Kahverengi Topraklar	108
6. Gölbaşı İlçesinin İklimi.....	109
6.1. İklim Elemanları.....	110
6.1.1. Sıcaklık.....	110
6.1.2. Yağış ve Nemlilik	113
6.1.3. Basınç ve Rüzgârlar	115

İKİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN SOSYAL VE İDARİ YAPISI

A. SOSYAL YAPI	117
1. Sosyal Yapı Tanımı ve Gölbaşı İlçesinin Sosyal Yapısı	117
2. Gölbaşı İlçesinin Nüfusu	121
2.1. 16. ve 20. Yüzyıllarda Gölbaşı'nın Nüfusu	121
2.2. Gölbaşı İlçesinin Nüfusu.....	127
2.2.1. Yıllık Nüfus Artışı	128
2.2.2. Şehir ve Kır Nüfusu	130
2.2.3. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	131
2.2.4. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	135
2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Nüfuslanma.....	139
2.2.6. Yerleşim Yeri ve Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Hane Halkı Sayısı.....	140

2.2.7. Doğumlar ve Ölümler	142
2.2.8. Evlenme – Boşanma.....	144
2.2.9. Nüfusun Eğitim –Öğretim ve Okur-Yazarlık Durumu	145
3. Gölbaşı İlçesinde Yerleşme ve Yerleşme Şekilleri	146
3.1. Daimi Kır Yerleşmeleri (Köyler).....	147
3.2. Köyaltı Yerleşmeleri	149
3.3. Meskenler ve Eklentiler	151
3.4. Mesken Tipleri ve Nitelikleri	152
3.5. Konut Kolaylıkları	155
3.6. Yerleşmeye Bağlı Sorunlar ve Yapılan Çalışmalar	160
3.6.1. Kuruluş Yerleriyle İlgili Sorunlar	160
3.6.2. Jeolojik Özellikle İlgili Yerleşme Sorunları	163
3.6.3. Altyapı Hizmetleri.....	163
3.6.3.1. Ulaştırma ve Köy Yolları.....	164
3.6.3.2. Su İşleri	167
3.6.3.3. Köy Elektrifikasyonu ve Telefon Bağlantısı.....	170
3.6.3.4. Kanalizasyon ve Diğer Altyapı Hizmetleri	172
3.6.4. İmar Hizmetleri	173
4. Gölbaşı İlçesinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri.....	175
4.1. Örgün Eğitim.....	175
4.1.1. Okul Öncesi Eğitim.....	176
4.1.2. İlköğretim Okulları	178
4.1.2.1. İlköğretime Kayıt Sayısı	187
4.1.2.2. Kütüphanecilik Faaliyetleri.....	189
4.1.2.3. Bilgisayar Laboratuvarları	190
4.1.3. Ortaöğretim Kurumları.....	192
4.1.4. Yüksek Öğretim	196
4.2. Yaygın Eğitim	197
4.2.1. Halk Eğitim Merkezi.....	197
4.2.2. Dershaneler	200
4.3. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Personel Durumu ve Yapılan Faaliyetler	201

4.3.1. Personel Durumu.....	201
4.3.2. Yapılan Faaliyetler.....	202
5. Gölbaşı İlçesinde Dini Kurumlar.....	202
6. Gölbaşı İlçesinde Sağlık Hizmetleri.....	204
6.1. Gölbaşı Devlet Hastanesi.....	204
6.2. Gölbaşı İlçesinde Sağlık Ocakları ve Diğer Sağlık Kuruluşları.....	207
6.3. Çevre Sağlık Hizmetleri.....	207
6.4. Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı.....	208
7. Gölbaşı İlçesinde Basın-Yayın Kuruluşları.....	208
7.1. Alternatif Bakış Gazetesi.....	208
7.2. Türkay Gazetesi.....	208
7.3. Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.....	209
7.4. Anadolium Dergisi.....	209
7.5. Mavi Çınar Dergisi.....	209
7.6. Şahin Fm.....	212
7.7. Uzman Fm.....	212
8. Gölbaşı İlçesinin Sosyal Yapısı İçerisinde Etkili Olan Diğer Kurum ve Kuruluşlar.....	212
8.1. Dernekler.....	213
8.2. Halk Kütüphanesi.....	213
8.3. Spor Kulüpleri.....	213
8.4. Vakıflar.....	213
8.4.1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Vakıf Arazileri.....	213
8.4.2. Gölbaşı İlçesinde Vakıflar.....	214
8.4.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.....	214
8.4.2.2. Diğer Vakıflar.....	215
B. İDARİ YAPI	216
1. Gölbaşı İlçesinin İdari Yapısı.....	216
1.1. Osmanlı İdari Yapısı Altında Gölbaşı ve Çevresi.....	216
1.2. Gölbaşı İlçesinin İdari Yapısı.....	218
1.2.1. Mahallî İdareler.....	219
1.2.1.1. Gölbaşı Kaymakamlığı.....	219

1.2.1.2. Gölbaşı Belediyesi	220
1.2.1.3. Balkar Belediyesi	222
1.2.1.4. Belören Belediyesi	223
1.2.1.5. Harmanlı Belediyesi.....	223

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN EKONOMİK YAPISI

A. TARIM	226
1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Toprak İdaresi ve Tarım Faaliyetleri....	227
1.1. Toprak İdaresi	227
1.1.1. Mülk Arazi	227
1.1.2. Mirî Arazi	229
1.1.2.1. Has Arazi	229
1.1.2.2. Zeametler	230
1.2. Tarım Faaliyetleri.....	230
1.2.1. Alınan Vergilere Göre Yetiştirilen Mahsuller.....	234
1.2.1.1. Hububat ve Bakliyat	234
1.2.1.2. Pamuk Üretimi.....	235
1.2.1.3. Bağcılık ve Meyvecilik.....	236
2. Gölbaşı İlçesinde Tarım Topraklarından Yararlanma Durumu.....	238
2.1. Gölbaşı İlçesinde Tarımı Etkileyen Faktörler.....	239
2.1.1. Sulama	239
2.1.2. Gübreleme.....	242
2.1.3. Islah ve İlaçlama	242
2.1.4. Tarımda Makineleşme	243
2.1.5. Pazarlama.....	245
2.1.6. Gölbaşı İlçesinde Tarımı Destekleme Faaliyetleri.....	246
2.2. Gölbaşı İlçesinde Tarla ve Bahçe Tarımı.....	250
2.2.1. Tahıllar (Hububat ve Bakliyat).....	251
2.2.2. Endüstri Bitkileri Tarımı.....	252
2.2.3. Meyvecilik	253

2.2.3.1. Trabzon Hurması Yetiştiriciliği.....	254
2.2.3.2. Çilek Yetiştiriciliği	255
2.2.4. Bağcılık.....	256
2.2.5. Sebzeçilik.....	258
B. HAYVANCILIK.....	259
1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Hayvancılık.....	259
2. Gölbaşı İlçesinde Hayvancılık.....	260
2.1. Hayvan Soylarının Islahı.....	260
2.2. Otlakların Islahı.....	262
2.3. Besicilik ve Ahır Hayvancılığı.....	263
2.4. Gölbaşı İlçesinde Hayvan Varlığı	263
2.4.1. Küçükbaş Hayvancılık	263
2.4.2. Büyükbaş Hayvancılık	264
2.4.3. Kümes Hayvancılığı.....	265
2.4.4. Arıcılık	266
2.4.5. Su Ürünleri	266
2.5. Hayvan Hastalıkları ve Alınan Önlemler	267
2.6. Gölbaşı İlçesinde Hayvancılığı Destekleme Faaliyetleri.....	268
C. SANAYİ VE TİCARET	270
1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Ticaret ve Buna Bağlı Olarak Alınan Vergiler	270
1.1. Değirmen Vergisi	270
1.2. Yol Vergisi (Bâc-ı Râh).....	271
2. Gölbaşı İlçesinde Sanayi ve Ticaret	273
2.1. Gölbaşı İlçesinde Bulunan Başlıca Sanayi ve Ticaret Kuruluşları.....	273
2.1.1. Küçük Sanayi Sitesi.....	273
2.1.2. Organize Sanayi Bölgesi	274
2.1.3. SOYKAN Kömür İşletmesi.....	274
2.1.4. CİVKUR.....	275
2.1.5. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Malatya Şeker Fabrikası Gölbaşı Bölge Şefliği	275
2.2. Diğer İşletme ve Kuruluşlar	276

2.2.1. Sıhî Müesseseler	276
2.2.2. Gayri Sıhî Müesseseler	276
2.2.3. Umuma Açık Yerler	276
2.3. Meslek Kuruluşları	277
2.4. Bankalar	277
D. MADENCİLİK	278
1. Gölbaşı İlçesinde Madenler ve Enerji Kaynakları	278
E. ORMANCILIK	280
1. Gölbaşı İlçesinde Orman Arazilerinin Dağılışı	280
2. Orman Varlığından Yararlanma	281
3. Gölbaşı İlçesinde Ağaçlandırma Faaliyetleri ve Orman Arazilerinin Korunması	281
F. TURİZM	284
1. Gölbaşı İlçesinde Doğal ve Tarihi Değerler	284
1.1. İlçenin Turistik Kaynakları	284
1.1.1. Arkeolojik Sit Alanları	285
1.1.1.1. Azaplı Höyüğü (Balkar Beldesi)	285
1.1.1.2. Kavkutlu Höyük (Harmanlı Beldesi)	286
1.1.2. Sivil Mimari	287
1.1.2.1. Altınlı Köprü	287
1.1.2.2. Vijne Köprüsü (Yaylacık)	288
1.1.2.3. Paşa Köprüsü	290
1.1.2.4. Tren İstasyonu Yapıları	291
1.1.3. Doğal Sit Alanları	292
1.1.3.1. Gölbaşı Gölü	292
1.1.3.2. İnekli Gölü	292
1.1.3.3. Azaplı Gölü	293
1.1.4. Diğer Tarihi Yapı ve Kalıntılar	293
2. Festivaller	304
2.1. Kuru Peygamber Üzümlü Festivali	304

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN KÜLTÜREL YAPISI

A. KÜLTÜREL YAPI	305
1. Kültür ve Kültürel Yapı Tanımlamaları.....	305
B. BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ	310
1. Gölbaşı İlçesinde Beslenme ve Mutfak Kültürü	310
1.1. Mahalli Yemekler	311
1.1.1. Basalla (Ekşili Köfte).....	311
1.1.2. Bulama	311
1.1.3. Çağla ve Erik Sulusu	312
1.1.4. Çiğköfte	312
1.1.5. Dolma	312
1.1.6. Döğmeç	313
1.1.7. Ekmek Köftesi.....	313
1.1.8. Fellah Köftesi	313
1.1.9. Firik Pilavı.....	313
1.1.10. Haşlama Köfte.....	314
1.1.11. Hedik	314
1.1.12. İçli Köfte	314
1.1.13. Karnıyarık.....	315
1.1.14. Kelle Paça.....	315
1.1.15. Körmenli Aş	315
1.1.16. Kurut Ekşilisi.....	316
1.1.17. Lepe	316
1.1.18. Makarna.....	316
1.1.19. Makarna Sulusu.....	316
1.1.20. Mercimekli Köfte	316
1.1.21. Mukaşirli Pilavı.....	317
1.1.22. Nohut Sulusu (Yahni).....	317
1.1.23. Patates Tavası.....	317
1.1.24. Patlıcan Kebabı	317

1.1.25. Pirpirim Katıklısı.....	318
1.1.26. Pisik Köftesi	318
1.1.27. Sac Kavurması.....	318
1.1.28. Salçalı Pirinç Pilavı	318
1.1.29. Simit Aşısı.....	319
1.1.30. Sıcak Köfte.....	319
1.1.31. Simit Pilavı.....	319
1.1.32. Soğan Kebabı	319
1.1.33. Tarhana Kavurması	320
1.1.34. Tava.....	320
1.1.35. Türlü	320
1.1.36. Omaç	320
1.1.37. Ürünkül Kavurması	320
1.1.38. Yaprak İçi.....	321
1.1.39. Yaprak Sarması	321
1.1.40. Yeşil Fasulye	321
1.1.41. Yoğurtlu Yuvalama	321
1.1.42. Yumurta Salatası	322
1.2. Çorbalar	322
1.2.1. Davut Paşa Çorbası	322
1.2.2. Kara Çorba	322
1.2.3. Tarhana Çorbası	323
1.2.4. Yüzük Çorbası (Mantı).....	323
1.3. Unlu Yemekler	323
1.3.1. Çörek	323
1.3.2. Hitap (Sacda Börek)	324
1.3.3. Katmer	324
1.3.4. Kömbe	324
1.3.5. Semsek	325
1.4. Tatlılar	325
1.4.1. Çiğdem Sütlaçı	325
1.5. İçecekler.....	325

1.5.1. Hoşaf	325
1.6. Reçeller	325
1.6.1. Armut Reçeli	325
1.6.2. Dut Reçeli.....	326
1.6.3. Erik Reçeli.....	326
1.6.4. Gül Reçeli.....	326
1.6.5. İncir Reçeli	327
1.6.6. Kabak Reçeli	327
1.7. Kışa Hazırlık.....	327
1.7.1. Bastık	327
1.7.2. Bulgur.....	328
1.7.3. Cevizli Sucuk	329
1.7.4. Dolmalık Kuru Sebzeler.....	329
1.7.5. İravandı.....	329
1.7.6. İncir Kurusu.....	329
1.7.7. Kesme (Kırma).....	330
1.7.8. Kırmızı Toz Biber	330
1.7.9. Kuru Üzüm.....	331
1.7.10. Pekmez	331
1.7.11. Salça	331
1.7.12. Tarhana.....	332
1.7.13. Topaç.....	332
1.7.14. Turşu.....	333
1.7.15. Tuzluca	333
1.7.16. Yaprak Basması.....	333
C. HALK SANATLARI VE ZANAATLARI	334
1. Kadın El Sanatları.....	334
1.1. Halı Dokumacılığı	334
1.2. Hasır Dokumacılığı.....	334
1.3. İşleme ve Örme.....	335
2. Erkek El Sanatları.....	336
D. YÖRESEL KIYAFETLER	340

1. Gölbaşı İlçesinde Yöresel Kıyafetler.....	340
1.1. Yöresel Kadın Kıyafetleri	341
1.1.1. Baş Bağlama	341
1.1.2. Tuman (Derpe).....	341
1.1.3. İşlik	341
1.1.4. Zubun (Zıbın)- Üç Etek	342
1.1.5. Ben-Acem Kuşağı.....	343
1.2. Yöresel Erkek Kıyafetleri	344
1.2.1. Başa Takılan Şapka Çeşitleri.....	344
1.2.2. Mintan (Gömlek).....	344
1.2.3. Yelek	344
1.2.4. Şalvar	345
E. YÖRESEL OYUNLAR.....	346
1. Gölbaşı İlçesinde Halk Oyunları	346
1.1. Sinsini (Simsimi).....	348
2. Gölbaşı İlçesinde Oynanan Seyirlik Oyunlar.....	349
2.1. Kıbıro.....	349
2.2. Kız Kaçırma.....	350
2.3. Tura.....	350
F. ÇOCUK OYUNLARI.....	352
1. Gölbaşı İlçesinde Oynanan Çocuk Oyunları	352
1.1. Elifçik.....	353
1.2. İp Atlama.....	354
1.3. Pembe Nine	354
1.4. Tombik	355
1.5. Gıçbiç	355
1.6. Gırak (Gak Gak).....	356
1.7. Kunduz	356
1.8. Loptik	357
1.9. Menekşe	357
1.10. Karpuzların Oldu mu ?.....	358
1.11. Aç Kapıyı Bezirgân Baş.....	358

1.12. Tosilla.....	359
1.13. Dereden Balık Geçi.....	360
1.14. Ebe Saat Kaç?	360
1.15. Güvercin Taklası (Yastık Takla).....	361
1.16. Ağaçtan Ağaca	361
1.17. (Çelik) Met Oyunu	362
1.18. Aşık Oyunu	362
1.19. Ceviz Oyunu	363
1.20. Yüzük (Çeft) Oyunu.....	363
G. HALK EDEBİYATI	364
1. Türkü	364
2. Ninni	367
3. Mâni.....	369
3.1. Seveda Mânileri.....	370
3.2. Özlem Mânileri.....	375
3.3. Düğün Mânileri	375
3.4. Farklı Konulardaki Mâniler	376
3.5. Karşılıklı Söyleyiş Biçiminde Olan Mâniler.....	378
4. Tekerleme	380
5. Bilmece	383
6. Ağıt	384
7. Efsane (Söylence).....	387
7.1. Ali Kayası Efsanesi	388
7.2. Kuduz Ocağı Efsanesi	388
8. Halk Hikâyeleri.....	389
8.1. Gelin ve Kaynana	389
8.2. Hz. Süleyman.....	390
9. Masal	390
9.1. Keçeli Kız Masalı	391
10. Fıkra	394
10.1. Avcı	395
10.2. Çizme.....	395

10.3. Fotoğraf	396
10.4. Pehlivan	396
11. Atasözü.....	397
12. Deyim.....	400
13. İlençler (Beddualar)	402
14. Âşık Edebiyatı.....	403
14.1. Kul Arif.....	404
14.2. İbrahim Baba (Arifzâde)	405
14.3. Dertli Biçare	407
14.4. Garip Kâmil.....	408
14.5. Âşık Fedai	410
14.6. Yusuf Çınarlı.....	411
14.7. İrfan Yılmazcan.....	412
14.8. Cumali Yılmazcan.....	414
H. BİLİM VE SANAT ADAMLARI.....	415
1. Gölbaşı İlçesinde Yetişen Bilim ve Sanat Adamları	415
1.1. Bilim Adamları	415
1.1.1. Prof. Dr. Mustafa Gündüz.....	415
1.1.2. Doç. Dr. İsmet Emre	416
1.2. Ses Sanatçıları	416
1.2.1. Mehmet Seske	417
1.2.2. Fahrettin Karaardıç.....	417
1.3. Şairler ve Yazarlar	417
1.3.1. Ali Şeyh Özdemir	417
1.3.2. Bekir Dağlı (Garip Ozan).....	420
1.3.3. Cahit Konut.....	421
1.3.4. Etem Karaüzüm	424
1.3.5. Kemal Atalay	426
1.3.6. Mehmet Kabakçı.....	427
1.3.7. Niyazi Arslan	428
1.3.8. Tefik Karadaş.....	429
1.3.9. Türkay Yücel	431

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNDE ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

A. DOĞUM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR.....	434
1. Doğum	434
1.1. Doğum Öncesi İnanış Kaçınma ve Uygulamalar.....	435
1.1.1. Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma	435
1.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar.....	435
1.1.1.2. Halk Hekimliğinde Aranan Çareler	436
1.1.1.3. Tıbbî Önlemler	437
1.1.2. Aşerme	438
1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları.....	439
1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti.....	440
2. Doğum ve Anne Bakımı	440
3. Doğum Sonrası	442
3.1. Bebeğin Tuzlanması ve Bakımı	442
3.2. Bebeğe İsim Koyma.....	443
3.3. Doğdu Görme ve Gohmet	445
3.4. Bebeği Nazardan Koruma	445
3.5. Loğusalık ve Al Basması	447
3.6. Kırk Çıkarma.....	451
3.7. Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar	452
3.8. Diş Hediği	452
3.9. Köstek Kıрма (Tuzak Kesme)	454
3.10. Çocuğa Yönelik Bazı Geleneksel Tedavi Yöntemleri ve İnanışlar	454
4. Çocuğu Sünnet Ettirme	456
4.1. Sünnet	456
4.2. Sünnet Çocuğunun Yaşı ve Sünnet Zamanı.....	456
4.3. Kirvenin Belirlenmesi ve Kirvelik.....	457
4.4. Tören ya da Düğün Hazırlığı	458
4.5. Sünnet.....	460

B. EVLENME VE DÜĞÜN İLE İLGİLİ ADET VE İNANIŞLAR	464
1. Evlenme	464
1.1. Evlenme Biçimleri	465
1.2. Evlilik Çağı- Yaşı.....	466
1.3. Kısmet Açma.....	467
2. Evlilik Öncesi Aşamalar	469
2.1. Kız Beğenme / Kız Görme.....	469
2.2. Elçi Gönderme ve Ağız Yoklama	470
2.3. Dünürcü (Düğürücü) Gitme / Kız İsteme	472
2.4. Kömbe Yeme (Söz Kesme, Şirinlik, Şerbet)	473
2.5. Kalın.....	477
2.6. Nişan	479
2.7. Nişanlılık Dönemi	480
2.7.1. Yol Açma.....	480
2.7.2. Bayramcalık Görmesi	480
2.7.3. Destelik	481
3. Düğün Öncesi Hazırlıklar	482
3.1. Sağdıcın Belirlenmesi	482
3.2. Okuntu Dağıtma.....	483
3.3. Çeyiz Görme /İp Görme.....	484
3.4. Çeyiz (Yazma) Düzme.....	484
4. Kına Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Kına Gecesi.....	485
4.1. Sini Çıkarma	485
4.2. Kına Gecesi	486
5. Düğün	494
5.1. Gelin Alma	496
5.1.1. Gelin Almaya Gidiş	496
5.1.2. Gelin Atının Hazırlanması.....	496
5.1.3. Bayrakçı.....	497
5.1.4. Yol (Pacı)Harcı/ Toprak Bastı Parası	498
5.1.5. Mehir Senedi/ Çeyiz Senedinin Düzenlenmesi.....	498
5.1.6. Kuşak Bağlama	499

5.1.7. Kapı Yolu.....	500
5.1.8. Sandık Yolu	500
5.1.9. Kaşık Kıрма.....	500
5.1.10. Pekmez (Şerbet) Dökme.....	501
5.2. Gelinin Alınması	501
5.2.1. Gelinin Götürülmesi Esnasında Uygulanan Yol Kesme ile İlgili Adetler	503
5.2.2. Üzengilik ve Ergencelik.....	504
5.3. Düğün.....	504
5.4. Nikâh ve Yüz Görümceliği	508
5.5. Gelinlik Etme / Dil Açma	508
5.6. Yol Açma	509
C. ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR.....	515
1. Ölüm Öncesi Hazırlıklar.....	515
2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak İlk Tedbirler.....	516
3. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler	516
3.1. Ölüm Olayının Duyurulması.....	517
3.2. Ölünün Yıkanması, Keflenmesi ve Defnedilmesi.....	518
3.3. Mezarlık ve Cenazenin Defni.....	520
3.4. Yas, Taziye ve Yardımlaşma	521
3.5. Belli Günler ve Ölü Yemeği	523
3.6. Mezar Ziyaretleri.....	525
D. ASKER UĞURLAMA VE KARŞILAMA.....	528
1. Askere Uğurlama ve Asker Karşılama ile İlgili Adetler	528
E. BAYRAM KUTLAMALARI İLE İLGİLİ ADETLER.....	532
1. Bayramlar	532
1.1. Dini Bayramlar.....	532
1.2. Milli Bayramlar.....	533
F. HALK İNANIŞLARI	535
1. Gölbaşı İlçesinde Halk İnanışları	535
1.1. Ateş ve Su ile İlgili İnanışlar	536
1.2. Bitkilerle İlgili İnanışlar	536

1.3. Doğa Olayları ile İlgili İnanışlar.....	536
1.3.1. Çiçi Mama.....	536
1.3.2. Köse.....	538
1.4. Günlerle İlgili İnanışlar.....	539
1.5. Hayvanlarla İlgili İnanışlar.....	539
1.6. Nazarla İlgili İnanışlar.....	540
1.7. Bereket İnancı.....	542
1.7.1. Bereketlendirme.....	542
1.7.2. Deste Çekme.....	542
1.7.3. Salâvatlama.....	543
1.8. Uğursuzlukla İlgili Kaçınma ve İnanışlar.....	544
1.9. Diğer İnanış ve Kaçınmalar.....	545
2. Yatırlar ve Ziyaret Yerleri.....	548
2.1. Kayabaşı Ziyareti.....	548
2.2. Davut Ziyareti.....	549
2.3. Yel Baba Türbesi.....	549
2.4. Yüce Kışla Ziyareti ve Ziyarete Yusuf.....	550
2.5. Gölbaşı İlçesindeki Diğer Ziyaret Yerleri.....	552
3. Halk Hekimliği.....	554
SONUÇ, GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	556
KAYNAKÇA.....	564
EKLER.....	585
ÖZGEÇMİŞ.....	624

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1:** Birinci Dünya Harbinde Gölbaşı Nahiyesi'nin Verdiği Şehitler
- Tablo 2:** Gölbaşı İlçesinde Yıllık Sıcaklık Değerleri
- Tablo 3:** 2006 Yılı Sıcaklık Değerleri
- Tablo 4:** Gölbaşı İlçesi Uzun Yıllar (1997–2006) Yıllık Yağış Ortalaması
- Tablo 5:** Gölbaşı İlçesi 2006 Yılı Aylık Yağış Ortalaması
- Tablo 6:** Gölbaşı İlçesinde 2006 Yılında Basınç ve Rüzgârlar
- Tablo 7:** 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesi'nin Toplam Nüfusu
- Tablo 8:** Gölbaşı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler ile Hane ve Mücerred Sayıları
- Tablo 9:** 1560 Yılında Gölbaşı Nahiyesi'ndeki Mezralar
- Tablo 10:** 1910 Yılına Ait Nüfus Bilgileri
- Tablo 11:** Gölbaşı İlçesinin Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
- Tablo 12:** 1960 – 1965 Yıllarında Gölbaşı İlçesinin Nüfusu
- Tablo 13:** Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Kız-Erkek Bebek Doğum Sayısı
- Tablo 14:** Cinsiyete Göre İlçe, Bucak ve Köy Nüfusu
- Tablo 15:** Merkez Bucağa Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı
- Tablo16:** Belören Bucağına Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı
- Tablo 17:** Harmanlı Bucağına Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı
- Tablo 18:** Gölbaşı İlçe Merkezinde Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
- Tablo 19:** Gölbaşı İlçesinde İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı
- Tablo 20:** Gölbaşı İlçesinde İşgücünde Olmayan Nüfus
- Tablo 21:** Gölbaşı İlçesinde Nüfus Yoğunluğu
- Tablo 22:** Gölbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğu
- Tablo 23:** Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Canlı Doğum Sayısı
- Tablo 24:** Nedenlerine Göre Ölüm İstatistiği
- Tablo 25:** Gölbaşı İlçe Merkezi ile Köylerindeki 90 ve Daha Üzeri Yaştaki İnsanlar
- Tablo 26:** Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma İstatistiği
- Tablo 27:** Gölbaşı İlçesinin Eğitim-Öğretim Durumu
- Tablo 28:** Gölbaşı İlçesinde Okur- Yazarlık Durumu
- Tablo 29:** Konumlarına Göre Köy Tipleri

- Tablo 30:** Gölbaşı İlçesinde Yerleşim Yeri Birden Fazla Olan Köy Sayısı
- Tablo 31:** Konut Amaçlı Kat Sayısı
- Tablo 32:** Konut Kolaylıkları
- Tablo 33:** Gölbaşı İlçesinde Son 20 Yılda Meydana Gelen Afet Sayısı
- Tablo 34:** Konumlarına Göre Köy Tipleri
- Tablo 35:** Gölbaşı İlçesinde İçme Suyu Şebekesi Bulunmayan Mezralara Ait Bilgiler
- Tablo 36:** 2006–2007 Eğitim-Öğretim Yılında İlköğretim Okulları Bünyesindeki Anasınıfları
- Tablo 37:** 2004–2007 Yılları Arasında Anasınıflarının Derslik ve Öğrenci Sayıları
- Tablo 38:** Gölbaşı İlçe Merkezindeki İlköğretim Okulları
- Tablo 39:** Kasaba ve Köylerdeki Müstakil Müdürlüklü İlköğretim Okulları
- Tablo 40:** Gölbaşı İlçesindeki Birleştirilmiş Köy İlköğretim Okulları
- Tablo 41:** Gölbaşı İlçesindeki İlköğretim Okullarında Yıllara Göre Toplam Öğrenci Sayısı
- Tablo 42:** Gölbaşı İlçesindeki İlköğretim Okullarında Çalışan Toplam Öğretmen Sayısı
- Tablo 43:** Gölbaşı İlçesinde 2007 OKS İstatistiği
- Tablo 44:** Gölbaşı İlçesinde İlköğretime Kayıt Sayısı
- Tablo 45:** İlköğretim Okullarında Kütüphanecilik Faaliyetleri
- Tablo 46:** İlköğretim Okullarında Bulunan Bilgisayar Laboratuvarları
- Tablo 47:** Gölbaşı İlçesinde Ortaöğretim Kurumları
- Tablo 48:** Orta Öğretim Kurumlarında Bilgisayar Laboratuvarları
- Tablo 49:** ÖSS Değerlendirme Tablosu
- Tablo 50:** Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Tarafından Açılan Mesleki ve Teknik Kurslar
- Tablo 51:** Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Tarafından Açılan Sosyal ve Kültürel İçerikli Kurslar
- Tablo 52:** Gölbaşı İlçesinde Faaliyet Gösteren Dershaneler ile Öğrenci Başarı Durumları
- Tablo 53:** Gölbaşı Nahiyesi’ndeki Mülkler ve Vergi Miktarları
- Tablo 54:** Gölbaşı Nahiyesi’nde Has Arazi Sayıları
- Tablo 55:** Gölbaşı Nahiyesi’nde Reaya Çiftliği ve Zemin Miktarı

- Tablo 56:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Toprak Tasarrufu
- Tablo 57:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Hububat ve Bakliyattan Alınan Aynî Öşür Miktarı
- Tablo 58:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Pamuk Üretimi ve Ödenen Öşür Miktarı
- Tablo 59:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Üzüm Üretimi Yapılan Köy Sayısı ve Verilen Öşür Miktarları
- Tablo 60:** Tarımsal Amaçlı Sulama ve Sulama Kaynağına Göre Köy Sayısı, Sulanan Arazi, Aşırı Sulamadan Çoraklaşan Köy Sayısı ve Arazi Miktarı
- Tablo 61:** Gölbaşı İlçesinde Tarımsal Araç-Gereç Varlığı
- Tablo 62:** İl Özel İdare Müdürlüğü Desteği ile 2005 ve 2006 Yıllarında Dağıtılan Meyve Fidanı Sayıları
- Tablo 63:** Tahıl Ürünlerinin Ekiliş Miktarları (daa)
- Tablo 64:** Endüstri Ürünlerinin Ekiliş Miktarları (daa)
- Tablo 65:** Gölbaşı İlçesinde Yetiştirilen Meyvelerin Dağıldıkları Arazi Büyüklüğü
- Tablo 66:** Gölbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sebzeler
- Tablo 67:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Arıcılık ve Koyun Yetiştiriciliği
- Tablo 68:** Gölbaşı İlçesinde Tespiti Yapılan Mera Alanları
- Tablo 69:** Gölbaşı İlçesi Küçükbaş Hayvan Varlığı
- Tablo 70:** İlçede Büyükbaş Hayvan Sayısı
- Tablo 71:** Gölbaşı İlçesinde Bulunan Göllere 1990–2005 Tarihleri Arasında Atılan Yavru Aynalı Sazan Cinsi Balık Sayısı
- Tablo 72:** Gölbaşı İlçesinde Hayvan Hastalıklarına Karşı Yapılan Aşılar
- Tablo 73:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Bulunan Değirmen Sayıları ile Alınan Vergi Miktarları
- Tablo 74:** Gölbaşı Nahiyesi'nde Alınan Yol Vergisi Miktarı
- Tablo 75:** Gölbaşı İlçesinde 2005 Yılı İçerisinde İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Çalışmaları
- Tablo 76:** Doğal ve Tarihi Değerlere Ait Sayısal Veriler
- Tablo 77:** Gölbaşı İlçesindeki Ziyaret Yerleri ve Yatırımlar

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gölbaşı Devlet Hastanesi

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Gölbaşı'nda İlköğretime Kayıt Sayısı

Grafik 2: Gölbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin İşlevselliğine Göre Dağılışı

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Adıyaman İl Haritası

Harita 2: Gölbaşı İdari Haritası

Harita 3: Besni Kazası İdari Taksimatı

Harita 4: Gölbaşı'ndan Geçen Fay Hatları

Harita 5: Gölbaşı'ndan Geçen Kara ve Demir Yolları ile Petrol Boru Hatları

Harita 6: Gölbaşı'ndan Geçen Kara Yolları

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ (EK A)

- Fotoğraf 1:** Şehit Mikdat Sümer'in Cenaze Töreninden Bir Görüntü
- Fotoğraf 2:** Meydan Dağı
- Fotoğraf 3:** Göksu Çayı
- Fotoğraf 4:** İnekli Gölü
- Fotoğraf 5:** Gölbaşı Gölü
- Fotoğraf 6:** Azaplı Gölü I
- Fotoğraf 7:** Gölbaşı Orman Formasyonu
- Fotoğraf 8:** Gölbaşında Etkili Olan Toprak Tipi (Kırmızımsı Kahverengi Topraklar)
- Fotoğraf 9:** Evin Dışına İnşa Edilmiş Bir Tuvalet (Aşağı Nasırlı Köyü)
- Fotoğraf 10:** Ev Eklentisi (Çatalaağaç Köyü)
- Fotoğraf 11:** Kerpiç Bina (Akçakaya Köyü)
- Fotoğraf 12:** Kırsal Kesimde Briket Bina
- Fotoğraf 13:** Modern Bir Ev (Akçakaya Köyü)
- Fotoğraf 14:** Gölbaşı'nda Çok Katlı Binalar
- Fotoğraf 15:** Yamaçta Kurulmuş Bir Köy (Bağlarbaşı Köyü)
- Fotoğraf 16:** Gölbaşı Elektrik Dağıtım Şebekesi
- Fotoğraf 17:** Gölbaşı Su Arıtma Tesisi
- Fotoğraf 18:** Belören Lisesi
- Fotoğraf 19:** Halı Kursunda Halı Dokuyan Kadınlar (Balkar Kasabası)
- Fotoğraf 20:** Merkez Ulu Camii
- Fotoğraf 21:** Mavi Çınar Dergisi
- Fotoğraf 22:** Alternatif Bakış Gazetesi
- Fotoğraf 23:** Türkay Gazetesi
- Fotoğraf 24:** Çağdaş Gölbaşı Gazetesi
- Fotoğraf 25:** Gölbaşı Hükümet Konağı
- Fotoğraf 26:** Gölbaşı Belediye Binası
- Fotoğraf 27:** Kurutmak Amacıyla Serilmiş Üzüm (Haydarlı Köyü)
- Fotoğraf 28:** Haydarlı Köyünde Yamaç Boyunca Üzüm Bağları
- Fotoğraf 29:** Gölbaşı İlçesinde Küçükbaş Hayvancılık

- Fotoğraf 30:** Soykan Kömür İşletmesi
- Fotoğraf 31:** Gölbaşı İlçesinde Bozulmuş Orman Arazisi
- Fotoğraf 32:** Azaplı Höyük
- Fotoğraf 33:** Kavkutlu Höyük
- Fotoğraf 34:** Altınlı Köprü
- Fotoğraf 35:** Vijne Köprüsü I
- Fotoğraf 36:** Vijne Köprüsü II
- Fotoğraf 37:** Paşa Köprüsü I
- Fotoğraf 38:** Paşa Köprüsü II
- Fotoğraf 39:** Tren İstasyonu Yapıları I
- Fotoğraf 40:** Tümbül Kuyusu (Akçabel Köyü)
- Fotoğraf 41:** Aşağı Azaplı Köyü Ören Yeri
- Fotoğraf 42:** Yarbaşı Köyü Tarihi Kuyular
- Fotoğraf 43:** Aşağı Nasırlı Kız Kapanı Mevkii Tarihi Kalıntıları
- Fotoğraf 44:** Öküz Başı Rolyefi
- Fotoğraf 45:** Çanak Çömlek Kalıntıları (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 46:** Yukarı Nasırlı Köyünde Asırlık Çınar Ağacı
- Fotoğraf 47:** Bastık
- Fotoğraf 48:** Kıрма (Kesme)
- Fotoğraf 49:** Tarhana
- Fotoğraf 50:** Balkar'da Dokunan Hasırlar
- Fotoğraf 51:** Halk Sanatları (Duvar Süsü I)
- Fotoğraf 52:** Halk Sanatları (Duvar Süsü II)
- Fotoğraf 53:** Halk Sanatları (Duvar Süsü III)
- Fotoğraf 54:** Halk Sanatları (Duvar Süsü IV)
- Fotoğraf 55:** Balyan Aşireti'ne Özgü Duvar Süsleri (Yarbaşı Köyü)
- Fotoğraf 56:** Halk Sanatları (Duvar Süsü V)
- Fotoğraf 57:** Yöresel Kıyafeti ile Yaşlı Bir Kadın.
- Fotoğraf 58:** Kırsal Kesimde Günümüz Giyim-Kuşam Şekli.
- Fotoğraf 59:** Terlik, Yelek ve Şalvarı ile İbicek Mehmet
- Fotoğraf 60:** Bayram Kutlamalarında Yöresel Kıyafet Giydirilmiş Bir Erkek Çocuğu.

- Fotoğraf 61:** Garip Kamil
- Fotoğraf 62:** Henüz Beşikte Bir Bebek
- Fotoğraf 63:** Sünnet Kıyafeti ile Sünnet Çocuğu
- Fotoğraf 64:** Sünnet Olmuş Bir Çocuk
- Fotoğraf 65:** Gelinin Avucuna Kına Yakılırken
- Fotoğraf 66:** Kına Tepsileri
- Fotoğraf 67:** Gelinin Enseline Kına Yakma Âdeti
- Fotoğraf 68:** Kına Yakılırken Gelinin Avucuna Altın Koyma Âdeti
- Fotoğraf 69:** Damada Kına Yakılırken
- Fotoğraf 70:** Gelinin Başına Şeker Atma Âdeti
- Fotoğraf 71:** Düğünlerde Bardak Kıрма Âdeti
- Fotoğraf 72:** Babası Geline Kuşak Bağlarken
- Fotoğraf 73:** Gelin Baba Evinden Çıkarken
- Fotoğraf 74:** Gelin Uğurlanırken Arabanın Ardından Su Dökme Âdeti
- Fotoğraf 75:** Toprak Bastı Parası Almak İçin Düğün Konvoyunu Önünü Kesen Belediye Memurları
- Fotoğraf 76:** Okul Bahçesinde Düğün
- Fotoğraf 77:** Gelin ve Damat Halay Çekerken
- Fotoğraf 78:** Düğün Yemeği
- Fotoğraf 79:** Düğünde Kurban Kesme Âdeti
- Fotoğraf 80:** Düğün Yerinde Kuşak Bağlama Âdeti
- Fotoğraf 81:** Eski Bir Mezarlık (Akçakaya Köyü)
- Fotoğraf 82:** Harmanlı Kasabasından Memiş İsmail ve Arkadaşı Şahbaz'a Ait Askerlik Fotoğrafi (1942)
- Fotoğraf 83:** Gölbaşı Şehir Stadında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları
- Fotoğraf 84:** Çiçi Mama
- Fotoğraf 85:** Köse
- Fotoğraf 86:** Davut Ziyareti
- Fotoğraf 87:** Yel Baba Türbesi
- Fotoğraf 88:** Yüce Kışla Ziyareti
- Fotoğraf 89:** Ziyarete Yusuf
- Fotoğraf 90:** Ali Baba Ziyareti

- Fotoğraf 91:** Hacı Abdullah Ziyareti (Akçakaya Köyü)
- Fotoğraf 92:** Gölbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm I
- Fotoğraf 93:** Gölbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm II
- Fotoğraf 94:** Gölbaşı İlçe Merkezi 75. Yıl Meydanı
- Fotoğraf 95:** Gölbaşı'nın En İşlek Caddesi (Turan Özdemir Caddesi)
- Fotoğraf 96:** Gölbaşı Adalet Sarayı
- Fotoğraf 97:** Gölbaşı Belediye Parkı
- Fotoğraf 98:** Gölbaşı Futbol Sahası
- Fotoğraf 99:** Gölbaşı Tren İstasyonu
- Fotoğraf 100:** Gölbaşı Halk Pazarı
- Fotoğraf 101:** Balkar Beldesinde Türk Bayrağı
- Fotoğraf 102:** Gölbaşı Gölü Çevresinde Sazlıklar
- Fotoğraf 103:** Gölbaşı Gölü Çevre Düzenlemesi
- Fotoğraf 104:** Gölbaşı Gölü Çevresi Yürüyüş Yolu
- Fotoğraf 105:** Güneş Batarken Gölbaşı Gölü
- Fotoğraf 106:** Azaplı Gölü II
- Fotoğraf 107:** Göksu Çayı (Savran Köyü)
- Fotoğraf 108:** Gölbaşı'nda Yüzey Şekilleri (Mantarkaya)
- Fotoğraf 109:** Çelik Köyü Şelalesi
- Fotoğraf 110:** Keykubat Kalesi (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 111:** Periönü Mevkii (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 112:** Taş Masere (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 113:** Temel Kalıntılarında Roma Harcı (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 114:** Tilki Kalası Mevkii (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 115:** Hüyük (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 116:** Höyük (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 117:** Harmanlı (Büyük Pervari) Ulupınar
- Fotoğraf 118:** Sııklı(Kemerli) Han (Selçuklu Yapısı)
(Hamzalar Köyü Meydan Köyü Arası Sııklı Yaylası)
- Fotoğraf 119:** Sııklı Han (Arkadan Görünüş)
- Fotoğraf 120:** Kara Mağara (Çataltepe Köyü)
- Fotoğraf 121:** Yaylacık Köyü Kaya Mezarları

- Fotoğraf 122:** Roma Döneminden Kalma Şıra Yapım Yeri, Halen Kullanılmakta (Aşağı Nasırlı Köyü)
- Fotoğraf 123:** Kızkapanlı Mevkii Ören Yeri (Aşağı Nasırlı Köyü)
- Fotoğraf 124:** Mendede Höyüğü (Aşağı Nasırlı Köyü)
- Fotoğraf 125:** Çetin Köprü (Meydan Köyü)
- Fotoğraf 126:** Tren İstasyonu Yapıları I
- Fotoğraf 127:** Tren İstasyonu Yapıları II
- Fotoğraf 128:** Gölün Başı Mağarası (Aşağı Nasırlı Köyü)
- Fotoğraf 129:** Aşağı Nasırlı Köyü Tarihi Kalıntıları
- Fotoğraf 130:** Akçabel Köyü Tarihi Kalıntıları
- Fotoğraf 131:** Akçabel Köyü Tarihi Kalıntıları (Dibek)
- Fotoğraf 132:** Bastık Kaynatılırken (Belören Kasabası)
- Fotoğraf 133:** Kurutmak İçin Serilmiş Bastık (Harmanlı Kasabası)
- Fotoğraf 134:** Hayvan Boynuzuna Örülen Kılıf Boncuklarla Süslenmiş Bir Nazarlık (Balkar Kasabası)
- Fotoğraf 135:** Nazardan Koruyacağına İnanılan Kaplumbağa Kabuğu (Akçakaya Köyü)
- Fotoğraf 136:** Evi Nazardan Korumak İçin Boynuz Asma Âdeti (Bağlarbaşı Köyü)
- Fotoğraf 137:** Evi Nazara Karşı Korumak İçin Alınan Tedbirlerden Biri: Doldurulmuş Kaz (Balkar Kasabası)
- Fotoğraf 138:** Nazara Karşı Üzerlik Tohumu İle Yapılmış Bir Süs
- Fotoğraf 139:** Muska ve İğdeden Yapılmış Bir Nazarlık
- Fotoğraf 140:** Evi Nazara Karşı Korumak İçin İğde Dalı ve Nazar Boncuğu
- Fotoğraf 141:** Evi Nazardan Korumak İçin Kuru Kafa
- Fotoğraf 142:** Çiçi Mama ve Çocuk
- Fotoğraf 143:** Ziyaret Yerlerindeki Ağaçlara Çaput Bağlama Âdeti (Davut Ziyareti)
- Fotoğraf 144:** Cem Evinde Dardan İndirme Erkânı
- Fotoğraf 145:** Dardan İndirme Erkânında Kadın ve Erkekler
- Fotoğraf 146:** Dardan İndirme Erkânı
- Fotoğraf 147:** Karayılan'ın Kızı Servi Sevimli
- Fotoğraf 148:** Yarbaşı Köyünden Bir Çift
- Fotoğraf 149:** Köylüler Fıstık Ayıklarken (Karaburun Köyü)

Fotoğraf 150: Harmanlı Alabalık Tesisi (Harmanlı Kasabası)

Fotoğraf 151: Bağ Bozumu Zamanı Köylüler zm Tanelerken

Fotoğraf 152: Büyük Perveri (Harmanlı) İlkokulu ğrencileri (1936)

Fotoğraf 153: Sarıkamış Muharebesinde Ruslara Esir Düşen Mustafa Torun

Fotoğraf 154: Mahkanlı Aşiretinden obanlar

Fotoğraf 155: Anadolium Dergisi

EKLER

Ek 1: Osmanlı Dönemine Ait Bir Gazete ve Gazete Haberi-“İstiklal Mahkemesinde”

Ek B 1: Çeyiz Senedi

KISALTMALAR

Adı Geçen Eser	a.g.e.
Adı Geçen Makale	a.g.m.
Adı Geçen Tez	a.g.t.
Adı Geçen Sözlük	a.g.s.
Basım Tarihi Yok	t.y.
Basım Yeri Yok	y.y.
Cilt	C.
Devlet İstatistik Enstitüsü	DİE
İlköğretim Okulu	İÖO
Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu	BİÖO
Milattan Önce	MÖ
Milattan Sonra	MS
Sayfa	s.
Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi	KÖYDES
Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi	TYUAP
Doğrudan Gelir Desteği	DGD
Çiftçi Kayıt Sistemi	ÇKS
Güneydoğu Anadolu Projesi	GAP
Hektar	ha
Dekar	da
Dekar Alan	daa
Çok Yazarlı Eserlerde İlk İki Yazardan Sonrakiler	vd.
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu	UNESCO
Türkiye Büyük Millet Meclisi	TBMM
Kuzeydoğu	KD
Güneydoğu	GD
Kuzeybatı	KB
Güneybatı	GB
Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	TRT

Türk Halk Müziği	THM
Cumhuriyet Üniversitesi	CÜ
Hicri	H
Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü	NATO

GİRİŞ

Gölbaşı, 1958 yılında ilçe olmuştur. Adıyaman'a bağlı sekiz ilçeden biri olan Gölbaşı, bulunduğu coğrafi konum itibariyle Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini birbirine bağlamaktadır. Bu önemli yolların geçtiği bir kavşak noktasında olmasından dolayı büyüyen Gölbaşı'nın gelişmesinde, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'ni Akdeniz'e bağlayan devlet karayolunun etkisi de büyüktür.

İlçenin bu konumu tarihin eski çağlarından itibaren ticaret ve göç yolu olarak kullanılmasında da etkili olmuştur. Selçuklular zamanından itibaren ve sonrasında birçok konar- göçer taifenin buradan geçmesinin en önemli sebebi de bu faktöre bağlıdır. Türkmen, Yörük ve Ekrad cemaatlerin uğrak yeri olan Gölbaşı, bu bakımdan kültürel bir çeşitliliğe sahiptir. Dolayısıyla Gölbaşı kültürel dokusunun zenginliği ile bilinen bir ilçedir.

Bu çalışmada Adıyaman ili, Gölbaşı ilçesinin tarihi, coğrafyası, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı ortaya konulmuştur.

İlçede tespit edilen höyüklerden buranın tarih öncesi çağlara kadar uzanan bir geçmişi olduğu tespit edilmiştir. Gölbaşı'nın sosyal yapısı içerisinde nüfusu, eğitimi, yerleşmesi, sağlık hizmetleri, basın-yayın organları, dernekleri, dini kurumları, vakıfları ve idari yapısı; ekonomik yapısı içerisinde tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaretten başka, ormancılık ve madencilik faaliyetleri de ele alınmıştır.

Kültürün, milletlerin varlığının bekasındaki yeri bilinmektedir. İlçenin kültürel yapısı değerlendirilirken gelenek, görenek, örf, adet, inanış ve halk edebiyatı konularının yanı sıra beslenme ve mutfak kültürü, halk sanatları, yöresel kıyafetler, yöresel oyunlar, çocuk oyunları da incelenen diğer kültürel unsurlar olmuştur.

ARAŞTIRMANIN METODU

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Gölbaşı ilçesinin tarihini, sosyo- ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Bu konunun seçilmesindeki amaç ise popüler kültürün değer kazandığı günümüzde farklı kültür gruplarının yaşadığı Gölbaşı ilçesinde, manevi kültür öğeleri diyebileceğimiz örf, adet, gelenek, görenek gibi unsurlar ile ilçenin folklorunu ortaya koymaya çalışmak ve unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır.

Gölbaşı ilçesinin tarihini ve kültürünü ortaya koymak amacıyla hazırlanmış bazı çalışmalar mevcuttur. İlçede özel bir komisyon tarafından “Gölbaşı Kitabı” adıyla hazırlanan ancak basılmamış olan bu çalışmadan başka Halit Ertuğrul’un “Bütün Yönleriyle Gölbaşı” isimli bir kitabı vardır.

Bu çalışmalardan istifade etmekle birlikte, hazırlanan bu tezin kapsamı, içeriği ve tekniği; gerek kaynakların daha net belirtilmiş olması gerek içeriğin ve kaynakların zenginliği gerek akademik düzeyde hazırlanmış olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Bu çalışma ile Gölbaşı ilçesinin tarihini, coğrafyasını, sosyo- kültürel ve ekonomik yapısını, bir bütünlük içerisinde daha net bir şekilde ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Alanı

Bu çalışma kapsamında, Gölbaşı ilçesinin tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı üzerinde durulacaktır. İlk bölümde tarihi ve coğrafyasına değindikten sonra ikinci bölümde sosyal yapısı; nüfus, eğitim, yerleşme konuları merkezinde değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde ekonomik yapısı, dördüncü ve beşinci bölümlerde de kültürel yapısı ele alınacaktır.

Gölbaşı ilçesi Adıyaman'a 63 km uzaklıktadır. 3 kasaba, 30 köy ve 39 mezradan oluşan ilçede, 16 mahalle vardır. Bu mahallelerin 8'i ilçe merkezinde, 2 tanesi Belören, 2 tanesi Balkar ve 4 tanesi de Harmanlı beldesindedir.

Gölbaşı'nda yerleşik olmam yerel kaynaklara ulaşmam bakımından benim için büyük kolaylık sağladı. Yukarıda belirtildiği gibi Gölbaşı'nda 3 kasaba ve 30 köy vardır. Çalışma süresi içerisinde, ilçe merkezinde 3 kasabanın tamamında, köylerin ise 16'sında olmak üzere toplam 20 yerleşim yerinde çalışma fırsatı oldu. Ayrıca bu yerleşim yerlerinde toplam 148 kişi ile görüşme yaptım.

İlçenin bozuk bir topoğrafya üzerinde olması ve köylere ulaşım imkânının kısıtlı olması, araştırma sahasının tamamına ulaşmak bakımından büyük bir engel teşkil etmiştir.

3. Araştırmanın Sınırları

Gölbaşı ilçesinin tarihi ve coğrafyasını incelerken literatürden taramılan kaynaklardan başka yerel kaynaklar ve görüşme yaptığımız kişilerden edindiğimiz bilgilerden istifade edilmiştir.

İlçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak için ise tanımlamalar ve açıklamalar kısmında kaynak kitaplardan faydalanılmıştır. Ancak konunun bütünlüğü içerisinde görüşme yapılan kişiler ile kurumsal rapor, kaynak ve brifinglerden de yararlanılmıştır.

4. Araştırmada Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Çalışma hazırlanırken öncelikle üniversite kütüphanelerinden ve halk kütüphanelerinden kaynak taraması yapılmıştır. Daha sonra belirlenen kütüphane kaynakları ve arşiv belgeleri için fiş oluşturma metodunun yanı sıra klasik yöntemler (fotokopi) kullanılmıştır.

İlçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak için konu ile ilgili kurum ve kuruluşlardan (Kaymakamlık, Belediye, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Tarım İlçe Müdürlüğü, Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü, Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı, Gölbaşı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü, Gölbaşı İlçe Müftülüğü) alınan brifing raporları taranarak dosyalanmıştır.

Bunlardan başka, sosyal ve kültürel yapı hakkında, ağırlıklı olarak görüşme tekniği uygulanmış ve bunlar not edilip düzenlenmiştir. Konu başlıklarını belirledikten sonra hazırlanan sorular, ilçe merkezi ve köylerinde yapılan görüşmelerde cevap bulmuştur. Soru- cevap ve sohbet şeklinde yapılan bu görüşmelerden başka, düğün ve sünnet gibi kutlamalarda da bulunarak çalışmada anlatılacaklara bire bir şahit olma imkânı doğmuştur. Bunun yanı sıra örf, adet ve inanışlarla ilgili çok sayıda fotoğraf da çekilmiştir. Tarihi ve turistik yerlere de gitme fırsatı doğmuş ve köylülerin yardımı ile ulaşılan bu yerler bire bir görülüp fotoğraflanmıştır.

Görüşmelerde elde edilen verilerin geçerliliğini doğrulamak maksadıyla aynı bilgi farklı köylerde farklı kişiler tarafından da dinlenmiştir. Özellikle örf ve adetler konusunda eski ile yeni arasındaki fark iyi bir şekilde ayırt edildikten sonra ortak bir paydada toplanılan bu veriler, konun işlenişi esnasında değerlendirilerek bir bütünlük içerisinde ortaya konmuştur.

5. Tezin Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Problemler

Gölbaşı'nda çalışıyor olmak yerel kaynaklara ulaşmak bakımından birçok kolaylık sağlasa da kütüphane kaynaklarına ulaşmak belirli ölçüde sıkıntı oluşturdu. Bunun için çevre illerdeki üniversite kütüphanelerinden kaynaklara ulaşmaya çalıştım. Özellikle ilçenin tarihi konusunda ciddi bir çalışma yapılmamış olması kaynak taramasına uzun bir zaman harcamamda etkili oldu. Bu bilgilerin fişlenip derlenmesi de hayli zaman alıcıydı.

Halk ile yapılan görüşmelerde en önemli problemlerden birisi ulaşımdı. Köylerin birçoğunda düzenli minibüs seferlerinin olmaması nedeniyle gerek araç kiralayarak gerek belirli bir noktadan sonra yürüyerek köylere ulaştım.

Daha önce ilçede bu manada bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle halkın kapalı bir tutum sergilemesi bir başka problemdi.

Köylerin daha çok dağlık arazilerde kurulmuş olması ilçenin tarihi yerlerini incelemek hususunda büyük bir sıkıntı oluşturdu. Bunlardan bazılarını köylere gitmeme rağmen görme fırsatım olmasa da bazılarını köylülerin yardımı ile traktörlerle gidip görme imkânım oldu.

Bütün bunlara rağmen Gölbaşı halkının yakın ilgisi ve dostane tavrı sayesinde ulaşmak istediğim birçok bilgiyi derleyebildim.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN TARİHİ VE COĞRAFYASI

A. TARİHÇESİ

Gölbaşı, Boruk Dağı'nın güneybatısında¹, Gölbaşı Gölü'nün güneyinde², Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinin kesiştiği³ önemli bir kavşak noktasında bulunmaktadır (bkz. Harita 6).

Gölbaşı'na dair ilk resmi kayıtlara, her ne kadar Osmanlı tahrirlerinde rastlanmış olsa da yapılan araştırmalar buranın eski çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Paleolitik devirden itibaren insanların yerleşmeye başladığı düşünülen Gölbaşı'nda⁴ yapılan araştırmalar neticesinde, Azaplı Höyük⁵ ve Kavkutlu Höyük'ün⁶, Eski Tunç Çağı, Tunç Çağı ve Demir Çağı'na kadar uzanan yerleşmeler olduğu tescil edilmiştir.

Gölbaşı, Yavuz Sultan Selim'in Mısır üzerine düzenlediği sefer sonrasında Memluklulardan Besni'yi alması ile Osmanlı topraklarına dâhil olmuştur.⁷

¹Yeni Türk Ansiklopedisi, "Gölbaşı" Maddesi, Ötüken Neşriyat, C. III, İstanbul, 1985, s.1075.

²Ana Britannica, "Gölbaşı" Maddesi, Ana Yayıncılık, C. XIV, İstanbul, 1994, s.3.

³Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1.

⁴Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., Gölbaşı Kitabı, Yayınlanmamış Eser, s.6.

⁵"Azaplı Höyük", Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi, Harita No: M33-d1, 07.11.2007.

⁶"Kavkutlu Höyük", Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi, A.K.T.V.K.K. Onayı: 5666-20.05.2004.

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Besni Kazası'na bağlı bir nahiye olarak gördüğümüz Gölbaşı'nın, 1519 yılına ait tahrirde, 14 köy ve 45 mezrası olup toplam nüfusu 627'dir. 1524 yılında nahiyenin köy sayısı değişmemiş, buna mukabil mezra sayısı 64'e yükselmiştir. 1530 yılına baktığımız zaman köy sayısı düşerken mezra sayısındaki artış devam etmiştir. Bu yıl içerisinde 11 köy ve 90 mezrası olan nahiyenin, 1547 yılında köy sayı 16'ya yükselirken, mezra sayısında belirgin bir azalma olmuş ve bu sayı 77'ye düşmüştür. Ancak Gölbaşı Nahiyesi'nin 1547 yılındaki nüfusunda belirgin bir artış olmuş ve nüfusu 1203'e yükselmiştir. 1560 yılında nahiyenin köy sayısı 17 olurken mezra sayısındaki düşme devam etmiş ve 75 olmuştur. Nüfus ise nahiyede yükselmeye devam ederek bu sayı 1560'ta 1694'e ulaşmıştır.⁸ Yine elimizdeki veriler, o dönemde Gölbaşı'nda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığını; konar- göçer taifelerin de buralarda yaylak ve kışlak hayatı sürdürdüklerini ortaya koymaktadır.⁹

Gölbaşı'nın Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinin orta yerinde,¹⁰ önemli bir kavşak noktasında olması, bu yerleşim biriminin zamanla büyüüp gelişmesinde etkili olmuştur.

Tarih öncesi çağlardan beri bölgeden geçtiği belirtilen Kral Yolu¹¹, daha sonraki dönemlerde Bağdat Yolu, Savaş Yolu, Halep Yolu ve Sultan Murat Yolu olarak adlandırılmıştır.¹² Bu tarihi güzergâh üzerinde olan Gölbaşı, uzun süre Adıyaman'a bağlı bir istasyon olarak kullanılmıştır.¹³ 9 Eylül 1929 tarihinde, Fevzipaşa-Gölbaşı Demiryolu ve 15 Mart 1931 tarihinde de Gölbaşı- Malatya¹⁴ demiryollarının hizmete girmesi ile birlikte yerleşim yerinin çekiciliği daha da artmıştır.

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. 2, Ankara, 1983, s.276.

⁸ Mehmet Taşdemir, **XVI. Yüzyılda ADIYAMAN (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.38.

⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.133.

¹⁰ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 1.

¹¹ Hayati Doğanay, **Türkiye Ekonomik Coğrafyası**, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 460.

¹² **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 1.

¹³ **Ana Britannica**, "Gölbaşı" Maddesi, s.3.

¹⁴ Mustafa Sucu, **Adıyaman İli ve İlçeleri**, Bugün Ajans Basım Yayın Reklamcılık, Gaziantep, 't.y.', s.81.

1950'li yıllarda, şu anki ilçe merkezinde-Asfalt Mahallesi'nde- istasyon çevresinde birkaç esnaf ve atölyenin varlığından söz edilmektedir.¹⁵ Ancak demiryolunun cazibesi, buranın nüfusunun giderek artmasında etkili olmuş ve 1954 yılına kadar Çataltepe köyüne bağlı bir mezra olarak görülen Gölbaşı¹⁶, nüfusunun daha da çoğalması ile birlikte, bu tarihten itibaren Karaçalık denilen mevkide, Besni'ye bağlı bir köy haline gelmiş¹⁷, 1 Nisan 1958 tarihinde de ilçe olmuştur.¹⁸

Gölbaşı'na dair ulaştığımız en eski yazılı kaynaklar buranın -yakın tarihte ilçe olmasından dolayı- Osmanlı dönemine aittir. Bu dönemde Besni'ye bağlı bir nahiye olarak görülmesi ve aynı zamanda Adıyaman sınırları içerisinde olması, ilçen tarihini ele alırken Adıyaman ve Besni tarihinden bağımsız olarak değerlendirmeyeceğimiz kanısını güçlendirmektedir.

1. Tarih Öncesi Çağlarda Gölbaşı

1.1. Paleolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi

Anadolu tarihinin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Adıyaman ve çevresi, Türkiye'nin güney kesiminde bulunan tektonik-orojenik bir ünite olan Güneydoğu Toros Dağ Sistemi'nin üzerinde yer almaktadır. Bulunduğu coğrafi konum itibariyle gerek iklim koşulları gerekse jeomorfolojik oluşumuna bağlı olarak bir geçiş zonunda yer alan Adıyaman havzası, Paleolitik Devir'de yaşanan doğal ortam değişikliklerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu değişikliklerin topoğrafya üzerindeki etkisi, Paleolitik devir insanının da yaşam tarzını etkilemiş, dolayısıyla bu coğrafyaya yerleşen insanlar ve yaşam tarzları bu değişikliklere uyum sağlamak durumunda kalmıştır.¹⁹

¹⁵ Durmuş Işıklar, **Harmanlı Kasabası**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli Memur.

¹⁶ Fevzi Kalkan, "**Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi'nin Nüfusu**", Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği, Niğde, 2001, s.3; Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

¹⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.9.; Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

¹⁸ Mustafa Sucu, **a.g.e.**, s.81.

¹⁹ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, "**Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**", s. 191-193,

Bu etkinin ilk örneği Alt Paleolitik Devir’de yaşanmış olup elverişli iklim ve çevre koşulları, insanların daha çok açık alanlarda barınıp yaşadıkları düşüncesini uyandırmaktadır.²⁰ Bu izlenimi destekleyen bulgular, döneme ait yüzey buluntuları açısından en zengin yörelerden biri olan Adıyaman çevresinde de mevcuttur.²¹ Çakıllar ve kumlu tabakalar arasında bulunan sekiler ile vadi yamaçlarında ele geçirilen buluntular²² bu görüşü destekleyen unsurlardır.

Orta Paleolitik ve Üst Paleolitik Devir’de ise iklimin soğumasına bağlı olarak, yörede yaşayan insanların barınmak amacıyla mağara gibi kapalı yerleri seçtikleri ve yine iklim şartlarına uygun giysiler ürettikleri tespit edilmiştir.²³ Bu şartlara bağlı olarak mağaralarda yaşamaya başlayan insanlar, devrin sonlarına doğru yontmacılıkta ilerleme kaydetmişler, ellerindeki aletlerle resimler ve heykeller yaparak ilk sanat eserlerini ortaya çıkarmışlardır.²⁴

Paleolitik Dönem’e ait yerleşmelerin tespit edildiği Adıyaman, devrin sonlarına ait olduğu düşünülen Palanlı Mağarası’na ev sahipliği yapmaktadır. MÖ 40 bin yılına ait olduğu belirlenen mağarada yapılan incelmeler sonucunda; mağara duvarlarına çizilmiş dağ keçisi resmi, Paleolitik’te yapılan sanatsal faaliyetlerin ilk örneklerindendir.

(Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²⁰ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “**Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**”, s. 193–194, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²¹ Fehmi Erarslan, “**Adıyaman Müzesinden Bir Grup Terracotta Figürin**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 1997, s. 3.

²² Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “**Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**”, s. 193–194, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²³ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “**Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**”, s. 193, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²⁴ Ekrem Akurgal, **Anadolu Uygarlıkları**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 2000, s. 21.

Kâhta'da bulunan Ancoz Höyüğü ile Adıyaman sınırları içerisinde yer alan Çakal Vadisi denilen yerde ele geçirilen çakmak taşı el aletleri ve Samsat Şehremuztepe kalıntıları; Alt ve Orta Paleolitik Dönem'e ait zengin kalıntıların bulunduğu tarihi yerleşmelerdir.²⁵

Yine Adıyaman şehir merkezinin 6-7 km kuzey-kuzeydoğusundaki Keçiler Mağarası ve Pirin²⁶ gibi önemli yerleşim yerlerinde yapılan kazılar, bu merkezlerin paleolitik döneme ait yerleşmeler olduğunu kanıtlaması bakımından önemlidir.

Adıyaman ve çevresindeki diğer önemli yerleşim yerlerinden; Anep Sırtı, Eğriçay-Çakalsuyu, Gri Memo, Hamışkan Deresi, Kırmızı-Acidere Sırt, Memişhan Mevkii, Miroğlu, Salahan Mevkii, Şambayadı-Şambayat, Yeniköy²⁷, Kung Kıracı Tepesi, Ziyaret Tepesi ve Kemşak Tepesi²⁸ Paleolitik Dönem'e ait izler taşıyan diğer merkezlerdir.

Gölbaşı'na bağlı Belören beldesi, Çataltepe, Yukarı Çöplü, Hacılar, Yaylacık, Aşağı Nasırlı, Aşağı Karakuyu ve Akçabel köylerinde tespit edilen ören yerleri, höyükler ve mağaralarda rölyef, seramik ve taş parçası gibi çok sayıda kalıntı ele geçirilmiştir. Buralardaki mağaralarda yer alan yapılanmalar ve kalıntılar, Paleolitik Dönem'de yörede kalabalık bir nüfusun yaşadığını izlenimini uyandırmaktadır.²⁹

²⁵ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.3.

²⁶ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “**Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**”, s.194, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²⁷ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “**Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**”, s.194, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

²⁸ “**Eski Çağda Adıyaman**”, (Çevrimiçi)

<http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/eskiyenicag.asp?men=0>, (30.07.2007).

²⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.5-6.

1.2. Neolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi

Holosen başlangıcına isabet eden Neolitik Dönem’de (MÖ 8000–550), iklim şartlarının elverişli olması³⁰, Paleolitik Dönem’de kaya ve sığınaklarda yaşayan insanların bu sığınaklardan çıkıp akarsu kenarlarındaki verimli araziler üzerinde, kulübe benzeri barınaklarda yaşamalarına imkân sağlamıştır.³¹ Aynı durum Adıyaman Havzası’nda da yaşanırken³² bu dönemde insanların tarımsal faaliyetlere geçtiği, hayvanların evcilleştirildiği ve yerleşik düzene geçilmesi ile birlikte köy yaşantısının ortaya çıktığı³³ anlaşılmaktadır. Gölbaşı’na bağlı Aşağı Nasırlı ve Harmanlı’daki mağaralarda yapılan incelemelerde, Neolitik Dönem’deki yöre insanının, ilk köy kültürü yaşantısına sahip olduğu ve tarımsal üretime geçtiği³⁴ kanısını ortaya çıkarmıştır.

Adıyaman yöresinde bu döneme ait önemli yerleşim yerlerinden olan Samsat’taki Hayaz Höyük ve Gritille Höyük buluntuları³⁵ ile Ziyaret Tepe, Keçiler Mağarası, Cendere, Pirin, Sürük, Giriktepe³⁶ gibi yerleşim yerleri, Neolitik Dönem’e ait bulguları barındıran ve bu döneme ait bilgiler veren diğer önemli kalıntılardır.

Yerleşmeye bağlı olarak mutfak kültürünün de oluşmaya başladığını gördüğümüz Neolitik’te, Hayaz Höyük ve Gritille Höyük’ün dönemin çanaklı- çömlekli dönemlerinde de önemli merkezler olduğu ve buralarda da yerleşik kültürün

³⁰ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri”, s. 192, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

³¹ Bilge Umar, **İlk Çağda Türkiye Halkı**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1999, s.2–3.

³² Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri”, s. 192-193, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

³³ Hasan Tahsin Uçankuş, **Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.256.

³⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.6.

³⁵ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.3-4.

³⁶ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “Adıyaman Havzasında Kuvaterner’deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri”, s. 196, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

oturmaya başlayıp insanların farklı beslenme şekilleri ve türlerine yöneldikleri³⁷ tespit edilmiştir.

1.3. Kalkolitik Dönemde Gölbaşı ve Çevresi

Nüfus artışı ile birlikte yerleşim yerlerinde de artış gözlenen Kalkolitik Çağ'da, tarım ve hayvancılığın sosyal yaşama etkisi açıkça görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerin yerleşim merkezlerinin belirlenmesinde etkili olduğu, tespit edilen höyüklerden anlaşılmaktadır. Kalkolitik yerleşmelerin Adıyaman yöresindeki dağılışı incelendiğinde, tarım ekonomisine bağlı olarak su kaygısının da ortaya çıktığı ve bu bağlamda Göksu Vadisi ile Kalburcu Çayı civarında yerleşmelerin yoğun olduğu görülmektedir.

Adıyaman Höyüğü, Aşağı Hamili Harabesi, Çakal Höyük, Karahöyük, Topraktepe ve Yassı Höyük gibi yerleşmeler su kaynaklarına yakın yerleşmeler olup³⁸ bu kalıntılar Kalkolitik Dönem'e ve bu dönemdeki tarım kültürüne dair önemli ipuçları vermektedir.

Çanak çömleğin insanların yaşantısına belirgin olarak girdiği Kalkolitik Dönem'e ait yapılan kazılarda, Hayaz Höyük'ten elde edilen tabak ve kâse biçimindeki buluntular³⁹ ile bugün Atatürk Barajı'nın suları altında kalmış durumda olan⁴⁰ Samsat Höyük'te yapılan kazılarda, çakmaktaşı ve obsidienden yapılmış el aletleri bulunmuştur. Bu kazılar sonucu, Son Kalkolitik Dönem'e ait olduğu düşünülen, kireçtaşından bir tekerlek, yonca yaprağı biçimli boncukların yanı sıra üzerinde hayvan tasviri bulunan bezekli damga mühürler ve kemik iğneler ele geçirilmiştir. Ayrıca, mezarlarda bulunan kireçtaşından ve hayvan kemiklerinden yapılmış

³⁷ Savaş Harmankaya, "Türkiye Neolitik Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme", s.15,17, (Çevrimiçi) http://www.tayproject.org/downloads/Neolitik_SH.pdf, 21 Nisan.2007.

³⁸ Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, "Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri", s. 198–199, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

³⁹ Fehmi Erarslan, a.g.t., s.4.

⁴⁰ "Eski Çağda Adıyaman", (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/eskiyenicag.asp?men=0> (30.07.2007).

boncuklar ile kırmızı taş ve kireçtaşından yapılmış bilezikler⁴¹, yörede kültürel gelişmenin işaretleri olması bakımından önemlidir.

1.4. Tunç Çağında Gölbaşı ve Çevresi

Bakır ve kalayın karıştırılarak tunçun elde edildiği bu dönemin başında, Anadolu'da insanların maden kullanımına geçtikleri görülmüştür. Dökme ve dövme yöntemi ile⁴² süs eşyaları, silahlar ve dini içerikli eşyaların yapıldığı bu çağda⁴³, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çark yapımı kaplar da kullanılmıştır.⁴⁴ Bütün bu kalıntılar, yöre insanının bu dönemde kültürel gelişiminin devam ettiğinin bir göstergesi olmakla birlikte, siyasi ve sosyal ilişkiler içerisine girdiğini de kanıtlamaktadır.

İlk Tunç Çağı'nın III. Evresi'ne gelindiği zaman ise Adıyaman yöresinin diğer bölgelere giden ticaret yolları üzerindeki yerleşmelerinde büyük gelişmeler olduğu görülmüştür. Köylerden kasabalara geçişin yaşandığı bu dönemde, nüfus ve yerleşmedeki bu artışa bağlı olarak kasabaların da giderek büyüdüğü ve şehir yerleşmelerinin meydana geldiği, Samsat⁴⁵ gibi yerleşmelerde yapılan araştırmalarla, ortaya çıkmıştır. Tille Höyük ve Hayaz Höyük⁴⁶, bu döneme ait bulguları ortaya koyan diğer önemli yerleşmelerdir.

Araştırma sahamız olan Gölbaşı'nda yakın zamanda yapılan incelemeler, ilçedeki yerleşmelerin Tunç Çağı'ndan beri olduğunu kanıtlamıştır. Nitekim Balkar beldesindeki Azaplı Höyük ile Harmanlı beldesinde bulunan Kavkutlu Höyük'te yapılan incelemeler; Gölbaşı ve çevresinin Tunç Çağı'ndan beri yerleşim yeri olarak

⁴¹“Samsat”, (Çevrimiçi)

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2549&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2549&html=ages_detail_t.html&layout=web), (21.04.2007).

⁴² Sabri Karadoğan, Saadettin Tonbul, “Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri”, s. 199, (Çevrimiçi) http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf, 22 Nisan 2007.

⁴³ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.4.

⁴⁴ Savaş Harmankaya, “Türkiye İlk Tunç Çağı Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, (Çevrimiçi) http://tayproject.org/downloads/ITC_SH.pdf, s. 14, 21 Nisan 2007.

⁴⁵ Savaş Harmankaya, “Türkiye İlk Tunç Çağı Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, (Çevrimiçi) http://tayproject.org/downloads/ITC_SH.pdf, s. 40, 21. Nisan 2007.

⁴⁶ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.4.

kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Balkar beldesinin yaklaşık, 1.5 km batısında yer alan Azaplı Höyük üzerinde yapılan araştırmalarda, Eski Tunç ve Demir çağlarına ait olduğu düşünülen seramik, çakmaktaşı ve sileks kalıntılarına rastlanmıştır; Kavkutlu Höyük'te ise seramik kulp, gövde, ağız ve kaide parçaları bulunmuştur.⁴⁷

2. İlk Çağda Gölbaşı ve Çevresi

Yazının bulunuşu ile başlayan tarihi çağlarda da Gölbaşı ve çevresinde yerleşmeler devam etmiştir. Hititler ve Huriler 'in hâkimiyetinden sonra yörede Kummuh, Asur, Pers uygarlıkları hüküm sürmüştür. Daha sonra Helenistik Dönem'de ise Sleukos Krallığı ve ardından Kommagene ile Roma krallıkları, İlk Çağ'da, bölgede etkili olan diğer devletlerdir.

2.1. Hititler

Anadolu'da büyük bir uygarlık kuran Hititler, Eski Krallık Dönemi hükümdarlarından Labarna yani Hattuşili zamanında (MÖ 1660–1630), Anadolu'da giriştikleri savaşlar ile İç Anadolu'yu ele geçirdikten sonra krallığın birliğini sağlamıştır.⁴⁸ Bu oluşumdan sonra siyasi ve askeri güce kavuşan Hititlerin Güneydoğu Anadolu'daki egemenlikleri, özellikle Halep üzerine düzenledikleri akınlarla başlamıştır. Böylece krallık yöredeki hâkimiyetini tesis etmişlerdir.⁴⁹

Huriler, Hitit kralı I.Hattuşili zamanında, Güneydoğu Anadolu'ya akınlarda bulunmuşlar ancak bu saldırılarda başarılı olamamışlardır. Hurileri mağlup eden Hattuşili, bu zafer neticesinde Kuzey Suriye'deki çok sayıda Huri kentine sahip olmuştur.⁵⁰

⁴⁷ "Azaplı Höyük", "Kavkutlu Höyük", **Adıyaman Müzesi**.

⁴⁸ Muhibbe Darga, **Hitit Sanatı**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul, 1992, s. 12.

⁴⁹ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yayınları, C.I, İstanbul, 1983, s.267.

⁵⁰ Bilge Umar, **a.g.e.**, s.116- 117.

Kral I. Telepinus zamanında (MÖ1550–1450), Anadolu’daki hâkimiyet sahaları genişleyen Hititler, Adıyaman topraklarına bu dönemde egemen olmuşlardır.⁵¹ Bazı kaynaklar Boğazköy yazıtlarından edindikleri bilgiler doğrultusunda, I. Telepinus’un Urşu ve Haşşu kentlerini yakıp yıktığını ve bu kentlerin bugünkü Adıyaman sınırları içerisinde olduğunu⁵² savunmaktadır.

MÖ XIV. ve XIII. yüzyıllarda gücünün zirvesinde olan Hitit Krallığı⁵³, son kralları II. Şippiluliuma (MÖ 1200–1190) zamanında, Balkanlardan gelen kavimlerin saldırılarına maruz kalmıştır. Güneydoğu Anadolu’ya kadar ilerleyen bu kavimler, Kargamış ve Suriye üzerinden Kıbrıs’a kadar ilerlemiş ve buraları ele geçirmişlerdir. Tarihte Ege Göçü olarak bilinen ve Anadolu ile Suriye topraklarında yaşanan bu kaos esnasında⁵⁴ Ege kavimlerinin saldırıları karşısında gücünü kaybeden Hititler, MÖ XII. yüzyılın başlarında yıkılmıştır.

Hititlerin yöredeki hâkimiyetini belgeleyen kanıtlardan en önemlisi Samsat höyükten elde edilen bulgulardır.⁵⁵ Bunun yanı sıra Hitit başkenti Hattuşa’dan başlayan Kaniş-Asur Yolu, Kültepe, Kaniş-Gürün, Tergama- Darende, Malatya, Samsat güzergâhından Urfa’ya kadar varıp buradan ikiye ayrılıp bir kolu batıya Cerablus-Kargamış ve Halpa- Halep’e diğeri de Nisibin-Nusaybin üzerinden Asur ve Babile kadar ulaşmaktadır.⁵⁶ MÖ 2000 yıllarında Hititler tarafından yapıldığı bilinen Kral Yolu’na ait ikinci derece yollardan⁵⁷ birinin Gölbaşı sınırlarından geçtiği belirtilmektedir. Bu ticaret yolu, Helpa -Halep, Mardin, Urşu- Urfa üzerinden Samusat- Samsat ‘a, buradan da Besni, Döşeme, Belören, Uluyol, Çelik, Balkar, Karaçalılık (Gölbaşı), Elbistan Caddesi, Hacıkızı Boğazı, Yolbağı, Altınlı Köprü, Yıkıcak, Sırıklı, Cankurtaran Hanı’nı takip edip Elbistan’a kadar uzanmaktadır.⁵⁸

⁵¹ **Ana Britannica**, “Adıyaman” Maddesi, Ana Yayıncılık, C.I, İstanbul, 1985, s. 96.

⁵² **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, Anadolu Yayıncılık, C.I, İstanbul, 1981, s. 191.

⁵³ M. Ali Dinçol, “Hititler”, **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, C.I, İstanbul, 1984, s.52.

⁵⁴ Ekrem Akurgal, **a.g.e.**, 94-96.

⁵⁵ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.6-7.

⁵⁶ Hasan Tahsin Uçankuş, **a.g.e.**, s.368.

⁵⁷ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.460.

⁵⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.6.

2.2. Hurri ve Mitanni Uygarlıkları

Asyalı bir kavim olup⁵⁹ Âri ırkıdan olan Hurriler⁶⁰, MÖ 3000 yılının son dönemlerinde Güneydoğu Anadolu topraklarında ortaya çıkmışlardır. Zağros Dağları'ndan, Anadolu'nun güneydoğusuna kadar yayılmış olan bu uygarlık, Fırat ve Asi nehirleri arasında hâkimiyet kurmuşlardır.⁶¹

MÖ 2000'li yılların ilk yarısında, Anadolu'da küçük beylikler halinde yaşayan Hurriler, 2000'li yılların ortalarında ise Kafkasya'dan ya da İran yaylalarından geldiği düşünülen Hind-Avrupalı boyların idaresinde kurulan Mitanni Devleti'nin hâkimiyeti altında, Güneydoğu Anadolu, Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Suriye topraklarında yaşamışlardır.⁶²

Hurriler, Eski Hitit Krallığı'nın Güneydoğu Bölgesi'ndeki egemenliğinin zayıfladığı bir dönemde ortaya çıkmış⁶³ ve MÖ XIV. yüzyılın başlarında Adıyaman yöresini hâkimiyeti altına almıştır.⁶⁴ Ancak bu devlet, Mitanni tahtında olan Mavittavaza (MÖ 1350-1320) döneminde, Hitit kralı Şuppiluliuma'nın akıllı siyaseti ve güçlü Hitit orduları karşısında zayıf duruma düşmüştür. Böylece Hitit hâkimiyeti altına giren Hurriler, Asur devletine karşı Hitit desteği ile ayakta duran bir devlet haline gelmiştir.⁶⁵

2.3. Kummuh Krallığı

Ege kavimlerinin M.Ö. XII. yüzyılın başlarındaki saldırıları sonucu yıkılmasının ardından, Hitit Devleti tamamen ortadan kalkmamış ve toprakları üzerinde Geç Hitit

⁵⁹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.5.

⁶⁰ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, s.275.

⁶¹ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, Ana Yayıncılık, C.I., İstanbul, 1981, s. 191.

⁶² Ekrem Akurgal, **a.g.e.**, s.119-120.

⁶³ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.5.

⁶⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 191.

⁶⁵ Ekrem Akurgal, **a.g.e.**, s. 123.

Krallıkları kurulmuştur (M.Ö. 1180–700).⁶⁶ Bu Geç Hitit devletlerinden biri de Adıyaman ve çevresinde hâkimiyet kuran Kummuh Krallığı'dır.⁶⁷

Kummuh Krallığı'na ait bilgilere, Asur yazıtlarında rastlanmış olup⁶⁸ bu yazıtlarda Asur kralı II. Asurpinal'in (M.Ö. 884–856) Adıyaman ve çevresine düzenlediği seferden söz edilmektedir. Aynı yazıtlarda, yörede hâkim durumda olan Kummuh Krallığı'nın, Asur kuvvetleri karşısında mağlup olduğundan ve Kummuh kralı Qatazilu'nun, Asurlulara haraç vermek durumunda kaldığından da bahsedilmektedir.⁶⁹

Kummuh Krallığı'nın Urartularla olan siyasi ilişkileri incelendiğinde ise bu döneme ait bilgilere Van kalesinde bulunan Analıkız Yazıtı'nda ulaşılmıştır.⁷⁰ Bu yazıtta anlatılanlara göre, Urartu kralı II. Sardur (MÖ 764–735), Kummuh kralı Kanduşpi'yi büyük bir yenilgiye uğratmış ve savaş tazminatı olarak bu krallıktan, bakır kalkan ve leğenler almıştır.⁷¹

Bu sefer neticesinde Kummuh Krallığı'nı vergiye bağlayan krallığın yönetimi altında bulunan Parala şehrinin de şimdiki Besni sınırları içerisinde olduğu ve MÖ 708 tarihinden sonra yörenin Asur eyaletlerinden biri haline geldiği yönünde tespitler vardır.⁷²

Mutallu'nun Kummuh tahtında olduğu dönemde, Kral II. Sargon tarafından ortadan kaldırılıp, Asur krallığına bağlı bir eyalet haline getirilen Kummuh krallığı⁷³ ve Geç

⁶⁶ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.6-7.

⁶⁷ **Adıyaman İl Yıllığı'94**, 1994, s. 19.

⁶⁸ M. Ali Dinçol, "Geç Hititler", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, C.I, İstanbul, 1984, s. 129.

⁶⁹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.7.

⁷⁰ M. Ali Dinçol, "Geç Hititler", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s. 129.

⁷¹ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi., s. 191.

⁷² Alparslan Demir, "**XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve EkonomikYapı**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi)Anabilim Dalı, Ankara, 2007, s.38, (Çevrimiçi) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/2377.pdf>, 03 Kasım 2007.

⁷³ M. Ali Dinçol, "Geç Hititler", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s. 130.

Hitit hakimiyetinin Adıyaman yöresindeki örnekleri Samsat- Ancoz höyükte bulunan kabartma stel ve yazıtlar ile, Adıyaman'a 35 km uzaklıkta bulunan Malpınar hiyeroglif kaya yazıtları tarafından belgelenmektedir.

Erken Demir Çağı'ndan başlayıp Geç Hitit ve Geç Asur dönemine kadar aralıksız yerleşmenin olduğu Kâhta'da bulunan Tille Höyük'te ortaya çıkan ve MÖ 9. ve 8. yüzyıla ait olduğu düşünülen iki katlı evler de⁷⁴ o dönemde yöredeki yerleşme kültürünün kat ettiği mesafeyi ortaya koymaktadır.

Döneme ait bir başka tarihi eser de Besni Boybeypınarı'nda ortaya çıkarılan bloklar olup Kummuh Krallığı'ndan kalma bu blokların Luvi hiyeroglifi ile yazılmış olduğu tespit edilmiştir.⁷⁵

2.4. Asur Krallığı

MÖ 3000 yılına kadar uzanan bir geçmişe sahip olan Asurlular, MÖ 2100- 1800 yılları arasında, Sargon önderliğinde bağımsızlığını kazanmış⁷⁶, MÖ XVI. yüzyılda Mitanni Krallığı'nın nüfuzu altına girmiş, XV. yüzyılda ise yeniden bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır.⁷⁷

VIII. yüzyılın ortalarından itibaren gittikçe güçlenen ve Mezopotamya'dan Akdeniz'e, Suriye bozkırlarından Van'a kadar olan bölgede topraklarını genişleten Asurlular⁷⁸, II. Sargon zamanında Kummuh Krallığı üzerine düzenlemiş olduğu seferle bu krallığın Adıyaman toprakları üzerindeki hâkimiyetine son vermiştir.⁷⁹ Böylece Adıyaman ve çevresine Asurlular hâkim olmuştur.⁸⁰ Krallığın bölgedeki

⁷⁴ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.7.

⁷⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.191.

⁷⁶ **Okul Kültür Ansiklopedisi**, "Asur" Maddesi, Tercüman Tesisleri, C.I, İstanbul, 1989, s. 110.

⁷⁷ V. Diakov, S. Kovalev, **İlkçağ Tarihi**, Çeviren: Özdemir İnce, V Yayınları, C.I, Ankara,1987, s.216.

⁷⁸ V. Diakov, S. Kovalev, **a.g.e.**, s.219-222.

⁷⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 192.

⁸⁰ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s. 377.

hâkimiyetini belgeleyen kalıntılar, Samsat Höyük⁸¹ ile Tille Höyük⁸² yerleşmelerinde yer almaktadır.

II. Sargon zamanında en parlak devrini yaşayan Asurlular⁸³, kral Asurpinal zamanında gerilemeye başlamıştır.⁸⁴ Onun ölümünden sonra tahta çıkan Şin Şariçkun zamanında, Med kralı Keyaksar önderliğinde Babil devletinin de desteğiyle oluşmuş büyük bir ittifak⁸⁵, Asur devletinin merkezi olan Ninova'yı yerle bir edip ateşe vermişler, böylelikle Asur Devleti'nin varlığını ortadan kaldırmışlardır (MÖ 612).⁸⁶ Asurlulardan sonra ise bölgeye bir süre Medler hâkim olmuştur.⁸⁷

2.5. Persler

Perslere at ilk bilgilere Asur kaynaklarında rastlanmaktadır. İran'da bulunan Urmiye Gölü'nün güneybatısında yaşayan Persler, bu topraklar üzerinde giderek güçlenerek Basra körfezinin doğusunda bulunan Parsa (Fars) topraklarına da hâkim olmuşlardır. Burada eyalet yapılanması halinde yaşayan Persler, daha sonra Ahamenid sülalesinden Kyros'un liderliğinde birleşerek⁸⁸ güçlü bir yapılanmaya sahip olmuşlardır.

Kabilelerin birleşmesinden sonra siyasi gücü daha da artan Persler, Urmiye Gölü'nün güneydoğusunda yaşayan komşuları Medlerle⁸⁹, MÖ VI. yüzyılda mücadeleye girişmişler ve bu çatışmalar neticesinde Med kralı Astiyeges, Kyros karşısında yenik düşmüş, böylelikle Med Krallığı ortadan kalkmıştır(MÖ 550). Med Krallığı'nı

⁸¹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.8.

⁸² Hasan Tahsin Uçankuş,**a.g.e.**,s. 476.

⁸³ **Okul Kültür Ansiklopedisi**, “Asur” Maddesi, s. 110.

⁸⁴ V. Diakov,S. Kovalev,**a.g.e.**, s. 227.

⁸⁵ **Okul Kültür Ansiklopedisi**, “Asur” Maddesi, s. 111.

⁸⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s. 192.

⁸⁷ Mehmet Taşdemir,**a.g.e.**,s.1.

⁸⁸ Veli Sevin, “Anadolu’da Pers Egemenliği”, **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, C.II, İstanbul, 1984, s. 310–311.

⁸⁹ Veli Sevin, “Anadolu’da Pers Egemenliği”, **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.310.

ortadan kaldırdıktan sonra, bölgede daha da güçlenen Persler, İran'dan Anadolu'da Kızılırmak'a kadar olan bölgede büyük bir krallık halinde teşkilatlanmışlardır.⁹⁰

Pers krallığının Anadolu'daki hâkimiyetleri Adıyaman topraklarını da kapsamakla birlikte⁹¹, yöre Perslere bağlı satraplar (valiler) tarafından yönetilmiştir.⁹² Krallığın MÖ 4. yüzyılda, bu toprak üzerindeki hâkimiyetini belgeleyen kalıntılar, Samsat Höyük'te⁹³ yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır.

Anadolu'daki Pers egemenliği, Makedonya kralı III. Alexandros'un, İssos Savaşında (MÖ 333) kral II. Dareius'u mağlup etmesi ile büyük bir darbe yemiştir.⁹⁴ Böylece iki yüz yıllık Pers krallığının⁹⁵ yöredeki hâkimiyeti, büyük ölçüde zayıflamıştır.

2.6. Helenistik Dönem (Büyük İskender) ve Seleukos Krallığı

Ege göçleri neticesinde dağınık boylar halinde yaşamaya başlayan Helenler, Suriye ve Anadolu'nun batı kıyılarında ticaret kolonileri kurmuşlardır. Bu kolonilerin kurulması ile şehir devletleri şeklinde yapılanan⁹⁶ ancak MÖ 4. yüzyılda, kendi aralarında çekişmeye ve gittikçe zayıflamaya başlayan Yunan şehir devletlerinin bu durumundan faydalanan Makedonya kralı II. Philippos, Ege Denizi kıyısında bulunan bazı Helen kentlerini ele geçirerek güçlenmiştir. Bu güçten yararlanan Philippos, bütün Yunan şehir devletlerinin katılımı ile Makedonya'nın içinde olmadığı ancak Makedonya'nın yönetiminde olan Helen Birliği'ni kurmuştur.

Persler üzerine bir sefer düzenlemeyi düşünen Philippos'un⁹⁷ MÖ 336 tarihinde öldürülmesi üzerine Makedonya tahtına 20 yaşındaki oğlu III. Alexandros (Büyük İskender) geçmiştir.

⁹⁰ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.8.

⁹¹ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 192.

⁹² **Adıyaman İl Yıllığı'94**, s. 19.

⁹³ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.9.

⁹⁴ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, C.II, İstanbul, 1984,s. 340–341.

⁹⁵ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.9.

⁹⁶ Ekrem Akurgal,**a.g.e.**, s.202.

⁹⁷ Bilge Umar,**a.g.e.**,s. 412- 413.

MÖ 334 yılında Ege, Kraia ve Lykia'ya ele geçiren Büyük İskender, daha sonra Kilikya'ya inerek Kilikya Satrapı Aresmis'i buradan uzaklaştırmıştır (MÖ 333). Büyük İskender aynı tarihte Persler'in üzerine yürümüş ve Pers kralı Dareius'u İssos Savaşı'nda mağlup etmiştir.⁹⁸

Büyük İskender'in MÖ 323⁹⁹ tarihinde ölmesinden sonra, generalleri arasında başlayan tahta kavgaları, Helen topraklarının parçalanması ile neticelenmiştir. Krallık topraklarının generaller arasında paylaşılması esnasında, Babil Satraplığını ele geçiren -Seleukos'lar sülalesinden- Makedonyalı I. Selevkos, güçlü bir siyasi ve askeri gücünü arttırdıktan sonra¹⁰⁰, Suriye merkezli¹⁰¹ Seleukos Krallığı'nı kurarak Adıyaman toprakları üzerinde de hâkimiyet sağlamayı başarmıştır. (MÖ 305).

Gritille, Samsat ve Tille HöyükBüyük İskender ile başlayıp Seleukos Krallığı'nın kurulması ile devam eden, Anadolu'daki Makedon, Grek, Pers, Önasya kültürlerinin Anadolu kültürü ile bütünleşip sentezlendiği Helenistik Dönem'i¹⁰² yansıması bakımından oldukça önem arz eden yerleşim yerleridir.

2.7. Kommagene Krallığı

Kommagene Krallığı MÖ 162¹⁰³ tarihinde, Seleukos Krallığı'na bağlı illerden biri olan Kommagene 'de kurulmuştur.¹⁰⁴ Güneydoğu Anadolu'da, Fırat nehrinin batı kıyısında kurulmuş olan krallığın isminin Asur kaynaklarında "Kummuh" olarak geçtiğinden söz edilmektedir.¹⁰⁵

⁹⁸ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s. 340–341.

⁹⁹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s. 9.

¹⁰⁰ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 192.

¹⁰¹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s. 9.

¹⁰² Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s. 9.

¹⁰³ Mehmet Akar, **İnsanlığın Kültür Mirası Adıyaman**, Dialog Ajans, İstanbul, 2000, s.8

¹⁰⁴ Bilge Umar, **a.g.e.**, s.522.

¹⁰⁵ F.Karl Dörner, **Nemrut Dağı'nın Zirvesinde Tanrıların Tahtları**, Çeviren: Vural Ülkü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 130.

Suriye ile Kapadokya arasındaki topraklarda görülen Kommagene, kendi krallıklarını kurmadan önce Seleukos Krallığı'nın vasalı durumunda idi.¹⁰⁶ Bu dönemde iç çekişmeler yaşayan Seleukos Krallığı'nın bulunduğu bu zayıf durumdan istifade eden Kommagene, anne tarafı (Makedonyalı) Büyük İskender'e baba tarafı (Pers) Dareus'a dayanan Mitradates Kallinikos önderliğinde bağımsızlıklarını ilan ederek krallıklarını kurmuşlardır.¹⁰⁷

Kommagene Krallığı'nın başkenti Samosata (Samsat)¹⁰⁸ olup şehrin adının I. Antiochos Epiphanes'in dedesi Kral Samos'tan aldığı rivayet edilmektedir.¹⁰⁹

Bulduğu konum itibariyle stratejik bir noktada bulunan Kommagene Krallığı bu özelliğinden dolayı sürekli olarak diğer büyük devletlerinin ilgisini çekmiştir.¹¹⁰ Kommagene Krallığı'nın böyle bir ortamda, Seleukos Krallığı ve sınırları Adıyaman' kadar uzanan Roma¹¹¹ ile olan siyasi ilişkilerini dengede tutarak varlığını korumaya çalışmıştır.¹¹² Hatta çok akıllı bir siyaset izleyen Kommagene Kralı I. Antiochos Epiphanes (MÖ 69- 32), komutan Lucullus'u askeri başarılarından dolayı kutlamak maksadıyla ziyaret ederek, Romalıların desteğini ve güvenini kazanmıştır.¹¹³

Romalı general Pompeus, M.Ö. 64 tarihinde Seleukos Krallığı'na son vermiş böylece Adıyaman ve civarını ele geçirmiştir. Ancak burayı vasal bir yönetim haline getiren Roma, yörenin idaresini daha önce kendilerinde güven tesis eden Kommagene kralı I. Antiochos Epiphane'se bırakmıştır. Fakat bu samimi dostluk uzun sürmemiş ve Anadolu'daki hâkimiyeti gittikçe güçlenen Romalılar, yanı başlarında güçlü bir Kommagene Krallığı istemedikleri için imparatorluğun

¹⁰⁶ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.366.

¹⁰⁷ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s. 9-10.

¹⁰⁸ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.366.

¹⁰⁹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.10.

¹¹⁰ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.192.

¹¹¹ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.9.

¹¹² **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.192.

¹¹³ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.365.

doğusunu güvence altına almak istemiştir. Bu amaçla harekete geçen Roma imparatoru Vespasian, Partlarla ilişkisi olduğu gerekçesini öne sürerek ¹¹⁴ kral IV. Antiochos'u Kommagene tahtından indirmiştir. Bununla da yetinmeyen Romalılar, Suriye valisi Paetus önderliğinde Kommagene toprakları üzerine sefere çıkmış ve Samsat'ı ele geçirmişlerdir. Böylelikle, Kommagane Krallığı Roma İmparatorluğu'nun Suriye Eyaleti'ne bağlanmıştır (MS 72).¹¹⁵

Kommagene Krallığı'nın, Adıyaman toprakları üzerindeki en önemli mirası, eski Kâhta Köyü'nün yanında bulunan Nemrut Dağı'ndaki, anıt mezar ve tümülüslerdir.¹¹⁶ Bu anıt mezar MÖ 1. yüzyılda yaptırılmış olup¹¹⁷ bu tarihi kalıntılar üzerinde yapılan çalışmalar sayesinde I. Antiochos'un soy ağacı saptanmıştır.¹¹⁸

Nemrut Dağındaki Kral I. Antiochos'a ait olan tümülüs ve dev tanrı heykelleri ile Karakuş Tepesi, Cendere Köprüsü, Eski Kale ve Yeni Kale'yi kapsayan bu tarihi alan 7 Aralık 1988 tarihinde milli park ilan edilmiştir. Ayrıca üzerinde bulunan anıtmezarları ve tümülüsleri ile birlikte Nemrut Dağı, UNESCO tarafından "İnsanlığın Kültür Mirası" unvanını da almıştır.¹¹⁹

Kommagene Krallığı'nın yörede bulunan diğer tarihi mirasları ise Arsemeia(Eski Kâhta)'da Karakuş Tepesi mezar ve kalıntıları¹²⁰, Haydaran Kaya Mezarları ve Karadağ Tümülüsü'dür.¹²¹

2.8. Romalılar

Romalıların Adıyaman yöresine ilk girişi MÖ 69 tarihinde gerçekleşmiştir. O dönemde, Seleukosların ordularını -Doğu Anadolu'da Romalılarla çarpışmak maksadı ile- bölgeden çekmesinden yararlanan Romalı komutan Lucullus, XIII.

¹¹⁴ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.366, 388.

¹¹⁵ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.10-11.

¹¹⁶ Mehmet Gürdal, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Muğla Üniversitesi Matbaası, Muğla, 2001, s.492.

¹¹⁷ Sait Evliyaoğlu, **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Ofset Pepröduksiyon Matbaacılık, Ankara, 1988, s. 216.

¹¹⁸ Ekrem Akurgal, **a.g.e.**, s.483.

¹¹⁹ Mehmet Gürdal, **a.g.e.**, s.492,494.

¹²⁰ Sait Evliyaoğlu, **a.g.e.**, s. 216.

¹²¹ Mehmet Gürdal, **a.g.e.**, s. 495.

Antikhos ile birlikte Kommagane (Adıyaman yöresi) topraklarına girmiştir. Burayı ele geçiren XIII. Antiokhos, Samsat'ta krallığını ilan etmiş (MÖ 69) ancak 4 yıllık bir ömrü olan bu krallık, Roma Senatosu tarafından görevlendirilen komutan Pompeus tarafından ortadan kaldırılmıştır.¹²²

Anadolu'daki hâkimiyeti gittikçe güçlenen ve toprakları genişleyen Romalılar, İmparatorluğun doğusunda çıkabilecek olası bir karışıklık ve isyana karşı tedbir almak maksadıyla Kommagane toprakları üzerinde hâkimiyet kurmak istemiştir. Bu amaçlarını gerçekleştirmek isteyen Romalılar, Partlarla ilişkileri olduğu gerekçesini öne sürerek Kommagane toprakları üzerine yürümüş ve Samsat'ı ele geçirmişlerdir (MS 72).¹²³

Romalılar, Adıyaman¹²⁴ ve çevresini ele geçirdikten sonra bölgeye çok sayıda askeri birlik yerleştirerek Samsat'ı büyük bir askerî garnizon haline getirmiştir.¹²⁵ Bu şekilde imparatorluğun bölgedeki varlığı güvence altına alınmıştır.

İmparator Valerianus döneminde (MS 253–260), askeri gücü zayıflayan Roma'nın bu durumundan faydalanan Sasani şahı Şahpur¹²⁶, Roma İmparatorluğu'nun güney kesimindeki topraklarına saldırılarda bulunmaya başlamıştır. İki krallık arasında başlayan savaşlar, Valerianus'un Sasani Şahı tarafından tutsak edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Valerianus'un tutuklanmasından sonra Roma tahtına çıkan Gallienus, Sasanilerin üzerine düzenlediği bir seferle Sasani ordusunu büyük bir yenilgiye uğratmış böylece daha önce kaybettikleri toprakları ele geçirmiştir.¹²⁷ Böylece Roma İmparatorluğunun Adıyaman yöresindeki hâkimiyeti yeniden güç kazanmıştır.

Roma İmparatoru Büyük Constantinus, ölmeden önce imparatorluk topraklarını oğulları ve yeğenleri arasında paylaşmış, Güneydoğu Anadolu'nun da içinde

¹²² Bilge Umar, **a.g.e.**, s.522.

¹²³ Mehmet Özseit, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, s.366, 388.

¹²⁴ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377.

¹²⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.196.

¹²⁶ Bilge Umar, **a.g.e.**, s.577-578.

¹²⁷ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.11.

bulunduğu Küçük Asya'nın (Anadolu) yönetimini oğullarından Constantius'da vermiştir.¹²⁸

Theodosius döneminde imparatorluk topraklarının doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasından¹²⁹ sonra Adıyaman ve yöresi Doğu Roma'nın idaresi altına girmiştir.¹³⁰

Adıyaman yöresinde hâkimiyet kuran Romalılar, burada ticarî¹³¹ ve askerî amacı olan, büyük yollar yapmışlardır. Malatya'dan geçen ve Kâhta'ya inen tarihi yol, Adıyaman'ın kuzeyinde bulunan eski Pere (Pirin) kentine, oradan da Samsat'a ulaşmakta buradan da Fırat kıyısını izleyerek Besni (Kızılin) yakınından geçip güneye yönelmektedir. Bu yol güzergâhında -Kâhta Çayı üzerinde¹³²- bulunan Cendere Köprüsü de Romalılar zamanında yapılmıştır.¹³³

3. Gölbaşı ve Çevresinde İslam-Bizans-Hamdani Hâkimiyeti

Bu dönemde Gölbaşı ve çevresinde etkili olan İslam-Bizans hâkimiyeti, ilk olarak Roma İmparatorluğu'nun parçalanması sonucu kurulan Bizans İmparatorluğu ile başlamıştır. Hz. Ömer döneminde başlayan akınlar, Emeviler zamanında yörenin tamamen İslam hâkimiyeti altına girmiş olmasında etkili olsa da Abbasilerden sonra bölgede Hamdâni ve Bizans egemenliği hüküm sürmüştür.

Yörenin İslam- Bizans mücadelesine konu olan dönemi ile bundan sonraki süreci daha teferruatlı incelemek bu bölgede hâkimiyet kuran diğer devletleri değerlendirmek bakımından faydalı olacaktır.

¹²⁸ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Yayınları**, C.II, İstanbul, 1984, s.403.

¹²⁹ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, s. 306.

¹³⁰ Adıyaman İl Yıllığı '94, s.19.

¹³¹ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Yayınları**, s.409.

¹³² **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 196.

¹³³ Sait Evliyaoğlu, **a.g.e.**, s.216.

3.1. Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğunun 395 tarihinde doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma'da Bizans İmparatorluğu kurulmuştur.¹³⁴

O dönemde yönetim bakımından “Thema” adı verilen eyaletlere ayrılan Bizans İmparatorluğu, Adıyaman yöresindeki hâkimiyetini başında askeri yetkililer olan Fırat ve Likhandos Themaları aracılığıyla yönetmiştir.¹³⁵

İmparator Justiniaus (527- 565) zamanında bölgede güçlü bir hâkimiyet kuran Bizans¹³⁶, bir müddet sonra başlayan Pers saldırıları karşısında bölgedeki eski gücünü kaybetmiştir.¹³⁷ Bizans'ın bu tarihten sonra uğraşmak zorunda kaldığı bir başka devlet ise Sasaniler olmuştur. MS 619 tarihinde Anadolu'ya giren ve Constantinopol (İstanbul)'a kadar olan sahada yayılmaya başlayan Sasaniler, Bizans İmparatoru Herakleius tarafından mağlup edilerek bölgeden uzaklaştırılmıştır (627).¹³⁸

636 tarihinde geldiğinde, Yermük'te İslam orduları karşısında aldığı mağlubiyet¹³⁹ Bizans'ın Adıyaman ve çevresindeki hâkimiyetine büyük bir darbe vurmuştur.

İslam hâkimiyeti ile Bizans arasında sınır olan Adıyaman yöresi bu dönemde, iki devlet arasında meydana gelen çatışmalar neticesinde büyük zayıyata uğramıştır.¹⁴⁰

3.2. Hz. Ömer Dönemi

Yöreye ilk İslâm akınları Hz. Ömer döneminde başlamıştır.¹⁴¹ İslam hâkimiyetindeki Suriye'nin sınırları¹⁴², İslam ordularınının 636 tarihinde Yermük Savaşı'yla Bizans'ı mağlup etmesinden sonra¹⁴³ Toros Dağları'na kadar uzanmıştır.¹⁴⁴

¹³⁴ H. Dursun Yıldız, “Bizans Tarihi ”, **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, C.III, İstanbul, 1984, s.408.

¹³⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.196.

¹³⁶ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.12.

¹³⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.196.

¹³⁸ Fehmi Erarslan, **a.g.t.**, s.12.

¹³⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.196.

¹⁴⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.1.

¹⁴¹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377.

Bu dönemde, Adıyaman ve çevresindeki İslam akınları hızlanmıştır. Özellikle 643 tarihinden itibaren¹⁴⁵ Hz. Ömer'in Kuzey Mezopotamya'nın fethi ile görevlendirdiği Ubeyde, Halid b. Velid, Said bin ebi Vakkas ve İyaz bin Ganm gibi komutanların düzenlemiş oldukları akınlarla¹⁴⁶ sık sık çatışmalara maruz kalan bölgedeki birçok yerleşim merkezi zarar görmüştür.¹⁴⁷

3.3. Emeviler Dönemi

Adıyaman bölgesindeki İslam hâkimiyetinin tam olarak Emeviler döneminde başlamış olduğunu görmekteyiz (670).¹⁴⁸

Emevi Halifesi I. Muaviye b. Ebu Süfyan (661–680) zamanında Anadolu'da başlatılan fetih hareketlerinin asıl amacı hem İstanbul'u fethetmek hem de Bizans'ı yıpratmaktı.¹⁴⁹ Neticede İslam ordularının yaz ve kış aylarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya düzenlemiş olduğu bu akınlarla¹⁵⁰, Ceyhun Irmağı'ndan Fırat'a kadar olan bölge¹⁵¹ - Besni, Samsat ve Hısn-ı Mansur (Adıyaman)¹⁵² başta olmak üzere Emevilerin idaresi altına alınmıştır.

¹⁴² Philip K. Hitti, **Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi**, Çeviren: Prof Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, C.I, İstanbul, 1995, s. 231.

¹⁴³ Ömer Faruk Gökdeniz, "262 Numaralı Hısn-ı Mansûr (Adıyaman) Kadı Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, 2006, s. 24, (Çevrimiçi) http://kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00547/Omer_Faruk_Gokdeniz_tez.pdf, 21 Mart 2007.

¹⁴⁴ Philip K. Hitti, **a.g.e.**, s. 231.

¹⁴⁵ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s.24

¹⁴⁶ "Orta Çağda Adıyaman", (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/eskiyenicag.asp?men=0>, (30.07.2007).

¹⁴⁷ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.1.

¹⁴⁸ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377.

¹⁴⁹ İsmail Yiğit, "Emeviler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XI, İstanbul, 1995, s.89.

¹⁵⁰ Nesimi Yazıcı, **Türk İslâm Devletleri Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s.4.

¹⁵¹ Kazım Yaşar Kopruman, "Abbasiler Döneminde Bizans Sıguru'nda Türklük Faaliyetleri", **Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmî Kongresi: Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler)**, Yayına Hazırlayan: Yücel Hacaloğlu, 26–27 Mayıs, Ankara, 1995, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1995, s.14.

¹⁵² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.1.

Besni'nin ele geçirilmesinden sonra yöredeki Emevi hâkimiyeti, şimdiki Gölbaşı'na kadar ulaşmış ve Gölbaşı sınırları içerisinde bulunan Harmanlı, Belören, Nasırlı, Meydan ve Ozan gibi yerleşim yerleri, o dönemde iskân edilen merkezler arasına dâhil olmuştur.¹⁵³

Bölgedeki en önemli Emevi mirası, Mansur İbn Ca'vine tarafından yaptırılan¹⁵⁴ ve surlarında Emevi halifesi Mervan bin Mehmet'in kaleyi tamir ettirdiğine dair tarihin bulunduğu kaledir.¹⁵⁵

Bazı kaynaklar Hısn-ı Mansur (Mansur Kalesi) isminin, şehrin ortasında bulunan aynı isimdeki bu kaleden kaynaklandığını ve bu kalenin yöneticisi ve komutanının da Mansur İbn. Ca'vene olduğunu¹⁵⁶ anlatmaktadır.

3.4. Abbasiler Dönemi

İslam tarihinde Emevi- Abbasi mücadelesi, 750 yılında Abbasi birliklerinin halife II. Mervan'ı öldürmesi ile son bulmuş böylelikle Abbasi Devleti kurulmuştur.¹⁵⁷ Anadolu gazalarına büyük önem veren Abbasiler¹⁵⁸, Ebu Cafer Mansur¹⁵⁹ döneminde şehrinin idarecisi olan Mansur İbn Cavena'yı öldürerek Adıyaman ve çevresine hâkim olmuştur (758).¹⁶⁰

Abbasiler zamanında Anadolu'nun fethine büyük önem verilmiştir. Özellikle Harun Reşit zamanında, Tarsus'tan Malatya'ya kadar uzanan bölgede müstakil bir idari yapı oluşturularak¹⁶¹ Bizans'a karşı düzenlenen akınların idaresini kolaylaştırmak

¹⁵³ Halit Ertuğrul, **Bütün Yönleriyle Gölbaşı**, y.y., Gölbaşı, 1988, s.11.

¹⁵⁴ **Adıyaman İl Yıllığı 1967**, s.50.

¹⁵⁵ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Sadeleştiren: Tevfik Temelkiran, Üçdal Neşriyat, C.III-VI, İstanbul, 1986, s.134.

¹⁵⁶ **Adıyaman İl Yıllığı 1967**, s.50

¹⁵⁷ Şerare Yetkin, "Abbasiler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.I, İstanbul, 1988, s.31, 32, 34.

¹⁵⁸ Kazım Yaşar Kopruman, **a.g.m.**, s.14.

¹⁵⁹ Şerare Yetkin, "Abbasiler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s. 36.

¹⁶⁰ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s.24.

¹⁶¹ Şerare Yetkin, "Abbasiler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 36.

amaçlanmıştır.¹⁶² Bu askeri bölgenin Bizans ile olan sınırında kurulan -sugur (avasım) denilen- ve aralarında Adıyaman'ın da bulunduğu şehirlere, Türkistan ve Horosan'dan getirilen Müslüman Türklerin de yerleştirildiği bilinmektedir.¹⁶³

Adıyaman'ın Harun Reşit tarafından imar ettirildiğinden ve bu imar faaliyetleri içerisinde tamir edilen kaleye sınır kenti olmasından dolayı, güvenlik maksadıyla asker yerleştirildiğinden de söz edilmektedir.¹⁶⁴

Anadolu'nun tamamına hâkim olmak isteyen Abbasiler, Bizansla olan mücadelelerinde Besni'yi kaybetse de; Abbasi komutanlarından Abdülmelik komutasında bir ordu burayı yeniden Abbasi hâkimiyeti altına almıştır. Bazı kaynaklar ise Harun Reşit'in Besni'de bulunan bir kiliseyi yıktığından ve kilise taşlarını Hadetha kentinin yapımında kullandığından bahsetmektedir.¹⁶⁵

Abbasi akınlarına karşı İslam devletinin sınırları ile arasına çok sayıda insan yerleştirerek tedbir almaya çalışan Bizans, bütün çabalarına rağmen Abbasilere karşı üstünlük kurmayı başaramamıştır.¹⁶⁶ Nitekim Harun Reşit, İmparator İren zamanında Abbasiler'e vergi veren ancak imparator Nikofor'un tahta çıkmasından sonra vergi vermekten vazgeçen Bizans üzerine bir akın düzenlemiştir. Bu olay ile Abbasiler tabiri caizse bir taşla iki kuş vurmuş, böylece Bizans'tan yeniden vergi almaya başlayan Abbasilerin yöredeki hâkimiyeti de güç kazanmıştır.¹⁶⁷

¹⁶² Hakkı Dursun Yıldız, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Çağ Yayınları, C.III, İstanbul, 1986, s.346.

¹⁶³ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.15.

¹⁶⁴ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s.24.

¹⁶⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.197.

¹⁶⁶ Kazım Yaşar Koprıman, **a.g.m.**, s. 15.

¹⁶⁷ **"Gölbaşı Tarihçe: Abbasiler Dönemi"**, (Çevrimiçi)

http://www.golbasi.bel.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=28
(21.11.2006).

3.5. Hamdaniler ve Bizans Hâkimiyeti

İslam topraklarında Abbasilerin zayıflamasıyla birlikte Hamdanilerin özellikle Suriye'nin kuzeyinde etkili olmaya başladığı görülmektedir. Abbasiler'in Musul Umumi valisi olan Hamdani Arap ailesi, 929 tarihinde Musul'da bir krallık kurmuş, 944'te Halep'i ele geçirmiş hatta 945'te Şam'ı ele geçirerek burada bir ay süreyle hâkimiyet kurmuştur.¹⁶⁸

Gittikçe genişleyen Hamdani nüfuzu onlara Adıyaman topraklarını ele geçirme imkânı verse de Hamdani hükümdarı Seyfûddeve'nin 958'de Bizans'a yenik düşmesi ile bu krallığın Adıyaman topraklarındaki kısa süreli hâkimiyeti sona ermiştir.

Adıyaman ve çevresini Hamdanilerden alarak bu topraklara Ermeniler'i yerleştiren Bizans¹⁶⁹, 11. yüzyılın ortalarından itibaren sınırlarını Fırat Nehri'nin doğusuna kadar genişletmiştir. Bizans bu dönemde Anadolu'yu 18 idari birime ayırarak aralarında Samsat'ın da bulunduğu birçok şehir ve kasabaya kuvvetli birlikler yerleştirmiş¹⁷⁰ böylece buralardaki idari ve askeri yapılanmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

4. Selçuklular Zamanında Gölbaşı ve Çevresi

4.1. Büyük Selçuklu Devleti

Abbasiler döneminde Adıyaman'ın da içlerinde bulunduğu sugur denilen sınır kentlerine getirilen Türklerden önce yöreye ilk Türk girişi 378 tarihinde Hun ve Sabar Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁷¹

¹⁶⁸ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, s.331.

¹⁶⁹ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s. 24.

¹⁷⁰ Kazım Yaşar Koprıman, **a.g.m.**, s.16.

¹⁷¹ Ali Sevim, **a.g.e.**, s.15.

Bizans hâkimiyeti döneminde Araplarla yapılan çatışmalarda sınır bölgesi olan ve bu yüzden boşaltılan Adıyaman yöresine ikinci Türk girişinin 11. yüzyılın ikinci yarısında başladığını görmekteyiz. Bu dönemde Hanoğlu Hârûn et-Türkmâni'nin idaresindeki Türkmenlerin, Kuzey Suriye'nin ele geçirilmesi için Bizans'a karşı verdikleri mücadele, yörenin Türkmen taifelerle muhatap olmasına imkan vermiştir.¹⁷²

Ancak bölgeye ciddi manadaki Türk girişi, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan zamanında olmuştur. Alparslan'ın emri ile harekete geçen komutanlarından Gümüştekin, Afşin ve Ahmet Şah gibi Türkmen beyleri, Adıyaman yöresine akınlar düzenlemişlerdir(1066).¹⁷³ Bu akınların başlamasıyla birlikte, imparatorluğunun güney sınırını oluşturduğu için- Bizans'ın uç kumandanı Aruandanos komutasında harekete geçen Bizans, Türk akıncılar üzerine düzenlediği bir baskınla büyük bir yenilgiye uğramıştır.¹⁷⁴ Türklerin fetih amacı taşımayan bu akınları sonrasında Gümüştekin ve beraberindeki komutanlar büyük ganimetler elde ederek askeri üsleri olan Ahlât'a dönmüşlerdir.¹⁷⁵

Türkmen beylerinin yörede kazandığı bu zaferden sonra bölge birçok konar-göçer Türkmen taifesi tarafından iskân edilmeye başlamış; Artuklular zamanında ise tamamen Türkmen grupların etkisi altına girmiştir.¹⁷⁶

4.2. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi

4.2.1. Süleyman Şah Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'a tâbi olduğu dönemde¹⁷⁷, Bizans'ın Güneydoğu Anadolu'daki hâkimiyeti zayıflamıştır.

¹⁷² Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.378.

¹⁷³ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989,s.53.

¹⁷⁴ Mehmet Altay Köymen, **Selçuklular Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988,s.259.

¹⁷⁵ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.53.

¹⁷⁶ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.378.

Van Gölü bölgesi Ermenilerinden Bizans generali Filarateos Braehamios, Bizans'ın bu durumundan faydalanarak Maraş, Malatya ve Elbistan'ın da içlerinde bulunduğu bazı şehirleri ele geçirip Çukurova'dan Güneydoğu Anadolu'ya kadar uzanan bir Ermeni Prensligi kurmuştur. Kurulan bu Ermeni Prensligi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki diğer Türklerle ilişkilerine engel teşkil etmeye başlamıştır.¹⁷⁸

O dönemde Anadolu Selçuklularının başında bulunan Süleyman Şah, durumdan rahatsızlık duymuştur. Bunun üzerine Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne bir sefer düzenleyen Selçuklu Sultanı, bazı şehirleri fethetmiş daha sonra Antakya üzerine bir sefer düzenleyerek buradaki Ermenileri itaat altına almıştır.¹⁷⁹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin bölgede düzenlediği akınlar durmamış ve Süleyman Şah'ın emrindeki komutanlardan Boldacı'nın düzenlemiş olduğu bir seferle Elbistan, Göksun, Maraş, Raban ve Besni gibi bazı şehir ve kaleler Anadolu Selçuklu Devletinin hâkimiyeti altına girmiştir(1085).¹⁸⁰ Böylelikle devletin sınırları biraz daha genişletmiştir. Kazanılan bu zafer neticesinde, Besni Maraş Beyliği'ne, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) da merkezi Harput olan Dersim Beyliği'ne bağlanmıştır.¹⁸¹

4.2.2. I. Kılıçarslan Dönemi

XI. yüzyılın sonlarına doğru Batı Avrupa'da Vatikan Kilisesi'nin önderliğinde hazırlanan ve Fransız, Alman ve İtalyan komutanların liderliğinde harekete geçen I. Haçlı ordusu, Anadolu Selçuklu Devleti üzerine saldırıya geçmiştir. Haçlı orduları, Selçuklu ordularının direnişine rağmen Haçlı orduları güney istikametlerinde bulunan Elbistan¹⁸² ve Maraş'ı ele geçirmişlerdir (1097).¹⁸³

¹⁷⁷ Ali Sevim, Yaşar Yücel, a.g.e., s.101

¹⁷⁸ Ali Sevim, Yaşar Yücel, a.g.e., s.103.

¹⁷⁹ Ali Sevim, Yaşar Yücel, a.g.e., s.103-104.

¹⁸⁰ Ali Sevim, a.g.e., s.89.

¹⁸¹ “Gölbasi Tarihçe: Selçuklular-Artuklular-Zengiler-Eyyübiler Dönemi”,

(Çevrimiçi) http://www.golbasi.bel.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=28 (21.11.2006).

¹⁸² Ali Sevim, Yaşar Yücel, a.g.e., s. 112-114.

1098 tarihinde Bizans'a bırakılan bu topraklar aynı tarihten itibaren Ermeni asıllı Bizans valileri tarafından yönetilmeye başlamıştır. Ermenilerin buralara yerleşmesi, onlara daha sonra Rumkale ve Hısn-ı Mansur'u da ele geçirme fırsatını vermiştir.¹⁸⁴ Yöredeki hâkimiyet alanı gittikçe genişleyen Ermeniler, Besni'de de egemenlik kurarak buranın idaresini Kong Vasil adında bir Ermeni'ye vermişlerdir. Böylece Besni, 1116 yılına kadar Ermenilerin yönetimi altında kalmıştır.¹⁸⁵

Ancak Maraş ve yöresindeki bu hâkimiyet, Haçlıların sürekli baskı yapması nedeniyle Ermenileri pek memnun etmemiştir. Ereğli'de Haçlılara karşı büyük bir zafer elde eden Anadolu Selçukluların toparlanma sürecine girmesi Ermenileri Selçuklulardan yardım isteme konusunda cesaretlendirmiştir. Bu talep karşısında harekete geçen Selçuklu orduları, Maraş ve civarına düzenledikleri bir seferle buradaki Haçlı baskısını ortadan kaldırmıştır(1103).¹⁸⁶

Danışmendiler üzerine yaptığı bir seferle Malatya'yı ele geçiren Kılıç Arslan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya düzenlediği diğer seferlerle birçok Türkmen beyini kendisine bağladıktan sonra Elbistan'ın yönetimini -Doğu Anadolu'da ele geçirdiği Silvan şehrinin naibi- Ziyaüddin Muhammed'e bırakmıştır(1107).¹⁸⁷

Sultan Kılıç Arslan'ın 13 Temmuz 1107 tarihinde ölmesinden sonra¹⁸⁸, Selçuklu Devletinde kısa bir süre geçiş dönemi yaşamış ve bu durumdan istifade eden Bizanslılar, Ermeniler ve Haçlılar, Selçuklu topraklarına saldırılarda bulunmuşlardır.¹⁸⁹

Bohemond komutasında yürütülen Haçlı saldırıları, Elbistan'ın ele geçirilmesi ile sonuçlansa da Malatya sultanı Atabey İl Arslan, 1117 tarihinde burayı Haçlılardan

¹⁸³ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.V, İstanbul, 1992, s.541.

¹⁸⁴ Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.1.

¹⁸⁵ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.541.

¹⁸⁶ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 114-115.

¹⁸⁷ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 114-115.

¹⁸⁸ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996, s.109.

¹⁸⁹ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 117, 118.

geri almıştır. Böylece Elbistan topraklarında Selçuklu hâkimiyeti kesinlik kazanmıştır.¹⁹⁰

1114 yılında yörede meydana gelen büyük depremle hem kaleleri hasara uğrayan hem de çok sayıda insanını kaybeden Ermeniler Elbistan topraklarında kesinleşen Türk hâkimiyetiyle Maraş'ta kendilerini gittikçe güçsüz hissetmeye başlamışlar¹⁹¹ ve Türklere karşı Haçlı desteği ile varlıklarını devam ettirebilmek amacıyla şehri Urfa Haçlı Kontluğu'na bırakmışlardır.¹⁹²

Ermeniler'in Urfa Haçlı Kontluğu himayesine girmesinden sonra Besni'nin yönetimi de Urfa Haçlı Kontluğu'nun kontrolü altına girmiştir(1116). Urfa Haçlı Kontu II. Baudoin tarafında ele geçirilen Besni, 1149 tarihine kadar Maraş Senyörlüğü tarafından yönetildikten sonra, 1150 tarihine kadar kısa bir süre de olsa yeniden Urfa Haçlı kontluğu tarafından idare edilmiştir.¹⁹³

4.2.3. Selçuklu Toparlanması ve I. İzzeddin Mesut Dönemi

Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra oğulları arasında başlayan taht kavgaları devletin daha da zayıflamasına neden olmuştur. Bu dönemde Anadolu'daki siyasi güç Danişmentlilere geçmiştir.¹⁹⁴

Ancak Danişmendli hükümdarı Melik Muhammed'in vefatından sonra Anadolu'daki güç dengeleri değişmiş ve Selçuklular yeniden toparlanma sürecine girmiştir.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Osman Turan, **a.g.e.**, s.151-152.

¹⁹¹ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098–1118)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I, Ankara, 1999, s.161–162.

¹⁹² Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.1.

¹⁹³ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.541.

¹⁹⁴ Osman Turan, **a.g.e.**, s.167-168.

¹⁹⁵ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s. 439.

İmparator II. Ioannes'in ölümüyle (1143) Bizans İmparatorluğu da zayıflayınca, Selçuklu hükümdarı Sultan Mesut, Danişmentlilerden Elbistan'ı alarak şehrin yönetimini oğlu, Kılıç Arslan'a vermiştir (1144).¹⁹⁶

Her ne kadar toparlanma sürecine girse de tam olarak siyasi gücüne kavuşamayan Selçuklular; Kuzey Suriye ve Irak Atabekler Devleti hükümdarı İmameddin Zengi'nin 1144 yılında Urfa Haçlı Kontluğunu ortadan kaldırması¹⁹⁷ ile harekete geçen ve Selçuklu topraklarına saldıran II. Haçlı ordusunu mağlup ederek¹⁹⁸ yeniden siyasi gücüne kavuşmuştur.

Bu siyasi ve askeri güç Selçuklulara 1149'da Haçlı hâkimiyeti altında olan Maraş'ı¹⁹⁹, 1150 yılında da Urfa Haçlı Kontluğu'nun elinde bulunan Besni'nin de aralarında bulunduğu birçok şehir ve kaleyi kazandırmıştır. Sultan Mesut daha sonra buraların idaresini oğlu Kılıç Arslan'a bırakmıştır.²⁰⁰

4.2.4. II. Kılıç Arslan Devri

1144 tarihinde babası Sultan Mesut tarafından Elbistan'a melik olarak atanan Kılıç Arslan, Haçlılara karşı büyük zaferler kazanarak Maraş, Besni, Göynük, Antep, Raban gibi şehir ve kaleleri fethetmiştir.²⁰¹ Bu sayede hem Selçuklu Devleti'nin Anadolu'da yeniden güç kazanmasına destek olmuş hem de tecrübe kazanarak devleti yönetebilecek olgunluğa ulaşmıştır.

Babası Sultan Mesut'un vefatından sonra -1155 yılında- Selçuklu tahtına oturtulan Kılıç Arslan'ın yönetimi ele almasından bir süre sonra başlayan tahtı

¹⁹⁶ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.126.

¹⁹⁷ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118–1146)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.II, Ankara, 1987, s.146–147.

¹⁹⁸ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.127.

¹⁹⁹ İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s.61.

²⁰⁰ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 187-188.

²⁰¹ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 130.

kavgalarından²⁰² istifade eden Ermeniler, Selçuklu topraklarına saldırdılsa da başarılı olamamışlardır.

Ülkenin güney sınırlarını Ermeni saldırılarına karşı güvence altına almak isteyen Selçuklu hükümdarı, tedbir almak maksadıyla Tuğrul Şah'ı Elbistan'a melik olarak atamıştır(1157). Daha sonra devletin güney kesimindeki topraklarına saldırılar düzenleyen Musul Atabeki Nureddin Mahmut'u durdurmak için Haçlılardan destek alan Kılıç Arslan'ın bu hareketi netice vermiş ve Nureddin Mahmut işgal ettiği topraklardan çekilmek durumunda kalmıştır.²⁰³

Bütün bu gelişmelerden sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin güç kazanmasından rahatsızlık duyan Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile Nureddin Mahmut bir ittifak yapıp Selçuklu topraklarına saldırmışlar fakat bir netice elde edememişlerdir.²⁰⁴

Ancak bu yenilgi Bizans'ı yıldırmamış ve Manuel Komnenos'u yeniden harekete geçirmiştir. Bizans Nureddin Mahmut, Danişmendli emiri Yağıbasan, Kılıç Arslan'ın kardeşi Şahinşah, Danişmendli Kayseri meliki Zünnun, Malatya emiri Zülkarneyn ve Haçlıların da desteğini alarak güçlü bir ittifak kurmuştur. Bu birliği bozmak isteyen Kılıç Arslan, Manuel ve Yağıbasan'la bir anlaşma yapmak istemiş hatta Yağıbasan'a Elbistan'ı vermiş lakin yine de bu birliği dağıtmaya gücü yetmemiştir(1160).²⁰⁵

Bizans'la anlaşma yapmak dışında diğer siyasi girişimlerinden bir netice elde edemeyen Kılıç Arslan, Danişmentliler üzerine düzenlediği seferlerle Sivas'ı ve Danişmendlilerin hâkimiyeti altına giren Elbistan'ı ele geçirmiştir(1165). Daha sonra Kayseri ve Zamantı'yı da ele geçirip Zünnun'un hâkimiyetine son verince Zünnun ve Şahinşah, Nureddin Mahmut'a sığınmıştır.²⁰⁶

²⁰² Osman Turan, **a.g.e.**, s. 197-198.

²⁰³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 442.

²⁰⁴ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 442-443.

²⁰⁵ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 443.

²⁰⁶ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 442-443.

Bu olay üzerine Nureddin Mahmut, kendisine sığınan emirler, Danişmendli emirleri ve bazı Artuklu emirleri ile bir olup Kılıç Arslan'dan bazı isteklerde bulunmuşlardır. Kılıç Arslan'ın bu talepleri ciddiye almaması üzerine harekete geçen Atabeg Nureddin Mahmut ve müttetikleri, Selçuklulardan Maraş, Besni ve Gökşun'u almayı başarmışlardır (1173).²⁰⁷ Böylece, sürekli el değiştiren Besni'nin idaresi Zengiler'in eline geçmiştir.

4.2.5. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Devri ve Baba İshak Ayaklanması

Anadolu Selçuklu Devletinde devam eden taht kavgaları, Hazemşahların yöredeki siyasi ve askeri faaliyetleri, ekonomik sıkıntılar²⁰⁸ ve Artuklu-Eyyübi-Selçuklu çekişmeleri özellikle Adıyaman ve çevresinde yaşayan Türkmenler üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır.²⁰⁹

Bu zayıf dönemde, yarı İslâm-Şaman inanca sahip olan Türkmenler yine bir Türkmen şeyhi olan ve peygamberlik iddiasında bulunan Baba İlyas'a tutunmak durumunda kalmışlardır.²¹⁰

Baba İlyas, kendisine tâbi olan bu Türkmenlere bazı vaatlerde bulunup onları Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşı kışkırtarak yörede büyük bir ayaklanmanın başlamasına neden olmuştur.²¹¹

Önceleri dini unsurları kullanarak Türkmenleri etkisi altına alan ve daha sonra Amasya'ya gidip orada dini ve siyasi faaliyetlerini devam ettiren Baba İlyas²¹²,

²⁰⁷ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 443.

²⁰⁸ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, Cem Yayınları, C.I. İstanbul, 1974, s.69

²⁰⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.3.

²¹⁰ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s.132.

²¹¹ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 169-170.

²¹² Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 470.

isyanın yürütücüsü ve komutanı durumunda olan Baba İshak'ı²¹³ Adıyaman yöresin de isyanın başlaması için görevlendirmiştir.

Baba İshak, yaşadığı yer olan Adıyaman'ın Kefersud bölgesinde Türkmenleri harekete geçirerek isyanı başlatmıştır. Adıyaman, Kâhta ve Samsat'ta başlayan ayaklanma²¹⁴, Türkmenlerin Baba İlyas'a olan yoğun bağlılıkları sayesinde daha da büyümüş böylelikle isyan ve Malatya, Sivas, Tokat ve Amasya'ya kadar ilerlemiştir.²¹⁵

Bu durumdan büyük tedirginlik duyan Gıyaseddin Keyhüsrev gerekli tedbirleri almış ve görevlendirdiği komutanları Baba İlyas'ın üzerine göndermiştir. Uzun süren mücadelelerden sonra Baba İlyas ve Baba İshak öldürülerek isyan bastırılmıştır. Böylece bölgedeki Selçuklu hâkimiyeti yeniden tesis edilmiş²¹⁶ ancak devlet bu isyanla daha da zayıflamıştır.

4.2.6. Bölgenin Zengiler – Artuklular – Eyyübiler - Selçuklular Arasında El Değiştirmesi

1095 tarihinde Artuk Bey'in torunu Süleyman Bey'in idaresindeki²¹⁷ Samsat, I. Haçlı Seferleri esnasında²¹⁸, Adıyaman, Kâhta ve Gerger ile birlikte Urfa Haçlı Kontluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir.

Kuzey Suriye ve Irak Atabekler Devleti'nin hükümdarı İmameddin Zengi'nin 1144 yılında Urfa Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırması ile bölge, Artuklular, Zengiler, Eyyübiler ve Selçuklular arasında çekişmeye neden olmuştur.

²¹³ İlyas Gökhan, “XIII.Yüzyılda Maraş”, s.202, (Çevrimiçi) http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%C4%B0lyas%20G%C3%96KHAN%5C.pdf, s.202, 08 Nisan 2007.

²¹⁴ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 470.

²¹⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.3.

²¹⁶ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s.471.

²¹⁷ Sadi Nakiboğlu, **Adıyaman Yöresi ve Ağızları**, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Niğde, 2001, s.3.

²¹⁸ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098–1118)**, s.44–45.

Harput Artuklu Emiri Kara Arslan tarafından ele geçirilen (1150)²¹⁹, Adıyaman toprakları ve Samsat'ın bir bölümü ve Eyyübi hükümdarı melik Efdal tarafından yönetilmiştir.²²⁰

Bu dönemde bir sınır kenti olarak gördüğümüz Adıyaman, Artuklular tarafından siyasi sürgün ve gözaltı merkezi olarak kullanılmıştır.²²¹

Atabeg Nureddin Zengi'nin 1173 tarihinde Maraş, Göksun ve Besni'yi Selçuklulardan almasından²²² sonra yöre 1230 yılına kadar Artuklu-Eyyübi ve Selçuklu devletleri arasında çekişme konusu olmaya devam etmiştir.²²³

Bu siyasi çekişmeler şu şekilde cereyan etmiştir: Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubat, Alanya'nın fethi ve Ermeniler üzerine düzenlediği başarılı seferlerden sonra²²⁴, Eyyübi meliki Eşref'in kendisini teşvik etmesi sonucu Diyarbakır Artuklu emiri Mesut'a karşı bir harekât düzenlemeye karar vermiştir. Ancak daha sonra Eyyübiler'in saf değiştirip Artuklu tarafına geçmesi Alâeddin Keykubat, Eyyübi ve Artuklu ordularını mağlup etmesine mani olmamıştır. Bu sefer neticesinde büyük bir zafer kazanan Selçuklu ordusu, Adıyaman, Samsat ve Çemişkezek kalelerini fethetmiştir(1226).²²⁵

Eyyübilere bağlı meliklerden Mısır meliki Kamil, bu olaydan sonra bölgedeki Eyyübi hâkimiyetini sağlamak amacıyla Selçuklu Devleti ile yeniden çatışmaya girmiştir. Fakat Eyyübilerin kendi içlerinde ortaya çıkan siyasi anlaşmazlıklar yüzünden bölgeden çekilmesiyle bölge tamamen Selçuklu hâkimiyeti altına girmiştir(1230).²²⁶

²¹⁹ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s.25.

²²⁰ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s. 198.

²²¹ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s.25.

²²² Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s. 443.

²²³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.2.

²²⁴ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 157-158.

²²⁵ Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004, s.197

²²⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.198.

5. Gölbaşı ve Çevresinde Moğol- Ermeni Hâkimiyeti

5.1. Köseadağ Savaşı Sonrası Yörede Moğol-Ermeni Hâkimiyeti

Siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerle zayıflamış durumda olan Selçuklu Devleti, Baba İshak Ayaklanması ile daha da güçsüz duruma gelmiş ve muhtemel Moğol saldırısı 1242 tarihinde gerçekleşmiştir. Selçuklu orduları bu savaşta büyük bir direniş gösterdiyse de²²⁷ 1243'te Moğollar karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştır.²²⁸

Köseadağ Savaşı'ndan sonra devletlin dirlik ve düzeni bozulmuş, Adıyaman ve civarında yurt edinen göçebe ve yarı göçebe Türkmenler, gerek ekonomik nedenler gerekse ülkede asayişin sağlanamayışından dolayı yağmalama hareketlerine girişerek yöredeki yerleşik halka ait çok sayıda hayvana el koymuştur.²²⁹

Böyle bir ortamsa Moğol hâkimiyetine giren Adıyaman ve çevresinde²³⁰ devam eden saldırılar, Moğollara Besni'nin de aralarında bulunduğu bazı şehir ve kaleleri Ancak Moğollar düzenlemiş oldukları bazı seferlere katılmalarına karşılık buraların idaresini Ermenilere vermiştir.²³¹

²²⁷ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s.471.

²²⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 3.

²²⁹ İlyas Gökhan, İlyas Gökhan, "**XIII.Yüzyılda Maraş**", s.205–206, (Çevrimiçi) http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%C4%B0lyas%20G%C3%96KHAN%5C191-222.pdf, 08 Nisan 2007.

²³⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 3.

²³¹ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.3.

6. Gölbaşı ve Çevresinde Memluklu Hâkimiyeti

6.1. Memlukluların Besni'yi Ele Geçirmesi

Moğolların Anadolu'daki hâkimiyeti saldırı ve baskı şeklinde kendini gösterirken bu durum karşısında büyük sıkıntıya giren yöre halkı, Mısır'a kaçmaya başlamış ve Memluklulara sığınmıştır.²³²

Durumun vahameti karşısında harekete geçen Selçuklu vezirlerinden Muinüddün Süleyman Pervane ile birçok Selçuklu emiri ve beyi, Moğollara karşı Memluklu Sultanı Baybars'ı yardıma çağırmışlardır. Bu yardım çağrısına olumlu cevap veren Baybars, ordularını toplayıp Elbistan'a gelerek burada Moğolları büyük bir bozguna uğratmıştır (Nisan 1277).²³³

Sultan Baybars'a karşı yenilgiye uğrayan Moğollar, bu bozgunun intikamını almakta gecikmemiştir. Baybars ülkesine döndükten sonra Elbistan'a gelen Moğollar buradaki Türkmenlere saldırmışlardır.

Bu dönemde Moğollar ile Memluklular arasındaki askerî çekişmeler devam etmiştir. Özellikle Memluklu sultanı Kalavun zamanında, Moğollar yenilgi almaya başlayınca Anadolu'daki beylikler de direniş göstermeye başlamıştır.

Yöredeki Moğol hâkimiyetinin zayıflama belirtileri göstermesi üzerine, Memluklular ile Türkmenler bir olup Ermeniler üzerine düzenledikleri akınlarla Maraş ve Besni'yi ele geçirmişlerdir. Böylece, Besni'nin idaresi Memluklu yönetimine geçmiştir(1292).²³⁴

²³² Yurt Ansiklopedisi, "Adıyaman" Maddesi, s.198.

²³³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, a.g.e., s.483.

²³⁴ Refet Yinanç, a.g.e., s.4.

6.2. Dulkadir Beyliği

Kösedağ Savaşı'ndan sonra gittikçe gerilen Memluklu-Moğol ilişkileri, Memlukluların olası Moğol saldırılarına karşı tedbir almasına neden olmuştur. Bu amaçla kuzeydeki topraklarını hem muhafaza etmek hem de Moğollara ve Ermenilere karşı korumak isteyen Memluklular, buralara Moğolların önünden kaçan Türkmenleri yerleştirmiştir.²³⁵

Bu Türkmenlerden Dulkadirli, Oğuzların Bozok kolundan olup Amanoslar'ın doğusundan Tohma vadisine kadar uzanan bölgede yaşamışlardır.²³⁶

Memluklu ordusunda yardımcı kuvvet olarak yapılandırılmış olan bu Türkmenler; Memlukluların düzenlemiş olduğu seferlere katılarak Maraş ile Antep'ten Elbistan'a kadar olan bölgeyi ele geçirmişlerdir.²³⁷ Bu şekilde siyasi bir yapılanma içerisine giren Dulkadiroğlu Karaca Bey, Bozok ve Ağaçeri Türkmenlerinin de kendisine tâbi olması ile daha da güçlenmiştir.1335 tarihinde Moğol İlhanlı Sultanı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü üzerine, İlhanlılar'ın kontrolü altındaki bölgelerde hâkimiyet kurmak isteyen diğer Anadolu Beyleri gibi harekete geçen Karaca Bey, Memluklu Sultanı Muhammed Nasır'dan beylik menşurunu almayı başarmıştır. Dulkadir Beyliği'nin kurulması ile birlikte²³⁸ Adıyaman, Malatya ve Harput'a kadar uzanan bölgede -Memluklu himayesi altında²³⁹ - yeni bir siyasi teşekkül ortaya çıkmıştır.

Besni, Dulkadir Beyliği döneminde Memluklu idaresi altında olmasına rağmen beyliğe bağlı Türkmenlerin yurt edindiği yerlerden²⁴⁰ biri olduğu için bu bölümde Dulkadirli- Memluklu siyasi ilişkilerinden söz etmekte fayda olacağına inanıyoruz.

²³⁵ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.7.

²³⁶ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları Beyliği", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, C.6, s.809.

²³⁷ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.7-8.

²³⁸ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.8-10.

²³⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.3.

²⁴⁰ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi** s.541.

Memluklu-Dulkadirli siyasi ilişkilerinde en dikkat çekici hususlardan ilki, Dulkadirli beylerinin Memluklu sultanları ile olan çekişmeleridir. Bu siyasi çekişmeler içerisinde ve yaşanan olaylar dâhilinde Besni'nin tarihteki yeri ve konumundan söz ederken Dulkadirli Beyliği'nden bahsetmemek büyük bir eksiklik olacaktır.

6.2.1. Halil Bey Dönemi

Dulkadirlilerin ilk beyi Karaca Bey, Memluklular tarafından hapsedilip işkence ile öldürüldükten sonra beyliğin başına geçen oğlu Halil Bey zamanında da Memluklu-Dulkadirli gerginliği devam ederek artmıştır.

Malatya, Maraş ve Elbistan toprakları, Halil Bey zamanında da Dulkadirliler ile Memluklular arasında sürekli çekişme konusu olmuş²⁴¹ ve Dulkadirli akınlardan bıkan Memluklular, Halil Bey'in hayatına da bir suikastla son vermiştir.²⁴²

6.2.2. Sevlî Bey Dönemi

Halil Bey'in öldürülmesinden sonra Memlukluların Dulkadir Beyliği'ne karşı takındığı olumsuz tavır değişmemiştir. Beyliğin başına Halil Bey'in kardeşi Sevlî Bey'in geçmesinden sonra Dulkadirliler toparlanma sürecine girmiş ve bu durum güçlü bir Dulkadirli Beyliği istemeyen Memlukluları rahatsız etmeye başlamıştır.

Bu rahatsızlık Memlukluları harekete geçirmiş ve nitekim Memluklu Sultanı Berkuk, Dulkadirli Beyliği'ni itaat altına almak amacıyla bir ordu hazırlayıp Sevlî Bey'in üzerine göndermiştir. Ancak Göksun'da yapılan çatışma Memlukların mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Bu çarpışmada Besni valisi Sudun'un da aralarında bulunduğu çok sayıda Suriyeli komutan hayatını kaybetmiştir.²⁴³

²⁴¹ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.19-23.

²⁴² “**Dulkadiroğulları Beyliği**”, (Çevrimiçi) <http://www.enfal.de/starih33.htm>, (11.04.2007).

²⁴³ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.28.

Dulkadirli Beyliği karşısındaki bu yenilgi, Memlûkluların geri adım atmasına engel olmamış, aksine Sultan Berkuk'un farklı siyasi girişimlerle Sevli Bey'in üstesinden gelme çabası içerisine girmesine neden olmuştur. Neticede, bütün uğraşlarının boşa olduğunu, Sevli Bey'i mağlup edemeyeceğini ve ülkesinin kuzeyindeki güvenliği sağlamanın ancak Sevli Bey'i tanımakla mümkün olacağını anlayan Berkuk, Sevli Bey'in beylik menşurunu tanımak zorunda kalmıştır.²⁴⁴

Dulkadirli-Memlûklu arasındaki bu barış havası, Sevli Bey'in yeğeni Nasireddin Mehmed'in, amcasına karşı harekete geçmesi ve arkasına Memlûklu desteğini alması ile son bulmuştur. Bozulan ilişkiler, iki yıl kadar şiddetli siyasi ve askeri çekişmelere neden olduktan sonra Sevli Bey'in Berkuk'tan özür dilemesi ile tekrar düzelse de Timur'un Suriye seferine hazırlık maksadıyla Anadolu beylerini itaate çağırmasından sonra tekrar bozulmuştur.²⁴⁵

Timur, Doğu Anadolu'da sefere çıktığı esnada, Sevli Bey Timura'a elçiler göndererek ona olan desteğini bildirmiş, bununla da yetinmeyip Suriye seferi için kendisine teşvik ve destek haberlerini iletmıştır. Sevli Bey'in bu son hareketi, artık bardağı taşıran son damla olmuş ve Berkuk, hazırlamış olduğu kalabalık bir ordu ile Dulkadirli Beyliği üzerine bir sefer düzenlemiştir(1395). Bu çarpışmada büyük bir bozguna uğrayan Sevli Bey, Memlûklularla uğraşmaması gerektiğini anlamış ancak onun bu tavrı, sabrı tükenen Berkuk'un Sevli Bey'i bir suikastla öldürmesine engel olamamıştır(1398).²⁴⁶

6.2.3. Nasireddin Mehmet Bey Dönemi

Sevli Bey'den sonra beyliğin başına oğlu Sadaka Bey geçmiştir. Fakat Sadaka Bey, Memlûklu sultanından beylik menşurunu alıp dönerken beyliğin başına geçmek isteyen Nasireddin Mehmet ile giriştiği mücadelede başarı gösterememiş ve beyliğin

²⁴⁴ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.28.

²⁴⁵ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.28-33.

²⁴⁶ “**Dulkadiroğulları Beyliği**”, (Çevrimiçi) <http://www.enfal.de/starih33.htm>, (11.04.2007).

yönetimini -Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid'in de desteği ile- Nasireddin Mehmed ele geçirmiştir(1399).²⁴⁷

Nasireddin Mehmet'in beyliğin başında bulunduğu dönemde, Timur Anadolu'da istilalara başlamış ancak Sevlî Bey'in aksine Nasireddin Mehmet'in Timur'a karşı takındığı tavır farklı olmuştur.

Osmanlı taraftarı bir tutum sergileyen Nasireddin Mehmet'e bağlı Türkmenler, Timur'un Sivas kuşatması esnasında; Elbistan Ovası'nda Timur'a ait mallara saldırlar düzenleyerek Timur'u öfkelen-dirmişlerdir.²⁴⁸ Bu olayın intikamını almaya karar veren Timur ise Suriye seferi öncesi oğlu Şahruh'u Dulkadirli Türkmenleri üzerine göndererek Türkmenlerin büyük zayıyata uğramalarına neden olmuştur²⁴⁹ (1401)²⁵⁰.

6.2.4. Ankara Savaşı Sonrası Osmanlı Dulkadirli Yakınlaşması ve Besni'nin Dulkadirli ile Memlûklular Arasında El Değiş-tirmesi

Zaten yakın olan Osmanlı-Dulkadirli ilişkileri, Ankara Savaşı sonrası -Osmanlı'da taht kavgalarının sürdüğü esnada- Nasireddin Mehmet'in Çelebi Mehmet'i desteklemesi ve hatta kızını onunla evlendirmesi ile daha da kuvvetlenmiştir.²⁵¹

Yıldırım Bayezid'in Besni'yi ele geçirmesinden sonra Osmanlıya karşı olumsuz hisler besleyen Memlûklular²⁵², Osmanlı-Dulkadirli yakınlaşmasından tedirginlik duymaya başlamıştır. Bu yakınlaşmayı önlemenin tek çaresi olarak da Dulkadirli-leri itaat altına almak olduğunu düşünen Memlûklular, beyliğin üzerine yüreyerek Elbistan, Antep gibi bazı şehirleri ele geçirmiştir.²⁵³

²⁴⁷ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.34.

²⁴⁸ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.34.

²⁴⁹ Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s.85-86.

²⁵⁰ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.35.

²⁵¹ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.41.

²⁵² Mehmet Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997, s. 131.

²⁵³ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.41.

Nasireddin Mehmed, Memlukluların takındığı bu tavır karşısında, Şam valisi Kaniberg'in Memluklu yönetimine karşı isyan etmesini fırsat bilip oğullarından bir tanesini Kaniberg'e yardım etmesi için göndererek Sultan Şeyh'ten intikam almak istemiştir. Ancak isyanı bastıran Memluk yönetiminin Nasireddin Mehmet'in oğlunu yakalayarak Kahire'de hapsedirmesiyle daha da gerilen ilişkiler, Nasireddin Mehmet'in Memluklu topraklarına saldırıp Besni'yi ele geçirmesi ile neticelenmiştir.²⁵⁴

Fakat bu davranış Memlukluları daha da öfkelenmiştir ve onların kalabalık bir ordu ile Besni üzerine yürümelerine neden olmuştur. Bu esnada Besni'nin güvenliğinden sorumlu olan Nasireddin Mehmet'in yeğeni Tuğrak, bir süre direniş gösterse de kuşatmayı yapan Şam valisi Akbay'a şehri teslim etmek durumunda kalmıştır. Yeniden Memluklu hâkimiyetine giren şehrin idaresi ise Memluklu komutanlarından Gümüşboğa Rükni'ye verilmiştir (Ağustos 1417).²⁵⁵

7. Timur'un Ortadoğu ve Anadolu Seferleri Döneminde Gölbaşı ve Çevresi

7.1. Timur'un Suriye Harekâtı ve Besni'nin Timur'un Eline Geçmesi

Timur'un Suriye harekâtı öncesi Anadolu'da saldırıda bulunduğu şehirlerden biri de Sivas'tır. Bilindiği gibi bu dönemde Dulkadir Beyliği'nin başında Nasireddin Mehmet vardı. Nasireddin Mehmet'in beyliğin başına geçme çabalarında Osmanlı desteğini alması ve böylece Dulkadirli Beyliği'nin başına geçmesi ile başlayan Osmanlı-Dulkadirli yakınlaşması; Nasireddin Mehmet'in -Sevli Bey'in aksine- Timur'a karşı olumsuz bir tavır takınmasında etkili olmuştur.

Bu olumsuz tutum, Timur'un Osmanlı toprağı olan Sivas kuşatmasında Dulkadir Türkmenleri tarafından fiilen yansıtılmıştır. Türkmenler, Osmanlıya verdileri açık

²⁵⁴ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.42.

²⁵⁵ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.42-44.

desteği ortaya koymak için, Timur'un Elbistan ovasındaki mallarına saldırılar düzenlemişlerdir.²⁵⁶

Dulkadirlielerin bu girişimi, Timur'un Suriye harekâtı öncesi Dulkadirli Türkmenleri cezalandırma girişimiyle sonuçlanmış ve Şahruh komutasındaki Timur orduları Elbistan'ı ele geçirmişlerdir.

Elbistan'dan sonra Malatya'yı da almaya karar veren Timur, Osmanlı idaresi altında bulunan Malatya'ya haber göndererek halkı kendisine tabi olmaya çağırıştır. Ancak Osmanlı bölge hâkiminin Timur'un elçisini tutuklaması üzerine, Timurlular düzenlemiş oldukları akınlarla Malatya dâhil, Kâhta Kalesine varana kadar tüm bölgede hâkimiyet kurmaya başlamıştır.²⁵⁷

Daha sonra Suriye'ye doğru harekete geçen Şahruh komutasındaki Timur ordularının ilk durağı Besni olmuştur. Şehri kuşatan ve ele geçiren Timur orduları, Arap kaynaklarına göre burayı bir ay boyunca yağma edip yakıp yıkmış lakin şehrin kalesini ele geçiremeden Halep'e yürüyüşlerine devam etmişlerdir.²⁵⁸

Timurlu tarihçi Nizamüddin Şâmi ise Zafernâme adlı eserinde Besni'nin ele geçirilmesini şu şekilde anlatır:

“Bundan sonra Emir Timur Tanrı'nın yardımı ile Hısn-ı Mansur'dan ilerleyerek Behisni Kalesi'ne doğru yürüdü. Mertlikte bütün akranını geçmiş olan Emirzade Şahruh ileri gelen emirlerle o hisarın etrafını bir halka gibi kuşattılar, bu kale o kadar muhkem idi ki onun metanetinde akıl hayran olur ve akli başında bir adam onun teshir edilebileceğini hatırlar ve hayaline bile getirmezd; çünkü yüksek bir dağ üzerinde bina edilmiş ve etrafında burç ve borular yapılmış, bir dervaze ve hisar ile tahkim olunmuştu.....”

²⁵⁶ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s.34.

²⁵⁷ Yaşar Yücel,**a.g.e.**, s.85-86.

²⁵⁸ Yaşar Yücel,**a.g.e.**, s.94.

Besni Kalesi'nin sağlamlığından ve kaledeki savunmadan bu savunmanın ne şekilde kırıldığından detayları ile bahseden Nizamüddin Şâmi, şehrin nasıl teslim olduğundan da ayrıntıları ile söz etmektedir.

Şehrin ileri gelenlerinin ricası üzerine canlarını bağışlayıp affeden Emir Timur, adına hutbe okutup sikke bastırdıktan bir süre sonra Antep yönünde harekete geçmiştir.²⁵⁹ Timur ordularının Besni'den ayrılmasından sonra, şehrin hâkimiyeti Memlûkluların eline geçmiştir.²⁶⁰

Yöredeki Moğol hâkimiyeti- tıpkı Besni'de olduğu gibi- uzun müddet sürmemiş, Timur ele geçirdiği Güneydoğu Anadolu topraklarında, Diyarbakır'dan Kâhta'ya kadar olan bölgenin idaresini Akkoyunlulara bırakmış²⁶¹ böylelikle yöredeki Moğol egemenliği sona ermiştir.

8. Gölbaşı ve Çevresinde Osmanlı Hâkimiyeti

8.1. Yıldırım Bayezid'in Besni'yi Ele Geçirmesi

Osmanlı Devleti'nin Dulkadir Beyliği üzerindeki ilk etkisi, Nasireddin Mehmet'in beyliğin başına geçmesi ile başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı-Dulkadirli yakınlaşmasıyla başlayan siyasi sürecin Timur'un Suriye seferi öncesi Anadolu ve Memlûklu topraklarını ele geçireceği haberinin duyulması ve sonrasında Yıldırım Bayezid'in Besni'yi ele geçirmesiyle son bulmadığı bilinmektedir.

Timur'un Suriye Seferi öncesinde Moğol saldırılarına karşı direnişe geçmeyi düşünen Kayseri-Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmet ve Memlûklu Sultanı Berkuk'un yakın aralıklarla ölmeleri, Anadolu ve Kuzey Suriye topraklarında bir

²⁵⁹ Nizâmüddin Şâmi, **Zafernâme**, Çeviren: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1987, s. 266–267.

²⁶⁰ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** s.541.

²⁶¹ Ömer Faruk Gökdeniz, **a.g.t.**, s. 26.

otorite boşluğunun doğmasına neden olmuştur.²⁶² Bu durumdan istifade eden Yıldırım Bayezid, Anadolu ve Güneydğu'da çok sayıda şehri ele geçirmiştir.²⁶³

Bayezid'in Besni'yi ele geçirmesi, -Berkuk'tan sonra Memluklu tahtına geçen geçen oğlu- Sultan Ferec'ten Malatya'yı istemesi karşısında aldığı red cevabı üzerine, Malatya'ya yürümesi (1399), ardından da Kâhta²⁶⁴, Divriği, Darende ve Besni'yi ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır.²⁶⁵

Ancak, Hısn-ı Mansur ve Malatya şehirlerindeki Osmanlı hâkimiyeti, Timur'un Anadolu'ya girmesi ile çok kısa sürmüş, hatta Timur'un Sivas ve Malatya'yı işgali esnasında Osmanlı'nın zayıf durumundan faydalanan Memluklular Besni'ye yeniden hâkim olmuştur(1400).²⁶⁶

8.2. Fatih Döneminde Dulkadirli -Osmanlı Yakınlaşması ve Besni'nin Dulkadirli Tarafından Memluklulardan Alınması

Dulkadirli Beyliği'nin başında bulunan Nasireddin Mehmet'in 1442'de vefatından sonra, Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet dönemine denk düşen otuz yıllık dönemde beyliğin idaresi ve Besni'nin Dulkadirli tarafından ele geçirilmesi şu şekilde gerçekleşmiştir:

Nasireddin Mehmet'ten sonra beyliğin başına, Maraş Beyi olan oğlu Süleyman geçmiştir. Süleyman Bey, 12 yıl kadar beyliğin başında bulunduktan sonra 1454 tarihinde vefat etmiş ve beyliğin idaresini Melik Arslan ele almıştır (1454–1465).

²⁶² Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.11, 41, 69.

²⁶³ Aşıkpaşazâde (Derviş Ahmed), **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, Haz: Hüseyin Nihal Atsız, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s.65.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.1, Ankara, 1988, s.300.

²⁶⁵ İbn Kemal (Kemalpaşazâde), **Tevârîh-i Âl-i Osman**, IV. Defter, Haz. Koji Imazawa, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s. 365.

²⁶⁶ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** s.541.

Melik Arslan döneminde Dulkadirli Beyliği üzerindeki dış baskılar artmıştır. Akkoyunlu Uzun Hasan 'ın Dulkadirli topraklarına saldırıp bazı yerleri ele geçirmesi ile beylik zayıflamaya başlamıştır. Bu dönemde Memluklu desteğini alan Şahbudak, kardeşi Melik Arslan'a karşı isyan etmiştir. Kardeşinin isyanından sonra Memlukluların hedefi olan Melik Arslan, Osmanlı ile olan yakın ilişkisi nedeniyle Memluklu yönetimi tarafından bir suikastla öldürülmüştür(1465).²⁶⁷

Melik Arslan'ın öldürülmesinden sonra iç bunalımları devam eden beyliğin idaresini, Memluklulardan aldığı menşurla ele geçiren Şahbudak, beyliğin ileri gelenleri tarafından kardeşinin katledilmesinde etkisi olduğu gerekçesi ile dışlanmıştır. Hatta Dulkadirli Türkmenlerinin ileri gelenlerinin bu tutumu Şahbudak'a karşı ciddi bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Bu muhalefet grupları Fatih Sultan Mehmet'e başvurarak, Fatih'in yanında bulunan ve onun yapmış olduğu seferlere katılarak Çirmen sancak beyliğine atanan Şahbudak'ın kardeşi Şehsuvar'ın beyliğin başına getirilmesi yönünde istekte bulunmuşlardır.²⁶⁸

Dulkadirli Türkmenlerin bu talebi Osmanlı Devletinin beyliğin idaresine karışmasına fırsat vermiş, böylelikle Şehsuvar'a destek veren Fatih, onu Elbistan 'a vali tayin ederek emrine verdiği bir kuvvetle Elbistan üzerine göndermiştir.²⁶⁹ Memlukluların desteklemesine rağmen, Şahbudak kardeşi karşısında mağlup düşmüş, böylece beyliğin yönetimini Şehsuvar ele geçirmiştir (1466).²⁷⁰

Şehsuvar'ın beyliğin idaresini ele alması Memluklu yönetimi tarafından hiç de hoş karşılanmamış ve Şehsuvar'ı kendilerine itaat etmeye çağıtmışlardır. Fakat Memluklulara boyun eğmeyen Şehsuvar'ın bu tutumu, onların Dulkadirli Beyliği üzerinde farklı yollarla nüfuz kurma çabasına girişmelerine neden olmuştur. Fatih'in açık desteği de Memlukluları bu çabadan vazgeçirmemiştir. Bir türlü istedikleri itaatin karşılığını alamayan Memluklular, Dulkadirli siyasi değil askeri bir

²⁶⁷ “**Dulkadiroğulları Beyliği**”, (Çevrimiçi) <http://www.enfal.de/starih33.htm>, (11.04.2007).

²⁶⁸ Refet Yinanç, **a.g.m.**, s.812.

²⁶⁹ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Osmanlı Klasik Dönemi Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.91.

²⁷⁰ Refet Yinanç, **a.g.e**, s.62–63.

girişimle itaat altına alacaklarını düşünerek; 1468 tarihinde kalabalık bir ordu ile beyliğin üzerine yürümüşlerdir. Fakat bu girişlerinde de başarılı olamayan Memlukulular, üstelik Besni, Gerger, Birecik, Rumkale gibi şehirleri de Dulkadirliilere kaptırmıştır.²⁷¹

Dulkadir Beyliği'nin toparlanmasından ve güçlenmesinden tedirginlik duyan Memluklu sultanı Kayıtbay, çözümün Şehsuvar'ın beyliğin başına gelmesinde etkili olan ve ona destek veren Fatih'te olduğunu düşünerek, Fatih Sultan Mehmet'e gönderdiği elçi aracılığı ile Şehsuvar'a verdiği desteği geri çekmesini rica etmiştir.²⁷² Fatih, düzenlediği Karaman Seferi'nde kendisine yardım etmediği için kızgın olduğu Şehsuvar'a - uyarılarına rağmen kendisini dinlemediği için- verdiği desteği çekince, yalnız kalan Şehsuvar, Memlukulular tarafından ele geçirilerek idam edilmiştir (1472). Şehsuvar'ın ölümünden sonra -Memlukuluların destek verdiği- Şahbudak, yeniden beyliğin başına geçmiştir.²⁷³ Böylece Besni, Memluklu hâkimiyetinde olan Dulkadir Beyliği tarafından idare edilmeye devam etmiştir.

8.3. Yavuz Sultan Selim Dönemi- Besni'nin Osmanlı Hâkimiyetine Girmesi

Memluklu ve Osmanlı nüfuz mücadelesine konu olan Dulkadir Beyliği, 16. yüzyılda Safevilerin de dikkatini çekmiş ve Şiiliği buralarda da yayma düşüncesinde olan bu devlet, 1507 tarihinde beyliğin üzerine bir sefer düzenlemiştir.²⁷⁴ Elbistan ve Maraş'ın büyük zayıt gördüğü sefer neticesinde²⁷⁵, Osmanlı'dan ve Memlukululardan istediği desteği bulamayan Alaüddevle Bey, bir süre direniş gösterse de Safevilere karşı duramayıp Turna Dağı'na çekilmiştir. Dulkadirli beyinin yardım talebi bir süre sonra Osmanlı hükümdarı II. Bayezid tarafından cevap bulmuştur. Neticede, Yahya Paşa komutasında görevlendirilen birliklerin Kayseri

²⁷¹ Refet Yinanç, s.812.

²⁷² Yaşar Yücel, Ali Sevim; **a.g.e.**, s.91.

²⁷³ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları Beyliği", **Türkler**, s.812.

²⁷⁴ Remzi Kılıç, **Kanuni Devri Osmanlı-İran Münasebetleri "1520-1566"**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.41.

²⁷⁵ İbrahim Solak, "**916 H./ 1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi**", s.525, (Çevrimiçi) http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%04%B0brahim%20SOLAK%5CSOLAK,%20%04%B0brahim.pdf, 08 Eylül 2007.

yönündeki hareketleri, Şah İsmail'e ait kuvvetlerin Dulkadirli topraklarını terk etmelerine yetmiştir.²⁷⁶

Safevilerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki faaliyetleri Yavuz Sultan Selim zamanında da devam etmiştir. Osmanlı halkını derinden etkileyen bu faaliyetler, Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'i ciddi manada rahatsız etmiş ve onu, Şah İsmail'i ortadan kaldırma düşüncesi ile harekete geçirmiştir.²⁷⁷

Kalabalık bir ordu ile İran üzerine yürüyen Yavuz Sultan Selim, sefere katılması için Alaüddevle Bey'i de çağırmıştır (1514). Fakat zaten Safevilerle ilişkisi olan ve Yavuz Sultan Selim'in Şehsuvar oğlu Ali Bey'i desteklemesine de içten içe kızan Alaüddevle Bey, yaşını bahane ederek bu sefere katılmamıştır. Üstelik bununla da yetinmeyen Dulkadirli Beyi, Osmanlı ordusuna hem erzak ve yem satışını yasaklamış hem de Osmanlı ordusu için hazırlanan malzemeleri yağmalatarak²⁷⁸ Safevi Devleti'ne açık destek vermiştir.

Ancak bu hareket Dulkadir Beyliği'nin sonunu hazırlamıştır NSitekim Alaüddevle Bey'e çok öfkelenen Yavuz Sultan Selim, Çaldıran zaferi dönüşü Sinan Paşa komutasında hazırladığı 40 bin kişilik bir kuvveti Dulkadir Beyliği üzerine göndermiştir.²⁷⁹12 Hazin 1515 tarihinde yapılan Turnadağ Savaşı sonucu, Alaüddevle Bey hayatını kaybetmiş²⁸⁰ ve Dulkadir Beyliği Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir.

Yöredeki Osmanlı hâkimiyeti ise Yavuz Sultan Selim'in Diyarbakır fethi esnasında Adıyaman'ı²⁸¹, Mısır üzerine düzenlediği Mercidabık Savaşı sonrasında Memlukulardan Besni'yi alması ile kesinlik kazanmıştır(1516).²⁸² Ele geçirilen bu

²⁷⁶ Remzi Kılıç, **a.g.e.**, s. 42-43.

²⁷⁷ Remzi Kılıç, **a.g.e.**, s. 69.

²⁷⁸ İbrahim Solak, “**916 H./ 1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi**”, s.525, (Çevrimiçi)

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%4%B0brahim%20SOLAK%5CSOLAK%20%C4%B0brahim.pdf, 08 Eylül 2007.

²⁷⁹ Yaşar Yücel, Ali Sevim; **a.g.e.**, s.125.

²⁸⁰ Remzi Kılıç, **a.g.e.**, s.110.

²⁸¹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377.

²⁸² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**,C.2,s.276.

yeni topraklar Osmanlı Devleti tarafından daha sonra Vilayet-i Arap'a bağlı bir sancak haline getirilmiştir (1520).²⁸³

Alaüddeve Bey'in ölümünden sonra Dulkadirli Türkmenlerin idaresi Osmanlı yönetimi tarafından Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verilmiştir. Ancak Osmanlıya çok hizmetleri geçen Ali Bey, bazı kaynaklara göre Vezir Ferhat Paşa'nın kıskançlığı yüzünden²⁸⁴ bazı kaynaklara göre ise Ali Bey'in Osmanlı padişahına karşı saygısızlık etmesi nedeni ile bir suikast sonucu öldürülmüştür (1522).²⁸⁵ Böylelikle Dulkadiroğulları tamamen Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş, Elbistan ise doğrudan Osmanlı idaresine bağlanmıştır.²⁸⁶

8.4. Birinci Dünya Savaşı'nda Gölbaşı

Osmanlı Devleti'nin 1914 yılında resmen katıldığı I. Dünya Harbi, Osmanlı'nın bu savaşta dört cephede mücadele etmesini gerektirmiştir.²⁸⁷

Osmanlı Devleti'nin 29 Ekim 1914'te ilan ettiği seferberlik²⁸⁸ ile Anadolu'nun her bir yöresinden askere alımlar başlamıştır. O dönemde, Gölbaşı'na bağlı köylerden de I. Dünya Harbi'nde çeşitli cephelerde savaşan askerlerimiz olmuştur. Bunlardan güneyde Irak Cephesi'nde savaşan ve şehit olan iki askerimize dair kayıtlar şu şekildedir:

²⁸³ Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş: Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, C.2, Ankara,2000, s.95.

²⁸⁴ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları Beyliği", **Türkler**, s.813.

²⁸⁵ Kemâl Paşa- Zâde, **Tevarih-i Âl-i Osman**, Hazırlayan: Doç Dr Şeraettin Severcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, X.Deftir, Ankara, 1996, s.CVI.

²⁸⁶ Mehmet Taşdemir, "Elbistan", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul, 1995, s.2.

²⁸⁷ Y. Akyüz, U. Kocatürk vd., **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: Türk İnkılabı'nın Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklâl Savaşı**, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, C.I/1, Ankara, 1997, s.46.

²⁸⁸ Y. Akyüz, U. Kocatürk vd., **a.g.e.**, s.46.

Tablo 1: Birinci Dünya Harbinde Gölbaşı Nahiyesi'nin Verdiği Şehitler²⁸⁹

Adı	Cuma	Ali
Baba Adı	Hüseyin	Hüseyin
Doğum Tarihi	(H)1286	(H)1298
Doğum Yeri	Gölbaşı İlçesi / Çelik Köyü	Gölbaşı İlçesi / Çelik Köyü
Askerlik Şubesi	Besni	Harput
Kolordu	18, 40/52	18, 40/52
Alay	43	43
Tabur	2	2
Bölük	7	5
Rütbe	Piyade Er	Piyade Er
Savaş	I. Dünya savaşı	I. Dünya savaşı
Cephe	Irak Cephesi	Irak Cephesi
Şehadet Tarihi	08.11.1915	25.01.1916
Şehit Olduğu Yer	Felahiye (Muharebesi)	Benî Necim

Tabloda görüldüğü gibi Gölbaşı'na bağlı Çelik köyünden, Cuma ve Ali isminde iki piyade er, I. Dünya Harbi'nde Irak Cephesi'nde şehit olmuşlardır. Bu tablo, Gölbaşı'nın Osmanlı'nın son dönemlerinde de yaşanan birçok tarihi olaya tanıklık ettiğinin bir göstergesidir. Ancak bu veriler, o dönem şartları içerisinde kaydedilmiş sınırlı bilgileri içerdiği için Gölbaşı'ndan o dönemde daha çok sayıda kişinin savaşa

²⁸⁹ Gölbaşı Askerlik Şubesi.

katılmış ve şehit olmuş olabileceklerini tahmin etmekteyiz. Bu görüşümüzü destekleyen bazı bilgiler de mevcuttur. Buna göre, Harmanlı kasabasından Berber Mustafa Torun'un, Sarıkamış'ta Ruslar'a esir düştüğünden ve sekiz yıllık esaretinden söz edilmektedir (bkz. EK A.153).²⁹⁰

9. Gölbaşı'nın İdari Tarihi

Adıyaman yöresinin tamamen Osmanlı nüfuzu altına girmesinden sonra, Osmanlı idari teşkilatında Besni'nin bir nahiyesi konumuna olan Hısn-ı Mansur, 1519 tarihi itibariyle Gerger, Kâhta ve Besni ile beraber Maraş Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline getirilmiş, 1531 tarihinde ise kaza olarak Elbistan Sancağı'na bağlanmıştır.²⁹¹ 1563 yılında yeniden Maraş'a bağlanan ve kaza olarak 19. yüzyıla kadar bu durumda kalan Adıyaman, Tanzimat Dönemi'nde yapılan idari düzenlemelerle 1849'da Diyarbakır vilayetine bağlanmış, böylece yeniden sancak haline getirilmiş²⁹², Besni, Kâhta ve Siverek ise kaza olarak Adıyaman'a bağlanmıştır. Ancak 1859'da Malatya'nın sancak olması ile birlikte Adıyaman tekrar kaza yapılarak Malatya sancağına bağlanmıştır.²⁹³ 1883 tarihinde Elazığ Vilayeti'ne bağlı olarak gördüğümüz Adıyaman, Cumhuriyet'in ilanı ile Malatya'nın bir ilçesi haline getirilmiştir.²⁹⁴

Osmanlı hâkimiyetinin yörede tesis edilmesinden sonra tutulan tahrir defterleri, araştırma sahamız olan Gölbaşı ve yakın çevresi hakkında birçok bilginin derlenmesini sağlamıştır. İncelenen bu tahrir defterlerinde, Besni'ye bağlı bir nahiye olarak gördüğümüz Gölbaşı²⁹⁵, Körkün (Borik) Dağı'nın güneybatı eteklerinde²⁹⁶, Gölbaşı Gölü'nün güneyinde kurulmuştur.²⁹⁷

²⁹⁰ (Çevrimiçi) http://harmanli.net/photogallery/berber_mustafa_torun.jpg (14.09.2007).

²⁹¹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377.

²⁹² Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377-378.

²⁹³ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.198.

²⁹⁴ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.378.

²⁹⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 15.

²⁹⁶ **Yeni Türk Ansiklopedisi**, "Gölbaşı" Maddesi, s.1075.

²⁹⁷ **Ana Britannica**, "Gölbaşı" Maddesi, s.3.

Adıyaman ve çevresi Osmanlı hâkimiyetinden önce Memluklu hâkimiyeti altında iken Memlukluların Halep Eyaleti'ne tabi Türkmen beyleri tarafından yönetilmiştir.²⁹⁸ Osmanlının bu topraklar üzerinde hâkimiyet kurmasından sonra ise Besni, Vilâyet-i Arab'a dâhil edilmiştir.²⁹⁹ Osmanlının Adıyaman ve çevresini ele geçirmesinden sonra resmi kayıtlarda ismine rastladığımız Gölbaşı, 1519 tarihli bu idari taksimata göre, Besni Kazası'na bağlı bir nahiye³⁰⁰ olarak görülmektedir. Bu tarihten itibaren Gölbaşı'nın Osmanlı idari yapılanması içerisindeki konumu şu şekilde olmuştur.

Besni Kazası, 1524 tarihli Osmanlı tahririne göre Kâhta- Gerger Sancağı'na dâhildir. 1530–1560 tarihleri arasında Malatya Sancağı'na bağlı olarak gördüğümüz Besni³⁰¹, Malatya Sancağı'nın Vilâyet-i Rum'a bağlı olmasından³⁰² dolayı 1519'dan 1559 yılına kadar Rum Beylerbeyliği'ne bağlı olmuştur. Gölbaşı ise bu süreç içerisinde konumunda hiçbir değişme olmadan Besni Kazası'na bağlı bir nahiye olarak kalmıştır (bkz. Harita 3).³⁰³

Osmanlının iradesi ile beyliğin başında bulunan Şehsuvaroğlu Ali Bey'in 1522 tarihinde öldürülmesinden sonra Dulkadir Beyliği kaldırılmış yerine Dulkadriye Eyaleti kurulmuştur.³⁰⁴ 1559 tarihinde düzenlenen bir seferle Dulkadriye Eyaleti'ne bağlanan Besni daha sonra tekrar Vilâyet-i Rum'a ve 1563 tarihinden sonra 19. yy'a kadar Dulkadriye Eyaleti dâhilinde, Malatya Sancağı'na bağlı olarak idare edilmiştir.³⁰⁵

Biraz önce de belirttiğimiz üzere, konumu hiç değişmeden Besni Kazası'na bağlı olarak gördüğümüz Gölbaşı Nahiyesi, 1519 yılı itibariyle 14 köyden müteşekkil olup daha sonraki yıllarda nüfusu giderek artmış ve 1560 yılında köy sayısı 17'ye

²⁹⁸ Refet Yinanç, **a.g.e.**, s. 8.

²⁹⁹ Tuncer Baykara, **a.g.e.**, s.95.

³⁰⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 13-14.

³⁰¹ Alparslan Demir, **a.g.t.**, s. 44-45.

³⁰² İ. Metin Kunt, **Sancaktan Eyalete: 1550–1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1978, s.128.

³⁰³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.13-14.

³⁰⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.12-13.

³⁰⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.13.

yükselmiştir (bkz.Tablo 7).³⁰⁶ Köylerin yanı sıra mezra türü yerleşmelerin de olduğu nahiyede³⁰⁷, yerleşik nüfustan başka konar-göçerlerin de bulunduğu ve konar-göçerlerin burayı daha çok kışlak olarak kullandıkları görülmektedir.³⁰⁸

10. Gölbaşı'ndan Geçen Tarihi Yollar

Bilindiği gibi, Hititler zamanında yapılan ve ticari mahiyeti olan Kral Yolu'nun³⁰⁹ takip ettiği güzergâh, Hitit ülkesinin başkenti Hattuşa'dan başlayıp Kültepe, Kaniş-Gürün, Tergama- Darende, Malatya, Samsat üzerinden Urfa'ya kadar ulaşmakta idi.³¹⁰ Bu ticaret yolunun Helpa -Halep, Mardin, Urşu- Urfa üzerinden Samusat-Samsat 'a, buradan da ikinci derece yollar içerisine dâhil edebileceğimiz Besni, Döşeme, Belören, Uluyol, Çelik, Balkar, Karaçalılık (Gölbaşı), Elbistan Caddesi, Hacıkızı Boğazı, Yolbağı, Altınlı Köprü, Yıkıcak, Sırlıklı, Cankurtaran Hanı'nı takip edip Elbistan'a kadar uzadığı³¹¹ belirtilmektedir.

Ortaçağda, Romalılar ve Selçuklular zamanında geliştirilen bu ticaret yolları, Osmanlı döneminde de ilgi odağı olmuş ve bu yolların bakımına ve yapımına devam edilmiştir.³¹²

Gölbaşı'nın Osmanlı topraklarına dâhil edilmesinden sonra da bu yolların bakımı sağlanmış ve Malatya-Adıyaman-Besni- Gölbaşı- Elbistan- Maraş istikametinden geçen güvenli yollar, hem göç yolu hem de ticaret yolu olarak o dönemde canlılığını korumuştur. Osmanlı Devleti tarafından, Belviran Yolu'ndan başka 1524'te yapılan Kaldırım ve Karasungur yolları, Gölbaşı'nın o dönemde de oldukça işlek bir yol üzerinde olduğunu kanıtlamaktadır.³¹³

³⁰⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.38.

³⁰⁷ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 486-499.

³⁰⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.111-112.

³⁰⁹ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 460.

³¹⁰ Hasan Tahsin Uçankuş, **a.g.e.**, s. 368.

³¹¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.6.

³¹² Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.461.

³¹³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 151.

Bu yol, halk arasında Halep Yolu olarak bilinmekte olup Halep ve Şam'dan gelip Malatya'ya kadar uzanan yolun Altınlı Köprü üzerinden Elbistan'a uzandığından bunun yanı sıra³¹⁴ Harmanlı ve Belören'de de eskiden Halep Yolu'ndan dolayı kurulmuş hanların varlığından da söz edilmektedir.³¹⁵ Hatta Halep Yolu'ndan gelen bir kervanın, kış mevsiminde Gölbaşı Gölü üzerinde ısınmak amacıyla ateş yaktığı ve bu kervandakilerin göle çöktükleri anlatılmaktadır.³¹⁶ Bu tür söylenceler, yolun yörede halk tarafından tanınıp bilindiğini ortaya koymaktadır.

11. Milli Mücadele Dönemi'nde Gölbaşı ve Çevresi

1914 tarihinde başlayan I. Dünya Savaşı'nın İtilaf Devletleri tarafından kazanılması sonucu, Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde Anlaşma Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Antlaşmanın 7. Maddesi gereğince (*İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum halinde istedikleri bölgeleri işgal edebilecekler.*) Anadolu'da işgallere başlamıştır.³¹⁷

İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen iller arasında Adıyaman'a komşu olan Maraş, Antep ve Urfa da vardır.³¹⁸ Adıyaman işgale uğramayan iller arasında olmasına rağmen, Milli Mücadele'ye katkıda bulunmaktan geri durmamıştır. Özellikle Antep'te kurulan Heyet-i Merkeziye'ye, Yıldırım Taburu ve Şimşek Taburu'na, Besni ve Kâhta'dan gelen gençler de katılarak yurt savunmasında bulunmuşlardır.³¹⁹

Maraş ve Antep'in Fransızlar tarafından işgal edilmesi³²⁰ Besni'de de büyük üzüntü yaşanmasına sebep olmuştur. Antep ve Maraş'a gönderilmek üzere silah, cephane, giyecek ve yiyecek gibi mühimmatlar toplanarak bu erzaklar buralara gönderilmiştir. Yine çok sayıda silahlı birlik, Besni'den hareketle işgal edilen yerlere gitmiştir.

³¹⁴ Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, (H)1334 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³¹⁵ Tahsin Kuzu, **Çatalağaç Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar, Serbest Meslek.

³¹⁶ Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, (H)1334 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³¹⁷ Y. Akyüz, U. Kocatürk vd., **a.g.e.**, s.50.

³¹⁸ Abdulhalük M. Çay, Yaşar Kalafat, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990, s. 66.

³¹⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, s.200.

³²⁰ Abdulhalük M. Çay, Yaşar Kalafat, **a.g.e.**, s.66.

Besnili Mebus Reşit Ağa'nın amcasının oğlu Hasan Bey ile diğer amcasının kızı Ayşe, Antep ve Maraş savunmalarında cephede savaşarak, Milli Mücadele'ye katılmışlardır.³²¹

Milli Mücadele döneminde kurulan Kuvay-ı Milliye Birlikleri'nin ülke savunmasındaki önemi bilinmektedir. Bu birliklerden başka milis kuvvetler de çeşitli adlar altında işgalci kuvvetlere karşı çete savaşları vermişlerdir. Antep'in Fransızlar tarafından işgal edilmesi ile şehirde oluşan bu milis birliklerinden biri de Karayılan'dır. Maraşlı Kabalar aşiretinden olan Memo oğlu Mehmet'in³²² kurmuş olduğu bu çete, Antep'te savaşın alevlendiği bir dönemde Karabıyıklı'da, düşmana büyük bir darbe vurmuştur. Daha sonra, Kuvâ-yi Milliye birliklerine katılan Karayılan, Antep savunmasında göstermiş olduğu başarılarından dolayı Antep halkını temsil eden bir kahraman sıfatıyla tarihe mâlolmuştur.

24 Mayıs 1920'de Şıhın Dağı (Sarımsak Tepe)'de Fransızları püskürtmek amacıyla girmiş olduğu çatışmada, şehit düşen Karayılan, 1888 yılında Gaziantep'in 40 km. kuzeyinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi Höcüklü Köyü Elifler Mezrası'nda doğmuştur. Gölbaşı ilçesinde de yaşadıkları bilinen Atmalı boyunun, Kabalar oymağından olan Karayılan'ın Gölbaşı ile olan bağı kendisinin şehit olmasından tam on yıl sonra gerçekleşmiştir. İlçeye bağlı Kösüklü köyünde yaşayan Karayılan'ın kızı Servi Sevimli 'den (bkz. EK A.147) alınan bilgilere göre, o zamanlar adı Kabalar olan Kösüklü köyünü, 1942 yılında Besnili bir ağadan satın alıp 18 hane ile buraya yerleşmişlerdir. Servi Sevimli, babası şehit olduğunda henüz bir yaşında olmasına rağmen, annesinden ve amcalarından öğrendikleri ile Karayılan'ın hem hayat hikâyesi hem de kahramanlıklarını anlatarak tarihe ışık tutmaktadır.³²³

³²¹ “**Besni Tarihi: Kurtuluş Savaşında Besni**”, (Çevrimiçi) <http://www.besnili.8m.com/besni%20tarihi.htm>, (21.04.2007).

³²² Abdulhalük M. Çay, Yaşar Kalafat, **a.g.e.**, s.68.

³²³ Yılmaz Öztürk, **Gölbaşı Merkez**, 1956 Doğumlu, Önlisans Mezunu, Emekli Öğretmen-Gazeteci; (Çevrimiçi) <http://www.gercekgundem.com/?p=99665> (15.02.2008).

11.1. Ali Galip Olayı

Milli Mücadele dönemi başlangıcında Adıyaman yöresinde cereyan eden önemli olaylardan biri de Ali Galip Olayı'dır.

Kayserili Fevzioglu ailesinden olan³²⁴ Kayseri Mebusu Kurmay Albay Ali Galip Bey'in Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklama girişimi şu şekilde gelişmiştir:

Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne yakınlığı ile bilinen Ali Galip Bey³²⁵, Osmanlı Hükümeti tarafından Elazığ'a vali olarak atandıktan sonra, kendisine görev verildiğini iddia ederek Sivas Kongresi'ne engel olup Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekileri tutuklama girişimi ile harekete geçmiştir.³²⁶

Anadolu'da Milli Mücadele'nin gerçekleşmesine engel olmak, ülkede bölücülük ve karışıklık çıkarmak maksadı ile çalışmalarına başlayan³²⁷ İngiliz ajan Binbaşı Kobertin Nowil, Malatya mutasarrıfı Halil Rahmi Bey, Bedirhanzade Kamran Bey, Celadet Bey, Diyarbakırlı Hilmi Efendi, Ali Galip Bey ve beraberindeki bir grup silahlı, Malatya'da buldukları esnada³²⁸, Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın, Ali Galip Bey'in İstanbul ile yapmış olduğu yazışmalardan haberdar olması ve durumu 6 Eylül 1919 'da 3. Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği telgraf ile bildirmesi sonucu, Mustafa Kemal Paşa gelişmelerden haberdar olmuştur. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Elazığ ve Malatya'daki komutanlara bu kuvvetlerin hemen etkisiz hale getirilmesi için talimat vermiştir.³²⁹

³²⁴ Necati Çankaya, **Türk Kurtuluş Savaşı'nda İrticai Olaylar ve İç İsyanlar**, ABOajans, İstanbul, 1997, s. 32.

³²⁵ “**Milli Mücadele Dönemi: Sivas Kongresi'nin Basılması Konusu ve Ali Galip Hadisesi**”, (Çevrimiçi) http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_17/bolum17.html, (18.04.2007).

³²⁶ Necati Çankaya, **a.g.e.**, s.35.

³²⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.201.

³²⁸ Mustafa Sucu, **a.g.e.**, s 9.

³²⁹ “**Milli Mücadele Dönemi: Sivas Kongresi'nin Basılması Konusu ve Ali Galip Hadisesi**”, (Çevrimiçi) http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_17/bolum17.html, (18.04.2007).

Mustafa Kemal Paşa, bu süreci Nutuk'ta şu şekilde ifade etmiştir:

“.....Diyarbakır'da 13. Kolordu Kumandanının tarzı hareketi, mücibi iştibah görüldüğünden, doğrudan doğruya, bu kolordunun Erkan-ı Harbiye Reisi'ne, 3 üncü Kolordu Kumandanunun imzasıyla 7 Eylül 1919 tarihinde yazılan (zata mahsus) şifrede, Vali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil ve Kamuran ve Celadet ve Ekrem Beylerle beraber İngiliz Binbaşısı'nın behemehal tevkif ve Sivas'a sevk edilmeleri için, Elaziz'de bulunan 15 inci Alay Kumandanı İlyas Bey'in bizzat emrinde altmış kadar atlı ve estersüvarın en geç olarak 9 Eylül'de Harput'tan Malatya'ya hareketi için- tesrian lilmaslaha- doğrudan doğruya tebligat yapıldığı bildirildi ve müfrezenin sürati hareketinin temini rica edildi. 8 Eylül'de, Sivas'tan da bir otomobil ile bazı zabitan gönderileceği malumatı verildi.....”³³⁰

Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 7 Eylül 1919 tarihinde Diyarbakır 13. Kolordu Kurmay komutanı Halit Paşa'ya gönderilen bu telgrafta da belirttiği isteklerini -13. Kolordu Kurmay Komutanı'nın şüpheli tavırlarından dolayı- daha sonra Elazığ 15. Alay Komutanı İlyas Bey'e gönderdiği buyrukla bildirerek durumu kontrol altında tutmasını belirtmiştir.

Nihayet, gerekli hazırlıkların yapılması ile Kolordu Komutanı Cevdet Bey ve Alay Komutanı İlyas Bey'e bağlı birliklerden oluşan bir kuvvet Malatya'ya doğru hareket etmişler ancak İlyas Bey müfrezesinin Malatya'ya geldiğini ve kendilerini tutuklayacakları haberini alan Ali Galip ve beraberindekiler Kâhta'ya firar etmişlerdir.³³¹

Kâhta'da yerleşik olan Rişvan Aşireti'nin Zirankan Oymağı'nın başında bulunan Hacı Bedir Ağa, Ali Galip ve yandaşlarına destek vermiş, bunun üzerine Kâhta, Sivas'ta bir kongrenin toplanmasına engel olmak için yapılan girişimlerle bazı karışıklıklara sahne olmuşsa da yöredeki Mili Mücadele taraftarı askeri birlikler durumu kontrol altına almıştır.³³²

Kâhta'da da tutunamayan Ali Galip, Milli Mücadele yanlılarının almış oldukları tedbirler sonucu, yapılan takibe dayanamayıp tutuklanma korkusu ile önce Urfa'ya

³³⁰ Kemal Atatürk, **Nutuk: 1919–1920**, Milli Eğitim Basımevi, C.I, İstanbul, 1972, s.119.

³³¹ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.119,122,123.

³³² **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s. 201.

oradan da Halep'e kaçırmıştır.³³³ Böylece Sivas Kongresi'nin toplanmasına engel teşkil edecek olası bir tehlike ortadan kaldırılırken, yörede milli birlik ve beraberliğe zarar verebilecek bir girişime de böylelikle engel olunmuştur.

11.2. Gölbaşı'ndaki Çete Olaylarının İstiklâl Mahkemesine Yansıması

TBMM, Milli Mücadele Dönemi'nde ülkedeki her türlü asayiş bozucu olayı önlemek amacıyla 29 Nisan 1920 tarihinde "Hıyanet-i Vataniye Kanunu"nu kabul etmiştir. Bu yasanın uygulanması için oluşturulan Harp Divanları ve sivil mahkemeler; askerden firar, vatana ihanet, soygunculuk, ayaklanma, casusluk, bozgunculuk gibi suçlardan mevkuf kişilerin davalarını yürütmekle sorumlu idi. Özellikle, eli silahlı asker kaçaklarının, yurt içinde çıkarmış olduğu huzursuzluklar nedeniyle, Milli Savunma Bakanlığı tarafından Firariler Kanunu (Müdafa-i Milliye Vekaleti) hazırlanmış bu kanun çerçevesinde suçlu sayılanların cezalandırılması amacıyla da 11 Eylül 1920 tarihinde İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.³³⁴

İstiklal Mahkemelerinde görülen davalardan biri de, Gölbaşı sınırlarında bulunan Aşağı Nasırlı köyünde meydana gelmiştir. Böyle bir olayın Milli Mücadele Dönemi'ne konu olan İstiklal Mahkemelerine yansımış olması Gölbaşı tarihine ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

Bu olaya dair elimizde bulunan ve o dönemde yayınlanan gazetelere yansıyan mahkeme tutanaklarından birinde, Milli Mücadele döneminde Aşağı Nasırlı köyünde faaliyet gösteren Kara Silov Çetesine mensup olan bir kısım halkın, tutuklanmasından sonra haksız şekilde katledilmesine dair olaylar ile bunların tenkili için görevlendirilen jandarma efradının beyanları bulunmaktadır.

Mahkeme tutanağında, olaylar cereyan ettiği esnada Besni Jandarma Bölüğü Kumandanı olan Dursun Çavuşla, Belviran (Belören) Takım Komutanı olan Halid Onbaşı'nın ifadeleri yer almaktadır.

³³³ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.137.

³³⁴ Y. Akyüz, U. Kocatürk vd., **a.g.e.**, s.100-101.

Buna göre, vakadan üç ay sonra Dursun Çavuş'un kalemiyle tanzim edildiği anlaşılan zabtın içeriği ile mahkemede vermiş olduğu ifade arasında tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Dursun Çavuş, suçunu itiraf ederek zabtı mütegalibenin (zorba takımının) tesirinde kalarak düzenlediğini ifade etmiştir.

Dursun Çavuş beyanında, 337 senesi Nisan ayında, Besni ve Alacadağ mıntıklarında eşkıya takibine memur edildiğini, aldığı emir üzerine Kasilov Çetesi'ni sindirmek ve tutuklamakla görevlendirildiğini belirtmektedir. Bundan sonraki olayları şu şekilde anlatır:

“ Takım dâhilindeki süvari ve piyade efradı olarak Aşağı Nasırlı köyüne gittim. Köyün kenarında atlardan indiğimiz esnada askerler, silahlı bir şahsın koşarak köye doğru geldiğini haber verdiler. Ben de köyün muhasara edilmesini, dâhilden harice, haricden dâhile kimsenin bırakılmamasını emrettim ve köye girdim. Cami önünde Reşit ve Şih Mehmet silahlı olarak duruyorlardı. Ben biraz ilerdeki çeşmenin yanında henüz gelmişim ki silahlı olarak geldiği haber verilen, Kara Silov'un adamlarından Mama'nın oğlu Ali'yi karşımda buldum. ‘Çavuş, sana kastım yoktur.’ dedi ve Reşid'le müsademeye başladı. Şih Mehmet'in ve Reşit'in akrabasından olan Halid Onbaşı da bir evin üzerine çıkmış oradan Ali'ye ateş ediyordu. Biraz sonra Ali vuruldu. Derhal kumandana rapor gönderdim. Yüzbaşı da cevaben, bir sandık cephanesi ile Selim Çavuş'un gönderilmesini emir ve kumandayı kendisine terk etmeğimi bildirdi. Akşam Selim çavuş geldi. Besni'de iken takip ve yakalanmaları emrini aldığım şahıslardan altı- yedi erkek ve bir kadını, Reşid ve Şih Mehmet'in adamları tutarak getirdiler. Ertesi sabah, tutuklularla maktulün cesedini de jandarma Hacı Ali'nin kumandasındaki müfrezenin muhafazasına bırakıp, kaza merkezine sevk ettik. Biraz sonra dönen jandarmalar köye, kırk beş dakika mesafede, Kara Silov ile çatışmaya girdiklerini ve tutukluların tamamının öldürüldüğünü anlattılar. Hâlbuki efradın yaralanmaması ve tutukluların tamamının katledilmiş olması bana bu çatışmanın gayri vaki olduğunu ve mevkufların muhafızlar ve onları takiben köyden çıkan Şih Mehmet'le Reşid'in adamları tarafından katledildikleri kanaatini verdi.”

Dursun Çavuş'un bu ifadesinden sonra sorgulanan Halid Onbaşı, beyanında, Belviran (Belören) Nahiyesi karakol komutanı olduğunu, Reşid ve Şih Mehmed'le akrabalığı bulunduğunu belirtmiştir.

Halid Onbaşı, Dursun Çavuş'un müfrezesine iltihak ettiği zaman, Kara Silov Belviran'da ticaretle meşgul olmaktadır. Aşağı Nasırlı köyünde meydana gelen çatışma esnasında, kendisinin Ali'ye ateş edenler arasında bulunmadığını ve ertesi gün tutukluların katli esnasında işittiği silah seslerini Dursun Çavuş'a haber etmesine rağmen, çavuşun hiç alakadar olmadığını söylemiş ve Dursun Çavuş'un, Reşid'in ahbabı olduğunu, binaenaleyh olayda girişimde bulunması lazım geldiğini iddia etmiştir.

Mahkeme, sanık Dursun Çavuş ve Halid Onbaşyı yüzleştirdikten sonra, mahkemenin ertesi gün devamına karar vermiştir (bkz. Ek 1).³³⁵

12. Cumhuriyet Döneminde Gölbaşı ve Çevresi

Gölbaşı'nın ilçe yapılması, Adıyaman'ın il Besni'nin de ilçe olmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Adıyaman'ın il Besni'nin de ilçe haline getirilmesi ile ilgili süreç, TBMM'de birçok tartışmanın gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu tartışmalar ile tartışmalara konu olan gerekçeler şu şekilde gerçekleşmiştir:

Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923'ten, 1954 tarihine kadar Malatya'ya bağlı bir ilçe olan Adıyaman'ın³³⁶ ekonomik yönden büyük gelişme gösterip, idari sınırlarını aşan bir iktisadi yapıya bürünmesiyle şehrin il yapılması gündeme gelmiştir. Adıyaman'ın il yapılması hakkında hazırlanan tasarı TBMM 'de görüşülürken; dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik, yöre hakkına iktisadi ve coğrafi bilgiler verdikten sonra Kâhta, Gerger ve Besni kazalarının da Malatya'dan alınarak ayrı bir vilayet olması gerektiğini dile getirmiştir.³³⁷

³³⁵ “İstiklâl Mahkemesinde” Belören Belediye Arşivi.

³³⁶ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.379.

³³⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.201.

1516 tarihinde Arap Vilayeti'ne bağlı bir sancak haline getirilen ve daha sonra kaza olarak Kâhta ve Gerger, ardından da 1560 tarihinde Malatya Sancağı'na bağlanan Besni'nin, 16. yüzyılda Ergenek, Erence, Gölbaşı, Subadra ve Keysun adlı beş nahiyesi ve bunlara bağlı altmış dokuz köyü vardır. 1859 tarihinde Hısn-ı Mansur Kazası'na bağlı olan Besni, bu tarihten itibaren tekrar Malatya'ya bağlı bir kaza merkezi olmuştur.³³⁸

Mecliste yapılan görüşmelerde, 1926 tarihinde Malatya'dan ayrılarak Gaziantep'e bağlanan ve 1933 yılında tekrar Malatya'ya bağlı bir kaza yapılan Besni'nin, aralarında ekonomik bütünlük olduğu gerekçesiyle;- Adıyaman'a değil, daha önce bağlı olduğu Gaziantep'e bağlanması gerektiğini düşünen bazı milletvekilleri, böyle bir öneri de bulunmuşlardır.³³⁹ Bu önerinin mecliste tartışılması şu şekilde olmuştur:

“Nüvit YETKİN (Malatya):

“...Adıyaman kazası 54000 nüfusludur. Besni kazası 60.000 nüfusludur. Adıyaman kazasının 6 Besni kazasının 8 nahiyesi vardır. Ayrıca Besni kazası coğrafi, zirai ve iktisadi şartlar itibarıyla da Adıyaman'la ilgi tesisine imkân vermeyen dolayısı ile Gaziantep'e iktisaden bağlı olan bir bölgedir. Bu itibarla Malatya'dan ayrılması coğrafi bakımdan zaruri ise Gaziantep'e bağlanması daha yakışık alır. Adıyaman'la bu iki kaza öteden beri rekabet halinde bulunduğu için, bu kazanın Adıyaman'a bağlanması inkişafı önleyici bir mahiyet arzeder...”

Hilmi ÖZBAY (Malatya):

“...Besni, ezelden beri Gaziantep'e bağlıdır. Hissen de bağlıdır. Eğer Adıyaman vilayet olur ve Besni bu vilayete bağlanacak olursa, söylemek mecburiyetindeyim ki; Besni'de amansız bir göç başlayacak ve ahalisi Antep'e göç edecektir...”

Sinan TEKELİOĞLU (Seyhan):

“...İstiklal Savaşı'nda büyük fedakârlıklar gösteren Antep'in kopmaz bir parçası olan Besni'nin fedakarlıklar göstermiş insanlardan mürekkep olduklarından taltife müstehaktırlar. Bundan maada Antep'te birçok tüccarları bulunmakla beraber Antep ile sıhri münasebet de tesis etmiş bulunmaktadır...”

³³⁸ Mehmet Taşdemir, “Besni”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.541–542.

³³⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.201.

Namık GEDİK –İçişleri Bakanı (Aydın) : “ ...Besni'nin Gaziantep'e olan mesafesi 154-156 km dir , buna mukabil Adıyaman merkezine olan mesafesi ise 54 km'dir.....Besni'nin Adıyaman'ın bilhassa ziraat bünyesinin vahdeti içinde mütalaa edilmesi lazım gelen bir kazası halindedir... ” “

Ancak bu öneri mecliste kabul görmemiştir. Adıyaman'ın il yapılması hususu TBMM'de tartışılırken gündemi meşgul eden bir başka konu da Adıyaman'ın il yapılmasının arkasında siyasi nedenlerin olduğu iddialarıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya milletvekili Nüvit Yetkin tarafından da dile getirilen mevzu, şu tür iddiaların ortaya atılması şeklinde kendini göstermiştir:

“Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy veren ve İsmet İnönü'nün seçim bölgesi olan Malatya'dan, demokrat Parti taraftarlarının daha çok olduğu Adıyaman kazasını ayırarak, hem Malatya'dan Cumhuriyet Halk Partisinin daha az milletvekili çıkarması amaçlanmış hem de hükümette bulunan Demokrat Parti taraftarlarının daha çok olduğu Adıyaman kazasına bir nevi rest çekilmiştir.”

Bu görüşler karşısında mecliste bir konuşma yapan İç İşleri Bakanı Namık Gedik bu tarz mülahazaların dedikodudan öte gitmeyeceğini belirterek durum değerlendirmesinde bulunmuştur. Ancak tasarının mecliste oylamasına geçildiğinde Nüvit Yetkin'in de aralarında bulunduğu Malatya milletvekillerinin on ikisi de oylamaya katılmayarak tasarı hakkındaki olumsuz tavırlarını bir kez daha ortaya koymuşlardır.³⁴⁰

Mecliste ortaya konan iddialar ve yapılan tartışmalardan sonra nihayet “Malatya İli'ne Bağlı Adıyaman Kazası'nda Adıyaman Adıyla Yeniden Bir Vilayet Kurulması Hakkında” adını taşıyan başlıkla hazırlanan kanun tasarısı, TBMM'de 14 Haziran 1954'te³⁴¹ 6414 sayılı kanunla³⁴² kabul edilmiş ve bu kanunun 22 Haziran 1954 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanması ile birlikte Adıyaman, Malatya'dan ayrılarak Besni, Gerger ve Kâhta ilçeleri dâhil olmak üzere on altı nahiyeden oluşan müstakil bir il haline getirilmiştir.³⁴³” Daha sonra Çelikhan, 1 Nisan 1958 tarihinde Gölbaşı, 1 Nisan 1960 tarihinde de Samsat 7035 sayılı kanun ile 9 Mayıs 1990

³⁴⁰ Yurt Ansiklopedisi, “Adıyaman” Maddesi, s.201-203.

³⁴¹ Yurt Ansiklopedisi, “Adıyaman” Maddesi, s.201.

³⁴² Adıyaman İl Yıllığı'94, 1994, s.20.

³⁴³ Yusuf Halaçoğlu, a.g.m., s.379.

tarikhinde Tut ve 1991 tarikhinde Sincik 1664 sayılı yasayla Adıyaman'a bağlı ilçeler haline getirilmiştir.³⁴⁴

12.1. İç Güvenlik Şehitlerimiz

Bilindiği gibi Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olmasının yanı sıra bulunduğu konum itibariyle de jeopolitik bir noktada bulunmaktadır. Türkiye'nin bu konumu, içte ve dışta birçok tehditle yüz yüze gelmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle askeri kanatta meydana gelen savaş ve çatışmalarla çok sayıda askerimizin şehit olmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin katıldığı savaşlar ile ülkemizde meydana gelen terör çatışmalarında Gölbaşı'ndan verdiğimiz şehitlerin kimlikleri ve şehit oldukları yerlere dair bilgiler şu şekildedir:

Adı Soyadı: Cuma Taymur

Baba Adı: Hacı

Doğum Tarihi: 1953

Doğum Yeri: Karaburun Köyü

Askere Sevk Tarihi: 03.03.1973

Birliği: 230. Piyade Alayı, 1. Piyade Taburu, Karargâh Destek Bölüm Komutanlığı KKTC.

Şehit Düştüğü Tarih: 14.08.1974

Olay Özeti: Kıbrıs Harekâtı esnasında şehit olmuştur.

Adı Soyadı: Cuma Demir

Baba Adı: İbrahim

Doğum Tarihi: 1973

Doğum Yeri: Akçabel Köyü

Askere Sevk Tarihi: 26.02.1993

Birliği: 28. Piyade Alayı 2. Piyade Taburu 5. Piyade Bölük Komutanlığı Sarıkamış / KARS

Şehit Düştüğü Yer: Ağrı Dağı

³⁴⁴ "Adıyaman'ın İdari Tarihi", (Çevrimiçi)
<http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/idaritarih.asp?men=0>, (30.07.2007).

Şehit Düştüğü Tarih: 07.03.1994

Olay Özeti: Ağrı Dağı'nda, PKK terör örgütü İle yürütülen operasyon sırasında, soğuk ve tipiden korunmak amacıyla topluca sığınılan mağarada, arkadaşının kaza ile patlayan silahından çıkan kurşunun kendisine isabet etmesi neticesi şehit olmuştur.

Adı Soyadı: Seyit Doğan

Baba Adı: İbrahim

Doğum Tarihi: 1975

Doğum Yeri: Haydarlı Köyü

Askere Sevk Tarihi: 08.01.1996

Birliği: 4. Zırhlı Tugay Topçu Taburu, 1. Batarya Komutanlığı Aşkale / Erzurum

Şehit Düştüğü Tarih: 22.04.1996

Olay Özeti: 22 Nisan 1996 tarihinde, PKK terör örgütü ile girilen çatışmadan dönerken, askeri aracın Fırat Nehri'ne uçması neticesinde şehit olmuştur.

Adı Soyadı: Mikdat Sümer

Baba Adı: Bekir

Doğum Tarihi: 1986

Doğum Yeri: Gedikli Köyü

Askere Sevk Tarihi: 23.02.2006

Birliği: 49. Mot. Piyade Tugayı, 3. Mot. Piyade Taburu, 8. Motorize Piyade Bölüğü Başkanlığı Bingöl

Şehit Düştüğü Tarih: 08.04.2007

Olay Özeti: 8 Nisan 2007 tarihinde, tugay komutanlığının "Baskın 2007-2" adlı büyük çaplı iç güvenlik harekati kapsamında yürütülen A/T faaliyeti esnasında, bölücü terör örgütü mensupları ile girişilen çatışmada şehit düşmüştür.³⁴⁵

³⁴⁵ Gölbaşı Askerlik Şubesi.

Fotoğraf 1: Şehit Mikdat Sümer'in Cenaze Töreninden Bir Görüntü³⁴⁶

13. Gölbaşı ve Çevresinde Cemaatler, Aşiretler, Oymaklar

13.1. Türkmen, Yörük ve Ekrâd Tabirinin Anlamı

Anadolu'ya Türk boylarının ilk girişi çok eskilere dayanmaktadır. Söylenenin aksine Türkler 1071 Malazgirt zaferi ile değil, bilinenden çok daha eski zamanlarda, hatta tarihin karanlık çağlarında Anadolu, Halep, Şam, Filistin ve Mısır topraklarında bulunmuşlardır.³⁴⁷

378 tarihinde Hun ve Sabar Türklerinin Güneydoğu Anadolu'da buldukları³⁴⁸, daha sonra ise Abbasiler döneminde Güneydoğu Anadolu'da Bizans'a karşı

³⁴⁶(Çevrimiçi)http://golbasi02.meb.gov.tr/index.php?ind=news&op=news_show_single&ide=175(20.09.2007).

³⁴⁷ Mustafa Öztürk, **16. Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar**, T.C. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Tarih Şubesi Yayınları, Elazığ, 2004, s.8.

³⁴⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 2.

oluşturulan sugur denilen idari bölgeye Türkistan ve Horosan'dan gelen Müslüman Türk savaşçıların yerleştirildiği bilinmektedir.³⁴⁹

Ancak Anadolu'ya ilk ciddi Türk girişi Anadolu'da Bizans'a karşı kazanılan Pasinler Savaşı (1048) sonrasında birçok şehir ve kaleyi fetheden Büyük Selçuklu Devleti bünyesindeki Oğuz Türkmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁵⁰

Bizans hâkimiyeti döneminde Araplarla yapılan çatışmalarda sınır bölgesi olan ve bu yüzden boşaltılan Adıyaman yöresine yapılan bu Türk girişinin 11. yüzyılın ikinci yarısında başladığını görmekteyiz. Bu dönemde Hanoğlu Hârûn et-Türkmâni'nin idaresindeki Türkmenlerin, Kuzey Suriye'nin ele geçirilmesi için Bizans'a karşı verdikleri mücadele, yörenin Türkmen taifelerle muhatap olmasına imkan vermiştir.³⁵¹

Büyük Selçuklu sultanı Alparslan zamanında, özellikle Malazgirt Zaferi (1071) sonrasında, Orta Asya'dan Anadolu'ya gerçekleşen Türkmen göçleri çoğalmış ve Anadolu'nun Türkleşme süreci daha da hızlanmıştır. Böylece bu Türkmen boyları Anadolu'da fethettikleri yerlere yerleşik, yarı yerleşik ve göçebe bir yapıda yerleşmeye başlamışlardır.³⁵²

Anadolu'nun Türkleşme süreci Anadolu Selçuklu Devleti zamanında da devam etmiş ve sonrasında özellikle Baba İshak Ayaklanması'ndan sonra, Anadolu Selçuklu Devletinin siyasi, iktisadi ve sosyal nedenlerle zayıflamasıyla birlikte Moğollar Selçuklu Devleti'nin bu durumundan faydalanarak 1242 tarihinde Selçuklu topraklarına saldırmışlardır. Moğolların bütün Anadolu'yu işgal etmesi karşısında Selçuklu Devleti yenik düşmüştür.³⁵³ Neticede Moğolların, Anadolu'ya hareketleri

³⁴⁹ Ali Sevim, **a.g.e.**, s. 15.

³⁵⁰ Mustafa Kafalı, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi ", **Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlimi Kongresi: Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler)**, Yayına Hazırlayan: Yücel Hacıoğlu, 26-27 Mayıs, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1995, s. 25.

³⁵¹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.379.

³⁵² Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s.8.

³⁵³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, s.471.

süreci ile birlikte, önlereinden kaçan Türkistan, Horasan, Erran ve Azerbaycan'dan gelen Türkmen boyları³⁵⁴, daha çok Güneydoğu Anadolu olmak üzere Anadolu'ya yerleşmişler hatta Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bu yörenin ekonomik gücüne de büyük katkıda bulunmuşlardır.³⁵⁵

Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan Gölbaşı ve Adıyaman çevresi de gerek Anadolu Selçuklu Devleti zamanında gerek daha önceki dönemlerde tarihe tanıklık etmiş önemli yerleşmelerdir. Bu sebeple sözünü ettiğimiz tarihi süreç içerisinde süregelen bu göç olaylarının yaşandığı Gölbaşı ilçesinde tespit ettiğimiz cemaat ve aşiretlerin büyük bir bölümü Türkmen bir kısmı Yörük ve bir kısmı da Ekrad taifelerindedir. Bunun için Türkmen, Yörük ve Ekrad kelimelerinin anlamları üzerinde durmakta fayda olacağına inanıyoruz.

Oğuzların İslâmiyet'i kabul etmesi ile birlikte, özellikle Maverâünnehir bölgesindeki komşuları onlara "Türkmen" demeye başlamıştır. Oğuzlar her ne kadar bu adı uzun bir müddet benimsemeseler de XIII. yy'dan itibaren Oğuz adının yerini tamamen "Türkmen" tabiri almıştır.³⁵⁶ Hatta bu tabirin ilk defa X. asrın sonlarına doğru ünlü İslam coğrafyacısı Maksidî (Mukaddesî) tarafından kullanıldığı da belirtilmektedir.³⁵⁷ Ancak İbrahim Kafesoğlu, Türkmen adının, Oğuzların İslâmiyeti kabul etmeleri ile ciddi bir ilişkisi olmadığı görüşünü savunarak Oğuzların Türk adının yanında siyasi bir isimlendirme olarak Türkmen adını taşıdıklarından ve Müslüman ülkelerine geldikten sonra İslâm kaynaklarında bu isimle anıldıklarından söz etmektedir.³⁵⁸

³⁵⁴ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.132.

³⁵⁵ Mustafa Akdağ, **a.g.e.**, s. 88-89.

³⁵⁶ Faruk Sümer, **Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s.9.

³⁵⁷ Mehmet Arıtürk, "**Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapısı**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007, s. 47-48.

³⁵⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 154.

Anadolu'nun Türkleşmesine katkıda bulunan konar- göçer taifelerden biri de Yörüklerdir.³⁵⁹ Yörük, 14. ve 15. yüzyıllarda kullanılmaya başlanan bir ifade olup Osmanlı Kanunnamelerinde toprak sahibi olmayan konar- göçerler için kullanılan bu tabirin Kızılırmak'ın batısında yaşayan konar-göçer taifeler için de kullanıldığı belirtilmektedir³⁶⁰.

Ekrâd tabiri ise Osmanlı kayıtlarında etnik anlamda değil, yaşayış tarzı ile ilgili bir terim olarak kullanılmıştır.³⁶¹ Kürtlerin Malazgirt zaferi öncesinde bölgede yaşayan bir kavim olduğu görüşüne nispeten, onların bölgede yerleşik bir kavim olmadığı aksine Göktürkler zamanından beri hatta onlarla birlikte Macaristan topraklarına yerleştikleri de tespit edilmiş durumdadır.³⁶²

Burada bizi ilgilendiren en önemli husus, bölgedeki Türk ve Ekrâd topluluklarının Osmanlı hâkimiyeti döneminde de varlığını devam ettirmesi ve Osmanlı Devleti bünyesindeki yapılanmalarıdır. Nitekim Osmanlı fethini müteakip bölgede yapılan tahrirlerde Türkmen ve Ekrâd nüfusu zikredilen defterlere kaydedilmiştir.³⁶³

Osmanlı Devleti içerisinde daha çok konar-göçer vaziyette yaşayan bu ekrâd cemaatleri ile ilgili en dikkat çekici husus Etrâk ve Ekrâd kelimeleri üzerinde belgelere dayalı olarak yapılan incelemeler neticesinde, özellikle Ekrâd kelimesinin Osmanlı kayıtlarında etnik değil, yaşayış tarzı ile ilgili bir terim olarak kullanıldığı tespit edilmiş olmasıdır.³⁶⁴

Mustafa Öztürk, "16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler Oymaklar" isimli kitabında, Türk/ Erâk, Kürt/Ekrâd kelimelerinin farklı anlamlarda kullanılabilirdiğini belirterek konunun açıklığa kavuşması için, incelemiş olduğu Osmanlı Kanunnamelerinden şu şekilde örnekler vermiştir:

³⁵⁹ Şaban Bayrak, "18. ve 19. Yüzyıllarda Niğde ve Çevresinde Aşiretler, Eşkîyalık Hareketleri ve Diğer Olaylar", **Niğde Tarihi Üzerine**, Editör: Musa Şaşmaz, Kitabevi Yayınları, Niğde, 2005, s.51.

³⁶⁰ Mehmet Arıtürk, **a.g.t.**, s.48.

³⁶¹ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s.15.

³⁶² Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s. 8.

³⁶³ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s.12.

³⁶⁴ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s.15.

“Fatih Kanunnâmesinde “*eğer biregü hamr içse Türk veya şehirli olsa...*” ifadesinde Türk kelimesi etnik bir anlamdan çok köylü veya Yörük manalarına gelmektedir...Mesela 1541 tarihli Çemizgezek Kanunnâmesinde geçen, “*vilâyet-i mezbûrede sâbika Ekrâd zulmünden nice reâyâ parekende olub..*” şeklinde ifadede, “*Ekrâd zulmü*” Kürtlerin zulmü anlamı yerine, konar-göçerleri ifade için kullanılmıştır...Ekrâd ve Kürt tabirlerinin her zaman için etnik bir anlam taşımadığının en güzel örneklerinden biri, 24 Oğuz boyundan olduğu bilinen Döğerlerden, Urfa yöresinde yaşayan bir grubun “*Ekrâd-ı Döğer*” olarak ifade edilmesidir. Buradaki Ekrâd kelimesinin tıpkı Etrâk kelimesinde olduğu gibi, göçebe veya yörük anlamında kullanılmış olması gerekir. Dulkadirli Türkmenlerinin Gözeciyan taifesinden olup Bertiz aşiretine bağlı “Kürt Atlı” cemaatinin isminde Kürt adı geçmekle birlikte bir Türk aşireti olduğu ve başka etnik bir yapısının bulunmadığı vakıadır. Gene Dulkadirli Türkmenlerinden olan Dokuz (Beşanlı) taifesine bağlı “Kürd Mihmadlu” cemaati de aynı şekildedir.....”³⁶⁵

Cevdet Türkay da bu hususta Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan bu toplulukların Türk asıllı olduklarını belirtmekte ve incelemiş olduğu bazı belgeler ile defterlerde, Türkmen Ekrâdı deyiminin geçtiğinden söz etmektedir. “.....124 numaralı mühimme defterinin 51. sayfasında, Payas kadısına ve Halep mütesellimine yazılan bir hükümde de “Payas’ta sakin Ekrad Türkmenânı’ndan.....” ifadesi ile Ekrâd Türkmânı deyiminin bu günkü ifade ile Türkmen Kürtleri olduğunu ifade etmektedir.”³⁶⁶

Türkmen Kürtleri ifadesindeki “ekrâd” tabiri göçebe ve dağlı anlamlarında kullanılmış olabileceği için, Osmanlı bünyesindeki ekrâd taifelerinin esasında Türkmen asıllı oldukları yönündeki görüşler kuvvet kazanmıştır. Mehmet Taşdemir de incelemiş olduğu tahrir defterlerinde, Nevşehir ve köylerine yerleştirilen Boynu İnelü Türkmenleri oymaklarında Karaca Kürd ve Kürd Mahmudlu isminde iki aşiretin varlığından ve bu aşiretlerin Türkçe konuştuklarından söz etmektedir.”³⁶⁷

Osmanlı Devleti’nin kurulmasından sonra da varlıkları devam eden ve konar- göçer yapılanmaları bozulmamış olan bu cemaat ve aşiretler, devlet tarafından kontrollerinin sağlanması ve vergi toplanması hususunda kolaylık olması bakımından kaza ve nahiye olarak teşkilatlandırılmışlardır. Türkmen ve Ekrâd cemaatleri denilen

³⁶⁵ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s 15.

³⁶⁶ Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemâatler**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005, s.22.

³⁶⁷ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 106.

bu gruplar, birbiriyle kan bağı olan alt gruplar halinde teşkilatlandırılmış olup³⁶⁸ her teşkilatın başında boy beyi tarafından tayin edilip devlet tarafından görevlendirilen “kethüda”, cemaatlerin devlet ile olan ilişkilerinde sorumlu olmuştur.³⁶⁹

13.2. Osmanlı İskân Siyaseti İçerisinde Gölbaşı ve Çevresinin Durumu

16. yüzyılın sonlarından itibaren yörede gelişen siyasi ve sosyal gelişmelere baktığımız zaman Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi, askeri ve sosyal sorunların, buralarda da birçok hareketliliğe neden olduğu görülmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren uyguladığı ve fethettiği yerleri Türkleştirme gayesi ile konar-göçer taifeler üzerinde uyguladığı iskân siyaseti devletin 16. yüzyılın sonlarına doğru başlayan iç bunalımının bir yansıması olarak farklı bir hüviyete bürünmüştür.

Devletin içinde bulunduğu bu durum, özellikle konar- göçer taifelerin bu durumdan belirgin bir şekilde etkilenmesine neden olmuş ve onların buldukları yerleri terk ederek farklı bölgelere göç etmeleriyle sonuçlanmıştır. Ancak bu göç hareketleri, ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı'nın karşısına yeni bir problem olarak çıkmış, dolayısıyla Osmanlı iskân siyasetinin amacı da bu duruma bağlı olarak yön değiştirmiştir.

Özellikle 17. yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılda da devam eden ekonomik amaçlı içe dönük iskân siyasetinin hedefi sahipsiz ve ilgisiz kalan topraklara konar-göçer taifeleri yerleştirerek buraların yeniden ziraata açılması olmuştur.³⁷⁰

Evliya Çelebi'nin ifadesi ile Türkmen aşiretlerinin en çok bulunduğu yerlerden olan Adıyaman ve çevresinde³⁷¹ iskân siyasetinin uygulanmasını zorunlu kılan gelişmeler,

³⁶⁸ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s. VIII.

³⁶⁹ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987, s.14-15.

³⁷⁰ Yusuf Halaçoğlu, **18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.4-5.

³⁷¹ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.199.

devletin iskân siyasetini uygulamak maksadıyla almış olduğu tedbirler ile bu uygulamaların yörede sebep olduğu karışıklıklardan bazıları şu şekildedir:

Yörede yaşayan bazı konar-göçer Türkmen ve Ekrad gruplar, yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri esnasında yerleşik durumda olan oymakların hem ekili dikili alanlarının hasara uğramasına neden olmuşlar³⁷² hem de bu gruplardan eşkıyalık faaliyetleri yapanları yerleşik halka karşı bazı tecavüzlerde bulunmuşlardır.

Örneğin, 1688- 1689 tarihleri arasında Adıyaman ve çevresinde bazı Türkmen oymakları, yörede bulunan köylere büyük zayıat vererek ekili dikli alanları tahrip ettikleri gibi çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine de neden olmuşlardır.³⁷³ Bu durum, yöredeki yerleşik halkın yaşadığı topraklardan göç ederek kuzeye doğru yayılmalarına istedikleri yerlere yerleşme çabaları da diğer başka aşiretlerle karşı karşıya gelmelerine neden olmuştur.³⁷⁴

Bu ve benzeri olayların bir örneği de 1677'de yaşanmıştır. Rişvanzade İbrahim yönetimindeki 800 kişiden oluşan aşiretin Besni'ye bağlı Sığraz köyüne yerleşmesi ile başlayan olaylar şu şekilde devam etmiştir: Burayı beğenmeyen Rişvanzade aşireti, Adıyaman'ın bazı köyllerine yerleşmek istemiş ve buraya yerleştikten sonra yerli halk durumdan rahatsız olup ayaklanmış ve merkeze şikâyette bulunmuştur. Bu şikâyetten sonra, Müfettiş Paşa'ya ve Hısn-ı Mansur kadısına 1688 tarihinde verilen buyrukta, Rişvanlar'ın yeniden Sığraz'a gönderilmesi istenmiştir.³⁷⁵

Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılın ikinci yarısında, Kuzey Suriye'de bulunan bazı aşiretlere karşı Arap aşiretlerini desteklemesi buna mukabil güçlenen diğer bazı Arap kabilelerinin Osmanlının desteğini alan kabilelere karşı üstünlük kurup kuzeye doğru

³⁷² Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.7.

³⁷³ Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı adlı kitabında bu olayları şu şekilde anlatmaktadır: “ Maraş sancağının münbit topraklarına sahip olan Pazarcık ve Keferdiz nahiyeleri, Çepni oymağının istilasını takip eden olaylar sonucunda kıtlık felaketine uğradı. 1688-1689 yıllarında Türkmen oymaklarından Bozkoyunlu, Bozkoyunlu Murtaza, Herikli, Pir Budakoğlu, Dimleklü, Hardallı, beğmişlü, Karışeyhlü, Araplı Musa, Kızıl Ahmed ve diğerleri Beydilli ile beraber Hısnı Mansur kasabasında keza Bozkoyunlu, Kara-Eşmelü ve diğer oymaklarda Elbistan kazasındaki ekili yerleri, köylleri tahrip ettikleri gibi yüzlerce insanı katlettiler.” Cengiz Orhonlu, **a.g.e.**,s. 43.

³⁷⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.199.

³⁷⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, “Adıyaman” Maddesi, s.200.

yayılmaları³⁷⁶; 18. yüzyılda Arap aşiretlerinin Güneydoğu Anadolu'daki aşiretler üzerinde baskı kurarak bölgenin gerilmeye başlaması, devletin buralarda iskân siyaseti uygulamasını zorunlu kılmıştır.³⁷⁷

Aşiretlerin buldukları yerlerden göç etmelerinde, devletin de büyük sorumluluğu olmuştur. Nitekim devletin ekonomik gerekçelerle halktan aldığı ağır vergilerden başka bu vergileri toplayan memur ve idarecilerin keyfi tutumları zaten dar gelirli olan bu aşiretlerin yerlerinden göçüne ve hatta daha da sıkışınca eşkıyalık faaliyetlerine girişmelerine neden olmuştur.³⁷⁸

Örneğin; ”.....Hısn-ı Mansur kazasındaki Rişvan aşiretinden 1685 yılından beri üç yıldır mutad olarak alınan vergilerden başka, üstelik deftere aykırı olarak yılda ikibin yedişer kuruş, aylık zamime namıyla yüzelli bin koyun alınmış, ayrıca her yüz koyundan altmış buçuk kuruştan harcırah, bu da yetmezmiş gibi her yüz davardan dalya (?) namıyla bir veya iki koyunları has voyvodası tarafından alınmıştır.³⁷⁹ Öte yandan bazen oymak kethüdaları da idareciler (ehl-i örf) ile beraber kendilerine tabi olan reayanın rüsumlarını almışlardır.....” denilmektedir.

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumun kaygı verici olması, zorla askere almalar, ağır vergiler ve bütün bu olaylara bağlı olarak yaşanan göç hareketleri beraberinde yeni ekonomik ve sosyal problemleri doğurmuştur. Aşiretler arası çatışmalar ve bölgenin boşalması ile devletin en önemli gelirlerinden olan toprak vergisinden mahrum olması, 1691 tarihinde kapsamlı bir iskân politikası içeren fermanın hazırlanması ile neticelenmiştir. Osmanlı Devleti bu fermanla, hem güneyinden ve güneydoğusundan gelen aşiretlerin kuzeye ve iç bölgelere yayılmalarını önlemek hem de bölgede göç hareketleri ile boşalan toprakları işletip yeniden vergi geliri sağlamayı amaçlamıştır.

Uygulanmaya başlanan iskân siyaseti ile Rakka, Urfa ve Gaziantep yörelerinde boşalan topraklara, Adıyaman civarında yaşayan Beğdilli ve Bozulus Türkmen aşiretleri ile birlikte başka yerlerden getirilen Türkmen aşiretleri zorla yerleştirilmiştir. Fakat uygulamadan memnun olmayan taifeler, gerek yerli halkın

³⁷⁶ Cengiz Orhonlu, a.g.e., s.34.

³⁷⁷ Yusuf Halaçoğlu, a.g.e., s.7.

³⁷⁸ Cengiz Orhonlu, a.g.e., s.41.

³⁷⁹ Cengiz Orhonlu, a.g.e., s.41.

saldırıları gerek ekonomik sıkıntılar nedeniyle İç Anadolu'ya göç etmek istemiş³⁸⁰ ancak devletin bu konuda almış olduğu tedbirlerle karşı karşıya kalmışlardır. Hükümet bu aşiretlerin yerlerinden göç etme ihtimaline karşı Besni, Adıyaman ve Göynük ahalisinden bazı aşiretleri dağ, nehir ve önemli kavşak noktalarını korumaları için derbentçi olarak görevlendirmiştir.³⁸¹

Bütün bunlar şunu göstermektedir ki özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda uygulanan iskân uygulamaları yer, zaman ve süreç olarak değerlendirildiğinde, birbirinden bağımsız olmayan ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal sebeplere bağlı olarak Adıyaman ve çevresinde birçok sıkıntının yaşanmasına neden olmuştur.

Osmanlı Devleti bu uygulamalar esnasında yaşanan sorunları daha aza indirmek için 19. yüzyılda farklı bir yöntemle daha dikkatli ve planlı bir şekilde toplu iskân siyaseti yerine, bölgeler nazarında işleyen ve o yörenin sorununa göre düzenini amaçlayan bir politika yürürlüğe koymuştur.³⁸²

Osmanlının bu dönemde uygulamış olduğu iskân siyaseti, yörenin aşiret yapılanması üzerinde değişikliğe neden olmuştur. Gölbaşı'nın önemli yolların geçtiği bir güzergâhta olmasının buranın aşiret yapılanması üzerindeki de etkisi inkâr edilemez. Bizim ilçede yapmış olduğumuz görüşmeler ve kaynak kitaplardan edindiğimiz bilgiler dâhilinde, Gölbaşı'nda bulunan oymak, aşiret ve cemaatler şunlardır:

13.3. Gölbaşı İlçesinde Oymak, Aşiret ve Cemaatler

Belli bir coğrafi çevrede bazen göçebe, bazen yarı göçebe, bazen de yerleşik bir hayat süren, evlenme ve kan bağı akrabalığına dayalı sülalelerin (kabile) birleşmesinden meydana gelen, insanlar arasındaki sosyal ilişkileri törelerin

³⁸⁰ Yurt Ansiklopedisi, "Adıyaman" Maddesi, s.199.

³⁸¹ Cengiz Orhonlu, a.g.e., s.58.

³⁸² Yusuf Halaçoğlu, a.g.e., s.7.

belirlediği, idari, iktisadi ve sosyal bir topluluk olarak tanımlanan aşiret, göçebe ve yarı göçebe hayat yaşayan oymak ve boy kavramıyla da açıklanmaktadır.³⁸³

Cevdet Türkay, boy, cemaat ve aşiret deyimlerinin genellikle aynı anlamda kullanıldığını, belgelerde ve defterlerde herhangi bir Türk topluluğuna boy dendiği gibi oymak, aşiret ve cemaat de denildiğini belirtmektedir.³⁸⁴ Ancak il veya ulus adı altında teşkilatlandırılan konar-göçer taifeler -daha çok- sırasıyla boy(aşiret), oymak (cemaat), oba (mahalle)³⁸⁵ olarak tasnif edilmektedir.

Buna göre Gölbaşı ilçesinde yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde, hem Osmanlı döneminde konar-göçer vaziyette yaşamış hem de günümüzde yerleşik durumda olan ancak aşiret yapılanması bozulmuş aşiret ve cemaatlerin olduğunu tespit ettik.

Yakın tarihte ilçe olan Gölbaşı'nın o dönemlerde henüz nahiye olması fakat öteden beri Besni'ye bağlı bir yerleşim yeri olarak bilinmesi; bu suretle Besni Kazası dâhilinde Malatya Sancağı sınırları içerisinde ele alındığı için, aşiret ve cemaatlerin dağıldıkları alanlar belirtilirken Malatya Sancağı yahut Besni Kazası şeklinde genel bir ifade kullanıldığını, nahiye ve köy yerleşmelerindeki aşiret ve cemaat varlıklarına ise bütün kaynaklarda yer verilmediğini gördük.

İlçede yürütülen bazı incelemeler ve bizim yapmış olduğumuz araştırmalar sonucu, Gölbaşı'nda tespit ettiğimiz aşiretlerden bazılarının ilçede yaşadıklarına dair kaynaklarda kesin ifadeler olmasa da incelenen Osmanlı kayıtlarında, önemli güzergâhlar üzerinde bulunan ve ticari mahiyeti olan güvenli yolların Malatya-Adıyaman-Besni- Gölbaşı- Elbistan- Maraş istikametinden geçmiş olması³⁸⁶ bu aşiret ve cemaatlerin Gölbaşı'na uğramış oldukları görüşünü kuvvetlendirmektedir.

³⁸³ İbrahim Kır, "Barak Aşireti", **GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, 12-13 Ekim 2001 Gaziantep, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002, s. 149.

³⁸⁴ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 17.

³⁸⁵ Şaban Bayrak, **a.g.m.**, s.51.

³⁸⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 151.

Biz de değerlendirmelerimizi bu çerçevede içerisinde yürüttük. Nitekim ilçenin o dönemde konar-göçer taifeler tarafından bir geçiş noktası olarak kullanılmasını da göz önüne alarak, ilçede sözü edilen aşiret ve cemaatleri Besni, Malatya, Maraş, Elbistan, Antep ve Hısn-ı Mansur gibi yakın yerleşmeler bağlamında ele aldık. Yöredeki konar-göçer taifelerden Halep Türkmenleri, Bozulus, Yeni-İl Türkmenleri ve Dulkadirli Türkmenlerine bağlı cemaat ve aşiretler, özellikle 16. yüzyılda Besni Kazası dâhilinde yaylak ve kışlak hayatı sürmüşlerdir.³⁸⁷ O dönemde Besni Kazasına bağlı olan Gölbaşı, köy ve mezra türü yerleşmelerin olduğu bir nahiye olduğu için konar-göçer taifeler burayı daha çok kışlak olarak kullanmışlardır.³⁸⁸

Bu konar- göçer taifeler ve ilçeye yerleşen cemaatler hakkında Cevdet Türkay'dan ve diğer kaynaklardan edindiğimiz bilgiler şu şekildedir:

Afşar, Avşar, Avşar Türkmânı: Besni Kazası (Gölbaşı Nahiyesi)³⁸⁹, Meraş Sancağı, Elbistan Kazası (Meraş Sancağı), Engûrî (Ankara), Tokad, Kayseriye, Karahisarî Şarkî. Türkmen taifesindedir.³⁹⁰

Bazı kaynaklar Oğuzların Boz-Ok boyundan olan Avşarların³⁹¹ Beğ-Dili Türkmenleri ile birlikte Gölbaşı'na gelip yerleştiğinden söz etmektedir.³⁹² Ancak şu kesindir ki Avşarların yöreye ilk girişi -1200 tarihinde- Selçuklular zamanında gerçekleşmiştir. B dönemde Besni'ye yerleşen³⁹³ Avşarların, Dulkadirli Beyliği bünyesinde bulunan önemli aşiretlerden biri olması³⁹⁴ Gölbaşı'nda da Avşarların yaşamış oldukları görüşüne kuvvet kazandırmaktadır.

³⁸⁷ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 104.

³⁸⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 148-149.

³⁸⁹ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 22.

³⁹⁰ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 30.

³⁹¹ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 204.

³⁹² Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 22.

³⁹³ Adnan Menderes Kaya, **Avşar Türkmenleri**, Geçit Yayınları, 'y.y', 't.y', s.20, (Çevrimiçi)

<http://www.turkmenhost.com/documents/Avshar/index.htm>, 07 Temmuz 2007.

³⁹⁴ Tufan Gündüz, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri: "Bozulus Türkmenleri 1540- 1640"**, Bilge Yayınları, Ankara, 1997, s. 54.

Araplu, Arablı, Arab, Arablar: Hısn-ı Mansur Kazası (Malatya Sancağı), Malatya Sancağı, Sivas, Meraş, Diyarbekir eyaletleri, Menteşe Sancağı, Rakka Eyaleti, Anamur Kazası (İçel Sancağı), Adana, Edirne, Selânik Sancağı, Çorum Sancağı, Koçhisar Kazası (Aksaray Sancağı), Mardin Kazası (Diyarbekir Eyaleti), Zülkadriye Kazası (Meraş), Bozok, İçel Sancağı, Alaiye Sancağı, Düşenbe Kazası (Alaiye Sancağı), Mağnisa Kazası (Saruhan Sancağı), Alaşehir Kazası (Aydın Sancağı), Erzurum, Adana havalisi, Saruhan Sancağı, Hezargrad Kazası (Niğbolu Sancağı), Antalya, Kütahya, Hama, Hums Sancakları, Çıldır Eyaleti, Gelibolu Sancağı, Şehirköy Kazası (Paşa Sancağı), Siverek Sancağı, Karaman, Uzuncaabad Hasköy Kazası (Çirmen Sancağı), Nevşehir Kazası (Niğde Sancağı), Aydın Sancağı, Adala Ovası (Saruhan Sancağı), Yeni İl Kazası (Sivas), Göynük Kazası (Hudâvendigâr Sancağı), Arabgir Sancağı (Sivas Eyaleti), Divriği Sancağı (Sivas Eyaleti), Kars Eyaleti, Uluborlu ve Gönân Kazası (Hamid Sancağı), Ürgüb Kazası (Niğde Sancağı).³⁹⁵

Konar-göçer Türkmân Yörükânı Taifesi'nden olan Arablı Cemaati'nin³⁹⁶17. yy'ın başlarında Besni üzerinden Gölbaşı'na geldiği tahmin edilmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Arablı Aşireti'ne mensup bu konar-göçerlerin ilçenin değişik köylerine dağıldıkları tespit edilmiştir.³⁹⁷

Atma, Atmalı (Atmalu), Atmanlı (Atmanlu): Meraş, Elbistan Kazası (Meraş Sancağı), Siverek Sancağı, Ankara Sancağı, Arabgir Sancağı (Sivas Eyaleti), Çirmen Sancağı, Keban Mâdeni Kazası (Harpirt Sancağı), Erzurum Eyaleti, Rakka, Diyarbekir, Kars, Çıldır Eyaletleri, Malatya Sancağı, Sivas, Kangal ve Aşudi Kazaları (Sivas Sancağı), Targud Kazası (Konya Sancağı). Konar- göçer Ekrad taifesindedir.³⁹⁸

³⁹⁵ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 176.

³⁹⁶ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 176.

³⁹⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.14.

³⁹⁸ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.182.

Atmalı Aşireti'ne mensup taifelerin, Gölbaşı ilçesi Haydarlı Köyünde³⁹⁹ özellikle, Beşevler , Serpenolar , Sorkun , Cerrahobası , Ortaoba ve Tetirli mezralarında yoğun olarak yaşadıkları tespit edilmiştir. Atmalı Aşireti ile Adıyaman yolu üzerindeki Atmalı Köyü halkının aynı cemaatten oldukları da bilinmektedir.⁴⁰⁰

Balyan: Balyan Aşireti'nin Gölbaşı'na Elazığ'dan geldiği belirtilmektedir. Yarbaşı Köyü ve Çataltepe 'ye bağlı Tecirli Mezrası'nda⁴⁰¹ ve Yeni Köy'de yerleşik olduklarını öğrendiğimiz Balyan Aşireti⁴⁰² mensuplarının bir kısmı da Adıyaman'a bağlı Yaylakonak Köyü'nde yaşamaktadır. Aşiretin büyük bir bölümünün Malatya'nın Doğanşehir ve Yeşilyurt ilçelerinde yaşadığı söylenmektedir.⁴⁰³ Bunun yanı sıra Çatalağaç Köyü Durak Mezrası'nın Adıyaman Balyan'an geldiği de belirtilmektedir.⁴⁰⁴ 1855-1856 tarihli devlet salnamesinde de Balyan Aşireti'nin Malatya Sancağı dahilinde yaşadığı belirtilmektedir.⁴⁰⁵

Beydili, Beğdilli, Beğdilü (Bey-Dili) : Halep Eyâleti, Yeni İl Kazâsı, Rakka Eyâleti, Gülnar Kazâsı (İçel), Adana, Kırşehir, Canik, Karaman Sancakları, Danişmendli Kazâsı (Bolu Sancağı), Sivas, Çıldır, Kars eyâletleri. Konar-göçer Türkmân taifesindedir.⁴⁰⁶

Gölbaşı'na gelen Türkmen boylarından bir tanesinin de Bey-Dili Boyu⁴⁰⁷ olduğu belirtilmektedir. Yine Besni'de hâkimiyet kuran Dulkadir Beyliği'ni oluşturan boylardan olan Beğ-Dili (Bey-Dili) Boyu'nun⁴⁰⁸ Oğuzlar'a ait destanî özelliği olan Reşided-din Oğuz-nâmesi'nde hükümdar çıkaran boylardan biri olarak isminin

³⁹⁹ İsmail Güleş, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Serbest Meslek.

⁴⁰⁰ Niyazi Arslan, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Teknik Lise Mezunu, Cem Vakfı Gölbaşı Şubesi Başkanı.

⁴⁰¹ Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰² Niyazi Arslan, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Teknik Lise Mezunu, Cem Vakfı Gölbaşı Şubesi Başkanı.

⁴⁰³ (Çevrimiçi) <http://www.tubikam.com/index.php?sf=cntnt&id=27> (27.09.2007).

⁴⁰⁴ Mustafa Er, **Çatalağaç Köyü**, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰⁵ Abidin Mutlu, **Besni'de Halk Bilimi Araştırmaları**, Özilk Matbaası, İstanbul, 1999, s.36.

⁴⁰⁶ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.203.

⁴⁰⁷ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁰⁸ Refet Yinanç, **a.g.m.** s.809.

zikredildiğinden söz edilmektedir.⁴⁰⁹ Beğ-Dili Boyu'na mensup aşiretlerin Bozulus Türkmenleri arasında da olduğu bilinmekle birlikte⁴¹⁰ esasında bu Türkmen boyu, Kuzey Suriye'deki Halep Türkmenlerinden olup Oğuzların Boz-Ok kolundandır.⁴¹¹

Cerid: Besni Kazası⁴¹² (Gölbaşı Nahiyesi)⁴¹³, Zülkadriye Kazası (Meraş Sancağı), Bozok civarı Adana, Meraş eyaletleri, Uzeyr Sancağı (Adana Eyâleti), Nevşehir Kazası, Çukurova, Rakka Eyaleti, Aksaray, Teke, Sivas, Çorum, Kayseriyye, Aydın, Kütahya, İçel, Alâiye, Diyarbakir, Malatya, Niğde sancakları, Sorkun Kazası (Bozok Sancağı), Geyikler Kazası (Kütahya Sancağı), Karaman Eyaleti, Kengiri Sancağı, Haymana Kazası (Ankara Sancağı), Hama Sancağı, Güzelhisâr Kazası (Aydın Sancağı), Yalvac Kazası (Hamîd Sancağı), Keskin Kazası (Kengiri Sancağı), Uşak Kazası (Kütahya Sancağı), , Zile Kazası (Sivas Sancağı), Kıbrıs Cezîresi, Zamantı Kazası (Meraş Sancağı), Yüregir Kazası (Adana Sancağı), Aydın Sevâhili, Adala Ovası (Saruhan Sancağı), Şam Eyaleti, Kırşehri Sancağı, Manavgat, Düşenbe kazaları (Alâiye Sancağı), Saruhan Sancağı, Akşehir Sancağı, Karahisâr-ı Sâhib Sancağı, Yalavac Karaağaç Kazası (Hamîd Sancağı), Burdur Kazası (Hamîd Sancağı), Afşar Kazası (Hamîd Sancağı), İshaklı Kazası (Akşehir Sancağı), Çay maa Karamuk Kazası (Karahisâr-ı Sâhib Sancağı), Hoyran Kazası (Hamîd Sancağı), Keçiborlu Kazası (Hamîd Sancağı), Doğanhisârı Kazası (Akşehir Sancağı), Güzelhisâr Kazası (Hamîd Sancağı), Hamîd Sancağı, Uluborlu, Eğridir, Isparta Kazaları (Hamîd Sancağı). Konar-göçer Türkmân Yörükânı taifesindedir.⁴¹⁴

Dulkadirli Türkmenlerinin Halep Türkmenlerine bağlı bir topluluk olduğundan söz etmiştik.⁴¹⁵ Maraş Yörüklerine tâbi olan Dulkadirli Türkmenlerine bağlı Cerid⁴¹⁶ Aşireti'nin de Gölbaşı'nda bulunan⁴¹⁷ konar –göçer taifelerden biri olduğu belirtilmektedir.

⁴⁰⁹ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihler-Boy Teşkilatı-Destanları**, s.225.

⁴¹⁰ Tufân Gündüz, **a.g.e.**, s. 57.

⁴¹¹ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihler-Boy Teşkilatı-Destanları**, s.225.

⁴¹² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.110.

⁴¹³ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 23.

⁴¹⁴ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.234-235.

⁴¹⁵ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler): Tarihler-Boy Teşkilatı-Destanları**, s.225.

⁴¹⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.110.

⁴¹⁷ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 23.

1563 yılında Maraş Sancağı-Hurman Nahiyesi- Kerevin Köyü- Çatal Pınar Mezrası'nı yaylak olarak kullanan Cerid Aşireti'ne⁴¹⁸ bağlı bazı cemaatlerin de Nurhak Nahiyesi'ne bağlı Norşan Hanı Köyü'nde ziraatla uğraştıkları⁴¹⁹, tahrir defterlerine kaydedilmiş olup bu taifenin hem yakın yerleşmelerde hem de Besni Kazası sınırları içerisinde bulunması⁴²⁰ Gölbaşı'nda buldukları yönündeki tespitleri kuvvetlendirmektedir.

Nitekim incelenen tahrir defterlerinde iki Cerid aşireti tespit edilmiştir. Bunlardan biri Bozulus Türkmenleri içinde Dulkadir İli'ne tâbi olanı diğeri ise bunlardan ayrılan ve aşiret kethüdası Sultan Hacı Hüseyin'den dolayı Cerdi-i Sultan Hacılu ismini alan diğeri Cerid Aşireti olup bu cemaatin diğeri Cerid Aşireti gibi Orta Anadolu Göçü'ne katılmayıp bölgede kaldığı yahut göçe katılsalar bile Dulkadirli memleketine geri döndükleri yönünde tespitler vardır.⁴²¹ Fakat bunlardan hangisinin Gölbaşı'na hangisinin yerleşmiş olduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur.

Cihanbeğli (Cihanbeğlü), (Canbeğli, Canbeğlü) Nâm-ı Diğeri Yedi Boy: Hısn-ı Mansur Kazası (Malatya Sancağı), Kâhta Kazası (Malatya Sancağı), Haymana Kazası (Ankara Sancağı), Harpıt (Harput) Kazası (Diyarbakir Eyaleti), Kengiri, Çorum, Kütahya, Arapgir sancakları, Diyarbakir, Rakka, Meraş Eyaletleri, Ankara Sancağı, Bozok Eyaleti, Tokad Kazası (Sivsa Sancağı Eğin Kazası (Arapgir Sancağı), Koçgirli Sancağı (Bozok Eyaleti), Kırşehir Sancağı, Kars, Çıldır, Sivas Eyaletleri, Çerkeş Kazası (Kengiri Sancağı), Malatya Sancağı, Erzurum Eyaleti, Kahta Kazası (Malatya Sancağı), Çermik Sancağı (Diyarbakir Eyaleti).⁴²²

Konar- göçer Türkmân Ekrâdı taifesinden⁴²³ olan Cihanbeyli Aşireti mensuplarının Balkar beldesinde buldukları da bilinmektedir.⁴²⁴

⁴¹⁸ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Maraş Tahrir Defteri (1563)**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Yayınları, C.II., Ankara, 1988, s. 641,651,655.

⁴¹⁹ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Maraş Tahrir Defteri (1563)**, s. 589–591.

⁴²⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.110.

⁴²¹ Tufan Gündüz, **a.g.e.**, s. 58-60.

⁴²² Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.236-237.

⁴²³ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.236-237.

⁴²⁴ Mustafa Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Memur.

Çakallı, Çakal (Çakallu), Çakallar: Hısn-ı Mansur (Malatya), Behisni (Malatya), Ruha (Urfa), Kandıra Kazası(Kocaeli Sancağı), Meraş, Musul, Mağnisa Kazası (Saruhan Sancağı), Hamid Sancağı. Konar-göçer Türkmân taifesindedir.⁴²⁵

Mehmet Taşdemir'in incelemiş olduğu 1536 tarihli -181 numaralı- tahrir defterinde ise Çakallı Cemaati, Ekrad-ı İzzeddin Beye bağlı görülmesine rağmen kendisine bağlı kethüdalar idaresinde yönetilmiştir.⁴²⁶

Yörede konar-göçer vaziyette yaşayan bu toplulukların kethüdalarının isminin İzzeddin Bey olmasından dolayı cemaatin ismi kayıtlarda İzzeddünlü Cemaati ya da Ekrâd-ı İzzeddünlü olarak geçmektedir. Halep ile Kastamonu arasındaki sahada yaylak ve kışlak hayatı yaşayan İzzeddünlü Cemaati'nden olan Okçu İzzeddin Cemaati'nden başka Rişvan, Havidî, Şeyh Yusufu, Söyüdü, Gündî ve Havlidî gibi Ekrad cemaatleri de Besni Kazası'nda yaylak ve kışlak hayatı sürmüşlerdir.⁴²⁷ Ancak bunların Gölbaşı'na uğramış oldukları hakkında kesin bir bilgi yoktur.

Antep, Malatya, Urfa ve doğu bölgelerimizde görülen Çakallı Taifesi, Besni Kazası'nda yaylak ve kışlak hayatı sürmüştür.⁴²⁸ Bu bağlamda Gölbaşı ilçesinde yaptığımız incelemelerde, özellikle 1953 tarihinde, Yarbaşı köyünün yarısının konar-göçer ekrad taifesinden olan Çakallı Aşireti mensuplarından olduğu, bu aşiretin o zamanlar kışlak olarak Gaziantep'in Araban ilçesini yaylak olarak da Yarbaşı köyünü kullandıkları belirtilmektedir.⁴²⁹

Eymürlü, Eymür, Eymürler: Besni Kazası (Gölbaşı Nahiyesi-Balkar Köyü)⁴³⁰ Diyarbakir Eyaleti, Bayramlı Kazası (Karahisâr-ıŞarki Sancağı).⁴³¹

⁴²⁵ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.70.

⁴²⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 108.

⁴²⁷ Mustafa Öztürk, **a.g.e.** s. 17, 19, 28, 110.

⁴²⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 108.

⁴²⁹ Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴³⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 110.

⁴³¹ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.77.

Eymürlü Taifesi'nin 16. yy'da kışlak olarak kullandığı köylerden biri de Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı Balkar köyüdür.⁴³²

Eymürlü Taifesi, Dulkadirli Türkmenlerine tâbi Maraş Yörüklerindedir.⁴³³ Dulkadirli de Halep Türkmenleri içerisinde bulunan Türkmenlerden olmakla birlikte⁴³⁴, Osmanlı döneminde Bozulus Türkmenlerini oluşturan aşiretler içerisinde de Dulkadir Türkmenlerinden cemaatlerin olduğu yönünde tespitler vardır.⁴³⁵

Bozulus Türkmenleri karışık bir yapılanma teşkil eden ve daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan konar-göçer bir Türkmen grubu olup ismini nereden aldığı konusunda bir bilgi yoktur. Ancak Oğuzların Bozok ve Üçok koluna mensup Türkmenlerden başka Ekrâd cemaatlerin de bu yapı içinde olmasından dolayı "Bozulus" denilmiş olabileceği yönünde tahminlerde bulunmaktadır.⁴³⁶

İzoli (İzoni), İzoli Ekradı: Gölbaşı'nda yapmış olduğumuz araştırmalarda, İzoli Aşireti'nden olanların ilçe merkezinde yaşadıklarını tespit ettik.⁴³⁷ Cevdet Türkay'ın incelemiş olduğu tahrir defterlerinde, konar- göçer Ekrad taifesinden olarak belirtilen bu aşiretin dağıldığı alanlar şu şekildedir.

Hısn-ı Mansur ve Kâhta kazaları (Malatya Sancağı), Malatya, Rakka, Erzurum sancakları, Harput ve Mardin kazaları (Diyarbakir Eyaleti), Diyarbakir Sancağı.⁴³⁸

Karalar, Karalar Ceridi (Kara Ceridi) : Kilis Sancağı, Meraş, Adana, Zülkadriye Kazası (Kars-ı Meraş Sancağı), Yüreğir ve Sarıçam Kazaları (Adana), Kütahya,İçel, Anamur Kazası (İçel Sancağı,Kınık, Ayaş, Bürendi Kazaları (Adana Sancağı) Çukurova, Tarsus, Sis Sancakları. Türkmân Yörükânı taifesindedir.⁴³⁹ Bu cemaatin

⁴³² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 110.

⁴³³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 109.

⁴³⁴ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 144.

⁴³⁵ Tufan Gündüz, **a.g.e.**, s. 45.

⁴³⁶ Tufan Gündüz, **a.g.e.**, s. 43.

⁴³⁷ Hacı Tosun, **Gölbaşı Merkez**, 1976 Doğumlu, Lise Mezunu, Esnaf.

⁴³⁸ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 379.

⁴³⁹ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 93.

16. yy'da -Gölbaşı ile sınır olan- Zamantı Kazası'na bağlı Pınarbaşı Nahiyesi Kalecik Mezrası'nda ziraatla uğraştıkları kayıtlarda yer almaktadır.⁴⁴⁰

Gölbaşı'nda yapmış olduğumuz görüşmelerde de, Karalar Aşireti'nin eskiden konar-göçer olarak ilçe sınırlarında yaşadıkları belirtilmektedir.⁴⁴¹

Karakeçi, Karakeçili (Karakeçilü): Türkmân Yörükânı taifesindedir. Siirt Sancağı, Diyarbakır, Siverek Sancağı (Diyarbakır Eyaleti), Taşköprü Kazası (Kastamonu), Balıkesri Kazası (Karesi Sancağı), Birecik Kazası (Rakka Eyaleti), Ankara, Haymana, Gördös Kazası (Saruhan Sancağı), Kütahya, Mardin, Rakka sancakları, Hân Barçın Kazası (Karahisâr-ı Sahib Sancağı), Aydın, Sirke Kazası (Kütahya Sancağı), Kırşehir Sancağı, Bandırma Kazası (Karesi Sancağı).⁴⁴² Gölbaşı ilçe merkezinde aşiret mensuplarının varlığından söz edilmektedir.⁴⁴³

Kara Musalu: Besni Kazası (Gölbaşı Nahiyesi - Kilisecik Köyü)⁴⁴⁴, Meraş Eyaleti, Yeni İl Kazası (Sivas Sancağı), Çermik Sancağı (Diyarbakır Eyaleti), Ankara Sancağı, Karasi Sancağı, , Biga Sancağı. Türkmân Yörükânı taifesindedir. Cemaatin ismi, Karamûsâcalı, Karamûsâcalu, Karamûsâ, Karamûsâlar, Karamûsağolu olarak da bilinmektedir.⁴⁴⁵

Selçuklu bünyesindeki Türkmenler, Dandanakan Savaşı'ndan (1040) sonra Ön-Asya ve Suriye yönünde hareket etmeye başlamışlardır. Bunlardan çok sayıdaki Türkmen taifesi, 1063 yılı itibariyle Suriye'deki Halep ve Lazkiye şehirlerinin yanı sıra bu toprakların kuzeyini yurt edinmişlerdir. Köseadağ Savaşı'ndan sonra da Moğolların Anadolu'da hâkimiyet kurması ile düzenleri bozulan ve tedirgin olan böylece

⁴⁴⁰ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Maras Tahrir Defteri (1563)**, s.692,738.

⁴⁴¹ Cuma Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁴⁴² Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.92.

⁴⁴³ İsmail Güleş, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Serbest Meslek.

⁴⁴⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 112.

⁴⁴⁵ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.413.

Suriye'ye göç edip burada Halep bölgesine yerleşen Türkmenlerin tamamına, Halep Türkmenleri denilmektedir.⁴⁴⁶

Halep Türkmenleri, Bozulus Türkmenleri gibi Oğuzların Boz-Ok kolundan olup 16. yy'da Osmanlı çatısı altında farklı taife ve cemaatleri bünyesinde barındıran bir topluluktur. Bu taifelerden Küşne Taifesi, Dulkadir Türkmenlerine bağlı büyük bir kol olup⁴⁴⁷, Maraş yörüklerinden olan bu taifeye bağlı Kara Musalu Cemaati Gölbaşı nahiyesine bağlı Kilisecik Köyünde kışlayan bir başka göçebe unsurdur.⁴⁴⁸

Kâvî , (Kâvîli Ekrâdı), (Kâvî Ekrâdı) : Behisni ve Taşeli kazaları (Malatya Sancağı), Tokad Kazası (Sivas Sancağı), Diyarbakir, Rakka, Çemişgezek, Amasya, Sivas, Malatya, Kırşehir ve Bozok sancakları, Çarsancak Kazası (Diyarbakir Eyaleti), Tokad Kazası (Sivas Sancağı). Konar-göçer ekrâd ulus taifesinden⁴⁴⁹ olan aşiretin Gölbaşı ilçe merkezinde⁴⁵⁰ ve Yarbaşı köyünde⁴⁵¹ yaşamış oldukları belirtilmektedir.

1536–1537 tarihlerinde üç kola ayrılmış durumda olan Kâvî Aşireti, başta Hısn-ı Mansur olmak üzere Kahta ve Gerger kazalarına dağılmışlardır.⁴⁵²

Kızkapanlı, Kızkapan (Kızkapanlı Benâm Kethüda Obası): Diyarbakir, Ergani Kazası (Diyarbakir), Yeni İl (Sivas), Saruçam Kazası (Adana), Kırşehir Sancağı, Adana Eyaleti, Yüreğir Kazası (Adana Sancağı), Hüseyinâbad Kazası (Sivas Sancağı). Türkmân Yörükânı taifesindedir.⁴⁵³

Kızkapanlar Aşireti, Gölbaşı ilçesine bağlı Yarbaşı köyünde yerleşik durumdadır. Ancak diğer aşiretlerde olduğu gibi Kızkapanlar'da da aşiret yapılanması

⁴⁴⁶ Enver Çakar, **16. Yüzyılda Halep Sancağı: 1516–1566**, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2003, s. 162–163.

⁴⁴⁷ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 143.

⁴⁴⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 111-112.

⁴⁴⁹ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.426.

⁴⁵⁰ Necmettin Demir, **Gölbaşı Merkez**, 1977 Doğumlu, Lise Mezunu, Esnaf.

⁴⁵¹ (Çevrimiçi) <http://www.golbasi.8m.com/belde.html#yarbasi> (10.08.2007).

⁴⁵² Mustafa Öztürk, **a.g.e.** s.31,40.

⁴⁵³ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.98-99.

bozulmuştur.⁴⁵⁴ Hayvanları ile birlikte konar- göçer olarak Miçolar mezrasına gelen Kızıkanlar'ın⁴⁵⁵, Savran köyünde de buldukları belirtilmektedir.⁴⁵⁶

Kızıkanlar Aşireti'nin yöredeki varlığının bir işareti de 1560 tarihli Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri'nde Malatya Sancağı-Cubas Nahiyesi'ndeki Bektaş Viranı Köyü'ne bağlı Kızıkan Mezrasına dair vergi kayıtlarıdır.⁴⁵⁷ Mezranın isminin Kızıkan olması, aşiretin burada yerleşmiş olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Besni Kazası'nın Malatya Sancağı'na bağlı olması nedeniyle, konar-göçer olarak bu ilçede yaşamış oldukları görüşü kuvvet kazanmaktadır.

Mahkanlı (Mahkanlu) : Malatya, Meraş, Haleb, Rakka, Ayıntab ve Sivas sancakları. Yörükân taifesindedir.⁴⁵⁸ Gölbaşı ilçesinde yaptığımız incelemelerde, Mahkanlı Aşireti'nin eskiden Gölbaşı'na konar- göçer olarak uğradıkları daha sonra şimdiki ilçe merkezine yerleştiklerine dair bilgiler edindik.⁴⁵⁹

Mahkanlı Aşireti, Elbistan'da da mevcut olup hayvancılıkla geçinen aşiret mensuplarının, hayvanlarını otlatmak için Gölbaşı- Gaziantep güzergâhında hareket ettiklerine de şahit olduk (bkz. EK A.154). Elbistan- Gölbaşı- Gaziantep güzergâhını yaylak olarak kullanan bu çobanlar, kışın sürülerini otlatmak için Adana ve çevresine gitmektedirler.

Sinemil (Sinemilli,Sinemillü) : Meraş, Elbistan Kazası (Meraş Sancağı). Ekrâd taifesindedir.⁴⁶⁰ Aşiretin Çatalağaç köyü Kermalaz mezrasında yaşadığı bilinmektedir.⁴⁶¹

⁴⁵⁴ Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁵⁵ Özdemir, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Lise Mezunu, Devlet Memuru.

⁴⁵⁶ Şahin Selbisu, **Savran Köyü**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.

⁴⁵⁷ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, s.72–80.

⁴⁵⁸ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 488.

⁴⁵⁹ Sait Özdemir, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Lise Mezunu, Devlet Memuru; Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁶⁰ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.130.

⁴⁶¹ Şeref Çelik, **Çatalağaç Köyü**, 1952 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.

Torun, Torunlar: Kilis, Meraş sancakları, Karaman. Konar-göçer Türkmen taifesinden olan Torunlar Aşireti'nin⁴⁶² bir bölümü, Balkar beldesine de yerleşmiştir.⁴⁶³

Varsak, Varsaklar, Varsaklı (Varsaklu): Kırşehir, Bozok ve Adana sancakları, Kars-ı Zülkadriye (Meraş Eyaleti). Türkmen Yörükanı taifesinden⁴⁶⁴ olan Varsaklar'ın ilçede yaşamış olduğu ve bu Türkmen boyuna mensup olanların ilim ehli oldukları belirtilmektedir.⁴⁶⁵

Tirkili (Tilkili), Tilkiler Aşireti: Türkmen boyundan olduğu söylenen aşiretin⁴⁶⁶ ismine elimizdeki kaynaklardan ulaşmasak da ilçe halkı bu aşiretin konar- göçer olarak ilçeye geldiğinden söz etmektedir.⁴⁶⁷

Bu aşiret ve cemaatlerden başka, ilçede Kettiler⁴⁶⁸, Tencili, Kabalar, Atlı ve Çoplu⁴⁶⁹ gibi aşiretlerin de yaşamış oldukları belirtilmekle birlikte bu konuda hazırlanan eserlerde sözü edilen aşiretlerin isimlerine ulaşamadık.

⁴⁶² Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s.141.

⁴⁶³ Mustafa Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Memur.

⁴⁶⁴ Cevdet Türkay, **a.g.e.**, s. 643.

⁴⁶⁵ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁶⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 14.

⁴⁶⁷ Hacı Osman Çiçek, **Belören Kasabası**, 1929 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁶⁸ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁶⁹ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 23.

B. COĞRAFYASI

Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde Orta Fırat Bölümüne dâhil olan Adıyaman⁴⁷⁰, 37° 25' ile 38° 11' kuzey enlemleri ve 37° 25' ile 39° 15' doğu boylamı arasında yer almaktadır.⁴⁷¹ Kuzeyinde Malatya, güneyinde Gaziantep ile Şanlıurfa, doğusunda Diyarbakır ve batısında Kahramanmaraş ile komşu olan şehrin yüzölçümü 7614 km² olup izdüşüm alanı 7423 km² 'dir.⁴⁷² Gölleri ile birlikte yüzölçümü 7874 km² olan ilin rakımı 669 m'dir.⁴⁷³

Merkez ilçe ile birlikte 9 ilçesi ve 406 köyü olan⁴⁷⁴ Adıyaman ili, Güneydoğu Anadolu Toros Dağ Sistemi'nin güneyinde, dağlık ve arızalı bir saha üzerindedir.⁴⁷⁵

Harita 1: Adıyaman İl Haritası⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Dilek Öztokmak, “Adıyaman İlinin Nüfus Coğrafyası”, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Niğde, 2000, s.2.

⁴⁷¹ Orhan Gündüz, “Adıyaman İli İklim Verilerinin Değerlendirilmesi”, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Niğde, 2000, s.3.

⁴⁷² Dilek Öztokmak, a.g.t., s.2.

⁴⁷³ Ömer Faruk Gökdeniz, a.g.t., s.25.

⁴⁷⁴ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/cografya/genel.html> (01.07.2007).

⁴⁷⁵ Orhan Gündüz, a.g.t., s. 3.

⁴⁷⁶ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/ilceler/resim/adiyamanharita.jpg> (05.01.2008).

Adıyaman'ın merkez ilçe dışında sekiz ilçesi vardır.⁴⁷⁷ Bunlardan çalışma sahamız içerisinde olan ve adını sınırları içerisinde –güneyinde bulunan- Gölbaşı Gölü'nden alan⁴⁷⁸ Gölbaşı, İstanbul-Malatya Demiryolunun geçtiği güzergâhta⁴⁷⁹ kurulmuştur. İlçenin güneybatısında Boruk (Körkün) Dağı bulunmaktadır.⁴⁸⁰

9 Eylül 1929 tarihinde Fevzipaşa-Gölbaşı Demiryolu, 15 Mart 1931 tarihinde de Gölbaşı- Malatya Demiryolunun yapılıp⁴⁸¹ 1934 tarihinde hizmete girmesiyle sahanın çekiciliği artmış, böylece ilçe, nüfusun giderek arttığı bir iskân merkezi haline gelmiştir.⁴⁸²

Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerini Akdeniz'e bağlayan bu demiryollarının geçtiği güzergâhta bulunan Gölbaşı, Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini birbirine bağlayan önemli bir kavşak noktası olması nedeniyle sürekli göç almış, böylece göçlere bağlı olarak yerleşme ve nüfusun artmasıyla da gittikçe büyüyen bir görünüm ortaya koymuştur.

Adıyaman Platosu'nun kuzeybatısında⁴⁸³ yer alan Gölbaşı, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birleştiği noktada olup⁴⁸⁴ Adıyaman'a uzaklığı 63 km'dir.⁴⁸⁵

37° 47' kuzey enlemleri ile 37° 38' doğu boylamları arasında uzanan ilçenin yüzölçümü 784 km² olup Adıyaman'ın üçüncü büyük ilçesidir.⁴⁸⁶

⁴⁷⁷ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/cografya/genel.html> (01.07.2007).

⁴⁷⁸ **Adıyaman İl Yıllığı**, 1978.

⁴⁷⁹ **Adıyaman İl Yıllığı'94**, 1994, s. 157.

⁴⁸⁰ **Yeni Türk Ansiklopedisi**, "Gölbaşı" Maddesi, s.1075.

⁴⁸¹ Mustafa Sucu, **a.g.e.**, s. 81.

⁴⁸² **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 1.

⁴⁸³ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.1.

⁴⁸⁴ Mehmet Özberk, "**Gölbaşı Depresyonunun Fiziki Coğrafyası**", Lisans Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum, 2001, s.1.

⁴⁸⁵ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.2.

⁴⁸⁶ Şerafettin Biçici, "**Gölbaşı (Adıyaman) İlçesi Coğrafyası**", Lisans Bitirme Ödevi, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü, Niğde, 1999, s.2.

İlçenin küçük bir bölümü Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde⁴⁸⁷, büyük bir bölümü de Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı bölümü⁴⁸⁸ dâhilindedir. Güneydoğu Toroslar'ın uzandığı kuzeydoğu-güneybatı doğrultusu içerisindeki depresyonda yer alan ilçenin rakımı 866 m'dir.⁴⁸⁹ Kuzeydoğusunda Doğanşehir (Malatya) ve Tut (Adıyaman), kuzeybatısında Nurhak (Kahramanmaraş), güneydoğusunda Besni (Adıyaman), batısında Pazarcık ve Çağlayancerit (Kahramanmaraş) ilçeleri ile komşu olan Gölbaşı ilçesinin 2 beldesi, 30 köyü ve 39 mezrası vardır.⁴⁹⁰

1. Gölbaşı İlçesinin Morfolojik Özellikleri

1.1. Dağları

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzey ucu ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneyinin kesiştiği noktada bulunan Gölbaşı⁴⁹¹, kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan Güneydoğu Toroslar'ın uzantıları arasında yer alan vadide kurulmuştur.⁴⁹²

İlçede bulunan dağlar, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan Toros Dağ Sistemi'nin⁴⁹³ bir parçası olup üçüncü jeolojik devirde tersiyer zamanında oluşmuştur. İlçeye bozuk bir topoğrafik görünüm veren⁴⁹⁴ bu dağ sıraları içerisinde bulunan Akdağ 2500 m ile ilçede en fazla yükseltiyeye sahip olan dağdır. Akdağ'ı 2324 m yükseklik ile Boruk Dağı, 2102 m ile Meydan Dağı takip etmektedir.⁴⁹⁵ Öksüz Dağı ve Sırtlı Dağı⁴⁹⁶ ise ilçede bulunan diğer dağlardır.

⁴⁸⁷ Ana Britannica, "Gölbaşı" Maddesi, s.2.

⁴⁸⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1.

⁴⁸⁹ Mehmet Özberk, a.g.t., s. 1.

⁴⁹⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1, 3.

⁴⁹¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., a.g.e., s.2.

⁴⁹² Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1.

⁴⁹³ Mehmet Özberk, a.g.t., s.13.

⁴⁹⁴ Fevzi Kalkan, a.g.t., s.4.

⁴⁹⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1.

⁴⁹⁶ Fevzi Kalkan, a.g.t., s.4.

Fotoğraf 2: Meydan Dağı

1.2. Tepeleri

Tepelik alanların geniş yer tuttuğu Gölbaşı'nda 8 yükselti kademesi vardır ve kademeler arası mesafe 200 m olarak tespit edilmiştir. Ayrıca tepelik alanlar daha çok Meydan Dağı ve Öksüz dağlarının eteklerinde yer almaktadır. Bu sahada yer alan ve eğimleri oldukça fazla olan Yüceziyaret (1701), Karyagan, Çakmaklı (1408), İçboyun (1598) ve Damlaç (1388) tepelerinin Gölbaşı Ovası'ndaki yükseltileri 400 m. olarak tespit edilmiştir.⁴⁹⁷

1.3. Vadileri

Göksu Çayı ve bu çaya bağlı diğer akarsuların oluşturmuş olduğu çok sayıdaki vadinin bulunduğu Gölbaşı ilçesi⁴⁹⁸, 3. Jeolojik Devirde Tersiyer zamanında oluşmuş dar görünümlü⁴⁹⁹ bir vadide kurulmuştur.

⁴⁹⁷ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.5.

⁴⁹⁸ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.6.

⁴⁹⁹ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.4.

Bu vadinin Tersiyer zamanındaki bir göl yatağı olduğu düşünölmekle birlikte⁵⁰⁰, vadideki zengin kayaçların fosil karakteri gösteren kalkerli yapıları da dikkati çeken bir başka unsurdur.⁵⁰¹

Dikkati çeken diğler bir husus ise bu topoğrafya üzerinde bulunan ve tamamı karstik olan vadilerin eğimlerinin yüksek olması nedeniyle, arazide belirgin derece de erozyonun yaşanıyol olmasıdır.⁵⁰²

1.4. Platoları

İlçede bulunan ve Güneydoğul Toroslar'ın uzantıları içerisine dâhil olan dağ sıraları üzerindeki bu platoların yükseklikleri 900 m ile 14000 m yükseklik arasında olup Gökusu ve Aksu nehirleri ile bunların kolları olan diğler akarsular tarafından yarılmış düzlüklerdir.⁵⁰³

Platolar bakımından zengin bir görünüm sergileyen ilçede, Gölbaşı Gölünün kuzeyinde bulunan dağlık saha üzerindeki Savran Yaylası ile Sırlıklı Yaylası, ilçenin bilinen en önemli platolarındandır.⁵⁰⁴

1.5. Ovaları

Oldukça arızalı bir saha olan ilçe, daha çok vadi, tepe ve sırtların yer aldığı bir topoğrafya üzerinde olup bu arazi üzerindeki düzlük ve ovalık alanların kapladığı alan % 20 civarındadır. Gölbaşı Gölü'nün güneyi ve batısı⁵⁰⁵ ile Azaplı ve İnekli göllerinin güney kesiminde yer alan ovalık arazilerin bir bölümü tarım alanı olarak kullanılırken bir bölümü de yerleşim merkezi olarak iskân edilmiş durumdadır. İlçedeki Balkar Ovası ile İnekli Ovası topoğrafik yönden incelendiği zaman, bu ovalar üzerinde kum, kil ve organik maddeler tespit edilmiştir. Yine Gölbaşı

⁵⁰⁰ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.13.

⁵⁰¹ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.4.

⁵⁰² Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.6.

⁵⁰³ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.5.

⁵⁰⁴ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.4.

⁵⁰⁵ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.4.

Gölü'nün çevresinde bulunan arazinin bir bölümü alüvyal topraklarla örtülü bir bölümü ise sazlıklarla kaplı bataklık görünümündedir.⁵⁰⁶

2. Gölbaşı İlçesinin Jeolojik Özellikleri

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Gölbaşı Ovası, doğusunda Kozdağ, batısında Öksüz Dağı ve kuzeyinde Boruk Dağı ile sınırlanmış durumdadır. Kahramanmaraş depresyonunun kuzeydoğusunda yer alan ilçenin uzunluğu 30–35 km, genişliği ise 4–5 km kadardır. Kahramanmaraş depresyonunun devamı niteliğinde gördüğümüz Gölbaşı Ovası, güneyde Aksu Deresi vasıtası ile bu depresyona açılmaktadır. Ayrıca Gölbaşı Ovası'nın oluşmasında esas rolü oynayan fay hattı, Kahramanmaraş depresyonunun güneyinden geçip bu ova boyunca devam etmektedir (bkz. Harita 4).⁵⁰⁷

Jeolojik oluşumu I. Jeolojik Zaman-Paleozik devrine ve III. Jeolojik Zaman-tersiyer devrine isabet eden Gölbaşı Ovası'nın⁵⁰⁸ doğusu, Kretase-Paleosen dönemine ait yaşlı kalker tabaklar ile ofiyolitlerden oluşmuştur. Bu kalkerler, karstlaşmanın etkisi ile dolinlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda karstik şekil oluşturmuştur. Ovanın batısı ise altta Eosen dönemine ait flişler ve bunların üzerinde Orta Miyosen'e ait kalker, kum ve kumtaşları ile tabakalanmış durumdadır. Ancak vadide egemen olan ana marn ise şist, kalker, kırmızı, kahverengi konglomeralardan oluşmuştur.⁵⁰⁹

Gölbaşı Ovası'nın oluşumunda, doğusundaki faylanmadan dolayı tektonizmanın etkisinin yanı sıra karstlaşmanın da varlığı göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden tektonik- karstik bir oluk görünümünde olan ova daha sora alüvyonların dolması meydana gelmiştir.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.3.

⁵⁰⁷ Mehmet Ardos, **Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, C.I, İstanbul, 1984, s. 149.

⁵⁰⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.2- 3.

⁵⁰⁹ Mehmet Ardos, **a.g.e.**, s. 149-150.

⁵¹⁰ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.6.

Tektonik kökenli olan Gölbaşı depresyonu⁵¹¹ Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde⁵¹² Çelikhhan-Gölbaşı ve Gölbaşı-Türkoğlu segmentlerinin orta yerindedir.⁵¹³ Bu depresyonun çukur yerlerinde ise göller bulunmaktadır. Faylı bir subsekant depresyon olan Gölbaşı Ovası ve yakın çevresindeki fay hatları güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundadır.⁵¹⁴

Gölbaşı Ovası'nın tektonik kökene sahip olması, Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde meydana gelen olası depremlerden etkilenmesine neden olmaktadır. IV. derece deprem bölgesi olan Adıyaman ve çevresinde, 1889 tarihinde meydana gelen deprem çok şiddetli olup büyük tahribata yol açmış, hatta Adıyaman'da camilerin ve minarelerin yıkılmasına neden olmuştur.⁵¹⁵

22 Mayıs 1971 tarihinde Bingöl'de, 5-6 Mayıs 1986 tarihinde Doğanşehir-Sürgü'de meydana gelen depremler Gölbaşı'nı da etkilemiş ve sarsıntının şiddeti ovada belirgin derecede hissedilmiştir.⁵¹⁶ 5 ve 6 şiddetlerinde meydana gelen bu depremlerde, 329 konut ağır hasar görürken 1 kişi de hayatını kaybetmiştir. Bu depremden sonra Afet İşleri Genel Müdürlüğü, ilçedeki çok sayıda köyde evleri yıkılan depremzedeler için Gölbaşı Afet Evleri'ni yaptırmıştır.⁵¹⁷

Gölbaşı- Türkoğlu Fayı üzerinde 1513 tarihinden beri yüksek magnitudlü bir deprem olmaması, bu fay hattı üzerinde olası bir depremin yakın zamanda gerçekleşeceği tahminlerini doğrulamaktadır.⁵¹⁸

⁵¹¹ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 10.

⁵¹² İbrahim Atalay, Kenan Mortan, **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997, s.258.

⁵¹³ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s.2.

⁵¹⁴ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 10.

⁵¹⁵ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/cagrafiyapi.asp?men=0> (01.07.2007).

⁵¹⁶ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 14.

⁵¹⁷ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 2,18.

⁵¹⁸ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s.2.

3. Gölbaşı İlçesinin Hidrografik Özellikleri

3.1. Akarsuları

Yeraltı ve yerüstü su kaynakları bakımından yeterli potansiyele sahip olan Gölbaşı ve çevresinde, bu kaynakların en önemlileri akarsular ile göllerdir. Gölbaşı ilçesinin iki önemli akarsuyu Göksu ve Kapıdere çaylarıdır.⁵¹⁹

Ancak ilçedeki akarsuların çoğu cılız dereler olup bunların rejimleri de düzensizdir. Yörede yaz yağışlarının olmaması bu düzensizliğin temel nedenidir. Bu derelerden Alikayası, Akdere ve Özbek dereleri, kış ve ilkbahar aylarında kar sularının erimesi sonucu kabaran ve bol su taşıyan dereler olmalarına rağmen yaz aylarında suları çekilerek tamamen kurumaktadır.⁵²⁰

Göksu Çayı'nda da gözlenen aynı durum, bu akarsuyun yaz döneminde sularının önemli bir miktarında çekilme şeklinde kendini göstermektedir. Sonbahar mevsiminde ise yöredeki sıcaklık ve buharlaşma - yağışlara rağmen - bu kaynaklardaki suların artmasına engel olmaktadır.⁵²¹

3.1.1. Göksu Çayı

Fırat Nehri'nin önemli kollarından biri olan Göksu Çayı, Kahramanmaraş Nurhak Dağları'ndan doğmaktadır ve uzunluğu 150 km 'dir.⁵²² Gölbaşı ilçesinin Maltepe köyü yakınlarından geçen ve buradan doğuya yönelen Göksu Çayı, Gölbaşı Ovası'na uğramadan Gölbaşı-Malatya sınırında Erkenek Çayı ile birleşip yoluna devam eder.

⁵¹⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s.1.

⁵²⁰ Şerafettin Biçici, a.g.t., s.13.

⁵²¹ Mehmet Özberk, a.g.t., s. 36.

⁵²² Yurt Ansiklopedisi, "Adıyaman" Maddesi, s. 184; Mehmet Özberk, a.g.t., s. 31.

Yatağı oldukça derin ve debisi yüksek olan Göksu Çayı üzerinde⁵²³ - Adıyaman-Göksu-Araban Projesi dâhilinde - GAP'ın bir parçası olan ve ilçenin kuzeyinde kurulması planlanan Çataltepe Barajı bulunmaktadır.⁵²⁴

Fotoğraf 3: Göksu Çayı

3.2. Gölleri

Birbirlerine kanallarla bağlı olan Gölbaşı, Azaplı ve İnekli göllerinin suları tatlı olmasına rağmen, 1987 tarihinde yapılan su numuneleri analizi sonuçlarına göre bu göllerin sularının mikroskobik organizmalar bakımından nispeten zengin olduğu tespit edilmiş ve içme suyu olarak kullanılmayacağına karar verilmiştir. Ayrıca 15 Fr üzerinde tespit edilen su sertlik oranı, bu kararı etkileyen bir başka sonuç olmuştur.⁵²⁵ İçme ve kullanma suyu olarak kullanılmaya müsait olmayan göl suları tarımda sulama amaçlı kullanılmaya uygundur.⁵²⁶

⁵²³ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.4; Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.31-32.

⁵²⁴ İsmail Sarıca, "Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (1) 2001, s.168, (Çevrimiçi)
<http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/dergi/Sayi01/Sarica.pdf>, 09 Mayıs 2007.

⁵²⁵ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 50.

⁵²⁶ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 52.

Göllerdeki suların sıcaklığı mevsimlere bağı olarak yüzeyde ve derinlerde farklılık göstermekte aynı zamanda her üç gölde de dalga yüksekliği 50 cm ile 1 m arasında değişmektedir. Planktonlar bakımından zengin olan bu göllerde, balık üremesine uygun bir ortam olup, yayın balığı, murat balığı, sarıbalık, yassı balık ve tahta balığı gibi balık cinslerine rastlanmıştır. Fakat ilçede balık avcılığı yaygın olmayıp daha çok amatör olarak yapılmaktadır.⁵²⁷

3.2.1. Gölbaşı Gölü

Karstik-tektonik kökenli olan⁵²⁸ Gölbaşı Gölü'nün yüzölçümü 2.19 km²'dir.⁵²⁹ Kuzeydoğu-güneybatı istikametinde, bir çöküntü hendeği içinde yer alan gölün⁵³⁰ deniz seviyesine göre yüksekliği 863 metredir.⁵³¹

İlçe üzerinde doğu-batı istikametinde uzanan Gölbaşı Gölü, Pliosen döneminde Göksu tarafından beslenirken günümüzde eriyen kar suları, yağmurlar ve güneyden Yemişen ile Kırkbayır; kuzeydoğudan Nergis, Alikayası ve Ağ dereleri tarafından beslenmektedir.⁵³²

Derinliği 22 metre olan⁵³³ gölün su seviyesi, iklim şartlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Gölün yüzölçümü, ilkbahar mevsiminde yağışların artmasına bağı olarak artarken, sonbahar ve yaz aylarında azaldığı görülmektedir. Gölü besleyen derelerin su rejimlerindeki değişme göldeki su seviyesini etkileyen bir başka unsurdur.⁵³⁴ Göl kenarında bulunan sazlık, az bir alan kaplamakla birlikte, göldeki

⁵²⁷ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 50-52.

⁵²⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd.,**a.g.e.**, s.4.

⁵²⁹ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/goller.asp> (03.12.2007).

⁵³⁰ Hüseyin Saraçoğlu, **Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1990, s. 446.

⁵³¹ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.13.

⁵³² Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 38, 40.

⁵³³ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 39.

⁵³⁴ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 39.

balık miktarı oldukça iyidir.⁵³⁵ Göl, batı istikametinde açılan kanal sayesinde Azaplı Gölü ile birleşmektedir.⁵³⁶

3.2.2. Azaplı Gölü

Gölbaşı ilçesinin batısında bulunan Azaplı Gölü⁵³⁷, 2.72 km² yüzölçümüne sahiptir.⁵³⁸ Deniz seviyesinden yüksekliği 849 metre olan gölün derinliği 25 m'dir.⁵³⁹ Azaplı Gölü, hemen yanında bulunan İnekli ve Azaplı göllerinin de içinde bulunduğu tektonik oluk içerisindeki en derin göl olma özelliğine sahiptir.⁵⁴⁰

Gölün karstik-tektonik kökenli olmasını etkileyen en önemli bulgular güney ve kuzey kesiminde bulunan kademeli faylar ile göl tabanında yer alan Eosen dönemine ait kalkerli tabakanın karstlaşmaya bağlı olarak çözünmesi ve göl tabanında meydana gelen çökmelerdir.⁵⁴¹

Gölün su seviyesi iklim şartlarından etkilenmekle birlikte, aralarındaki kanaldan dolayı Gölbaşı Gölü'nün su rejiminden de etkilenmektedir. Hüseyin Dere, Karacaoluk, Yılanlı ve Çınarlıgöl gibi sel karakterli mevsimlik dereler, gölün kuzeyinden ve güneyinden gelip gölü besleyen kaynaklardır. Bu kaynakların yanı sıra, gölün güneyindeki yeraltı suları da gölü besleyen diğer kaynaklardandır.⁵⁴² Kıyıları çok girintili çıkıntılı olmayan gölün etrafı sazlık ve kamışlarla çevrilidir.⁵⁴³ Gölün hemen doğusunda ise Azaplı Höyük bulunmaktadır. Bu höyük, göldeki su seviyesinin yükselmesine bağlı olarak ada özelliği göstermektedir.⁵⁴⁴

⁵³⁵ Hüseyin Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 446.

⁵³⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd.,**a.g.e.** s. 4.

⁵³⁷ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 13.

⁵³⁸ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/goller.asp> (03.12.2007).

⁵³⁹ Fevzi Kalkan,**a.g.t.**, s. 5.

⁵⁴⁰ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.42.

⁵⁴¹ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.42.

⁵⁴² Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.43.

⁵⁴³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd.,**a.g.e.** s. 4.

⁵⁴⁴ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.42-43.

Azaplı Gölü'nün suları tatlı olmakla birlikte içme suyu olarak kullanılmaya müsait değildir. Ancak tarımda sulamada kullanılabilir olan göl suları aynı zamanda sazan ve yayın balığı yetiştiriciliği için uygundur.⁵⁴⁵

3.2.3. İnekli (Yeşilova) Gölü

Gölbaşı ilçesinin batısında bulunan İnekli Gölü, 1.09 km² yüzölçümüne sahiptir ve çevresindeki diğer göllerden daha küçüktür. Denizden yüksekliği 820 m olan gölün su seviyesi, en yüksek değerlere kış ve ilkbahar mevsimlerinde özellikle mart ve nisan aylarında ulaşmakta en düşük seviye kendini yaz aylarında göstermektedir.⁵⁴⁶

Yüzölçümü küçük olmasına rağmen onu diğer göllerden farklı kılan özelliği, beslenme havzası bakımından daha büyük olmasıdır. İnekli Gölü, Gölbaşı ve Azaplı göllerinin su rejimlerinden etkilenmekle birlikte, kuzeyinden bulunan Gözlüce kaynakları, İnekli Köy Çeşmesi ve Karaburun kaynağı, sularını bu göle boşaltmaktadır. Yağış rejiminden dolayı, kış aylarında göle sularını boşaltan derelerin yanı sıra Aksu Nehri'nin suları da oluşturmuş olduğu birikinti yelpazesinin gevşek dokulu alüvyal dolgularından yeraltına sızıp gölü doğusundan besleyen diğer kaynaklardır.⁵⁴⁷

Suyu tatlı olan göl, tarımda sulama amaçlı kullanmaya uygun olmasına rağmen gölün suları içme amaçlı kullanılmaya elverişli değildir. Gölün etrafı, salık ve kamışlarla kaplıdır.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁴⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁴⁷ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 46-47.

⁵⁴⁸ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 14.

Fotoğraf 4: İnekli Gölü⁵⁴⁹

Fotoğraf 5: Gölbaşı Gölü

⁵⁴⁹ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 6: Azaplı Gölü I

4. Gölbaşı İlçesinin Doğal Bitki Örtüsü

Doğal koşullar içinde yetişen bitki ve bunların oluşturduğu topluluk anlamına gelen doğal bitki⁵⁵⁰ örtüsünün oluşmasında etkili olan faktörlerin başında iklim, toprak ve su gelmektedir.⁵⁵¹ Ağaç ve ot olmak üzere başlıca iki ana gruba ayrılan ayrıca benzer doğal şartlara ve yaşama alanlarına uyum sağlayan bitki topluluklarından bozkır, savan ve çayır, ot formasyonuna dâhil olurken ağaçların meydana getirdiği formasyona da orman adı verilmektedir.⁵⁵²

Bitkilerin yetişip büyüebilmesi için suya, ısıya ve çeşitli besin maddelerine ihtiyaçları vardır. Bir yerdeki bitki örtüsünün farklılık göstermesine neden olan

⁵⁵⁰ İbrahim Atalay, **Açıklamalı Türkçe-İngilizce Doğa Bilimleri Sözlüğü: Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem (Botanik, Jeoloji, Orman, Toprak)**, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2004, s. 118.

⁵⁵¹ Reşat İzbrak, **Türkiye I**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s.186.

⁵⁵² Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, **Türkiye Coğrafyası**, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 106.

faktörler: İklim, topoğrafya, toprak örtüsü ve biyotik faktörler olarak sınıflandırılmaktadır.⁵⁵³

Bitki örtüsünün oluşmasında ve dağılışında en önemli coğrafi faktörün iklim olduğu bilinmektedir. Gölbaşı Ovası'nda da doğal bitki örtüsünün dağılışını etkileyen faktörlerin başında iklim gelmektedir.

Bulunduğu coğrafi konum ve dağların uzanış yönü itibariyle deniz etkisinin pek belirgin olmadığı ilçede, yaz mevsiminin sıcak ve kurak geçmesi doğal bitki örtüsünü etkilemiş durumdadır. Bu etki doğal bitki örtüsünün genel karakterinin kendini step olarak ortaya koymasında önemli bir etkendir. Ancak bozkır bitki örtüsü, Gölbaşı Ovası'nın eskiden tahrip edilen orman formasyonunun yerini almış durumdadır.⁵⁵⁴

Yaz mevsiminin sıcak ve kurak geçmesi, dolayısıyla yaz yağışlarının olmaması, ilçedeki ot formasyonu üzerinde geçici vejetasyon etkisi bırakmıştır. Bu durum sonbahar mevsiminde yeşermeye başlayan otların ilkbahar sonlarına doğru kurumasına neden olmaktadır.⁵⁵⁵

Ovadaki ot formasyonu içinde yer alan otsu türler ise üçgül, yonca, domuz ayrığı⁵⁵⁶, sütleğen, menekşe, gelincik, dededikeni, çakırdikeni, geven, kılçık, sarmaşık, yavşan gibi otlardır.⁵⁵⁷

İlçede, karaçam ve dişbudak ağaçlarının yanı sıra meşe, karaağaç, ceviz, elma, ahlat, fıstık, kızılçam, gürgen, kayın, ardıç, kavak, söğüt, menengiç, dut ve çınar ağaçları yetişmektedir. Bu ağaçlar yağışlı geçen kış şartlarına uyum sağlamış durumda olan soğuğa dayanıklı bitkilerdendir.⁵⁵⁸

⁵⁵³ Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 106.

⁵⁵⁴ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.15-16.

⁵⁵⁵ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 57.

⁵⁵⁶ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.16.

⁵⁵⁷ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s. 5.

⁵⁵⁸ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 57.

Menengiç (yabani fıstık), kızılçam⁵⁵⁹, fıstık ağacı, karaçam, kermez meşesi⁵⁶⁰ ve Güneydoğu Anadolu’da yaygın olan meşe grubundan ⁵⁶¹ palamut meşesi⁵⁶² gibi ağaçlar ise yaz kuraklığına dayanabilen ağaçlardandır.

Bütün canlılar için vazgeçilmez olan su, bitkilerin de en önemli besin maddelerinden biridir. Bu yüzden doğal bitki örtüsünü etkileyen yağış, bitkilerin en önemli su kaynağıdır. Yazların kurak, kışların yağışlı geçtiği Gölbaşı Ovası’nın doğal bitki örtüsü yağış rejiminden etkilenerek bu duruma göre dağılışı göstermektedir. İlçede bulunan göller ve su kaynakları bitkilerin nem ihtiyacını karşılamada az da olsa katkı sağlamakta⁵⁶³ ve su kaynaklarının çevresinde yabani gül, böğürtlen, çınar ağaçları, dut, ahlat, yabani erik, sumak ve yaban kavağı gibi ağaçlar yetişmektedir.⁵⁶⁴ Bölgenin genel iklim karakterinin kurak olması nedeniyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde olan Gölbaşı Ovası da bu iklim karakterinden etkilenmektedir. Bunun yanı sıra bölge genelinde süreklilik gösteren zayıf orman vejetasyonuna sahip olma özelliği bakımından görülen genel durumun burada da kendini gösterdiği ortadadır.⁵⁶⁵

Adıyaman ilinin toplam orman alanının % 24.6’lık bir bölümünü oluşturan Gölbaşı ormanlık arazilerinin kaplamış olduğu toplam alan miktarı 43.718 Ha olup” bu orman alanlarının %80 ‘i bozuk orman alanları olarak tanımlanmaktadır. Orman alanlarının tahribatında en yıkıcı etki orman yangınlarına aittir.⁵⁶⁶

⁵⁵⁹ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.16.

⁵⁶⁰ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 58.

⁵⁶¹ İbrahim Atalay, **Türkiye Vejetasyon Coğrafyası**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1994, s. 127.

⁵⁶² Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 58.

⁵⁶³ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 58.

⁵⁶⁴ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.16.

⁵⁶⁵ İbrahim Atalay, **a.g.e.**, s. 247.

⁵⁶⁶ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 13-14.

Fotoğraf 7: Gölbaşı Orman Formasyonu

5. Gölbaşı İlçesinin Toprak Yapısı

Ana maddesi kayalar olan toprak⁵⁶⁷ yerkabuğunu oluşturan ana kaya ile organik maddelerin⁵⁶⁸ fiziksel ve kimyasal tepkimeye uğrayarak parçalanması ile meydana gelir.⁵⁶⁹ Bünyesinde canlı varlıkları barındıran toprak⁵⁷⁰, bitkiler için bir tutunma ve hayat kaynağı olurken insanlar için de ekonomik anlam taşıyan bir varlıktır.⁵⁷¹ Toprağın yerkabuğundaki kalınlığı birkaç mm ile birkaç metre arasında değişmektedir.⁵⁷²

Bütün bunlar ele alındığında farklı toprak tanımlamaları ortaya çıkmıştır.

Alman toprak bilgini Ramann toprağı, “Küçük parçalara bölünmüş, az veya çok kimyasal değişmeye uğramış kayaların, kendi içlerinde veya üstlerinde yaşayan bitki ve hayvan artıklarıyla birlikte

⁵⁶⁷ Hayati Doğanay, **Coğrafyaya Giriş**, Çizgi Kitabevi, Konya, 1999, s. 599.

⁵⁶⁸ Barış Mater, **Toprak Coğrafyası**, Çağatay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.8.

⁵⁶⁹ Necmettin Çepel, **Toprak İlimi: Orman Topraklarının Karakteristikleri, Toprakların Oluşumu, Özellikleri ve Ekolojik Bakımdan Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1996, s.9.

⁵⁷⁰ İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s.439.

⁵⁷¹ Hayati Doğanay, **Coğrafyaya Giriş**, s. 600.

⁵⁷² İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s.439.

meydana getirdiği varlıktır.” şeklinde tanımlarken, ilk toprak bilimcilerinden olan Bridges,” Toprak, bitkisel maddelerin ayrışmasından meydana gelen, belirli miktardaki organik maddeler ile kayaların ayrışma ürünlerinin meydana getirdiği varlıktır.” demiştir.⁵⁷³

Toprak, oluşum itibariyle çok uzun zaman isteyen bir süreçte gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra toprak oluşumunu etkileyen temel faktörler; iklim, anakaya, topoğrafya, organizma ve zamandır.⁵⁷⁴

Bitki örtüsü de bu sahadaki toprak tipleri ve oluşumu üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir.⁵⁷⁵ Genel olarak bakıldığında, ilçedeki toprak yapısının killi bir karakterde olduğu görülmüştür. Toprağın suyu geçirmesine engel olan kil, bu sahada fazla olduğu için kış aylarında su birikmeleri yaşanırken yaz aylarında da toprak yüzeyinde çatlamlar meydana gelmektedir.⁵⁷⁶ Bitki örtüsünün toprak oluşumuna etkisi bazında değerlendirildiğinde, sahadaki toprakların organik madde bakımından zengin olduğu tespit edilmiştir.⁵⁷⁷

Yapılan çalışmalar neticesinde ilçede tespit edilen toprak çeşitleri şunlardır:

5.1. Alüvyal Topraklar

Akarsular tarafından taşınan ve belli yerlerde biriktirilen; genellikle iriliğine göre kum, kil ve mil gibi ince materyallerden oluşan topraklara alüvyal denir.⁵⁷⁸

Gölbaşı Ovası’nda geniş alan kaplayan bu topraklar kırmızımsı ve kireçli depolar olup tarım için oldukça elverişlidir. Göksu yatağının ve ilçede bulunan göllerin kenarlarında mevcut olan alüvyal topraklar üzerinde sebze ve meyve tarımı yapılmaktadır. Ancak bu toprakların daha geniş alan kapladığı merkezler yerleşim

⁵⁷³ Necmettin Çepel, **a.g.e.**, s.8.

⁵⁷⁴ Barış Mater, **a.g.e.**, s. 15-62.

⁵⁷⁵ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 54.

⁵⁷⁶ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.14.

⁵⁷⁷ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 54.

⁵⁷⁸ İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s. 17.

için iskân edilmiş durumdadır.⁵⁷⁹ Bu durum tarım arazilerinin dikkatsiz kullanımı bakımından değerlendirildiğinde, ilçede yerleşimin bilinçsiz bir şekilde yapıldığını ortaya koymaktadır.

5.2. Kolüvyal Topraklar

Daha çok dağlık alanlarda eğimli yamaçlar boyunca ayrışan ve aşındırılan çeşitli boyuttaki materyallerin dağ eteklerinde depolanması sonucu oluşmuş topraklara kolüvyal topraklar denir.⁵⁸⁰

Gölbaşı Ovası'nı çeviren dağların eteklerinde ince şeritler halinde görülen kolüvyal toprakların suyu sızdırma özellikleri iyi olup bu topraklardaki tuz miktarı da azdır. Kırmızımsı renkte, killi ve kireçli bir yapısı olan kolüvyal topraklara, dik yamaçların eteklerinde ve vadi girişlerinde de rastlanmaktadır.⁵⁸¹

5.3. Kırmızımsı Kahverengi Topraklar

Sıcaklığın yüksek olması ve içinde barındırdığı maddelerden dolayı kırmızımsı bir renk alan bu topraklar, Gölbaşı Ovası'nda geniş bir sahada yayılmış durumdadır. Çok verimli olmayan bu topraklar, alkali reaksiyonu göstermekte olup bünyesinde yüksek miktarda sodyum ve potasyum ile kireç barındırmaktadır. Eğimli yamaçlarda ve bozulmuş orman alanlarında görülen bu topraklarda tarım yapılabilmesi için taraçalama ve gübreleme yöntemi kullanılmalıdır.⁵⁸²

⁵⁷⁹ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 55.

⁵⁸⁰ İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s. 264.

⁵⁸¹ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 55.

⁵⁸² Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 15.

Fotoğraf 8: Gölbaşında Etkili Olan Toprak Tipi (Kırmızımsı Kahverengi Topraklar)

6. Gölbaşı İlçesinin İklimi

İklim, çok geniş bir alanda, uzunca bir zaman boyunca değişmeyen ortalama hava koşulları olarak tanımlanmaktadır.⁵⁸³ Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı ucunda yer alan Gölbaşı ilçesi, bulunduğu coğrafi konum itibariyle farklı iklim tiplerini bir arada yaşamaktadır. Çevresine göre farklı iklim özellikleri taşıyan ilçe, kuzeyinde yer alan Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal ikliminden, batısında bulunan Akdeniz Bölgesi'nin ikliminden ve güneyindeki Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin iklim özelliklerinden etkilenmektedir.⁵⁸⁴

Her mevsimde farklı iklim karakterlerinden etkilenen ilçede, yazlar sıcak ve kurak geçerken kışlar soğuk ve yağışlı geçmektedir. Bu durum karasal iklim olarak tanımlansa da ilçede tam olarak karasal iklim yaşanmamaktadır. Bir geçiş iklimi yaşanan Gölbaşı'nda, kış mevsiminin soğuk ve yağışlı geçmesi havadaki nisbi nem

⁵⁸³ Oğuz Erol, **Genel Klimatoloji**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1993, s.10.

⁵⁸⁴ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 7.

miktarının az olması gibi özellikler buradaki iklimin Akdeniz iklimi ile tamamen uyuşmadığını göstermektedir. Aynı mevsimde Doğu Anadolu Bölgesi'ne göre ortalama sıcaklığın yüksek olması karasal iklim özelliklerinin de tam olarak yaşanmadığının bir kanıtıdır.⁵⁸⁵

Yaz aylarının sıcak ve kurak geçtiği ilçede, ortalama sıcaklık yaz aylarında Adıyaman'a göre daha düşüktür. Bu durum ovada bulunan göllerden dolayı nem miktarının yüksek olmasına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ancak buna rağmen Akdeniz ikliminin yaşandığı Kahramanmaraş'a göre yaz aylarındaki ortalama sıcaklık daha düşüktür.⁵⁸⁶

6.1. İklim Elemanları

Bilindiği gibi iklim şartları bütün canlıları ve doğayı yakından etkilemektedir. Bu sebeple bir yerleşim yeri ile ilgili tespitlerde ve yorumlamalarda bulunabilmek için ikliminin bilinmesinde fayda vardır. İklim hakkında değerlendirme yapabilmek için ise iklim elemanlarını bilmek şarttır. Sıcaklık, yağış, nemlilik, basınç ve rüzgârlar başlıca iklim elemanlarıdır.

Bir bölgede etkili olan iklim karakterleri iklim elemanlarının kontrolü altındadır. Herhangi bir yerde etkili olan iklimi tespit etmek için iklim elemanlarının tam olarak incelenmesi gerekir.⁵⁸⁷ Gölbaşı ilçesinin iklimi hakkında değerlendirmede bulunabilmek için bu iklim elemanlarının ilçedeki etkisine bakmak gerekmektedir.

6.1.1. Sıcaklık

Doğayı ve insanı en fazla etkileyen iklim elemanlarından olan sıcaklık atmosfer ve havada hissedilen sıcaklık ve soğukluk derecesine denir.⁵⁸⁸ İklim elemanlarından en

⁵⁸⁵ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.16.

⁵⁸⁶ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.16.

⁵⁸⁷ İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s. 208–209.

⁵⁸⁸ İbrahim Atalay, **a.g.s.**, s. 393.

önemlisi olan sıcaklık, yağış ve rüzgâr gibi diğer iklim elemanlarını yakından etkilemektedir.⁵⁸⁹

Sıcaklık değerleri farklı zaman aralıkları içerisinde değerlendirilmekle birlikte en yaygın kullanılan veriler yıllık sıcaklık değerleridir. Gölbaşı Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü'nün yapmış olduğu ölçümlerden edindiğimiz bilgiler dâhilinde, Gölbaşı ilçesinin yıllık sıcaklık değerleri şu şekildedir:

Tablo 2: Gölbaşı İlçesinde Yıllık Sıcaklık Değerleri⁵⁹⁰

Yıllar	Ortalama Sıcaklık	Maksimum Sıcaklık	Maksimum Sıcaklık Ortalaması	Minimum Sıcaklık	Minimum Sıcaklık Ortalaması
1997	12,7	36,9	18,4	- 12,8	7,4
1998	15,2	40,3	21,2	-8,1	9,2
1999	15,6	39,9	21,7	-5,2	9,4
2000	14,2	41,0	20,6	-15,2	8,2
2001	14,8	40,9	21,0	-8,6	9,4
2002	14,4	38,2	20,4	-12,7	8,5
2003	14,4	38,8	20,1	-10,7	8,7
2004	14,5	39,0	20,4	-10,9	8,5
2005	14,6	40,2	20,5	-8,5	7,5
2006	14,9	42,3	21,1	-12,5	8,7

Tabloya baktığımızda ortalama sıcaklıkların 1997 yılından 2003 yılına kadar düzensiz bir grafik sergilediği 2003 yılından 2006 yılına kadar ise sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Aynı durum maksimum sıcaklık ve maksimum sıcaklık ortalamasında da görülmektedir. Minimum sıcaklık ve minimum sıcaklık ortalaması ise hemen hemen her yıl düzensiz bir grafik ortaya koymaktadır.

Elimizdeki bu veriler, bir geçiş ikliminin yaşandığı ilçenin aynı zamanda karasal iklim özelliklerini yansıtması bakımından değerlendirildiğinde kış mevsiminin

⁵⁸⁹ Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, a.g.e., s.48.

⁵⁹⁰ Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri.

sıcaklık değerleri karasal iklim özellikleri bazında yüksek değerler ortaya koymakta yani kış ayları ilçede Doğu Anadolu Bölgesi'ne göre daha yumuşak geçmektedir. Güneydoğu Torosların kuzeyden gelen soğuk hava dalgalarını engellemesi de kış aylarının sert geçmesini engelleyen bir başka unsurdur.

Ozon tabakasındaki incelme, kullanılan yakıtlara bağlı olarak atmosferde meydana gelen sera etkisi ve diğer olumsuz şartların etkisiyle giderek ısınan hava nedeniyle dünya bugün küresel ısınma olarak adlandırılan büyük bir problemle karşı karşıyadır. Bu bağlamda ilçedeki son 5 yılın maksimum sıcaklık değerleri incelendiğinde, yaz sıcaklıklarındaki yükselme -küresel ısınmaya bağlı olarak - dikkat çekici görünmektedir.

Tablo 3: 2006 Yılı Sıcaklık Değerleri⁵⁹¹

Aylar	Ort. Sıc.	Max. Sıc.	Max. Sıc. Ort.	Min. Sıc.	Min. Sıc. Ort.
Ocak	0,3	8,5	4,5	-12,5	-3,2
Şubat	3,6	15,9	8,2	-7,4	-0,5
Mart	8,3	19,7	13,6	-1,4	3,1
Nisan	14,3	25,1	19,5	2,3	8,9
Mayıs	18,8	33,8	25,2	5,3	11,0
Haziran	25,9	37,2	33,1	9,7	16,9
Temmuz	28,3	38,0	34,6	16,1	21,2
Ağustos	29,5	42,3	37,9	17,2	20,8
Eylül	22,6	35,5	30,1	9,6	15,3
Ekim	16,1	30,4	22,5	6,3	10,5
Kasım	7,6	18,8	13,9	-2,2	2,8
Aralık	3,5	18,8	10,6	-8,3	-1,9
Yıllık Ortalama	14,9	-	21,1	-	8,7

2006 yılı verilerini değerlendirmek açısından tabloya baktığımız zaman, en düşük ortalama sıcaklıklar kış mevsiminde yaşanmaktadır. Sıcaklık değerlerinin 0'ın altına düştüğü ilçede kar yağışları gözlenmektedir.

⁵⁹¹ Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri.

İlçede, eylül ayından itibaren düşmeye başlayan sıcaklıklar, düzenli bir şekilde şubat ayına kadar düşüş göstermekte bu aydan itibaren ise eylül ayına kadar yine düzenli bir şekilde yükselmektedir. Maksimum sıcaklık değerleri ise temmuz ve ağustos aylarında görülmektedir.

6.1.2. Yağış ve Nemlilik

Tablo 4: Gölbaşı İlçesi Uzun Yıllar (1997–2006) Yıllık Yağış Ortalaması⁵⁹²

Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Yıllık Ort. Yağış	772,6	811,3	408,6	690,3	874,9	714,6	932,6	754,6	557,3	604,6
Max. Yağış	54,7	48,3	57,6	53,5	50,8	47,3	52,4	88,9	39,7	?
Yağışlı Gün Sayısı	74	88	69	85	91	73	97	78	90	79
Karlı Gün Sayısı	12	13	6	16	10	10	11	24	24	23
Dolulu Gün Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kırağılı Gün Sayısı	21	15	37	20	15	15	35	14	59	
Nem Ortalaması	55,3	67,8	59,5	61,2	57,0	55,4	56,2	53,3	56,2	51,4

“Atmosferdeki suyun, kar, dolu, yağmur, çığ şeklinde yeryüzüne düşmesi”⁵⁹³ olarak tanımlanan yağış, kar ve yağmur şeklinde olup ilçedeki yağışlar daha çok büyük bir bölümü, ilçede yağmur şeklinde görülmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarının en yüksek olduğu yıl 2003 yılı iken yağışların en az yaşandığı yıl 1999 yılı olmuştur. Yağışlı gün sayısı da yine en fazla 2003 yılında yaşanmış en az yağışlı gün sayısı, yağış ortalamasının en düşük olduğu yıl olan 1999 yılı olarak tespit edilmiştir.

⁵⁹² Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri.

⁵⁹³ İbrahim Atalay, a.g.s., s. 471.

Karasal iklime bağılı olarak sıcaklığın sıfırın altına düştüğü ilçede, kar yağışları da görülmektedir. Kar yağışlı gün sayısının en fazla yaşandığı yıl olarak 2004 ve 2005 yılları kaydedilmiştir.1999 yılı karlı gün sayısının en az yaşandığı yıl olmuştur. İlçede dolu yağışı ise son 10 yıl içerisinde sadece 2006 yılında yaşanmıştır.

Tablo 5: Gölbaşı İlçesi 2006 Yılı Aylık Yağış Ortalaması⁵⁹⁴

Aylar	Toplam Yağış (mm)	Max. Yağış	Yağışlı Gün Sayısı	Karla Örtülü Gün Sayısı	Dolu Gün Sayısı	Çiyli Gün Sayısı	Orajlı Gün Sayısı	Kırağlı Gün Sayısı	Nisbi Nem Ort.
Ocak	82,1	179	12	16	-	-	-	6	64,5
Şubat	179,0	36,1	12	7	-	-	1	10	66,7
Mart	81,5	18,7	12	-	-	7	1	10	65,9
Nisan	44,1	12,7	11	-	-	13	8	2	57,5
Mayıs	17,7	5,4	7	-	-	10	5	-	46,5
Haziran	4,0	4,0	1	-	-	1	4	-	38,6
Temmuz	-	-	-	-	-	-	3	-	33,5
Ağustos	0,3	0,2	2	-	-	-	1	-	42,4
Eylül	3,2	1,3	3	-	-	6	1	-	40,9
Ekim	97,9	36,7	10	-	-	-	4	-	58,6
Kasım	94,8	53,0	8	-	1	1	2	14	56,3
Aralık	0	0,0	1	-	-	-	-	17	45,7
Yıllık O.	604,6	-	79	23	1	38	30	59	51,4

2006 yılı verilerini incelediğimiz zaman, yağış rejimindeki düzensizlik dikkati çekmektedir. Yağışların en fazla düştüğü ay, nisbi nem miktarının en fazla olduğu şubat ayında görülmektedir. Yine nisbi nem miktarının en düşük olduğu Temmuz ayında hiç yağış olmamıştır.

Yağışların mevsimlere dağılışına baktığımız zaman ise en fazla yağış kış mevsiminde daha sonra ilkbahar, sonbahar ve yaz mevsimi şeklinde bir hiyerarşi

⁵⁹⁴ Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri.

izlemektedir. Yağışların daha çok kış mevsiminde görülüp en az yağışın yaz aylarında olması, ilçede Akdeniz ikliminin etkili olduğunun bir kanıtıdır.

Aralık ayında kar yağışının olmadığı 2006 yılında, karla örtülü gün sayısı en fazla ocak ayında yaşanmıştır. Son 10 yılın verileri değerlendirildiğinde, 2006 yılı kasım ayında meydana gelen dolu yağışı dikkati çekmektedir. İlçede kırılganlı ve sisli günler ise kış mevsiminde yaşanmaktadır. Çiyli günlerin en çok yaşandığı mevsim de ilkbahardır.

6.1.3. Basınç ve Rüzgârlar

Tablo 6: Gölbaşı İlçesinde 2006 Yılında Basınç ve Rüzgârlar⁵⁹⁵

Aylar	Buhar Basınç Ort.	Rüzg. En Çok Es. Yön	Ort. Rüzgâr m/Se
Ocak	4,1	KD	0,2
Şubat	5,2	GD	0,3
Mart	6,9	GD	0,4
Nisan	9,1	GD	0,5
Mayıs	9,5	GB	0,4
Haziran	12,2	GB	0,3
Temmuz	12,3	KB	0,2
Ağustos	15,8	GB	0,7
Eylül	10,5	GB	0,6
Ekim	10,0	GB	0,5
Kasım	5,8	KD	0,6
Aralık	3,5	KD	0,7
Yıllık O.	8,7	-	0,5

İlçede yaz mevsiminde sıcaklığın artmasına paralel olarak buhar basıncının arttığı gözlenmektedir. Nitekim yaz sıcaklık ortalamalarının en yüksek olduğu ağustos ayında buhar basınç ortalaması 15,8 ile en yüksek değerdedir.

⁵⁹⁵ Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri.

Sıcaklık ortalaması bakımından en düşük değer ocak ayında olmasına rağmen buhar basıncı en az Aralık ayında görölmektedir. Bunun nedeni Aralık ayında yağışların az olması ile ilgilidir.

Gölbaşı'nda rüzgârlar, kasım, aralık ve ocak aylarında kuzeydoğudan poyraz; şubat, mart ve nisan aylarında güneydoğudan keşişleme; mayıs, haziran, ağustos, eylöl ve ekim aylarında güneybatından lodos; temmuz ayında ise kuzeybatıdan esen karayeldir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN SOSYAL VE İDARİ YAPISI

A. SOSYAL YAPI

1. Sosyal Yapı Tanımı ve Gölbaşı İlçesinin Sosyal Yapısı

Bir şeyin yapısı, parçaları arasındaki sabit ilişkiler bütünüdür. Sosyal bir sistemin yapısını da parçaları arasındaki karşılıklı sabit ilişkiler belirler.¹ Toplum yaşamının sürekliliğini sağlamak ve ortak ihtiyaçları karşılamak için belli temel işlevleri yerine getiren yapının sağlanması şarttır. Toplumsal yapı denen bu olgu, toplumsal gereksinimler ve temel işlevlerin neler olduğunu bunları yerine getirmekle görevli ne gibi yapı öğelerinin bulunduğunu göstermek bu öğeler arasındaki düzenli bağları ortaya koymak ve böylelikle toplum hayatında uyumlu bir sistemin olduğunu belirtmek bakımından önemlidir.²

Karışık gibi görünen bütün bu ilişkiler bütünü içerisinde ortaya çıkan “toplumsal yapı” kavramı, İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussre’ nin “yapı” kavramını ilk kez kullanmasından sonra toplumbilimci Fransız sosyolog, antropolog ve etnologu olan Claude Leviy Strausse tarafından da kullanılıp³ toplum bilim terminolojisinde yer almayı başarmıştır.

¹ Sulhi Dönmezer, **Toplumbilim**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 245.

² Özer Ozankaya, **Toplumbilim**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 173, 176.

³ Mehmet Arıtürk, “**Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapısı**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007, s. 66.

Yapı konusunda, kültür ve mekân faktörlerini hesaba katmadan bir toplum ve onun yapısının tartışılmayacağını savunan İngiliz A.R. Radcliffe ve Brown, aynı zamanda toplum yapısını bir organizma ve işleyen bir mekanizmaya benzetirler. Spencer ve Cooleyde' de bu noktada aynı kanıya sahip olan düşünürler arasındadır.⁴ Radcliffe-Brown, toplumsal yapıyı, aralarında kurumsal olarak kontrol edilen veya tanımlanan ilişkiler bulunan insanlar arasındaki düzenleme olarak tanımlamışlardır.⁵ Bu tanım, sosyal hayatın içinde aile, komşuluk, köy, şehir, dernek ve devlet gibi binlerce ilişkinin ve bunların her birinin kendi içinde birer sosyal yapıyı yansıttığı böylelikle en büyük sosyal yapı olan toplumu meydana getirdiği düşüncesini de kuvvetlendirmektedir.⁶

Toplum yaşamının ortak gereksinimleri karşılamak üzere belli temel işlevleri yerine getiren belirli yapılarla devamlılığını sağlayacağından söz etmiştik. Esasında yapıya konu olan toplum, bir işbölümü ve işbirliği sistemidir ve bu sistem içerisinde azalip çoğalan ancak tamamen ortadan kalkmayan sosyal gruplar, sosyal müesseseler ve hizmetler vardır. Sosyal sistemin işlemlerini sağlayan bu unsurlar ve bunların işlevleri konusunda⁷ yapısal fonksiyonel modeli ortaya atan R.K. Merton'a göre ise sosyal yapı, toplum hayatında somut olarak görülen sosyal ilişkiler ve sosyal teşkilatların nasıl işlediğidir.⁸

Sosyal yapıyı meydana getiren unsurlardan biri de kültürel tamamlayıcılar olarak paylaşılan ve fertten ferde intikal eden normlar, değer hükümleri ve inançlardır.⁹ Bu bağlamda Gölbaşı ilçesindeki yapılanmaya baktığımız zaman yaptığımız araştırmalar ve incelemeler neticesinde, ilçe merkezinde ve köylerinde dört farklı yapılanma olduğunu gözlemledik. Buna göre ilçede; Alevi-Kürt, Sünni- Kürt, Alevi-Türkmen Sünni-Türkmen ve bunun yanı sıra etnik olarak farklı bir kökene dayanan Çerkes vatandaşların da yaşamış olduğunu tespit ettik.

⁴ Mustafa E. Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilim)**, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s. 180.

⁵ Sulhi Dönmezer, **a.g.e.**, s. 245.

⁶ Mehmet Arıttürk, **a.g.t.**, s. 67.

⁷ Mustafa E. Erkal, **a.g.e.**, s. 180.

⁸ Mustafa E. Erkal, **a.g.e.**, s. 181.

⁹ Mustafa E. Erkal, **a.g.e.**, s. 180.

Türk – Kürt ve Çerkes yapılanması, ilçede daha çok örf ve adetlerin çeşitlilik kazanmasında etkili olmuştur. Örf ve adetlerde görmüş olduğumuz yerel bazdaki bu farklılıklar Gölbaşı'nın kültürel yapısının da zenginleşmesine katkıda bulunmuş ancak buna rağmen ilçede ortak bir kültür oluşmuştur.

Gölbaşı ilçesinin önemli bir kavşak noktasında olduğundan ve buna bağlı olarak nüfuslanmasından söz etmiştik. İlçenin coğrafi yapısı buraya olan göçleri arttırmış dolayısıyla ilçenin kültürel dokusu da çeşitlilik kazanmıştır. Bir önceki bölümde incelediğimiz aşiretler, cemaatler ve oymaklara baktığımız da, çoğu konar- göçer olan bu taifelerin bir kısmının yakın zamanda ilçeye yerleşmiş olduklarını da tespit ettik.

Bunlardan Yarbaşı köyünde yaşayan Balyan Aşireti, esasında Elazığ Baskil'den gelip buraya yerleşmiştir. Balyan Aşireti 1972'de Yarbaşı'na yerleşmeden önce 1953'te –Yarbaşı'na yakın bir yer olan- Çalgam'da yaşamaktadır. Aşiret mensupları o zamanlar Yarbaşı topraklarını paylaşmış durumda olan Çakallı Aşireti'nden ve Besnili ağalardan toprak satın alıp bu köye yerleşmeye başlamış ve bu göç hareketi 1986'ya kadar devam etmiştir. Hatta Balyan Aşireti'nin Elazığ'dan bu topraklara göçleri esnasında aşiretin bir kısmının da Çataltepe-Tecirli mezarına yerleştiği de anlatılmaktadır.¹⁰

Yine, Aşağı Azaplı, Karaburun, Bağlarbaşı ve Yeşilova köylerinin halkının da bir bölümü, Malatya'nın Çınarlı Köyü'nden gelenler tarafından iskân edilmiştir.¹¹

Gölbaşı'nda Çerkeslerin de yaşadığını belirtmiştik. Kuzey Kafkasya'nın yerli halklarından olan Çerkesler, 7. yüzyıldan itibaren Slavlarla karşı karşıya gelmeye başlamışlardır. Bu yüzyıldan itibaren başlayan çekişmelerin temel sebebi Rusya'nın özellikle sıcak denizlere inme ve Hindistan'a girme gibi emellerinin gerçekleştirilmesi için stratejik bir noktada yer alan Kafkasya topraklarını ele

¹⁰ Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹¹ Mehmet Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi; Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi; Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

geçirme planının bir sonucu idi. 1801’de Gürcistan’ı, 1810’da da Abhazy’a’yı ele geçiren Ruslar, Çeçenistan ve Dağıstan halklarının -Şeyh Şamil’in önderliğinde- direnişi ile karşılaşmıştır. Fakat Çeçen direnişçilerin bütün uğraşlarına rağmen 1864’te sona eren savaş, Rusların galibiyeti ile neticelenmiş ve Kafkasya tamamen Rus işgali altına girmiştir. Bu tarihten sonra artarak devam eden ve günümüzde de yaşanan Rus vahşeti, Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göçünü başlatmıştır.¹²

Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göçü ve göç süreci, esasında 1864’ten daha önceki yıllarda başlamıştır. 1850’lerde başlayan göçler, 1860’tan sonra artarak devam etmiş, 1864’ten sonra da yoğunluk kazanmıştır.¹³ Osmanlıya iskân edilen Kafkasların Osmanlı için önemi ve yürütülen iskân siyaseti hakkında burada detaylı bilgi vermeyeceğiz. Ancak Çerkes göçlerinin ikinci aşaması denilen 1878- 1910 tarihleri arası, Gölbaşı’na yerleşen Çerkeslerin buraya geldikleri döneme işaret etmemiz bakımından önem arz etmektedir. Nitekim 1877- 1878 tarihlerini kapsayan 93 Harbi, Rusların Kafkasya’da ilerlemesine imkân tanımış ve Kuzey Kafkasya’dan Osmanlı topraklarına yeni bir göç hareketinin başlamasına sebep olmuştur.¹⁴

İşte bu dönemdeki Çerkes göçleri, Gölbaşı’na bağlı Çatalağaç köyünde yaşayan Çerkeslerin de Dağıstan’dan ayrılıp Bitlis-Ahlât’a yerleşmeleri; 1916 yılında da Çatalağaç’a göçleri ile neticelenmiştir. Çatalağaç’a yerleşen Çerkes gruplarından ilki Ebzah’lardır. Köyde yapmış olduğumuz görüşmelerde, saf Çerkes olan iki ailenin olduğunu, diğer Çerkes ailelerin ise köy halkı ile akrabalık ilişkileri kurduklarını öğrendik. Buna rağmen Çerkes kültürü bu insanlar arasında halen yaşamaktadır.¹⁵

Toplumsal küme ve kurumlardan oluşan, görelî olarak sürekli ve örgütlenmiş toplumsal ilişkileri ifade eden ve belirli bir fonksiyonu olan ilişkiler ve teşkilatlar

¹² Yaşar Bağ, **Çerkeslerin Dünü Bugünü**, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s. 47,48,50, 51.

¹³ Marc Pinson, “Kırım Savaşı’ndan Sonra Osmanlılar Tarafından Çerkeslerin Rumeli’ne İskânı”, **Çerkeslerin Sürgünü 21 Mayıs 1864 (Tebliğler Belgeler, Makaleler)**, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s. 52, 53, 54.

¹⁴ Kemal H. Karpat, “Avrupalı Egemenliğinde Müslümanların Konumu Çerkeslerin Sürgünü ve Suriye’deki İskânı”, **Çerkeslerin Sürgünü 21 Mayıs 1864 (Tebliğler Belgeler, Makaleler)**, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s. 88, 89.

¹⁵ Tahsin Kuzu, **Çatalağaç Köyü**, (H)1340, Okuryazar, Serbest Meslek.

bütünü olarak tanımlanan sosyal yapının en temel kurucu öğeleri: nüfus, çevre, yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile ve din olarak belirtilmektedir.¹⁶ Biz de bütün bu tanımlamalar ve açıklamalar dâhilinde, Gölbaşı ilçesinin sosyal yapısını ortaya koymak bakımından nüfusu, fiziki yapısı (yerleşme), eğitim durumu ile sosyal yapısını ve ekonomisi açıklayacak olan diğer kurucu öğelerden söz edeceğiz.

2. Gölbaşı İlçesinin Nüfusu

Sosyal yapıyı oluşturan en önemli unsurlardan biri de nüfustur. Belli bir zamanda, belli bir yerde bulunan insan sayısı olarak tanımlanan nüfusun incelenmesi çeşitli yönlerden yapılmaktadır.¹⁷

Bilindiği gibi ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapıldı.¹⁸ Ancak Gölbaşı, 1958 yılında ilçe olduğu için Cumhuriyetin ilanından sonraki döneme ait nüfus verilerine en erken 1960 yılından itibaren ulaşılabilir. Fakat ilçe nüfusuna dair daha eski - Osmanlı dönemi- bilgiler, incelenen tahrir defterleri ile gün ışığına çıkarılmaktadır.

2.1. 16. ve 20. Yüzyıllarda Gölbaşı'nın Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde ilk resmi nüfus sayımının II. Mahmut'un Osmanlı tahtında olduğu dönemde, 1831 tarihinde, yapılmış olduğu bilinmektedir.¹⁹ Ancak Osmanlı döneminde nüfusa dair veriler 19. yüzyıla sınırlı kalmayıp daha önceki dönemlere dair incelenen tahrir defterleri sayesinde devletin nüfus yapısı hakkında birçok bilgiye ulaşılabilir.

¹⁶ Özer Ozankaya, **a.g.e.**, s. 175.

¹⁷ İbrahim Atalay, **Açıklamalı Türkçe-İngilizce Doğa Bilimleri Sözlüğü: Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem (Botanik, jeloji, Orman, Toprak)**, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2004, s. 319.

¹⁸ Emre Kongar, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 378.

¹⁹ Emre Kongar, **a.g.e.**, s. 378.

Yörenin 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra, Adıyaman ve çevresi hakkında tutulan kayıtlar da tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Bu tahrir defterleri üzerinde çok sayıda çalışma yapılmış ve hala yapılmakta olup 16. yy'da Adıyaman (Hısn-ı Mansur)'ın sosyal ve iktisadî tarihi üzerine yapılan incelemeler neticesinde, Besni Kazası'na ait nüfus analizleri ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede inceleme sahamıza giren Gölbaşı ilçesinin de Osmanlı dönemindeki sosyal ve ekonomik yapısı hakkında birçok bilgiyi değerlendirme fırsatı bulduk. Buna göre Gölbaşı Nahiyesi'nin 1519, 1524, 1530, 1547 ve 1560 yıllarına ait köy ve mezra sayısı ile bu yıllara ait toplam nüfusu şu şekildedir.

Tablo 7: 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesi'nin Toplam Nüfusu²⁰

Gölbaşı Nahiyesi	Köy Sayısı	Mezra Sayısı	Toplam Nüfus
1519 Yılı	14	45	627
1524 Yılı	14	64	374
1530 Yılı	11	90	433
1547 Yılı	16	77	1203
1560 Yılı	17	75	1694

Bu tablo bize, nahiyeye yerleşmelerin hızla devam ettiğini ve nüfus artış oranının da bu yerleşmelere ve yerleşmeler neticesinde doğum oranındaki artışa bağlı olarak yükseldiğini göstermektedir.

Köy sayısı ve mezra sayısı ile birlikte nüfus sayısında da değişmelerin gözlendiği Gölbaşı Nahiyesi'nde -1519, 1524.1530.1547 ve 1560 yıllarında- nahiyeye bağlı köyler ile bu köylerdeki hane ve mücerred sayıları Tablo 8'de belirtilmiştir.

²⁰ Mehmet Taşdemir, **XVI. Yüzyılda ADIYAMAN (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.38 ; Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, **Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 486-499.

Tablo 8: Gölbaşı Nahiyesi'ne Bağlı Köyler ile Hane ve Mücerred* Sayıları²¹

Gölbaşı Nahiyesi		1519 yılı		1524 yılı		1530 yılı		1547 yılı		1560 yılı	
No	Köyler	Hane	Mü	Hane	Mü	Hane	Mü	Hane	Mü	Hane	Mü.
1	Ağyan	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-
2	Anzend	4	-	7	-	2	-	13	11	20	4
3	Balkar	4	-	-	-	5	-	36	3	45	12
4	Belviran	4	-	7	1	11	-	20	2	26	10
5	Beluğ	4	-	-	-	3	-	11	1	11	12
6	Bortı Çayırı	22	11	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Çınar	4	-	3	3	-	4	1	15	6	78
8	Devle	11	5	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Ergen	-	-	-	-	-	-	3	4	-	-
10	Gayyan	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Gel Balasun	13	9	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Görez	-	-	-	-	-	-	8	1	-	-
13	Görgün	20	8	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Hasanki	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
15	İncirlü	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-
16	İsa Gölü	-	-	-	-	-	-	-	-	7	4
17	Kilisecik	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-
18	Malderli	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Maltolı	-	-	-	-	6	-	10	2	5	-
20	Musaca	-	-	3	3	4	-	6	2	8	1
21	Ozan	5	2	14	3	12	-	17	9	28	18
22	Pağınık	3	-	10	2	-	-	28	10	45	15
23	Penbek	-	-	-	-	11	2	-	-	-	-
24	Pervari	2	-	12	1	-	-	18	11	13	22
25	Serzeri	-	-	-	-	12	11	-	-	-	-
26	Tağlu Ağaç	4	-	-	-	9	-	8	2	17	2
27	Tahtalu	4	-	-	-	6	-	19	5	26	7
28	Vartarı Kozı	-	-	-	-	-	-	8	6	-	-
Toplam		113	37	61	14	84	13	223	68	310	114

* “Mücerred, bekâr olup kazancı yerinde olan kimse demektir. Osmanlı kanunnamelerine göre her mücerredten 6 akçe alınır. Ancak bu miktar, para kıymetinin değişmesine ve muhtelif yerlere göre değişmektedir.” Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, Eren Yayıncılık, İstanbul,1987, s.24.

²¹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**,s. 36-37.

1519, 1524, 1530, 1547 ve 1560 yıllarında Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı köyler şu şekildedir:

Ağyan, Annzenid, Balkar, Belviran, Beluğ, Bortı Çayırı, Çınar, Devle, Ergen, Gayyan, Gel Bulasun Görez, Görgün, Hasanki, İncirlü, İsa Gölü, Kilisecik, Malderli, Maltolı, Musaca, Ozan, Pağınık, Penbek, Pervari, Serzeri, Tağlu Ağaç, Tahtalu ve Vartarı Kozi'dır. Ancak, Devle, Görgün, Gelbalasun ve Bortı Çayırı. Bu köyler 1519'da Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı iken 1524'te Behisni Kazası'na bağlanmıştır.²²

Tabloya baktığımız zaman, 16. yy'da Gölbaşı Nahiyesi'ndeki köy isimlerinin birçoğunun bugünkü Gölbaşı ilçesindeki köy isimleri ile örtüşmediğini görmekteyiz. Bunun sebebi, köy isimlerinin söylenişlerinin zamanla değişmesi ya da sonradan köy isimlerinin değiştirilmesi ile ilgili olabilir. İdari sınırların değişmesi de 16. yüzyılda mevcut olan köylerin günümüzde ilçe sınırları dâhilinde görülmemesinde etkili olmuştur diyebiliriz.

Ancak bazı köylerin isimlerinin değişmeden günümüze kadar geldiğini de görülmektedir. Günümüzde halen kullanılan köy isimleri şunlardır: Balkar, Belviran (Belören), Ozan, Pağınık (Akçakaya), Penbek (Akçabel) ve Pervari (Harmanlı).

Gölbaşı nahiyesinin aynı yıllara göre, hane ve mücerred sayıları ise şu şekildedir:

1519 yılında 118 hane ve 37 mücerred, 1524 yılında 72 hane ve 14 mücerred, 1530 yılında 84 hane ve 13 mücerred, 1547 yılında 227 hane ve 68 mücerred, 1560 yılında ise 316 hane ve 114 mücerred. Bu göre Gölbaşı Nahiyesi'nde yıllara göre hane ve mücerred sayısındaki dalgalanma dikkati çekmektedir.²³

Gölbaşı Nahiyesi'ndeki dirlik sahiplerinin yıllara göre hane sayıları da şu şekildedir: "1519'da 5 hane, 1524'te 11 hane, 1547'de 4 hane ve 1560 tarihinde 6 hane."²⁴

²² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 37.

²³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 43.

²⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.38.

1560 yılına ait incelenen tahrir defterlerinde, Gölbaşı Nahiyesi'ndeki köyler ile bunlara bağlı mezralar şunlardır:

Tablo 9: 1560 Yılında Gölbaşı Nahiyesi'ndeki Mezralar²⁵

Gölbaşı Nahiyesi		
No	Köyler	Mezralar
1	Anzend	-
2	Balkar	Cibinlüce.
3	Belviran	Kertme, Yassıca, Yalnızca Koz, Kamışlu, Hamza Kuyusu, İğdecik, Ovacık Çam, Eviran, Gökçe Viran.
4	Beluğ (Pelüne)	Kürek, Kaldırım, Zorbehan.
5	Çınar	-
6	Hasanki	Söğüdü, Güllüce.
7	İncirlü	Mert Mengi, Kız Yapan, Toğanluca.
8	İsa Gölü	Kaya Pınarı.
9	Kilisecik	Karaca Ahmed, Göç Kalası, Sarı Bekâlık, Gelinlüce, Taşluca, Zorbenadi, , Boncuk Alanı, Sorkun, Kara Tut, Badamlüce, Batan, Yılankuz, Suluca Kaya, Kuruca Kaya Pınarı, Eyne Beg, Almalu, Karlu (Geylarık), Harmancık, Karaca Ahmed, Erkokı, Üç Koz, Çatak, Mumluca, Merseki, Tağluca, Hamdani, Bühtan, Haçun, İhrac, Engarun, Barcık, Musicad, Kasabcık, Kuyucak-ı Kızılca.
10	Maltolı	-
11	Musaca	-
12	Ozan	Habek, Koz, Sarı Boğsak.
13	Pağınık	Saru Han, Baş Viran, Gündeş Alanı.
14	Pervari	-
15	Tağlu Ağaç	Avret Öldüren, Ağce Alan.
16	Tahtalu	Çelük, Kurd, Ayvaluca, Serpek.
17	Vartarı Kozı	Kışla Boğazı, Bulağu, Yemişan, Zünyadi Çatı, Kara Çomça, Köseler, Sasgi, Derttam, Kara Kuyu, DüNDAR Alanı.

1560 yılında, 17 köyü, 75 mezrası olan Gölbaşı Nahiyesi'nde, bu köyler içerisinde en fazla mezrası olan köy Kilisecik'tir. Bazı köylerde ise mezraların olmadığı görülmektedir.

²⁵ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, a.g.e., s. 486- 499.

H. 1332 tarihli Ma'mûret'ül- Aziz Salnamesi'ne göre, Besni Kazası idari bakımdan 7 nahiye, 143 köy ve 31 aşiret oymağından meydana gelmiştir. Bu tarihte Gölbaşı sınırlarında idari yapılanma değişmiş ve Belören nahiye olmuştur. Salnameye göre, Belveren Nahiyesi'nde çakmaktaşı madeni çıkarıldığından söz edilmektedir. 1316-1337-1338 ve 1319 tarihli Osmanlı tahririne göre, Malatya İli'ne bağlı olan Belveren Nahiyesi'nin 9 köyü mevcuttur.²⁶

1910 yılında da Malatya İli'ne bağlı görülen Besn'nin mahalle ve köylerine dair nüfus analizlerinden, Gölbaşı'nın nahiye olduğu dönemde, buraya bağlı olan köylerin birçoğunun 1910 yılında Besni Kazası'na dâhil olduğu görülmektedir. Buna göre günümüzde Gölbaşı ilçesine bağlı olan köylerin 1910 yılındaki nüfusları şu şekildedir:

Tablo 10: 1910 Yılına Ait Nüfus Bilgileri²⁷

Mahalle veya Köy Adı	İcmâl	Yekûn		İslâm		Ermeni		Protestan		Aded-i Hane
		Zükur	İnâs	Zükur	İnâs	Zükur	İnâs	Zükur	İnâs	
Yaylacık	299	161	138	161	138					39
Çatalağaç	126	75	51	75	51					45
Heyderli	190	117	73	17	37					54
Çarğan	16	8	8	8	8					3
Cankara	250	142	108	142	108					63
Penbeki	456	241	215	241	215					84
Küçük Perveri	250	127	123	127	123					42
Ozan	177	82	95	82	95					42
Büyük Perveri	1061	587	474	587	474					200
Meydan	258	158	100	158	100					54
Hamzalar	65	33	32	33	32					14
Pehnik	250	138	112	138	112					82
Kulaksızçöplü	144	92	52	92	52					31
Barkar (Balkar)	582	334	248	334	248					131
Çelik	374	212	162	212	162					83
Yukarı Nasırlı	225	121	104	121	104					41
Belviran	848	483	365	448	325		38	40		190
Kösüklü	76	42	34	42	34					20

²⁶ Abidin Mutlu, **Besni'de Halk Bilimi Araştırmaları**, Özilk Matbaası, İstanbul, 1999, s. 28,32,43.

²⁷ Abidin Mutlu, **a.g.e.**, s.45-52.

Müslümanlar ile gayri Müslimlerin nüfusları ve hane sayıları hakkında bilgi veren bu tabloya baktığımızda, Belviran dışındaki bütün köylerde yalnızca Müslümanların yaşadıkları görülmektedir. Kadın ve erkek nüfusu olarak tasnif edilen tabloya göre; Belviran'da Müslümanlardan başka 38 Ermeni kadın, 40'ta Protestan erkeğin kayıtları yer almaktadır. Bu yerleşim yerlerinin hane sayıları ve toplam kadın-erkek nüfusları göz önüne alındığında, en fazla nüfusa sahip olan köy Büyük Perveri'dir.

2.2. Gölbaşı İlçesinin Nüfusu

Yıllık nüfus artışı, nüfus dağılışı, nüfus yoğunluğu, yaş dilimleri, evlenme-boşanma, doğum-ölüm, kadın-erkek gibi matematiksel veriler, demografik analizler sonucu elde edilmektedir. Sosyal yapının temelini oluşturan insan ve insan nüfusu o doku içerisinde, beşeri ve ekonomik etkinliklerin belirlenmesinde ve yapılanmasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu demografik yapının en önemli özelliği ise bütün bu unsurlara bağlı olarak dağılışı gösterdiği coğrafyaya dair sosyal yapıyı tamamlaması ve tanımlamış olmasıdır.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de nüfusla ilgili bilgileri toplamak amacıyla uygulanan yöntemlerden en klasik olanı nüfus sayımlarıdır. Nüfus sayımları ile sınırları çizilmiş bir bölgede yaşayan insanlara dair demografik, ekonomik, toplumsal veriler değerlendirilip analiz edilmekte ve yayımlanmaktadır.²⁸

Buna göre, Gölbaşı ilçesinde 1990 ve 2000 yıllarında yapılan genel nüfus sayımları neticesinde elde edilen veriler Tablo 11'de belirtilmiştir.

²⁸ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 233.

2.2.1. Yıllık Nüfus Artışı

Tablo 11: Gölbaşı İlçesinin Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı²⁹

İlçe	1990 Genel Nüfus Sayımı			2000 Genel Nüfus Sayımı			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Gölbaşı	55.358	29.588	25.770	52.988	28.656	24.332	-4.37	-3.20	-5.74

Gölbaşı ilçesinde toplam nüfus 1990 yılı itibariyle 55.358'dir. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre ise toplam nüfusun 52.988 olduğunu görmekteyiz. Bu on yıllık süre içerisinde şehir nüfusunun köy nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat burada dikkati çeken en önemli husus, iki genel nüfus sayımının yapılmış olduğu bu 10 yıllık zaman zarfında, ilçede nüfus artışının olmaması aksine nüfusun azalmasıdır. Yıllık nüfus artışı şehirde (%) -3.20, köylerde (%) -5.74 olmak üzere toplamda, (%) -4.37'tir.

Gölbaşı ilçesi, şehir nüfus artış hızı bazında değerlendirildiğinde Adıyaman'a bağlı diğer ilçeler içerisinde en az artış hızına sahip olan ilçedir.³⁰ Nüfus artış hızındaki bu eksi değerler, ilçenin dışarıya göç vermesi şeklinde yorumlanabilir.

Göç hareketlerine neden olan en önemli faktör ekonomik sebeplerdir. Artan aktif nüfusla birlikte işgücü arz ve talebinde meydana gelen dengesiz görünüm ve özellikle sanayi tesislerinin azlığı, dış göçe neden olan temel sebeplerdendir. Türkiye'de 1950'lerde başlayan dış göç, 1962-1963 yıllarında daha da artmıştır.³¹

²⁹ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s.61.

³⁰ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 60.

³¹ Hayati Doğanay, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1994, s.193.

Bu durum Gölbaşı ilçesinde kendisini 1965 yılında göstermiş ve bu tarihten itibaren başlayan dış göç hareketi halen devam etmektedir.³² İlçede göç, en çok Almanya, Fransa, İngiltere ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerine olurken Gölbaşı'ndan yapılan göçlerde %60'lık değer ile Almanya ilk sırada yer almaktadır.³³

İlçede ekonomik sebeplerden dolayı yapılan göçler yalnızca dış göç şeklinde olmayıp yurtiçine yapılan göçler de burada nüfusun azalmasına neden olan bir başka faktördür. Özellikle 1980–1985 yıllarında belirgin bir artış gösteren iç göç daha çok İstanbul, Adana, Mersin, Gaziantep gibi sanayi ve ticaret şehirlerine olmuştur.³⁴ Gölbaşı ilçesinde sanayi tesislerini azlığı, günümüzde dış ve iç göçe olan talebin devam ediyor olmasının en önemli nedenlerindedir.

Gölbaşı'nda ekonomik sebeplerin doğurduğu bir başka göç şekli de mevsimlik göçlerdir. Mevsimlik göçler, en belirgin şekilde yaz aylarında yaşanmaktadır. Adana, Mersin, Hatay gibi illere tarım sektöründe çalışmak amacıyla gidenlerin yanı sıra turizm sektöründe çalışmak için Akdeniz sahillerindeki şehirlere gidenler de vardır.³⁵ 1990–2000 yılları arasında yıllık nüfus artışındaki bu azalma, esasında daha önceki yıllarda daha farklı bir görünümdeydi. 1958'de kurulan ilçede, 1960 ve 1965 tarihlerinde yapılan nüfus sayımlarında, ilçe merkezinde ve köylerde nüfusun giderek arttığı görülmektedir. Buna göre, 1960 tarihinde 18.643 olan toplam nüfus, 1965'te 26.300 olup yıllık nüfus artışı %8,3 olarak görülmektedir.

³² Şerafettin Bıçıcı, **Gölbaşı (Adıyaman) İlçesi Coğrafyası**, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü, Niğde, 1999, s. 18.

³³ Fevzi Kalkan, “**Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi'nin Nüfusu**”, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği, Niğde, 2001, s.13.

³⁴ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.13.

³⁵ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s.13.

Tablo 12: 1960 – 1965 Yıllarında Gölbaşı İlçesinin Nüfusu³⁶

İlçe	1960 Genel Nüfus Sayımı			1965 Genel Nüfus Sayımı			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	Toplam	Şehir	Köy- Bucak	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Gölbaşı	18.643	3.603	15.040	26.300	5.044	21.256	8.3	-	-

2.2.2. Şehir ve Kır Nüfusu

Yukarıda ki tablolarda (bkz. Tablo 11) dikkati çeken bir başka husus, her iki zamanda yapılan sayımlar neticesinde de şehir nüfusunun kır nüfusundan fazla olmasıdır. 1990 yılında şehir nüfusu 29.588 iken kır nüfusu 25.770'tir. Aynı durum 2000 yılında da görülmekte olup, şehir nüfusu 28.656 olan ilçede, kır nüfusu 24.332'dir. Ancak (bkz. Tablo 12) 1960 ve 1965 tarihlerinde yapılan nüfus sayımlarına baktığımız da durum farklılık arz etmektedir. 1960 tarihinde, şehir nüfusu 3.603 iken kır nüfusu, 15.040'tır. 1965 tarihinde ise şehir nüfusu 5.044 iken köy nüfusu 21.256'dır.

1985'e kadar kır nüfusunun şehir nüfusundan fazla olduğu ilçede³⁷, 1990 yılında yapılan sayımlar neticesinde şehir nüfusunun kır nüfusundan fazla olduğu tespit edilmiştir. Tablo 12'ye baktığımız zaman, 1960 yılında şehir nüfusunun 3.603, 1965'te ise 5.044 olduğunu görüyoruz. Bu durum, şehir nüfusunun ilçede 1960'tan sonra artmaya başladığının bir göstergesidir.

Gölbaşı'nda şehir nüfusunun artmasında 1965'te belirgin derecede yaşanan dış göç hareketiyle köylerden dışarıya göç eden erkek nüfusun hem ailelerini şehre yerleştirmiş olması hem de yatırımlarını köylere değil ilçe merkezine yapmış olmasının etkisi büyüktür.³⁸ Şehir nüfusunun kır nüfusuna oranla artış göstermesinin en önemli sebebi ise hastane, okul, yol, elektrik, su gibi imkânların ilçede daha

³⁶ Adıyaman İl Yıllığı 1967, Kemal Matbaası, Adana, 1967.

³⁷ Fevzi Kalkan, a.g.t., s.18.

³⁸ Şerafettin Bıçıcı, a.g.t., s. 18.

elverişli olmasıdır. Bu yaşam koşulları, ilçenin daha cazip hale gelmesini sağlamış böylece ilçede yaşanan iç göç, şehir nüfusunun artmasına neden olmuştur.

2.2.3. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Nüfusun bir başka özelliği olan cinsiyet yapısı, beşeri coğrafyada "cinsiyet oranının coğrafyası" olarak tanımlanmaktadır. Kadın nüfusunun erkek nüfusuna oranını belirlemek amacıyla yapılan analizlerin neticesi olan cinsiyet oranının coğrafyasında³⁹ nüfusun cins oranı belli bir yerdeki belli bir nüfus oranı içerisinde 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısının hesaplanması şeklinde bulunur. Ancak burada dikkati çeken -nüfusun cins bileşiminde etkili olan temel faktör- yıl içinde doğan bebeklerin kız ya da erkek olmasının ileriki yıllarda o nüfusun genel cins yapısını belirlemesidir.⁴⁰

Nüfusun cins yapısının belirlenmesinde etkili olan bu faktöre bağlı olarak düşündüğümüz zaman Tablo 13'ü şu şekilde değerlendirebiliriz:

Tablo 13: Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Kız-Erkek Bebek Doğum Sayısı⁴¹

Yerleşim Yeri	2003		2004		2005		2006	
	K	E	K	E	K	E	K	E
Gölbaşı İlçesi	729	742	682	747	753	763	779	744
Toplam	1471		1429		1516		1523	

2003 yılından 2005 yılına kadar geçen sürede doğan kız bebeklerin sayısının erkek bebeklerin sayısından az olduğu gözlenmektedir. 2006 yılında ise durum değişmiştir. Bu yıl içerisinde doğan kız bebek sayısı erkek bebek sayısından fazladır.

³⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 289.

⁴⁰ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.156-157.

⁴¹ "Doğum Yılına Göre Canlı Doğum Sayısı İstatistiği", **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.**

Nüfusun cinsiyet yapısının belirlenmesinde ve cins bileşiminin tespit edilmesinde temel faktör, doğumlarla ilgili olmasına rağmen savaş ve göç gibi toplumsal olaylar da bu yapının şekillenmesinde belirleyici olan bir diğer etkidir.⁴² Nitekim bu bağlamda bir değerlendirme Gölbaşı ilçesi geneli için yapıldığı zaman, iç göçün ilçedeki kadın ve erkek nüfusunun dağılışını yakından etkilediğini görmekteyiz.

Tablo 14: Cinsiyete Göre İlçe, Bucak ve Köy Nüfusu ⁴³

Şehir	2000 Yılı Nüfusu		
	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam
Gölbaşı İlçesi	14.757	13.899	28.656

2000 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre Gölbaşı şehir merkezinde, erkek nüfusun kadın nüfusuna oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz. Buna göre, erkek nüfusu 14.757 iken kadın nüfusu 13.899'dur. Bu durum kız ve erkek bebek doğumları arasındaki farkın yanı sıra iç göçün kadın-erkek nüfusu arasındaki farka yansımalarının bir göstergesidir. Gölbaşı dışarıya göç veren bir ilçe olmasına rağmen erkek nüfusun kadın nüfusundan fazla olmasının nedeni, ilçe merkezinin köylerden ve çevre illerden göç almasıdır.

Tablo 15'te ise merkez bucağa bağlı köylerin toplam nüfusları ile kadın ve erkek nüfusları yer almaktadır. Nüfusun cinsiyete dağılımı açısından tabloya baktığımız zaman şunları görmekteyiz:

⁴² Hayati Doğanay, a.g.e., s. 157.

⁴³ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s.65-66.

Tablo 15: Merkez Bucağa Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı⁴⁴

Sıra No	Merkez Bucağa Bağlı Köyler	2000 Yılı Nüfusu		
		Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam
1	Akçakaya Köyü	103	114	217
2	Aktoprak Köyü	98	115	213
3	Aşağı Azaplı Köyü	196	267	463
4	Bağlarbaşı Köyü	68	74	142
5	Balkar Beldesi	1.454	1.545	2.999
6	Çataltepe Köyü	306	292	598
7	Hacılar Köyü	152	166	318
8	Karabahşılı Köyü	88	87	175
9	Karaburun Köyü	591	567	1.158
10	Meydanköy Köyü	339	S	697
11	Ozan Köyü	558	556	1.114
12	Örenli Köyü	64	43	107
13	Savran Köyü	484	545	1.029
14	Yarbaşı Köyü	215	267	482
15	Yeşilova Köyü	293	316	609
16	Yukarı Çöplü Köyü	129	124	253
17	Yukarı Karakuyu Köyü	240	213	453
17	Toplam	5.378	5.649	11.027

Merkez bucağa bağlı köylerde kadın nüfusunun erkek nüfusuna oranla daha fazla olduğunu görülmektedir. Buna göre, toplam nüfusu 11.027 olan bu köylerde erkek nüfusunun toplamı 5.378 iken kadınların sayısı 5.649'dur. Akçakaya , Aktoprak , Aşağıazaplı , Bağlarbaşı , Hacılar , Meydanköy , Savran , Yarbaşı, Yeşilova köyleri ile Balkar beldesinde kadın nüfusu erkek nüfusundan fazladır. Çataltepe, Karabahşılı, Karaburun, Ozan, Örenli, Yukarı Çöplü ve Yukarı Karakuyu köylerinde ise erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır.

⁴⁴ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s.65–66.

Tablo16: Belören Bucağına Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı⁴⁵

Sıra No	Belören Bucağına Bağlı Köyler	2000 Yılı Nüfusu		
		Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam
0	Belören (BM) Beldesi	1.652	1.666	3.318
1	Aşağı Karakuyu	209	218	427
2	Aşağı Nasırlı	231	227	458
3	Çatalağaç	201	205	406
4	Çelikköy	223	194	417
5	Gedikli	282	304	586
6	Haydarlı	218	245	463
7	Kösüklü	145	162	307
8	Küçükören	143	126	269
9	Yeniköy	115	115	230
10	Yukarı Nasırlı	518	544	1.062
10	Toplam	3.937	4.006	7.943

Merkez bucakta dikkati çeken durum, Belören bucağında da kendini göstermektedir. Toplamda kadın nüfusunun erkek nüfusuna oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz. Ancak kadın ve erkek nüfusu arasındaki farkın belirgin olmadığı da ortadadır. Nitekim toplam nüfusu 7.943 olan Belören bucağında erkek nüfusu 3.937 iken kadın nüfusunun toplamı 4.006'dır. Belören beldesi ile Aşağı Karakuyu, Çatalağaç, Gedikli, Haydarlı, Kösüklü ve Yukarı Nasırlı köylerinde kadın nüfusu erkek nüfusundan fazla iken Aşağı Nasırlı, Çelikköy ve Küçükören köylerinde erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır. Burada nüfusun cinsiyete göre dağılımı bakımından farklılık arz eden köylerden biri Yeniköy olup 115 kadın, 115 erkek nüfusu ile kadın ve erkek sayısının eşit olması dikkati çekmektedir.

⁴⁵ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s.66.

Tablo 17: Harmanlı Bucağına Bağlı Köylerin Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı⁴⁶

Sıra No	Harmanlı Bucağına Bağlı Köyler	2000 Yılı Nüfusu		
		Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam
0	Harmanlı (BM)Beldesi	1.706	1.676	3.382
1	Akçabel	413	391	804
2	Cankara	101	127	228
3	Hamzalar	380	372	752
4	Yaylacık	107	89	196
4	Toplam	2.707	2.655	5.362

Nüfusu 5.362 olan Harmanlı bucağında ise diğer bucaklardan farklı olarak erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğunu görüyoruz. Toplamda kadın nüfusu 2.655 iken erkek nüfusu 2.707'dir. Buna göre Harmanlı beldesi, Akçabel ve Yaylacık köylerinde erkek nüfusu kadın nüfusundan fazla iken sadece Cankara köyünde kadın nüfusu erkek nüfusundan fazladır. Ancak kadın ve erkek nüfusu arasında görülen bu fark bariz bir fark olmayıp kız ve erkek bebek doğum oranları arasındaki fark ile açıklanabilir.

2.2.4. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Nüfus sayımları sonucu elde edilen verilerin demografik analizleri neticesinde ortaya çıkan bulgulardan biri de nüfusun yaş gruplarına göre dağılımıdır.

Nüfusun yaş yapısı, nüfus sayımı yapılan mekâna göre değişen özellikler ortaya koymaktadır.⁴⁷ Ancak bu dağılımın bilinmesi o yerleşim birimine yönelik yapılacak sosyal ve ekonomik planlamaları yakından etkilemektedir. Bir nüfus kitlesinin yaş gruplarına göre sergilediği bileşim olarak tanımlanan bu durum, belli yaş dilimi aralıklarının esas alınarak gruplandırılması şeklinde yapılmaktadır.⁴⁸ Bu gruplandırmada, dünya genelinde aktif nüfus olarak belirlenen 15–65 arasındaki

⁴⁶ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s.66.

⁴⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s.282.

⁴⁸ Hayati Doğanay, a.g.e., s.157, 158.

aralığa ait nüfus miktarı, o nüfusun barındığı mekâna dair beşeri ve ekonomik faaliyetleri yakından etkilemektedir.⁴⁹

Daha çok çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi amacına dönük böyle bir gruplandırmada Türkiye’de de esas alınan yaş dilimi ve aktif nüfus olarak tanımlanan yaş aralığı 15-64’tür.⁵⁰ Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı bakımından Gölbaşı ilçesine yönelik bir değerlendirme Tablo 18’e baktığımızda şu şekilde yapılabilir:

Tablo 18: Gölbaşı İlçe Merkezinde Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı⁵¹

Yaş ve Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam
0-6	-	-	3727
06	299	306	605
07	312	297	609
08	323	267	590
09	272	238	510
10	338	283	621
11	304	309	613
12	344	290	634
13	348	335	683
14	373	309	682
15	399	355	754
16	366	336	702
17	373	347	720
18	353	317	670
19	313	271	584
20	389	356	745
21	357	233	590
22	255	295	550
23	277	264	541
24	222	262	484
25-29	1.270	1.330	2600
30-34	1.080	994	2074
35-39	1.009	943	1952

⁴⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s.282.

⁵⁰ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.158.

⁵¹ **DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri**, s. 93.

40-44	854	719	1573
45-49	653	570	1223
50-54	457	484	941
55-59	368	369	737
60-64	281	338	619
65+	616	697	1313
Bilinmeyen	6	4	10

Gölbaşı ilçe merkezine ait yaş gruplarını gösteren bu tabloda, 15-64 yaş aralığındaki nüfusun fazlalığı dikkati çekmektedir. 15-64 yaş aralığını oluşturan aktif nüfusun toplam nüfus içindeki payı %63'tür. 0-14 yaş grubu bu yüzdeler diliminin % 32'sini oluştururken 65 yaş ve üzeri % 5 dolaylarında bir oran teşkil etmektedir.

Aktif nüfusun fazla olması, ilçede çalışma çağı nüfus kitlesinin fazla olduğunu göstermektedir. Ancak ilçedeki iş imkânları ve sanayi tesislerinin dağılımı düşünüldüğü zaman, büyük bir yüzdeler dilime sahip olan bu yaş grubunun iş istihdamı içindeki payı Tablo 19'a bakılarak değerlendirilmelidir.

Tablo 19: Gölbaşı İlçesinde İşgücü Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı⁵²

Yaş Grubu	İstihdam			İşsiz		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
12-14	13	12	25	14	42	56
15-19	66	266	332	113	266	379
20-24	133	708	841	153	358	511
25-29	134	764	898	92	258	350
30-34	100	708	808	48	194	242
35-39	52	682	734	30	173	203
40-44	45	595	640	20	104	124
45-49	31	398	429	13	93	106
50-54	14	230	244	9	48	57
55-59	13	119	132	5	44	49
60-64	9	73	82	4	10	14
65+	3	51	54	5	17	22
Bilinmeyen	-	2	2	1	1	2

⁵² DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 120.

Toplam	613	4.608	5.221	507	1.608	2.115
---------------	-----	-------	-------	-----	-------	-------

2000 yılı nüfus sayımlarına göre ilçede çalışan nüfusun 613'ü kadın, 4.608'i erkek olmak üzere toplam 5.221 çalışan nüfus vardır. İlçede çalışan kişi sayısı da en fazla 20–49 yaş aralığında görülmektedir. Genç ve dinamik yapılı bir nüfusa sahip olan ilçe merkezinde toplam nüfusun 507'si kadın, 1.608'i erkek olmak üzere bu sayısının 2.115'i işsizdir. İşi olmayan bu kitle içerisinde 20–29 yaş aralığındaki genç nüfusun daha fazla paya sahip olduğunu görmekteyiz.

İlçede çalışan nüfusun işsiz nüfustan fazla olması sevindirici bir durum iken 2.115 kişi olan bu işsiz potansiyelin istihdam edilmesi günümüz Türkiye şartlarında zor görünse ilçeye yapılacak sanayi yatırımları bu problemi büyük ölçüde çözecektir. Aksi takdirde bu sorundan kaynaklanan sosyal ve ekonomik sıkıntılar daha da artacaktır.

Gölbaşı'nda 15–64 yaş grubunda olan nüfusun bir kısmı da işgücünde olmayan nüfus olarak tespit edilmiştir. İşgücünde olmayan nüfusun tasnif edildiği Tablo 20'ye baktığımız zaman şunları görüyoruz:

Tablo 20: Gölbaşı İlçesinde İşgücünde Olmayan Nüfus⁵³

Yerleşim Yeri		K	E	T
Gölbaşı Merkez	Öğrenci	1.656	2.312	3.968
	Ev Kadını	7.064	-	7.064
	Emekli	114	924	1.038
	İrad Sahibi	59	344	403
	Diğer	9	197	206
	Toplam	8.902	3.777	12.679

Yine 2000 yılı nüfus sayımlarına göre analiz edilmiş olan bu tabloya baktığımızda, ilçe merkezinde 3.777'si erkek, 8.902'si kadın olmak üzere toplam 12.679 kişi

⁵³ **DiE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri**, s. 124.

işgücünde olmayan nüfusu teşkil etmektedir. Bu toplamın, 1.623'ü kız, 2.312'si erkek, olmak üzere toplam 3.968'i öğrencidir. 114 kadın, 929 erkek olmak üzere toplam 1.038 emeklinin olduğu ilçede 59'u kadın, 344'ü erkek olmak üzere toplam 403 kişi irad sahibidir. İşgücünde olmayan bu nüfus içinde 7.064 kişi ile ev kadınları en fazla paya sahiptir.

2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Nüfuslanma

Arazi ile kişi sayısı arasındaki bağlantıları ortaya koymak bakımından önem arz eden nüfus yoğunluk ölçütleri aritmetik, fizyolojik ve tarımsal nüfus yoğunluğu olarak sınıflandırılmaktadır.⁵⁴ Buna göre, belirli bir yüzölçümüne sahip mekân ile o mekân üzerinde bulunan nüfusun birbirine oranı olarak tanımlayabileceğimiz aritmetik nüfus yoğunluğu arazi ile kişi sayı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak adına pek objektif bir değerlendirme ortaya koymasa da günümüzde hala kullanılagelen bir nüfus yoğunluk ölçütüdür.⁵⁵

Aritmetik nüfus yoğunluğunda nüfusun araziye eşit olarak dağıldığı olasılığından hareketle bir sonuç elde edilmektedir.⁵⁶ Ancak nüfusun o mekân üzerindeki dağılışına bakıldığı zaman aritmetik nüfus yoğunluğunun eksikliği ortaya çıkacaktır. Nitekim bir yerleşim yerinde verimli ve sulak arazilerde nüfusun daha yoğun olduğunu görürken verimsiz ve diğer şartların uygun olmadığı arazilerde nüfusun seyrek yerleşmiş olduğunu görürüz. Dağlık, tepelik ve bozuk bir depresyon üzerine kurulmuş olan Gölbaşı ilçesinde de yerleşmenin daha çok bu sahalarda olduğu bilinmektedir.

Buna göre bir yerleşim yerinde nüfusun toplanma oranını ölçmek ve buna göre başka bir yer ile karşılaştırma yapmak adına kullanılan aritmetik nüfus yoğunluğunun⁵⁷ Gölbaşı ilçesinde hangi değerde olduğu Tablo 21'de belirtilmiştir

⁵⁴ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.202.

⁵⁵ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 334.

⁵⁶ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.202.

⁵⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 334.

Tablo 21: Gölbaşı İlçesinde Nüfus Yoğunluğu⁵⁸

Yerleşim Yeri		Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Toplam
Gölbaşı	Şehir Nüfusu	13.899	14.757	28.656
	Köy Nüfusu	12.310	12.022	24.332
	Yüzölçümü (km ²)	816		
	Nüfus Yoğunluğu	65		

Şehir nüfusunun 28. 656 köy nüfusunun ise 24.332 olduğu ilçede, 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfus 52.988'dir. Yüzölçümü 816 km² olan Gölbaşı'nda aritmetik nüfus yoğunluğu 65'tir. Yani ilçede her 1 km²'ye 65 kişi düşmektedir. Kalabalık bir nüfusa sahip olan Gölbaşı ilçesinde, aritmetik nüfus yoğunluğu da fazladır.

Gölbaşı ilçesi, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'ni Akdeniz'e bağlayan bir güzergâhta kurulmuş olup Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini birbirine bağlayan önemli bir kavşak noktasında olması sebebiyle ulaşım faktörüne bağlı olarak nüfuslanan bir yerleşim merkezidir.⁵⁹ Dolayısıyla ilçedeki nüfuslanmanın özellikle şehir nüfusunun kalabalık olmasının başlıca sebebi "ulaşım" faktörüdür.

2.2.6. Yerleşim Yeri ve Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Hane Halkı Sayısı

Ülkemiz nüfus yapısında standart bir hane halkı büyüklüğü olmamakla birlikte⁶⁰ bir ailede yaşayan fert sayısına karşılık gelen hane halkı büyüklüğü, nüfus sayımının yapıldığı yere ait sosyal yapının değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Hane halkı büyüklüğünün bilinmesi, o yerin kültürel ve ekonomik durumu hakkında bilgi

⁵⁸ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 61.

⁵⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 1.

⁶⁰ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 156.

verirken yapılacak planlamalar ve hizmetler açısından da ölçüt alınabilecek kıstaslar arasındadır.

Eğitim düzeyinin yükselmesi, kadının toplumdaki yerinin değişmeye başlaması ve ekonomik gerekçelerle toplumlarda aile büyüklüğünün gittikçe küçülen seyirlerde olduğunu görmekteyiz.⁶¹ Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de aynı doğrultuda bir görünüm sergileyen bu durumun Gölbaşı ilçesi dâhilindeki değerlendirmesi ilçe merkezi hakkında verilen değerler nispetinde hane halkı sayısı ve büyüklüğü hakkında yapılacak analizler Tablo 22'ye göre şu şekildedir:

Tablo 22: Gölbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğü⁶²

Hane Halkı Büyüklüğü	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
	123	491	694	1.104	1.028	872	735	234	134	208
Toplam Hane Halkı Sayısı	5.623									
Toplam Yerleşik Nüfus	28.631									

Adıyaman genelinde değerlendirildiğinde, 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Gölbaşı ilçe merkezinin 5.09'lük bir ortalama ile hane halkı büyüklüğünün en düşük değere sahip olduğu tespit edilmiştir.⁶³

28.631 yerleşik nüfusun yaşadığı ilçede, toplam hane halkı sayısı 5.623'tür. Tabloya baktığımız zaman hane halkı büyüklüğü 4 kişi olan aile sayısı ile ilk sırada yer alırken hane halkı büyüklüğü 5 olan aile sayısı ikinci sıradadır. Bu tablo, ilçede kalabalık aile yapılanmasının hâkim olmadığını ortaya koymaktadır.

⁶¹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s. 254.

⁶² DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 189.

⁶³ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 187.

2.2.7. Doğumlar ve Ölümler

Nüfusun değişen unsurlarından biri de doğumlardır. Doğum oranları kısa dönemler içerisinde inişli-çıkışlı bir grafik sergilediği için nüfusa dair diğer demografik veriler içerisinde değerlendirme ve yorumlaması en zor yapılan faktörlerden biridir.⁶⁴ Ancak buna rağmen nüfusun değişkenliği içerisinde göz ardı edilemeyen doğum oranlarının -Gölbaşı ilçesinde- yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 23: Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Canlı Doğum Sayısı⁶⁵

Yerleşim Yeri	2003		2004		2005		2006	
	K	E	K	E	K	E	K	E
Gölbaşı İlçesi	729	742	682	747	753	763	779	744
Toplam	1471		1429		1516		1523	

İlçede canlı doğum oranlarının 2003 ve 2004 yılları arasında değişken bir grafik izlediği görünse de 2004 yılından itibaren canlı doğum sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. Özellikle 2004 ve 2005 yılları arasında canlı doğum sayısında dikkat çekici bir artış olmuştur.

Canlı doğum sayısının sürekli artış göstermesi, ilçede (şehir) nüfus artış hızının düşüklüğü ile ters bir orantı sergilese de bu durum ilçenin nüfus artış hızının düşük olmasında göç olayının etkili olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

⁶⁴ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 251.

⁶⁵ “Doğum Yılına Göre Canlı Doğum Sayısı İstatistiği”, **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.**

Tablo 24: Nedenlerine Göre Ölüm İstatistiği⁶⁶

Ölüm Nedeni	2004	2005	2006	Toplam
Hastalık	97	85	74	256
Trafik Kazası	8	8	7	23
Diğer Nedenler	3	6	4	13
Bilinmeyen	70	73	38	181
Toplam	178	172	165	-

Nüfus dağılımını etkileyen faktörlerden biri de ölümlerdir. Bölgelere ve toplumsal sınıflara göre ölüm nedenleri ve oranları farklılık gösterse de⁶⁷, ülkemizde ölüm oranları gittikçe düşmekte ve ortalama ömür uzamaktadır.⁶⁸ Tıp alanındaki gelişmeler, iyi beslenme, genel yaşam koşullarının düzelmesi gibi sosyal ve ekonomik şartlardaki iyileşmeye bağlı olarak insan ömrünün gittikçe uzadığını da görmekteyiz.⁶⁹

Gölbaşı'nda da ölüm nedenleri ve oranları arasında farklılık olduğu bilinmektedir. Tablo 24'e baktığımızda ölümlerin büyük oranda hastalıklardan kaynaklandığı ortadadır. Ancak 2004, 2005 ve 2006 yılı verileri değerlendirildiği zaman hastalıklara bağlı ölüm oranının düşen bir seyir içerisinde olduğu da görülmektedir.

Tablo 23 ve Tablo 24'ü karşılaştırdığımız zaman; doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olduğunu görüyoruz. Bu durum, doğal nüfus artışı olarak tanımlanmakta olup⁷⁰ Gölbaşı ilçesinde de “doğal nüfus artışı” normal seyrinde devam etmektedir.

⁶⁶ “Ölüm Yeri, Yaş Grupları, Ölüm Nedeni ve Cinsiyete Göre Ölüm İstatistiği”, **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri**.

⁶⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 263.

⁶⁸ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 153.

⁶⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 259.

⁷⁰ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 249.

Tablo 25: Gölbaşı İlçe Merkezi ile Köylerindeki 90 ve Daha Üzeri Yaştaki İnsanlar⁷¹

Yerleşim Yeri Sayısı	Kadın	Erkek	Toplam
34	190	54	244

Merkez bucak ve diğer iki bucak ile birlikte toplam 34 yerleşim merkezi olan ilçede, 190'ı kadın, 54'ü erkek olmak üzere toplam 244 kişi 90 ve üzeri yaştadır. Ancak Gölbaşı Nüfus Müdürlüğü tarafından yapılan incelemeler neticesinde bu insanların bir kısmının ölmüş oldukları fakat nüfustaki kayıtlarının silinmemiş olduğu tespit edilmiştir. Tabloda dikkati çeken husus, 90 yaş ve üzeri yaştaki insanlardan çok büyük bir oranının kadınlar olduğudur. Bu da, nüfus coğrafyasında genel kabul gören ortalama ömrün kadınlarda erkeklerden fazla olduğu⁷² savını destekler niteliktedir.

2.2.8. Evlenme - Boşanma

Tablo 26: Gölbaşı İlçesinde Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma İstatistiği⁷³

Yıl	Evlenme Sayısı	Boşanma Sayısı
2004	718	139
2005	806	133
2006	831	128

Gölbaşı'nda evlenme oranı her yıl artış gösterirken boşanma sayısı buna göre ters bir orantı sergilemektedir. 2004 yılında 139 olan boşanma sayısı 2005 yılında 133 ve 2006 yılında 128'dir.

⁷¹ “ 1916 ve Daha Önceki Yıllarda Doğmuş Durumu Açık Kayıt Olan Kişilerin Listesi”, **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.**

⁷² Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 259.

⁷³ **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.**

2.2.9. Nüfusun Eğitim –Öğretim ve Okur-Yazarlık Durumu

Nüfusun eğitim-öğretim durumu, o nüfusu barındıran yerleşim yerinin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin gelişmiş olmasıyla bağlantılıdır. Eğitim- öğretim durumu, sosyo- ekonomik ve kültürel şartlarla karşılıklı bir etkileşim içerisinde olup bu yapının zenginleşmesine de katkıda bulunmaktadır. Buna göre, Gölbaşı ilçesinin eğitim-öğretim durumu hakkında Tablo 27’de yer alan veriler şu şekildedir:

Tablo 27: Gölbaşı İlçesinin Eğitim-Öğretim Durumu⁷⁴

Yerleşim Yeri	Bitirilen Okul	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Toplam
Gölbaşı	İlkokul	3.789	3.771	7.560
	İlköğretim	405	548	953
	Ortaokul	665	1.572	2.237
	Ortaokul Dengi Meslek Okulu	23	25	48
	Lise	1.022	1.937	2.959
	Lise Dengi Meslek Okulu	211	335	546
	Yüksek Öğretim	279	685	964
	Mezuniyeti Bilinmeyen	11	2	13

Gölbaşı, Adıyaman’a bağlı ilçeler arasında eğitim-öğretim düzeyi en yüksek olan ilçelerdendir. Anasınıfından yükseköğretime kadar her türlü örgün eğitim kurumunun bulunduğu ilçede, 2000 yılı verilerine göre ilçenin eğitim-öğretim durumuna baktığımız zaman burada en fazla mezun veren eğitim kademesinin ilkokul olduğunu görmekteyiz. Bunu daha sonra sırasıyla lise ve ortaokul takip etmektedir. İlköğretimin sekiz yıl ve zorunlu olması ile birlikte ilçede ilköğretimden mezun olan kişi sayısında artma olduğu da bilinmektedir.

Gölbaşı’nda okur-yazarlık durumu ile bu durumun kadın ve erkek nüfusu arasındaki dağılımı hakkında Tablo 28’e baktığımızda şunları görmekteyiz:

⁷⁴ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 93.

Tablo 28: Gölbaşı İlçesinde Okur- Yazarlık Durumu⁷⁵

Yerleşim Yeri	Okura-Yazarlık Durumu	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Toplam
Gölbaşı	Okuma-Yazma Bilmeyen	2.847	951	3.798
	Okuma-Yazma Bilen	9.257	11.859	21.116
	Okuma-Yazma Durumu Bilinmeyen	14	1	15

2000 yılı DİE verilerine göre; Gölbaşı ilçesinde okuma yazma bilenlerin toplam sayısı 21.116'dır. Okuma yazma bilmeyenler ise 3.798 kişidir. Okuma yazma oranının yüksek olduğu ilçede, okuma- yazma bilen erkek sayısının okuma- yazma bilen kadın sayısından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kırsal yerleşmelerin genel eğitim yaklaşımının bir göstergesi olmakla birlikte son yıllarda ilçede açılan okuma-yazma kursları ile bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır.

3. Gölbaşı İlçesinde Yerleşme ve Yerleşme Şekilleri

Sosyal yapıyı oluşturan unsurlardan biri de fiziki yapıdır.⁷⁶ Fiziki yapı, coğrafyada tamamlayıcı unsur olan “mekân” a⁷⁷ dair bir özellik olup o mekân üzerindeki yerleşme şekilleri ile o yerleşme üzerinde bulunan ve insanların barınma ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan mesken tipleri hakkında bilgi verir. Ancak fiziki yapının ortaya koyduğu bulgular sadece bilgi vermekle sınırlı kalmaz. Fiziki yapı, yerleşme şekillerini etkileyen coğrafi ve kültürel faktörlerin yanı sıra mesken tiplerine yansıyan mimari tarzı ile yapı ve malzeme üzerinde etkili olan coğrafi ve kültürel faktörler üzerinde durarak bu iki faktör arasındaki karşılıklı etkileşimi ortaya koyar.

Fiziki yapıyı oluşturan ilk unsur yerleşme ve yerleşme şekilleridir. Çünkü bir mekân olmadan yerleşmeden söz edilemeyeceği gibi fiziki yapının şekillenmesi için de ilk önce yerleşmenin gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

⁷⁵ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri, s. 93.

⁷⁶ Mustafa Erkal, a.g.e. s. 190.

⁷⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s. 67.

Yerleşme, insanların bireysel, sosyal ve ekonomik yaşamlarını sürdürebilmeleri için dünya üzerinde kullanım amaçlarına uygun olarak seçtikleri ve yerleştikleri mekânların örgütlenmesi ve dağılışı olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸

Yerleşmeyi, arazi kullanımını ve büyüklüğüne göre şehir ve kırsal yerleşmesi olarak ikiye ayırmak mümkün olmakla birlikte şehir ve kırsal yerleşmeleri arasında kesin bir çizgi çizmek oldukça güçtür. Bu ayırımı net bir şekilde yapabilmek için, halkın geçim kaynakları göz önüne alındığında; kırsal yerleşmelerinde halkın geçimini doğrudan topraktan sağladığı görülürken şehir yerleşmelerinde geçim daha çok sanayi, ticaret, kamu vb. gibi faaliyetler neticesinde sağlanmaktadır.⁷⁹

Araştırma sahamız olan Gölbaşı ilçesinde de bu ayırım iktisadi ve içtimai faaliyetlere göre yapılmış olup bu bölümde ilçedeki şehir ve kırsal yerleşmelerinin fiziki yapısını ele alacağız.

3.1. Daimi Kırsal Yerleşmeleri (Köyler)

Köyler, kırsal karakterli toplu yerleşmeler olup kırsal yerleşmelerin en büyüğüdür.⁸⁰ Farklı tanımlamaların yanı sıra ülkemizde en küçük idari birim olan köy, ekonomisi büyük oranda tarıma dayanan, cami, okul, otlak, yaylak, baltalık gibi ortak kullanım alanları olan, toplu ya da dağınık kırsal yerleşmelerdir.⁸¹ Bu tanımdan yola çıkarak köyleri konumlarına göre düzlüklerde (ova ve plato) ve eğimli yüzeylerde kurulmuş köyler; yerleşme dokularına göre ise toplu ve dağınık olarak sınıflandırılmak mümkündür.⁸² Bu noktadan hareketle, Gölbaşı ilçesine bağlı köylere baktığımız zaman konumlarına ve dokularına göre tasnif edilmiş köyler ile bunların sayıları Tablo 29' da belirtilmiştir.

⁷⁸ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 377.

⁷⁹ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 245.

⁸⁰ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 396.

⁸¹ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 245-246.

⁸² Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 251, 254.

Tablo 29: Konumlarına Göre Köy Tipleri⁸³

Yerleşim Yeri	Toplam Köy Sayısı	Konumuna Göre	Köy Tipi		
		Kurulduğu Yer	Toplu Köy	Dağınık Köy	Toplam
Gölbaşı	33	Ovada	6	-	6
		Orman İçinde	5	2	7
		Orman Kenarında	8	2	10
		Dağda	6	3	9
		Yamaçta	16	5	21
		Vadide	3	-	3
		Şehirlerarası Yol Kenarında	4	1	5
		Nehir Kenarında	1	1	2
		Göl, gölet, baraj gölü kenarında	4	-	4
		Sahilde	-	-	-
		Diğer	2	-	2

Gölbaşı ilçesinde yamaçlarda, orman kenarlarında ve dağlarda kurulmuş köy sayısının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu köylerin büyük bir bölümünde toplu yerleşme hâkimdir.

Konutların tarlalarla birlikte dağılmış olma durumu, yüzey şekillerinin çok bozuk bir görünüm ortaya koyması, arazideki eğimin fazla olmasının yanı sıra orman, bataklık alanlar ve su kaynaklarının durumu gibi tarıma elverişli araziye uğratan etkenler, dağınık yerleşmeye neden olan faktörler olarak düşünüldüğü zaman⁸⁴, ilçedeki köylerin yerleşme dokularını dağınık olma bakımından etkileyen bu tür coğrafi sınırlılıkların az olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

⁸³ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 4-5.

⁸⁴ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s.381-382.

3.2. Köyaltı Yerleşmeleri

Köyler, idari sınırları içerisindeki yerleşim ünitelerinin sayılarına göre “tek yerleşmeli ve çok yerleşmeli” olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre, idari sınırları içerisinde birden fazla yerleşim birimi bulunan köylere “çok yerleşmeli köy” adı verilmektedir. Oba, kom, mezra ve mahalle gibi farklı özelliklerle kurulmuş köyaltı yerleşmeleri daha çok dağlık ve engebeli sahalarda görülmekte olup bu tip birkaç iskân ünitesinin bir muhtarlık idaresi altında birleşmesi ile çok yerleşmeli köyler oluşmaktadır.⁸⁵

En küçük köyaltı yerleşmesi mahallelerdir. Mahalleler, belli sayıda hanenin oluşturduğu en küçük yerleşme birimi olmakla birlikte köylerdeki oluşumu ve sayısı, köyün büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir.⁸⁶

Diğer bir köyaltı yerleşim şekli de mezralardır. Ekilip biçilen yer anlamına gelen mezra 50 kişiden fazla nüfusun yaşayamayacağı, köylerden uzakta; köyün idari sınırları içerisindeki bir tarım arazisi üzerinde, başlangıçta tek ev ve eklentileri şeklinde, farklı gerekçelerle kurulan ve zamanla büyüyen, köye bağlı küçük yerleşim birimleridir.⁸⁷

Gölbaşı ilçesinin de bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, mezralar daha çok hayvancılık ve tarım faaliyetlerinin birlikte sürdürüldüğü geçici ya da devamlı yerleşmenin olduğu köyaltı yerleşmelerinden olup bunlardan bazıları zamanla büyüyüp bağımsız bir köy hüviyeti kazanmıştır.⁸⁸ Bu bilgilerden yola çıkarak Gölbaşı ilçesinde bulunan köyaltı yerleşmeleri ve bunların yapılanmaları hakkında Tablo 30 bağlamında şunları söyleyebiliriz:

⁸⁵ Engin Gümüş, **Türkiye’de Yerleşme**, s. 96, (Çevrimiçi)
<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite07.pdf>, 09 Temmuz 2007.

⁸⁶ **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.3, Ankara, 2002, s. 1887.

⁸⁷ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 279-280; Engin Gümüş, **a.g.e.**, s. 104.

⁸⁸ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 279-280; Engin Gümüş, **a.g.e.**, s. 104.

1997 yılına ait verilere göre ilçede, köyaltı yerleşmesi yani yerleşim yeri sayısı birden fazla olan 12 köy bulunmaktadır. Bu köylerdeki mezra sayısı 25, mezralardaki hane sayısı 509'dur. Bunun yanı sıra ilçeye bağlı olan köylerde oba ve kom türü köyaltı yerleşmeleri bulunmamaktadır.

Tablo 30:Gölbaşı İlçesinde Yerleşim Yeri Birden Fazla Olan Köy Sayısı

Köy Sayısı	Yerleşim Yeri Birden Fazla Olan Köy Sayısı	Yerleşim Yerin Niteliği				Yaylası Olan Köy Sayısı	Yaylaya Çıkan Köy Sayısı	
		Yerleşim Yeri Sayısı	Mahalle	Mezra	Oba			Kom
33	12	Hane Sayısı	226	509	-	-	7	5

Ülkemizdeki geçici yerleşme şekillerinden biri de yaylalardır. Yaylalar en yaygın köyaltı yerleşmelerindendir ve köy halkının yaz aylarında hayvanlarını otlatmak amacıyla çıktıkları -akarsular tarafından derince yarılmış, çevresine göre yüksekte olan- düzlüklere denir.⁸⁹

Yaylalar, köyün ortak mülkiyetidir. Sosyal ve ekonomik yönden köye bağlı ve köy ekonomisini tamamlayan yaylalarda, tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Yurdumuzda yaylacılık faaliyetleri hemen hemen her bölgemizde yapılmakla birlikte bu faaliyet Güneydoğu Toroslarda daha çok hayvancılık amacıyla gerçekleştirilmektedir.⁹⁰ Gölbaşı ilçesi de kuruluş yeri itibariyle Güneydoğu Torosların uzantıları arasında bulunan dağ sıraları arasında kurulduğu için yaylacılık

⁸⁹ Engin Gümüş, **a.g.e.**, s. 105.

⁹⁰ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 265, 266, 269.

faaliyetlerinin yapılabileceği köy yerleşmeleri burada mevcuttur. Tablo 30'a baktığımız zaman, yerleşim yeri sayısı birden fazla olan köy grubu içerisinde 7 köyün yaylası bulunmakta ve bu köylerden 5'i yaz aylarında yaylaya çıkmaktadır.

3.3. Meskenler ve Eklentiler

İkamet olunan, oturlan, barınılan yer anlamına da gelen mesken⁹¹ kelimesinin beşeri coğrafyadaki karşılığı da aynı şekilde “mesken” olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte “konut” kelimesi de bu anlamı karşılayan bir başka coğrafi terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanın yaşadığı her yerde korunma ihtiyacının bir sonucu olarak, ortaya çıkan konutların birden çok fonksiyonu vardır. Korunma amacı dışında daha birçok amaca hizmet eden bu “ev” yapılanması içerisinde, o topluma ait kültürü yansıtan farklı unsurlarla karşılaşılması, yerleşme coğrafyasının meskenler ve mesken tipleri ile yakından ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur.⁹²

Kır yerleşmelerinde özellikle köylerde, barınma ve ev yaşantısına dönük meskenlerin yanı sıra ekonomik hayatın vazgeçilmez gereklerinden olan ve “ev eklentileri” olarak tanımlanan konut dışı binalar da bulunmaktadır. Öncelikleri hayvanların barınmaları için yapılan ahır, kümes; samanlık, ambar, tezeklik, tandır, sundurma, ocak gibi ek yapılar, köy yaşantısı için bir lüks değil zorunluluktur.⁹³

İnsanların barınma ihtiyacının ürünü olan meskenler ile ekonomik yaşantıların ürünü olan ev eklentilerinin Gölbaşı ilçesine bağlı köylerdeki yapılanması hakkında, köylerdeki binalara baktığımız zaman konut amaçlı bina sayısının 2.756 olduğunu görmekteyiz. Konut dışı denilen, ahır, kümes, gibi ek yapıların toplam sayısı ise 264'tür.⁹⁴

⁹¹ D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük: Türkçe Osmanlıca Yabancı Dillerden Türkçeye Geçen ve En Çok Kullanılan Kelimeler**, Birlik Yayınları, İstanbul, 1986, s. 684.

⁹² Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s.379.

⁹³ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s.391.

⁹⁴ **DİE, 1997 Köy Envanteri**, s. 10.

Bir yerleşim yerinde ev sahibi olmayan insanların ekonomik sebeplerin yanı sıra zorunlu yerleşime bağlı olarak birden fazla evi olan insanlardan belirli bir bedel karşılığında kullanılmayan evi kiraladıkları bilinmektedir. Ayrıca bir kuruluştaki çalışanlar için tahsis edilen az kiralı ya da ücretsiz meskenlerden olan lojmanlar da yerleşim yerlerinde bulunan diğer konut amaçlı meskenlerdendir.⁹⁵

Meskenlerin kiralık ve lojman olarak sınıflandırılmış olması bize, ilçedeki köylerde konut fazlalığı ve buna bağlı olarak köylerin gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi verirken lojman sayısı da devletin köylerde görevlendirdiği memurların barınma ihtiyaçlarına yönelik yatırımları ile lojmanların kullanılma durumları hakkında genel bir bilgi verecektir.

33 köy bulunan Gölbaşı'nda 1997 yılı itibariye kiralık konut sayısı 5 olup bu konutların tamamı kiraya verilmiştir. Devletin memurları için yaptırdığı lojman sayısı ise 33 köyde toplam 56'dır. Bu konutlardan 50'si kullanılmaktadır.⁹⁶

Son yıllarda ülkemizde ağırlık kazanan toplu konut yapım çalışmaları kapsamında Başbakanlık Toplu Konut İdaresi tarafından Temmuz 2004'te Gölbaşı ilçe merkezine 128 adet konutun inşasına başlanılmış ve konutlar bitirilerek 2005 yazında hak sahiplerine teslim edilmiştir. 2. etap toplu konut müracaatları Başbakanlık Toplu Konut İdaresine iletilmiştir. Ayrıca ilçede, toplam üye sayısı 112 olan 5 adet yapı kooperatifi faaliyet göstermektedir.⁹⁷

3.4. Mesken Tipleri ve Nitelikleri

Mesken tiplerinin ortaya çıkmasında belirleyici olan ilk faktör, doğal çevrenin sunacağı olanaklar olmakla birlikte konut sahiplerinin gelenek-görenek, kültürel ve ekonomik durumları gibi sosyal özellikleri de bu yapının şekillenmesinde belirleyici bir faktördür. Çevre-konut, insan-konut ilişkisi yapı tarzı, kat sayısı, oda sayısı, çatı

⁹⁵ D. Mehmet Doğan, a.g.s., s. 644.

⁹⁶ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 16.

⁹⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 3-4.

tarzı, çatı örtü gereçleri, pencere sayısı, taşıyıcı sistem, yapı malzemesi gibi konut tipini belirleyen birçok unsurun ortaya çıkmasında etkilidir.⁹⁸ Bu ikili ilişkiyi Gölbaşı ilçesindeki fiziki yapı bağlamında değerlendirmek açısından Tablo 31'e baktığımızda şunları görmekteyiz:

Tablo 31: Konut Amaçlı Kat Sayısı⁹⁹

Yerleşim Yeri	Kat Sayısı	Konut Amaçlı Kat Sayısı Toplamı
Gölbaşı	1	2.426
	2	299
	3	31

İlçedeki belde ve köylerde konut amaçlı kullanılan binaların büyük çoğunluğunun tek katlı müstakil evler olduğunu görmekteyiz. Buna göre tek katlı ev sayısı 2.426, iki katlı ev sayısı 299 ve üç katlı ev sayısı 31'dir.

Köylerdeki evlerin çok katlı olmasının sebeplerine genel olarak bakıldığında zaman ilk kat konut amaçlı kullanılmayıp ahır, garaj ve depo olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra aileler çocuklarını evlendirdiklerinde barınmaları için evlerinin üzerlerine yeni katlar da inşa etmektedirler.

1997 yılı verilerine göre ortaya koyduğumuz bu tablo son on yıl içerisinde – özellikle ilçe merkezinde- büyük orada değişikliğe uğramıştır. Nitekim bu süre zarfında Gölbaşı'nda inşaat sektörü gelişmiş, dört ve beş katlı ev sayısı artarak tek katlı ev sayısından daha fazla sayıya ulaşmıştır. İlçede evlerin dört ve beş kattan fazla inşa edilmemesini nedeni ise Gölbaşı'nın fay hattı üzerinde olması ve sahanın dolgu alanı olmasıdır.

⁹⁸ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 327.

⁹⁹ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 13.

Konutlar, fiziki yapıları ve inşa edildikleri malzemeler bakımından ele alındığında, hem konut tipleri birbirinden ayrılmakta hem de çevre-konut insan- konut ilişkisi açısından birçok sonuç ortaya çıkmaktadır. Gölbaşı ilçesinde de yerel ve bölgesel coğrafi özellikler ile kültürel ve ekonomik niteliklerin yansması ve ortaya çıkması bakımından konut tipi ve niteliklerine dair bulguları değerlendirmek için¹⁰⁰ taşıyıcı sistem, yapı malzemesi ve çatı örtüsü maddesinin meskenlerdeki kullanım oranlarını şu şekilde değerlendirebiliriz:

Köylerdeki konutların yapımında taşıyıcı unsur olarak üç tür sistem kullanılmaktadır. Bunlar, yığma, ahşap kagir ve betonarme denilen yöntemler olup; köylerde daha çok yığma bina yapıldığını görüyoruz. Buna göre Gölbaşı ilçesinde taşıyıcı sistem olarak sırayla 1.753 yığma, 998 betonarme, 269 ahşap kâgir yöntemi kullanılmıştır.¹⁰¹

Köylerde en fazla yığma bina inşa edilmesinin sebebi, diğer yöntemlere göre yapımının kolay ve maliyetinin ucuz olması ile geleneksel yapı anlayışı şeklinde yorumlanabilir. Esasında burada binaların yığma olmasında etkili olan en önemli faktör, kullanılan yapı malzemesine bağlı olarak binaların taşıyıcı sisteminin oluşturulmasıdır.

Köylerdeki binalarda, yapı malzemesi olarak en fazla taş kullanılmaktadır. İlçedeki egemen konut tipi olan taş binalar, köylerde de yaygın olup 1.675 binanın yapı malzemesi taştandır. Binaların taştan yapılması, yapı sisteminin yığma olmasının nedenidir. Bunun yanında 679 binanın yapı malzemesi briket, 342 binanın yapı malzemesi tuğla ve 278 bina yapılan malzemesi kerpiçtendir.¹⁰² Yığma binalardan sonra en fazla betonarme bina yapılan ilçede yapı malzemesi olarak taştan sonra en fazla briket ve tuğla gelmektedir. Bu da köylerde geleneksel yapı sisteminden modern yapı sistemine geçişin olduğunu göstermektedir.

¹⁰⁰ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s. 389.

¹⁰¹ DİE, 1997 Köy Envanteri, s.13.

¹⁰² DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 11.

Binaların çatı örtüsünün yapımında genel olarak kiremit, teras, saç eternit ve toprak kullanılmıştır. Ancak çatı örtü maddesi olarak en fazla toprak kullanıldığı görülmektedir. 1.515 binada çatı örtüsü maddesi topraktan olup “toprak damlar”ın köylerde yaygın olduğunu görüyoruz. Bunun dışında 646 konutta çatı örtüsü olarak kiremit, 439 konutta saç eternit ve 420 evde de teras kullanılmıştır.¹⁰³

Gölbaşı’na bağlı köylerde mesken yapı şekillerinin oluşmasında çevreden sağlanan yapı gereçlerinin etkisi ortadadır. Buna göre daha çok dağ yamaçlarında kurulan köylerde, yapı malzemesi olarak inorganik yapı gereçleri denilen toprak ve taş türü materyallerin kullanılması, fiziki yapının ortaya çıkmasında doğal çevrenin etkisini göstermektedir.¹⁰⁴ Bazı köylerin orman kenarında ve orman içinde kurulmuş olması ise binaların taşıyıcı sisteminin ahşap kâgir olması sonucunu doğurmuştur.

Taşıyıcı sistem olarak betonarme binaların ikinci sırada yer alması ve yapı gereci olarak taştan sonra tuğla kullanılıyor olması, Türkiye genelinde olduğu gibi ilçeye bağlı köylerde de konut yapımında çağdaşlaşmaya gidildiği görüşünü desteklemektedir.

3.5. Konut Kolaylıkları

Ülkemizde köy evleri genel olarak iki fonksiyonel üniteden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, ailenin barınma ihtiyacının sonucu olan “ev ünitesi” ile ekonomik fonksiyonu olan ve ev eklentileri bölümünde sözünü ettiğimiz, ahır, ambar, kümes, tandır gibi ek yapılardır.¹⁰⁵ Bu bölümde, Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde, ev ünitesi ve bu üniteye bağlı mutfak, banyo, tuvalet gibi elemanlar ile konut içerisinde yaşama standartlarını ortaya koyan ısınma araçlarından söz edeceğiz.

¹⁰³ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 11.

¹⁰⁴ Hayati Doğanay, a.g.e., s.312.

¹⁰⁵ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 392- 394.

Tablo 32: Konut Kolaylıkları¹⁰⁶

Nitelik	Mutfak	Banyo	Tuvalet	Banyo ve Tuvalet Bir Arada
Hane İçinde	2.690	2.687	1.114	291
Hane Dışında	2	-	1.414	17
Hiç Yok	64	69	121	555

Yemek pişirme ve yemek yeme gereçlerinin bulunduğu ancak daha çok yemek pişirme amacına dönük olmasının yanı sıra peynir, tereyağı ve yoğurt gibi hayvansal gıdaların da yapıldığı mutfakların¹⁰⁷, ilçedeki köylerde en fazla hane içinde olduğunu görüyoruz.

Köy evlerinin en temel sorunlarından biri de banyo ve tuvaletlerdir. Fakat Gölbaşı ilçesindeki köylerde banyo sorunu büyük ölçüde çözülmüş görünmektedir. Buna göre 2.687 hanede banyo evin içerisinde, buna rağmen 69 hanede banyo bulunmamaktadır.

Banyo konusunda görülen bu olumlu tablo, tuvalet konusunda aynı görüntüyü sergilememektedir. Çünkü 1.114 hanede tuvalet evin içinde iken 1.414 hane de tuvalet evin dışında ve ev eklentisi şeklinde olup bu tuvaletler ilkel bir durumdadır. Tuvalet sorununun en çarpıcı durumu ise ilçeye bağlı köylerde 69 hanede hiç tuvalet bulunmamasıdır. Tuvalet bulunmayan evlerde bu ihtiyaç ahır veya kıran gerisi, sırt gerisi gibi yerlerde giderilmektedir.¹⁰⁸

Konut kolaylıklarıyla ilgili bir başka durum ise köylerde kullanılan ısınma aracının ne olduğudur. Evlerde kullanılan ısınma aracı, köylerin buldukları doğal çevre hakkında bilgi verirken aynı zamanda yörenin iklimi ile ekonomik durumu hakkında da değerlendirme yapmamızı sağlamaktadır. Gölbaşı ilçesinde ısınma aracı olarak en

¹⁰⁶ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 15.

¹⁰⁷ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 392.

¹⁰⁸ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 392.

çok odun sobası kullanılmaktadır. Buna göre 22 köyde odun sobası kullanılırken 10 köyde kömür sobası kullanılmaktadır.¹⁰⁹

Geçiş ikliminin yaşandığı ilçede, karasal iklim özellikleri ile Akdeniz ikliminin etkili olduğunu biliyoruz. Buna göre karasal iklimde görülen sert kış aylarının fazla yaşanmadığı köylerde ısınma ihtiyacını yakıt olarak odun karşılayabilmektedir.

Fotoğraf 9: Evin Dışına İnşa Edilmiş Bir Tuvalet (Aşağı Nasırlı Köyü)

¹⁰⁹ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 15.

Fotoğraf 10: Ev Eklentisi (Çatalağaç Köyü)

Fotoğraf 11: Kerpiç Bina (Akçakaya Köyü)

Fotoğraf 12: Kırsal Kesimde Briket Bina

Fotoğraf 13: Modern Bir Ev (Akçakaya Köyü)

Fotoğraf 14: Gölbaşı'nda Çok Katlı Binalar

3.6. Yerleşmeye Bağlı Sorunlar ve Yapılan Çalışmalar

3.6.1. Kuruluş Yerleriyle İlgili Sorunlar

Kır yerleşmelerinin kuruluş yerlerine bağlı olarak meydana gelen sorunlardan ilki doğal afetlerdir. Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde (1997 yılı itibariyle) son 20 yılda meydana gelen afetler ile bunların sayıları ve meydana gelen hasarları değerlendirmek için köy sitelerine de bakmak gerekmektedir.

Tablo 33: Gölbaşı İlçesinde Son 20 Yılda Meydana Gelen Afet Sayısı¹¹⁰

Afet Türü	Deprem	Sel	Toprak Kayması	Çığ	Yangın	Toplam
Afet Sayısı	43	34	39	21	3	140
Can Kaybı Olan Afet Sayısı	1	1	1	1	-	4
Mal Kaybı Olan Afet Sayısı	5	8	2	2	2	19

¹¹⁰ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 7.

Tablo 33'e göre, son 20 yılda 43 deprem, 34 sel, 39 toprak kayması, 21 çığ ve 3 yangın olmak üzere toplam 140 afet meydana gelmiştir.

Tablo 34: Konumlarına Göre Köy Tipleri¹¹¹

Toplam Köy Sayısı	Konumuna Göre Kurulduğu Yer	Toplam
33	Ovada	6
	Orman İçinde	7
	Orman Kenarında	10
	Dağda	9
	Yamaçta	21
	Vadide	3
	Şehirlerarası Yol Kenarında	5
	Nehir Kenarında	2
	Göl, gölet, baraj gölü kenarında	4
	Sahilde	-
	Diğer	2

Vadi köylerinin en önemli sorunu, taşkınlar ve su baskınları neticesi oluşan sel felaketleridir.¹¹² Gölbaşı ilçesindeki vadi köyelerine baktığımız zaman aynı sorun kendini, 20 yıl içerisinde 34 sel felaketi ile göstermiştir. Bu sel baskınlarından 1 tanesinde can kaybı olurken 8 tanesinde mal kaybı meydana gelmiştir.

Kuruluş yerleri ile ilgili en fazla sorun yaşayan köyler ise yamaç köyleridir. Yamaç köyleri, eğimli arazi üzerinde kuruldukları için sık sık çığ, toprak kayması, sel ve

¹¹¹ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 4-5.

¹¹² Hayati Doğanay, a.g.e., s. 338.

kaya düşmesi gibi felaketlerle karşı karşıya kalmaktadır.¹¹³ Gölbaşı ilçesine bağlı köylerin büyük çoğunluğu, yamaç köyüdür. Bu köylerde son 20 yılda 39 toprak kayması gerçekleşmiş ve meydana gelen toprak kaymalarından 1 tanesinde can kaybı 2 tanesinde mal kaybı meydana gelmiştir. Yine bu zaman dilimi içerisinde 21 çığ felaketinin gerçekleştiği yamaç köylerinde 1 kişi hayatını kaybetmiştir.

Fotoğraf 15: Yamaçta Kurulmuş Bir Köy (Bağlarbaşı Köyü)

İlçede ova yüzeyi gibi yerlerde kurulan köy sayısı 6 'dır. Bu köyler kuruluş yerleri itibariyle düz sahalar olduğu için doğal felaketlere maruz kalma olasılığı da düşüktür. Ancak daha çok toplu yerleşmelerin görüldüğü bu köylerde başlıca sorun, ahır, tuvalet, kümes gibi ev eklentilerinin konutlara birleşik inşa edilmesinden doğan problemlerdir.

Helâ atıkları ile gübre depoları yeraltına sızma yaparak kuyu sularını kirletirken çevre kirliliği ve sinek üremesi gibi başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu soruna bağlı olarak meydana gelen çevre kirliliği, beraberinde insan sağlığını tehdit eden durumlar da ortaya çıkmaktadır.¹¹⁴

¹¹³ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 338.

¹¹⁴ Hayati Doğanay, **a.g.e.**, s. 338-339.

3.6.2. Jeolojik Özellikle İlgili Yerleşme Sorunları

Yerleşim yerinin jeolojik özelliklerinden olan tektonik yapı, yerleşmeye bağlı sorunlar içerisinde insan hayatı ve maddi zarar açısından en fazla yıkıcı etkiye sahip olanıdır. Bu açıdan baktığımız zaman Gölbaşı ilçesi tektonik kökenli bir depresyon üzerinde olup¹¹⁵ Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde, Çelikhan-Gölbaşı ve Gölbaşı-Türkoğlu segmentlerinin ortasında bulunmaktadır.¹¹⁶

Gölbaşı Ovası'nın tektonik kökene sahip olması Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde meydana gelen olası depremlerden etkilenmesine neden olmaktadır. Nitekim ilçede son 20 yılda meydana gelen 43 depremden 1 tanesinde can kaybı olurken 5 depremde de mal kaybı yaşanmıştır.¹¹⁷ Bu depremlerden en sonuncusu 05.05.1986 ve 06.06.1986 tarihlerinde meydana gelmiştir. Mayıs ayında meydana gelen deprem 5 şiddetinde, Haziran ayında meydana gelen deprem ise 6 şiddetinde olup en son yaşanan depremde 1 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu depremlerden sonra ilçede 329 konut ağır hasar görmüştür.¹¹⁸ Deprem neticesinde, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından afete uğrayan Akçabel (4), Cankara (28), Çelik(1), Harmanlı (24), Hamzalar(14), Meydan (30), Ozan (17), Yaylacık (3) ve Karabahşılı (142) köylerinde toplam 263 adet Deprem Afet Konutu yapılarak depremde mâdur olan kişilere bu konutlar teslim edilmiştir.¹¹⁹

3.6.3. Altyapı Hizmetleri

Yerleşmelerde bazı hizmetlerin yerine getirilebilmesini sağlayan kanalizasyon, su, elektrik şebekesi, yol, eğitim ve sağlık kurumları gibi temel yatırım hizmetlerinin bütününe altyapı denir.¹²⁰ Altyapı hizmetlerindeki yetersizlik köy yerleşmelerinin en önemli sosyo-ekonomik sorunlarındanıdır. Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde bu konuda

¹¹⁵ Mehmet Özberk, “Gölbaşı Depresyonunun Fiziki Coğrafyası”, Lisans Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum, 2001, s. 11.

¹¹⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 2.

¹¹⁷ DİE, 1997 Köy Envanteri, s.7.

¹¹⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 2.

¹¹⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 18.

¹²⁰ Hayati Doğanay, a.g.e., s.339.

hala ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Genel olarak köylerde çözümlenmesi gereken altyapı sorunları ile yapılan hizmetler şunlardır:

3.6.3.1. Ulaştırma ve Köy Yolları

Ülkemizde köylere yapılacak yatırım hizmetlerinden en önemlisi yol yapım çalışmalarıdır.1950'lerde başlayan köy yollarının standartlarını yükseltmeye yönelik çalışmalar¹²¹ günümüzde hala devam etmektedir. Çünkü köy yolları ile ilgili sıkıntılar tam olarak çözülebilmemiş değildir. Gölbaşı ilçesine bağlı köy yolları ile ilgili en büyük sıkıntı, bu köy yollarının tamamının asfalt olmayışıdır. İlçede toplam yol ağı ile yolların genel görünümü şu şekildedir:

- İlçeye bağlı köylerin toplam yol ağı, 215.572 km'dir. Bu yolların 117.629 km'si asfalt, 41.105 km'si stabilize, 56.838 km'si ise ham yoldur.
- Gölbaşı ilçesinin Adıyaman il merkezine uzaklığı 63 km olan yolunun tamamı asfalt olup Ozan, Yarbaşı, Haydarlı, Karaburun, Yukarı Çöplü, Çelik ve Çatalağaç köyleri ile Balkar beldesi, karayolları ağında bulunan yerleşmelerdir. Bu yolların tamamı asfaltdır. Ayrıca Köy Hizmetleri Yol Ağı kapsamındaolan Akçakaya, Akçabel, Aşağı Nasırlı, Aşağı Azaplı, Aşağı Karakuyu, Bağlarbaşı, Çataltepe, Küçükören, Köşüklü, Hacılar, Savran, Gedikli, Yeniköy, Yeşilova, Yukarı Nasırlı köylerin yolları da asfaltdır.
- Ancak ilçeye bağlı köylerin bazılarının yolları stabilize'dir. Yolları stabilize olan köyler: Aktoprak, Cankara, Hamzalar, Karabahşılı, Meydan, Örenli, Yukarı Karakuyu ve Yaylacık'tır.¹²² Bu köylerde stabilize yol çalışmaları Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından yürütülmüş ve toplam 32.5 km'de yol çalışması yapılmıştır.¹²³

¹²¹ Hayati Doğanay, a.g.e., s.339.

¹²² Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 15.

¹²³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 23.

Gölbaşı ilçe merkezi ve bağlı köylerdeki yol standartlarını arttırmaya yönelik çalışmalar, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, Köylere Hizmet Götürme Birliği ve Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Bunun yanında, İl Özel İdaresi bütçesi tarafından da yol yapım çalışmaları için yatırım payı ayrılmıştır.

2005 yılı itibariyle Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü'nün Gölbaşı ilçesinde yapmış olduğu yol yapım faaliyetleri şunlardır:

- 1996 yılında başlayan 22 km'lik Gölbaşı-Doğanşehir Ayrımı-Kapıdere yolu ile ilgili çalışmalar tamamlandığında Gölbaşı-Elbistan-Ankara hattında 50 km kısalma olacaktır.¹²⁴

Bunun yanında ilçede yapılan yol onarım çalışmaları şunlardır:

- Gölbaşı-Adıyaman bölünmüş yolda toprak işleri çalışmaları ve sanat yapısı çalışmaları tamamlanmıştır.
- Kahramanmaraş-Adıyaman il sınırı-Gölbaşı arasındaki 11 km'lik yolda astarlı, 21 km'de ise astarsız sathi yol kaplama onarım çalışmaları yapılmıştır.
- Malatya-Adıyaman il sınırı-Gölbaşı arasında 3 km'lik yolda astarsız sathi kaplama onarımı, 4 km yolda ise astarlı sathi kaplama onarımı tamamlanmıştır.
- Besni-Araban ayrımı, Gölbaşı –Pazarcık ayrımı il yolu ile Gölbaşı-Adıyaman ayrımı, Adıyaman-Gaziantep il sınırında da astarsız sathi kaplama onarımı ile astarsız onarım çalışmaları yapılmıştır.
- Gölbaşı şehir geçişi Adıyaman kavşağında, 2004 yılında başlayan beton kilitli parke hazırlıkları 2005 yılında tamamlanarak kavşak düzenleme çalışmaları sona ermiştir.¹²⁵

¹²⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 23.

¹²⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 24.

İl Özel İdaresi bütçesiyle Gölbaşı ilçesine bağlı köy yolları için yürütülen ve gerçekleşen yatırımlar ise şunlardır:

- Küçükören, Köşüklü ve Aşağı Nasırlı köylerinde toplam 8,9 km 1. kat asfalt çalışması yapılmıştır.
- Cankara, Yukarı Karakuyu, Hamzalar, Meydan, Hamzalar, Örenli ve Yaylacık köylerinde toplam 32,5 km stabilize yol çalışması yapılmıştır. Bu bütçe ile Cankara, Balkar, Yukarı Karakuyu, Yaylacık, Savran, Hamzalar, Uçarlar ve Sııklı köyleri ve mezraları ile Harmanlı beldesinde toplam 26,7 km'de yol onarım çalışmalarının yanı sıra Hamzalar-Kandil arasında 1 km'lik mesafede yol tesviye çalışması tamamlanmıştır.¹²⁶
- Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından 2005 yılında, Hamzalar-Sııklı Mezrası ve Yaylacık köy yollarının stabilize kaplama çalışmaları için hazırlanan proje tamamlanmıştır. Yine Köylere Hizmet Götürme Birliği'nin gönderdiği ödenek ile Köşüklü, Küçükören, Aşağı Nasırlı, Aşağı Azaplı, Düzbağ sınırı ve Yeşilova köy yolları asfaltlama için hazır hale getirilmiştir.¹²⁷ Bunun yanında köy yollarının açılması için alınan akaryakıt harcamaları Köylere Hizmet Götürme Birliğinin göndermiş olduğu ödenek ile karşılanmıştır.¹²⁸

2006 yılı Ocak-Haziran döneminde KÖYDES (Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi) kapsamında stabilize çalışmaları ve sanat yapıları tamamlanan köy ve mezra yolları şunlardır:

- Çataltepe-Altınlı Köprü-Miçolar-Karahasan Mezrası, Meydan-Beştepe-Savran köyü, Gaziantep karayolu ayırımı Çelik İstasyon Mezrası. Bu köy ve mezralardan başka, Hamzalar -Hasanlar-Uçarlar

¹²⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 25.

¹²⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 26.

¹²⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 27.

Mezrası, Hamzalar-Kıvrak Mezrası, Kalemkaş-Akçabel, Meydan-Yıkıcak Mezrası ve Cankara köyünde stabilize ve sanat yapısı çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Cankara köyünde köprü yapımı için düşünülen proje hazırlık aşamasındadır.¹²⁹

İlçede ulaşımı sağlayan bir başka yol ağı ise demiryollarıdır. Malatya 5. Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak 1932 yılında işletmeye açılan Gölbaşı Gar Şefliği, 18 memur ve 18 işçisi ile hizmet vermektedir. Gölbaşı ilçesi sınırları içerisindeki demiryolunun toplam uzunluğu 50 km'dir(106.km ile 156. km arası). İlçedeki bu demiryolu hattı üzerinde, 20.km üzerinde 8 metre uzunluğunda bir taş köprü 40. km'de 284 m uzunluğunda, 48.km'de 30 m uzunluğunda ve 50. km'de de 40 m uzunluğu olan 3 adet demir köprü bulunmaktadır.

Demiryolu hattı üzerinde 1933 yılında işletmeye açılan 7 nolu tünelin toplam uzunluğu 357 metredir. Bu tünelle ilgili bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Meydana gelen çökmelerden dolayı 08.04.2002 yılında bakıma alınan tünelle ilgili çalışmalar 31.01.2005 tarihinde sona ermiş böylece tünel kesintisiz olarak demiryolu trafiğine açılmıştır. Bu istasyondan Elazığ-Adana ve Diyarbakır-İzmir yurtiçi seferlerinin yanı sıra İran-Suriye uluslar arası tren seferleri de yapılmaktadır.

İlçede, Gölbaşı Tren İstasyonundan başka Çelik, Haydarlı ve Kumlu tren istasyonları da bulunmasına rağmen bu istasyonlar kullanıma kapalıdır.¹³⁰

3.6.3.2. Su İşleri

Yerleşmeye bağlı sorunlardan biri de su işleridir. Su işleri tarımda sulama ve içme suyu bünyesinde ele alınması gereken konulardan biridir. Bu husus, yerleşim yerinin coğrafi özelliklerine bağlı olan su kaynakları ile götürülen hizmetler açısından değerlendirildiğinde Gölbaşı ilçesinde su işlerine yönelik faaliyetlere içme suyu ve içme suyu şebekesi ile ilgili olan sıkıntılar noktasından bakacağız.

¹²⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 29-30.

¹³⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 15- 16.

İlçedeki köylerin tamamına yakınında -30 köyde- içme suyu şebekesi mevcuttur.¹³¹ 2005 yılında Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından bazı köylerde içme suyu yapımı ile ilgili yatırımlar ve ihaleler yapılarak içme suyu sıkıntısı büyük ölçüde çözümlenmiştir.

2005 yılında Köylere Hizmet Götürme Birliğinin ilçedeki içme suyu sıkıntısını çözmek için yapmış olduğu diğer yatırımlar ise şunlardır¹³²:

- Haydarlı köyü içme suyu ENH hattı yapımı,
- Yeşilova köyü motopomp tamiri,
- Akçakaya köyü mezarlığına su çekilmesi,
- Aşağı Azaplı köyü motopomp binası yapımı,
- Yaylacık köyü su deposu onarımı ve
- Yukarı Çöplü köyü su deposu tamiri.

İçme suyu şebekesi olmayan köy ve mezralar için 2006 yılında KÖYDES (Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi) kapsamında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde, Çelik-İstasyon Mezrası, Hamzalar-Hasanlar ve Uçanlar mezraları, Meydan-Yıkıcak Mezrası, Savran-Kezbi Mezrası, Haydarlı- Cerrahobası ve Sorkun mezraları, Karabahşılı-Çayır mezrası ve Örenli köyünü içme suyu şebekeleri tamamlanmıştır.¹³³

Yapılan bu çalışmalar sonucunda, ilçedeki bütün köylerin içme suyu şebekesi tamamlanmasına karşın, bu köylere bağlı 39 mezradan 15'inde hala şebeke bulunmamaktadır. İçme suyu şebekesi bulunmayan mezarlar ile bu mezarlara ait bilgiler Tablo 35'te belirtilmiştir.

¹³¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 16.

¹³² Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 26.

¹³³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 29.

Tablo 35: Gölbaşı İlçesinde İçme Suyu Şebekesi Bulunmayan Mezralara Ait Bilgiler¹³⁴

Sıra No	Köyü/Mezrası	Hane Sayısı	Mezra Nüfusu	Şebeke Durumu	Açıklama
Çataltepe Köyü					
1	Yolbağı Mezrası	1	10	Yok	Kaynak mevcut,hane yetersiz.
2	Miçolar Mezrası	26	173	Yok	Mezgitli mevkiinde kaynak mevcut,ihtilaflı.
3	Karahasan Mezrası	7	30	Yok	Kaynak mevcut,proje geldi.
Hamzalar Köyü					
4	Kıvrak(Sııklı)Mezrası	13	70	Yok	Kaynak mevcut,kot düşük.
5	Kandil Mezrası	7	30	Yok	Kaynak mevcut, tahlil kötü.
Karabahşılı Köyü					
6	Arpatarlası Mezrası	5	5	Yok	Su var,talep yok.
7	Kötel Mezrası	3	23	Yok	Su var,hane az.
8	Karaçukur (Eskidam) Mezrası	10	26	Yok	Su var,ihtilaflı.
9	Beşevler Mezrası	16	36	Yok	Su var,talep yok.
10	Sazak (Eskiköy) Mezrası	10	25	Yok	Kaynak mevcut, Proje geldi.
Meydan Köyü					
11	Keçibaş Mezrası	10	58	Yok	Kaynak mevcut, İhtilaflı.
12	Körpınar Mezrası	10	36	Yok	Kaynak mevcut, İhtilaflı.
Savran Köyü					
13	Ballık Mezrası	6	25	Yok	Kaynak mevcut, İhtilaflı.
14	Yoğunçınar Mezrası	2	10	Yok	Kaynak mevcut, hane yetersiz.
15	Gurucuova Mezrası	3	23	Yok	Kaynak mevcut, hane yetersiz.

¹³⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 28- 29.

İçme suyu ile ilgili sıkıntı yalnızca mezralarda değil ilçe merkezinde de bu konu ile ilgili bazı sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle yaz aylarında ilçe merkezine yeterli su gelememektedir. İlçe merkezine saniyede ortalama 80 lt su verilmektedir ve yaz aylarında keson kuyuların devreye girmesi ile bu rakam 120lt/saniyeye ulaşsa da yaz aylarındaki su ihtiyacı ortalama 150-175 lt/saniye civarında olduğu için, bu oran ilçenin su ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Keson kuyuları, su miktarında belli bir artışa neden olsa da bu suyun gerektiği kadar sıhhi olmadığı da bilinmektedir.¹³⁵

3.6.3.3. Köy Elektrifikasyonu ve Telefon Bağlantısı

Köy yerleşmelerinde bir başka altyapı sorunu da elektrifikasyondur. Ancak günümüzde özellikle kırsal kesimlerde bu konuda yeterli çalışmalar yapılmış ve ülkemizde elektriği olmayan köy kalmamıştır. Aynı durum Gölbaşı ilçesi içinde geçerli olup ilçeye bağlı köylerin tamamında elektrik enerjisinden faydalanılmaktadır.¹³⁶

Hızlı iletişimin önem kazandığı günümüzde, en çok kullanılan iletişim araçlarından biri telefondur. 1997 DİE verilerine göre ilçeye bağlı köylerin 24'ünde abone dağılımı vardır. Köylerdeki abone sayısı ise 1.904'tür.¹³⁷

1997'den bu yana Karabahşılı köyü dışında bütün köylerin telefon bağlantısı sağlanarak yut içi ve yut dışı telefon görüşmeleri sağlıklı bir şekilde yapılmaktadır.¹³⁸

¹³⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 30.

¹³⁶ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 17.

¹³⁷ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 18.

¹³⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 16.

Fotoğraf 16: Gölbaşı Elektrik Dağıtım Şebekesi

Fotoğraf 17: Gölbaşı Su Arıtma Tesisi

3.6.3.4. Kanalizasyon ve Diğer Altyapı Hizmetleri

Gölbaşı'nda, ilçe merkezi ve bağlı beldeler den başka sadece Cankara, Köşüklü ve Çatalağaç köylerinde kanalizasyon bulunmaktadır. Geriye kalan 30 köyde kanalizasyon olmaması bu konuda ilçede büyük bir açığın olduğunu göstermektedir.¹³⁹ Ev ünitesi içinde bulunan banyo, tuvalet ve mutfak gibi elemanların kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan sıvı atıkların köylerde genellikle lağım çukurlarına boşaltıldığını biliyoruz. Köylerde bu elemanlar ya hane içinde ya da hane dışında bulunmaktadır. Hane dışında bulunan elemanlar dahi ev eklentisi şeklinde evin bitişiğine inşa edildiği için lağım çukurları da eve en yakın yerde bulunmaktadır. Bu durum çevre sağlığı açısından olumsuz şartların oluşmasına neden olmaktadır.

İlçede bu konuda ciddi bir eksiklik olduğu için kanalizasyon hizmetlerinin tamamlanması amacıyla projeler hazırlanmakta ve bu projeler yürütülmektedir. Bunlardan biri “ Gölbaşı Kanalizasyon İnşaatı Projesi” olup 2005 yılı Aralık ayında büyük bir bölümü tamamlanan proje için İller Bankası 10. Bölge Müdürlüğünün göndermiş olduğu ödenekten faydalanılmıştır.¹⁴⁰

Gölbaşı ilçesindeki altyapı hizmetlerinden bir diğeri ise ilçe sınırlarından geçen petrol boru hatları ile ilgilidir. Bu petrol boru hatlarından NATO Petrol Boru Hattı İB-5 Pompa İstasyonu, ilçe merkezine 9 km Harmanlı kasabasına 3.5 km uzaklıkta olan ve Höyük Tepe denilen mevkide 36 dönümlük bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Bu istasyon 1957 yılında Milli Savunma Bakanlığının akaryakıt ihtiyacı ile herhangi bir savaş durumunda NATO'ya bağlı ülkelerin akaryakıt ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmıştır. İlçe içerisinden geçen bu hattın uzunluğu 65–70 km olup, Küçükören-Söğüt Mezrası'nda bulunan Aksu Çayı mevkiinden başlayıp Sürgü Kasabası Karayolları Bakım Evi alt kesimine kadar devam etmektedir(bkz. Harita 5).¹⁴¹

¹³⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 16.

¹⁴⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 23.

¹⁴¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 16.

İlçeden geçen diğer boru hattı ise BOTAŞ Doğalgaz Boru Hattıdır. Malatya-Gaziantep Doğalgaz İletişim Hattı adını taşıyan bu proje, Malatya'dan Adıyaman, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana ve Mersin illerine doğalgaz taşımak amacıyla hazırlanmıştır. 28 Şubat 2003 tarihinde başlayan proje 2005 yılında tamamlanmış ve Malatya, Gazi Antep, Kahraman Maraş, Adana ve Mersin illerinde doğalgaz kullanımına başlanmıştır. Bunun yanında Gölbaşı-Ozan köyünden doğalgaz çıkışlı Adıyaman hattı, Adıyaman-Şanlıurfa, Diyarbakır ve Elazığ hattı çalışmaları halen devam etmektedir. Cankara köyü yakınından geçen hattın Gölbaşı ilçesine girişi Malatya yönündendir.¹⁴²

3.6.4. İmar Hizmetleri

Ülkemizde köylerdeki imar faaliyetleri ve bu konuda yürütülmesi gereken hizmetler hakkında devletin düzenlemiş olduğu yasal düzenlemelerden ilki 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Yasası'nın 13. maddesi ile belirlenmiştir. Bu madde ile köy halkına yapılması zorunlu işler kapsamında, köye temiz içme suyu getirme, evleri ve ahırları ayrı ayrı inşa etme, her evde üstü kapalı bir helâ yapma, köyün gübreliliğini köyden uzak bir yere kurma, köyde bir meydan açma, köy odası ve köy misafir odası yapma, köyde bir mescit yapma gibi daha birçok faaliyet yer almaktadır.¹⁴³

Köy imarı konusunda diğer bir düzenleme 1958 tarihli 7116 sayılı yasa olup bu yasayla bölge planlama ve köy imarı konusunda bazı yenilikler getirilmiştir. Buna göre bölge, şehir, kasaba ve köylerin harita ve imar planını hazırlamak İmar ve İskân Bakanlığının görevleri içine dâhil edilmiştir. Köylerdeki imar ve planlama faaliyetlerine yönelik birçok yasa ve yönetmelik olmasına rağmen bu konuda köylerde olması gerektiği kadar ilerleme kaydedilememiştir.¹⁴⁴

Köylerde imar ve planlamaya dönük faaliyetler, köylerin daha çağdaş bir fiziki yapılanmaya gitmesi açısından önemlidir. Gölbaşı ilçesinde, Merkez, Belören ve

¹⁴² Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 16.

¹⁴³ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 342.

¹⁴⁴ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 342.

Harmanlı olmak üzere 3 bucak; Balkar, Belören ve Harmanlı olmak üzere 3 kasaba; 30 köyü ve 39 mezra vardır. Belören beldesinde 2, Balkar beldesinde 2, Harmanlı beldesinde 4 ve ilçe merkezinde 8 mahalle olup bu yerleşim birimlerinin¹⁴⁵ yapı teknolojisinden köy ev planlarına varana dek birçok konuda düzenleme yapılmasını esas alan imar ve planlama çalışmaları hakkındaki veriler şu şekildedir:

- 2006–2007 yılı itibariyle Gölbaşı ilçe merkezi ve beldelerinin tamamının imar planı yapılmıştır. Yine ilçedeki bütün mahalle ve köylerin kadastro çalışmaları tamamlanmış olup ilçenin kadastro işlemleri Besni Kadastro Müdürlüğüne bağlı Gölbaşı Kadastro Şefliği tarafından yürütülmektedir.¹⁴⁶
- İlçedeki imar faaliyetleri çerçevesinde, Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından 2005 yılında Savran köprüsünün onarımı, Köy Hizmetleri Gölbaşı Bakım Evinin onarımı, Yaylacık köy okulu WC inşaatı onarımı, Yukarı Karakuyu halı kursu onarımı, Köy Hizmetleri Gölbaşı Bakımevi kalorifer tesisatı yapımı için ödenek ayırmıştır. Yürütülen yatırımlar neticesinde bu bakım onarım ve inşaat çalışmaları tamamlanmıştır. Ayrıca aynı kurum tarafından, köylerde köylü işgücü ve maddi katkısı ile yapılmakta olan köy teşebbüslerini desteklemek amacıyla da ödenek ayrılmıştır.¹⁴⁷

Köylerdeki imar faaliyetlerini destekleyen bir başka kurum ise İl Özel İdare Müdürlüğüdür. 2006 yılında, ilçedeki köylerde yapılan faaliyetler için ödenek ayıran bu kurumun yardımları devam etmektedir. İl Özel İdare Müdürlüğü'nün 2006 yılı Ocak-Haziran ayları arasında ilçedeki köylerde yapmış olduğu yatırımlar şu şekildedir:

- Aktoprak, Aşağı Karakuyu, Aşağı Nasırlı, Bağlarbaşı ve Ozan köylerindeki camilerin onarımı; Çatalağaç köyü camiinin yapımı, Gedikli köyü, köy mezarlığı yıkama yapım yerinin inşası, Karaburun Köyü Camii inşaatı,

¹⁴⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 3.

¹⁴⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 18.

¹⁴⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 25- 26.

Meydan Köyü İlköğretim Okulu onarımı, Yukarı Çöplü Köyü Camiinin sıvası, Yarbaşı Köyü Halı Kursu WC inşaatı, Yukarı Karakuyu okul onarımı, Yeniköy okul ihata duvarı yapımı, Yukarı Nasırlı okul ihata duvarı yapımı.¹⁴⁸

İlçedeki imar faaliyetleri için 2006 yılı Ocak-Haziran döneminde KÖYDES (Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi) kapsamında “Gölbaşı Gölü Kenarı Peyzaj Çalışmaları”(bkz. EK A103, EK A104) için ödenek ayrılmıştır.¹⁴⁹

4. Gölbaşı İlçesinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

Gölbaşı, Adıyaman’a bağlı ilçeler arasında eğitim-öğretim düzeyi en yüksek olan ilçelerden biridir. İlçede anasınıfından yüksekokula kadar her türlü örgün eğitim kurumu bulunmaktadır. Ayrıca 1 adet motorlu taşıt sürücü kursu ile yaygın eğitim hizmetlerinin yürütüldüğü Halk Eğitim Merkezi de mevcuttur. 2 adet özel yurt bulunan ilçede¹⁵⁰ toplam öğrenci sayısı 10.035’tir. Bu öğrencilerden 1932’si lise, 7705’i ilköğretim ve 398’i de anasınıfı öğrencisidir.¹⁵¹

Gölbaşı’nda eğitim-öğretim faaliyetlerinden sorumlu kurum olan Gölbaşı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, “<http://golbasi02.meb.gov.tr>” internet adresiyle de hizmetlerini yürütmektedir.

İlçede eğitim ve öğretim faaliyetleri örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

4.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere amaca göre hazırlanmış programlarla, bir okul çatısı altında yapılan düzenli eğitim demektir.¹⁵²

¹⁴⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 26–27.

¹⁴⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 30.

¹⁵⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 7–8.

¹⁵¹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

¹⁵² Ercan Türk, Milli Eğitim Bakanlığında Yapısal Değişmeler ve Türk Eğitim Sistemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999, s.110.

Gölbashi ilçe merkezi ile bağlı köylerdeki örgün eğitim faaliyetleri toplam 49 okulda yürütölmektedir. Bu okullardan 5'i lise, 19'u ilköğretim okulu, 25'i de birleştirilmiş köy ilköğretim okuludur.¹⁵³

4.1.1. Okul Öncesi Eğitim

Gölbashi ilçesinde herhangi bir anaokulu bulunmamakta ancak okul öncesi eğitim ilköğretim okulları bünyesindeki ana sınıflarında yürütölmektedir. 2004–2007 eğitim-öğretim yılları arasında okul öncesi eğitim veren ilköğretim okulları ile okul bünyelerinde bulunan ana sınıflarının sayısı, öğretmen sayısı, öğrenci sayısı, sınıf kapasiteleri ve eksik-fazla öğrenci durumları, Tablo 36 ve 37'de belirtilmiştir.

Tablo 36: 2006–2007 Eğitim-Öğretim Yılında İlköğretim Okulları Bünyesindeki Anasınıfları¹⁵⁴

İlçe	Sıra No	Okulun Adı	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı				Toplam
				Yaş_4_E	Yaş_4_K	Yaş_5_E	Yaş_5_K	
	1	METEM	1	3	2	4	3	12
Gölbashi	2	60. Yıl İÖÖ	1	0	0	10	6	16
	3	Atatürk İÖÖ	1	2	1	4	12	19
	4	Cumhuriyet İÖÖ	2	2	2	21	13	38
	5	Gazi İÖÖ	1	0	0	13	14	27
	6	Kurugeçit İÖÖ	1	3	1	6	4	14
	7	Merkez İÖÖ	1	0	0	6	8	14
	8	Mimar Sinan İÖÖ	2	0	1	22	23	46
	9	Şh.Ah.Demir İÖÖ	1	12	15	0	0	27
	10	Yavuz İÖÖ	2	1	0	18	20	39
	11	Balkar İÖÖ	1	2	1	7	2	12
	12	Belören İÖÖ	1	5	4	6	5	20
	13	Harmanlı PİÖ	1	1	0	7	7	15

¹⁵³ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

¹⁵⁴ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

14	Karaburun İÖO	1	0	0	9	6	15
15	Savran İÖO	1	0	0	13	7	20
16	Y.Nasırlı İÖO	1	2	2	5	6	15
17	Akçabel İÖO	1	0	0	4	3	7
18	Maltepe İÖO	1	0	2	4	5	11
19	Kalemkaş BİÖO	1	2	3	3	2	10
20	Gedikli İÖO	1	0	0	5	6	11
21	Hamzalar İÖO	1	0	0	5	5	10
	Toplam	24	35	34	172	157	398

İlçe merkezi ve köylerdeki ilköğretim okullarında toplam 20 okulda anasınıfı vardır. METEM bünyesinde oluşturulmuş 1 anasınıfı ile bu sayı 21'e ulaşmıştır. Bütün bu okullardaki öğrenci sayısı 398'dir. Mimar Sinan İlköğretim Okulu 46, Yavuz İlköğretim Okulu 39, Cumhuriyet İlköğretim Okulu ise 38 öğrenci ile en çok anasınıfı öğrencisine sahip okullardır.

Okullardaki anasınıflarında, 4 ve 5 yaş grubu öğrencilere yönelik eğitim-öğretim hizmeti sunulmaktadır. Tabloya baktığımızda 5 yaş grubu çocukların ana sınıfına gönderilme oranlarının daha fazla olduğunu görüyoruz.

Tablo 37: 2004–2007 Yılları Arasında Anasınıflarının Derslik ve Öğrenci Sayıları¹⁵⁵

İlçe	Sıra No	Okul Adı	2004–2005 Eğitim-Öğretim Yılı		2005–2006 Eğitim-Öğretim Yılı		2006–2007 Eğitim-Öğretim Yılı	
			Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı
Gölbasi	1	METEM	-	-	-	-	1	12
	2	60. Yıl İÖO	-	-	1	21	1	16
	3	Atatürk İÖO	-	-	1	22	1	19
	4	Cumhuriyet İÖO	-	-	1	18	2	38
	5	Gazi İÖO	-	-	1	20	1	27

¹⁵⁵ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

6	Kurugeçit İÖO	-	-	1	21	1	14
7	Merkez İÖO	-	-	1	16	1	14
8	Mimar Sinan İÖO	-	-	2	39	2	46
9	Şh.Ah.Demir İÖO	-	-	1	20	1	27
10	Yavuz İÖO	-	-	2	37	2	39
11	Balkar İÖO	-	-	2	22	1	12
12	Belören İÖO	-	-	1	12	1	20
13	Harmanlı PİO	-	-	1	15	1	15
14	Karaburun İÖO	-	-	1	16	1	15
15	Savran İÖO	-	-	1	17	1	20
16	Y.Nasırlı İÖO	-	-	1	18	1	15
17	Akçabel İÖO	-	-	1	14	1	7
18	Maltepe İÖO	-	-	1	13	1	11
19	Kalemkaş BİÖO	-	-	1	10	1	10
20	Gedikli İÖO	-	-	1	10	1	11
21	Hamzalar İÖO	-	-	1	10	1	10
Toplam		22	371	23	371	24	398

İlçede, 2004–2005 eğitim-öğretim yılından 2006- 2007 eğitim-öğretim yılına kadar ana sınıfı öğrenci sayısının artmış olduğunu görüyoruz. Buna paralel olarak derslik sayısında da bir artış gözlenmektedir. Okullardaki öğrenci sayısına baktığımızda, bazı okullardaki ana sınıfı mevcudu bir önceki yıla göre artış gösterirken bazı okullarda bu sayı düşmüştür.

4.1.2. İlköğretim Okulları

İlköğretim, 6–14 yaş grubundaki öğrencilere temel beceri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresi olup ülkemizde zorunlu ve parasızdır. Türkiye’de ilköğretimle ilgili ilk çalışmalar 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile başlamıştır. İlköğretimde reform denilebilecek 8 yıllık kesintisiz eğitim 1997 tarihinde çıkarılan 4038 sayılı yasa ile kesinleşerek yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Hüseyin Öztürk, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Yayınlanmamış Ders Notları, Niğde, 2000, s. 68.

İlköğretim, zorunlu eğitimin ilk basamağı olması bakımından oldukça önemlidir. Hem bireysel hem de toplumsal faydaya dönük hizmet veren ilköğretim kurumlarının başarısı, bulunduğu yerleşim yerinin eğitim seviyesine büyük katkı sağlamaktadır.

Gölbaşı ilçesinde ilköğretim okullarının ilçe merkezi, köy ve kasabalardaki toplam sayısı 44 olup bu okullardan 16'sı ilköğretim okulu, 25'i birleştirilmiş sınıflı köy ilköğretim okuludur.

İlçede 2006-2007 eğitim-öğretim yılında faaliyet gösteren ilköğretim okulları ile bu okullardaki öğrenci, öğretmen, derslik sayıları ve diğer analizler hakkında değerlendirme yapabilmek için aşağıdaki tabloları inceleyeceğiz:

Tablo 38: Gölbaşı İlçe Merkezindeki İlköğretim Okulları¹⁵⁷

Sıra No	Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretim Şekli	Hizmete Giriş Tarihi	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
					Kız	Erkek	Toplam	
1	Atatürk İÖO	14	Normal	1962	182	211	393	20
2	60. Yıl İÖO	16	Normal	1984	254	251	505	25
3	Cumhuriyet İÖO	20	Normal	1976	295	270	565	26
4	Gazi İÖO	17	Normal	1951	236	265	501	23
5	Kurugeçit İÖO	14	Normal	1995	124	143	267	18
6	Merkez İÖO	12	Normal	1977	135	144	279	18
7	Mimar Sinan İÖO	17	İkili	1987	365	362	727	35
8	Şh.Ah.Demir İÖO	17	Normal	2004	218	227	445	20
9	Yavuz İÖO	14	İkili	1967	462	468	930	37
Toplam					2271	2341	4612	222

¹⁵⁷ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

Gölbaşı ilçe merkezinde 9 ilköğretim okulu vardır. Bu okullardan ilki 1951 tarihinde hizmete giren Gazi İlköğretim Okuludur. İlçenin en genç okulu olan Şehit Ahmet Demir İlköğretim Okulu 2004 yılında hizmete girmiştir. Bu okullardan Mimar Sinan ve Yavuz İlköğretim Okulunda ikili, diğer okullarda normal öğretim yapılmaktadır.

Okullardaki derslik sayısı açısından en fazla dersliğe sahip olanı Cumhuriyet İlköğretim Okulu, en az dersliğe sahip olanı ise Merkez İlköğretim Okulu'dur.

Gölbaşı ilçe merkezindeki ilköğretim okullarında toplam öğrenci sayısı 4612'dir. Bu okullardan en fazla mevcuda sahip olan Yavuz İlköğretim Okuludur. Daha sonra sıraya, Mimar Sinan İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 60. Yıl İlköğretim Okulu ve Gazi İlköğretim Okulu gelmektedir. İlçedeki ilköğretim okulları içerisinde en az öğrenciye sahip olanı ise Kurugeçit İlköğretim Okuludur.

İlçe merkezindeki bu okullardaki kız ve erkek öğrenci sayısının dağılımına baktığımız zaman kız ve erkek öğrenci sayıları arasında belirgin bir fark görülmektedir. Bu da ilçede ailelerin çocuk eğitimi konusunda kız-erkek ayırımı gözetmediklerini ortaya koymaktadır.

Gölbaşı ilçe merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin toplam sayısı 222'dir. Öğretmen sayılarının okullara dağılımına baktığımız zaman, okullardaki öğrenci sayısı ile öğretmen sayısı arasındaki paralellik dikkati çekmektedir. Öğrenci sayısına göre okulları sınıflandırdığımız zaman, öğretmen sayılarının da bu sınıflamada aynı doğrultuda yer aldığını görmekteyiz.

Gölbaşı ilçesine bağlı kasaba ve köylerde müstakil müdürlüklü ilköğretim okullarının yanı sıra birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulları da mevcuttur. Buna göre kasaba ve köylerdeki müstakil müdürlüklü ilköğretim okullarına ait sayısal analizler hakkında Tablo 39'a baktığımız zaman şunları görmekteyiz:

Tablo 39: Kasaba ve Köylerdeki Müstakil Müdürlüklü İlköğretim Okulları¹⁵⁸

İlçe	Sıra No	Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretim Şekli	Hizmete Giriş Tarihi	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
						Toplam	Toplam
Gölbashi	1	75. Yıl İMKB YİBO	16	Normal	2001	329	21
	2	Balkar İÖO	14	Normal	1968	390	18
	3	Belören İÖO	12	Normal	1930	246	15
	4	Çatalağaç İÖO	4	Normal	1964	155	9
	5	Harmanlı PİO	13	Normal	1927	295	14
	6	Karaburun İÖO	9	İkili	1964	185	12
	7	Savran İÖO	7	Normal	1959	179	10
	8	Y.Nasırlı İÖO	8	Normal	1958	188	8
	9	Akçabel İÖO	6	Normal	1940	117	8
	10	Maltepe İÖO	4	İkili	1967	120	5
Toplam						2204	120

Köy ve kasabalardaki müstakil müdürlüklü ilköğretim okullarının sayısı 10'dur. Bu okullardan 3'ü kasaba, 6'sı köy ilköğretim okuludur. Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre okulların açılmaya başladığı ilçede Harmanlı İlköğretim Okulu ilçedeki en eski okul olup 1927 tarihinde hizmete girmiştir

¹⁵⁸ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

Bu okullar içerisinde, 75. Yıl İMKB Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, en fazla dersliğe sahip olanı iken Çatalağaç ve Maltepe ilköğretim okulları 4 derslikle en az dersliğe sahip olan okullardır.

Kasaba ve köylerdeki ilköğretim okullarında toplam 2204 öğrenci vardır. Balkar İlköğretim Okulu en fazla öğrenciye sahip olan okuldur. Bu sıralamada Balkar İlköğretim Öğretim Okulunu, 75. Yıl İMKB Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Harmanlı Pansiyonlu İlköğretim Okulu takip etmektedir. Bu okullardaki toplam çalışan öğretmen sayısı ise 120'dir.

Tablo 40: Gölbaşı İlçesindeki Birleştirilmiş Köy İlköğretim Okulları¹⁵⁹

Sıra No	Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretim Şekli	Hizmete Giriş Tarihi	Öğrenci Sayısı Toplam	Öğretmen Sayısı Toplam
1	A.Yarbaşı BİÖÖ	5	Normal	1978	31	2
2	A.Azaplı BİÖÖ	3	Normal	1964	33	1
3	A.Karakuyu BİÖÖ	1	Normal	1968	48	1
4	A.Nasırlı BİÖÖ	1	İkili	1962	64	1
5	Akçakaya BİÖÖ	3	Normal	1959	10	1
6	Aktoprak BİÖÖ	1	Normal	1962	17	1
7	Cankara BİÖÖ	1	Normal	1965	21	0

¹⁵⁹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

8	Çakmak BİÖÖ	1	Normal	1967	32	2
9	Çataltepe Birleş. İÖÖ	1	Normal	1948	19	1
10	Çelik BİÖÖ	3	Normal	1956	26	0
11	Gedikli BİÖÖ	2	Normal	1965	76	3
12	Hacılar O.Karais BİÖÖ	2	Normal	1969	33	0
13	Hamzalar BİÖÖ	3	İkili	1965	81	4
14	Haydarlı BİÖÖ	1	Normal	1955	16	1
15	Kalemkaş BİÖÖ	3	Normal	1963	43	2
16	Küçükören BİÖÖ	2	Normal	1967	20	0
17	M.Z.Kıran BİÖÖ	1	İkili	1985	39	1
18	Meydan BİÖÖ	2	Normal	1937	61	3
19	Miçolar BİÖÖ	1	Normal	1971	27	1
20	Y.Çöplü BİÖÖ	1	Normal	1959	16	0
21	Y.Karakuyu BİÖÖ	2	Normal	1962	54	1
22	Yaylacık BİÖÖ	1	Normal	1960	16	1
23	Yeniköy BİÖÖ	1	Normal	1962	29	1

24	Yeşilova BİÖÖ	2	Normal	1958	63	2
25	Yıkıcak BİÖÖ	1	Normal	1991	14	1
Toplam					889	31

Gölbaşı ilçesine bağlı 23 köy ve 2 mezrada bulunan toplam 25 ilköğretim okulu birleştirilmiş sınıflıdır. Meydan BİÖÖ 1937 tarihinde açılmış olup ilçede açılan en eski okullardan biridir.

Bu okulların içerisinde en fazla dersliğe sahip olanı A.Yarbaşı BİÖÖ' dur. Yine bu okullar arasında derslik sayısı 1 olan okullar çoğunluğu oluşturmaktadır. Ayrıca A. Nasırlı, Hamzalar, M.Z. Kıran ve Maltepe BİÖ okullarının öğretim şekli ikili diğer birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının öğretim şekli normaldir.

Gölbaşı ilçesindeki birleştirilmiş sınıflı köy ilköğretim okullarındaki toplam öğrenci sayısı 889'dur. Hamzalar BİÖÖ 81 öğrenci mevcudu ile birleştirilmiş sınıflı köy ilköğretim okulları içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Akçakaya BİÖ Okulu ise 10 öğrenci ile en az mevcuda sahip olan okuldur. Bu okullarda hizmet veren toplam öğretmen sayısı da 31'dir.

Gölbaşı ilçesinde -2004–2005, 2005–2006 ve 2006–2007- eğitim-öğretim yıllarında, ilçe merkezindeki ilköğretim okulları ile köylerdeki müstakil müdürlüklü ve birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının toplam öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo 41 ve 42'de gösterilmiştir.

Tablo 41: Gölbaşı İlçesindeki İlköğretim Okullarında Yıllara Göre Toplam Öğrenci Sayısı¹⁶⁰

Okullar	Öğrenci Sayısı		
	Eğitim-Öğretim Yılı		
	2004-2005	2005-2006	2006-2007
İlçe M.İÖO	4718	4584	4612
Köy İÖO	2294	2103	2204
BİÖO	983	979	889
Toplam	7995	7666	7705

İlçe merkezi ilköğretim okullarındaki öğrenci sayısı bu üç eğitim- öğretim yılında dalgalı bir grafik sergilemekte ve köy ilköğretim okullarında da aynı durum gözlenmektedir. Ancak birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarındaki öğrenci sayısında yıllar itibariyle sürekli bir düşüş görmekteyiz. Taşınmalı eğitimin bu düşüşteki etkisinden söz edilebilir. Yine eğitim- öğretim yılına göre baktığımızda, 2004- 2005 eğitim- öğretim yılı okullarda en fazla öğrencinin bulunduğu dönem olarak görülmektedir. 2005-2006 eğitim- öğretim yılında görülen azalma, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında yeniden yükselme kaydetmiştir.

Tablo 42: Gölbaşı İlçesindeki İlköğretim Okullarında Çalışan Toplam Öğretmen Sayısı¹⁶¹

Öğretmen Sayısı	Eğitim-Öğretim Yılları		
	2004-2005	2005-2006	2006-2007
İlköğretim Okulları	345	351	342
B.İlköğretim Okulları	41	53	31

¹⁶⁰ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri.

¹⁶¹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

Toplam	386	404	373
---------------	-----	-----	-----

İlçedeki öğretmen sayısının yıllara göre dağılımına baktığımızda, 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007 eğitim-öğretim yıllarında toplam öğretmen sayısında dalgalı bir grafik görmekteyiz. Bu görünüm, müstakil müdürlüklü ilköğretim okulları ile birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında da aynı şekildedir. İlçede hizmet veren öğretmen sayısının en fazla olduğu yıl ise 2005- 2006 eğitim-öğretim yılıdır.

Her yıl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Orta Öğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, ilköğretim 2. kademe 8. sınıf öğrencilerinin fen ve Anadolu türü liselerde öğrenim görmek için girdikleri bir sınavdır. Gölbaşı ilçesinde bulunan ilköğretim okullarındaki 8. sınıf öğrencileri de her yıl bu sınavlara girmektedir.

2006–2007 eğitim-öğretim yılı itibariyle, OKS’ye giren öğrenciler ile bu sınavda başarılı olan öğrenci sayıları hakkında Tablo 43’e baktığımızda şu sonuçları görmekteyiz:

Tablo 43: Gölbaşı İlçesinde 2007 OKS İstatistiği¹⁶²

Sıra No	Okul Adı	LGS-ye giren	160 Barajını Aşanlar	Fen Lis. Yerleşen	Anadolu Türü Liselere Yerleşen	Çeşitli Mesl. Lisine Yerleşen	Toplam
1	60.Yıl İÖO	29	25		4	-	4
2	75.Yıl YİBO	70	57		3	3	6
3	Atatürk İÖO	23	23		1	2	3
4	Cumhuriyet İÖO	44	42		6	-	6
5	Gazi İÖO	36	33		4	3	7

¹⁶² İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

6	Kurugeçit İÖO	21	18		3	1	4
7	Merkez İÖO	32	30	1	7	1	9
8	Mimar Sinan İÖO	37	34		6	5	11
9	Şh.Ah.Demir İÖO	35	28		3	6	9
10	Yavuz İÖO	84	78		14	-	14
11	Balkar İÖO	6	6		3	-	3
12	Belören İÖO	14	14		1	-	1
13	Çatalağaç İÖÖ	14	14		3	-	3
14	Harmanlı PİO	41	34		5	5	10
15	Karaburun İÖO	8	8	1	2	2	5
16	Savran İÖO	8	8		1	1	2
17	Y.Nasırlı İÖO	4	4		0	0	
18	Akçabel İÖO	7	7			2	2
	Toplam	513	463	2	66	31	99

Gölbaşı ilçesinde 18 ilköğretim okulundan toplam 513 öğrenci OKS'ye girmiştir. Bu öğrencilerden 463'ü 160 barajını aşmış ve barajı aşan öğrencilerden 99'u bir orta öğretim kurumuna yerleşmiştir. Bu orta öğretim kurumlarından, en fazla Anadolu türü liselere, daha sonra meslek liselerine ve fen liselerine öğrenci yerleşmiştir.

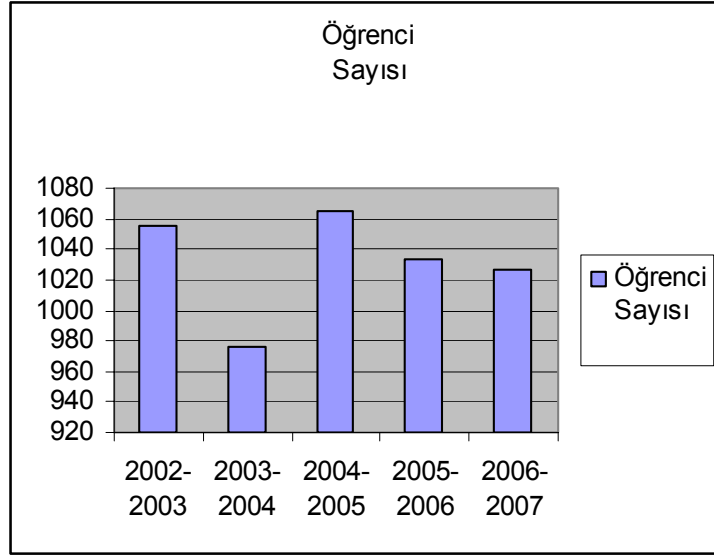
4.1.2.1. İlköğretime Kayıt Sayısı

İlköğretim okulları ile ilgili değerlendirmeye tabi tutulacak bir başka husus da ilköğretime kayıt sayısıdır. Gölbaşı ilçe merkezinde 2002–2003 eğitim-öğretim yılından 2006–2007 eğitim-öğretim yılına kadar geçen sürede ilköğretim okullarına yapılan kayıt sayısı hakkında Tablo 44 bilgi vermektedir:

Tablo 44: Gölbaşı İlçesinde İlköğretime Kayıt Sayısı¹⁶³

Yıllar	2002–2003	2003–2004	2004–2005	2005–2006	2006–2007
Öğrenci Sayısı	1056	976	1065	1034	1027

Grafik 1: Gölbaşı İlçesinde İlköğretime Kayıt Sayısı

Grafikte de görüldüğü gibi 2002–2003 eğitim-öğretim yılında 1056 olan sayı, 2003–2004 eğitim-öğretim yılında belirgin bir düşüş göstermiştir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında bu sayı önceki iki yıla göre artış gösterirken 2005–2006 ve 2006–2007 eğitim-öğretim yıllarında ilköğretime kaydı yapılan öğrenci sayısındaki azalma devam etmiştir.

¹⁶³ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

Gölbashi ilçesinde ilköğretime kaydı yapılan öğrenci sayısındaki bu azalma, eğitime verilen önemin azalmasından dolayı değil daha çok göç faktörüne dayanmaktadır.

4.1.2.2. Kütüphanecilik Faaliyetleri

Gölbashi'nda bulunan ilköğretim okullarındaki kütüphanelerde ve kitaplıklarda bulunan toplam kitap sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 45: İlköğretim Okullarında Kütüphanecilik Faaliyetleri¹⁶⁴

İlçe	Sıra No	Okul Adı	Kitaplıktaki Mevcut Kitap Sayısı
Gölbashi	1	60. Yıl İÖÖ	621
	2	75. Yıl İMKB YİBO	250
	3	Atatürk İÖÖ	375
	4	Cumhuriyet İÖÖ	470
	5	Gazi İÖÖ	650
	6	Kurugeçit İÖÖ	520
	7	Merkez İÖÖ	250
	8	Mimar Sinan İÖÖ	385
	9	Şh.Ah.Demir İÖÖ	1000
	10	Yavuz İÖÖ	790
	11	Balkar İÖÖ	180
	12	Belören İÖÖ	455
	13	Çatalağaç İÖÖ	300
	14	Harmanlı PİO	880
	15	Karaburun İÖÖ	230
	16	Savran İÖÖ	165
	17	Y.Nasırlı İÖÖ	150
	18	Akçabel İÖÖ	850
	19	A.Yarbaşı BİÖÖ	200
	20	A.Azaplı BİÖÖ	15
	21	A.Karakuyu BİÖÖ	38

¹⁶⁴ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

22	A.Nasırlı BİÖÖ	25
23	Akçakaya BİÖÖ	100
24	Aktoprak BİÖÖ	32
25	Cankara BİÖÖ	24
26	Çakmak BİÖÖ	34
27	Çataltepe BİÖÖ	144
28	Çelik BİÖÖ	45
29	Gedikli BİÖÖ	80
30	Hacılar BİÖÖ	26
31	Hamzalar BİÖÖ	83
32	Haydarlı BİÖÖ	34
33	Kalemkaş BİÖÖ	110
34	Küçükören BİÖÖ	62
35	M.Z.Kıran BİÖÖ	54
36	Maltepe İÖÖ	135
37	Meydan BİÖÖ	100
38	Mıçolar BİÖÖ	40
39	Y.Çöplü BİÖÖ	50
40	Y.Karakuyu BİÖÖ	74
41	Yaylacık BİÖÖ	20
42	Yeniköy BİÖÖ	50
43	Yeşilova BİÖÖ	45
44	Yıkıcak BİÖÖ	0

Gölbaşı ilçesinde toplam 44 ilköğretim okulu olup bu okullardan 43'ünde kütüphane ve kitaplık bulunmaktadır. Şh. Ahmet Demir İÖÖ, ilçede en zengin kütüphaneye sahip olan ilköğretim okuludur.

Köylerdeki birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarındaki kütüphanelerde genel olarak kitap sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Hatta bazı okullarda sadece küçük bir kitaplık şeklinde sınırlı sayıda kitap ile kütüphane hizmeti sunulmaktadır.

4.1.2.3. Bilgisayar Laboratuvarları

Okullardaki eğitim teknolojilerinin varlığı ve miktarı, o okulun eğitim kalitesine hizmet edecek unsurların arasında yer almaktadır. Günümüzde teknolojinin vazgeçilmez ürünlerinden biri olan bilgisayarlar evden işe, işten okula hemen her

yere girmiş vaziyettedir. Okullarda bulunan bilgisayarlar da öğrencilerin internet yoluyla bilgiye daha çabuk ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Gölbaşı'nda bulunan ilköğretim okullarından -özellikle ilçe merkezinde olanlarda- bilgisayar sınıfı oluşturma yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

İlçedeki ilköğretim okullarından sadece ilçe merkezindeki ilköğretim okulları ile 75.Yıl YİBO ve Harmanlı PİÖÖ'da bilgisayar laboratuvarı mevcut olup bu okullardaki bilgisayar sayısı ile diğer verileri değerlendirmek için Tablo 46'ya baktığımız zaman şunları görmekteyiz.

Tablo 46: İlköğretim Okullarında Bulunan Bilgisayar Laboratuvarları¹⁶⁵

Sıra No	Okul Adı	Laboratuvar Verimliliği	Bilgisayar Sayısı	Açık Olduğu Günler	Ders Dışındaki Saatlerde	
					Yararlanılıyor	Yararlanılmıyor
1	60. Yıl İÖÖ	Normal	16	Mesai Saati		X
2	M. Sinan İÖÖ	Normal	16	Mesai Saati		X
3	Kurugeçit İÖÖ	Normal	16	Mesai Saati		X
4	75.Yıl YİBO	Normal	37	Hergün	X	
5	Atatürk İÖÖ	Normal	16	Mesai Saati		X
6	Gazi İÖÖ	Normal	21	Mesai Saati		X
7	Merkez İÖÖ	Normal	21	Mesai Saati		X
8	Harmanlı PİÖÖ	Normal	11	Mesai Saati	X	

¹⁶⁵ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

9	Cumhuriyet İÖO	Normal	21	Mesai Saati	X	
10	Yavuz İÖO	Normal	21	Mesai Saati		X
11	Şh.Ah.Demir İÖO	Normal	21	Mesai Saati		X

Bu okullar içinde en fazla bilgisayara sahip olan okul 75.Yıl YİBO'dur. Bu okulda bilgisayar laboratuvarı her gün açık bulunmakta ve ders saati dışındaki zamanlarda da bilgisayarlardan istifade edilmektedir. Gazi İÖO, Merkez İÖO, Cumhuriyet İÖO, Yavuz İÖO ve Şh. Ah. Demir İÖO'nda bulunan bilgisayar laboratuvarında ise 21 adet bilgisayar bulunmaktadır. Bu laboratuvarlar sadece mesai saatlerinde açılmakta Cumhuriyet İÖO dışındaki diğer okullarda mesai saati dışında bilgisayarlardan yararlanılmamaktadır.

60. Yıl, M. Sinan, Kurugeçit ve Atatürk ilköğretim okullarındaki bilgisayar laboratuvarında ise 16 adet bilgisayar bulunmaktadır. Bu laboratuvarlar da sadece mesai saatlerinde açıktır ve ders saatleri dışındaki zamanlarda bilgisayarlardan faydalanılmamaktadır. Harmanlı PİÖO bilgisayar laboratuvarında ise 11 bilgisayar vardır. Mesai saatlerinde açık olan bu laboratuvardan ders saati dışındaki zamanlarda da yararlanılmaktadır.

4.1.3. Ortaöğretim Kurumları

Genel, mesleki, Anadolu, fen ve teknik öğretim kurumlarını kapsayan; ilköğretime dayalı, en az 3 yıl öğretim süresi olan eğitim-öğretim sürecine ortaöğretim denir.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Hüseyin Öztürk, a.g.e., s. 69.

Fotoğraf 18: Belören Lisesi

Gölbaşı ilçesindeki ortaöğretim kurumları ile bu okullardaki öğretmen ve öğrenci sayısı ile diğer veriler Tablo 47 'de gösterilmiştir.

Tablo 47: Gölbaşı İlçesinde Ortaöğretim Kurumları¹⁶⁷

Sıra No	Okul Adı		Ders-lik Sayı-sı	Öğ-re-tim Şek-li	Öğret-men Sayı-sı	Öğren-ci Sayı-Sı Toplam
1	Gölbaşı Lisesi	Merkez	35	İ	60	1220
1	Y.Dil Ağ.Lise	Merkez		N	0	55
2	Anadolu Lisesi	Merkez	11	N	20	224
3	METEM	Merkez	14	N	33	299
4	İmam Hatip L.	Merkez	4	N	12	46

¹⁶⁷ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

5	Belören Lisesi	Belören	3	N	7	88
Genel Toplam			-	-	135	1932

Gölbaşı ilçesinde toplam 5 lise vardır. Bu okullardan Belören Lisesi hariç diğerleri ilçe merkezindedir. Liselerdeki toplam öğrenci sayısı 1932'dir. Gölbaşı Lisesi, ilçede en fazla öğrenciye sahip olan orta öğretim kurumudur. Daha sonra sırayla, METEM, Anadolu Lisesi, Belören Lisesi ve İmam Hatip Lisesi yer almaktadır. İlçede ikili eğitim veren tek lise ise Gölbaşı Lisesidir. Bu orta öğretim kurumlarında toplam 135 öğretmen hizmet vermektedir.

İlçedeki liselerde bulunan bilgisayar sınıfları ile bu sınıflardaki bilgisayar sayısı ve kullanım şekli Tablo 48'de gösterilmiştir.

Tablo 48: Orta Öğretim Kurumlarında Bilgisayar Laboratuvarları¹⁶⁸

Sıra No	Okul Adı	Laboratuvar Verimliliği	Bilgisayar Sayısı	Açık Olduğu Günler	Ders Dışındaki Saatlerde	
					Yararlanılıyor	Yararlanılmıyor
1	Anadolu Lisesi	Normal	21	Mesai Saati		X
2	METEM	Normal	37	Mesai Saati	X	
3	İmam Hatip L.	Normal	11	Mesai Saati	X	
4	Belören Lisesi	Normal	22	Mesai Saati		X
5	Gölbaşı Lisesi	Normal	21	Mesai Saati	X	

¹⁶⁸ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

İlçedeki bütün liselerde bilgisayar laboratuvarı mevcuttur. Bu liselerde bilgisayar sınıfları mesai saatlerinde açık olup METEM, İmam Hatip Lisesi ve Gölbaşı Lisesinde ders dışı vakitlerde de bilgisayarlardan istifade edilebilmektedir.

Tablo 49: ÖSS Değerlendirme Tablosu¹⁶⁹

Yıllar	2002			2003			2004			2005			2006		
Bölümler	Lisans	Ön Lisans	Açık Öğr.	Lisans	Ön Lisans	Açık Öğr.	Lisans	Ön Lisans	Açık Öğr.	Lisans	Ön Lisans	Açık Öğr.	Lisans	Ön Lisans	Açık Öğr.
Kazanan Sayısı	51	5	0	41	5	1	33	4	0	18	1	8	13	2	3
Gölbaşı Lisesi	13	0	0	8	0	1	18	0	0	14	0	0	9	0	1
Anadolu Lisesi	32	0	0	32	0	0	13	0	0	3	1	6	1	0	0
İmam Hat. Lisesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0
Metem	4	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Belören Lisesi	2	4	0	0	5	0	2	4	0	0	0	2	2	2	2

Bilindiği gibi orta öğretimden sonraki eğitim kademesi lisans eğitimidir. Bunun için öğrenciler, her yıl ÖSYM tarafından düzenlenen seçme ve yerleştirme sınavına girmektedir. Gölbaşı ilçesinde de ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin 2002 tarihinden itibaren ÖSS’de elde ettikleri başarılar ile herhangi bir yüksek öğretim kurumuna yerleşen öğrenci sayısı Tablo 49’da verilmiştir.

2002 yılında 56, 2003 yılında 47, 2004 yılında 37, 2005 yılında 27 ve 2006 yılında 18 öğrenci herhangi bir yüksek öğretim kurumuna yerleşmiştir.

¹⁶⁹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

4.1.4. Yüksek Öğretim

Yükseköğretim, en az 4 yarıyılı içine alan ve Türk milli eğitim sisteminin içinde olan eğitim-öğretim kuruluşlarıdır.¹⁷⁰ Gölbaşı Meslek Yüksek Okulu, Gölbaşı ilçesinde bulunan tek yüksek öğretim kurumu olup okulun kuruluşu, gelişimi ve yapısı şu şekildedir:

27.06.1987 yılında Gaziantep Üniversitesine bağlı olarak kurulan Adıyaman Eğitim Fakültesi, 1 Mart 2006 tarih ve 5467 sayılı kanunla, 17 Mart 2006 tarih ve 26111 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren kanunla; bünyesine kazandırılan 3 fakülte,1 Yüksekokul ve 4 Meslek Yüksek Okulu ile Adıyaman Üniversitesi statüsünün kazanmıştır. Adıyaman Üniversitesinin kurulması ile birlikte, 547 sayılı YÖK kanununun 2880 sayılı kanunla değişik 7-d/2. Maddesi uyarınca 1988 yılında Gaziantep Üniversitesine bağlı olarak kurulan Gölbaşı Meslek Yüksek Okulu, 5467 sayılı kanunla 2006 yılında Adıyaman Üniversitesi’ne bağlı bir birim haline gelmiştir.

Gölbaşı Meslek Yüksek Okulu bünyesinde, Bilgisayar Tekn. ve Prg., İşletme ve Muhasebe bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümlerde toplam 154 öğrenci öğrenim görmektedir. 6 idari personel ve 6 akademik personelin bulunduğu Gölbaşı Meslek Yüksek Okulu’nun şu anki müdürü Doç. Dr. İrfan Şiap’tır. Diğer akademik personelin isimleri ise şu şekildedir: Öğr.Grv. Mehmet Akça (Md.Yrd.), Öğr.Grv. Mahmut kahraman, Öğr.Grv. Mustafa Pektaş, Öğr.Grv. Mehmet Öztürk, Öğr.Grv. M.Emin Özdemir.

Gölbaşı ilçesi sınırlarında olan Gölbaşı Meslek Yüksek Okulu, Adıyaman Üniversitesi merkez kampusuna 64 km mesafede, Gölbaşı Gölü’nün kıyısındadır. Yüksekokulun kampus alanı yaklaşık olarak 20000 m²’dir. Yüksekokul kampusu içerisinde idari kısımlardan başka 4 adet derslik, 1 adet bilgisayar laboratuvarı, 1 adet yemekhane ve 1 adet kütüphane salonu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yüksekokul

¹⁷⁰ Hüseyin Öztürk, **a.g.e.**, s. 73.

binasında 18 apart daireden oluşan 84 kişilik öğrenci yurdu mevcuttur. Öğrencilerin yararlanması için bir adet kantin binası, futbol, voleybol, basketbol, hentbol vb. sporların yapıldığı sahalar da yer almaktadır. Bunun yanında kampus içerisinde iki adet yüzme havuzu da vardır.¹⁷¹

4.2. Yaygın Eğitim

Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere; gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında ve dışında olanların ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda; ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde yaşam boyu yapılan eğitim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüne yaygın eğitim denir.¹⁷²

Gölbaşı ilçesinde hizmet veren yaygın eğitim faaliyetleri, ilçe merkezinde bulunan Halk Eğitim Merkezi ve dershaneler aracılığı ile yürütülmektedir.

Bu bölümde, ilçede yer alan yaygın eğitim kurumları ile bunların çalışmalarından söz edeceğiz.

4.2.1. Halk Eğitim Merkezi

Yaygın eğitim, öğrencilerin okuma- yazma öğrenmeleri ve eksik eğitimlerinin tamamlamalarının yanı sıra öğrencilerin bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarını kolaylaştırıcı eğitim olanağı sağlamak gibi hizmetler de sunmaktadır. Bu tür hizmetlerin verildiği yaygın eğitim kurumlarından biri de Halk Eğitim Merkezleri olup¹⁷³, Gölbaşı ilçesindeki yaygın eğitim faaliyetleri, Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğüne yürütülmektedir. Halk Eğitim Merkezi, 5 öğretmeni ile¹⁷⁴ Bilgisayar, El Sanatları, Giyim ve Okuma-Yazma kursları

¹⁷¹ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.edu.tr/akademik/index.php?cat=4&sayfa=Golbasimyo> (25.06.2007).

¹⁷² Ercan Türk, **a.g.e.**, s. 128-129.

¹⁷³ Ercan Türk **a.g.e.**, s. 127-128.

¹⁷⁴ **İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.**

vermektedir.¹⁷⁵ Ayrıca Halk Oyunları, Uygulamalı Tiyatro Kursu, Yabancı Dil İngilizce, Yabancı Dil Almanca, Tekvando Kursu, Basketbol Kursu, Voleybol Kursu, Anadolu ve Fen Liselerine Hazırlık Kursu, Üniversite Hazırlık Kursu ve Bağlama Kursu gibi alanlarda da sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁷⁶

Bu faaliyetler ve etkinlikler dâhilinde yapılan çalışmalar şunlardır:

Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından “Ulusal Eğitime Destek Kampanyası” kapsamında, 9 Eylül 2005 – 3 Mayıs 2006 tarihleri arasında düzenlenen okuma-yazma, mesleki teknik, sosyal ve kültürel kurslar ile bu kurslara katılan öğrenci sayıları şu şekildedir:

I. Kademe okuma-yazma eğitimi için 15 kurs açılmış ve bu kurslara, 180’i kadın 50’si erkek toplam 230 öğrenci katılmıştır. Kurs sonunda yapılan değerlendirmeler neticesinde ise kadınlardan 64’ü, erkeklerden ise 5’i belge almaya hak kazanmıştır.

II. Kademe okuma-yazma eğitimi için 7 kurs açılmış ve bu kurslara toplam 102 öğrenci müracaat etmiştir. 62 kadın ve 40 erkeğin katıldığı bu kurslar neticesinde, 36 kadın 29 erkek belge almaya hak kazanmıştır. Böylece 2006 yılında ilçede okuma yazma bilmeyen 134 kişi okuma-yazma öğrenmiştir.¹⁷⁷

Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi tarafından 2005–2006 öğretim yılında çeşitli alanlarda düzenlenen mesleki ve teknik kurs sayısı 43’tür. Bu kurslara toplam 2.818 kursiyer katılmıştır. Kursiyerlerden 1.285’i kadın, 1.533’ü ise erkektir.

Gölbaşı ilçesinde açılan mesleki-teknik kurslar ile bu kurslara katılan öğrenci sayısı şu şekildedir:

¹⁷⁵(Çevrimiçi) <http://www.golbasihem.com/index.php?pid=7> (25.06.2007).

¹⁷⁶ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 10.

¹⁷⁷ **İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri**.

Tablo 50: Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Tarafından Açılan Mesleki ve Teknik Kurslar¹⁷⁸

Kursun Cinsi	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı		
		Kadın	Erkek	Toplam
Halı	41	508	0	508
Giyim- Hazır Giyim	7	141	0	141
El Sanatları	5	60	0	60
Kırk Yama	1	15	0	15
Singer-Nakış	1	15	0	15
Makine Nakış	4	60	0	60
İngilizce	2	20	22	42
Bilgisayar	6	61	80	141
C.Bakımı-Kuaförlük	3	52	0	52
Avcı Eğitim	2	0	71	71
Kalorifer Ateşleme	3	0	100	100

Mesleki ve teknik alanda açılan bu kurslar içerisinde en fazla katılım halı kurslarına olmuştur. Daha sonra giyim, bilgisayar ve kalorifer ateşleme kursları ilgi gören diğer faaliyet alanları içerisinde yer almaktadır.

Halk Eğitim Merkezi tarafından sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında 11 kurs açılmış ve bu kurslara 184'ü kadın, 194'ü erkek toplam 378 kursiyer katılmıştır.¹⁷⁹ Düzenlenen bu kurslar ile öğrenci sayıları aşağıdaki Tablo 51'de belirtilmiştir:

Tablo 51: Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Tarafından Açılan Sosyal ve Kültürel İçerikli Kurslar¹⁸⁰

Kursun Cinsi	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı		
		Kadın	Erkek	Toplam
Bağlama	1	20	15	35
Uyg. Tiyatro	3	24	26	50
Halk Oyunları	7	162	150	312
Çocuk Gelişimi	3	36	20	56

¹⁷⁸ (Çevrimiçi) <http://www.golbasihem.com/index.php> (27.06.2007).

¹⁷⁹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

¹⁸⁰ (Çevrimiçi) <http://www.golbasihem.com/index.php> (27.06.2007).

ÖSS Hazırlık	7	38	57	95
Matematik-Geometri	2	17	38	55
OKS Hazırlık	54	449	573	1042
Voleybol-Hentbol	2	10	35	45
Step-Aerobik	1	15	10	25
Taek Won-Do	1	10	20	30
Futbol-Basketbol	1	0	25	25
Kick Boks	1	0	40	40
Unutulmaya Yüz Tutmuş El Sanatları	1	10	0	10

Eğitimden spora farklı alanlarda açılan bu kurslara büyük ilgi gösterilmiştir. Özellikle OKS hazırlık kursları ile halk oyunları kurslarına katılım dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 19: Halı Kursunda Halı Dokuyan Kadınlar (Balkar Kasabası)

4.2.2. Dershaneler

Yaygın eğitim kurumlarından biri de dershanelerdir. Dershaneler OKS Hazırlık Kursları ile ilköğretim öğrencilerini Anadolu ve fen türü liselere giriş sınavı için; orta öğretim öğrencileri ve orta öğretim mezunlarını da ÖSS'ye hazırlık için hızlandırılmış öğretim faaliyeti sunan yaygın eğitim kurumlarındadır. Gölbaşı

ilçesinde hizmet veren dershaneler ile bu dershanelerdeki öğrenci sayıları ve başarılı olan öğrenci sayıları Tablo 52’de belirtilmiştir.

Tablo 52: Gölbaşı İlçesinde Faaliyet Gösteren Dershaneler ile Öğrenci Başarı Durumları¹⁸¹

Dershane Adı	2002		2003		2004		2005		2006	
	Öğrenci Sayısı	Kazanan Öğrenci	Öğrenci Sayısı	Kazanan Öğrenci	Öğrenci Sayısı	Kazanan Öğrenci	Öğrenci Sayısı	Kazanan Öğrenci	Öğrenci Sayısı	Kazanan Öğrenci
Merkez	204	47	210	56	234	68	225	57	205	60
Final Dergisi	95	45	85	43	90	45	115	56	109	47
Hügem	0	0	0	0	0	0	0	0	175	52
Zirveki Öğrt.	0	0	0	0	0	0	0	0	120	34
Mavi Murat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Gölbaşı ilçesinde 5 dershane bulunmaktadır. Bunlardan Özel Mavi Murat Dergisi Dershanesi, 2006–2007 eğitim-öğretim yılında hizmete girmiştir. Dershanelerdeki öğrenci sayıları ile sınavlarda başarılı olan öğrenci sayılarını karşılaştırdığımız zaman öğrencilerin %25 - %30’unun başarı gösterdikleri gözlenmektedir.

4.3. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Personel Durumu ve Yapılan Faaliyetler

4.3.1. Personel Durumu

Gölbaşı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nde toplam 76 personel çalışmaktadır. Bu personelin 63’ü memur, 11’i sözleşmeli çalışan ve 2’si geçici işçidir.¹⁸²

¹⁸¹ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

¹⁸² İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

4.3.2. Yapılan Faaliyetler

2005–2006 ve 2006–2007 eğitim-öğretim yıllarında ülkemiz genelinde de uygulanan “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” ile devamsız olan öğrencilerin eğitim hayatına kazandırılmaları için Gölbaşı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 2 ikna grubu oluşturulmuştur. Bu ikna grupları, tespit edilen devamsız öğrencilerin aileleri ile iletişime geçerek belirli sayıda öğrencinin okullara devamını sağlamıştır. Bu kampanyalardan başka İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün öncülüğünde, çok sayıda okulun tamiratının yanı sıra bazı okullar için de yeni bina çalışmaları başlatılmıştır.¹⁸³

5. Gölbaşı İlçesinde Dini Kurumlar

Bir inanç sistemi olan din, kültürü oluşturan en önemli öğelerden biridir. Kültürel coğrafya bağlamında temel taşlardan sayılan din, kültürel yayılmacılık ve kültürel yayılma gibi yaklaşımlara konu olmakta ve incelenmektedir.¹⁸⁴ Ayrıca sosyoloji de sosyal yapı içerisinde kültürel tamamlayıcı olarak inançların yapıyı meydana getiren önemli unsurlardan biri olarak görmektedir.¹⁸⁵

Buna göre 50 cami olan Gölbaşı ilçesinde, bu camilerden 43’ü kadrolu, 7’si kadrosuz olarak hizmetlerini yürütmektedir. Mevcut camilerden 5 tanesi ise çift kadroludur. 41 imam-hatip, 2 vekil imam-hatip ve 7 müezzin kayyımın görev yaptığı camilerde, toplam 50 din görevlisi çalışmaktadır.¹⁸⁶ Bunun yanı sıra ilçe merkezinde 9 camii vardır. Bunlardan Günaydın Camii ilçede yapılan ilk camii olup 1954’te inşa edilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸³ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

¹⁸⁴ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s. 204.

¹⁸⁵ Mustafa Erkal, a.g.e., s.180.

¹⁸⁶ Gölbaşı Müftülüğü Brifing Raporu, 2007, s.1.

¹⁸⁷(Çevrimiçi) <http://golbasi.8m.com/idari.html#muftu> (15.07.2007).

Fotoğraf 20: Merkez Ulu Camii

Gölbaşı'nda dini hizmet veren bir başka kurum ise Kuran kurslarıdır. İlçede, 1 kadrolu bayan öğretici, 5 fahri bayan öğretici ve 5 kısmî zamanlı bayan öğretici ile hizmet veren toplam 9 Kuran kursu olup bu kurslardaki toplam öğrenci sayısı 275'tir. Kur'an kurslarındaki öğrencilerin tamamı bayandır.¹⁸⁸ İlçe merkezi dahil kasaba ve köylerdeki Kur'an kursları şu şekildedir:

1. Merkez Kız Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
2. Ulu Camii Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
3. Kurugeçit Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
4. Belören Kasabası Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
5. Balkar Beldesi Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
6. Harmanlı Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
7. Karaburun Köyü Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
8. Ozan Köyü Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü)
9. Yeşil Ova Kur'an Kursu (Kız Kur'an Kursu-Gündüzlü Eğitime Ara verildi)¹⁸⁹

¹⁸⁸ Gölbaşı Müftlüğü Brifing Raporu, 2007, s.2.

¹⁸⁹ Gölbaşı Müftlüğü Brifing Raporu, 2007, s.2.

Bilindiği üzere ülkemizde din ve dini kurumlar ile ilgili her türlü işlem ve denetim Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. İl merkezleri ve ilçelerdeki Müftülükler Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı birimlerdir. Gölbaşı İlçe Müftülüğü de 1 müftü, 1 V.H.K.İ. memuru, 1 şoför ve 1 hizmetli ile hizmet vermektedir.¹⁹⁰

6. Gölbaşı İlçesinde Sağlık Hizmetleri

Sağlık, insan yaşam kalitesini birinci dereceden etkileyen unsurlardan biridir. Günümüzde sağlık problemlerinin çözümüne dönük tetkik ve teşhis işlemlerinin yapıldığı sağlık birimleri genel olarak; devlet hastaneleri, Sağlık ocakları, sağlık evleri, 112 Acil sağlık servisleri gibi kurum ve kuruluşlardır. Sağlık hizmetlerinin sunulduğu bu birimlerin yerleşim yerlerindeki varlığı, sayısı ve sunulan hizmet kalitesi, o yerleşim yerinin gelişmişlik düzeyini ortaya koymasından önem arz etmektedir.

Gölbaşı ilçesinde sağlık hizmetleri Gölbaşı Devlet Hastanesi ile ilçe merkezinde ve kasabalarda bulunan sağlık ocakları, 112 Acil Servisi, AÇS-AP Merkezi ve köylerdeki sağlık evleri ve 1 adet özel sağlık kuruluşu aracılığı ile yürütülmektedir.

6.1. Gölbaşı Devlet Hastanesi

1993 tarihinde inşa edilen ve aynı yıl hizmete giren Gölbaşı Devlet Hastanesi, 14 oda, 46 yatak kapasitesi, 2 ameliyathane ve 149 personel ile hizmet vermektedir.¹⁹¹

2006 yılında 13 poliklinikle muayene yapılan hastanede,¹⁹² 10 uzman, 9 pratisyen hekim ile 50 ebe ve hemşire bulunmaktadır.

Hastanede branşlarına göre uzman hekim durumu şu şekildedir:

¹⁹⁰ Gölbaşı Müftülüğü Brifing Raporu, 2007, s.1.

¹⁹¹ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.7.

¹⁹² Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.11.

1 çocuk sağ. hastalıkları uzmanı, 2 kadın hastalıkları ve doğum uzmanı, 1 ortopedi ve travmatoloji uzmanı¹⁹³, 1 anesteziyoloji ve rean. uzmanı, 1 genel cerrah, 1 enfeksiyon hastalıkları uzmanı, 1 iç hastalıkları uzmanı, 1 üroloji uzmanı, 1 kulak burun boğaz hastalıkları uzmanı.¹⁹⁴

Gölbaşı Devlet Hastanesinde 2002 yılında 10, 2005 yılında 12 poliklinik varken 2006 yılında bu sayı 13'e yükselmiştir. Buna paralel olarak, muayene sayısı da 2002 yılından 2006 yılına kadar artış göstermiştir. Hastanede 2002 yılında toplam 79.502 hasta, 2005 yılında 105.610 ve 2006 yılında 109.815 hasta muayene edilmiştir.¹⁹⁵ Hastanedeki oda sayısı ve özellikleri ise şu şekildedir¹⁹⁶:

1 yataklı oda sayısı	: 4
2 yataklı oda sayısı	: -
3 yataklı oda sayısı	: 6
4 yataklı oda sayısı	: -
5 ve üzeri yataklı oda sayısı	: 4
Toplam	: 14

2 ameliyathanesi olan hastanenin bu ameliyathaneleri uygun şartlardadır. Gölbaşı Devlet Hastanesinde, 2005 yılında 3 diyaliz cihazı ile 16 diyaliz hastası tedavi görürken 2006 yılında 4 diyaliz cihazı ile 19 diyaliz hastası tedavi edilmiştir. Diyalizde çalışan hekim sayısı ise 2005 yılında 3 iken 2006 yılında bu sayı 2'ye düşmüştür. Bunun yanında hastaneye 2 hemodiyaliz cihazı daha alınması planlanmaktadır.¹⁹⁷

Devlet Hastanesinin 112 Acil Servis Polikliniğinde 5 acil servis nöbetçisi hekim görev yapmaktadır. Günlük ortalama 156 acil hasta bu birime müracaat

¹⁹³ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.10.

¹⁹⁴ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.9.

¹⁹⁵ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.11.

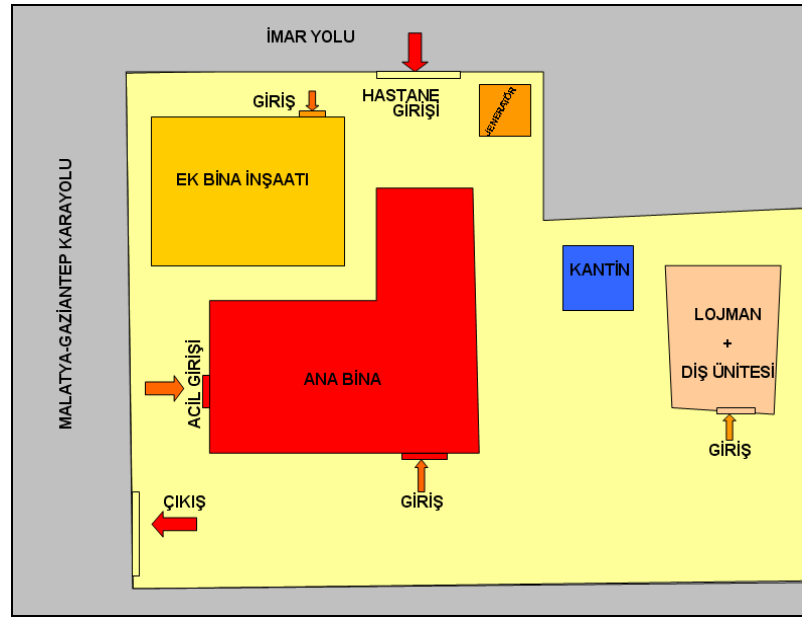
¹⁹⁶ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.7.

¹⁹⁷ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.13, 16.

etmektedir.¹⁹⁸ Ayrıca 112 Acil Servisine ait biri gezici sağlık aracı olmak üzere 3 ambulans ve 2 hizmet aracı vardır.¹⁹⁹

Göz hastalıkları teşhis ve tedavi cihazları olmasına rağmen hekim ihtiyacı olan hastanenin otomasyonu geliştirilmelidir. Hastane ana binası verilen hizmetler için yeterli gelmediğinden inşasına başlanan ek hizmet binasının 29.10.2007 tarihinde bitirilmesi planlanmaktadır.²⁰⁰ Ayrıca hastane alanı içerisinde 10 adet lojman bulunmaktadır.²⁰¹

Şekil 1: Gölbaşı Devlet Hastanesi²⁰²

¹⁹⁸ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.12.

¹⁹⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 6.

²⁰⁰ Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu, s.16.

²⁰¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s.6.

²⁰² Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu.

6.2. Gölbaşı İlçesinde Sağlık Ocakları ve Diğer Sağlık Kuruluşları

Gölbaşı ilçe merkezinde 1 ve 2 Nolu olmak üzere 2 sağlık ocağı ile ana çocuk sağlığı ve aile planlaması tabipliği bulunmaktadır.²⁰³

Harmanlı, Belören ve Balkar kasabalarında da sağlık ocakları olup bu sağlık ocaklarına bağlı 8 sağlık evi bulunmakta ancak bu sağlık evleri ebe olmadığı için kullanılmamaktadır.²⁰⁴

25.12.2006 tarihinde Adıyaman genelinde başlatılan Aile Hekimliği Sistemi'ne bağlı olarak, Gölbaşı ilçesinde de 14 aile hekimliği birimi ve 1 toplum sağlığı merkezi kurulmuştur.²⁰⁵

6.3. Çevre Sağlık Hizmetleri

Gölbaşı ilçesinde çevre sağlık hizmetleri ile ilgili iş ve işlemler, Merkez 1 Nolu Sağlık Ocağı tarafından gözetlenip denetlenmektedir. İlçede bulunan sıhhi müesseselerin denetimleri İlçe Kontrol Ekipleri tarafından belirli aralıklarla yapılmaktadır. Denetimler sonucu tespit edilen eksiklikler konusunda iş yeri sahiplerine gerekli tedbirlerin alınması hususunda uyarıda bulunulup zaman tanınmakta ve gerekli durumlarda yasal işlemler yapılmaktadır.²⁰⁶ İlçede bulunan gayri sıhhi müesseseler ile bunların sayıları şu şekildedir²⁰⁷:

Akaryakıt İstasyonu	8
LPG Dolu Tesisi	3
Tüpçü	10
Diğer	10
Toplam	31

²⁰³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 5.

²⁰⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 5-6.

²⁰⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 5.

²⁰⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 7.

²⁰⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 6-7.

6.4. Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı

Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı, 2006 yılı itibariyle, 10 uzman hekim, 25 pratisyen hekim, 4 özel SK tam zamanlı çalışan pratisyen hekim, 55 hemşire ve 33 ebe ile çalışmalarını yürütmektedir. Sağlık Grup Başkanlığı, ilçede 2000, 2003, 2005 ve 2006 yıllarında DBT-3, Kızamık, BCG, Hepatit 3 aşuları ile ilgili uygulamalar yapmıştır. Aynı zamanda ilçedeki Yeşil Kart işlemleri de Sağlık Grup Başkanlığının gözetiminde, 1 ve 2 Nolu sağlık ocaklarında yürütülmektedir. Gölbaşı ilçesinde 2006 yılına kadar 22.221 kişiye Yeşil Kart verilmiştir.²⁰⁸

7. Gölbaşı İlçesinde Basın- Yayın Kuruluşları

Henüz 1958 yılında ilçe olmasına rağmen hızla gelişen ve büyüyen Gölbaşı'nda, sosyal yapının içerisinde etkili olan çok sayıda basın- yayın kuruluşu vardır. İlçede haftalık siyasi gazetelerden başka kültür sanat dergileri ve iki de özel radyo istasyonu vardır.

7.1. Alternatif Bakış Gazetesi²⁰⁹

Kenan Tezerdi'nin 1998 yılının Kasım ayında kurduğu Alternatif Bakış gazetesi, haftalık yayın yapan siyasi bir gazetedir. Gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü Betül Tezerdi, muhabirleri Bilal Turan ve Hüseyin Şeker'dir. İlçe genelinde 140 aboneli olan gazetenin haftalık tirajı 500'dür.

7.2. Türkay Gazetesi²¹⁰

Bilal Yücel tarafından kurulan Türkay gazetesi, 1 Kasım 1999 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Gölbaşı'nda kurulan gazetenin yazı işleri müdürü Ekrem Kordis'tir. Serkan Sarı, Mehmet Karaoğlu ve Ahmet Kınacı'nın muhabirliğinde çalışmalarını yürüten gazetenin haftalık tirajı 500, abone sayısı ise 100'dür.

²⁰⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 5,7.

²⁰⁹ Kenan Tezerdi, Gölbaşı Merkez, 1971 Doğumlu, Lise Mezunu, Gazeteci.

²¹⁰ Bilal Yücel, Gölbaşı Merkez, 1952 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu, Emekli Öğretmen-Gazeteci.

7.3. Çağdaş Gölbaşı Gazetesi²¹¹

1 Haziran 1997 tarihinde, Yılmaz Öztürk tarafından kurulmuştur. Refika Öztürk'ün yazı işleri müdürlüğünü yaptığı Çağdaş Gölbaşı, haftalık siyasi gazete olup genel yayın yönetmeni Engin Öztürk'tür. 100 abonesi olan gazetenin haftalık tirajı 500'dür. Gazetenin muhabirleri ise Mehmet Altuntaş, Yusuf Tıraş ve Mehmet Çoban'dır.

7.4. Anadolu Dergisi²¹²

Aylık güncel, siyasi ve kültürel bir dergi olan Anadolu dergisi, 2004 yılında yayın hayatına başlamıştır. Avrupa'da ve ülke içerisinde temsilcilikleri olan derginin sahibi ve genel yayın sorumlusu Mustafa Alpay'dır (bkz. EK A.155). Derginin yayım kurulu ise şu şekildedir:

- Yazı İşleri Müdürü: Mehmet Işıklar
- Editör: A. Hamdi Özer
- Editör Yardımcısı: Elif Niran Alpay

Yayın hayatına kısa bir süre ara veren derginin basımına yakın zamanda yeniden başlanacaktır.

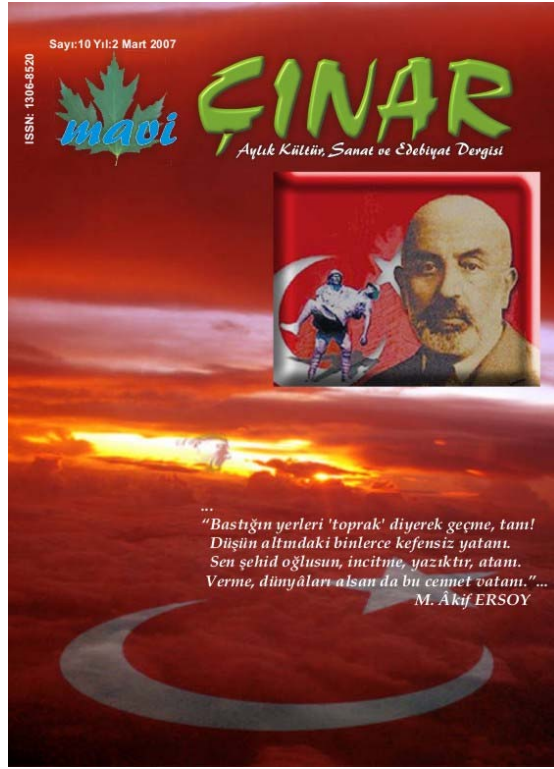
7.5. Mavi Çınar Dergisi²¹³

2006 yılının haziran ayında ilk sayısını çıkaran Mavi Çınar, kültür, sanat ve edebiyat konulu zengin bir içerik ile yayın hayatına başlamıştır. 2007 yılı mayıs ayından beri çalışmalarını durduran derginin sahibi Cuma Kabakçı olup genel yayın yönetmeliğini Seydi Kabakçı, yazı işleri müdürlüğünü ise Turan Saföz yapmıştır.

²¹¹ Yılmaz Öztürk, **Gölbaşı Merkez**, 1956 Doğumlu, Ön Lisans Mezunu, Emekli Öğretmen-Gazeteci.

²¹² **Anadolu Dergisi**: Aylık Güncel Siyasi ve Kültürel Dergi, Yıl 4, Sayı 37-38.

²¹³ **Mavi Çınar Dergisi**, 12, 2007: 1 ;(Çevrimiçi) <http://mavicinar.blogspot.com/> (30.10.2007).

Fotoğraf 21: Mavi Çınar Dergisi

Fotoğraf 22: Alternatif Bakış Gazetesi

MERKEZ İLKÖĞRETİM OKULUNUN ÇATISI KIŞA HAZIR MI?

30 yılı aşkın bir mazisi olan Gölbaşı'nın ilk ortaokulu yeni adıyla Merkez İlköğretim okulu ilk defa bu yıl onanmaya çalışıldı. Geçtiğimiz yıl binanın lavabo ve wc'lerinde onarım çalışmaları yapıldı. Bu yılda okulun iş ve dış duvarlarında tamirat ve

boyama yapıldı. Okul Aile Birliği Başkanı Erdoğan ERSOY, Cumhuriyet Mahallesi Muhtar H. Yüksel FİLİK ve Okul Aile Birliği Üyelerinin gösterdikleri yoğun çabalar sonucu İlçe Milli Eğitim'de katkılarıyla bazı onarım çalışmaları gerçekleştirildi. Fakat okulun genel bakımının yerel imkanları aşması nedeniyle çok sayıda öğrenci velisi kendi aralarında topladıkları imzalarla okulun ciddi bir onarımdan geçmesi için ilgili mercilere ulaştılar.

Muhtar H. Yüksel FİLİK, Okul Aile Birliği Başkanı Erdoğan ERSOY ve Okul Müdürü Şerif ÖZDEMİR, le birlikte bir heyet oluşturularak Adıyaman Valisi Sayın Halil İŞİK ziyaret edildi. Sayın Vali Halil İŞİK heyete gerekli ilgiyi göstererek İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gereğinin yapılması için talimat verdi.

İl Milli Eğitim Müdürü heyetin bu talebini değerlendireceğini belirtti.

Bu çalışmaların ardından Merkez İlköğretim okuluna 160 mlyarlık keşif özeti gitti. Ancak sonuç olarak onarım yapılmamış, heyet de okulun çatısının kış mevsimini geçirecek durumda olmadığını, çatının acil onarım görmesi gerektiğini, bu konuda ilgililerin yardımını beklediklerini belirtti.

KARDELEN DERNEĞİNDEN UZATILAN YARDIM ELİ

Gölbaşı esnafının kendi aralarında birleşerek kurdukları Kardelel Derneği hayır yapma konusunda dur durak bilmiyor. Kardelel Derneği

boyunca Gölbaşı'nın bütün mahallelerindeki durumu iyi olmayan ailelere gıda yardımıda bulunacaklarını belirtti. Dernek ilk olarak dağıtım Cumhuriyet Mahallesinden başladı. Başkan Ekinci, Gölbaşı'ndan sonra gıda yardımı yapmak için Harmanlı Köyüne geçeceklerini söyledi.

Dernek Başkanı, Ramazan ayından sonra Kükür ve Eğitim faaliyetlerine ağırlık vereceklerini söyledi. Kardelel Derneğinin

Fotoğraf 23: Türkay Gazetesi

Çağdaş Gölbaşı Gazetesi www.cagdasgolbas.org

Seni bizüzel gymişim içime gavurun kız Bir kurşunda vurdular İkimizi Gülmüyor, yaprak tıtır, tohum uşur Aca güller kızanr hikayemizi.

YL : 8 SAYI : 164 HAFTALIK BAĞIMSIZ SİYASİ GAZETE 27 EYLÜL 2004 PAZARTESİ FİYATI : 250.000 TL.

9.Kuru Üzüm Festivali Yapıldı

Gölbaşı 9. Kuru Peygamber Üzümlü Festivali 24-25 Eylül günü yapıldı. Gölbaşı kuru Peygamber üzümü festivali 24 Eylül Cuma günü Belediye Dünün salonunda" Başçelik paneli ile başladı. Sincik İmam ve Harran Üniversitesinden akademisyenlerin katıldığı panelde konuşuldu. Panelistler Gölbaşı'nda bağcılığın geliştirilmesi ve endüstriyel üzüm yetiştiriciliği hakkında bilgi verdiler. Festival etkinlikleri aynı gün öğleden sonra saat 15:00'de hükümet koruğu önünde yapılan teyrik yarışması töreniyle devam etti. Teyrik törenine katılan Adıyaman'ın yeni valisi Hikmet TAN, Gölbaşı'nın adı

Öncesinden duyduğuna ve gelmek istediğini kasmetin böyle güzel bir güne denk geldiğini belirtti. Adıyaman valisi olarak ilk ziyaretini Gölbaşı'na yapmaktatmatluk duyuyorum dedi. AK Parti Adıyaman Milletvekili Mahmut Göksu'da Devamı Sayfa: 2'de

Toplu Konut İdaresi Başkanı Karay: **Konular Temmuz'da Gölbaşı'nda**
Toplu konular Temmuz 2005'de başlatılacaktır. Kuru Üzüm Festivali nedeniyle Gölbaşı'na gelen TOKİ başkan vekili Ercan Karay, Toplu Konut İdaresince Gölbaşı'nda yapılan konutları ziyaret ederek çeşitli açıklamalarda bulundu. Kuru Üzüm Festivali ödtü yarışmasının ardından topluca konut alanında gidilen vatandaşlar ve TOKİ Başkan vekili Ercan Karay burada çalışmalar hakkında açıklamalarda bulundu. Konut alanında düzenlenen törene katılan Vali Hikmet TAN, Hentiz görevde bulunduğın ve Adıyaman valisi olarak ilk ziyaretini Gölbaşı'na yaptığını belirtti. Bu güzel ıcrata emeği geçen herkesi kutlayorum" dedi." AK Parti Adıyaman milletvekili Mahmut GÖKSU ise konuşmasında; Toplu konut inşaatının Gölbaşı'nın gelişimini değiştireceğini ve yeni iş imkanları yaratacağını söyleyerek geçmişte yıllarca süren kooperatif evlerinin yerine TOKİ'nin 400 günde teslim etmesi TOKİ'ye olan güveni artırmaktadır. Devamı: Sayfa: 4'de

Gölbaşı Kaymakamı Hatipoğlu Veda etti
Kaymakam Numan Hatipoğlu Rülümet Kanğı önünde halk ve kamu çalışanları ile vedalaştı... Yazısı Gazetemizin 3. sayfasında

9. Kuru Peygamber Üzümlü Festival Haberleri Sayfa'2 de

Şiir Gecesi sayfa: 4'de

5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü
Eğitim-Sen Gölbaşı Temsilciliği 5- Ekim Öğretmenler Günü dolayısıyla bir gece düzenledi. Yemekli ve müzikli olarak düzenlenen gecede 5 ekim dolayısıyla öğretmenler arasında tanışma, birlik ve dayanışma mesajları verilecek. Mesteğin ulusal ve uluslararası sorunları konuşulacak. Daha sonra müzik eşliğinde yemek yeyip eğlenecekler. Eğitim-Sen Gölbaşı Temsilciliği

Fotoğraf 24: Çağdaş Gölbaşı Gazetesi

7.6. Şahin Fm²¹⁴

104.0 MHz'de yayın yapan Şahin Fm, 1995 yılında çalışmalarına başlamıştır. Daha çok müzik yayını yapılan radyo, www.sahinfm.com.tr adresi üzerinden de dinlenebilmektedir. Radyonun yönetim kurulu başkanlığını Şahin İrendeli, genel yayın koordinatörlüğünü Uğur İrendeli; genel yayın yönetmenliğini Onur İrendeli, muhabirliğini ise Erdem Balta ve Hasan Özdemir yapmaktadır.

7.7. Uzman Fm²¹⁵

Gölbaşı'nda kurulan ilk yerel radyodur. 13 Eylül 1993 yılında Ali Kuşoğlu tarafından kurulmuştur. İlçenin sosyo- kültürel yapısına katkıda bulunmayı amaçlayan radyoda, Yusuf Kuşoğlu, Fatih Kuşoğlu ve Görkem Kaya çalışmaktadır.

8. Gölbaşı İlçesinin Sosyal Yapısı İçerisinde Etkili Olan Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Önemli yolların geçtiği bir kavşak noktasında olmasından dolayı gelişen ve büyüyen Gölbaşı ilçesi, çevre il ve ilçelerden göç alması bakımından kozmopolit bir görünümündedir. Bu zengin yapı, ilçenin sosyo-kültürel yapısına da yansımış durumdadır. Bunun yanı sıra Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında, 872 ilçe arasında 299. sırada yer alan Gölbaşı aynı zamanda üçüncü grup gelişmişlik düzeyiyle Adıyaman'ın ilçeleri içerisinde en gelişmiş ilçe olarak yerini almıştır.²¹⁶

Sosyal yapıyı meydana getiren unsurlardan birinin de kültürel tamamlayıcılar olduğundan söz etmiştik. Bu bölümde Gölbaşı'nın sosyal ve kültürel dokusuna zenginlik katan müesseselerden söz edeceğiz.

²¹⁴ Şahin İrendeli, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Gazeteci.

²¹⁵ Yusuf Kuşoğlu, **Gölbaşı Merkez**, 1968 Doğumlu, Yüksekokul Mezunu, Uzman Fm Genel Yayın Yönetmeni.

²¹⁶ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 3.

8.1. Dernekler

Gölbaşı ilçesinde faaliyet gösteren 22 adet dernek bulunmaktadır.²¹⁷ Bu dernekler çeşitli etkinliklerle çalışmalarını yürütmektedir.

8.2. Halk Kütüphanesi

Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi, Gölbaşı İlçe Müftülüğü hizmet binasının alt katında 1 memur ve 1 hizmetli ile faaliyetlerini yürütmektedir. Hafta içi her gün öğrencilere ve halka açık olan kütüphanede, 31 Aralık 2005 tarihi itibariyle 11.471 adet kitap bulunmaktadır.²¹⁸

8.3. Spor Kulüpleri

Gölbaşı ilçesinde spor faaliyetleri daha çok Gölbaşı Belediye Spor Kulübü bünyesinde yapılmaktadır. 27.06.1980 yılında kurulan müessese, futbol, voleybol, yüzme, karate ve kıkırcık box dallarında çalışmalarını sürdürmektedir. Kırmızı-Beyaz renkler ile sembolize edilen Gölbaşı Belediye Spor Kulübü, 300 civarında lisanslı sporcuya sahiptir.²¹⁹ İlçedeki bu sportif faaliyetler, 1 açık, 1 kapalı olmak üzere 2 spor salonu ve 2 halı sahada yapılmaktadır.²²⁰

8.4. Vakıflar

8.4.1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Vakıf Arazileri

Bir mal veya mülkün gelirlerini hayır işlerine tahsis etme işinin organize edildiği kurumlar olan vakıflar,²²¹ Osmanlı Devleti'nde oldukça gelişmiş ve yaygınlaşmış tesislerden biriydi.

²¹⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 5.

²¹⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 11.

²¹⁹ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman-gsim.gov.tr/sicil/kulup.htm> (28.07.2007) ; (Çevrimiçi) <http://golbasi.8m.com/spor.html> (28.07.2007).

²²⁰ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri.

²²¹ D. Mehmet Doğan, a.g.s., s. 1018.

Birçok amaca hizmet eden vakıfların varlıklarının idame ettirilebilmesi için sürekli gelire ihtiyaç duyulmuş bunun için vakıf kurucusu tarafından vakfa taşınır- taşınmaz mallar hibe edilmiştir.²²² Bu tarz vakıf yapılanmaları Besni Kazası'nda da oluşmuştur.

Bekir Bey isminde birinin yaptırmış olduğu Medrese-i Bekir Bey'in kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte Osmanlı döneminde ihtiyaçlarının karşılanması için, Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı Serenk Mezrası'nın tamamı bu vakıf üzerine vakfedilmiştir.²²³

Ayrıca Medine-i Münevvere Vakfının harcamaları için de- Besni Kazası dâhilinde Abbasiler zamanından beri gelir bölgesi olarak tayin edilen - 1530 tarihine isabet eden kayıtlarda, Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı Maltolu Köyü'ndeki malikânelerden ½'lik hisse de bu vakfın giderleri için ayrılmıştır.²²⁴

Bunun yanı sıra yine Besni Kazası'nda bulunan ve sadece 1530 tarihli kayıtlarda görülen; Alay Baba Zaviyesi kapsamında kurulan vakfın giderleri ve ihtiyaçları için de Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı Kuruca Aruk ve Sahranca mezraları vakıf cinsinden hibe edilmiştir.²²⁵

8.4.2. Gölbaşı İlçesinde Vakıflar

8.4.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Gölbaşı ilçesinde yardıma muhtaç ailelere maddi destek sağlamak bakımından en fazla faaliyet gösteren kuruluş Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'dır. Vakfın aynî ve nakdî olmak üzere yapmış olduğu yardım faaliyetleri şu şekildedir:

²²² Yusuf Halaçoğlu, **XIV- XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 157.

²²³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**,s. 232.

²²⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**,s. 233.

²²⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**,s. 240.

- 2005 yılında 5416 aileye 536.996.00 YTL tutarında nakdi; 8272 aileye de 150.648.47 YTL tutarındaki ayni yardım olmak üzere, 14.188 aileye toplam 687.644.47 YTL,
- 2006 yılının ilk 6 aylık dönemi içerisinde, 1987 aileye 206.251.00 YTL tutarında nakdi; 530 aileye de 40.713.00 YTL tutarında ayni yardım olmak üzere, 2517 aileye toplam 246.964.00 YTL yardım gerçekleştirilmiştir.²²⁶

8.4.2.2. Diğer Vakıflar

İlçede faaliyet gösteren diğer vakıflar ise Diyanet Vakfı ve Cem Vakfı'dır. Cem Vakfı, çalışmalarını Hacı Bektaş-ı Veli Kültür ve Tanıtma Derneği bünyesinde yürütmektedir (bkz. EK A.144) (bkz. EK A.145) (bkz. EK A.146).²²⁷

²²⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 4.

²²⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 4.

B. İDARİ YAPI

1. Gölbaşı İlçesinin İdari Yapısı

1.1. Osmanlı İdari Yapısı Altında Gölbaşı ve Çevresi

Osmanlı hâkimiyetinden önce Adıyaman ve çevresi Memluklu hâkimiyeti altında, Memlukluların Halep Eyaleti'ne tâbi Türkmen beyleri tarafından yönetilmiştir.²²⁸ Önce Yıldırım Bayezid zamanında ele geçirilen Besni²²⁹, Moğol istilasından sonra yeniden Memluklu hâkimiyetine girse de²³⁰ Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir.²³¹

Adıyaman yöresinin tamamen Osmanlı nüfuzu altına girmesinden sonra, Osmanlı idari teşkilatında Besni'nin bir nahiyesi konumuna olan Hısn-ı Mansur, 1519 tarihi itibariyle Gerger, Kâhta ve Besni ile beraber Maraş Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline getirilmiş, 1531 tarihinde ise kaza olarak Elbistan Sancağı'na bağlanmıştır.²³² 1563 yılında yeniden Maraş'a bağlanan ve kaza olarak 19. yüzyıla kadar bu durumda kalan Adıyaman, Tanzimat döneminde yapılan idari düzenlemelerle 1841'de kaza, 1849'da da sancak olarak Diyarbakır Vilayeti'ne bağlanmıştır.²³³ Besni, Kâhta ve Siverek ise kaza olarak Adıyaman'a bağlanmış ancak 1859'da Malatya'nın sancak olması ile birlikte Adıyaman tekrar kaza yapılarak Malatya Sancağı'na bağlanmıştır.²³⁴ 1883 tarihinde Elazığ Vilayeti'ne bağlı olarak gördüğümüz Adıyaman, Cumhuriyetin ilanı ile Malatya'nın bir ilçesi haline getirilmiştir.²³⁵

²²⁸ Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 8.

²²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I, Ankara, 1988, s.300.

²³⁰ Mehmet Taşdemir, "Besni", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s.541.

²³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.II, Ankara, 1983, s.276.

²³² Yusuf Halaçoğlu, "Adıyaman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1982, s.377.

²³³ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.377-378.

²³⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, "Adıyaman" Maddesi, Anadolu Yayıncılık, C.I, İstanbul, 1981, s.198.

²³⁵ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.m.**, s.378.

Osmanlı hâkimiyetinin yörede tesis edilmesinden sonra tutulan tahrir defterleri, araştırma sahamız olan Gölbaşı ve yakın çevresi hakkında birçok bilginin derlenmesini sağlamıştır. İncelenen bu tahrir defterlerinde -1519 tarihli idari taksimata göre- Besni'ye bağlı bir nahiye olarak gördüğümüz Gölbaşı'nın²³⁶ Osmanlı idari yapılanması içerisindeki konumu şu şekilde olmuştur:

Osmanlı'nın Besni'yi ele geçirmesinden sonra burası Vilâyet-i Arab'a dâhil edilmiştir.²³⁷ Osmanlı'nın Adıyaman ve çevresini ele geçirmesiyle birlikte resmi kayıtlarda ismine rastladığımız Gölbaşı, 1519 tarihli bu idari taksimata göre, Besni Kazası'na bağlı bir nahiye²³⁸ olarak görülmektedir.

1524 tarihli Osmanlı tahririne göre, Besni Kazası, Kâhta- Gerger Sancağı'na dâhildir. 1530–1560 tarihleri arasında Malatya Sancağı'na bağlı olarak gördüğümüz Besni²³⁹, Malatya Sancağı'nın Vilâyet-i Rum'a bağlı olmasından²⁴⁰ dolayı 1519'dan 1559 yılına kadar Rum Beylerbeyliği'ne bağlı olmuştur. Gölbaşı ise bu süreç içerisinde konumunda hiçbir değişme olmadan Besni Kazası'na bağlı bir nahiye olarak kalmıştır.²⁴¹

Osmanlı'nın iradesi ile beyliğin başında bulunan Şehsuvaroğlu Ali Bey'in 1522 tarihinde öldürülmesinden sonra²⁴² Dulkadir Beyliği kaldırılmış yerine Maraş merkezli Dulkadriye Eyaleti kurulmuştur. 1559 tarihinde Dulkadriye Eyaletine bağlanan Besni, daha sonra tekrar Vilâyet-i Rum'a ve 1563 tarihinden sonra 19. yy'a

²³⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 13- 14.

²³⁷ Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş: Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, C.2, Ankara,2000, s.95.

²³⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**,s. 13-14.

²³⁹ Alparslan Demir, **XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve EkonomikYapı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara, 2007, s. 44-45, (Çevrimiçi) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/2377.pdf>, 03 Kasım 2007.

²⁴⁰ İ. Metin Kunt, **Sancaktan Eyalete: 1550–1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1978, s.128.

²⁴¹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.13-14.

²⁴² Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları Beyliği", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, C.VI, s.809.

kadar Dulkadiye Eyaleti dâhilinde, Malatya Sancağı'na bağlı olarak idare edilmiştir.²⁴³

1530'dan itibaren Alaybeyiler* tarafından idare olunan Besni, 1564'de kadar Behlül Bey tarafından idare edilmiş bu tarihten sonra ise Behlül Bey'in oğlu Seydi Ahmet Alaybeyi olmuştur.²⁴⁴ Aynı tarihte kazadan sorumlu dizdar* Ali iken, 1547'de Tökrölce ve 1560 tarihinde ise Ali Veled kale dizdarlığı yapmışlardır. Bunun yanı sıra 1552 tarihli kayıtlarda Besni kadısı olarak İskender görülmektedir.²⁴⁵

1.2. Gölbaşı İlçesinin İdari Yapısı

Gölbaşı'nın ilçe yapılması, Adıyaman'ın il Besni'nin de ilçe olmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. 1 Nisan 1958 tarihinde ilçe olan Gölbaşı'nın idari yapısı,²⁴⁶ Merkez, Belören ve Harmanlı olmak üzere 3 bucak, Belören, Balkar ve Harmanlı olmak üzere 3 kasaba, 30 köy ve 39 mezradan oluşmaktadır(bkz. Harita 2).²⁴⁷

Toplam 16 mahalle bulunan ilçede, bu mahallelerin 8'i ilçe merkezinde, 2 tanesi Belören, 2 tanesi Balkar ve 4 tanesi de Harmanlı beldesindedir.²⁴⁸

²⁴³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 12-13.

* "Alaybeyi, bir sancaktaki veya beylerbeyilikteki tımarlı sipahilerin en yüksek amiridir. Sancakbeyinden sonra sancaktaki en yetkili askeri amirdir." Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.23.

²⁴⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.22.

* "Dizdar, kaleleri daimi surette beklemeye ve müdafaaya memur olan askerlerin komutanıdır. Görevleri ise hudut boylarında kaleyi her türlü tehlikeye karşı korumaktır. Hudut boylarında değilse şehrin asayişinde rol oynayan bir nevi garnizon komutanıdır. Bazı durumlarda subaşı ile birlikte hareket ettikleri de olmuştur." Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.23.

²⁴⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 24- 25.

²⁴⁶ "Adıyaman'ın İdari Tarihi", (Çevrimiçi)

<http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/idaritarih.asp?men=0>, (30.07.2007).

²⁴⁷ Kaymakamlık Brifing Raporu, 2006, s. 3.

²⁴⁸ Kaymakamlık Brifing Raporu, 2006, s. 3.

1.2.1. Mahallî İdareler

1.2.1.1. Gölbaşı Kaymakamlığı

1958 tarihinde ilçe olmasıyla birlikte birçok idari birimle beraber Gölbaşı Kaymakamlığı da kurulmuştur. Gölbaşı ilçesinin ilk kaymakamı Necdet Onut olup daha sonra sırayla; Fuat Uğur, M.Zeki Şengül, Efnan Özbuğrul, Taner Koçyıldırım, Ş.Ergün Özakman, Nuri Şimşek, R.Kemali Akay, Akif Solak, Şinasi Kuş, Nedim Özırmak, Fikret Deniz, Enver Ünsal, Necati Küçükdumlu, Celalettin Yüksel, Candan Eren, M.Turan Çuhadar, Şeref Ataklı, Tahsin Kurtbeyoğlu²⁴⁹ ve Sefer Yılmaz görevde bulunmuşlardır. Gölbaşı'nda kaymakamlık görevini şu an 2007 yılının Ekim ayında göreve başlayan Bünyamin Yıldız yürütmektedir.

Fotoğraf 25: Gölbaşı Hükümet Konağı

²⁴⁹ (Çevrimiçi) <http://golbasi.8m.com/idari.html> (28.07.2007).

İlçede Gölbaşı Kaymakamlığına bağlı kurumlar ise şunlardır²⁵⁰:

- İlçe Nüfus Müdürlüğü
- PTT Müdürlüğü
- Sivil Savunma Müdürlüğü
- Orman İşletme Şefliği
- Esnaf ve Sanatkârlar Odası
- Tapu Sicil Müdürlüğü
- Milli Eğitim Müdürlüğü
- Mal Müdürlüğü
- İlçe Özel İdare Müdürlüğü
- İlçe Müftülüğü
- Devlet hastanesi
- İlçe Tarım Müdürlüğü

1.2.1.2. Gölbaşı Belediyesi

Gölbaşı'nın 1958 yılında ilçe olması ile kurulan Gölbaşı Belediyesi, 33 memur, 8 daimi ve 96 geçici işçi olmak üzere toplam 137 çalışanı ile hizmet vermektedir.

Belediyenin, 1 makam aracı, 2 otomobili, 3 jeepe, 2 pikapı, 3,5 tonluk 2 ve 10 tonluk 4 adet kamyoneti, 1 greyderi, 1 kepçe, 1 silindir ve 1 süpürge makinesi, 2 motosikleti, 1 çöp aracı, 1 bordürmatik makinesi, 1 kombaktör ve 1 adet çim makinesi vardır.²⁵¹

Kuruluşundan itibaren, 6 belediye başkanın hizmet verdiği ilçede, bu belediye başkanlarının isimleri ile hizmet verdikleri dönemler şu şekildedir²⁵²:

²⁵⁰ (Çevrimiçi) <http://golbasi.8m.com/idari.html> (28.07.2007).

²⁵¹ **Gölbaşı Belediyesi 2006 Yılı Faaliyet Raporu.**

²⁵² (Çevrimiçi) <http://golbasi.8m.com/idari.html> (28.07.2007).

Turan Özdemir
(1,2,3,4,6,7. Dönem)

Sait Esen
(5. Dönem)

Sait Özer
(10. Dönem)

Yusuf Özdemir
(8,9,11. Dönem)

Kurugeçit Mahallesi, Fatih Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Yeni Mahalle, Mimar Sinan Mahallesi, Asfalt Mahallesi, Hürriyet Mahallesi ve Yavuz Selim Mahallesi olmak üzere sekiz mahalle bulunan ilçe merkezinde belediye hizmetleri gerek yol yapım çalışmaları gerek kaldırım, şebeke, kanalizasyon, çevre düzenlemeleri ile sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında devam etmektedir.

Fotoğraf 26: Gölbaşı Belediye Binası

Gölbaşı ilçesinde 2004–2005 yılları içerisinde toplam 11.80 metre, 2006 yılı içerisinde ise 7.135 metre yol asfaltlanmıştır. Bunun yanı sıra Arnavut ve kilitli taşlarla yapılan yollar da mevcut olup belirtilen verilerin haricindedir. İlçede çok

sayıda cadde ve kaldırımda da gerekli düzenlemeler yapılmış, bu cadde ve sokaklardaki kaldırım düzenlemeleri tamamlanmış durumdadır.

Çevre düzenlemeleri kapsamında, ilçede bir çok noktada refüj, çim ve peyzaj çalışması yapılmıştır. İlçe merkezinde park ihtiyacı olan mahallelere yeni parklar yapılmış aynı zamanda diğer parkların yenileme ve düzenleme çalışmaları da devam etmektedir. Bunlardan başka ilçe geneline 2000 civarında ağaç dikilmiş ve bu ağaçların bakımı sağlanarak yeşillendirilmiştir.²⁵³

Gölbaşı Belediyesi, yapmış olduğu çalışmalarla ilçe kanalizasyon sisteminin %80'ini tamamlamış ve imar planını da hazırlamıştır.²⁵⁴ Gölbaşı Organize Sanayi Bölgesi imar plân çalışması, Gölbaşı Belediyesi tarafından yaptırılmış, Bayındırlık Bakanlığı tarafından da onaylanmıştır.

Özellikle yaz aylarında ortaya çıkan su sorunu ilçenin önemli bir sorunudur. Bu sorunun çözümü için belediye birçok projeye imza atmıştır. Şebeke çalışmaları kapsamında ise ilçede yeni açılan ve su şebekesi bulunmayan toplam 1750 metrelik araziye yeni su hattı çekilmiştir.

Belediyenin 2006 yılı mali bütçesi şu şekildedir:

Gider Toplamı.....	4.914.529,64 YTL
İller Bankası Aylık Hisse.....	2.238.484,85 YTL
Belediye Geliri.....	1.614.342,17YTL
Gelir Toplamı.....	3.852.827,02 YTL ²⁵⁵

1.2.1.3. Balkar Belediyesi

26 Aralık 1994 tarih ve 94/43898 sayılı kararname ile kurulan Balkar Belediyesi, 04.06.1995 yılında yapılan yerel seçimler neticesi Kadir Kuşçu'nun belediye başkanın seçilmesiyle hizmetlerine başlamıştır.²⁵⁶

²⁵³ Gölbaşı Belediyesi 2006 Yılı Faaliyet Raporu.

²⁵⁴ Kaymakamlık Brifing Raporu, 2006, s. 18.

²⁵⁵ Gölbaşı Belediyesi 2006 Yılı Faaliyet Raporu.

18 Nisan 1999 yerel seçimlerinde belediye başkanlığı görevini devralan Orhan Orhan, 28 Mart 2004 yılı yerel seçimlerinde yeniden belediye başkanı seçilmiştir.²⁵⁷

İmar planı yapılmış olan belediyenin, Asfalt ve Cumhuriyet olmak üzere iki mahallesi vardır.²⁵⁸

1.2.1.4. Belören Belediyesi

1968 yılında kasaba statüsüne kavuşan Belören, Merkez ve Cumhuriyet olmak üzere iki mahalleye sahiptir. 14 memur ve 2 geçici işçi ile hizmet sunan belediyenin imar ve kanalizasyon işleri tamamlanmış durumdadır.²⁵⁹ Jandarma karakolu, sağlık ocağı, tarım kredi kooperatifi ve 2 camii olan ilçede biri ilköğretim diğeri lise olmak üzere iki eğitim-öğretim kurumu mevcuttur.

Kasabada hizmet veren belediye başkanları ise; Mehmet Çiçek, Sıdık Döner, Cumali Çingil (sağlık memuru-atama), Ahmet Özdemir, H.Ömer Turan, Mustafa Bulut ve Yusuf Çiçek'tir.²⁶⁰

1.2.1.5. Harmanlı Belediyesi

1967'de kasaba olması ile birlikte çalışmalarına başlayan Harmanlı Belediyesi, 5 memur, 3 daimi ve 16 geçici işçi ile hizmetlerini yürütmektedir. Cumhuriyet, Kalemkaş, Çakmak ve Yeni Mahalle olmak üzere dört mahallesi olan belediyenin imar planı hazır olup kanalizasyon hizmetleri konusunda eksiklikleri vardır.²⁶¹

²⁵⁶ Orhan Orhan, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Balkar Belediyesi Belediye Başkanı.

²⁵⁷ Orhan Orhan, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Balkar Belediyesi Belediye Başkanı.

²⁵⁸ **Kaymakamlık Brifing Raporu**, 2006, s. 19.

²⁵⁹ **Kaymakamlık Brifing Raporu**, 2006, s. 19.

²⁶⁰ (Çevrimiçi) [http://www.belorenilkogretim.tr.gs/\(28.07.2007\)](http://www.belorenilkogretim.tr.gs/(28.07.2007)).

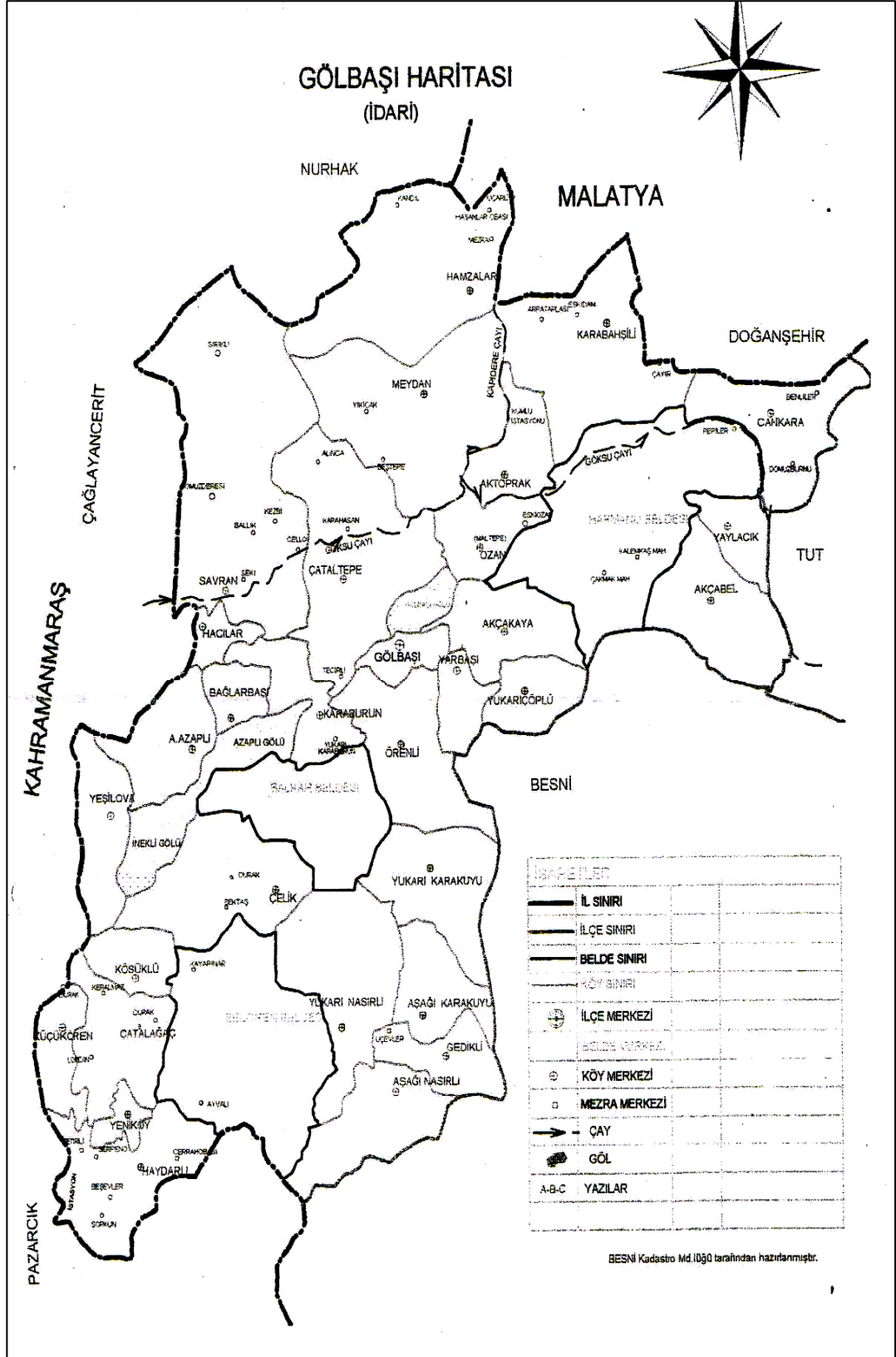
²⁶¹ **Kaymakamlık Brifing Raporu**, 2006, s. 18-19.

Harmanlı'da, kasaba olmasından bugüne dek hizmet veren belediye başkanları ile başkanlık yaptıkları dönemler şu şekildedir.²⁶²

— Mehmet Değirmenci	1968- 1977
— Osman Asker	1977- 1980
— Mustafa Çırakoğlu	1980- 1984
— İhsan Özmen	1984- 1994
— Mustafa Gezek	1994- 2004
— Yaşar Azık	2004- ...

²⁶² (Çevrimiçi) http://www.harmanli.net/tarihibilgiler.htm#BELEDİYE_BAŞKANLARI (28.07.2007).

Harita 2: Gölbaşı İdari Haritası²⁶³

²⁶³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN EKONOMİK YAPISI

A. TARIM

Gölbaşı ilçesi, Adıyaman platosunun¹ ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında; Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birleştiği noktada bulunmaktadır.² Bulunduğu coğrafi konum itibariyle, Akdeniz iklimi ve karasal iklim özellikleri arasında bir geçiş iklimine sahip olan ilçede³, tarımsal faaliyetler de bu özelliğe paralel olarak çeşitlilik göstermektedir.

Gölbaşı Tarım İlçe Müdürlüğü, Gölbaşı'nın ilçe olmasından sonra ilk olarak Tarım Teknisyenliği olarak çalışmalarına başlamış, 1973 yılında Ziraat Mühendisliği adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. 1985'te Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yapmış olduğu reorganizasyonla, görev alanı genişleyerek şu andaki yapılanma içerisine girmiştir. İlçe Tarım Müdürlüğü, bugün başta ilçe tarım müdürü olmak üzere 6 ziraat mühendisi, 3 veteriner hekim, 3 teknisyen, 1 ev ekonomisi teknisyeni, 2 veteriner sağlık teknisyeni, 1 ambar memuru, 1 şoför ve 2 daimi işçi ile hizmet vermektedir.⁴

¹ Fevzi Kalkan, "Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi'nin Nüfusu", Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği, Niğde, 2001, s.1.

² Mehmet Özberk, "Gölbaşı Depresyonunun Fiziki Coğrafyası", Lisans Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum, 2001, s.1.

³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Gölbashi ilçesinde tarım faaliyetlerini incelemeden önce, 16. yüzyıl Osmanlısında, Gölbashi Nahiyesi'nde toprak idaresi ve tarım faaliyetleri hakkında değerlendirmelerde bulunmak günümüz tarım faaliyetleri hakkında yorumlamalarda bulunmamız bakımından faydalı olacaktır.

1. 16. Yüzyılda Gölbashi Nahiyesinde Toprak İdaresi ve Tarım Faaliyetleri

Toprak İdaresi

Mülk Arazi

Padişah tarafından devlete yaptıkları hizmetlerine karşılık, mülk olarak hizmet yapan şahıslara verilen yerler ile mülkiyetin kazanılması yolları ile doğrudan kazanılan yerleri ifade etmektedir. Mülk arazide, tam mülkiyet esasları geçerli olup malikler, bu taşınmazlar üzerinde diledikleri şekilde tasarrufta bulunabilirlerdi.⁵

Mülk arazi varlığı hakkında 16. yy'a ait tahrir defterlerine göre Besni Kazası'ndaki mülk arazilerin gelirlerinde dalgalanmalar olup bu arazi gelirleri yıllara göre şu şekildedir⁶:

1519 'da	16.408 akça
1524'te	9.732 akça
1530'da	24. 756 akça
1547'de	6.912 akça
1560'da	8.801 akçadır.

Gölbashi Nahiyesi'ndeki mülk sahipleri ile bu mülklerin senelik vergi miktarı Tablo 53'te gösterilmiştir:

⁵ Abdullah Saydam, **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, Derya Kitabevi, Trabzon, 1999, s. 394; Yusuf Halaçoğlu, **XIV- XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 89.

⁶ Mehmet Taşdemir, **XVI. Yüzyılda ADIYAMAN (Behisni, Hisn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 212.

Tablo 53: Gölbaşı Nahiyesi'ndeki Mülkler ve Vergi Miktarları⁷

Vâkîfın Adı	Gelir Nevi (Türü,Cinsi)	Yıllar ve Senelik Hasılı				
		1519	1524	1530	1547	1560
Ahmed veled-i Osman	Tahtalu ve (1/2 malikâne hissesi), Balkar (1/3 malikâne hissesi) köyleri.	-	-	1254	157	150
Ali Bey b. Alaüddeve	Belug Köyü'nde 11,5 kırat arazi. Balkar'da 9 kırat, Tahtalu ve Malderli köyleri ile Boyaluca, Kayraklu,Kozluca mezralarının ¼ malikane hissesi. Belviran'da 1/3, Çelik, Avrat ödüren, Toğlu Ağaç, Akçaalan mezralarının ½ malikâne hisseleri.	14918	5702	9183	-	-
Apardı	Kurd Mezrası (1/2 malikâne hissesi)	-	-	365	-	-
Feridun Bey b. Alaüddeve Bey	Zünbek, Çelik mezralarının tamamı, Tuğlu (1/4), Balkar (3/10), Tahtalu Köyü ile Ayvaluca,Kamışlu, Yarcuk, Kurukaya Pınarı ve Hayük mezralarının ½ malikâne hisseleri.	-	1762	-	-	-
Hamza b. Abdullah	Bademlü Köyü ile Keşiş, Uzun mezralarının tamamı ve Çil Felek Mezrasının ½ malikâne hisseleri.	-	-	5936	300	375
Haydar Bey b. Şahruh Bey	Balkar Köyünün 1/3 malikâne hissesi.	-	-	389	-	-
Mehmed b. Hamza	Ülafluca Mezrasının tamamı.	-	-	393	-	-
Mehmed veled-i Hacı Ahmed	Kuyucak ve Başak mezralarının tamamı.	-	-	1621	-	-
Sidik b. Mehmed	Anzenid Köyü'nün tamamı.	-	-	406	-	-
Yakup veled-i Mehmed	Karatut Köyü'nün ½ malikâne hissesi.	-	-	330	-	-

⁷ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 212-214.

Mirî Arazi

Mülkiyeti devlete, tasarruf hakkı şahıslara, vergisi tımarlı sipahiye ait olan arazilerdir. Miri toprağın en önemli bölümlerine dirlik denir. Asker ve memurlara hizmet karşılığı verilen dirlik araziler yıllık gelirlerine göre has, zeamet ve tımar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.⁸

1.1.2.1. Has Arazi

Has arazi, hanedan mensuplarına, vezirlere ve beylerbeyi gibi devlet memurlarına verilen topraklardır.⁹Besni Kazası'na ait tahrir defterlerine göre, kaza dâhilindeki haslar, padişah, şehzade, beylerbeyi ve sancak beylerine aittir.¹⁰ Buna göre Gölbaşı Nahiyesi'nde bulunan padişah, şehzade, mîrimîran (beylerbeyi) ve mirliva(Sancak beyi) haslarının sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 54: Gölbaşı Nahiyesi'nde Has Arazi Sayıları¹¹

Yerleşim Yeri	Yıllar	Has Arazi Sahipleri			
		Padişah Hasları	Şehzade Hasları	Beylerbeyi Hasları	Mirliva Hasları
Gölbaşı Nahiyesi	1519	-	-		4 tam köy, 32 tam mezra, 8 köyün resm-i ganemi, Yaylak-ı Vartarı Kozu, Bac-ı Beylü Vıran.
	1524	-	-		4 tam köy, 6 hisseli köy,

22 tam hisseli mezra,

⁸ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**,s. 91-95; Abdullah Saydam, **a.g.e.**,s. 395-396.

⁹ Halil Cin, **Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1975, s. 69- 70.

¹⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 218.

¹¹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 219-225.

					Bac-ı rah-ı Belviran, Yaylak-ı Vartar-ı Kozu.
	1530	-	-		-
	1547	7 tam köy, 42 tam mezra.	-	3 tam köy, 1 hisseli köy, 1 tam mezra.	-
	1560	9 tam köy.	1 tam köy, 1 tam mezra, bac-ı rah-ı Gölbaşı.	2 tam köy, 1 hisseli köy, 1 tam mezra.	1 tam köy, 1 tam mezra.

1.1.2.2. Zeametler

Gölbaşı nahiyesinde arazinin bir kısmı sadece 1530 yılında zeamet olarak ayrılmıştır. İdari ve mali serbestisi (muhtariyeti) olan bu zeametler, serbest tımar kapsamında idiler.¹² Eyalet merkezlerindeki hazine ve tımar defterdarlarına, sancaklardaki alaybeyilerine, divan kâtiplerine ve ileri gelen diğer devlet memurlarına verilen topraklar olan zeametlerin¹³ Gölbaşı Nahiyesi'nde alaybeyilerine verilmiş olduğu görülmektedir. Buna göre 1530'da Besni alaybeyisi Hasan Bey'den başka Malatya alaybeyi Mehmet Bey, Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı 4 tam köy, 2 hisseli köy, 18 tam mezra, 13 hisseli mezra ve bâc-ı râh-ı Belviran'dan gelir elde etmiştir. Ali isimli şahıs da 7 tam köy, 1 hisseli köy, 18 tam mezra, 13 hisseli mezra ve bâc-ı râh-ı Til Viran'dan zeamet geliri elde etmiştir.¹⁴

Tarım Faaliyetleri

Gölbaşı ilçesinin, bulunduğu coğrafi konum itibariyle, hem Akdeniz iklimi hem de Doğu Anadolu Karasal iklimi arasında bir geçiş iklimine sahip olduğundan söz

¹² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.226-227.

¹³ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 93.

¹⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.227.

etmiştik.¹⁵ Bu özelliğinden dolayı, 16. yy'da da tarım ürünlerinin çeşitliliği ve verimi ile tarıma dayalı sanayi faaliyetleri burada güncelliğini korumuştur.

Osmanlı Devleti, ele geçirdiği yerlerde uyguladığı tımar sistemini Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de uygulamıştır. Köylü devlete olan toprakları ekip biçmek suretiyle kullanmış ancak elde edilen ürünün vergisini doğrudan devlete değil, dirlik sahiplerine yahut vakıf ya da temlik edilen mülk sahibine vermiştir. Devlet, tımar adı verilen bu sistemin uygulanabilmesi için toprağı kullanım şekillerine göre tasnif edip isimlendirmiştir.¹⁶

Osmanlı tahrir defterlerine bakıldığında tarım arazileri tasarruf şekillerine göre, çift, nim çift, ekünlü bennak ve zemin olarak tasnif edildiği görülmektedir. Sipahiye bağlı reâyânın (hane reisi) elinde bulunan arazinin büyüklüğüne göre; dışarıdan yahut kendi tarım arazisinin dışında ziraat yapanların sahip oldukları küçük toprak parçalarına zemin denilmiştir.¹⁷

Tüm Osmanlı ülkesinde uygulanan bu sistem, Besni Kazası'nda da bu şekilde uygulanmıştır. Besni Kazası'nın genelinde kırsal yerleşim yerlerindeki halkın % 77.87'si tarımla uğraşırken, %22.13'lük kesimini oluşturan konar-göçerler hayvancılık ve tarımla uğraşmıştır.¹⁸

Gölbaşı Nahiyesi, Besni Kazası'na bağlı ve kırsal yerleşmenin olduğu bir yer olması bakımından; burada yıllara göre tarım yapılan toprak miktarları, çiftlik sayısı ve zemin olarak dönüm cinsi şu şekildedir:

¹⁵ Şerafettin Biçici, “Gölbaşı (Adıyaman) İlçesi Coğrafyası”, Lisans Bitirme Ödevi, Lisans Bitirme Ödevi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü, Niğde, 1999,s.7.

¹⁶ Yusuf Halaçoğlu, a.g.e., s. 106.

¹⁷ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 129-130.

¹⁸ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 129.

Tablo 55: Gölbaşı Nahiyesi'nde Reâyâ Çiftliği ve Zemin Miktarı¹⁹

Yerleşim Yeri	Yıllar	Reâyâ Çiftliği Sayısı	Zemin (Dönüm Olarak)
Gölbaşı Nahiyesi	1519	65	-
	1524	36	6.878
	1530	32	1.832
	1547	117	1.138
	1560	169	660

Gölbaşı Nahiyesi'nde, 1519'da 65, 1524'te 36, 1530'da 32, 1547'de 117 ve 1560'ta 169 reâyâ çiftliği vardır. 1524 yılında 6878, 1530 yılında 1832, 1547 yılında 1138 ve 1560'ta ise 660 dönüm zemîn arazi tarıma açıktır.

Bunun yanı sıra 1519- 1560 tarihleri arasında Gölbaşı Nahiyesi'ne bağlı köylerde 2380, mezralarda 4498 dönüm arazi tarıma açık olup, buralarda ziraatla uğraşmıştır.²⁰

Gölbaşı Nahiyesinde bulunan arazilerin büyük bir kısmının tarıma açık araziler olduğunu ve burada yerleşik durumda olan yahut konar-göçer halkın çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşmış olduklarını görüyoruz. Bu sebepten, zirai kesimde çalışan kırsal yerleşmelerdeki halkın toprak sahipleriyle aralarındaki hukuki ve iktisadi ilişkileri düzenlemek bakımından tasarruf ettikleri tarım arazileri şu şekildedir:

Buna göre, elinde bir çiftlik arazisi olanlar (sipahiye bağlı reâyâ) çift; bu arazinin yarısı kadarına sahip olanlar nim çift; nim çiftten az toprağa sahip olanlar ekünlü bennak; hiç arazisi olmayanlar caba bennak; evli olmayanlar (reâyânın yetişkin bekâr oğlanları) ise mücerred adları isimlendirilmişlerdir.²¹

¹⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 131.

²⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 132.

²¹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 107- 109.

Bu tanımlamalardan yola çıkarak Gölbaşı Nahiyesi'nde yerleşik durumda olan raiyyet ile hariç raiyyetin 1519–1560 yılları arasındaki sayıları hakkında tablo 56'ya baktığımız zaman şunları görmekteyiz:

Tablo 56: Gölbaşı Nahiyesi'nde Toprak Tasarrufu²²

Yerleşim Yeri	Köy Raiyyeti	Yıllar				
		1519	1524	1530	1547	1560
Gölbaşı Nahiyesi	Çift	60	27	26	102	220
	Nimçift	9	17	11	31	98
	Bennak	36	16	16	73	113
	Ek. Bennak	-	-	-	2	-
	Hariç Raiyyet	-	98	26	16	9

Çift, nimçift ve bennak sayılarına baktığımız zaman, dalgalanma gösteren bu sayılar 1547den sonra yükselme göstermiştir. Bu da nahiyede yerleşme ve nüfusun çoğaldığını ortaya koymaktadır.

Gölbaşı Nahiyesi'ndeki konar-göçerler bazen köylerde, bazen mezralarda bulunup; yayladığı yahut kışladığı yerde, bağlı olduğu sipahiye vergi ödemişlerdir.²³

Bu konar-göçerlerin ödemiş oldukları vergilerin yıllara göre dağılımı şöyledir: 1519 yılında 300, 1524 yılında 225, 1530 yılında 170'tir. Gölbaşı Nahiyesi'nde vergi gelirleri, 1519'dan sonra sürekli bir düşüş kaydetmiş ve 1547'den sonra bu vergi gelirlerine rastlanmamıştır.²⁴ Bu durum, yukarıda da ifade edildiği gibi konar-göçerlerin her yıl aynı toprağı ekmemesi ile ilgili olduğu gibi 1547'den sonra nahiyede yerleşmelerin artmasıyla ilgili de olabilir.

²² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 134.

²³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 135.

²⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 136.

1.2.1. Alınan Vergilere Göre Yetiştirilen Mahsuller

1.2.1.1. Hububat ve Bakliyat

Osmanlı Devleti'nde ekonomik değeri olan tarım ürünlerinden en önemlisi tahıl ve bakliyatı. Özellikle nohut, mercimek, arpa, buğday ve darı en çok ekilen mahsullerdi.²⁵ Bu ürünlerden alınan vergiler aynî ve nakdî olarak toplanır; aynî olarak alınan vergiler de kile ölçü birimi esas alınarak toplanırdı.²⁶

Gölbaşı Nahiyesi'nde ekilen tahıl ve bakliyat ürünlerinden alınan nakdî öşür miktarının yıllara göre dağılımı şu şekildedir: 1547 yılında toplam 35.759, 1560 yılında ise 23. 410 akçe nakdî öşür alınmıştır. Nahiye, daha önceki yıllarda nakdî öşür görülmemesi, alınan vergilerin aynî şekilde toplanmış olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca 1560 yılı itibariyle nakdî öşürde görülen düşme, tahıl ve bakliyat ekiminin yahut elde edilen hâsılâtın azalması ile ilgili olabilir.²⁷

Osmanlı kırsal yerleşmelerinde ekonominin daha çok tarıma dayalı olduğunu ve özellikle üretilen tarım ürünlerinin yerleşim yerinin iklim ve toprak özelliklerine göre farklılık arz ettiği bilinmektedir. Buna bağlı olarak hububat ve bakliyat tarımının yaygın olduğu kırsal yerleşmelerden Gölbaşı Nahiyesi'nde, buğday, arpa, darı, burçak, nohut ve mercimek ekimi yapılmış ve elde edilen mahsule göre alınan öşür, kile ölçü birimine bağlı olarak toplanmıştır. Bu ürünlerden alınan aynî öşürün yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

²⁵ Mehmet Öz, “Osmanlı Klasik Döneminde Tarım”, (Çevrimiçi)
<http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/OSMANLI%20TARIMI.htm>, 11 Temmuz 2007.

²⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.136.

²⁷ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.138.

Tablo 57: Gölbaşı Nahiyesi’nde Hububat ve Bakliyattan Alınan Aynî Öşür Miktarı²⁸

Yıllar	Hububat ve Bakliyat											
	Buğday		Arpa		Darı		Burçak		Nohut		Mercimek	
	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%
1519	5.296	24,4 0	3.105	28.8 1	-	-	303	24, 65	285	18,2 6	65	11, 90
1524	8.353	19,5 5	5.562	23.0 1	1.374	22,4 1	269	15, 08	188	8, 52	27	3, 12
1530	9.792	25,7 9	1.157 5	26.0 5	2.614	26,5 2	719	23, 26	99	10,2 8	5	0, 88
1547	3.750	13,5 9	2.320	14.7 0	310	13,5 4	-	-	-	-	-	-
1560	2.932	13,2 4	1.805	17.0 6	868	14,9 3	-	-	-	-	-	-

1.2.1.2. Pamuk Üretimi

Besni Kazası’na bağlı nahiyeler içerisinde pamuk üretiminin en çok yapıldığı yerlerden biri de Gölbaşı Nahiyesi’dir. Tekstil sanayisinin hammaddesi olan pamuğu ölçmek için o dönemde “men” ölçü birimi kullanılmıştır. Pamuk için verilen öşür de aynî olup “men” hesabı üzerinden ödenmiştir. Buna göre Gölbaşı Nahiyesi’nde 1519’dan itibaren, üretimden elde edilen pamuk miktarı ile ödenen öşür miktarı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.²⁹

²⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.138-140.

²⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 142-143.

Tablo 58: Gölbaşı Nahiyesi'nde Pamuk Üretimi ve Ödenen Öşür Miktarı³⁰

Yerleşim Yeri	Pamuk Üretimi ve Öşür Miktarı	Yıllar				
		1519	1524	1530	1547	1560
Gölbaşı Nahiyesi	Toplam Üretim (kg)	16608	13632	8544	6912	6528
	Toplam Üretim (men)	2768	2272	1424	1152	1088
	Ödenen Toplam Öşür (men)	346	284	178	144	136
	Artış-Düşüş Oranı	-	-%17.91	-%59.15	-%19.10	-%6.25

1519'dan 1560 yılına kadar pamuk üretiminde sürekli düşme olmuştur. Diğer tarım ürünlerinden elde edilen gelirin yüksek olması, pamuk üretimindeki düşüşte etkili olmuş olabilir.

1.2.1.3. Bağcılık ve Meyvecilik

Ekonomisi sanayiden çok ziraata dayanan Osmanlı Devleti'nde, özellikle kırsal yerleşmelerde, tarım ve tarıma dayalı faaliyetler ile bu faaliyetlere bağlı teknik unsurlar oldukça gelişmiş durumdaydı. Bağ ve bahçe tarımı alanında büyük ilerleme kaydeden Osmanlı çiftçisi ve bahçıvanı, Osmanlı tarım teknolojisinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuş hatta Avrupa'daki ziraî faaliyetlerin de bu gelişmelerden etkilendiği gözlenmiştir.³¹

Osmanlı ekonomisine bağ-bahçe tarımı ile katkıda bulunan kazalardan biri de Besni'dir. Besni dâhilinde bulunan diğer nahiyelerde olduğu gibi Gölbaşı Nahiyesi'nde de bu tür faaliyetler güncelliğini korumuştur.

³⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 143.

³¹ Abdullah Saydam, **a.g.e.**, s. 401.

Gölbaşı ilçesi, iklim koşullarının ve toprak özelliklerinin elverişli olması ayrıca Göksu nehri gibi bir sulama kaynağına sahip olması³² bakımından tarım ürünlerinin çeşitliliği yönünden bugün olduğu gibi 16 yy'da da zengin bir görünüm sergilemektedir.

16. yy'da, bakliyat, hububat ve pamuk üretiminden başka, bağ-bahçe ziraatı da gelişmiş olan Gölbaşı Nahiyesi'nde; meyve ve sebzecilik önemli bir yer tutmuştur. Ayçiçeği, ceviz ve badem de yetiştirilen nahiyede, bağcılık yani üzüm yetiştiriciliği hakkında önemli veriler bulunmaktadır.³³

Buna göre, Besni Kazası'nda üretilen üzümün nakdî öşür alınmıştır.1519 yılında Besni Kazası genelinde toplam 17.350 akçe vergi ödenmiş ve bunun % 15.15'lik payının Gölbaşı Nahiyesi'ne ait olduğu hesaplanmıştır. Nahiyeye, 1524'te toplam üzüm üretiminde % 1.33, 1530'da % 1.98, 1547'de % 12.19 ve 1560'ta % 10.16'lık bir paya sahiptir.³⁴

Gölbaşı, Besni Kazası genelinde bağcılığın en çok yapıldığı nahiyeler sıralamasında her ne kadar başı çekmese de; Besni genelinde, bağ ziraatında payı olması ve üretilen üzümün öşür vermesi, burada bağ-bahçe ziraatının gelişmiş olduğunun bir kanıtıdır. Bu duruma ait analizlerin yapılmış olduğu tahrir defterlerine göre, Gölbaşı'nda 1519-1560 yılları arasında üzüm üretimi yapılan köy sayısı, bağ kökü sayısı ve verilen öşür miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

³² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

³³ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 145.

³⁴ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 147.

Tablo 59: Gölbaşı Nahiyesi'nde Üzüm Üretimi Yapılan Köy Sayısı ve Verilen Öşür Miktarları³⁵

Yerleşim Yeri	Bağcılık Faaliyeti	Yıllar				
		1519	1524	1530	1547	1560
Gölbaşı Nahiyesi	Köy Sayısı	7+1	3	3	7	12
	Kök Sayısı	131.500	10.850	18.000	167.333	277.433
	Ödenen Vergi	2630	217	360	5020	8323
	Artış-Düşüş Oranı	-	-%914.22	% 65.89	%1294.44	%65.79

Bağcılık yapan köy sayısı yıllara göre dalgalanma gösterse de, 1547'den sonra büyük bir artış olmuştur.

2. Gölbaşı İlçesinde Tarım Topraklarından Yararlanma Durumu

Bilindiği gibi tarımdan söz edebilmek için toprak varlığının olması en temel şarttır. Toprak oluşumunu etkileyen temel faktör ise iklimdir. Bunun yanı sıra bitki örtüsü de sahadaki toprak tipleri ve oluşumu üzerinde belirli bir etkiye sahiptir. Bitki örtüsünün toprak oluşumuna etkisi bazında değerlendirildiğinde, sahadaki toprakların organik madde bakımından zengin olduğu tespit edilmiştir. Gölbaşı ilçesinde hâkim olan toprak tipleri, alüvyal, kalüvyal ve kırmızımsı kahverengi topraklardır.³⁶

Gölbaşı ilçesi toplam 78.400 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuştur. Bu alanın 202.412 dekarı tarım arazisi olup³⁷ 1997 DİE Köy Envanteri verilerine göre, 933 dekarı kavaklık söğütlük, 299.183 dekarı koruluk, 105.304 dekarı daimi çayır ve otlak arazidir. Bunun yanı sıra, tarıma elverişli olup da kullanılmayan arazi 8.910 dekadır. Ayrıca, ilçede tarıma elverişsiz arazilerin 74.760 dekarı taşlık, 18.000 dekarı baltalık

³⁵ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 146.

³⁶ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 54.

³⁷ **Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu**, 2006.

ve diğer elverişsiz arazilerin toplam büyüklüğü ise 50.597 dekadır.³⁸ Gölbaşı'nda, tarım topraklarını işleyen ve bundan geçimini sağlayan insan sayısının 10.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir.³⁹

Gölbaşı İlçesinde Tarımı Etkileyen Faktörler

2.1.1. Sulama

Akdeniz iklimi ve karasal iklim özellikleri gösteren yerlerdeki tarım arazilerinin su ihtiyacının karşılanmasında, yağışlar yeterli olmamaktadır. Bu yüzden, tarım topraklarının su ihtiyacını karşılamak amacıyla insanlar tarafından geliştirilmiş tekniklere sulama denilmektedir.⁴⁰

Bugün birçok sıkıntının yanı sıra tarımda verimliliği birinci dereceden etkileyen su sorununa karşı, tarım arazilerinin sulamaya açılması en etkili önlemlerden biridir. Ülkemizde sulama sorununun çözümü için bazı tarım bölgelerinde derin kuyular açılarak önlemler alınmaya çalışılsa da hala sulama sıkıntısı yaşanan ve kuru tarım yapılan tarım arazilerin çokluğu dikkati çekmektedir.⁴¹

Kuru tarım yapılan tarım arazilerinin çokluğu ile dikkat çeken yerleşim yerlerinden biri de Gölbaşı'dır. 206.391 dekar arazide tarım yapılan Gölbaşı ilçesinde, bu arazilerin 15. 585 (%7.5) dekarı fiilen sulanırken, 190.806 (% 92.5) dekar arazide kuru tarım yapılmaktadır.⁴²

1997 DİE Köy Envanteri verilerine göre ise 113.171 dekar arazide tarım yapılan ilçede, sulanan tarım arazilerin toplam büyüklüğü 8.853 dekar iken kuru tarım yapılan arazi toplamı 104.318 dekadır.⁴³ Bu durum bize on yıl içerisinde tarıma

³⁸ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 24.

³⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, s. 4.

⁴⁰ Hayati Doğanay, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 71.

⁴¹ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 71-72.

⁴² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁴³ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 23.

açılan arazilerin çoğaldığını gösterirken on yıl önceki sulama sıkıntısının tam olarak çözülememiş olduğunu da ortaya koymaktır.

Tarımsal amaçlı sulamada, sulama kaynakları ve çiftçinin kendi imkânları ile yapmış olduğu sulama faaliyetlerinin yanı sıra Devlet Su İşlerinin bu konudaki yatırım ve faaliyetleri dikkati çekmektedir.

Sulama kaynakları, yerleşim yerinin coğrafi özelliklerine göre farklılık gösterir. Tarımsal amaçlı sulama yapılan köylerde, sulama doğrudan akarsu göl gibi doğal kaynaklar ile yapılabileceği gibi gölet, havuz, bent, kaptaj, artezyen, kuyu, baraj vb. olanaklar ile de yapılmaktadır. Bu sulama kaynaklarından faydalanma imkânı ise kaynak miktarı ve tarım arazisi arasındaki ilişkiye bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Tablo 60'a baktığımız zaman - 1997 DİE Köy Envanteri verilerine göre - Gölbaşı ilçesindeki tarımsal amaçlı köy sayısı ile sulama kaynakları ve bunlar arasındaki ilişkiyi şu şekilde değerlendirebiliriz:

Tablo 60: Tarımsal Amaçlı Sulama ve Sulama Kaynağına Göre Köy Sayısı, Sulanan Arazi, Aşırı Sulamadan Çoraklaşan Köy Sayısı ve Arazi Miktarı⁴⁴

Köy Sayısı	Tarımsal Amaçlı Sulama Yapan Köy Sayısı	Sulama Kaynağı	Köy Sayısı	Sulanan Arazi %	Aşırı Sulamadan Çoraklaşan	
					Köy Sayısı	Arazi (dekar)
		Baraj	-	-		
		Gölet	1	0.50		
		Havuz	5	3.99		
		Bent	1	0.75		

⁴⁴ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 38-39.

33	21	Kaptaj	-	-	1	150
		Artezyen	3	8.31		
		Kuyu	2	1.13		
		Göl	4	11.26		
		Akarsu	10	52.14		
		Diğer	5	21.89		

İlçedeki köylerde sulama kaynağı olarak en fazla akarsulardan faydalandığını görüyoruz. Daha sonra kullanılan kaynaklar sırayla; havuz, göl ve artezyendir.

Ülkemizde, tarımsal amaçlı sulamada çiftçinin gerek ekonomik gerek teknik teçhizat bakımından yetersiz olmasından dolayı, Devlet Su İşlerinin yatırım ve faaliyetlerinin önemi büyüktür. Gölbaşı ilçesinde de tarımda sulama sıkıntısının çözümüne yönelik faaliyetler Devlet Su İşleri 20. Bölge Müdürlüğünün planlamış olduğu bazı yatırımlar çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu yatırımlardan en önemlisi Çataltepe Barajı ile ilgili olup Göksu Çayı üzerinde kurulacak olan ve toplam depolama hacminin 1082 hm³ olacağı belirtilen baraja dair planlama çalışmaları sona ermiştir.⁴⁵ Çataltepe Barajı'nın yapımının tamamlanması ile Gölbaşı ilçesinde, özellikle tarımda sulama sorunu büyük çapta çözülmüş olacaktır.

Yine Devlet Su İşleri 20. Bölge Müdürlüğünce planlanan ve dikkati çeken bir başka yatırım ise; "Gölbaşı Pompaj Sulaması Projesi"dir. Bu proje ile Gölbaşı, Azaplı ve İnekli gölleri etrafındaki 6049 hektarlık tarım arazisinin sulanması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında, Gölbaşı tüneli çıkışından itibaren 5 adet pompa ve 60 km klasik ve borulu ana kanal yapımı planlama aşamasındadır.⁴⁶

⁴⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁴⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

2.1.2. Gübreleme

Tarımda verimi arttıran etkenlerden biri de gübrelemedir. Gübreleme, zamanla verimsizleşen toprağın besin miktarını arttırmak için hayvan gübresi yahut sunî (yapay) gübreleme yöntemi ile ıslah edilmesidir.⁴⁷

Gölbaşı ilçesinde özellikle köylerde, hayvan gübresinin yanı sıra sunî gübre de kullanılmaktadır. Ancak Gölbaşı İlçe Tarım Müdürlüğü, çiftçilerin bilinçli gübre kullanımını sağlamak amacıyla ilçe merkezi dâhil köy ve kasabalardan aldığı toprak numunelerinin incelemesini yaptırarak tahlil sonuçlarını çiftçilere göndermiştir.⁴⁸ Bu tahlil sonuçlarına göre çiftçiler en uygun gübre çeşidini, toprağın ihtiyaç duyduğu ölçüde, bilinçli olarak kullanmaktadır.

2.1.3. Islah ve İlaçlama

Tarım ürünlerinden daha fazla verim elde edebilmek amacıyla yapılan tarımsal teknik çalışmalara ıslah etme denilmektedir. Verimi etkileyen bir başka unsur da tarım da ilaçlamadır. Ülkemizde, tarımı olumsuz yönde etkileyen böcek ve bakteri türlerinin bitkilere vermiş olduğu zararı önlemek için özellikle yetişme devrelerinde bitkileri ilaçlamak büyük fayda sağlamaktadır.⁴⁹

Gölbaşı ilçesinde de çiftçiler tarafından, tarımsal verimi arttırmak için, ilaçlama çalışmaları yapılmaktadır. Bunun için Gölbaşı Tarım İlçe Müdürlüğü'nün yapmış olduğu faaliyetler şunlardır:

- 2005 yılında toplam 9 köyde 31.878 dekar tarım arazisinde yapılan sürvey çalışmaları neticesinde, süne miktarının ekonomik zarar eşiğinin altında olduğu tespit edilmiş ve buna göre ilaçlama yapılmamıştır.

⁴⁷ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 76-77.

⁴⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

⁴⁹ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 79.

- Ayrıca, A. Nasılı köyü, Mendede mevkiindeki hububat alanına süne yumurtalarını bozan yumurta parazitleri bırakılarak ön tedbir alınmıştır.
- Yine İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından çiftçilerin talepleri doğrultusunda, bağ, bahçe ve sebze alanlarında hastalık ve zararlı kontrolleri yapılarak, tespit edilen hastalık ve zararlılarla mücadele için çiftçilere tedbir niteliğinde sunulan bilgilerden başka etkili ilaçlar da önerilmiştir.
- Bağ ve meyve fidelerine zarar vermesi muhtemel hastalık ve haşaratların tespiti yapılmış ve alınması gereken önlemler hususunda çiftçiler bilgilendirilmiştir.⁵⁰
- 2005 Kasım ve 2006 Mart ayları arasını kapsayan dönemde, 16 köyde Çiftçi Eğitim Kursu düzenlenmiştir. Bu kurslarda, bağ, Antep fıstığı, kayısı ve sebze hastalık ve zararlıları tanıtılarak, ne tür mücadele verilmesi hususunda bilgilendirme yapılmıştır.⁵¹

Gölbaşı ilçesinde ıslah çalışmalarından en dikkati çeken, üzüm bağlarında yapılmıştır. İlçedeki bağcılık, 1978 yılında bağlarda görülen filökresa sebebiyle, bu zararlıya karşı ilaçlama yapılamadığı için bitme noktasına gelmiştir.⁵² Kültürel mücadele ile üstesinden gelinen filökresaya karşı Tarım İlçe Müdürlüğü ile Havza Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının yürütmüş olduğu ortak proje kapsamında; 4.270.000 adet dayanıklı Amerikan asma anacı ilçedeki çiftçilere dağıtılmıştır. 2001 yılında, Gedikli, Aşağı Karakuyu, ve Yukarı Karakuyu köylerinde 250 aileye; 2002 yılında ise 80 aileye Amerikan asma fidanı dağıtmak amacıyla yine aynı kurum ve kuruluşların hazırladığı proje ile ödenek ayrılmıştır.⁵³ Böylece, ilçedeki bağcılık faaliyetleri yeniden toparlanma sürecine girmiştir.

2.1.4. Tarımda Makineleşme

Tarımda makineleşme, tarlaların sürülmesinden ürünlerin kaldırılmasına kadar birçok aşamada hem iş gücü, hem de zaman açısından çiftçiye büyük kolaylık

⁵⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

⁵¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

⁵² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁵³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

sağlamaktadır. Bunun yanı sıra tarlanın traktörle sürülmesi, toprağı tersyüz etmesi bakımından, çapa ve karasabana göre daha işlevsel ve derine nüfuz etmesi yönünden de tarımsal verimliliğe katkıda bulunmaktadır.⁵⁴ Bir yerleşim yerinde kullanılan tarımsal aletler o yerin fiziki yapısı hakkında bilgi vermekle birlikte, çiftçinin ekonomik durumunu ve tarım işletmelerinin büyüklüğünü de yansıtmaktadır.

Gölbaşı ilçesinde büyük ölçekli tarım işletmelerinin az olması, tarım mekanizasyonunun da buna paralel olarak yeterince gelişmemesine neden olmuştur.⁵⁵ Bu bağlamda, Gölbaşı ilçesinde tarımsal araç gereç varlığı şu şekildedir:

Tablo 61: Gölbaşı İlçesinde Tarımsal Araç-Gereç Varlığı⁵⁶

Sıra No	Tarımsal Alet ve Makineler	Adet
1	Karasaban	325
2	Hayvan Pulluğu	400
3	Kulaklı Traktör Pulluğu	430
4	Ark Pulluğu	15
5	Kültivatör	430
6	Merdane	15
7	Pancar Mibzeri	12
8	Orak Makinesi	44
9	Tınaz Makinesi	22
10	Döven	180
11	Yem Kırma Makinesi	10
12	Sırt Pülverizatörü	140
13	Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatörü	10
14	Motorlu Pülverizatörü	16
15	Tozlayıcı	70
16	Atomizör	30
17	Santrafuj Pompa	50
18	Motopomp (Elektrik Motorlu)	120
19	Motopomp (Termik Motorlu)	320
20	Yağmurlama Tesisi	60

⁵⁴ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 82.

⁵⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁵⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

21	Krema Makinesi	70
22	Kuluçka Makinesi	3
23	Civciv Ana Makinesi	8
24	Süt Sağma Makinesi (Seyyar)	120
25	Tarım Arabası (Römork)	365
26	Traktör	430

İlçede 430 adet traktör bulunmaktadır. Traktörden başka tarlaların sürülmesi için kullanılan karasaban sayısı 325'tir. Karasaban sayısının, traktör sayısına yakın olması, bu aletin güncelliğini hala koruduğunu göstermektedir. Bunda da, ilçedeki köylerin daha çok yamaçlarda kurulmuş olmasının yanı sıra ekonomik nedenlerin de etkili olduğu söylenebilir.

Bu aletlerin yanı sıra Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından 1 adet 100 litrelik pülverizatör, 4 adet sırt atomizörü, 1 adet pnömatik ekim mibzeri, 1 adet silaj makinesi ve 1 adet selektör (tohum temizleme) makinesi, çiftçinin hizmetine sunulmak üzere temin edilmiştir.⁵⁷

2.1.5. Pazarlama

Tarım faaliyetleri neticesi elde edilen ürünün belirli bir miktarının yahut tamamının iç ve dış pazarda satılarak, paraya çevrilmesi işine pazarlama denilmektedir.⁵⁸ Gölbaşı ilçesinde elde edilen tarım ürünlerinin pazarlanmasında, en büyük paya sahip olan ürün, kuru üzumdür. Yılda yaklaşık 25.000 ton yaş üzüm üretilen ilçede, bu üzümlerden yaklaşık 3.000 – 4.000 ton kurutmalık üzüm elde edilmekte ve bunların büyük bir miktarı çevre il ve ilçelerde pazarlanmaktadır. Kuru üzümün pazarlanmasında yaşanan en büyük sıkıntı, paketleme sorunudur. Nitekim ürünün paketlenerek piyasaya daha iyi şartlarda sürülmesi, hem tanıtım hem de rekabet anlamında ilçe ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır. Ancak ilçede kuru üzümün

⁵⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁵⁸ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 83.

paketlenmesi işini üstlenecek herhangi bir sanayi kuruluşu olmaması, bu sorunun çözümünü ertelemektedir.⁵⁹

Fotoğraf 27: Kurutmak Amacıyla Serilmiş Üzüm (Haydarlı Köyü)

2.1.6. Gölbaşı İlçesinde Tarımı Destekleme Faaliyetleri

Gölbaşı ilçesinde, tarımı destekleme ve tarımsal üretime destek verme kapsamında ilk ciddi çalışma 1987 tarihinde başlayan TYUAP “Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi”dir. Merkez, Belören, Harmanlı ve Balkar köy grubu kapsamında programlanan bu proje neticesinde, köy grup teknisyenlerinin desteği ile çiftçinin tarımdaki problemlerini konu uzmanları ile uygulamalı olarak yerinde çözmek amaçlanmıştır. Proje 1999 yılında tamamlanmıştır.⁶⁰

Gölbaşı ilçesinin mevcut tarımsal yapısı, gelecekte yapılabilecek çalışmalar ve yaşanabilecek sorunların çözümü için yine Gölbaşı Kaymakamlığı ve Gölbaşı Tarım İlçe Müdürlüğünün önderliğinde Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat

⁵⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁶⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Fakültesi Dekanlığına bağlı Tarla Bitkileri ve Bahçe Bitkileri Bölümü Başkanlıklarındaki görevli öğretim üyeleri ile yapılan görüşmelerle, bu akademisyenlerin Gölbaşı ilçesinde incelemeler yapmaları sağlanmaktadır.⁶¹

İlçede bağcılığın geliştirilmesi ve teşviki amacıyla her yıl gerçekleştirilen “Peygamber Üzümü Festivali” kapsamında düzenlenen yarışma ve konferanslar için Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü öğretim üyelerinin katılımı sağlanarak çiftçilere yeni bilgiler aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra Tarım İlçe Müdürlüğü ve Gölbaşı Kaymakamlığı, ilçe yakınında bulunan, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağlı, Tarım Araştırma ve Zirai Mücadele Araştırma Enstitüleri Müdürlükleri ile de işbirliği kurarak bu kurum ve kuruluşlardan sağlanan desteklerle, ilçede tarıma yönelik projelerin başarılı bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır.⁶²

Gölbaşı ilçesinde tarımı destekleme faaliyetleri dâhilinde yapılan çalışmalar ile bu çalışmalarını yapan kurum ve kuruluşlar şu şekildedir:

- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülen “Çiftçi Kayıt Sistemi” ve “Doğrudan Gelir Desteği Projesi” ile ilgili 2000/ 2172 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 2001/15 sayılı uygulama tebliği çerçevesinde DGD ve ÇKS projesi tamamlanmıştır. Bu proje ile Gölbaşı ilçesine bağlı bütün köylerde 21 Eylül 2001 tarihi itibarıyla 3096 çiftçi ve ortalama 131.700 dekar alanda yapılan çalışmalar neticesinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından ayrılan ödeneğin tamamı çiftçilere ödenmiştir.
- Aynı proje ile 2003 yılında ilçede 211.704.265 dekar alanda yapılan çalışmalar sonucu, 4064 çiftçiye ödeme yapılmıştır.
- DGD ve ÇKS projesi için 2004 yılında başvuruda bulunan çiftçi sayısı 4100, 2005 yılında ise 4075'tir. 2006 yılında da DGD ve ÇKS için 3996 çiftçinin başvurusu üzerine 202.412.957 dekar arazinin kaydı yapılmıştır.⁶³

⁶¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁶² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁶³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

2007 yılı içerisinde, bitkisel üretimi geliştirme, doğrudan gelir desteği, bitki hastalık ve zararlılarla mücadele ve kontrol hizmetleri için Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yatırım programı, Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, GAP Bölge Müdürlüğü ve Avrupa Birliğince finanse edilecek projeler ise şunlardır:

- Kaba yem açığının kapatılması için yem bitkileri üretimini arttırmak amacıyla çalışmalar yapılmakta ve yem bitkilerinin ekimi teşvik edilmektedir. Bu teşvik çalışmaları kapsamında ilçede fiğ, slajlık mısır ve yonca ekimi yapan 259 çiftçiye ödeme yapılması planlanmıştır.⁶⁴ 2005 yılında ise, 2.955 dekar alan için desteklenen 114 çiftçi çeşitli primlerle desteklenmiştir.⁶⁵ Aynı teşvik çalışmaları, 2002 yılı içerisinde de 250 dekar slajlık mısır desteklemesi şeklinde yapılmıştır. Slajlık mısır ekimine yönelik teşvikin artırılması amacı ile Yeşilova köyünde, aynı yıl hasat şenliği düzenlenmiştir.⁶⁶
- 2006 yılı ilkbahar döneminde, İl Özel İdare Müdürlüğü tarafından getirilen 12.000 Amerikan asma anacı, 4.000 adet ceviz fidanı, 1.000 adet elma fidanı, 3.000 adet kiraz fidanı, 500 adet Hicaz narı fidanı çiftçilere dağıtılmıştır. Sonbahar dikim döneminde ise, 8 adet Amerikan asma fidanı, 1.300 adet zeytin fidanı çiftçilere dağıtılmıştır. 2007 yılında talep edilen fidan sayıları ise şöyledir: 25.000 adet Amerikan anacı, 5.000 adet ceviz, 4.000 adet Hicaz narı, 2.000 adet elma ve 500 adet badem fidanı.⁶⁷ İlçe Tarım Müdürlüğü, Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile GAP Bölge Müdürlüğünce, 2002 yılında Antep fıstığı ve 2004 yılında bodur kiraz projeleri hazırlanmıştır.⁶⁸

2005 ve 2006 yıllarında İl Özel İdare Müdürlüğünün desteği ile dağıtımı yapılan fidan çeşitleri ve adetleri ise şu şekildedir:

⁶⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁶⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

⁶⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

⁶⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁶⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

Tablo 62: İl Özel İdare Müdürlüğü Desteği ile 2005 ve 2006 Yıllarında Dağıtılan Meyve Fidanı Sayıları⁶⁹

Meyve Çeşidi	Meyve Bahçe Tesisi Alanı(Dekar)		Meyve Fidanı Adeti	
	Yıllar			
	2005	2006	2005	2006
Ceviz	500	400	5.000	4.000
Elma	65	25	1.750	1.000
Nar	15	10	300	500
Zeytin	45	47	1.600	1.300
A. Asma	1.400	1.200	13.000	12.000
Kiraz	-	75	-	3.000

GAP Bölge Müdürlüğü tarafından 2004 yılında hazırlanan bir proje ile finanse edilen Bitkisel Üretimi Geliştirme Çalışmaları dâhilinde, 20 dekarlık bodur kiraz fidanının 2005 yılında dikimi için bahçe tesisi yapılmıştır. Bunun yanı sıra GAP Bölge Müdürlüğüne finanse edilmek üzere, 5 çiftçi ailesine 5'er dekar olmak üzere toplam 25 dekar bodur elma projesi hazırlanmıştır.⁷⁰

2005 yılı dikim dönemi için İl Özel İdare Müdürlüğü tarafından finanse edilmesi düşünülen 100.00 adet Amerikan asma fidanı, 2.000 adet ceviz fidanı ve 1 adet mısır slaj makinesi projesi, 2004 yılında yapılan diğer çalışmalardandır. Bunlardan başka 2004 yılında, Toprak Mahsulleri Ofisini modern bir tarımsal işletme haline getirmek ve böylece tarımda yeni atılımlar yapmak amacıyla, Gölbaşı Kaymakamlığı tarafından alt yapı çalışmaları hazırlanmıştır.⁷¹

Tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlayan kuruluşların en önemlilerinden biri de kooperatiflerdir. Ülkemizde 1930'da başlayan kooperatifleşme hareketi 1949–1969 yılları arasında daha da ilerlemiştir.⁷² Gölbaşı ilçesinde ise kooperatif kurma

⁶⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005; 2006.

⁷⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

⁷¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

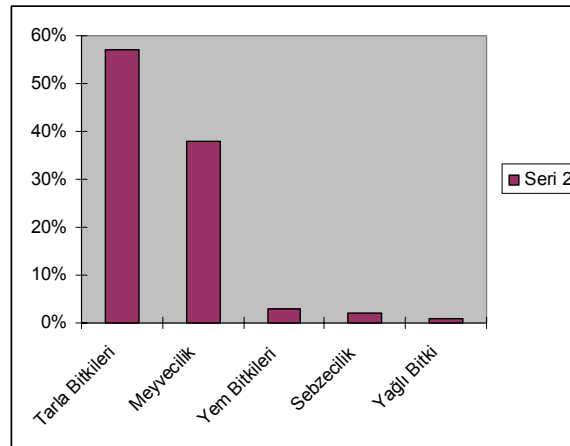
⁷² Hayati Doğanay, a.g.e., s. 84.

çalışması ilk defa 1996 yılında yapılmıştır. “Sınırlı Sorumlu Küçükören, Çatalağaç ve Haydarlı Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi”, 2003 yılının ilk yarısına kadar geçen zaman zarfında, maddi yetersizlik ve çiftçilerin kooperatifleşme konusunda tam bir bilince sahip olmamalarından dolayı, olması gereken düzeyde çalışma yapamamıştır. Ancak kooperatifin 2003 yılından itibaren hayvancılık ile ilgili hazırlamış olduğu projeler dikkat çekici olup bu kooperatifin daha başka projeleri de yönetebilme kapasitesinin olduğunu ortaya koymuştur.⁷³

2.2. Gölbaşı İlçesinde Tarla ve Bahçe Tarımı

Bilindiği gibi, 78.400 hektar araziye sahip olan Gölbaşı ilçesinde, bu arazinin 206.391 (%26.33) hektarını tarım alanları oluşturmaktadır.⁷⁴ Tarım yapılan arazilerin, (%56.5) 114.537.00 daa’ında tarla bitkileri, (%38’i) 76.385.40 daa’ında meyvecilik, (%3) 5.966.60 daa’ında yem bitkileri, %1.5’unda sebzeçilik ve %1’inde yağlı bitki ekimi yapılmaktadır.⁷⁵

Grafik 2: Gölbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin İşlevselliğine Göre Dağılışı

⁷³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

⁷⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

⁷⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

2.2.1. Tahıllar (Hububat ve Bakliyat)

Tarla bitkilerinden olan tahıllar, daha çok yaz kuraklığı isteyen yerlerde yetişmektedir. Gölbaşı ilçesinin de iklim şartları, tahıl ürünlerinin yetişmesine uygundur. İlçedeki tarım alanlarının büyük bir bölümü, % 56,5'i, tahıl ekimi için kullanılmaktadır. En çok buğday üretilen ilçede daha sonra sırayla arpa, fiğ, nohut, susam, mısır (slaj), mercimek, mısır (dane) ekimi yapılmaktadır. Bu ürünler en fazla, Y. Nasırlı, Haydarlı, Yeniköy, Çatalağaç, Yarbaşı, Küçükören, Kösüklü, Çelik köyleri ile Balkar ve Belören beldelerinde yetiştirilmektedir.⁷⁶ Yetiştirilen tahıl ürünlerinin, arazi nispetinden değeri, “daa” cinsinden şu şekildedir:

Tablo 63: Tahıl Ürünlerinin Ekiliş Miktarları (daa)⁷⁷

Yerleşim Yeri	Ürün Adı	Alanı (da)	
		2004	2006
Gölbaşı İlçesi	Buğday	89.246,03	78.114,70
	Arpa	24.176,00	30.485,60
	Nohut	2.839,00	3.764,90
	Susam	1.888,80	1.238,70
	Mercimek	1.447,10	825,30
	Mısır(dane)	1.765,00	521,20

Tahıl ürünlerinin ekildikleri alanlara baktığımızda, buğday ekilen alanların 2004 yılında, 2006'dan daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu düşüş, susam, mercimek ve mısır ekilen arazilerde de görülmekle birlikte, arpa ve nohut ekimi, 2006 yılında artış göstermiştir.

Gölbaşı'nda mevcut ürün deseni içerisinde yeni ürün yetiştiriciliği ve yeni tarım tekniklerinin uygulanması kapsamında yapılan deneme çalışmaları tahıl ürünleri için de yapılmaktadır. Çatalağaç köyünde 5 dekarlık alanda sertifikalı buğday denemesi yapılmıştır. Buna göre, Adana 99, Ceyhan 99, Osmaniyem ve Karatoprak cinsi

⁷⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁷⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2006.

buğday tohumlarının ekimi gerçekleştirilmiştir.⁷⁸ Bu tür çalışmalarla nitelikli buğday üretimi amaçlanmaktadır.

2.2.2. Endüstri Bitkileri Tarımı

Tarla ürünlerinden bir başkası ise endüstri bitkileridir. İlçede tarım sanayisi gelişmemiş olsa da bazı endüstri bitkileri yetiştirilmektedir. Bunların başında, şeker pancarı, tütün, ayçiçeği, fiğ, mısır(slaj) ve yonca gelmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bankalığı tarafından Türkiye genelinde yem açığının kapatılması amacıyla “Çayır Mera Yem Bitkileri Üretimini Geliştirme Projesi” hazırlanmıştır. Bu proje ile slajlık mısır, fiğ ve yonca gibi yem bitkilerinin ekimi bakanlık tarafından desteklenmektedir. Gölbaşı ilçesinde de uygulanan bu proje kapsamında, 2006 yılında, özellikle başta fiğ olmak üzere slajlık mısır ve yonca ekimi yapan çiftçilere destek sağlanmıştır. Bu ürünlerin yetiştirilmesinin desteklenmesindeki asıl amaç hayvancılığın gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Yem bitkilerinin ekimini çoğaltmak maksadıyla bakanlık tarafından düzenlenen destekleme projeleri, 2002 ve 2005 yıllarında da ilçede rağbet görmüştür. Ayrıca 2005 yılında, 2 köyde 2 çiftçiye fiğ yetiştiriciliği hakkında bilgi verilmiştir.⁷⁹

Yağlık ayçiçeği de ilçe de prim desteklemesi kapsamında olan endüstri bitkilerindedir. Bu bağlamda ilçede 2005 yılında 36 çiftçi ayçiçeği yetiştirmiştir.⁸⁰ Şekerpancarı üretimi de ilçede azımsanmayacak oranda yapılmaktadır. Nitekim tarla ürünleri içerisinde, buğday, arpa ve nohuttan sonra en fazla şeker pancarı üretilmektedir. 2005 yılında 26.514 ton şeker pancarı üretilmiş olup Yeşilova, Ozan, Küçükören, Köşüklü, Karaburun, Haydarlı, Çatalağaç köyleri ve Balkar beldesinde pancar üretimi yapılmaktadır.⁸¹

⁷⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁷⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2005.

⁸⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

⁸¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

2004 ve 2006 yıllarında, fiğ, şeker pancarı, mısır (slaj) ve tütün ekilen arazi toplamları şu şekildedir:

Tablo 64: Endüstri Ürünlerinin Ekiliş Miktarları (daa)⁸²

Yerleşim Yeri	Ürün Adı	Alanı (da)	
		2004	2006
Gölbaşı İlçesi	Fiğ	3.088,20	4.783,10
	Şeker Pancarı	1.513,00	2.100,00
	Mısır (Slaj)	898,60	1.072,20
	Tütün	162,10	136,30

2006 yılında fiğ, şeker pancarı ve mısır ekiminde, 2004 yılına oranla belirgin bir artış görülmektedir. Bu artışta yukarıda sözü edilen destekleme projelerinin katkısı büyüktür. Ancak 2006 yılındaki tütün ekilen arazi büyüklüğü, 2004 yılından daha az görülmektedir. Bunda, ilçedeki diğer tarım faaliyetlerinden elde edilen gelirin daha fazla olması ve tütün ekiminin destekleme projeleri kapsamında olmaması etkili olmuştur.

2.2.3. Meyvecilik

Gölbaşı ilçesinde meyvecilik, tarım yapılan arazilerin büyüklüğüne göre bakıldığında (%38'i) 76.385.40 daa ile ikinci sıradadır.⁸³ İklim şartlarının uygun olmasının yanı sıra tarımsal işletmelerde arazi varlığının düşük olması ve ortalama işletme genişliğinin küçük olması, diğer tarımsal faaliyetlere nispeten daha kârlı olan meyveciliğin ilçede yaygınlaşmasını sağlamıştır.⁸⁴

İlçede meyve ürünleri içerisinde en fazla Antep fıstığı, üzüm, Trabzon hurması ve çilek yetiştirilmektedir.⁸⁵ Ayrıca, Yeşilova, Balkar, Meydan, A.Azaplı, Karabahşılı,

⁸² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006; 2004.

⁸³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁸⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁸⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Cankara, Savran, Yaylacık, Hamzalar ve Harmanlı köylerinde meyvecilik faaliyeti yaygın olup buralarda, bağcılık, Antep fıstığı, kayısı, elma, kiraz, ceviz, Trabzon hurması üretimi yapılmaktadır. Bu meyvelerin yetiştirildikleri alanların ilçedeki büyüklüğü şu şekildedir⁸⁶:

Tablo 65: Gölbaşı İlçesinde Yetiştirilen Meyvelerin Dağıldıkları Arazi Büyüklüğü⁸⁷

Yerleşim Yeri	Ürünler	Alan(da)	
		2004	2006
Gölbaşı İlçesi	Antep Fıstığı (Kırmızı Kabuklu)	35.257	35.820,40
	Üzüm Kurutmalık (Çekirdekli)	22.410	22.258,80
	Üzüm Sofralık (Çekirdekli)	10.342	12.024,50
	Elma	1.677	2.048,70
	Ceviz	737	953,00
	Trabzon Hurması	692	711,40
	Kayısı	525	627,90
	Kiraz	356	274,40
	Nar	323	242,00
	Şeftali	69	98,30
	İncir	51	68,60
	Armut	46	47,40
	Erik	38	26,70

2006 yılında Antep fıstığı, sofralık üzüm, elma, ceviz, Trabzon hurması, kayısı, şeftali, incir ve armut dikili arazi büyüklüğü, 2004 yılına nispeten artış göstermiştir. Kurutmalık üzüm, kiraz, nar ve erik yetiştirilen arazi büyüklüğü ise 2006 yılında, 2004 yılına oranla düşüş göstermiştir.

2.2.3.1. Trabzon Hurması Yetiştiriciliği

Uzak Doğu meyvesi olan Trabzon hurması yetiştiriciliği Gölbaşı ilçesinde ilk olarak Bağlarbaşı köyünde başlamıştır. Kapama bahçe denilen tesislerde yetiştirilen bu meyveden elde edilen gelirin iyi olması, kısa zamanda meyve vermeye başlaması ve

⁸⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁸⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2006.

zirai mücadeleye gerek kalmadan bakımının kolay olması gibi nedenlerden dolayı meyvenin çekiciliği artmış ve diğer çiftçiler de bu sebeplere bağlı olarak, kapama bahçe tesisleri kurulmuştur.

Trabzon hurmasının yetiştirilmesi konusunda genel eğilimin olumlu olması, Gölbaşı Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Tarım İlçe Müdürlüğünü harekete geçirmiş böylelikle bu kurumlar tarafından kaliteli ve yüksek verimli fidan talebinin karşılanması için projeler hazırlanmıştır. Bu projeler doğrultusunda, ilçede 71.250 adet Trabzon hurması fidanı dağıtılmıştır. Mikro klima özelliği olan Bağlarbaşı, Aşağı Azaplı ve Yeşilova köylerinde daha verimli olduğu görülen bu fidanların dikimi neticesinde, henüz % 20'lik miktardan üretim elde edilmiştir.⁸⁸ Bu zamana kadar elde edilen ürün miktarı ile ürün kalitesi göz önüne alındığı zaman Gölbaşı ilçesinin yakın zamanda Trabzon hurması üretiminde önemli bir paya sahip olacağı düşünülmektedir.

2.2.3.2. Çilek Yetiştiriciliği

Sulanabilir tarım alanlarında yetiştirilen çilek, Gölbaşı ilçesinde ilk olarak Harmanlı kasabasında, “Çilek Yetiştiriciliği Araştırma ve Uygulama Projesi” ile üretilmeye başlamıştır. Damlama sisteminin kullanıldığı bir dekarlık alanda, sweet charlie, fern ve chandler türü üç cins çilek denemesi yapılmıştır. Bu projeden beklenen amaç, çilek cinslerinin ilçeye adaptasyonu, verimi, meyve kalitesi gibi sonuçların tespit edilip çilek yetiştiriciliği konusunda çiftçilere daha modern tekniklerin sağlanması ve doğru bilgi aktarımıdır.

2001, 2002 ve 2003 yıllarında, İlçe Tarım Müdürlüğü ve Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının hazırlamış olduğu projeler kapsamında çilek yetiştiriciliği konusunda yapılan çalışmalardan başka⁸⁹, 2004 yılında GAP Bölge Müdürlüğü ile yapılan ortak çalışma sonucu Çataltepe köyü Tecirli mezrasında 2 dekar, Harmanlı Çakmak'ta 750 m² ve 500 m² olmak üzere toplam 3 parsel arazide

⁸⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁸⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

cal-giant-3 frigo ilek fidesi demonstrasyon bahçesi kurulmuştur. Bu bahçelerden, 2005 yılında 1 dekarda, ortalama 3 ton ilek elde edilmiştir.⁹⁰ ilek yetiştiriciliği konusunda uygulanan bu çalışmaların devamlılığı ilçedeki tarım çeşitliliğini zenginleştirmekle birlikte tarım ekonomisine de byek katkı sağlayacaktır.

2.2.4. Bağcılık

Ege ve Akdeniz bölgelerinden sonra, Türkiye zm üretiminin %10'unu elinde bulundurarak üçüncü sırada yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bağ alanı bakımından %13'lk bir paya sahiptir.⁹¹

Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde olan Gölbaşı ilçesinde de bağcılığın önemli bir yeri vardır. Kurutmalık peygamber zm, kabarcık, hunisi, ezezi, ağ üzüm, kızlar tahtası, dklgen, hannebi, serpene gibi üzüm eşitleri üretilen ilçede, yılda yaklaşık 25.000 ton yaş üzüm rekoltesi vardır. Ayrıca bir yılda ortalama 2.000-3.000 ton kuru üzüm elde edilmektedir.⁹²

Gölbaşı'nda bağcılığın daha ileri seviyelere ulaşması için, gerek Tarım İlçe Müdürlüğü gerek Gölbaşı Kaymakamlığının ortak çalışmaları ile çiftçilere her yıl Amerikan asma fidanları dağıtılmaktadır.

⁹⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁹¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006

⁹² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Fotoğraf 28: Haydarlı Köyünde Yamaç Boyunca Üzüm Bağları

Bunlardan başka, bağcılığı daha sağlam bir zemine oturtmak, yaşanan sorunları en aza indirmek ve daha nitelikli ürün elde etmek maksadıyla;

- “Bağda Yüksek Terbiye Sistemi Projesi” uygulanmıştır. Buna göre, Harmanlı kasabası Çakmak Mahallesi’nde 2 dekarlık alanda kurulan deneme parselinden başka, 2004 yılında da Yeşilova köyünde 5 dekar, Çatalağaç köyünde 10 dekar ve Harmanlı’da 5 dekarlık bağlık arazide, yüksek terbiye sistemleri kurulmuştur. Bu sistem için gerekli finansmanın büyük bölümü GAP Bölge Müdürlüğüne karşılanmış, % 30’luk kısmını da çiftçiler kendileri karşılamışlardır.⁹³ 2005 yılında ise Yeşilova, Harmanlı ve Çatalağaç köylerinden 3 çiftçiye toplam 20 dekar arazi için destek sağlanması planlanmıştır.⁹⁴
- Yine, ilçede bağcılığın daha da yaygınlaştırılması için önceden beri düzenlenen teşvik müsabakaları, 2000 yılında Kuru Peygamber Üzümü adı altında festival haline dönüştürülmüştür. Her yıl, 29–30 Eylül- 1 Ekim

⁹³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁹⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

tarihleri arasında düzenlenen festivale katılım oldukça iyi olup yarışmaya katılan ve kazanan çiftçilere çeşitli hediyeler verilmektedir.⁹⁵

2.2.5. Sebzeçilik

Gölbaşı ilçesinde, tarım arazilerinin % 1,5'inde sebzeçilik yapılmaktadır. En fazla domates yetiştirilen ilçede, meyvecilik faaliyetlerinin artması ile birlikte sebze ekilen arazi büyüklüklerinin giderek azaldığı görülmektedir.⁹⁶

Tablo 66'da, 2004 ve 2006 yıllarında ilçede yetiştirilen sebzeler ile bunların dağıldıkları arazi büyüklükleri belirtilmiştir.

Tablo 66: Gölbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sebzeler⁹⁷

Yerleşim Yeri	Ürünler	Alan (daa)	
		2004	2006
Gölbaşı İlçesi	Domates	1.342	855
	Biber	322	183
	Kavun	165	310
	Fasulye	85	46
	Sarımsak	56	12
	Karpuz	25	24
	Soğan	19	34
	Salatalık	10	-
	Havuç	9	-
	Karışık Sebzelik	8	-

2004 yılına göre değerlendirdiğimizde, 2006 yılında kavun ve soğan dışında, domates, biber, fasulye, sarımsak ve karpuz ekilen arazi büyüklüklerinde düşme gözlenmektedir. İlçede, soğan ve kavun yetiştiriciliğinin ilgi görmesinde; elde edilen verimin yüksekliği ve bu ürünlerden elde edilen gelirin diğer ürünlere nispeten daha fazla olması etkilidir.

⁹⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁹⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

⁹⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2006.

B. HAYVANCILIK

1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Hayvancılık

Gölbaşı Nahiyesi'nde yerleşik nüfusun yanında konar-göçer nüfusun varlığı bilinmektedir. Besni kazası geneline baktığımız zaman, konar-göçerlerin kışlak olarak Gölbaşı nahiyesini de kullandıkları görülmektedir. Buradaki konar-göçerler her ne kadar ziraatla uğraşsalar da, hayvancılık faaliyetleri yaptıkları da olmuştur.⁹⁸

1559 tarihli Osmanlı eyalet kanunnamelerinde; Gölbaşı Nahiyesi'nde yaylak ve kışlak hayatı süren konar- göçer taifelerden alınan vergilerden söz edilmektedir. Alınan vergiler- bâc-ı rah- incelendiğinde, konar-göçer taifelerden alınan vergilerin daha çok hayvancılık faaliyetleri ile ilgili olduğu anlaşılacaktır.

Sözünü ettiğimiz, 1559 tarihli kanunname metni şu şekildedir.

“.....Bundan gayrı bahâr eyyâmında yaylağa giden Türkmen taifesinden Defteri-i Atıkde her on evden bir kuzı ve on evden ikişer akçe ve birer baş peynir ve bir yapağı kayd olunub ve güz eyyamında kışlağa giderken her evden ikişer akçe ve her obadan birer koyun ve on evden bir keçe ki, otuz altı akçe eder, kayd olunmuş iken sonra ummâl taifesi küllî bid'at ihdâs eyledükleri pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda kadîmden vere-geldükleri alınub sonradan ihdâs olunanları ref' edüb aldirmayasız deyü emr-i şerif vârid olmağın Defter-i Atık mücibine kayd olundu. Bundan ziyade nesne alunmayub hâkim'ül-vakt olanlar men' ve def eyleyeler.....”⁹⁹

Yöre ile ilgili yapılan çalışmalar esnasında incelenen diğer kanunnamelerde de köy ve mezralarda yetiştirilen her koyun başına 1 akçe vergi alındığı belirtilmiştir.¹⁰⁰ Koyun yetiştiriciliğinin yanı sıra arıcılık da yapılan nahiyede, bu hayvanların yetiştirildiği köy sayısı ile alınan vergi miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

⁹⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 148.

⁹⁹ Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri: 6. Kitap Kanunî Devri Kanunâmeleri, II. Kısım Eyâlet Kanunnâmeleri (II)**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s.280.

¹⁰⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 148.

Tablo 67: Gölbaşı Nahiyesi'nde Arıcılık ve Koyun Yetiştiriciliği¹⁰¹

Yerleşim Yeri	Gölbaşı Nahiyesi			
	Kovan		Koyun	
Yıllar	Köy Sayısı	Alınan Vergi (akça)	Köy Sayısı	Alınan Vergi (akça)
1519	1	50	6	1300
1524	-	-	-	-
1530	-	-	1	20
1547	-	-	-	-
1560	-	-	-	-

Arıcılık ile koyun yetiştiriciliği daha çok ilkbahar ve yaz mevsimlerine bağlı olan faaliyetler olduğu için; Gölbaşı nahiyesinin konar-göçerler için kışlak yani kış mevsimini geçirdikleri bir yerleşim yeri olması, bu faaliyetlerin nahiyede çok az yapılmış olmasının nedenidir.

2. Gölbaşı İlçesinde Hayvancılık

Gölbaşı ilçesinde hayvancılık faaliyetleri, genel olarak çiftçilerin kendi ahırlarında aile işletmeciliği şeklinde, yapılmaktadır. İlçede en çok koyun, keçi ve sığır beslenmektedir.¹⁰²

2.1. Hayvan Soylarının Islahı

Hayvan soylarının iyileştirilmesi anlamına gelen hayvan ıslahı, hayvancılık faaliyetlerinde verimliliğin artırılması için yapılmaktadır. Daha fazla et, süt, yumurta ve yapağı elde etmek amacıyla yapılan hayvan ıslahı tekniklerinin başında melezleştirme gelmektedir.¹⁰³

¹⁰¹ Mehmet Taşdemir, a.g.e., s. 149.

¹⁰² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

¹⁰³ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 215.

Gölbaşı ilçesinde de hayvan soylarının ıslahı, daha çok sığır ve keçi gibi hayvanlar üzerinde yapılmaktadır. Buna göre, ilçede orman formasyonuna zarar veren kıl keçisi sayısının azaltılması ve küçükbaş hayvancılıktan daha fazla verim elde etmek amacıyla, kıl keçisi ıslahında kullanılan Saanen keçisi yetiştiriciliği projesi sorunun çözümüne büyük katkı sağlamıştır.¹⁰⁴

Bu şartları göze alan Tarım İlçe Müdürlüğü ve Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından, 2000 yılında “Saanen Irkı Damızlık Kıl Keçisi Yetiştiriciliği Projesi” uygulamaya konmuştur. Proje kapsamında, Balıkesir’den getirilen 54 adet dişi ve 3 adet erkek olmak üzere toplam 57 Saanen Keçisi, Balkar, Karaburun ve Çakmak köylerinde, 9 çiftçi ailesine 2’şer adet dağıtılmıştır. Keçilerden elde edilen döl verimi ve ikiz doğum oranının yüksek olmasından duyulan memnuniyet, bu projeye devam edilmesi hususunda oluşan kanaatle, birinci yılın sonunda İzmir’den getirilen 30 adet Saanen keçisi de çiftçilere dağıtılmıştır. Değerlendirilen yılsonu verileri çevirme melezlemesi yolu ile mevcut kıl keçilerinden daha fazla verim elde edildiği sonucunu ortaya çıkarmış ve neticede ilçede Saanen keçisi popülasyonunun arttırılması konusunda çalışmalara devam edilmesi kararı alınmıştır.¹⁰⁵ Projenin uygulamaları dâhilinde, İlçe Tarım Müdürlüğü ve Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 2001 yılında 50 aileye Saanen keçisi dağıtılmıştır.¹⁰⁶

Bundan başka, büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesi, daha nitelikli verim elde edilmesi ve hayvan sayısının arttırılması için sunî tohumlama yöntemi ile mevcut sığır sayısının yarısına yakını melezleştirilmiştir. Özellikle 2006 yılında Tarım İlçe Müdürlüğü ve çiftçilerin bireysel çalışmaları neticesinde 1500 adet suni tohumlama yapılmıştır. Bu çalışmaların yaklaşık 1200 adeti suni tohumlama teşvik priminden faydalanmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

¹⁰⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

¹⁰⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

¹⁰⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

2.2. Otlakların Islahı

Hayvancılıkta, otlakların ıslahının önemli bir yeri vardır. Bilinçsiz ve aşırı otlatmadan dolayı dengesi bozulan mera arazilerinin, bozulan dengesini yeniden sağlamak¹⁰⁸ ve bazı önlemler almak amacıyla, Gölbaşı ilçesinde mera alanlarının tespiti yapılmıştır. Buna göre, 4342 sayılı Mera Kanununun 6. maddesi gereğince, ilçe teknik ekibi tarafından yürütülen, mera tespit, tahdit, tahsis çalışmaları neticesi, mera alanlarının köylere dağılımı ve ilçedeki mera arazilerinin büyüklüğü şu şekildedir¹⁰⁹:

Tablo 68: Gölbaşı İlçesinde Tespiti Yapılan Mera Alanları

Yerleşim Yeri	Köyü	Alan(daa)
Gölbaşı İlçesi	Ozan	203.278
	Karaburun	463.031
	Kösüklü	999.105
	Yaylacık	110.2
	Karabahşılı	520.483
	Hacılar	182.527
	Çataltepe	2179.206
	Savran	2749.629
	Akçakaya	167.698
	Küçükören	91.525
	A.Azaplı	172.774
	A. Nasırlı	308.408
	Yeşilova	1046.63
	Yeniköy	269.035
	Harmanlı	1345.283
	Balkar	2147.945
	Belören	1336.629
	Hamzalar	586.611
	Çelik	1539.642
	Çatalağaç	114.310
Örenli	749.898	
Haydarlı	275.128	

¹⁰⁸ Hayati Doğanay, a.g.e., s. 219-220.

¹⁰⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

	Toplam	17558.975
--	---------------	-----------

Çalışma yapılan köylerde, toplam 17558.975 daa alan tespit edilmiş ve tespit edilen mera alanları İl Mera Komisyonuna iletilmiştir.¹¹⁰ Mera alanlarının iyileştirilmesi konusunda alınacak ciddi önlemler, ilçedeki hayvan varlığının hem doğal ortamlardan beslenme olanaklarını arttıracak hem de ilçenin doğal varlıklarının korunmasına katkıda bulunacaktır.

2.3. Besicilik ve Ahır Hayvancılığı

Gölbaşı'nda besicilik faaliyetleri daha çok ahır ve mera hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Büyük mandıraların ve çiftliklerin olmadığı ilçede, bu manada tek oluşum Kösüklü köyündeki CİVKUR'dur. CİVKUR, ilçenin tek tavuk çiftliği olup damızlık anaç civciv ve yumurta üreten bu firmada, 42 personel çalışmaktadır. 90 dönümlük arazi üzerinde kurulmuş olan bu tesisin 20 dönümünde damızlık anaç civciv üretim çalışmaları yapılmakta ve haftada 80.000 civciv üretilmektedir. Ayrıca, 20 kümesin olduğu çiftlikte, bir günde 15 bin adet yumurta temin edilmektedir.¹¹¹ İşletmenin daha da geniş bir potansiyele kavuşturulması, ilçe ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır.

2.4. Gölbaşı İlçesinde Hayvan Varlığı

2.4.1. Küçükbaş Hayvancılık

İlçede, yaygın olarak kıl keçisi ve koyun yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ancak, kıl keçilerinin ilçedeki orman varlığına vermiş olduğu zarardan dolayı yetiştirilme oranı azaltılmıştır.

¹¹⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

¹¹¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Fotoğraf 29: Gölbaşı İlçesinde Küçükbaş Hayvancılık

Tablo 69: Gölbaşı İlçesi Küçükbaş Hayvan Varlığı¹¹²

Yerleşim Yeri	Cinsi	Hayvan Sayısı		
		2004	2005	2006
Gölbaşı İlçesi	Koyun	16.250	14.250	16.350
	Keçi	32.500	35.300	12.500

Koyun sayısının değişen bir grafik gösterdiği ilçede, keçi sayısında 2006 yılında belirgin bir azalma görülmektedir. Bu durum ilçedeki keçi sayısının istenilen seviyeye ulaşmış olduğunu göstermektedir. Saanen keçisi yetiştiriciliğinin kıl keçisi sayısının düşmesindeki etkisi büyüktür.

2.4.2. Büyükbaş Hayvancılık

Gölbaşı ilçesinde büyükbaş hayvanların %70'ini kültür melezi ve saf kültür sığır ırkları oluşturmaktadır. Süt Birliğinin kurulmasından sonra, sığır sayısında büyük

¹¹² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005; 2006.

artış olan ilçede büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin artması konusunda Küçükören, Haydarlı, Çatalağaç köylerinin kurmuş olduğu kooperatifin 2004 yılında yapmış olduğu 200 adet damızlık düve dağıtımı, bu konuda ciddi atılımların yapılabileceğini ortaya koymuştur.¹¹³

Gölbaşı'nda büyükbaş hayvan sayısının yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 70: İlçede Büyükbaş Hayvan Sayısı¹¹⁴

Yerleşim Yeri	Cinsi	Hayvan Sayısı		
		2004	2005	2006
Gölbaşı İlçesi	Sığır	5.871	5.546	6.212
	Tek Tırnaklı	1.600	1.679	481

2006 yılında sığır sayısında artış olurken tek tırnaklı hayvan sayısında belirgin bir azalma göze çarpmaktadır. Biraz önce de belirtildiği üzere büyük baş hayvan sayısının artmasında, Süt Birliğinin büyük etkisi olmuştur.

2.4.3. Kümes Hayvancılığı

İlçede tavuk, horoz, hindi, kaz ve ördek gibi kanatlı hayvanları, halk daha çok kendi kümeslerinde yetiştirmektedir. 2004 yılından 2006 yılına kadar kümes hayvanı sayısında düşme yaşanan Gölbaşı'nda, kümes hayvanlarının sayılarının yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

2004 yılında 100.000 olan kümes hayvanı sayısı, 2005'te 31.780'e, 2006'da ise 23.804'e kadar gerilemiştir.¹¹⁵ 2005 ve 2006 yıllarında kümes hayvanı sayısında belirgin bir düşme gözlenmesinin nedeni; ülkemizde yaşanan kuş gripi vakası nedeniyle halkın kümes hayvanları konusunda takınmış olduğu olumsuz tavidir.

¹¹³ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005; 2006.

¹¹⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2005; 2006.

¹¹⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2005; 2006.

2.4.4. Arıcılık

Gölbaşı ilçesinde arıcılık faaliyetleri özellikle 2002 yılında İlçe Tarım Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından hazırlanan “Arıcılık Projesi “ ile hız kazanmıştır. Bu bağlamda ilçenin iklim koşullarının arı yetiştiriciliğine uygun olup olmadığı konusunda yapılan incelemelerden sonra, 2005 yılında 22 çiftçiye 15'er kovan olmak üzere toplam 330 arılı kovan dağıtılmıştır.¹¹⁶

2004 yılında 2.000 arılı kovan bulunan Gölbaşı'nda, 2005 yılında bu sayı kara kovan ile birlikte 2900'e yükselmiştir. 2006'da ise arılı kovan sayısı 2.600 olarak kaydedilmiştir.¹¹⁷

2.4.5. Su Ürünleri

Gölbaşı, Azaplı ve İnekli gölleri, planktonlar bakımından zengin olup bu göller balık üremesine uygun bir ortama sahiptir. Murat balığı, sarı balık, yassı ve tahta balığı gibi balık cinslerine rastlanan göllere, Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından her yıl aynalı sazan cinsi yavru balık atılmaktadır. Ancak, ilçede balık avcılığı yaygın olmayıp, daha çok amatör olarak yapılmaktadır.¹¹⁸

1990 yılından beri, Gölbaşı, Azaplı ve İnekli göllerine atılan balık miktarı şu şekildedir:

¹¹⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

¹¹⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004; 2005; 2006.

¹¹⁸ Mehmet Özberk, a.g.t., s. 49-52.

Tablo 71: Gölbaşı İlçesinde Bulunan Göllere 1990–2005 Tarihleri Arasında Atılan Yavru Aynalı Sazan Cinsi Balık Sayısı¹¹⁹

GÖL	1990	1991	1994	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2005	Toplam
Gölbaşı G.	300	1.000	40	50	220	220	200	375	100	50	40	2.595
Azaplı G.	200	100	-	-	-	-	200	-	100	-	45	645
İnekli G.	100	300	-	-	-	-	-	-	100	-	30	530
Toplam	600	1.400	40	50	220	220	400	375	300	50	115	3.770

İlçedeki göller, balık üremesine uygun bir ortama olmasına rağmen balık tüketiminin ülke genelinde olduğu gibi ilçede de düşük olmasına bağlı olarak balık üretimi konusunda ciddi atılımların olmaması, bu sektörün gelişmemesinin başlıca nedenleri arasındadır. Fakat göllerin doğal sit alanı olarak kabul edilmesinden sonra çevresinde yapılan düzenlemelerden başka ve kurulabilecek balık üretme tesisleri ile ilçede balıkçılığın ilçede yaygınlaştırılması sağlanabilir.

2.5. Hayvan Hastalıkları ve Alınan Önlemler

Hayvan yetiştiriciliği beraberinde bazı sorumlulukları da getirmektedir. Bunlardan en önemlisi hayvanların bakımınıdır. Belirli aralıklarla muayene edilmesi gereken hayvanların bazı hastalıklara karşı aşılınmaları gerekmektedir. Gölbaşı ilçesindeki hayvan yetiştiricileri özel veterinerlerin yardımıyla hayvanlarının sağlık kontrolleri ile ilgilenirken, İlçe Tarım Müdürlüğü'nün de bu konuda çiftçilere büyük katkısı olmaktadır. Her yıl muayene edilen hayvanların ihtiyaç duydukları aşılardan, gerek özel veterinerler gerekse İlçe Tarım Müdürlüğü hayvan sağlığı elemanları tarafından yapılmaktadır.

¹¹⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

Gölbaşı İlçe Tarım Müdürlüğü hayvan sağlığı elemanları ve özel veteriner hekimler tarafından, hayvan hastalıklarına karşı yapılan aşılama çalışmalarının yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 72: Gölbaşı İlçesinde Hayvan Hastalıklarına Karşı Yapılan Aşılar¹²⁰

Yerleşim Yeri	Çalışmanın Adı	Yıllar		
		2005	2006	2007
Gölbaşı İlçesi	Çiçek Aşısı	500	3.000	-
	Enteretoxemi	3.700	25.000	-
	Şap Aşısı	11.800	9.300	12.500
	Theiloresis Aşısı	1.000	1.750	-
	Brucella Aşısı	4.000	1.000	2.000
	Kuduz Aşısı	30	50	-
	Toplam Tarama	51.627	41.000	49.000

2005 yılında 51.627 hayvanın, 2006 yılında 41.000 hayvanın, 2007 yılında ise 49.000 hayvanın sağlık taraması yapılmıştır. Bu taramalar neticesinde hayvanlarda teşhis edilen hastalıklara ve olması muhtemel hastalıklara karşı gerekli aşılar yapılmıştır. 2005 yılından 2007 yılına kadar tarama yapılan hayvan sayısının çoğalması ilçede bu konuda duyarlılığın giderek arttığının bir göstergesidir.

2.6. Gölbaşı İlçesinde Hayvancılığı Destekleme Faaliyetleri

Gölbaşı ilçesinde, İlçe Tarım Müdürlüğü, Kaymakamlık Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresinin çalışmaları ile hayvancılığın geliştirilmesine dönük imza atılan birçok proje uygulamaya konmuştur. Bu kurum ve kuruluşların hazırlamış oldukları projeler ve hayvancılık konusunda yapmış oldukları faaliyetler şunlardır:

¹²⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

- 2002 yılında İlçe Tarım Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından “Arıcılık Projesi” hazırlanmıştır. İklim koşullarının değerlendirilmesi ile projenin devam edip etmemesine karar verilmiş, yapılan çalışmalar sonucu, 2004 yılında 22 çiftçi ailesine 15’er adet arılı kovan dağıtılmıştır.¹²¹
- 2002 yılında, Köylere Hizmet Birliği bünyesinde kurulan Süt Toplama Birliği tarafından, proje kapsamında belirlenen köylerdeki üreticilerden toplanan süt karşılığında, hem birliğe katılan hayvan yetiştiricilerine belirli bir miktar prim ödenmiş hem de yem bitkileri ve özel süt yemi dağıtımı yapılmıştır. Bu amaçla, 2003 yılında GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından temin edilen 6000 kg fiğ tohumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından çiftçilere dağıtılmıştır.¹²²
- 07.01.2005 tarihinde özelleştirilen Süt Toplama Birliği, 16.03.2007 tarihinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının onayı ile çalışmalarını Gölbaşı Süt üreticileri Birliği adı altında daha da genişletmiştir.¹²³ Kurulan Süt Birliğinin Gölbaşı’nda hayvancılığın gelişmesi ve süt üretiminin artmasına büyük katkısı olmuştur. Bunun yanı sıra, ilçede yem bitkileri üretiminin gelişmesine de etki eden bu oluşum, tüketemediği sütü pazarlama sıkıntısı yaşayan çiftçinin pazar sorununu aşmasına da yardımcı olmuştur.¹²⁴
- 2005 yılında, Küçükören ve Çatalağaç köylerinde düzenlenen toplantılarla, Brucella aşılmasının önemi ve faydaları hakkında çiftçiler bilgilendirilmiştir. Aynı yıl içerisinde, “Arıcılık Projesi” kapsamında, 6 köyde 25 çiftçiye arı hastalıkları zararları ile mücadele, oğul alam ve gezici arı hakkında bilgi verilmiştir.¹²⁵

¹²¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

¹²² Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

¹²³ M. Kürşat Kocaman, Gölbaşı Merkez, 1978 Doğumlu, Lisans Mezunu, Veteriner Hekim (Gölbaşı Süt Üreticiler Birliği Başkanı).

¹²⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004.

¹²⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2005.

C. SANAYİ VE TİCARET

1. 16. Yüzyılda Gölbaşı Nahiyesinde Ticaret ve Buna Bağlı Olarak Alınan Vergiler

Gölbaşı Nahiyesi'nde yapılan ticari faaliyetler daha çok tarım ekonomisine bağlı idi. Bunun yanı sıra önemli yolların geçtiği bir güzergâhta bulunması, buradaki kervan trafiğinin de canlı kalmasında etkili olmuştur.

16. yüzyıla dair incelenen tahrir defterlerinde ortaya çıkarılan değirmen vergisi ve yol vergisi -Gölbaşı'nda alınan- nahiyenin ticari hayatı hakkında değerlendirme yapmamızı sağlayacaktır.

1.1. Değirmen Vergisi

Besni Kazası ile bağlı olan nahiyelerde işletilen değirmenler için yöre halkı devlete vergi ödemiştir. Nitekim incelenen kanunnamelere göre, bir yıl hizmet veren değirmenler için 60 akça, altı ay hizmet veren değirmen için 30 akça ve üç ay işletilen değirmenler için 5 akça vergi alınması hükme bağlanmıştır.¹²⁶

İncelenen başka bir kanunnamede ise üç ay hizmet veren değirmen için 15 akça vergi ödenmesi hükmünden söz edilmiştir. Besni Kazası'nın genelinde akarsu kaynaklarının yeterli olması, yöredeki değirmenlerin su değirmeni olduğu kanısını güçlendirmekle birlikte, buradaki değirmenler iklim şartlarına bağlı olarak altı ay işletilmişlerdir.¹²⁷ Nahiyelerdeki değirmenler daha çok köylerde olmakla beraber, 1530 yılından sonra mezralarda da -konar-göçerlerin yapmış oldukları- değirmenlerin olduğu tespit edilmiştir. Gölbaşı Nahiyesi'nde bulunan değirmenlerle ilgili durum Besni kazası genelindeki durum ile aynı nitelikleri yansıtmaktadır.¹²⁸

¹²⁶ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 149.

¹²⁷ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s.150.

¹²⁸ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 150.

Gölbaşı Nahiyesi'nde değirmeni olan köy sayısı ile buradaki değirmen sayıları ve alınan vergi miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 73: Gölbaşı Nahiyesi'nde Bulunan Değirmen Sayıları ile Alınan Vergi Miktarları¹²⁹

Gölbaşı Nahiyesi	Yıllar				
	1519	1524	1530	1547	1560
Köy Sayısı	5+1	2+1	2+1	2	2
Değirmen Sayısı	8	4	2	2	3
Vergi Miktarı (Akça)	360	150	60	60	90

Bir yerleşim yerinde değirmen sayısının birden fazla olması o yerleşim yerinin nüfusu ile tarımla uğraşan nüfus oranının yüksek olduğu kanısından yola çıkarak¹³⁰, Gölbaşı nahiyesinde yıllara göre bir değerlendirmede bulunulacak olursa: Nahiyede nüfus ve tarım faaliyetleri bakımından vasat bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Fakat buna rağmen, tarım ekonomisine bağlı olarak dönemin un fabrikaları diyebileceğimiz değirmenlerin sanayi ve ticaret hayatındaki yeri inkâr edilemez.

1.2. Yol Vergisi (Bâc-ı Râh)

Osmanlı Devletinde özellikle sosyal ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde birinci dereceden öneme hâiz olan yolların güvenliği için karakol özelliği gösteren ve “derbent” adını taşıyan kuruluşlar, bu yolların güvenliğinden sorumlu olmuştur.¹³¹

Devlet, hem bu derbent teşkilatlarının devamlılığı hem de bu yollardan geçen kervan sahipleri ile konar-göçerlerin her türlü ihtiyacını karşılamak için -konar-göçerler ile kervanlardan- bâc-ı râh adı verilen yol vergisini almıştır.¹³²

¹²⁹ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 150.

¹³⁰ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 150.

¹³¹ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.9.

¹³² Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 151.

Gölbaşı Nahiyesi'nde önemli güzergâhlar üzerinde bulunan ve ticari mahiyeti olan güvenli yollar Malatya-Adıyaman-Besni- Gölbaşı- Elbistan- Maraş istikametinden geçmiştir. 1524'te yapılan Kaldırım ve Karasungur yolları Belviran Yolu gibi güvenli yollardan olup bu yollar için de vergi alınmıştır.¹³³

Belviran ve Gölbaşı yolları için alınan bâc-ı râhın yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 74: Gölbaşı Nahiyesi'nde Alınan Yol Vergisi Miktarı¹³⁴

Yıllar	Bâc-ı Râh-ı Belviran	Bâc-ı Râh-ı Gölbaşı
1519	3000	10 005
1524	2000	10 000
1530	10 000	25 000
1547	-	33 436
1560	-	35 000

Yukarıdaki veriler dâhilinde, alınan vergi miktarları incelendiğinde; Gölbaşı Yolu'nun Belviran Yolu'ndan daha işlek olduğunu görmekteyiz. 1547 ve 1560 tarihlerinde Belviran Yolu için alınan vergilere rastlanmazken Gölbaşı Yolu'ndan alınan vergilerin yıllar itibariyle artmış olduğu görülmektedir. Bu durum bu yolun yıllar geçtikçe işlerlik kazandığını, aynı zamanda önemini de ortaya koymaktadır.

1559 tarihli Osmanlı Eyalet Kanunnameleri'nde, Kaldırım Yolu ile ilgili bir kanunname yer almaktadır. Kaldırım Yolu'ndan alınan vergi miktarı, kanunnameye şu şekilde yansımıştır:

“Zikr olunan memelerden ubûr eden tüccardan kadîm'üz-zamanda at ve katır yükünden ikişer akçe ve deve yükünden dört akçe ve merkeb yükünden birer akçe ve harîrûn deve yükünden elli akçe ve at ve katır yükünden yirmi beş akçe ve çuka yükünden on akçe ve celeb deve geçse beşer akçe ve celeb- keşân alub gitdikleri koyundan ve keçiden her ikisine bir akçe ve kul ve cariyeye geçse on beşer akçe bâc alınu- gelmeğın olı-geldüğü üzere ibkâ olundu.....”¹³⁵

¹³³ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 151.

¹³⁴ Mehmet Taşdemir, **a.g.e.**, s. 151-152.

¹³⁵ Ahmed Akgündüz, **a.g.e.**, s.279.

Kanunname, tüccarlardan; at, katır, deve, merkep yükleri ile satın aldıkları koyun ve keçiden, bunun yanı sıra kul ve cariyelerden alınan vergi miktarları belirtilmiştir.

2. Gölbaşı İlçesinde Sanayi ve Ticaret

Sanayi ve ticaretin çok gelişmediği Gölbaşı ilçesinde daha çok orta ve k  uk ölçekli işletmeler mevcuttur. Orta  l ekli işletmelerde çalışan işçi sayısı ortalama 500 kişi, k  uk ölçekli işletmelerde çalışanların sayısı da 1700 kişi civarındadır. İlçede istihdamı arttırmak amacıyla yapılan özel girişimlerden başka, 2005 yılında devlet tarafından Organize Sanayi Bölgesi kurulması hususu da yatırım programına dâhil edilmiştir.¹³⁶

İlçedeki en önemli sektör şu anda inşaat sektörüdür. Özellikle yurt dışında çalışan işçiler ve yapı kooperatiflerinin çalışmaları ile yönlendirilen toplam 5 yapı kooperatifi bulunmaktadır.¹³⁷

Ekonomik gelirleri üzerinde bulunduğu kara ve demir yoluna bağlı olan Gölbaşı'nda, Organize Sanayi Bölgesine yapılacak yatırımlar ve fabrikalar, ilçede sanayinin gelişmesine büyük katkıda bulunacak; böylece ilçede yaşanan dış g  te de büyük bir azalma olacaktır.

2.1. Gölbaşı İlçesinde Bulunan Başlıca Sanayi ve Ticaret Kuruluşları

2.1.1. K  uk Sanayi Sitesi

1989 yılında 100  ye ile kurulmuş olan K  uk Sanayi Sitesi, ilçenin Gaziantep yolu çıkışında 28.363 m²lik bir arsa üzerinde kurulmuştur. şu anda 60  yesi ile çalışmalarını yürüten K  uk Sanayi Sitesinin inşaat ihalesi 2000 yılında yapılmış ve inşaatın büyük bir bölümü tamamlanmıştır.¹³⁸

¹³⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹³⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹³⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

2.1.2. Organize Sanayi Bölgesi

Çelik köyü yakınlarında Gölbaşı-Pazarcık yolunda 1016 dönüm arazi üzerinde, 02. 12. 2005 tarihinde kurulan Organize Sanayi Bölgesinin kamulaştırma ve arazi alım işlemleri halen devam etmektedir. 2006 tarihinde plastik fabrikasının temelleri atılan Organize Sanayi Bölgesinde buranın tamamının tesis edilmesi durumunda 15.000 kişiye istihdam sağlanacağı düşünülmektedir.¹³⁹

2.1.3. SOYKAN Kömür İşletmesi

1978 yılında Soykan Grubu tarafından devralınan kömür işletmesi, bugün Soykan Kömür İşletmeleri adı altında 26 işçi ile çalışmalarını yürütmektedir. Harmanlı kasabası Akyer mevkiinde bulunan kömür ocaklarının görünür rezervi 52.416.476 ton, muhtemel rezervi 4.131.640 ton , mümkün rezervi 3.453.270 ton olarak tespit edilen maden yatağının toplam linyit rezervi ortalama 60.000.000 ton olarak hesaplanmıştır. Yıllık 200.000 ton işletme kapasitesine sahip olan Soykan Kömür'ün, 2005 yılı kömür üretimi 138. 813 tondur.¹⁴⁰

Fotoğraf 30: Soykan Kömür İşletmesi

¹³⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁴⁰ (Çevrimiçi) <http://www.soykanenerji.com.tr/komurumuz.html> (16.07.2007) ; Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

2.1.4. CİVKUR

Kösüklü köyünde bulunan CİVKUR, ilçenin tek tavuk çiftliği olup damızlık anaç civciv ve yumurta üreten firmada, 42 personel çalışmaktadır. 90 dönümlük arazi üzerinde kurulmuş olan bu tesisin 20 dönümünde damızlık anaç civciv üretim çalışmaları yapılmakta ve haftada 80.000 civciv üretilmektedir. Ayrıca 20 kümesin olduğu çiftlikte, bir günde 15 bin adet yumurta temin edilmektedir.¹⁴¹ İşletmenin daha da geniş bir potansiyele kavuşturulması ilçe ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır.

2.1.5. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Malatya Şeker Fabrikası Gölbaşı Bölge Şefliği

Adıyaman Merkez, Gölbaşı ve Şanlı Urfa illerini kapsayan bölgede, şeker pancarı üretimi ile bu hâsılâtın Malatya Şeker Fabrikasına teslim edilmesi ile ilgili mali, teknik ve zirâî konularda faaliyet gösteren şeflik, 1956 yılında kurulmuştur. Şeker pancarı üretimi yapılan Gölbaşı ilçesinde, böyle bir şefliğin bulunması mevcut olanaklar içerisinde üretilen pancarın pazarlanmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁴²

Ayrıca, 34 kişi ile Mass Tekstil, 40 kişi ile İmako Tekstil, 30 kişi ile Akber Tekstil ve 25 kişi ile Güvealgaz, ilçede çalışmalarını yürüten diğer küçük ölçekli işletmelerdir. Bunun yanı sıra Gölbaşı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından ilçede 23 ayrı noktada 23 halı kursu açılmıştır. Bu kurslarda dokunan halılar pazara üretim yapacak şekilde gelir getirmekte ve 503 adet kursiyerin geçim imkânı böylelikle sağlanmış olmaktadır.¹⁴³

¹⁴¹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁴² Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁴³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

2.2. Diğer İşletme ve Kuruluşlar

2.2.1. Sıhhî Müesseseler

Gölbaşı ilçesinde ticari faaliyette bulunan 1048 sıhhî müessese vardır. Bunlar: 25 kebaı-lokantacı, 22 erkek berberi, 8 bayan berberi, 25 kasap, 56 kahvehane-internet kafe, 20 manav, 5 pastahane, 880 bakkal ile Gazi Antep ve Malatya yol güzergâhında bulunan 7 tesis.¹⁴⁴

2.2.2. Gayri Sıhhî Müesseseler

İlçede ticarî faaliyette bulunan gayri sıhhi müesseseler ile sayıları ise şu şekildedir:

8 akaryakıt istasyonu, 3 LPG dolum tesisi, 10 tp ve diğer 10 olmak üzere ticarî faaliyette bulunan toplam 31 gayri sıhhî müessese vardır.¹⁴⁵

2.2.3. Umuma Açık yerler

Harmanlı beldesinde 7, Belören beldesinde 3, Balkar beldesinde 4 ve köylerde 30 olmak üzere toplam 44 kahvehane ile Malatya Yolu üzerinde 2 restoran, 3 lokanta, ve 1 motel olmak üzere toplam 50 umuma açık yer bulunmaktadır.

Bunlardan başka ilçede, emniyet bölgesi dâhilinde ticari faaliyette bulunan 1 hamam, 3 otel, 3 ikili lokanta, 2 ikisiz lokanta, 5 yemekli lokanta, 1 internet kafe, 11 internet oyun yeri ve 10 çay bahçesi işletilmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁴⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁴⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

2.3. Meslek Kuruluşları

Gölbaşı İlçesinde çalışmalarını yürüten meslek kuruluşları şunlardır.¹⁴⁷

- 770 üyeli, Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- 4621 üyeli, Ziraat Odası,
- 332 üyeli, Esnaf Kefalet Kooperatifi,
- 327 üyeli, Şoförler ve Otomobilciler Cemiyeti,
- 1011 üyeli, Tarım Kredi Kooperatifi.

2.4. Bankalar

Gölbaşı'nda iki banka bulunmaktadır. Bunlar; Ziraat Bankası ve İş Bankası'dır.

¹⁴⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

D. MADENCİLİK

1. Gölbaşı İlçesinde Madenler ve Enerji Kaynakları

Ekonomik etkinlikler içerisinde madencilik, özellikle enerji elde etmeye yönelik bir sanayi faaliyeti olup insanoğlunun en eski uğraşlarından biridir. Ancak her sanayi faaliyetinde etkili olan temel bir faktör olduğu gibi madenciliğin gelişmesinde de en temel faktör jeolojik yapı ile maden işletmesinin önemli sanayi merkezlerine olan uzaklığıdır.¹⁴⁸ Bu açıdan değerlendirildiğinde, Gölbaşı ilçesi hem maden kaynakları hem de önemli kavşak noktalarının bulunduğu bir yerde olması bakımından elverişli yerleşmelerden biri olarak değerlendirilebilir.

Çok çeşitli maden yatakları olmamakla birlikte, Gölbaşı ilçesinde de madencilik faaliyeti yapılmaktadır. Enerji hammaddelerinden olan linyit yataklarının olduğu ilçede, aynı zamanda metalik madenlerden manganez¹⁴⁹ ve endüstriyel hammadde olan asbest ve barit- Akçabel köyünde- maden yataklarının varlığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, Örenli köyü sınırları içerisinde 100.5 Ha üzerinde demir madeni aramaları da yapılmaktadır.¹⁵⁰

Fakat bu maden yataklarından sadece linyit yatakları işletmeye açıktır. 1978 yılında Soykan Grubu tarafından devralınan kömür işletmesi, bugün Soykan Kömür İşletmeleri adı altında çalışmalarını yürütmektedir. Harmanlı kasabasında Akyer mevkiinde bulunan linyit sahasının deniz seviyesinden yüksekliği 900-1000 metre arasındadır. Görünür rezervi 52.416.476 ton, muhtemel rezervi 4.131.640 ton, mümkün rezervi 3.453.270 ton olarak tespit edilen maden yatağının toplam linyit rezervi ortalama 60.000.000 ton olarak hesaplanmıştır.¹⁵¹

¹⁴⁸ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 304, 313.

¹⁴⁹ (Çevrimiçi) http://www.mta.gov.tr/mta_web/maden/adiyaman.asp (16.07.2007).

¹⁵⁰ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁵¹ (Çevrimiçi) <http://www.soykanenerji.com.tr/giris.html> (16.07.2007).

Bilindiği gibi Gölbaşı ilçesi önemli yolların geçtiği bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Özellikle Malatya ve Gaziantep gibi gelişmiş şehirlerle komşu olan ilçenin bu özeliğinden dolayı kömür işletmesinin yakın sanayi bölgeleriyle iletişimi rahatlıkla sağlanmaktadır. Gaziantep, Malatya, Kahramanmaraş, Adıyaman, Elazığ, Ergani, Mardin, Şanlıurfa, Kurtalan, Adana, Yozgat gibi şehirlerdeki sanayi kuruluşları ile ticari ilişkisi olan Soykan Kömür İşletmesinde¹⁵² 26 işçi çalışmaktadır.¹⁵³

¹⁵² Çevrimiçi) <http://www.soykanenerji.com.tr/giris.html> (16.07.2007).

¹⁵³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

E. ORMANCILIK

1.Gölbaşı İlçesinde Orman Arazilerinin Dağılışı

Gölbaşı ormanlık arazileri, Adıyaman ili toplam orman alanının % 24.6'lık bir bölümünü oluşturmaktadır. 43.718 hektar orman varlığı olan ilçede, bu orman arazilerinin % 80 'i bozuk karakterlidir. İlçedeki orman arazilerinin büyük bölümünün bu şekilde bozuk yapıda olması, bilinçsiz ağaç kesimi, kıl keçisi olatmacılığı ve orman yangınlarının sebep olduğu tahribata bağlıdır.¹⁵⁴

Ülke genelinde yaşanan orman yangınları Gölbaşı ovasında da görülmektedir. 2006 yılında meydana gelen orman yangınında 0.1 hektar alan ormanlık arazi yok olmuştur. Bu yangın sonrasında, ilçede olası orman yangınlarına karşı alınması gereken önlemlerin tespiti sonucunda, 1 adet arazöze ihtiyaç olduğu saptanmıştır.¹⁵⁵

Fotoğraf 31: Gölbaşı İlçesinde Bozulmuş Orman Arazisi

¹⁵⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁵⁵ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

2. Orman Varlığından Yararlanma

İlçedeki orman ürünlerinden daha çok yakacak temini için faydalanılmaktadır. Buna göre, Gölbaşı ilçesindeki orman ürünleri üretimi çoğunlukla meşe ağacından yapılmakta ve yakacak odun temini bu ağaçtan sağlanmaktadır. 2005 yılı Enerji Orman Tesisinden yapılan odun üretimi şu şekildedir:

Enerji Orman Tesisinde yapılan odun üretiminde, 13.059 ster ile meşe ağacı ilk sırayı alırken, 721 ster ile çam ağacı ikinci sırada yer almaktadır.¹⁵⁶

3. Gölbaşı İlçesinde Ağaçlandırma Faaliyetleri ve Orman Arazilerinin Korunması

Yangınlar, bilinçsiz ağaç kesimi ve kıl keçisi otlatmacılığı gibi sebeplerle Gölbaşı ilçesindeki orman arazilerinin % 80'i bozulmuştur. İlçedeki ağaçlandırma çalışmaları, Adıyaman Ağaçlandırma Başmühendisliğince yapılmaktadır. Bu kurum tarafından 2005 yılı boyunca, ilçeye bağlı Harmanlı, Savran, Hacılar ve Bağlarbaşı köylerinde toplam 400 hektar alanda Erozyon Kontrol Çalışması, 145 hektar alanda da rehabilitasyon çalışması yapılmıştır.¹⁵⁷

2005 yılı itibariyle Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrol Alanları olarak belirlenen Cankara (100 ha), Karabahşili (200 Ha), Hamzalar (75 ha) ve Ozan(200 ha) köyleri, köy tüzel kişiliğince koruma yapılmak üzere kontrol altına alınmıştır.¹⁵⁸

İlçede ağaçlandırma ve bakım çalışmaları için, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü 2006 yılının ilk altı aylık dönemini kapsayan faaliyetleri kapsamında:

- Cankara köyünde 100 ha' lık alanda ağaç dikimi için arazi çalışmaları,
- Bağlarbaşı köyünde 150 ha lık bir alanda rehabilitasyon çalışması,

¹⁵⁶ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁵⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁵⁸ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

- Balkar beldesi, Harmanlı beldesi; Aktoprak, Cankara, Savran, Hacılar ve Ozan köylerinde toplam 825 ha' da bakım çalışmaları,
- Yine Balkar beldesinde 50 ha, Harmanlı beldesi Kalemkaş Mahallesi'nde 50 ha ve Yaylacık köyünde 50 ha'da ağaçlandırma çalışması yapılmıştır.¹⁵⁹

Hazırlanan projeler ve çalışmaların devamlılığı, ilçedeki orman varlığının büyük ölçüde toparlanmasına ve gelişmesine katkıda bulunacaktır.

İl Çevre ve Orman Müdürlüğünün 2005 yılı içerisinde, Savran, Hacılar, Cankara ve Bağlarbaşı köylerinde yapmış olduğu ağaçlandırma ve tohum ekme çalışmaları Tablo 75'te belirtilmiştir:

Tablo 75: Gölbaşı İlçesinde 2005 Yılı İçerisinde İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Çalışmaları¹⁶⁰

Köy	Çalışma Yapılan Alan(ha)	Ağaç Sayısı (Adet)	Ağaç İsmi	Ekilen Tohum Miktarı (kg)	Yapılan Harcama (YTL)
Savran Köyü	150	100.000	Sedir, Kızılcam, Akasya.	3000	50.000
Hacılar Köyü	100	100.000	Sedir, Karaçam, Akasya.	2000	25.000
Cankara Köyü	150	300.000	Sedir, Karaçam, Akasya.	5000	125.000
Bağlarbaşı Köyü	145	145.000	Kızılcam, Akasya.	2000	45.000

¹⁵⁹ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

¹⁶⁰ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

Bu rehabilitasyon çalışması değerlendirildiğinde; gerek alan, gerek dikilen ağaç fidanı ve ekilen tohum miktarı ile yapılan harcamalar dikkate alındığında; Cankara köyü 150 hektar alana dikilen 300.000 adet ağaç fidanı, 5000 kg ağaç tohumu ve 125.000 YTL harcama ile ilk sırada yer almaktadır.

F. TURİZM

1. Gölbaşı İlçesinde Doğal ve Tarihi Değerler

İlçenin Turistik Kaynakları

Gölbaşı ilçesi, Güneydoğu Anadolu toprakları üzerinde birçok medeniyete beşiklik etmiş Adıyaman sınırları içerisinde, önemli yolların geçtiği bir güzergâh üzerinde kurulmuştur. Burası hem tarihi mirası hem de coğrafi güzellikleri olan bir ilçedir. 33 köy yerleşmesi olan Gölbaşı'nda 1997 DİE Köy Envanteri verilerine göre 28 köyde doğal ve tarihi değer tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı tescil edilmiş ancak büyük bir kısmı hakkında henüz bilimsel analizler yapılmamıştır. Bu konuda yapılacak incelemeler ve gün ışığına çıkarılacak tarihi eserlerle Gölbaşı turistik değerleri ile de tanınıp bilinen bir ilçe olmaya adaydır.

Devlet İstatistik Enstitüsü yeni adıyla Türkiye İstatistik Kurumunun 1997 yılına ait verilerine göre ilçede bulunan doğal ve tarihi değerlere ait istatistik şu şekildedir:

Tablo 76: Doğal ve Tarihi Değerlere Ait Sayısal Veriler ¹⁶¹

İlçe	Köy Sayısı	Doğal ve Tarihi Değeri Olan Köy Sayısı	Doğal ve Tarihi Değerler	
Gölbaşı	33	28	Av Sahası	4
			Orman	27
			Tarihi Yer ve Tarihi Eserler	3
			Ziyaretgâh (Türbe)	1
			Dere-Nehir	5
			Sulak Alanlar	2

¹⁶¹ DİE, 1997 Köy Envanteri, s. 8.

İlçedeki köylerin birçoğunun tarihi değerleri ve doğal güzellikleri tespit edilmiş fakat bunların tescili yapılmamıştır.

İlçedeki doğal ve tarihi değerlerden tescil edilenleri şunlardır:

Arkeolojik Sit Alanları

Azaplı Höyüğü (Balkar Beldesi)

Balkar beldesinin yaklaşık, 1.5 km batısında, Azaplı Gölü'nün 100 metre güneydoğusunda yer almaktadır. 10 metre yüksekliğinde ve 200 x 175 metre boyutlarında büyük bir höyüktür. Höyük üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde, Eski Tunç ve Demir çağları ile Helenistik Dönem'e ait, seramik, çakmaktaşı ve sileks buluntularına rastlanmıştır.

Fotoğraf 32: Azaplı Höyük

Höyük üzerinde henüz geniş çapta bir bilimsel araştırma ve kazı çalışması başlatılmamıştır. Ancak yapılan incelemeler ve elde edilen veriler, burada yapılacak çalışmaların bölgenin tarihine ışık tutması bakımından büyük fayda sağlayacağı görüşünü desteklemektedir.

Doğal şartlar ve diğer etkilere karşı iyi korunmuş durumda olan höyük için bugün en büyük tehdit, çevresinde yapılan tarımsal faaliyetlerdir.¹⁶²

Kavkutlu Höyük (Harmanlı Beldesi)

Harmanlı beldesi Kavkutlu mevkiinde bulunan Kavkutlu Höyük, yaklaşık 5 metre yüksekliğinde olup yayvan bir görünüm sergilemektedir. Höyük üzerinde yapılan incelemeler neticesinde Geç Tunç Çağı'ndan, Helenistik ve Roma dönemlerine kadar uzanan seramik kulp, gövde, ağız ve kaide parçalarına rastlanmıştır.

Fotoğraf 33: Kavkutlu Höyük

¹⁶² “Azaplı Höyük”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi, Harita No: M33-d1,07.11.2007.

I. Derece Arkeolojik Sit alanı olan höyük, üzerindeki tarım alanları, yapılar ve devam eden yapılanma faaliyetleri sebebiyle tahrip olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.¹⁶³

Sivil Mimari

Altınlı Köprü

İlçedeki en önemli tarihi yapılardan biridir. Yapılış tarihi kesin olarak bilinmeyen köprü hakkında, bazı kaynaklar Selekiler¹⁶⁴ bazı kaynaklar ise Selçuklular zamanında yapıldığı¹⁶⁵ yönünde tahminlerde bulunmaktadır.

Fotoğraf 34: Altınlı Köprü¹⁶⁶

Yolbağ (Karamağara) köyü sınırları içerisinde, Karatepe'nin güneydoğu eteklerinde vadiye ulaşılan yerde¹⁶⁷, Göksu Çayı üzerinde kurulu olan bu köprü güzergâhından tarihi Baharat Yolu'nun geçtiği belirtilmektedir.¹⁶⁸

¹⁶³ "Kavkutlu Höyük", **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi, A.K.T.V.K.K. Onayı: 5666-20.05.2004.

¹⁶⁴ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁶⁵ Ahmet Akil Yağınlı, **Adıyaman Ağzı ve Kültürü**, Özgül Ofset, Adıyaman, 2004, s.7.

¹⁶⁶ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Köprünün sağ kısmı, kaya zemin üzerinde, solda ise taşma kemerleri ile çay yatağını aşmaktadır. Köprünün büyük bir kemeri ve kademeli olarak küçülen üç kemeri vardır. Kemerleri beyaz kesme taşlarla, diğer kısımları da moloz taşlarla¹⁶⁹ harç kullanılmadan, sıkıştırma (cendere) stiliyle yapılmıştır.¹⁷⁰

Köprünün önden yüksekliği 20 metreye yakındır. Ana kemeri azgın suya karşı korumak için kemerin her iki tarafına koni şeklinde destek yapılmıştır. İsmi, yakınında gömülü olan altından alındığı söylenen köprünün yıkılması durumunda, bu altınların köprünün aynısını inşa edebilecek değerde olduğu anlatılmaktadır.¹⁷¹ Köprü ufak bazı onarımlar görmüş olmasına rağmen oldukça iyi korunmuş durumdadır. İlçe ile köyleri arasındaki ulaşımın sağlanması bakımından halen faaliyettedir.

Vijne Köprüsü (Yaylacık)

Yaylacık (Köristan) köyü sınırları içerisinde bulunan köprü, Göksu Çayı'nın dar bir noktasında bulunmaktadır. Küçük bir köprü olan Vijne, bir büyük bir de küçük iki kemerden yapılmıştır. Kemerler kesme taşlarla kaya zemin üzerinde, diğer kısımlar ise moloz taşlarla inşa edilmiştir.¹⁷²

Altınlı Köprü ve Paşa Köprüsü ile yaşıt olduğu, ayrıca Baharat Yolu güzergâhında bulunduğu belirtilen köprünün¹⁷³ şiddetli yağışlar ve sel sularının etkisi ile büyük kemerinin üst kısmı ile küçük kemerinin alt kısmı tahrip olmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde, köprünün bir an evvel restorasyona ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.¹⁷⁴

¹⁶⁷ “ Altınlı Köprü”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

¹⁶⁸ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁶⁹ **Türkiye'nin Turizm Değerleri**, Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, 1. Cilt, Ankara 2002, s.55.

¹⁷⁰ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁷¹ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁷² “ Vijne Köprüsü”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

¹⁷³ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006.

¹⁷⁴ “ Vijne Köprüsü”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

Fotoğraf 35: Vijne Köprüsü I¹⁷⁵

Fotoğraf 36: Vijne Köprüsü II¹⁷⁶

¹⁷⁵ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

¹⁷⁶ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Paşa Köprüsü

Harmanlı kasabası sınırları içerisinde olan Paşa Köprüsü'nün, Altınlı Köprü ve Vıjne Köprüsü ile aynı dönemde yapılmış olduğu, ayrıca Göç Yolu üzerinde bulunduğu anlatılmaktadır.¹⁷⁷ Fakat köprünün mimari yapısı ve tarihi hakkında detaylı bir inceleme yapılmamıştır.

Fotoğraf 37: Paşa Köprüsü I

Fotoğraf 38: Paşa Köprüsü II

¹⁷⁷ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

Tren İstasyonu Yapıları

İlçedeki tren istasyonu yapıları, tren istasyon binası ve istasyon lojmanlarından oluşmaktadır. Tren istasyon binası, yığma yapım tekniği ile taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. İki katlı olan bu bina, Alman mimarisini anımsatmaktadır. Alt katı istasyon hizmet binası, üst katı ise lojman olarak projelendirilmiştir. Alt kat, kapı ve pencereleri sivri kemerli, üst kattaki pencereler ise dikdörtgen formdadır. Oldukça kullanışlı bir şekilde yapılan bu binanın, bagaj deposu ve su deposu da mevcuttur.

Tren istasyon binalarından dört tanesi lojmandır. Bunlardan üçü iki katlıdır ve bodrumu vardır. Bir tanesi ise zemin kat ve çatı katından oluşmaktadır. Bu binaların hepsi de yığma bina olup aynı zamanda çatılıdır (bkz. EK A.126) (bkz. EK A.127).

178

Fotoğraf 39: Tren İstasyonu Yapıları I

Doğal Sit Alanları

¹⁷⁸ “ Tren İstasyon Binası”, “İstasyon Lojmanları”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri**, Türkiye Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

Adana Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün 18.06.2001 gün ve 283 sayılı kararı ile İnekli, Azaplı ve Gölbaşı göllerinin, 1. Derece Doğal Sit olarak tesciline karar verilmiştir.¹⁷⁹

Göllerin genel özellikleri kısaca şu şekildedir:

Gölbaşı Gölü

2. 19 km² yüzölçümü¹⁸⁰ olan Gölbaşı Gölü, karstik-tektonik kökenli bir göldür.¹⁸¹ Kuzeydoğu- güneybatı istikametinde bir çöküntü hendeği içinde yer alan gölün¹⁸² deniz seviyesine göre yüksekliği 863 metredir.¹⁸³

Göl kenarında bulunan sazlık, az bir alanı kaplamakla birlikte göldeki balık miktarı oldukça iyidir.¹⁸⁴ Göl, batı istikametinde açılan kanal sayesinde Azaplı Gölü ile birleşmektedir,¹⁸⁵ Göl çevresindeki peyzaj çalışmaları devam etmektedir (bkz. EK A.103) (bkz. EK A.104).

İnekli Gölü

Gölbaşı ilçesinin batısında bulunan İnekli Gölü, 1.09 km² yüzölçümüne sahiptir ve çevresindeki diğer göllerden daha küçüktür. Denizden yüksekliği 820 m olan gölün su seviyesi, en yüksek değerlere kış ve ilkbahar mevsimlerinde, özellikle mart ve nisan aylarında ulaşmakta en düşük seviye kendini yaz aylarında göstermektedir.¹⁸⁶ Gölün etrafı salık ve kamışlarla kaplıdır.¹⁸⁷

¹⁷⁹ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 11.

¹⁸⁰ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/goller.asp> (03.12.2007).

¹⁸¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **Gölbaşı Kitabı**, Yayınlanmamış Eser, , s.4.

¹⁸² Hüseyin Saraçoğlu, **Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller**, Milli eğitim Basımevi, İstanbul, 1990, s. 446.

¹⁸³ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 13.

¹⁸⁴ Hüseyin Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 446.

¹⁸⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 4.

¹⁸⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 4.

¹⁸⁷ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s. 14.

Azaplı Gölü

Gölbaşı ilçesinin batısında bulunan Azaplı Gölü¹⁸⁸, 2.72 km² yüzölçümüne sahiptir.¹⁸⁹ Deniz seviyesinden yüksekliği 849 metre olan gölün derinliği 25 m'dir.¹⁹⁰ Azaplı Gölü, hemen yanında bulunan İnekli ve Azaplı göllerinin de içinde bulunduğu tektonik oluk içerisindeki en derin göl olma özelliğine sahiptir.¹⁹¹

Kıyıları çok girintili çıkıntılı olmayan gölün etrafı sazlık ve kamışlarla çevrilidir.¹⁹² Gölün hemen doğusunda ise Azaplı Höyük bulunmaktadır. Bu höyük, göldeki su seviyesinin yükselmesine bağlı olarak ada özelliği göstermektedir.¹⁹³

Diğer Tarihi Yapı ve Kalıntılar

Bu turistik kaynakların yanı sıra Gölbaşı ilçesinde bilinen ancak tescil olunmayan birçok tarihi miras mevcuttur. Bu kültür ve turizm varlıklarının tespit, tescil ve tanıtımı konusunda Gölbaşı Kaymakamlığı bünyesinde oluşturulan komisyon çalışmalarını yürütmektedir.¹⁹⁴

İlçede henüz tescil edilmemiş tarihi yapı ve kalıntılar şunlardır:

Akçabel (Penbeyi) Köyü

¹⁸⁸ Fevzi Kalkan, **a.g.t.**, s. 5.

¹⁸⁹ (Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.gov.tr/yaman/goller.asp> (03.12.2007).

¹⁹⁰ Şerafettin Biçici, **a.g.t.**, s.13.

¹⁹¹ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s.42.

¹⁹² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 4.

¹⁹³ Mehmet Özberk, **a.g.t.**, s. 42-43.

¹⁹⁴ **Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu**, 2006, s. 17.

İlçe merkezine 19 km mesafede olan Akçabel köyü, oldukça eski bir yerleşim merkezidir. Köyde, Yalangoz denilen mevkide “Kirvelik” adı verilen yerde üç mağara vardır. Bu mağaralardan bir tanesinin içi henüz toprakla doludur. Ayrıca bu mevkide bir de ören yeri vardır. Köyün 200 metre kuzeyinde tarihi yapıların olduğu Kalaycık denilen yerin önünde, taştan örme bir tümbül kuyusu vardır. Buna benzer iki tümbül kuyusu da Armutlu tarafındaki Kızıl Seki denilen yerdedir.¹⁹⁵

Fotoğraf 40: Tümbül Kuyusu (Akçabel Köyü)¹⁹⁶

Aşağı Azaplı Köyü

İlçenin kuzeybatısında bulunan Aşağı Azaplı köyünün çevresi ören yerleri bakımından oldukça zengindir. Köyün kuzeyinde Keltut denilen yerde İsafakılı Köy Harabesi, batısında Ören, doğusunda Hasan Köy ve Yol Çatında her tarafı ve kapağı mermer olan bir mezarlık tespit edilmiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 61-62.

¹⁹⁶ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

¹⁹⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 64.

Fotoğraf 41: Aşağı Azaplı Köyü Ören Yeri

Bağlarbaşı Köyü

Köyde, Büyük Azaplı'daki camiinin yerinde daha önceleri kilise olduğu söylenir. Ayrıca Hasan Köydeki Ören yerinin daha önceleri bir yerleşim merkezi olduğu tahmin edilmektedir.¹⁹⁸

Balkar Beldesi

Beldenin doğusunda bulunan Kelesen –Zurban mevkiinde, eski yerleşim yerlerine ait kalıntılar mevcuttur. Burada altından bir sabanın olduğu rivayet edilmektedir. Yine beldeye 5 km uzaklıkta bulunan Kalecik'te binlerce yıllık olduğu düşünülen ve 2 km'lik alana yayılmış durumda olan tarihi yapı kalıntıları ile su sarnıçları ve kuyular vardır. Kodak Kabr denilen yer de eski bir yerleşim yeri olup buradaki mezar kalıntıları da dikkati çekmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 65.

¹⁹⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 67.

Hacılar Köyü

Köyde yapılan tarımsal faaliyetler esnasında ortaya çıkan su kemerleri ve yapı taşlarına ait kalıntılar, buranın çok eski bir yerleşim merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kalıntılar, köyde Rumların yaşamış olabileceği tahminini doğurmuştur. Bunun yanı sıra köyün güneyinde ve kuzeyindeki mağaralarda da mezar yerleri tespit edilmiştir.²⁰⁰

Harmanlı Kasabası

Çok eski yerleşim yerlerinden biri olan Harmanlı'da birçok tarihi kalıntı vardır.

- Paşa Köprüsü: Göksu ırmağı üzerinde bulunan köprünün Altınlı Köprü ve Vince Köprüsü ile aynı dönemde yapılmış olduğu düşünülmektedir.
- Ulu Pınar: İki bin yıllık bir geçmişi olduğu söylenen Ulu Pınar'ın içi mağara şeklindedir (bkz. EK A.117).
- Uzun Mağara: Kasabanın kuzeyinde yer alan mağaranın karşısında küçük bir oyuk vardır.
- Örenarası: Beldenin güneybatısında olan bu ören yerinin çok eski bir yerleşim merkezi olduğu söylenmektedir. Burada bulunan mozaik tuğla kırıntıları ve işlemeli taşlar, yerleşim merkezinin tarihi hakkında birçok ipucu vermektedir.
- Akpınar: Beldenin güneydoğusunda ve 3 km uzaklıkta olan Akpınar'da taştan oyma sarnıçlar ve dibek (soku) yerleri burada eski yerleşmelerin olduğunun bir kanıtıdır.²⁰¹

Meydan Köyü

Kalecik denilen mevkideki yıkıntılar ile buradaki yapı taşları ve küp şeklindeki taşlar, Meydan köyünün oldukça eski bir yerleşim yeri olduğunu doğrulamaktadır. Buradan başka,

²⁰⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 76-77.

²⁰¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 80.

- Özbek Deresi'ndeki su değirmeni kalıntıları,
- Köyün içinde bulunan taş oluklu su yolu,
- Sıtma mevkiindeki kilise kalıntıları,
- Sırıklı Yaylası'ndaki - Hamzalar köyü yakınında - Kemerlihan (Sırıklı Han) (bkz. EK A.118), (bkz. EK A.119).
- Harami Yaylası kalıntıları ve
- Meydan Dağı'nın batı cephesindeki çok sayıda yel değirmeni kalıntısı kasabanın geçmişini ortaya koyabilecek nitelikteki kalıntılardır.²⁰²

Ozan Köyü

Çay Kalesi, Örün Boğazı kaleleri ve Evsin Tepesi'ndeki odalı mağaralar köyde bulunan tarihi kalıntılardır.²⁰³

Örenli Köyü

İlçe merkezine 6 km uzaklıkta bulunan köy, eski çağlara ait ören yerlerinin ve tarihi kalıntıların fazla olması nedeni ile bu ismi almıştır. Köyde bulunan ören yerleri ile tarihi kalıntılar şunlardır:

- Köyün güneyinde bulunan Kayalık mevkiindeki mağaralardaki mezarlar,
- Gedik mevkiindeki mağaralarda bulunan soku taşı ile insan iskeletleri,
- Yarı Pınarı mevkiindeki eski köy yerleşmesi kalıntıları,
- Göllü, Boğsek, Sığırcık, Tave, Hersenge, Bostanlı, Kaynarca ve Uçurum mevkilerinde yerleşim kalıntıları.²⁰⁴

²⁰² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 85-86.

²⁰³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 87.

²⁰⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 87.

Yarbaşı (Çalgan) Köyü

Köydeki birçok yerleşim yeri kalıntısından en dikkat çekici olanı bir kiliseye ait temel ve yapı taşlarıdır. Bunun yanı sıra çok eski zamanlarda yapıldığı düşünülen 1,5 m. derinliğinde taştan oyulmuş 7 adet kuyu mevcuttur.²⁰⁵

Fotoğraf 42: Yarbaşı Köyü Tarihi Kuyular²⁰⁶

Yaylacık (Köristan) Köyü

Köydeki tarihi kalıntılar şunlardır:

- Vicne Köprüsü: Halep Yolu'nun geçtiği düşünülen köprü, köyün 6 km doğusunda olup oldukça eski bir yapıdır.
- Köyün doğusundaki Kale mevki denilen yerde, genişliği 12 metre olan ancak derinliği bilinmeyen bir mağara vardır.
- Köyün kuzeyindeki Eski Ören yerinde, mezar kalıntıları, su havuzu ve burada bulunan bir taşın üzerinde üç kanal çizgi ile insan resmi vardır. Buradan

²⁰⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 89.

²⁰⁶ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

alınıp köyün merkezine getirilen bulgur sokusu da oldukça eski dönemlere ait bir kalıntıdır.²⁰⁷

Yukarı Çöplü Köyü

Köyde Baytar denilen mevkide bulunan ören yerlerinden başka eski dönemlere ait olduğu düşünülen mağaralar da mevcuttur.²⁰⁸

Yukarı Nasırlı Köyü

Hop Kalam Tepesi'ndeki tarihi kalıntılar, Küçük Kale surları köyde bulunan tarihi kalıntılardan en önemlileridir. Bunun yanı sıra köyde bulunan bir heykelciğin Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde olduğu rivayet edilmektedir.²⁰⁹

İlçede bilinen ve bizim de görüp inceleme imkânımız olan diğer tarihi yapılar ve kalıntılar şunlardır:

Aşağı Nasırlı Köyü

İlçenin güneydoğusunda ve ilçeye 29 km mesafede olan Aşağı Nasırlı köyü tarihi zenginlikleriyle bilinen bir köydür. Köyün ilk kurulduğu yer olan Mendede de, Mendede Höyüğü vardır (bkz. EK A.124). Bunun yanı sıra Kızılkapan'da su sarnıçları ile merdivenli basamaklarla inilip çıkılan mağaralar da mevcuttur. Buralarda yapılan incelemelerde, 1 cm kalınlığında cam parçaları, ok demiri, çanak ve çömlek kalıntılarına rastlanmıştır. Yine köyün güneyine 2 km uzaklıktaki Musa Gediği mevkiinde, Çardak veya Gölün Başı Mağarası denilen yerdeki bir mağarada öküz kafası rölyefi vardır. Köydeki en ilgi çekici tarihi kalıntılardan biri de köye 2 km uzaklıkta bulunan Kırkbayır'daki mağaralarda beş- altı cesedin konulabileceği düşünülen yerlerdir.

²⁰⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 90.

²⁰⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 92.

²⁰⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 93.

Fotoğraf 43: Aşağı Nasırlı Kız Kapanı Mevkii Tarihi Kalıntıları

Fotoğraf 44: Öküz Başı Rolyefi²¹⁰

²¹⁰ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Belören Kasabası

İlçenin güneyine 23 km mesafedeki Belören Beldesi, Gölbaşı'ndaki yerleşim merkezleri içerisinde, tarihi kalıntılar bakımından en zengin olan yerlerden biridir. Beldedeki tarihi kalıntılar ile mevkileri şu şekildedir:

- Heyik Mevkii: Kasabanın 6 km kadar batısında bulunan bu eski yerleşim yerinin tarihi bir şehir olduğu düşünülmektedir. Burada bulunan yapılara ait temel kalıntıları bu izlenimi kuvvetlendirmektedir. Bunun yanı sıra burada mezar kalıntıları da mevcuttur (bkz. EK A.115).
- Keykubat Kalesi: Kale, beldenin kuzeyine 5 km mesafede yer almaktadır. Kalenin etrafı surlarla çevrili olup, Roma harcı ile inşa edilmiştir. Kale duvarları halen ayakta (bkz. EK A.110).

Fotoğraf 45: Çanak Çömlek Kalıntıları (Belören Kasabası)

- Kent Ören Yeri: Beldenin güneyinde, 5 km. mesafede bulunan bu ören yerinde taş yığınları ve mezar kalıntıları bulunmaktadır.²¹¹
- Periönü: Beldenin güneyine 2 km. mesafede bulunan bu mevkide yer alan höyük, buranın eski bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır (bkz. EK A.111).
- İllez Kani: Beldenin batısına 1,5 km. mesafede bulunan bu ören yerinde seramik ve taş kırıntıları vardır.
- Tilki Kalası: Beldeye 3 km uzaklıktaki bu ören yerinde küçük bir mağara vardır (bkz. EK A.114).
- Höyük: Höyük denilen güzergâhta taş yığınları ve sarnıçlar vardır (bkz. EK A.116).
- Bunlardan başka, beldenin 4 km kuzeyinde Küçük Kaya denilen yerde 4 küçük mağara ve Kaba Öğüt taraflarında da bir ören yeri mevcuttur.

Çataltepe Köyü

Çataltepe köyü ilçe merkezine 7 km mesafededir. Köydeki tarihi yapılar ve kalıntılar şunlardır:

- Köristan: Burası köyün sırtını verdiği dağın üzerinde yer alan yapının adıdır. Burada bulunan kalıntılar hakkında kesin bir neticeye varılamamakla birlikte, yel değirmeni yahut bir kiliseye ait kalıntılar olduğu yönünde rivayetler vardır.²¹²

²¹¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 69-70.

²¹² Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

- Kara Mağara Mevkii: İlk Çağlardan beri kullanıldığı düşünülen bu doğal mağaranın üstünde 1 metre çapında 2 metre derinliğinde dört tane buğday veya tahıl saklamak için kimine göre de şarap kuyuları olduğu söylenen oyuklar vardır. Buranın yerleşim amaçlı kullanıldığının en belirgin kanıtı, kilise kalıntılarının ve evlere ait temellerin bulunuyor olmasıdır (bkz. EK A.120).
- Yolbağı: Kara Mağara denilen yerde yer alan Yolbağı'nda bulunan mezarlar buralarda gayri müslimlerin yaşadığı izlenimini uyandırmaktadır. Burada ayrıca bir kale yıkıntısı olup hangi döneme ait olduğu bilinmemektedir.
- Mezgitli Yaylası: Yaylada yer alan Gümbürtü Mağarası adını, yere setçe vurulduğu zaman çıkan sestten almıştır. Mağaradaki yaşam izleri burada yatak şeklindeki oyuntulardan anlaşılmaktadır.
- Beş Tepe: Köyün batısında, Göksu Irmağı'nı geçtikten sonra Meydan köyü sınırında bir birine sıralı beş tepe vardır. Beştepe Mevkii denilen bu tepelerin üzerinde Roma harcına benzer harçla yapılmış yapı kalıntıları mevcuttur. Bu tepelerin birinde bulunan bir mağarada 4x4 metre ebadında da ikon veya benzeri eşya koymaya yarayan taştan oyma raf vardır.
- Kemerli Taş: Çataltepe ile Maltepe köyü sınırında, göç yolu üzerinde bulunan bir kaya Kemerli Taş olarak adlandırılıp kaya üzerinde rölyefler vardır.²¹³

Bu tarihi yerlerden başka doğal güzellikleri de olan Gölbaşı'nda; Yukarı Nasırlı köyünde bulunan ve asırlık olduğu tahmin edilen çınar ağacının turizme kazandırılması hedefleniyor.

²¹³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., a.g.e., s. 74-75.

Fotoğraf 46: Yukarı Nasırlı Köyünde Asırlık Çınar Ağacı

2. Festivaller

2.1. Kuru Peygamber Üzümü Festivali

Gölbaşı ilçesinde tarımsal faaliyetlerin en önemli olanlarından biri de bağcılıktır. Bu yüzden bağcılığın teşviki ve daha da geliştirilmesi amacıyla düzenlenen teşvik müsabakaları, 2000 yılından itibaren Gölbaşı Kaymakamlığınca festivale dönüştürülmüştür.

Kuru Peygamber Üzümü Festivali kapsamında yapılan üzüm teşvik yarışmaları çerçevesinde, konserler, resim sergisi, paneller ve şiir dinletiler yapılmaktadır. Her yıl Eylül ayının sonu ile ekim ayının ilk iki haftası içerisinde düzenlenen festivale katılan çiftçilere, teşvik maksadıyla hediyeler verilmektedir.²¹⁴

²¹⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNİN KÜLTÜREL YAPISI

A. KÜLTÜREL YAPI

1. Kültür ve Kültürel Yapı Tanımlamaları

Çok sayıda tanımı olan kültür, esasında Latince bir kelime olup toprağı işlemek¹ ve tarıma hazır hale getirmek anlamına gelmektedir.² Bu kelime İbrahim Kafesoğlu'nun tabiriyle; dilimize Batı Avrupa dillerinde kazandığı “yüksek umumi bilgi” manası ile girmiş³ ve birçok sosyal bilimci tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kültüre dair yapılan tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

Atatürk'ün kültüre dair tanımlamaları şu şekildedir:

“Bir insan cemiyetinin, devlet hayatında, fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadi hayatta yani ziraatta, kara, deniz ve hava münakalâtında* yapabildiği şeylerin muhassalasıdır*.”

“Kültür tabiatın feyziyle mes'ut olmaktır.”⁴

¹ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 15.

² Mehmet Arıttürk, “**Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapısı**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007, s. 78.

³ İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s. 15.

* “Ulaştırma, nakil işleri.” Arif Hikmet Par, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Serhat Yayınları, İstanbul, 1997, s.302.

* “Kısaca, özetle, sonuç olarak.” Arif Hikmet Par, **a.g.s.**, s.274.

Tylor'a göre: Kùltür, bilgi, inanç, san'at, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bütündür.⁵

Kùltürü medeniyetten ayırarak "hars" diye niteleyen Ziya Gökalp ise kùltürü şu şekilde tanımlar: Kùltür, dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisanî, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.⁶

Erkul'a göre:

Kùltür, aynı birikimi ve geleneği paylaşan insanların çocuklarına yeni nesillerle aktardıkları bir grup öğrenilmiş davranış bütünüdür.⁷

Kùltür, belirli bir yerde, belirli bir zamanda yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik hayat tarzıdır.⁸

Kùltür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.⁹

Kùltür, bir toplumun yaşamak ve çevresini düzenlemek için oluşturduğu ve eğitim yolu ile eski kuşaklardan aldığı her şeydir.¹⁰

Kùltür, toplumun taşıdığı ve getirdiği sosyal mirasın bir bütünü olup geçmiş kuşakların çabalarının ve tecrübelerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkar ve halen yaşayan insanların tecrübelerine göre değişir ve zenginleşir. Geleneklerle varlığını sürdüren kùltür¹¹ toplumları birbirinden ayıran özelliklerden en önemli olanıdır.¹²

⁴ Hâmit Zübeyir Koşay, **Makaleler ve İncelemeler**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.1.

⁵ Sulhi Dönmezer, **Toplumbilim**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 99.

⁶ İhsan Erkul, Yılmaz Ürfe, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1988, s. 150.

⁷ Mustafa E. Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilim)**, Der Yayınları, İstanbul, 1995 s. 130.

⁸ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kùltür, Mekân**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 105.

⁹ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kùltür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974, s.95.

¹⁰ Selman Erdem, **Sosyoloji**, Yüksel Yayınları, Ankara, 1973, s. 161.

¹¹ Sulhi Dönmezer, **a.g.e.**, s. 100.

¹² Selman Erdem, **a.g.e.**, s. 161.

İnsanoğlu, hayatta bazı değer, inanç ve sosyal ilişkileri öğrenerek toplumsal bir varlık haline gelir. Buna göre bir insan dilini, inançlarını, kişisel ve sosyal davranışlarını, çocuk yetiştirmesini, bilgi kurallarını, manevi değerlerini ve hatta ölümden sonraki yaşantısını da belirli bir kültür kalıbı içerisinde öğrenmektedir.¹³

İnsanların kendi yaşadıkları çevre içerisinde ürettiği bir kural olan ve yine insanların yaşamlarından bir parça haline gelen kültür; öğrenilmiş davranışlar olarak toplumların eğitim bilim, güzel sanatlar, üretim ve toplum anlayışının gelişim düzeyini gösteren en önemli unsurdur.¹⁴ Bu temel unsur, kültürel yapı denilen yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuş ve yapısal fonksiyonel modeli ortaya atan toplumbilimcilerden R.K.Merton kültürel yapıyı; toplumun hayatındaki değer hükümlerini, normları ve inançları kapsayan bir olgu biçiminde tariflemiştir¹⁵

Kültürel yapının iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için maddi ve manevi kültür ayırımını iyi yapmak gerekmektedir. Esasında kültürün kendisi maddi değildir. Ama madde kültür olabilmektedir. Gördüğümüz ve dokunduğumuz her şey, binalar, kıyafetler, mobilyalar, mezar taşları, silahlar, tapınaklar, süs eşyaları, yemekler, taşıma araçları, kozmetikler, yerleşim şekilleri... Bunlar kullanımları, şekilleri, dokuları, maddeleri ve renkleriyle başlı başına bir kültürdür.¹⁶

Maddi kültür, kültürün yüksek derecedeki anlatımı olmasına rağmen, taşıdığı popülerlik onun başka kültürlerden etkilenme ve sürekli değişime uğramasında etkilidir.¹⁷ Ancak bu hızlı değişim ve etkilenme maddi kültürün kültürel yapı içerisindeki konumunu değiştirmez.

¹³ Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1993, s. 71.

¹⁴ Enver Özkalp, **a.g.e.**, s. 72.

¹⁵ Mustafa Erkal, **a.g.e.**, s. 181.

¹⁶ Nazmiye Özgüç, Erol Tümertekin, **a.g.e.**, s. 135-136.

¹⁷ Nazmiye Özgüç, Erol Tümertekin, **a.g.e.**, s. 135.

Manevi kültür ise; toplum yaşamına düzen veren, değer, inanç, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kurallarıdır.¹⁸ Bunun yanı sıra yazılı ve sözlü edebi ürünler, inançlar ve alışkanlıklar da manevi kültürü oluşturan unsurlardır.¹⁹

Gölbaşı ilçesi, bulunduğu coğrafi konum itibariyle hem Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir noktada, hem de önemli geçiş yollarının bulunduğu bir kavşakta yer almaktadır İlk Çağlardan bu yana Ticaret yollarının geçtiği güzergâhta bulunan Gölbaşı bu sebeple birçok medeniyetin daha sonra ise çok sayıda konar- göçer taifenin uğrak yeri olmuştur. Fevzi Paşa ve Malatya demiryollarının buradan geçmesinden sonra yöre hızla göç almaya başlamış ve nüfusunda büyük bir artış olmuştur.

Alevi-Kürt, Sünni- Kürt, Alevi-Türkmen, Sünni-Türkmen ve bunun yanı sıra etnik olarak farklı bir kökene dayanan Çerkez vatandaşların da yaşadığı Gölbaşı'nda, sosyal yapıdaki zenginliğin kültürel yapıya yansımaları olarak değerlendirebileceğimiz bu durum yukarıda da belirttiğimiz gibi temelde ilçenin bulunduğu coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır. Ancak geçen süre zarfında ilçede ortak bir kültür oluşmuş durumdadır.

Gerek maddi gerek manevi kültür öğeleri bakımından oldukça zengin bir görünüme sahip olan Gölbaşı'nı, bu özelliğe sahip olmasında dış etkiye açık bir konumda olması temel etkendir.

İlçenin kültürel yapısından söz etmeden önce kültürün tamamlayıcısı niteliğinde olan bazı tanımlamalara yer vermekte fayda olacağına inanıyoruz.

Âdet kelimesi ile çoğu zaman aynı manada kullanılan örf; âdetlerin, doğru veya yanlış ölçütleri konularak yaptırım gücü kazanmasına denir.

¹⁸ Enver Özkalp, **a.g.e.**, s. 74.

¹⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **a.g.e.**, s. 136.

Âdet, toplum tarafından alışılmış ve yaygın olarak uygulanan davranış şekilleridir. Âdetler, sosyal bakımdan kabul görmüş ve yerleşmiş hareket tarzları olup insanlar farkında olmadan adetlere uyarlar.

Örf ve âdetler sosyal ilişkileri düzenleyen normlardır. Örfsüz âdetsiz bir toplum düşünülmemeyeceği gibi örf ve adetlerin sosyal ve kültürel yapı içerisindeki yaptırımı da oldukça güçlüdür.²⁰

Folklor, bir topluluğun geleneklerinde yer etmiş olan pratik bilgiler, atasözleri, şarkılar, efsaneler, türküler, masallar, mitoslar ve inançların bütününe birden verilen addır.²¹

Gelenek, bir topluluk içerisinde, geçmişten miras kalması dolayısıyla, saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan, alışkanlık, bilgi, töre, davranış, anane gibi sözlü ve yazılı kültürel kalıntılardır. Geleneklerin toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve denetlenmesi bakımından etkili bir yaptırımı vardır. Özellikle aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal konularda geleneklerin yaptırımı kendisini daha fazla hissettirir.²²

Görenek, örf, adet ve geleneğe göre yaptırım gücü daha zayıf olan ancak günlük yaşantımızın gerekli gördüğü ilişkilerin kolaylaşmasında belirleyici rol oynayan toplumsal bir normdur.²³

Bu bölümde, kültürel yapı bağlamında, Gölbaşı ilçesinin beslenme ve mutfak kültürü, çocuk oyunları, el sanatları, yöresel kıyafetler, halk oyunları ve halk edebiyatından söz edeceğiz.

²⁰ Mustafa Erkal, **a.g.e.**, s. 27.

²¹ Nurettin Albayrak, **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2004, s.177.

²² Mehmet Ali Yılmaz, “**Aladağ Halk Kültürü Araştırması**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana, 2005, s. 12, (Çevrimiçi) <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tezler/1006.pdf>, 03 Ekim 2007.

²³ Mehmet Ali Yılmaz, **a.g.t.**, s. 13.

B. BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ

1. Gölbaşı İlçesinde Beslenme ve Mutfak Kültürü

Halk biliminin inceleme alanlarından biri de beslenme ve mutfak kültürüdür. İnsanoğlunun ürettiği her şey kültürdür. Bu bakımdan yediklerimiz de maddi kültürün bir ürünü olduğu için yiyecek ve yemeklerin sosyo- kültürel bir anlamı vardır.²⁴

Yiyeceklerin üretimi ve hazırlanması; kültürün ögesi olan gelenekler, sevmek-sevmemek, inançlar, tabular ve boş inançlarla bağlantılıdır. Bu yüzden kültürel ve toplumsal ortamlar ile insanların yemek yeme alışkanlıkları arasında sıkı bir bağ vardır.²⁵

Beslenme ve mutfak kültürünü etkileyen bir unsur ise insanların beslenmesinde temel faktörler sayılan ekonomik hayvan ve bitkilerin varlığıdır.²⁶ Bu temel faktör, beslenme kültürüne coğrafi bir boyut da kazandırmaktadır.

Mutfağa giren yiyecekler ve hazırlanan yemeklerin oluşumunda etkili olan kültürel ve coğrafi faktörler, insan hayatının önemli geçiş dönemlerine de yansımış durumdadır. Bunun en açık belirtisi, doğum, düğün ve cenaze gibi üç önemli geçiş dönemine has yemek kültürünün, ülkemizin hemen hemen her yöresinde yaşanıyor olmasıdır.

Yemek kültürünün bir başka özelliği ise iklim şartlarının mutfak kültürüne etkisidir. Ülkemizde, özellikle karasal iklimin hâkim olduğu bölgelerde, bilhassa kırsal kesimde, gerek kış aylarındaki ürün çeşitliliğinin zayıf olması gerekse kış şartlarının

²⁴ Mahmut Tezcan, **Türk Yemek Antropolojisi Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2000, s. V-1.

²⁵ Mahmut Tezcan, **a.g.e.**, s.1.

²⁶ Ayşe Baysal, **Beslenme Kültürümüz**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2000,s.29.

ulaşım imkânları üzerindeki olumsuz etkisi ile kış için yemek hazırlık yapılmaktadır.²⁷

Bu bölümde, Gölbaşı ilçesinde mahalli yemeklerin yanı sıra, geçiş dönemlerine özgü yemek türleri ile kışa hazırlık için yapılan yemek çeşitlerinden söz edeceğiz.

1.1. Mahalli Yemekler

1.1.1. Basalla (Ekşili Köfte)

Basalla iki aşamada pişirilen bir yemektir. Bunun için öncelikle yemeğin ekşisi hazırlanır. Yarım kg kuşbaşı eti önce bir tavada yağ ile kavrulduktan sonra üzerine ince kıyılmış kuru soğan ilave edilir. Soğan pembeleştikten sonra içine domates ve biber salçası, yeteri kadar su, limon suyu, sarımsak ve önceden haşlanmış bir avuç kadar nohut eklenir ve ekşi kaynamaya bırakılır.

Daha sonra, yarım kg kıyma, kırmızıbiber, ince doğranmış kuru soğan ve ince bulgur iyice yoğrulur. Kıyma yoğrulurken içine bir miktar su ilave edilir. Bu karışım kıvama geldikten sonra, nohut büyüklüğünde parçalara ayrılıp, avuç içinde yuvarlanır ve hazırlanan köfteler kaynamakta olan ekşinin içine atılır. Bir süre kaynadıktan sonra ocaktan indirilip köfteler ile ekşi birbirinden ayrılır. Ekşi köftelerin üzerine ervis konur bunun üzerine biraz da nane serpilir.²⁸

1.1.2. Bulama

Belirli bir miktar su ile döğme yarım saat tencerede kaynatılır. Ardından üzerine yoğurt eklenip yarım saat daha kaynamaya bırakılır. İstenilen kıvama ulaşıncaya kadar ocaktan indirilir.²⁹

²⁷ Ayşe Baysal, **a.g.e.**, s.64.

²⁸ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁹ Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.1.3. Çağla ve Erik Sulusu

Bir tencerede, kuşbaşı halinde doğranmış et eritilmiş margarin ile iyice kavrulur. Bunu üzerine biber salçası, çekirdekleri çıkarılmış çağla ve küp şeklinde doğranmış kabak koyulduktan sonra yeteri kadar su ilave edip kaynatılır. Yemek piştikten sonra servis esnasında üzerine karabiber de serpilir.³⁰

1.1.4. Çiğköfte

Genişçe bir tepsi içerisinde, ince ince doğranmış maydanoz, yeşil soğan, taze sarımsak ile çekilmiş yahut dövülmüş haldeki kıyma ve kırmızıbiber iyice yoğrulur. Yoğrulma esnasında, ince bulgur da ilave edilir. Bir süre daha yoğrulduktan sonra kırmızıbiber, kimyon, birkaç dilim soyulmuş limon ve ince doğranmış iki baş sarımsak da eklenip yoğrularmaya devam edilir. Yoğrulma işleminin sonuna doğru ayçiçeği yağı ve tuz da katılır. Köfte yoğrulduğu tepsiye yapışıp kaldıracak kıvama geldi mi hazır olmuş demektir. Hazır olan köfteden ceviz büyüklüğünde parçalar koparılıp avuç içi ile şekil verilerek, marul, tere ve kıvırcık ile birlikte servis tabağına dizilir.³¹

1.1.5. Dolma

Bir tavanın içerisinde ince doğranmış soğan ve sarımsaklar pembeleşinceye kadar kavrulur. Ardından içerisinde, salça, ince doğranmış et, karabiber ve tuz eklenip iyice pişirilir. Daha sonra kurutulmuş patlıcanlar kaynar suya atılır ve hafif haşlanır. Yumuşayan patlıcanlar süzülüp alındıktan sonra hazırlanan iç ile doldurulup tencereye dizilir. Tencerenin içerisinde patlıcanların yarısına kadar gelecek şekilde sıcak su, salça ve tuz karışımı ilave edilir. Ocağa konan yemek, pirinçler pişene kadar pişirilir.³²

³⁰ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³¹ Halit Ertuğrul, **Bütün Yönleriyle Gölbaşı**, y.y., Gölbaşı, 1988, s.65.

³² Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

1.1.6. Döğmeç

Patlıcan, domates ve biber soyulup doğranmadan bir tepsi içerisine konup fırında pişirilir. Piştikten sonra, kabukları soyulur, doğranır ve iyice ezilinceye kadar dövülür. Dövme işlemi genellikle ya tahta tokmakla ya da bardak altıyla yapılır. Bu karışım daha sonra tepsiye konur ve üzerine yağ gezdirilip tuz ilave edildikten sonra tekrar fırında pişirilir.³³

1.1.7. Ekmek Köftesi

Geniş bir kap içerisinde küp şeklinde doğranmış soğanlar, ince ince kıyılmış maydanoz, iki çorba kaşığı sıvı yağ ve bir tatlı kaşığı kırmızıbiber, daha önceden ufalanmış bayat ekmek ile aldığı kadar çökelek karıştırılarak iyice yoğrulur. İstenilen kıvama ulaştığında şekil verilip servis edilir.³⁴

1.1.8. Fella Köftesi

İnce bulgur, kıyma, biber salçası ve tuz biraz su ilave edilerek iyice yoğrulur. Bulgur yumuşayıp istenilen kıvama gelince yoğrulan karışımdan misket büyüklüğünde parçalar koparılıp elde yuvarlanır. Hazırlanan köfteler, kaynamakta olan suda pişirilir. Köfteler pişerken ince kıyılmış soğan yağda kızartılır, içine salça ve nane eklenir. Hazırlanan bu sos, pişen köftelerin üzerine dökülür.³⁵

1.1.9. Firik Pilavı

Firik, Gaziantep yöresine ait bir bulgur çeşididir. Buğday başakları tam sararmadan toplanıp yaprakları ateşte yakılarak tanelerin ayrılması ile elde edilir. Firik pilavı yapımı oldukça kolay zahmetsiz bir yemek çeşididir. Firik, orta boy bir tencereye

³³ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁴ Selvi Çıra, **Gölbasi Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

konulan yağda kavrulur. Bunun üzerine kıyma eklenir, bir müddet pişirildikten sonra su ve tuz ilave edilip suyunu çekene kadar pişirilir.³⁶

1.1.10. Haşlama Köfte

Dört bardak suya yarım kaşık tuz atılıp kaynatılır. 2 su bardağı bulgur kaynayan bu suya ilave edilip bulgur pilavı kıvamına gelene kadar pişirilir. Diğer taraftan, ince kıyılmış soğan yağda kızartıldıktan sonra içine biber ve domates salçası eklenir. Sosu bu şekilde hazırladıktan sonra ince kıyılmış 1 adet kuru soğan ve hazırlanan sos bulgurun içine katılıp iyice yorulur. Yoğurma işi tamamlandıktan sonra istenilen biçimde şekil verilip servis edilir.³⁷

1.1.11. Hedik

Hedik bir öğün yemeği değildir. Bebeğin ilk dişini çıkarmasından sonra, diğer dişlerini de kolaylıkla çıkaracağı inancıyla yapılmaktadır. Hedik; buğday, nohut ve mısırın büyükçe bir tencerede haşlanması şeklinde yapılır. Servis edilirken dileyen tuz, dileyen şeker ile hediği yiyebilir.³⁸

1.1.12. İçli Köfte

Birkaç aşamadan yapılıyor olması zahmetli bir yemek görüntüsü ortaya koysa da içli köfte, Gölbaşı ilçesinin vazgeçilmez yemeklerinden birisidir. İçli köfte için ilk önce, ufak simit denilen köftelik bulgur, kıyma, yumurta, karabiber, un, tuz genişçe bir kapta biraz da su ilave edilerek iyice yoğrulur. Yoğurma işlemi simit yumuşayınca kadar devam eder. Ardından orta boy bir tencerede iç malzemesi hazırlanır. Bunun için ince kıyılmış soğan pembeleşinceye kadar yağda kavrulur. Ardından içerisine kıyma ve pul biber eklenir. Bu karışım da iyice kavrulduktan sonra soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra avuç içini dolduracak kadar koparılan hamur oyularak

³⁶ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.66.

³⁸ Güler Kozak, **Belören Kasabası**,1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

içine hazırlanan kıymalı sostan yeteri miktarda konur ve ağzı kapatılıp yumurta benzeri bir şekil verilir. Bu şekilde yapılan köfteler, ayrı bir tencerede kaynamakta olan suyun içine atılarak kısa bir süre haşlandıktan sonra tencereden süzek yardımı ile çıkarılır.³⁹

1.1.13. Karnıyarık

Patlıcanlar soyulur tüm olarak sıvı yağda kızartılır. Daha sonra bir tepsiye dizilir ve içleri doldurulacak şekilde açılır. Ardından genişçe bir tavanın içerisinde, ince kıyılmış soğan, maydanoz, sarımsak, 250 gr. Kıyma, yağ ile birlikte iyice kavrulur. Kıyma kavrulduktan sonra içerisine biber, domates, salça ilave edilir ve bir süre daha pişirilir. Bu karışım açılmış olan patlıcanların içine doldurulur. Daha sonra patlıcanların üzerine domates ve biber konup fırında pişirilir.⁴⁰

1.1.14. Kelle Paça

İnek yahut keçi kellesi iyice temizlendikten sonra bir tencerede su ve tuz ile pişirilir. Kelle haşlandıktan sonra ayrı bir tavada, yağ, kırmızı toz biber, salça ve sarımsak kavrulup, kellenin piştiği tencereye ilave edilir. Kelle bu şekilde bir müddet daha kaynatılır.⁴¹

1.1.15. Körmenli Aş

Körmen otu (Yabani Sarımsak) ilk önce yıkanır, ardından ince ince doğranır. Tencereye konulan körmenin üzerine, aldığı kadar su ilave edilip kaynamaya bırakılır. Körmen tencerede kaynarken üzerine yeterince bulgur ve bir çorba kaşığı tuz ile bir tatlı kaşığı biber eklenir. Suyunu çekince yemeğin üzerine iki- üç çorba kaşığı yağ gezdirilir⁴²

³⁹ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁰ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴¹ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴² Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.1.16. Kurut Ekşilisi

Tavada yağ ile kavru lan soğan, önceden haşlanmış nohudun içine karıştırılır. Ayrı bir tencerede pişirilin patlıcan ve domates kurusu da nohudun içine ilave edildikten sonraC bir miktar limon suyu, baharat ve tuz eklenir.⁴³

1.1.17. Lepe

Orta boy bir tencereye bir miktar su konup kaynatılır. İçine bulgur, yeşil mercimek ve gerektiği kadar tuz ilave eklenip pişirilir. Pişen yemek bir tepsiye boşaltılır. Ardından ince kıyılmış kuru soğan yağda kızartılır, içine bir çorba kaşığı biber yahut domates salçası eklenip karıştırıldıktan sonra tepsideki yemeğin üzerine gezdirilerek dökülür.⁴⁴

1.1.18. Makarna

Makarna haşlanıp bir tencereye boşaltılır. Üzerine ince kıyılmış soğan, kıyma, domates, salça, pul biber ve tuz ile hazırlanan sos dökülür⁴⁵

1.1.19. Makarna Sulusu

Öncelikle, nohut et suyu ile pişirilir. Ardından içine soğan, yağ ve bir miktar limon suyu ilave edilir. Bu karışım bir müddet kaynadıktan sonra içine makarna baharat ve tuz eklenir. Makarnalar haşlanana kadar, yemek bir süre daha pişirilir.⁴⁶

1.1.20. Mercimekli Köfte

Şaka adı verilen ikiye ayrılmış kırmızı mercimek bir miktar su ile boza kıvamına gelen kadar kaynatılır. Mercimek piştikten sonra, 2 su bardağı ince bulgurun üzerine

⁴³ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴⁴ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁵ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁶ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

dökülür ve buldukları kabın kapağı bulgurun yumuşaması için kapatılır. Daha sonra, 1 kaşık margarin ile ince kıyılmış 2 adet kuru soğan kavrulur. Salçası ilave edildikten sonra 1 su bardağı su eklenip kaynamaya bırakılır. Böylece köftenin sosu hazır edilmiş olur. Bulgur istenilen oranda yumuşadığı zaman, bu sos bulgurun içine karıştırılır ve iyice yoğrulur. Ardından elde edilen köftenin içine ince kıyılmış maydanoz, sarımsak, kimyon, karabiber de eklendikten sonra köfteye şekil verilir.⁴⁷

1.1.21. Mukaşirli Pilavı

Orta boy bir tencereye yağ eklenir. Yağ ısınca bulgur katılır ve iyice kavrulur. Ardından içerisine önceden ıslatılmış nohut, tuz ve yeteri kadar su eklendikten sonra pilav suyunu çekene kadar pişirilir.⁴⁸

1.1.22. Nohut Sulusu (Yahni)

İnce kıyılmış soğan yağda kızartılır. Ardından içine et konur ve bir süre kavrulur. Daha sonra salça, nohut, doğranmış patates, tuz ve suyu da eklendikten sonra yemek pişirmeye bırakılır.⁴⁹

1.1.23. Patates Tavası

Kuşbaşı büyüklüğünde doğranan tavuk eti, bir tavanın içine konur. Üzerine, doğranmış domates, biber, soğan ve patates yerleştirilir. Bunların üzerine de bir miktar yağ ve tuz eklendikten sonra pişirilir.⁵⁰

1.1.24. Patlıcan Kebabı

Orta büyüklükte bir tavada, yağ ile kavrulan ince kıyılmış soğanın içerisine kıyma, pul biber ve karabiber eklenip bir süre kavrulur. Daha sonra doğranmış patlıcanlar bir

⁴⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 66.

⁴⁸ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁹ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁰ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

tepsiye yerleştirilir ve aralarına, hazırlanan kıymalı sostan koyulur. Bunun üzerine bir miktar su ve tuz eklenip yağ gezdirdikten sonra fırında pişirilir.⁵¹

1.1.25. Pirpirim Katıklısı

Pirpirim de denilen semizotu ayıklanıp doğrandıktan sonra bir miktar bulgur ile haşlanır. Haşlandıktan sonra servis tabağına konulan yemeğin üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür.⁵²

1.1.26. Pisik Köftesi

Pisik köftesinin diğer köftelerden farkı, içinde kıyma bulunmamasıdır. Bu yüzden ilçede, pisik köftesinin bir diğer adı fakir köftesi olarak da bilinir. Bayatlamış ekmek, ince doğranmış domates, lor peynir ile tuz karabiber, reyhan ve kırmızıbiber gibi baharatlar ile yapılan bir köfte çeşididir. Bayatlamış ekmekler el ile ufalandıktan sonra diğer malzemeler ekmeğin içine karıştırılıp köfte kıvamına gelen kadar yoğrulur. Daha sonra istenilen biçimde şekil verilerek servis edilir.⁵³

1.1.27. Sac Kavurması

Ateşin üzerine konulan sacın içerisine, ince kıyılmış soğan ve sarımsak atılıp yağda pembeleşinceye kadar kızartılır. Bunun üzerine küçük parçalara ayrılmış kemikli et eklenip iyice kavrulur. Daha sonra domates, karabiber, pul biber ve tuz ilave edilip domatesler pişip suyunu çeken kadar pişirilir.⁵⁴

1.1.28. Salçalı Pirinç Pilavı

Bir tencere içerisine konulan sıvı yağ ile bir tatlı kaşığı kadar salça kavrulur. Bu esnada önceden ayıklanıp yıkanan pirinç, tencereye ilave edilir. Pirinçler tane tane

⁵¹ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵² Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵³ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁴ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

olana kadar kavrulur, üzerine yeterli miktarda su eklenir ve suyunu çekene kadar pişirilir.⁵⁵

1.1.29. Simit Aşı

Tencerenin içerisine yağ ile kıyma konur iyice kavrulur. İnce kıyılmış soğan, salça ve istenilen baharatlar ilave edilip karıştırılır. Daha sonra yeteri miktarda eklenen suyun kaynadıktan sonra pilavlık simit tencereye dökülür. Suyunu çekene kadar pişmesi beklenir.⁵⁶

1.1.30. Sıcak Köfte

Kaynar suda yumuşatılmış simit (köftelik ince bulgur)in içerisine salça, maydanoz, baharat, tuz ve önceden hazırlanan soğanlı karıştırılıp iyice yoğrulur. Elde edilen karışım ceviz büyüklüğünde parçalar koparılarak köfte biçimine getirilir.⁵⁷

1.1.31. Simit Pilavı

Bir tencerenin içerisine yeterince su konur. Su kaynamaya başlayınca aldığı kadar simit ve bir çorba kaşığı tuz ilave edilir. Simit suyunu çekene kadar pişirilir. Suyunu çektikten sonra pilavın üzerine birkaç kaşık sıvı yağ gezdirilir.⁵⁸

1.1.32. Soğan Kebabı

1 kg kadar küçük kuru soğanın kabukları soyulur. Soğanların baş kısmı ve uç kısmı kesilir ortadan ikiye ayrılır. Ayrılan soğanların arasına, soğan, pul biber, karabiber, yağ, su ve tuz ile pişirilen kıyma koyulur ve soğanlar tepsiye dizilir. Bunların üzerine tuz ve su eklendikten sonra sıvı yağ gezdirilip fırında pişirilir.⁵⁹

⁵⁵ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁷ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁵⁸ Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁹ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

1.1.33. Tarhana Kavurması

Çorbalık kuru tarhanalar bir gün önceden ıslatılıp yumuşatılır. Orta boy bir tavada önce ince kıyılmış kuru soğan pişirilir, üzerine salça ve kırmızıbiber atılır. Tarhana da eklendikten sonra iyice kavrulur.⁶⁰

1.1.34. Tava

Genişçe bir tavanın içerisine, patlıcan, 6-7 adet çağla ve erik, kabak, domates, biber ve sarımsak yerleştirilir. En üste sebzelerin üzerini kapatacak şekilde kuşbaşı et yerleştirildikten sonra yeteri kadar tuz ve yağ ilave edilip sebzeler suyunu çekene kadar pişirilir.⁶¹

1.1.35. Türlü

Bir tencerede ince doğranmış soğan, sarımsak; yağ, kuşbaşı doğranmış et, salça, karabiber ve pul biber karıştırılıp pişirilir. Bu karışımın üzerine küp şeklinde doğranmış patates, patlıcan ve kabak; yeterince su ve tuz eklenip pişirilir.⁶²

1.1.36. Omaç

Bayatlamış ekmek parçaları el ile iyice ufalandıktan sonra bir tavada ısıtılmış yağ ve pekmez karışımının içine ilave edilir. Servis edilebilmesi için bir müddet soğuması beklenir.⁶³

1.1.37. Ürünkül Kavurması

İnce ince doğranan ürünkül otları bir tencerede haşlanır. Daha sonra başka bir tencerede, küp şeklinde doğranmış kuru soğan, kırmızıbiber ve karabiber yağ ile

⁶⁰ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶¹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.64.

⁶² Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

kavrulur. Bu karışımın üzerine haşlanmış ürünkül de ilave edilir. Bir süre kavrulduktan sonra ocaktan indirilir.⁶⁴

1.1.38. Yaprak İçi

Yaprak dolması yapmak için salamura edilmiş üzüm yaprağı, kuru soğan, kurutulmuş kırmızıbiber ve sarımsak ince ince doğranır. Ardından yağ eritilir soğan kavrulur ve diğer malzemeler ile limon suyu eklendikten sonra bir miktar su ilave edilip pişirilir.⁶⁵

1.1.39. Yaprak Sarması

Genişçe bir tavaya konan zeytinyağında ince kıyılmış soğan ve sarımsak pişirilir. Üzerine kıyma, salça, karabiber, ekşi ve bir miktar tuz eklenip bunlar iyice pişirilir. Ardından haşlanan üzüm yapraklarının içerisine pişirilen karışımdan konur. Yapraklar rulo şeklinde sarılır. Tencereye yerleştirilen sarmaların üzerine bir miktar su ve tuz ilave edilip pişirilir.⁶⁶

1.1.40. Yeşil Fasulye

Bir tencerede önce kuşbaşı doğranmış et iyice kavrulur. Ardından içerisine biraz yağ ve ince kıyılmış soğan eklenir. Soğan bir süre piştikten sonra salçası atılır. Daha sonra doğranmış fasulye ve havuç eklenir. Suyu ve tuzu da ayarlanıp pişirilir.⁶⁷

1.1.41. Yoğurtlu Yuvalama

İnce bulgur, kıyma, yumurta, un, su, karabiber ve tuz karıştırılıp yoğrulur. Misket büyüklüğünde parçalar koparılarak şekil verilir. Hazırlanan köfteler başka bir tencerede kaynamakta olan etin içerisine eklenir. Ayrı bir kaptaki çırpılan yoğurt ve

⁶⁴ Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁵ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁶ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁶⁷ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

yağ, pişen yuvarlamanın içine dökülür. Ardından yağda kızartılan nane yemeğin üzerine gezdirilir.⁶⁸

1.1.42. Yumurta Salatası

Yumurtalar haşlanıp kabuğu soyulduktan sonra doğranır. İçine ince kıyılmış yeşil soğan ve maydanoz eklenir. Kırmızıbiber ve tuz da ilave edildikten sonra karıştırılıp yenir.⁶⁹

1.2. Çorbalar

1.2.1. Davut Paşa Çorbası

250 gr kuşbaşı et ve 2 su eti suyunu çekene kadar pişirilir. Et piştikten sonra biraz yağ eklenip kavrulur. Ardından biber ve domates salçası ile 5 su bardağı su ilave edilir. Kaynadıktan sonra içine 250 gr pirinç ve bir miktar tuz katılır. Pirinç suyun tamamını çekmeden koyu çorba kıvamında iken tencere ocaktan indirilir. Ayrı bir kaptaki 1 kg yoğurt, karıştırılarak tencereye dökülür. Bir tavada yağ ile yakılan nane, çorba servis edilirken çorbaların üzerine azar azar damlatılır.⁷⁰

1.2.2. Kara Çorba

Akşamdan ıslatılan nohut ve döğme, mercimek ile karıştırılıp kaynatılır. Daha sonra ince doğranmış kuru soğan yağ ve biber ile kavrulur, önceden kaynatılmış baklagillerin üzerine ilave edilir.⁷¹

⁶⁸ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 66.

⁷¹ Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.2.3. Tarhana Çorbası

Tarhana, suyla ıslatılıp ezildikten sonra bir tencerede yeterince tuz ve su ile kaynatılır. Tarhanalar piştikten sonra yağda kızartılmış nane ve kırmızıbiber kaynamakta olan çorbanın üzerine dökülür. Bu şekilde birkaç dakika daha kaynadıktan sonra sıcak olarak servis edilir.⁷²

1.2.4. Yüzük Çorbası (Mantı)

Un, tuz, yumurta ve su karıştırılıp sert kıvamda bir hamur yoğrulur. Hamur açıldıktan sonra bıçak yardımı ile küçük kareler halinde kesilir. Bu kare şeklindeki hamur parçalarının içerisine kıyma, ince kıyılmış soğan, tuz, biber salçası ve karabiberin karıştırılması ile elde edilen iç malzemesinden konur. Dört ucundan birleştirilen hamur parçalarına mantı şekli verilir. Daha sonra büyükçe bir tencerede ince doğranmış soğan yağ ile kavrulduktan sonra içerisine biber salçası kemikli et, nohut ve su karıştırılıp kaynatılır. Kaynayan bu çorbanın içerisine mantı da eklenip piştikten sonra ekşisi ilave edilir. Servis edileceği zaman üzerine yağda kızartılmış nane gezdirilir.⁷³

1.3. Unlu Yemekler

1.3.1. Çörek

Su, soda, un ve pekmez, kulak memesi yumuşaklığında yoğrulduktan sonra hamur bir müddet bekletilir. Pekmezi çekip, mayası geldikten sonra ceviz büyüklüğünde koparılan hamurlar, ince yufkalar halinde açılır. Ortası delinen bu yufkalar kızdırılmış yağda kızartılır.⁷⁴

⁷² Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷³ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁴ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

1.3.2. Hitap (Sacda Börek)

Un, tuz ve su, kulak memesi yumuşaklığında bir kıvama ulaşıncaya kadar yoğrulur. Diğer taraftan, lor yahut çökelek peynir, ince kıyılmış soğan ve maydanoz, pul biber, tuz ve sıvı yağ bir kaptaki karıştırılarak böreğin içi hazırlanır. Daha sonra, yoğrulan hamur orta büyüklükte yufkalar haline gelene kadar açılır. Hazır olan bu içten yufkanın içerisine konur. İsteğe göre yarım ay yahut kare şeklini alabilecek biçimde katlanan börek, sacda pişirilir.⁷⁵

1.3.3. Katmer

Su ve un ile yoğrulan hamur, küçük yufkalar halinde açıldıktan sonra içine yağ ve şeker sürülür. Yufka rulo yapıp tekrar bezi haline getirildikten sonra, yeniden açılır ve sacda pişirilir.⁷⁶

1.3.4. Kömbe

Genişçe bir tavanın içerisinde, ince kıyılmış soğan pembeleşinceye kadar yağ ile kızartıldıktan sonra içerisine kıyma, karabiber, pul biber ve tuz ilave edilir ve bu şekilde pişirilir. Önceden yoğrulan mayalı yahut mayasız hamurdan fırın tepsisinin içini dolduracak sayıda yufka elde edilir. Bu yufkalardan ilki yağlanmış tepsiye yerleştirilir ve üzerine elde edilen iç malzemesinden konup her tarafına yayılır. Bunun üzerine bir yahut iki kat yufka konduktan sonra, yeniden iç malzemesinden konup dağıtılır ve üzeri tekrar yufka ile kapatılır. En son yufkanın üzerine de yoğurt ve sıvı yağ karıştırılarak elde edilen karışımdan sürülür. Bu şekilde hazırlanan kömbe, fırında pişirilir.⁷⁷

⁷⁵ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁷ Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.3.5. Semsek

Un, tuz ve su ile yoğrulan hamur küçük yufkalar halinde açılır. İnce kıyılmış soğan yağda kavrulduktan sonra içerisine peynir, maydanoz, pul biber ve tuz eklenip karıştırılması ile elde edilen iç malzemesi, açılan hamurun içerisine konur. Hamur yarım ay şeklinde katlandıktan sonra elde edilen börek yağda kızartılır.⁷⁸

1.4. Tatlılar

1.4.1. Çiğdem Sütlaçı

Çiğdem mevsiminde toplanan çiğdemlerin meyve kısmı, tencere içerisine konur. Tencereye süt ve toz şeker de ilave edilip iyice kaynatılır. Soğuk olarak yenmesi gereken sütlaç, kâselere boşaltıldıktan sonra buzdolabında soğumaya bırakılır.⁷⁹

1.5. İçecekler

1.5.1. Hoşaf

Kurutulmuş üzüm, vişne ve kiraz gibi meyveler suda kaynatılıp haşlandıktan sonra içerisine bir miktar şeker atılır. Hoşaf, soğuduktan sonra yemeklerin yanında içilir. Hoşaf daha çok kışın yapılmakla birlikte yazın da yapılıp içilebilmektedir.⁸⁰

1.6. Reçeller

1.6.1. Armut Reçeli

Armutlar iyice yıkanır, kabukları soyulur, 4 veya 6 ya bölünerek dilimlenir. Armutların çekirdek evleri çıkarıldıktan sonra üzerlerine armut miktarına göre toz şeker dökülüp birkaç saat bekletilir. Armutlar şekeri çekip suyu bırakınca bir tencerede kaynatılır. Pişirmenin sonuna doğru reçelin içerisine limon suyu veya

⁷⁸ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **Gölbaşı Kitabı**, Yayınlanmamış Eser, s.48.

⁸⁰ Rahime Işık, **Belören Kasabası**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

limon tuzu eklenir. 1-2 dakika daha kaynattıktan sonra reçel ocaktan indirilir; soğuduktan sonra kaplara konur.⁸¹

1.6.2. Dut Reçeli

Reçeli yapılacak dut ilk önce temizlenir. Ardından kaç kilo dut ile reçel yapılacaksa o kadar toz şeker alınıp büyükçe bir tencerenin içerisine bir kat şeker, bir kat dut olacak şekilde dizilir. Akşamdan sabaha kadar bekletilir, sabah olunca kaynatılır. Yarım saat kaynadıktan sonra reçelin içerisine limon sıkılır veya limon tuzu konur. Bir taşım daha kaynadıktan sonra tencerenin üzerine bez kapatılır. Dutun şekeri çekmesi için iki gün güneşte bekletilmesi gerekir. Bu şekilde hazırlanan dut reçeli, ağzı kapaklı kaplarda muhafaza edilir.⁸²

1.6.3. Erik Reçeli

Reçel yapılacak erikler iyice yıkanır, sapları koparılır. Erikler bıçakla muntazam kesilerek çekirdekleri çıkarılır, toz şekerle birlikte pişirme tenceresine konularak bir gece bekletilir. Reçel, ertesi gün, kendi suyu ile iyice koyulaşana kadar pişirilir.⁸³

1.6.4. Gül Reçeli

Güller toplanıp temizlendikten sonra bir kap içerisinde üzerlerine toz şeker dökülür; renkleri solana kadar bekletilir. Daha sonra bir tencerede su ve şeker şerbet olana kadar kaynatılır. Gül yaprakları kaynayan şerbetin içine eklenir. Birkaç dakika kaynattıktan sonra reçelin içerisine limon suyu ilave edilir. Bir taşım daha kaynadıktan sonra reçel ocaktan indirilir.⁸⁴

⁸¹ Perihan Bakır, **Belören Kasabası**, 1945 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸² Perihan Bakır, **Belören Kasabası**, 1945 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁸³ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁴ Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.6.5. İncir Reçeli

Temizlenip parçalara ayrılan incir, pekmez reçelinin içerisine konur. Şekerlememesi için içerisine limon suyu sıkılır. Ardından, şerbet koyulaşana kadar kaynatılır ve ocaktan indirildikten sonra soğumaya bırakılır.⁸⁵

1.6.6. Kabak Reçeli

Kabaklar soyulup doğrandıktan sonra, kabak miktarına göre kabakların üzerine toz şeker dökülür. Kabakların şekeri çekmesi ve suyunu bırakması için bir gün boyunca bekletilir. Ertesi gün, reçel büyükçe bir tencerede koyulaşana kadar kaynatılır. Şekerlememesi için içerisine limon suyu sıkılır. Reçel, istenilen kıvama gelince ocaktan indirilir.⁸⁶

1.7. Kışa Hazırlık

1.7.1. Bastık

Bastık bir tatlı türüdür. İlçede aileler, bastığı hem kendileri tüketmek hem de pazarlamak amacıyla yapmaktadırlar. Bunun için ilk önce, kabarcık ve ezezi üzümleri toplanır. Üzümler bir çuvala konup tepelenir. Tıpkı pekmez yapılırken takip edilen aşamalarda olduğu gibi suyu süzülür, kazanlara konur ve kaynatılır.

Tepelenmeden önce üzümün içerisine beyaz toprak atılması şarttır. Üzümün suyu bir süre kaynadıktan sonra elde edilen şerbet başka kaplara aktarılıp toprağın dibe çökmesi için arındırılır. Topraktan arındırılan kısmı tekrar kazanlara konur ve kaynatılır.

Ardından içerisini nişe (nişasta), un ve süt ile hazırlanan karışım kaynamakta olan şerbetin içine eklenir (Dileyen içerisine susam da atabilir.). Bastık istenilen kıvama ulaşıncaya kadar devamlı karıştırılır. Piştikten sonra, kazanlardan alınır ve geniş yayvan teştlere (bakır leğen) konur. Dağ kirazının dalından yapılan çalılarla,

⁸⁵ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁶ Perihan Bakır, **Belören Kasabası**, 1945 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

bembeyaz olana kadar birkaç saat boyunca çırpılan bastık daha sonra düz bir alana serilmiş 1m²'lik beyaz bezlerin üzerine tahta malalarla serilir. Birkaç gün kuruması bekledikten sonra bezler sökülür ve bastık nişastalanıp saklanır (bkz. EK A.132) (bkz. EK A.133).⁸⁷

Fotoğraf 47: Bastık

1.7.2. Bulgur

Bulgur kış için hazırlanan kuru gıdalardandır ancak yazın da tüketilir. Gölbaşı ilçesinde halk kendi bulgurunu kendisi yapar. Bunun için tarlasından kaldırdığı yahut satın aldığı buğdayı yıkayıp temizler ve büyük bir kazanda iyice haşlanana kadar kaynatır. Daha sonra haşlanan bu buğday, temiz bir zemin üzerine serilip güneşte kurutulur. Kuruduktan sonra içindeki yabancı bitki tohumları ayıklanan buğday, değirmende pilavlık ve köftelik olarak çektilir. Kadınlar buğdayı çekildikten sonra hafif rüzgârlı bir günde bulgurun kepeğini savurup birkaç gün daha kurutur. Buğdaydan yapılan diğer kışlık erzaklar arasında nişasta ve firik de vardır.⁸⁸

⁸⁷ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁸ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

1.7.3. Cevizli Sucuk

Cevizler kırılır içi çıkarılır. Çıkarılan ceviz içi ıslatılıp iplere dizilir. Cevizler ipe dizildikten sonra bastıktan ayrılan şerbetin içerisine birkaç kez batırılıp çıkarılır ve güneşe asılıp kurutulur.⁸⁹

1.7.4. Dolmalık Kuru Sebzeler

Kışın patlıcan ve dolmalık biber satın almak güçtür. Hatta kış mevsiminde, çoğu yerde bu sebzelere ulaşmak oldukça zordur. Hem bu sebeplerden hem de kış mevsiminde sofralardaki çeşitliliği arttırmak amacıyla yaz mevsiminde satın alınan veya bahçelerden toplanan patlıcan ve biberlerin içleri oyulur. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra sebzeler bir iğne yardımı ile iplere dizilip kuruması için güneş gören bir yere asılır. Dolmalık kuru sebzeleri doldurup yemeğini yapmak için önceden sıcak suda yumuşatmak gerekmektedir.⁹⁰

1.7.5. İravandı

Bağdan toplanan üzümün en olgunları seçilip bir sepete konur. Sepet de güneş gören bir yerde büyük bir kabın içerisinde bekletilir. Üzüm şirasını bıraktıktan sonra güneşte iyice durulanması beklenir. Elde edilen iravandı şişelere doldurulup kullanılır.⁹¹

1.7.6. İncir Kurusu

Bağ ve bahçelerinde incir ağacı yetiştirenler meyveler olgunlaştıktan sonra incirleri toplayıp bıçak yardımı ile ikiye bölerler. Ardından iğne ile ipe dizilen incirler, güneşe asılıp kurutulur.⁹²

⁸⁹ (Çevrimiçi) <http://www.harmanli.net/yiyecek.htm> (09.10.2007).

⁹⁰ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹¹ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁹² Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.7.7. Kesme (Kırma)

Pekmez yapımında olduğu gibi üzüm tepelenirken üzümün içerisine beyaz toprak konur. Pekmez yapım aşamalarında olduğu gibi elde edilen şerbet durulduktan sonra bir saat kadar kaynatılır. Daha sonra içerisine gerektiği kadar nişe eklenerek karıştırılır. Birkaç saat daha kaynadıktan sonra kazandan alınıp tepsilere konur. Bu şekilde bir gece bekledikten sonra tepside küçük kareler halinde dilimlenen kesme, bezlerin üzerine serilip üç dört gün süre ile güneşte kurutulur.⁹³

Fotoğraf 48: Kırma (Kesme)

1.7.8. Kırmızı Toz Biber

Bahçeden toplanan veya satın alınan kırmızıbiber temizlenip ayıklandıktan sonra güneşte iyice kurutulur. Biber kuruduktan sonra makinede çektilir ve bir süre daha kuruması için güneşe serilir. Biber iyice kuruyunca toplanır ve içerisine bir miktar sıvı yağ ekleyip yemeklerde kullanılmak üzere muhafaza edilir.⁹⁴

⁹³ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴ Ayşe Deliyıldırım, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.7.9. Kuru Üzüm

Bağlarda yetiştirilen üzümler olgunlaşınca toplanır. Üzüm tanelendikten sonra iyi olanları ile kötü olanları ayrılır (bkz. EK A.151). Potasyum ve zeytinyağından yapılmış karışım üzümlere karıştırılır. Bu şekilde temiz bir zemin üzerine serilen üzüm iyice kurutulduktan sonra tüketmek ve pazarlamak üzere stok edilir.⁹⁵

1.7.10. Pekmez

Olgunlaşan üzümler toplanır ve bir çuvalda tepelenir. Üzüm tepeleme, bu iş için yapılmış 1.5 m² büyüklüğündeki havuzlarda yapılır. Tepelenmeden önce çuvalın içerisine çarpı toprağı denilen beyaz topraktan atılır. Bu toprağın atılmasından maksat, şerbetin ekşisini almaktır. Üzümden çıkan su süzülüp kazanlara koyulur ve kaynatılır. Kaynama esnasında şerbetin üzerinde oluşan ket (köpük) kepçelerle sürekli alınıp ayrı bir kaba konur. Bir saat kaynadıktan sonra, elde edilen şerbet başka kaplara aktarılıp toprağın dibe çökmesi için yarım saat bekletilir. ve toprağından arındırılır. Toprakten arındırılan kısmı tekrar kazanlara konup 3-4 saat boyunca kaynatılır ve bu şekilde pekmez yapılmış olur.⁹⁶ Ya da ikinci kez kaynatılmaya gerek olmadan ilk kaynamanın ardından, arındırılıp bir hafta süre ile güneşte bekletilir. Elde edilen pekmeze ise “gün pekmezi” denir.⁹⁷

1.7.11. Salça

Yaz mevsimin de bahçelerde yetiştirilen ya da satın alınan kırmızıbiber, temizlenip ayıklandıktan sonra makinelerde çektilir. Büyük tepsiler içerisinde güneşe konan salça, birkaç hafta güneşte piştikten sonra yeterince tuz ilave edilip yeniden güneşe bırakılır. İstenilen olgunluğa ulaşınca kaplara doldurulup kullanılmak üzere muhafaza edilir.⁹⁸

⁹⁵ Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁶ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁷ Rahime Işık, **Belören Kasabası**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁸ Ayşe Deliyıldırım, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

1.7.12. Tarhana

Büyükçe bir kap içerisine konulan ayran durulması için birkaç gün bekletilir. Bu bekleme süresi içinde, ayranın yüzeyinde biriken suyu alınarak durulması sağlanır. Bu şekilde yeteri kadar ayran hazırlandıktan sonra buğdaydan elde edilen döğme büyük bir kazanda su ile pilav kıvamına gelene kadar pişirilir. Döğme, soğuduktan sonra ayran ile karıştırılıp iyice yoğrulur. Bu şekilde bir gece bekletilen tarhana, güneşe serilip kurutulur.⁹⁹

Fotoğraf 49: Tarhana

1.7.13. Topaç

Kırmızı etten yapılan topaç, yemek yaparken zaman kazanmak yahut özel günlerde kullanılmak için önceden hazırlanan bir gıda türüdür. Bunun için ilk önce et, kuşbaşı doğranır ve sacda kavrulur. Kavurma işlemi tamamlandıktan sonra etler birbirini tutacak şekilde elde yuvarlanır. Ardından temiz bir kâğıda sarılıp buzdolabında muhafaza edilir.¹⁰⁰

⁹⁹ Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁰ Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

1.7.14. Turşu

Türk mutfak kültürünün ayrılmaz bir parçası olan turşu, bir taraftan kış sofralarına katık olurken diğer taraftan da yemek yiyenlerin iştahını açar. Yaz mevsiminde, bahçelerde sebzelerin olgunlaştığı zamanlarda yahut güz başında turşu yapımına başlanılır. Turşu, yapımı oldukça kolay bir gıdadır. Gölbaşı ilçesinde, önceden alınıp ayıklanan ve temizlenen salatalık, domates, lahana yaprağı, havuç, yeşil fasulye; olgunlaşmamış kavun ve karpuz gibi sebzelerden turşu yapılabilir. Turşu, ailenin tüketebileceği miktara göre büyük kavanozlara yapılabileceği gibi büyük bidon ve küplere de kurulabilir. Bu kapların içerisine doldurulan turşuluk sebzelerin üzerine, bir miktar su, sirke, limon suyu, tuz ve sarımsak ile hazırlanan turşu suyu dökülür. Kabin ağzı sıkıca kapatılır. Sebzeler turşu kıvamına gelene kadar kabin ağzı açılmaz.¹⁰¹

1.7.15. Tuzluca

Bir gün önceden ıslatılan nohut, yumuşayınca tuzlanır ve sacda kavrulur. Leblebi kıvamına geldikten sonra sacın üzerinden alınır ve yenir.¹⁰²

1.7.16. Yaprak Basması

Mayıs ayında henüz yapraklar taze iken kadınlar tarafından bağlardan toplanan üzüm yaprakları, destelenip leğenlere konur. Yaprakların üzerlerine kaynatılmış sıcak su dökülür ve yaprak bir saat kadar bu şekilde bekletilir. Ardından yine desteler halinde bidonlara konup bidonu dolduracak kadar tuzlu su ilave edilir. Kapların ağzı kapatılarak muhafaza edilir.¹⁰³

¹⁰¹ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰² Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰³ Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

C. HALK SANATLARI VE ZANAATLARI

1. Kadın El Sanatları

Halı Dokumacılığı

Gölbashi ilçesinde bundan yaklaşık on yıl öncesine kadar halı ve kilim dokumacılığı kullanım amaçlı yapılmaktaydı.¹⁰⁴ Ancak bu faaliyet günümüzde daha çok ekonomik amaçlı yapılmaktadır. Bunun için ilçedeki birçok köyde halı kursları açılmıştır. Bu halı kurslarından ilki 1978 yılında Kalemkaş köyüne bağlı Çakmak Mezrası'nda açılmış ve bundan sonra Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde, ilçedeki köylerin çoğunda yaygınlaşarak çoğalmıştır.¹⁰⁵ Halı kursları şu anda özelleştirilmiş olup çeşitli firmaların yönetiminde işletilmekte ve dokunan bu halılar yurt dışına pazarlanmaktadır.¹⁰⁶

Kâğıt üzerine basılmış hazır modellere bakılarak dokunan halıların dokunabilmesi için makas, kirit, bıçak ve renkli iplik gibi malzemeler kullanılmaktadır¹⁰⁷

Hasır Dokumacılığı

Eskiye nazaran günümüzde hasır dokumacılığının azaldığı ilçede bu faaliyet, kullanım maksatlı olmasının yanı sıra daha çok ekonomik amaçlı yapılmaktadır. Dokumada kullanılan hasır (berdi) otları İnekli ve Azaplı göllerinden başka daha çok Malatya'dan temin edilmektedir. İlçede, yer hasırı ve tezgâh hasırı olmak üzere iki şekilde dokumacılık yapılmaktadır. Halk kendi kullanacağı hasırı elinde yaparken, satılacak hasırlar tezgâhta dokunmaktadır ve bunlar ticari amaçlıdır. Bu iş için, hasır iplerini kadınlar hazırlarken dokuma işini ise erkekler yapar. Günümüzde iş

¹⁰⁴ Fatma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1928 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁰⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 23.

¹⁰⁶ Fatma Yıldırım, **Balkar Beldesi**, 1958 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Halı Kursu Usta Öğreticisi.

¹⁰⁷ Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

imkânlarının çeşitliliğindeki artış ve yurt dışına göç, hasır dokumacılığının azalmasındaki en önemli etkidir.¹⁰⁸

Fotoğraf 50: Balkar’da Dokunan Hasırlar

İşleme ve Örme

Kadınların kullanım amaçlı ve çeyizlik yaptıkları bu el sanatları, halk arasında dantel, oya ve nakış olarak adlandırılmaktadır. Dantel, örülmesi için özel imal edilmiş ve farklı kalınlıklarda beyaz dantel ipliği ve tığ adı verilen ucu hafif bükük ince metal bir çubuk yardımı ile örülür. Bunun için kadınlar çevrelerinden edindikleri dantel modellerini, bazı ev eşyalarının üzerlerine kılıf şeklinde örebildikleri gibi mobilya ve beyaz eşyaların üzerlerine süs olsun diye de örüp kullanmaktadır.

Bir diğer örgü ismi ise “oya”dır. Oya, örülebilmesi için imal edilen renkli naylon iplikler ile yan ürün olarak pul ve boncukların kullanıldığı ve yine tığ yardımı ile

¹⁰⁸ Ali Uçan, **Balkar Beldesi**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

örülen bir el sanatıdır. Oya, kadınların başlarını örtmek için aldıkları yazmaların kenarlarına geçirmek için örülmektedir.

İşleme sanatının en güzel örneklerinden biri de nakıştır. Nakış, farklı şekillerde ve farklı kullanım amacı ile yapılan bir el sanatıdır. Nakış yapılabilmesi için akfil denilen beyaz kumaş, kanaviçe, farklı renklerde nakış iplikleri ve iğnenin olması şarttır. Nakış, yorgan, yastık, karyola örtüsü ve karyola eteği gibi eşyaların kenarlarını süslemek için farklı modeller kullanılarak yapılmaktadır.¹⁰⁹

Bunlardan başka ilçedeki kadınların daha çok duvar süsü olarak kullanmak amacıyla yaptıkları el sanatları da mevcuttur. Bu duvar süsleri ilçede yaygın olarak kullanılmaktadır.

2. Erkek El Sanatları

Gölbaşı ilçesinde erkeklerin yapmış olduğu zanaatlardan en önemlisi “ebrik”tir. Ebrik, erkeklerin sigara içmek için yaptıkları sigara ağızlığıdır. Ebrik yapmak için ceviz yahut incir ağacından koparılan dallar, kızdırılmış tel yardımı ile delinip hazırlanır.¹¹⁰

İlçede bunlardan başka halkın eskiden yaptığı eşyaların başında; tahta beşik, çul, kilim, heybe, hurç, torba, urgan, kolan, saman haralı, çuval, gelmekte idi. Ayrıca kadınlar eskiden kirmen ve çikrik ile ip eğirirler ve bu ipler dokumacılıkta kullanırlardı. Bağ üzümü sepeti, bal kovanı, keklik kafesi, kirmen eliği, ip bükme için boyunduruk, saban, gem (harman için), kürtün, loğdur, tokaç, çikrik, yün, şalvar, aba, dibek, çömçe, kaşık, tüfek kundağı gibi eşya ve aletler, ilçede halkın kendi imal ettiği eşyalardandı.¹¹¹

¹⁰⁹ Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹¹¹(çevrimiçi) <http://www.harmanli.net/sanat.htm> (27.08.2007).

Fotoğraf 51: Halk Sanatları (Duvar Süsü I)

Fotoğraf 52: Halk Sanatları (Duvar Süsü II)

Fotoğraf 53: Halk Sanatları (Duvar Süsü III)

Fotoğraf 54: Halk Sanatları (Duvar Süsü IV)

Fotoğraf 55: Balyan Aşireti'ne Özgü Duvar Süsleri (Yarbaşı Köyü)

Fotoğraf 56: Halk Sanatları (Duvar Süsü V)

D. YÖRESEL KIYAFETLER

1. Gölbaşı İlçesinde Yöresel Kıyafetler

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana gerek insan olmanın gerekse toplum içerisinde yaşamanın bir zorunluluğu olarak giyinmektedir. Hem ahlaki gerekçeler hem de iklim şartları insanın giyinmesini zorunlu kılmaktadır. İnsanoğlu giyinirken yaşadığı coğrafi ortam, inanç, gelenek ve görenekler, eğitim seviyesi ve yaş gurubu gibi birçok etkiye bağlı olarak kıyafetlerine şekil vermiştir. Bu etkiler, başlı başına kültürel bir ortam oluşturduğu için kıyafetler de kültürel doku içerisinde yöresel nitelik kazanmıştır.

Ancak moda denilen kültürel ve ekonomik faktörler de giyim- kuşam üzerinde büyük bir etki bırakmış hatta öyle ki geleneksel kıyafet anlayışı günümüzde günlük kullanım içerisinde büyük ölçüde zayıflamıştır.

Yöresel kıyafet, adından da anlaşılacağı üzere yöreye özgü yani bir yörenin coğrafi, sosyo- ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak ortaya çıkan giyim- kuşam şeklidir. Fakat biraz önce de belirttiğimiz gibi, yöresel kıyafet kullanımı büyük ölçüde azalmıştır. Artık otantik olarak görülen bu kıyafetler daha çok halk oyunlarında, o yörenin folklorunu ve kültürünü daha net şekilde ortaya koymak için kullanılmaktadır.

Gölbaşı ilçesinde giyim-kuşam, günümüzde kadınlar ve erkekler arasında benzerlik göstermektedir. Erkekler ceket, gömlek ve pantolon kullanırken kadınlar blüz, etek, şalvar ve pantolon giyinmektedir.

İlçede, eskiden kadınların ve erkeklerin kullanmış olduğu ve günümüzde halen unutulmayan yöresel kıyafetler şunlardır: Kadınlarda, fistan, kuşak, işlik¹¹², tuman, zubun(zıbın)¹¹³ yani üç etek¹¹⁴; erkeklerde ise mintan, şalvar, şapka, kuşaktır.¹¹⁵

¹¹² Esma Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

1.1. Yöresel Kadın Kıyafetleri

1.1.1. Baş Bağlama

Yörede baş bağlama yani başı örtme şekli, kadının sosyo- kültürel ve ekonomik durumuna göre şekil alır. Eskiden başa daha çok gümüş tepelik takılırdı.¹¹⁶ Teneke, bakır veya kartondan da olabilen bu tepelikten başka, bağlama dik dursun diye alın kısmına bir bez sarılırdı.¹¹⁷

Penez adı verilen küçük yuvarlak altınlar tepeliğin üzerinde bulunur ve bu penezler bezin üzerinden serbest bırakılırdı. Bazı yerlerde ise penezler serbest kalmasın diye bez penezlerin üzerinden sarılır ve en üstte de beyaz kıttan olurdu. Kıttan, yaklaşık bir metrekare büyüklüğünde olur ve üçgen haline getirilip başa örtülürdü.¹¹⁸

1.1.2. Tuman (Derpe)

Tuman, kutmu (kutnu) denilen bir kumaştan dikilir ve alta giyilirdi. Peyikli olup ayak bileğine kadar uzanırdı. Bel ve ayak bilek kısmı lastikli olan tuman, kadınların yaş gruplarına, ekonomik ve medeni durumlarına göre farklı kumaşlardan seçilirdi. Buna göre, genç kızlar ve yaşlı kadınların tumanı çit ve basamadan, yeni gelin olan kadınların kumaşı ise kutmu (kutnu) ve zincirli satenden dikilirdi.¹¹⁹

1.1.3. İşlik

Dış kıyafetlerden olan işlik, kadife vb. parlak kumaşlardan dikilirdi. İşliğin ön kısmı iki parçadan, arka kısmı ise tek parçadan oluşur. Kolları uzun dikilebileceği gibi

¹¹³ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

¹¹⁴ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁵ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

¹¹⁶ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹¹⁷ Şah İsmail Çalışkan, **Adıyaman Yöresi Halk Oyunları**, Milli Eğitim Bakanlığı Halk Oyunları Yarışmaları Derlemesi Araştırması, y.y, 2003, s. 40.

¹¹⁸ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 40.

¹¹⁹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 41.

kolsuz dikilen işlikler de olurdu. Yakası yuvarlak olan işliğin önü düğmeli olur. Boyu ise – zıbın giyildiğinde görünmesi için- basenleri örtecek şekilde ayarlanır.¹²⁰

1.1.4. Zubun (Zıbın)- Üç Etek

Sarı, kırmızı ve yeşil renklerin hâkim olduğu zubun, şah, ihramlı, çakmaklı, zincirli, kadife¹²¹ ve kutni gibi kumaşlardan dikilip işliğin üzerine boydan giyilirdi.¹²²

Gölbaşı'nda sarı, kırmızı ve yeşil renklerin hâkim olduğu birçok kullanım alanı vardır. Cenazede kadın mevtanın başına ve ellerine bağlanan şallar, gelinin başına takılan herdem ve üç etekte kullanılan bu renkler, Türklerin çağlar boyunca kullandıkları ve önemsedikleri renklere aittir. Yapılan araştırmalar, sarı, kırmızı ve yeşil renklerin, Türklerde beyler zümresinin bir sembolü olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Göktürkler zamanına kadar uzanan bu kültür, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında da gerek hükümlerlik sembolü olarak sancaklarda gerek diğer sancak ve madalyalarda, sürekli kullanılmıştır.¹²³

Bu renkler, siyasi sembollerden başka halkın inanışları ve kültürü doğrultusunda da farklı anlamlar kazanmıştır. Buna göre, yeşil, dirilik, tazelik, gençlik; sarı merkez, hükümlerlik; kırmızı, Tanrı, koruyucu ruh, ocak (ev), dirlik, bağımsızlık, hürriyet gibi manalarda yorumlanmıştır.¹²⁴

Ayrıca Türkler, çok eski zamanlardan beri ana renk olarak gördükleri beş rengi (kara, ak, kırmızı, yeşil, sarı) dünyanın dört yönü ve merkezini ifade etmek amacıyla kullanmışlardır. Buna göre, sarı doğuyu; yeşil, batıyı; kırmızı, güneyi ve siyah, kuzeyi işaret etmektedir.¹²⁵ Bu sebeple, çok sayıda Türkmen ve Yörük aşiretin

¹²⁰ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 41.

¹²¹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 41.

¹²² Z. Bilge Erden, Ahmet Şenol vd., **a.g.e.**, s. 38.

¹²³ Reşat Genç, **Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı- Kırmızı -Yeşil**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 49, 50, 52,61.

¹²⁴ “**Nevruz ve Renkler**”, (Çevrimiçi)

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/AnadolununSesi/163/T8.htm> (10.12.2007).

¹²⁵ Reşat Genç, **a.g.e.**, s.3.

yaşadığı Gölbaşı'nda da sarı, kırmızı ve yeşil renklerin kullanımı tesadüfî olmayıp bu renklerin kullanımının eski Türk inançları ile bağlantılı olduğu ortadadır.

Zubunun arka kısmı tek, ön kısmı ise iki parça olmak üzere toplam üç parçadan oluştuğu için bu kıyafete “üç etek” adı da verilmiştir. Kolları uzun olan zubunun boyu ayak bileğine kadar uzanır ve astarı kumaşının rengine uygun olanından seçilirdi.¹²⁶ Bunun yanı sıra zubunun ön kısmı baştanbaşa açık¹²⁷ ve yan kısımları kaval kemiği başlangıcına kadar yırtmaçlı dikilir; yan taraflarına ve koltuk altlarına da rahat hareket edilsin diye ek parçalar konurdu.¹²⁸

Fotoğraf 57: Yöresel Kıyafeti ile Yaşlı Bir Kadın.¹²⁹

Fotoğraf 58: Kırsal Kesimde Günümüz Giyim-Kuşam Şekli.¹³⁰

1.1.5. Ben-Acem Kuşağı

Bir metre kare büyüklüğünde olan kilim desenli kumaşlar önce üçgen haline getirilip uçlarına uygun renkte bir kumaştan yarım metre uzunluğunda, 1 cm eninde ek

¹²⁶ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 41.

¹²⁷ Z. Bilge Erden, Ahmet Şenol vd., **a.g.e.**, s.38.

¹²⁸ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 41,42.

¹²⁹ (Çevrimiçi) <http://www.harmanli.net/photogallery/1955medineozmen.jpg> (27.08.2007).

¹³⁰ (Çevrimiçi) http://www.harmanli.net/fotolar_harmanli_halki.htm (27.08.2007).

yapılıp 10–15 cm. eninde olacak şekilde katlandıktan sonra bele sarılırdı. Bele sarılan bu kuşağa ben-acem kuşağı denir.¹³¹

1.2. Yöresel Erkek Kıyafetleri

1.2.1. Başa Takılan Şapka Çeşitleri

Yörede eskiden erkekler başlarına külah takarlardı. Keseden yapılan bu külahın etrafına çit de sarılırdı.¹³² Bunun yanı sıra günümüzde de kullanılan, el işlemeli, nakışlı ve renkli yünden örülen¹³³ terlikler de kullanılırdı. Şapka inkılâbından sonra, ilçede -günümüzde halen kullanılan- sekiz köşe şapka da kullanılmaya başlandı.¹³⁴

1.2.2. Mintan (Gömlek)

Farklı kumaşlardan dikilen gömleğin kolları bileğe kadar uzun ve serbesttir. Kol omuzlardan eklemeli, ön iki parçadan, arka da tek parçadan oluşur. Yakası ise hâkim yakadır.¹³⁵

1.2.3. Yelek

Yelek, günümüzde halen kullanılan bir giysidir. Herhangi bir kumaştan yapılan yeleğin arka kısmı, astar kumaştan genellikle ipekten, yapılmaktadır. Kolsuzdur ve yakası “V” şeklindedir. Yeleğin ön kısmının iki yanı aşağı doğru “V” şeklinde iner, düğmelidir ve yanlarda iki cep vardır.¹³⁶

¹³¹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 42.

¹³² Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 43.

¹³³ Z. Bilge Erden, Ahmet Şenol vd., **a.g.e.**, s.39.

¹³⁴ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s.43.

¹³⁵ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 44.

¹³⁶ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 44.

1.2.4. Şalvar

Herhangi bir kumaştan dikilebilen şalvara, iki önde iki arkada olmak üzere dört adet ek parça ile genişlik verilir. Parçalardan oluşan bu bölüme “peyik” denilmektedir. Peyik, uçkur kısmından dize kadar uzanır ve şalvarın bel kısmına, kumaşın üzerine ipek astardan yapılan bu eke, uçkur denir. Şalvarın ayak bilek kısmı, aşağıya doğru daraltılarak oluşturulur ve giysinin her iki yanında da cep bulunur.¹³⁷

Fotoğraf 59: Terlik, Yelek ve Şalvarı ile İbicek Mehmet¹³⁸

Fotoğraf 60: Bayram Kutlamalarında Yöresel Kıyafet Giydirilmiş Bir Erkek Çocuğu.¹³⁹

¹³⁷ Şah İsmail Çalışkan, a.g.e., s. 44-45.

¹³⁸ (Çevrimiçi) http://www.harmanli.net/tarihi_fotolar.htm (27.08.2007).

¹³⁹ (Çevrimiçi) http://www.harmanli.net/fotolar_harmanli_halki.htm (27.08.2007).

E. YÖRESEL OYUNLAR

1. Gölbaşı İlçesinde Halk Oyunları

Halk oyunları tüm yurdumuzda olduğu gibi, Gölbaşı ilçesinde de düğünlerde, askere uğurlamalarda, milli bayramların yanı sıra başka tören ve eğlencelerde oynanmaktadır.

Halk oyunu, insanlığın var oluşundan bu yana günlük yaşamda karşılaşılan sorunların, toplumsal olayların, duygu ve düşüncelerin bunun yanı sıra, manevi değerlerin, dolayısıyla kültürün de yansıtıldığı olayları tasvir etmek ve bir takım mesajlar vermek için yapılan ritmik hareketlere denir.¹⁴⁰

Ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı belli olmayan halk oyunları¹⁴¹ konularına göre;

- Su konulu oyunlar,
- Doğa, ova ve yer adlarını konu alan oyunlar,
- İnsan –hayvan ilişkilerini konu alan oyunlar,
- Kişileri konu alan oyunlar,
- Duygusal ilişkileri konu alan oyunlar,
- Üretim ilişkilerini konu alan oyunlar,
- Günlük işleri konu alan oyunlar olarak tasnif edilmiştir.¹⁴²

Ülkemizdeki halk oyunları oynanış nedeni, oynanış biçimi, oyun formu, adım, figür ve konuları itibariyle çok zengindir. Halk oyunları konusundaki zenginlik ve fakirliğin oyunun ait olduğu yörenin kültürel yapısı ile doğru orantılı olduğu göz

¹⁴⁰ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁴¹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁴² Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 16.

önüne alındığında¹⁴³ -Adıyaman yöresi dâhilinde- Gölbaşı ilçesi bu bağlamda hem içerik hem de diğer özellikler bakımından zengin bir çeşitlilik ortaya koymaktadır.

Yörede, halk oyunları bazı yerlerde kadın erkek karışık oynanırken bazı yerlerde kadınlar ayrı erkekler ayrı şekilde; yarım ay yahut düz sıra biçiminde davul zurna eşliğinde oynanır. Bu oyunlarda, omuzdan hemen hemen hiç tutulmaz ve genellikle taraklı tutuş denilen biçimde el ele tutulur.¹⁴⁴

Halayın başında, yöre oyunlarını iyi bilen oyuncular bulunur. Bu kişiler, halaya katılan diğer kişileri idare anlamında oyunu götürürler. Halay başının elinde mendil bulunur ve baştaki bu oyuncu kendi maharetini de ortaya koyarak oyuna zenginlik katar.¹⁴⁵

Yapmış olduğumuz araştırmalar ve diğer incelemeler neticesinde, Gölbaşı'nda oynanan halk oyunları şunlardır:

Sinsini (Simsimi), Lorkey, Üç Ayak, Çamur Döken, Ağır Hava, Şivani, Narey¹⁴⁶
Çalgamış, Yan Bağlama, Harmandalı, Malatya Malatya, Dom Dom Kurşunu.¹⁴⁷

2-12 Kasım 1998 tarihleri arasında, Adıyaman il, ilçe, kasaba ve köylerinde Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Halk Müziği ve Oyunları Şubesi tarafından halk oyunları, halk müziği ve seyirlik oyunlar konusunda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde kaydedilen oyunlar arasında, Gölbaşı ilçesinde de bilinen Sinsini (Simsimi) ve Üç Ayak da vardır.¹⁴⁸

¹⁴³ Ahmet Çakır, "GAP Bölgesi İlleri Halk Oyunlarının Figür Analizi Üzerine Bir Deneme" **GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri 12-13 Ekim 2001 Gazi Antep**, Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2002, s.26.

¹⁴⁴ Ahmet Çakır, "Adıyaman Halk Oyunları Üzerine Bir Değerlendirme", **II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri 16-18 Aralık 1998 Ankara**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 127.

¹⁴⁵ Ahmet Çakır, "Adıyaman Halk Oyunları Üzerine Bir Değerlendirme", s.128.

¹⁴⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.31.

¹⁴⁷ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁴⁸ Ahmet Çakır, "Adıyaman Halk Oyunları Üzerine Bir Değerlendirme", s.127-128.

İlçede oynan bu halk oyunları oynanış şekli, hareketlerin ağırlığı, setliği ve kadın-erkek oyunu olarak gruplandırıldığı zaman;

Üç Ayak ve Sinsini dik hava, Şivani (Şirvai) düz oyun kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca Sinsini erkek oyunlarından hareketli bir oyun olup, Çalkamış (Çarkamış) kadın oyunudur.¹⁴⁹

1.1. Sinsini (Simsimi)

Simsimi, Adıyaman yöresi halk oyunları içerisinde bilinen bir oyundur. Gölbaşı ilçesinde de eskiden, özellikle düğünlerde oynanırdı.¹⁵⁰

Erkeklerin oynadığı bu oyun, geniş bir alanda davul zurna eşliğinde, tek düz sıra biçiminde oynanıldığı gibi yarım daire biçiminde de oynanmaktadır. El yahut kol ile tutunmadan oynanan bu oyunda, kişi sayısı hakkında bir sınırlama yoktur. Oyuna isteyen herkes katılabilir. Köyün gençleri davul zurna çalarken Sinsini oynamak için birbirlerini kuvvetle oyun meydanına çekerler. Oyun meydanına bir ateş yakılır ve Sinsini oynayacak kişiler halay tutarak oyuna başlarlar. Bu esnada köyün kızları da çevrede bu gençleri seyrederekler.¹⁵¹

Sinsini'nin konusu duygusal ilişkidir. Aşk, sevgi, beğenme, beğenilme, yiğitlik, mertlik, kahramanlık ve kıskançlığın hâkim olduğu bu oyun, erkekler tarafından köy düğünlerinde sevdiğine yahut nişanlısına iyi görünmek ve takdir toplamak amacının yanı sıra cesurluğu, mertliği ve kahramanlığı ortaya koymak amacıyla da oynanır.¹⁵²

¹⁴⁹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 8-13.

¹⁵⁰ Mehmet Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵¹ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁵² Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 17.

2. Gölbaşı İlçesinde Oynanan Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar, özellikle köy seyirlik oyunları yüzyılladır süren halk tiyatrosu geleneğinin bir parçasıdır. Oynandığı toplumun kültürel yapısı hakkında bilgi veren seyirlik oyunlar, yine içinden çıktığı toplumun kültürel düzeyine, zamana ve o toplumun gelenek ve göreneklerine göre şekil alır. Bunun yanı sıra seyirlik oyunların tarih boyunca çeşitli kültürlerden ve birikimlerden etkilendiği de görülmüştür.¹⁵³ Bu bağlamda Gölbaşı ilçesinde de eskiden, özellikle düğünlerde seyirlik oyunlar oynanıp sergilenmiştir. Bu oyunlardan en önemlileri Karalama, Kıbıro, Kız Kaçırma ve Tura' dır.

2.1. Kıbıro

Eskiden düğünlerde oynanan bu oyuna göre, Kıbıro olan kişi elinde uzun bir sırk ile halayın en sonunda durur. Halaydakilerden biri:

- *Kıbırooo !* diyerek birkaç kez bağırır.

Kıbıro da :

- *Ne vaaar ?* ya da “*Ooo*” diye karşılık verir.

Bu esnada davul- zurna susar ve orada bulunan herkes bu konuşmaları dinlemeye başlar. Konuşma şu şekilde devam eder:

Halaydaki:

- *Bizim it, sizin iti boğmuş!*

Kıbıro:

- *Ne etmiş, ne eylemiş?*

Halaydaki:

- *Cılla cıvık eylemiş!*

Kıbıro:

- *Kimin bıyığına?* diye sorunca halaydaki kişi çeşitli cevaplar verir.

Mesela:

¹⁵³ Mehmet Ali Yılmaz, **a.g.t.**, s.467.

“Halaydan tutmayanın bıyığına!” şeklinde bir cevap verirse, tüm seyircilerin halaydan tutması gerekir. Aksi takdirde, Kıbıro elindeki sopa ile halaydan tutmayanlara vurur ve onların halaya katılmalarını sağlar. Halaydaki kişinin söylediği son söze göre davranmayan seyircilerin Kıbıro’dan dayak yemeleri kaçınılmazdır.¹⁵⁴

2.2. Kız Kaçırma

Düğünlerde oynanan bir oyundur. Davul- zurna eşliğinde 5- 6 kişi ile oynanan Kız Kaçırma oyununun belli başlı kahramanları vardır. Bunlar; Arap Baba, Dede, Gelin ve gelinin arkadaşlarıdır. Oyun için, 3 -4 erkeğe kadın kıyafetleri giydirilir. Bunlardan bir tanesi gelin ve diğerleri onun arkadaşlarıdır. Arap Baba ise yüzü baca kurumu ile boyandıktan sonra uzunca bir sırığa biner. Sırığa bir de ekmek sacı bağlanır. Bundan başka bir de aksakallı dede vardır. Bu oyuna göre, gelin köyün gençleri tarafından kaçırılmak istenir. Bunun üzerine dede bayılıp yere düşer ve kızlar dedenin başında ağıt yakmaya başlar.¹⁵⁵

2.3. Tura

Gölbaşı ilçesinde -eskiden düğünlerde- kına gecelerinde erkek evinde oynanan bu oyun¹⁵⁶ güç ve kuvveti ispatlamak için oynanırdı. Düğüne katılan erkeklerin davul-zurna ve tura yani ip ile oynadığı bu oyun için düğün alanına bir ateş yakılırdı.¹⁵⁷

Tura on kişi ile oynan bir oyundur. Bu on kişi iki gruba ayrılır. Birinci gruptan bir kişi eline aldığı ipten kamçı yani tura ile diğer gruptan bir kişiyi kovalamaya başlar ve yakalarsa kamçı ile gücü yettiği kadar o kişiyi döver. Dayak yiyen kişinin grubundan bir kişi, kamçıyı ele geçirmek için diğerinin peşinden koşar, şayet

¹⁵⁴ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵⁵ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁵⁶ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵⁷ Şah İsmail Çalışkan, **a.g.e.**, s. 35.

yakalarsa ve kamçıyı ele geçirirse o da kamçıyı elinden aldığı kişiyi gücü yettiğince döver. Oyun bu şekilde devam eder.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Sadi Nakiboğlu, **Adıyaman Yöresi ve Ağızları**, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Niğde, 2001, s. 264–265.

F. ÇOCUK OYUNLARI

1. Gölbaşı İlçesinde Oynanan Çocuk Oyunları

İnsanların yaşadığı her yerde mutlaka çocuk oyunları vardır. Çünkü çocuk deyince akla gelen ilk şey oyundur. Çocuk oyunlarının halk kültürünü ilgilendiren en önemli boyutu -halk edebiyatının da inceleme alanına giren- oyunlarda söylenen tekerleme ve şarkılardır. Bunun yanı sıra çocuk oyunları halk kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur¹⁵⁹. Çocuk oyunları hakkında yapılan inceleme ve araştırmalar bunun en iyi göstergesidir. Nitekim Türklerin en geniş kapsamlı ilk Türkçe Sözlüğü olan Divan-ı Lügati't-Türk'te de "oyun"¹⁶⁰ kelimesi olduğu gibi kullanılmış ve Yalngu*, Müngüz Müngüz* ve Köçürme* gibi çocuk oyunlarından söz edilmiştir.

Çocuk oyunları bize, bir yörenin kültürü, sosyal ve ekonomik yapısı hatta coğrafi şartları hakkında dahi pek çok bilgi verir. Eskiden çocuklar, dağda, tarlada, bahçede oynayıp yeni oyunlar ve oyuncaklar üretirken şehirleşme ile birlikte çocuk oyunlarının sayısı da azalmış ve birçoğu unutulmuştur. Sözü ettiğimiz bu değişim, Gölbaşı ilçesinde de görülmeye başlamıştır. İlçede eskiden beri oynanan oyunlardan bazıları şunlardır:

¹⁵⁹ Mevlüt Özhan, Malik Muradoğlu, **Türk Cumhuriyetlerinde Çocuk Oyunları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.13.

¹⁶⁰ Kaşgarlı Mahmut, **Divânü Lugâti't-Türk**, Çeviren: Serap Tuğba Yurtsever, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 366.

* "Yalngu: Kızların salıncakta oynadığı bir tür oyun" Kaşgarlı Mahmut, **Divânü Lugâti't-Türk**,s.654.

* "Müngüz Müngüz "Boynuz Boynuz" anlamına gelir. Irmak kenarında oynanan bir oyundur. Buna göre çocuklar, ırmak kenarına dizlerini çökerek otururlar. Bacaklarının arasına kum doldurup elleriyle kuma vururlar. İçlerinden biri (ebe) "Müngüz müngüz!" der. Diğer çocuklar da "Ne müngüz?" diye karşılık verir. Soruyu soran çocuk, boynuzlu hayvanların isimlerini birer birer saymaya başlar. Diğer çocuklar da onun söylediklerini tekrar ederler. Ebe bu arada, deve ve eşek gibi boynuzu olmayan bir hayvanın adını söyler. Çocuklardan biri şaşırıp boynuzsuz hayvanın ismini tekrar ederse, diğer çocuklar tarafından ırmağa atılır." Kaşgarlı Mahmut, **Divânü Lugâti't-Türk**, s.347-348.

* "Köçürme Oyun: "Ondört" adı verilen bu oyuna göre, yere dört çizgi çizilir ve kale yapılır. Daha sonra on çizgi daha çizilerek kapılar meydana getirilir. Fındık veya benzer şeyler yuvarlanarak oyun oynanır." Kaşgarlı Mahmut, **Divânü Lugâti't-Türk**, s.318.

İpli Eşek, Sepetçik, Lo, Ebemin Asması Kendini Kesmesi, El Üstünde Kimin Eli Var, Birdirbir, Terlik Kapmaca¹⁶¹, Pip (Saklambaç), Kösküç (Kakkaç-çirangıç), Dağme (Topaç), Çoturum Eşek (Çorlu-Çatma), Sekizim Seksek, Yastık Takla (Güvercin Taklası), Eşler Eşim Eş Gördüm Eli Yüzü Kara (Çıldır), Kingiç (Kingirkaç), Lotdik, Gülle (Misket), Çelik-Çomak, Kıfkıfçılık (Kovboyculuk), Ara Kesme (Ara Gitme), Kızgın Taş, Sarsar Sarkıtan, Sepetçik, Mılla Vara, İt Çeneletme, Eşlerim Eleppe, Kara Yılan, Keçe Vara, Bıllom, Mendik(Beş Taş) Kudü¹⁶², Mendiktaş, Gıcırkık ve Arap Bulamaç.¹⁶³

Gölbaşı'nda yaptığımız araştırmalarda tespit ettiğimiz ve hala oynanan çocuk oyunları şunlardır:

Elifçik

Daha çok kız çocuklarının oynadığı bu oyunda; çocuklar kendi aralarında bir daire oluştururlar. Oyunda en az beş kişinin olması şarttır. “Elifçik” şarkısını söyleyen çocuklar, şarkının sözlerine uygun olarak figürleri canlandırırlar. Elifçik oyununa göre: Şarkıda, sözü geçen Elif ismindeki kızın doğumundan ölümüne kadar başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Şarkının sözleri şu şekildedir:

Birgün birgün bir ailenin hiç çocuğu olmazdı
Birgün güneş doğarken bir kız çocuğu doğdu
Annesi onun adını güzel Elifçik koydu
Inga mınga Elifçik ağzı burnu minicik
Aradan yıllar geçti Elif okula başladı
Defter kalem alındı güzel önlük dikildi
Aradan yıllar geçti Elif genç kız olmuştu
Mutlu bir yuva kurup çocukları olmuştu
Aradan yıllar geçti Elif nine olmuştu

¹⁶¹ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁶² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.43.

¹⁶³ Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

Konu komşuya çorap kazak örüyordu
Bir cuma sabahı Elif uyanmamıştı
Uyu uyu Elifçik mezarın sana beşik¹⁶⁴

İp Atlama

Bu oyun kız çocukları arasında, en az üç kişi ile oynanır. Oyuna göre, uzunca bir ip iki ucundan bağlanıp halka haline getirilir. Oyunculardan iki tanesi karşılıklı olarak ipin içine girerler ve ipi diz kapaklarının hizasına gelecek şekilde ayarlarlar. Diğer kişiler de oyunun şarkısına göre figürler sergileyerek ipin içinde atlar. Oynayan çocuk şayet figürlerde bir yanlışlık yaparsa oyundan çıkar ve ipin içine girer. İpten çıkan diğer kişi oyuna devam eder.¹⁶⁵

Pembe Nine

Pembe Nine oyunu en az üç kişi ile oynanır. Buna göre; oyunculardan bir tanesi Pembe Nine, diğeri ise onun kızı olur. Üçüncü kişi, Pembe Nine'nin etrafında daire çizerek dönmeye başlar. Bu esnada sözleri şu şekilde olan şarkıyı söyler:

- *Pembe Nine, Pembe Nine ! Var olsun bahçelerde, demet demet gül olsun.*

Der ve Pembe Nine'nin önünde durur. Daha sonra karşılıklı konuşmaya devam ederler:

- *Pembe Nine, Pembe Nine!*
- *Yine ne var?*
- *Senin kızın, bizim oğlana ne demiş biliyor musun?*

Pembe Nine, ardında duran kızına sorar:

- *Öyle mi?*

KIZI:

- *Hayır.*

Pembe Nine, bu soruyu kızına iki defa sorar ve her seferinde “Hayır” cevabını alır.

Üçüncü kez sorduğunda, kızı :

¹⁶⁴ Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁶⁵ Türkan Işık, **Belören Kasabası**, 1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- *Evet.*

Der. Buna öfkelenen Pembe Nine, kızının kolundan tutarak:

- *Yedirdiğim ekmek, içirdiğim su, hepsi de haram olsun! Yallaah!* Diyerek kızını kenara fırlatır.¹⁶⁶

Tombik

Kız ve erkek çocukları, tombik oyununu kendi hemcinsleri ile oynayabilecekleri gibi karışık da oynayabilirler. Tombik oyununda oynayan çocuk sayısı ne kadar çok olursa oyun o denli eğlenceli olur. Ancak oyunda en az beş kişinin olması şarttır. Tombik oyununda her çocuğun kendine ait düz tahta parçaları olması gerekir. Oyunun bir diğeri olmazsa olmaz malzemesi ise toptur. Oyunun başında bir ebe seçilir. Diğeri çocuklar da tahta parçalarını üst üste kule gibi yerleştirdikten sonra içlerinden bir tanesi top ile belirli bir mesafeden bu kuleyi yıkmaya çalışır. Ebenin görevi, ilk önce topun kulelere isabet etmemesini sağlamaktır. Bu maksatla top atılırken, “*Ortada kuyu var, yandan geç!*” diyerek *topu* atanın dikkatini dağıtmaya çalışır.

Ebe top atıldıktan sonra topu almak için topun peşinden koşar. Bu esnada diğeri çocuklar yıkılan kuleyi yeniden kurmaya çalışırlar. Eğer ebe kule kurulana kadar topu alamazsa yeniden ebe olur. Ancak ebe topu aldığı halde diğeri çocuklar kuleyi kuramamışlar ise ebenin top ile vurduğu çocuk ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder.¹⁶⁷

Gıçbiç

Gıçbiç oyunu daha çok erkek çocukların oynadığı bir oyundur. Oyunun iki önemli materyali vardır. İkisi de taş olup biri yuvarlak diğeri ise yassı bir taştır. Oyun iki aşamadan oluşur. Birinci aşama ebe seçimidir. Yüksekçe bir yere konan yuvarlak taş, çocuklar tarafından sırayla vurulmaya çalışılır. Taş vurulduktan sonra taşın gittiği

¹⁶⁶ Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁶⁷ Nergis Atılgan, **Belören Kasabası**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

yere kadar adımlanır. Taşın uzaklığı elli adım mesafede olmalıdır. Taşı elli adım mesafede olan çocuk oyunu tamamlar. Taşı elli adım mesafede olmayan çocuk ise ebe olur. Daha sonra yuvarlak taş yeniden yerine konur ve diğer çocuklar yassı taşı atarak diğerini yerinden oynatmaya çalışırlar. Yuvarlak taş yerinden uzaklaştırıldığında ebe onu almaya gider. Bu esnada diğer çocuklar da ebeden önce yassı taşı almaya çalışırlar. Yassı taşın üzerine basan çocuk, ebe olmaktan kurtulur. Basamayan ise ebe tarafından vurulur ve ebe olur.¹⁶⁸

Gırak (Gak Gak)

Grak oyununun diğerlerinden farkı, iki ebe ile oynanmasıdır. En az altı kişinin bulunması gereken oyunda, ebe dışında diğer oyuncular kaçır ve ebe olan çocuklar onları yakalamaya çalışır. Yakalanan çocuklar, önceden belirlenmiş bir yere getirilir ve oraya bırakılır. Yakalanan çocukların oradan ayrılmaması şarttır. Ebe olan çocuklar hem rehinelere gözetim altında tutmak zorundadır hem de diğer çocukları yakalamalıdır. Kaçan çocuklar da rehine edilen arkadaşlarını kurtarmak için onların bekledikleri yere yaklaşmaya çalışırlar. Bu esnada ebeye yakalanmadan rehinelere olduğu alana yaklaşabilen çocuklar, “gırak” diye yüksek bir ses ile bağıarak arkadaşlarından birine dokunmaya çalışırlar. Dokunduğu kişi arkadaşının dokunması ile rehine olmaktan kurtulur ve ebenin yakalamaya çalıştığı çocukların arasına katılır. Oyun bu şekilde devam eder.¹⁶⁹

Kunduz

Kunduz bilye ile oynanan bir oyundur. Öncelikle toprağa bir kare çizilir. Bu karenin dört köşesine ve tam ortasına küçük kuyular kazılır. Sırası gelen çocuk elindeki bilyeyi ilk kuyuya atar. Eğer bilye kuyuya girerse diğer kuyulara da atma hakkı kazanır. Çocuk son olarak ortadaki kuyuya da bilyesini girdirebilirse oyunu kazanır ve diğer oyunculardan bilye almayı hak eder. Oyun esnasında kuyulara bilyesini isabet ettiremeyen olursa başka bir çocuk oyuna devam eder.

¹⁶⁸ Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁶⁹ Rahime Işık, **Belören Kasabası**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Loptik

Top ile oynan bir oyundur. Çocuk sayısı en az üç olmalıdır. Buna göre ilk önce oyunun ebesi seçilir. Ebe topun üzerine oturur, gözlerini kapar ve saymaya başlar. Bu esnada diğer çocuklar saklanırlar. Ebe topu ortada bırakıp diğerlerini aramaya koyulduğu esnada saklanan çocuklar ebeye yakalanmadan topa hızla vurup topu uzak bir mesafeye fırlatırlar. Top yerinden uzaklaştığı an ebe topu alıp yerine getirmelidir. Ebe topu almaya gittiğinde diğer çocuklar yeniden saklanırlar. Şayet çocuklar topa vuramadan ebe tarafından bulunurlarsa ilk bulunan çocuk ebe olur.

Menekşe

“Menekşe” oyunu daha çok kız çocukları arasında oynanır. Kalabalık bir oyundur. En az sekiz kişiden oluşan çocuklar, iki eşit gruba ayrılıp ortalama üç-dört metre mesafe ile karşılıklı olarak sıralanırlar. Çocuklar da el ele tutuşur ve karşılıklı söyleşmeye başlarlar.

Birinci grup:

- *Menekşe mendilin düşe.*

Diğer grup:

- *Bizden size kim düşe?*

Bu soru karşısında, birinci grup gözlerine kestirdikleri bir ismi -hızlı bir şekilde- kendi aralarında belirledikten sonra o ismi yüksek sesle yanlarına çağırırlar. Çağrılan kişi birinci grubun önüne gelir ve ellerini bırakmaları için çocukların ellerine vurur. Şayet gruptan kimsenin elini bırakmasını sağlayamazsa o gruba dâhil olur. Ancak çocukların ellerini bırakmalarını sağlarsa gruptan birini kendi grubuna götürür. Son olarak en çok sayıya ulaşan grup oyunu kazanmış olur.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Türkan Işık, **Belören Kasabası**, 1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Karpuzların Oldu mu ?

“Karpuzların Oldu mu?” oyunu da bir grup oyunudur. Bu oyunda da diğer grup oyunlarında olduğu gibi kişi sayısının fazla olması gerekmektedir. On kişi ile oynanan bu oyunda çocuklar beşer kişilik gruplara ayrılarak belirli bir mesafede karşı karşıya dururlar. Ancak çocuklar ayakta değil dizlerinin üzerine çömelir vaziyettedirler. Her grubun bir başkanı olur ve başkan, grubundaki çocukların her birine meyve isimleri verir. Böylece oyun başlar. Grup başkanlarından biri diğer gruba gidip o grubun başkanına bazı sorular sorar ve karşılıklı konuşmaya başlarlar:

- *Karpuzların oldu mu?*
- *Oldu!*
- *Seneleri doldu mu?*
- *Doldu, buyur bak!*

Bu konuşmalardan sonra ilk grup başkanı yanlarına geldiği gruptaki çocukların kafalarını karpuz yoklar gibi yoklar ve beğendiği kişinin gözlerini kapatır. Daha sonra kendi grubundaki arkadaşlarından birini önceden vermiş olduğu isim ile çağırır. O kişi de, kim olduğunu belli etmeden sessizce gelip gözü kapatılan kişinin burnunu sıkarak ve yerine döner. Grup başkanı kafasını sıktığı kişinin gözlerini açar ve burnuna dokunan kişinin kim olduğunu bulmasını ister. O kişi de burnunu sıkarak kişiyi tahmin etmeye çalışarak bir isim söyler. Eğer söylediği isim gerçekten burnunu sıkarak kişi ise o kişiyi kendi grubuna alır. Ancak belirttiği isim konusunda doğru tahminde bulunamazsa kendisi diğer gruba geçer. Oyun karşılıklı olarak bu şekilde devam eder ve en çok kişiyi toplayan grup oyunu kazanmış olur.¹⁷¹

Aç Kapıyı Bezirgân Başı

“Aç Kapıyı Bezirgân Başı” oyununda ne kadar çok çocuk olursa oyun o denli eğlenceli olur. Buna göre, aralarında yaptıkları kurada, iki kişi Bezirgân Başı seçilir. Bezirgân Başı olan çocuklar kendilerine birer lakap takarlar. Ancak bu isimleri yalnızca Bezirgân Başı olanlar bilir, diğer çocuklar bundan haberdar edilmezler.

¹⁷¹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Oyun başladığında Bezirgân Başları elleri ile bir köprü kurar ve diğer çocuklar sıraya girerek bu köprünün altından geçerler. Çocuklar köprünün altından geçerken Bezirgân Başları şu şarkıyı söylerler:

- *Aç kapıyı Bezirgân Başı, Bezirgân Başı!*
- *Kapı hakkı olarak ne verirsin, ne verirsin?*
- *Arkandaki yadigâr olsun, yadigâr olsun!*

Son söz söylendikten sonra köprüden geçen ilk çocuk yakalanır ve diğerlerinden uzak bir köşeye götürülür. Orada bu çocuğa, *mi?**mi?* diye kendilerine verdikleri isimlerden birini sorarlar. Çocuk hangi ismi söylerse o lakabın sahibinin arkasına geçer. Köprüden geçecek çocuk kalmayana kadar oyun bu şekilde devam eder. Ardından Bezirgân Başları önu çekmek suretiyle çocuklar halat yarışı yaparlar. Hangi grup belirlenen çizgiyi geçerse, o grup oyunu kazanmış olur.¹⁷²

Tosilla

“Tosilla” oyunu diğer oyunlardan biraz farklıdır. Bu oyunda kazanan yahut kaybeden yoktur. Daha çok eğlence amaçlı oynanan bu oyun, çocukların ailelerinden ve çevrelerinden gördükleri evlenme ile ilgili âdet ve göreneklerin bir yansımasıdır sanki. Oyunda iki grup vardır. Graplardan biri “kız tarafı” diğeri ise “erkek tarafı” olur. Erkek evi, gelin almak için kız evine gider ve şöyle der:

- *Tosilla ! Tosilla ! Kız sizin olsun, kız bizim olsun, kız nerede ?*
- *Hamamda !*
- *Çıksın dışarı!*
- *Başı kınalı !*
- *Yıkarız !*
- *İncileri dökülür !*
- *Toplarız!*
- *Oğlunuz neci !*

Bu son soru kız evi'nin, kızı vermeye gönlü olduğunun göstergesidir. Erkek evi de kızı alabilmek için oğullarının mesleğini söyler. Ancak kız evi mesleği beğenmez ise

¹⁷² Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

bu işlem üç defa daha uygulanır. Son olarak kız evi, oğlanın mesleğini beğenir ve kızı verirler. Onlar da kızı alıp giderler.¹⁷³

Dereden Balık Geçti

Kazanmak yahut kaybetmek tek bir kurala bağlı olup çocukların daha çok eğlenmek maksadıyla oynadıkları bir oyundur. Oyunun en eğlenceli tarafı, “Dereden Balık Geçti” şarkısını söylemektir. Buna göre birkaç çocuk karşılıklı olarak dizilirler ve şarkıyı, sözlerine uygun figürler sergileyerek söylerler. Şarkının sözleri şu şekildedir:

Dereden balık geçti gördün mü ?

Soğuk sular içtin mi ?

Minik kardeş gelsene,

Ellerini versene.

Bir şöyle, bir böyle,

Dans edelim seninle.

Arslan geliyor, kaplan geliyor tıp!

Dedikten sonra, bütün çocuklar hareket etmeden oldukları yerde donup kalırlar. İlk hareket eden çocuk oyunu kaybetmiş olur ve oyundan çıkarılır.¹⁷⁴

Ebe Saat Kaç?

Oldukça eğlenceli bir oyundur. Diğer birçok oyunda olduğu gibi bu oyunda da bir ebesi vardır. Ebe, oyunun başında kura ile seçilir. Oyun oynanacak arazinin düz olması ve mutlaka bir duvarın olması şarttır.

Ebe yüzünü duvara döner, diğer çocuklar da belirledikleri bir mesafede beklerler. Oyun başladığında, ebe duvara vurarak, “Bir, iki, üç ! Ebe saat kaç?” der. Ebe bunu derken diğer çocuklar koşarak ebeye doğru yaklaşırlar. Ebe arkasını döndüğü an herkesin olduğu pozisyonda donup kalması gerekmektedir. Çocuklar bu pozisyonda beklerken ebe tekrar yüzünü duvara döner ve aynı sözleri söyler. Saymayı bitirir

¹⁷³ Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁷⁴ Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

bitirmez diğerk çocuklar, ebe henüz arkasını dönmeden onun sırtına vurmayı başarır ve belirlenene çizgiyi ebeye yakalanmadan aşarlarsa aynı kişi tekrar ebe olur. Şayet ebe bu çocuklardan birini yakalamayı başarırsa yakaladığı çocuk ebe olur.¹⁷⁵

Güvercin Taklası (Yastık Takla)

“Güvercin Taklası” da bir grup oyunudur. İlk önce çocuklar iki gruba ayrılır ve her grup kendisine bir başkan seçer. Başkanlar, ilk yarışacak grubu belirlemek için bir ön yarışma yaparlar. Yarışacak grup ayak saymak veya tekerleme söylemek suretiyle belirlenir. Ön yarışmayı kaybeden grubun üyeleri doksan derecelik bir açı ile rüku pozisyonunda eğilip başlarını birbirleri ile birleştirirler. Diğer grubun üyeleri de eğilmiş pozisyonda duranların sırtlarına başlarını dayayıp güvercin taklası atarlar. Eğer takla atamayan olursa yarışa diğer grup devam eder.¹⁷⁶

Ağaçtan Ağaca

“Ağaçtan Ağaca” oyunu, oynandığı mekân ve kurallarına bakıldığı zaman daha çok erkek çocuklarının oynadığı bir oyun izlenimini uyandırmaktadır. Dağlık arazilerde, ağaçların üzerinde oynanan bu oyun tehlikeli gibi görünse de çocukların oynamaktan zevk duydukları oldukça eğlenceli bir oyundur. Oyunun temel elemanları adından da anlaşılacağı üzere her zamanki gibi doğadan seçilmiştir. En az beş kişinin olması gereken bu oyunun başında bir ebe seçilir. Ebe, belirlenen ağacın altına bir taş koyar, diğer çocuklarda ağa çıkarlar. Ebenin görevi hem ağaçtaki çocukları yakalayabilmek hem de taşı korumaktır. Ebe ağaca çıkıp diğer çocukları yakalamaya çalışırken yakalamaya çalıştığı çocuklar ağaçtan inip yerdeki taşa ayağı ile basabilirse ebe olmaktan kurtulurlar. Böylece aynı kişi ebe olmaya devam eder. Fakat, ağaçtan inen taşa basamazsa kendisi ebe olur.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Rahime Işık, **Belören Kasabası**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁷⁶ Mustafa Karık, **Çatalağaç Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

¹⁷⁷ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

Çelik (Met) Oyunu

Met çok eskiden beri oynanan bir oyundur. İki kişinin oynadığı bu oyunda, çocuklar önceden iki değnek ayarlar. Bunlardan bir tanesi yaklaşık 10 cm uzunluğunda diğeri ise yaklaşık yarım metredir. Yan yana koydukları iki taşın üzerine koydukları kısa değneği, uzun değneğin yardımı ile alttan havaya fırlatan oyuncu, uzun değnek ile havadaki değneğe üç kere vuramaz ise oyunu kaybeder ve sıra diğer çocuğa gelir. Çocuk havada kısa değneğe ne kadar çok vurursa vurduğu sayı adedince puan kazanır. En çok puan biriktiren oyunu kazanmış olur.¹⁷⁸

Eskiden Met, iki kişi ile değil daha kalabalık bir oyuncu kitlesi ile oynanırdı. Kısa ve uzun değnekten başka yine yaklaşık 10 cm uzunluğunda üç değnek daha olurdu. Çocukların kendi aralarından seçtikleri ebe, belirli bir mesafede bu üç değneği “sepetçik” adı verilen üç ayaklı bir pozisyona getirir ve diğer çocuklar uzun değnek yardımı ile fırlattıkları kısa değnek ile sepetçiği dağıtmaya çalışırdı. Ebe dağılan sepetçiği tekrar eski haline getirmeye çalışırken diğer oyuncular kendi değneklerini ebenin yanından alıp kaçmak için uğraşırlardı. Şayet çocuklar ebe sepetçiği kurmadan değneklerini alıp eski yerlerine dönerlerse yine aynı kişi ebe olurdu. Fakat oyunculardan değneğini alamayan olur ve ebe sepetçiği hızlı bir şekilde kurduktan sonra kendi uzun değneği ile o kişiyi yakalayıp vurursa yakalanan kişi ebe olurdu.¹⁷⁹

Çocukların oynadıkları bu oyunlardan başka, yetişkinlerin özellikle eskiden kış aylarında, köy odalarında, oynadıkları oyunlar da ilçe kültürüne katkıda bulunmaktadır. Bu oyunlar şu şekildedir:

1.18. Aşık Oyunu

Misket oyununa benzeyen Aşık Oyunu, koyun keçi gibi hayvanların aşık kemiğinin ile oynanırdı.¹⁸⁰ . Oyunu kazanan karşılığında para yahut ceviz alırdı.¹⁸¹

¹⁷⁸ Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

¹⁷⁹ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 247-248.

¹⁸⁰ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**,(H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

1.19. Ceviz Oyunu

Ortaya bir ceviz koyulur. Eğimli bir yerden bırakılan cevizlerle bu ceviz vurulmaya çalışılır. Cevizi ilk vuran diğer oyuncuların cevizlerini almayı hak eder.¹⁸²

1.20. Yüzük (Çeft) Oyunu

Eskiden köy odasında toplanan köyün erkekleri, oyuna katılacak kişi sayısınınca fincan getirirlerdi. Bu fincanlar odanın orta yerine dizilir, orada bulunanların yaşça en büyüğü oyuncuları odadan çıkardıktan sonra yüzüğünü fincanlardan birinin altına koyardı. Daha sonra oyuncular içeri alınır ve yüzüklü fincanı bulmamak kaydıyla fincanları açmaları istenirdi. Oyuncuların yüzüklü fincanı bulanın cezalandırılması şarttı. Buna göre yüzüklü fincanı bulan köy odasında yemekli ziyafet verirdi.¹⁸³ Yüzük Oyunu çeft yani palamudun kabuğu ile de oynanırdı.¹⁸⁴

Bu oyunlardan başka yetişkinlerin oynadıkları bir başka oyun ise Yumurta Oyunu'dur.¹⁸⁵

¹⁸¹ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁸² Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁸³ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

¹⁸⁴ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

¹⁸⁵ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

G. HALK EDEBİYATI

1. Türkü

Halk edebiyatının en zengin alanlarından olan türküler, halkın sözlü geleneğinden doğan ürünlerdir. İnsanların duygu ve düşünceleri ile dünyayı algılayış şekillerini bir ezgiye koşulmuş olarak ortaya koyan türkülerin içeriği ve biçimi yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir. Düzenleyicisi belli olmayan türkülerin yanı sıra söyleyeni belli olan türküler de vardır.¹⁸⁶

İnsanlar, ilgi alanlarına giren ve duygularını etkileyen her olay için türkü söylemişlerdir. Acı, nefret, sevinç, aşk ve tutku gibi birçok duyguyu barındıran türkülerin konusu, sevgi, ayrılık, ölüm, kıtlık ve deprem gibi kişisel ve toplumsal konular üzerinde ağırlık kazanmıştır.¹⁸⁷

Her yörenin kendine özgü türküleri vardır. Gölbaşı ilçesinde de yöreye özgü türküler mevcut olup bunların birçoğu anonimdir. Buna rağmen ilçede yapmış olduğumuz araştırmalarda, söyleyeni belli türkülerin olduğunu da tespit ettik.

Gölbaşı'nda söyleyeni belli ve anonim olan türkülerden derlediklerimiz şu şekildedir:

Kore

Kore'nin dağları ot bucak bucak
Kar yağmur yerine mermi yağacak
Çinliler ne bilsin Türkler basacak.

Kore'nin deresi bu nasıl dere
Vurulmuş nazlı yar bu nasıl yara
Anama söyleyin bağlasın kara

¹⁸⁶ Suat Batur; **Açıklamalı Örneklî Türk Halk Edebiyatı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1998, s.46.

¹⁸⁷ Suat Batur; **a.g.e.**, s.46.

Nenni nenni de Korelim nenni

Evlerini önü bir şetil elma
Mektubum yorulup yollarda kalma
Kore'ye varıp da haber almadan varma
Nenni nenni de Korelim nenni¹⁸⁸

Türkü

Yeri bire yeri Gâvur Dağları
Çıkarın karayı giyin ağları
Önümüzde duran Türkmen beyleri
İfadede yardım eyle efendim

Efendim kalktı da boynuma baktı
Olanca tuylarım dışına attı
Kendiri yağladı boynuma taktı
Asma beni sürgün eyle efendim

Akşamdan kaçanı sabah tutarlar
Cezası olanı da hâpislere atarlar
Ben ölürsem elkızını satarlar
Asma beni sürgün eyle efendim¹⁸⁹

Gölbaşı Türküsü

Gölbaşı'na vardım gölleri çoktur,
Göçerler geçiyo sevdiğim yoktur.

¹⁸⁸ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁸⁹ Mehmet Ali Uçar, **Belören Kasabası** 1927 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

Şalvarlı gelin yallah,
Fistanlı gelin yallah,
Öldürdün beni.

Gölbaşı'na vardım tren duruyor,
Anam beni gurbet ele yolluyor.

Şalvarlı gelin yallah,
Fistanlı gelin yallah,
Öldürdün beni.

Gölbaşı'yla Adıyaman arası,
Yaktı beni kaşlarının karası.

Şalvarlı gelin yallah,
Fistanlı gelin yallah,
Öldürdün beni.

O derenin alıcından, burcundan,
Bana gelsen ölür müydün acından.

Şalvarlı gelin yallah,
Fistanlı gelin yallah,
Öldürdün beni.¹⁹⁰

Koyun Gelir

Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Gelin Ayşe'm suya gitmiş
Yosunları tuta tuta

¹⁹⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 46.

Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm

Dağlarbaşı duman Ayşe'm

Ağılın önünde kavak

Kavaktan dökülür yaprak

Gelin Ayşe'm sele gitmiş

Eli kına yüzü duvak

Koyun gelir yozuyunana

Ayağının tozuyunan

Gelin Ayşe'm sele gitmiş

Yanı çifte kuzuyunan¹⁹¹

TRT repertuarına girmiş bu türkünün Gölbaşı yöresine ait olduğu yönünde bazı söylenceler vardır. Buna göre, Çataltepe köyünden Savran köyüne gelin giden Ayşe Erkenekli'nin bir zaman sonra bir çocuğu dünyaya gelir. Ayşe gelin, çocuğuyla beraber baba evini ziyarete gitmek üzere Savran'dan Çataltepe'ye doğru yola çıkar. Bu esnada yanı sıra oynayarak giden çocuğu, birden yol kenarındaki Göksu Çayı'na koşup girer. Çocuğunun boğulmakta olduğunu gören anne, koşarak Göksu'ya atlar ancak yüzme bilmediği için çocuğuyla beraber boğulur. Bunun üzerine köylüler "Gelin Ayşe" türküsünü yakarlar.¹⁹²

2. Ninni

Anne yahut bir başka aile büyüğünün bebeği uyutmak veya bazen de sevmek amacıyla, kendine özgü bir beste ile söylediği, söyleyeni belli olmayan basit sözlü türkülere ninni denir. Ninnilerin oluşumunda birçok etken rol oynar. Bunlar özellikle annenin psikolojik durumu, içinde bulunulan sosyal çevre, ekonomik yapı ve çocuğun geleceğine dönük düşünceler başta gelmektedir.¹⁹³

¹⁹¹ (Çevrimiçi) <http://www.turkuler.com/thm/turkuler1.asp> (30.09.2007).

¹⁹² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 47.

¹⁹³ Suat Batur,**a.g.e.**, s.50.

Gölbaşı ilçesinde de kadınların çocukları uyutmak veya sevmek amacıyla söylediği ninnilerden bazıları şunlardır:

Oğlan oğlan anduralı
Eli gümüş dandıralı
Bu oğlanın göçü gelmiş
Nereye kanduralı

*

Deveyi deveye çattım
Yuları boynuma attım
Kayınbabamdan aceb ettim
Bebek senin anan öle

Deve tabanın dayrıya
Kiremit dalın kuruya
Bir daha gelmem yaylaya
Bebek senin anan öle

Beşiğim bakır bakır
Sallamadım tıklar tıklar
İçindeki Mehmet Bakır
Bebek senin anan öle¹⁹⁴

*

Dan dini dan dini
Danalı bebek
Anası güzel
Babası şebek
Ağzına düşmüş meme topası
Uyusana be eşek sıpası¹⁹⁵

*

¹⁹⁴ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁹⁵ Müslüm Bakır, **Belören Kasabası**, 1933 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi

Bebeğin beşiği bakır
Sallıyorum takır tukur
İçindeki Mulla Bekir
Nenni nenni nenni bebek uyu

Nen çaldım uyusun deyi
Uyusun da büyüsün deyi
Küçüksün de büyüsün deyi
Nenni nenni nenni bebek uyu

Nen çalsam uyur musun
Bebek olsan büyür müsün
Nenni beni nenni beni
Koy beşiğe salla beni ¹⁹⁶

3. Mâni

Anonim halk edebiyatının en yaygın ürünlerinden biri de manilerdir. Daha çok dört mısradan oluşan maniler 7 veya 8'li hece ölçüsü ile yazılan manzumelerdir. Köy, kasaba veya şehirlerde özellikle kadınlar tarafından irticalen oluşturulan manilerin konuları, aşk, sevgi, ayrılık, ölüm, evlenme, güzellik ve çirkinlik gibi konular üzerine ağırlık kazanmıştır.¹⁹⁷ Bütün yörelerimizde olduğu gibi Gölbaşı ilçesinde söylenen manilerin konuları da aynı doğrultuda olup derlediğimiz manilerin konularına göre tasnifi şu şekildedir:

¹⁹⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 35.

¹⁹⁷ Şükrü Elçin, **Türkiye Türkçesinde Maniler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990, s.7.

Sevda Mânileri

Pınara gelmedin mi
Gül koydum almadın mı
Seni zalimin kızı
Hiç beni görmedin mi¹⁹⁸

Merdivenim kırkayak
Kırkına vurdum dayak
Deseler yârim gelmiş
Koşarım yalın ayak¹⁹⁹

Maydanoz ot değil mi
Yaprağı dört değil mi
Ben yardan ayrı kaldım
Bu bana dert değil mi²⁰⁰

Sandık sandığa dayalı
Yazması mavi oyalı
Ben seni böyle mi sevdim
Dudağı kaşı boyalı²⁰¹

Gölbaşı
Dalgalıdır göl başı
Adıyaman güzeli
İlçelerden Gölbaşı²⁰²

¹⁹⁸ Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁹⁹ Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰⁰ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰¹ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 45.

Evin önden geç oğlan
Bir sigara yak oğlan
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç oğlan²⁰³

Atlı geliyor atlı
Altında kilim katlı
Anam babam sağ olsun
Yârim hepsinden tatlı²⁰⁴

Yılana bak yılana
Yılan kaçtı ormana
Anam beni vermiyo
Kratatlı oğlana.²⁰⁵

Deniz üstünde minder
O minderi sen dönder
Eğer beni seversen
Ayda bir mektup gönder.²⁰⁶

Gün dolandı batmaya
Kız soyundu yatmaya
Yastığı dört dolandım
Kıymadım uyartmaya.²⁰⁷

Bülbülün kanadı yeşil
Bülbül figan etti ben ağladım
Garip bülbüle gönül eyledim

²⁰³ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰⁴ Hüsne Taymur, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 45.

²⁰⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 45.

²⁰⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 45.

Bülbül garip elde ne gezersin²⁰⁸

Ay kalede varamam
Dile destan olamam
Ay buluta girince
Bağlasalar duramam²⁰⁹

Gölbaşı'nın kızları
Yaktı yaktı nazları
Eloğlunu n'eylersin
Beğensene bizleri²¹⁰

Meşe meşe meşeden
Yârim baktı köşeden
Rengini gülden almış
Kokusu menekşeden²¹¹

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Şu yerin kızları da
Taksisiz gelin gitmez²¹²

Gölbaşı fıstığına
Tutunmuşum dalına
Dikmeden mi gelirsin
Kız salına salına²¹³

²⁰⁸ Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁰⁹ Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²¹⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 46.

²¹¹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

²¹² Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²¹³ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

Yaş üzüm parmak gibi
Sevdiğim kaymak gibi
Beni yardan ayıran
Devrilsin kabak gibi²¹⁴

Su içtim yudum yudum
Gel otur benim dudum
Eller ne derse desin
Sensin benim umudum²¹⁵

Gölbaşı'nın sümbülü
Mor bahçenin bülbülü
Beni asmak için mi
Böyle saçın örgülü²¹⁶

İlçede biter fıstık
Kapıya balta astık
İkimize yetmez mi
A güzelim bir yastık²¹⁷

Gölbaşı'nın üzümü
Yaşlı koydun gözümü
Bırakıp buradan gittin
Kime deyim sözümü²¹⁸

İrahmanım bir evlek
Dadandı kara leylek
Ha dedim murat alam

²¹⁴ Ayşe Fatma Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹⁵ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²¹⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

²¹⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

²¹⁸ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

Koymadı zalim felek²¹⁹

Karşıda dal kesiyor
Efil efil esiyor
Orta boylu sevdiğim
Laf demeden küsüyor²²⁰

Kara boya boyanır mı
Yar uykudan uyanır mı
Yarım orada ben burada
Buna hiç can dayanır mı²²¹

Al elmanın dördünü
Sev yiğidin merdini
Seversen ise güzelse
Çekme çirkinin derdini²²²

Al kaleden at beni
İn aşağı tut beni
Kollarının üstünde
Salla da uyut beni²²³

İrahman ekdim taşa
Bitmedi kaldı kısa
Ben sevdim eller aldı
Benim emeğim boşa²²⁴

²¹⁹ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²²⁰ Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²²¹ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²² Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²³ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 57.

²²⁴ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Özlem Mânileri

Deniz üstünde minder
Ayda bir mektup gönder²²⁵

Ah benim küçücüğüm
Pek geldi göreceğim
Sana malumlar olsun
Derdimden öleceğim²²⁶

Düğün Mânileri

Rafta teke boynuzu
Güve seher yıldızı
Güveye kurban olsun
Ellerin goska kızı²²⁷

Bahçelerde pirpirim
Topladım dilim dilim
Büyüğünü everdim
Küçüğe Allah kerim²²⁸

Dam başında pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar
Gelin olak kurtulak²²⁹

²²⁵ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 57.

²²⁷ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²⁸ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²⁹ Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Bizim gelin çok güzel
Bir parmak boyu kısa²³⁰

Bahçelerde pipirim
Devşirdim dürüm dürüm
Ağabeyimi everdik
Bacıma Allah kerim²³¹

Köprünün altı şak şak
Küskün isen barışak
Yolumuz uzak ise
Mektup ile barışak²³²

Farklı Konulardaki Mâniler

KIZIM kızım kızmana
KIZIM verdim uzmana
Uzman odun getire
KIZIM yaka otura²³³

Dama vurdum bir tepik
Damın direği kerpik
Kız ben seni alırdım
Korkarım çoban öpük²³⁴

²³⁰ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²³¹ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²³² Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²³³ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²³⁴ Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ne enişin ucundayım
Ne yokuşun başındayım
Bana dulluk yakışır mı
Daha yirmi yaşındayım²³⁵

Elma yanı elma yanı
Kızarmış elmanın yanı
Nasıl kabre koyarlar ki
Muradını almayı²³⁶

Gölbaşı'nın kızları
Yaktı yaktı nazları
El oğlunu neylersin
Beğensene bizleri²³⁷

Oğlum gelir Mardin'den
Al heybesin ardından
Oğlum attan inmeden
Kızlar ölür derdinden²³⁸

Oymadan gel oymadan
Koyun kuzu yaymadan
Ağ ellerim aşınmış
Def çalıp oynamadan²³⁹

Oğlanın önlüğü var
Kadife donluğu var
Kız koymuş gelin sevmiş

²³⁵ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s.62.

²³⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²³⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 57.

²³⁸ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²³⁹ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Burda bir bönlüğü var²⁴⁰

Karınca kara karınca

Hopladı gitti eşiği

Sofrada kaldı kaşığı

Büyük evin yakışığı²⁴¹

Dam başında su durur

Oğlan yağlık yudurur

Kız kaçar oğlan kovar

Şimdi biri kudurur²⁴²

Karşılıklı Söyleyiş Biçiminde Olan Mâniler

Gelin ata bindiği zaman damadın babası:

Baban ile kurdum kavul

Dövdürdüm ben çifte davul

Oğlum ile bildik sağ ol

Gelin hoş geldin hoş geldin

Altın ziynet giyin kuşan

Hasbahçeye halı döşen

Oğlum ile mutlu yaşan

Gelin hoş geldin hoş geldin.

Gelin attan ineceği zaman:

²⁴⁰ Kamil Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Halk Ozanı.

²⁴¹ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

²⁴² Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Emir buyur attan inem
Çevrende pervane dönem
Sevgili gelinin olam
Babam hoş buldum hoş buldum

Kayınvalide gelini attan indirirken:

Kandiller yaktım odana
Kurban olam ben kadana
Sen hanım ol ben hademe
Hoş geldin gelin, hoş geldin

Ardından damat:

Al kınalı çifeli var
Kumru gibi hoş dili var
Zincirden geçer beli var
Gelin hoş geldin hoş geldin

Buna karşılık gelin:

Yiğitlerde vardır şanın
Huyun güzel temiz kanın
Ben seninim sen benim
Hoş buldum yiğit hoş buldum.

Damat:

Endam güzel fidan boyu
Kaşlar çatık hallaç yayı
Hanım nerde kızlar beyi
Gelin hoş geldin hoş geldin

Gelin:

Yiğit sana kurban canım
Sen bey olan ben de hanım
Nere baksam sana yönüm
Hoş buldum yiğit hoş buldum

Damat:

On dördü geçmemiş yaşı
Ay benizli hilal kaşı
Bulunmaz emsali eşi
Hoş geldin gelin hoş geldin²⁴³

4. Tekerleme

Ölçü, uyak, ses taklidi, yineleme ve ikilemelerden yararlanılarak belirli bir şiir düzenine uydurulan birbirini tutmaz bir takım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından oluşan tekerlemeler daha çok çocuk oyunlarında ve eğlencelerinde yer alır. Masal, halk hikâyesi, oyun, âşık şiirleri, bilmece, türkü, geleneksel halk tiyatrosu gibi türler içinde veya bağımsız olarak ortaya çıkan tekerlemelerin belli bir konusu yoktur.²⁴⁴ Buna rağmen dilden dile dolaşan ve unutulmayan tekerlemeler halk edebiyatının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağlamda Gölbaşı ilçesinde söylenen tekerlemelerden bazıları şunlardır.

Matal matal matlı boz
Biri sıçan biri moz
Bindim mozun üstüne
Çıktım Halep yoluna
Halep yolu taşlıca
Eğildim bir taş aldım

²⁴³ Sadi Nakiboğlu, a.g.e., s.255-257.

²⁴⁴ Suat Batur, a.g.e., s.129.

Vurdum keçi kıçına
Keçi gitti hâkime
Hakim dedi buraya
Ben de dedi şuraya²⁴⁵

Matal matal mengi çatal
Dil atar damak tutar
Ekşi ezer suyunu süzer
Hamam bizim curun bizim
Oturalım düzüm düzüm²⁴⁶

Köyden köye varayım
Nineme selam salayım
Kızlara şeker alayım
Ara kızı donu kırmızı
Aldı hançer vurdu bizi²⁴⁷

Ay dede evcin nerede
Taşlı derede
Bana yoğurt getirdi
Kedi burnunu batırdı
Kedi burnun kesile
Minareye asıla
Minare bıçak bıçak
İçinde demir ocak
Demir ocağın kilidi
Kapıya gelen kimidi
Emmim oğlu Mustacık
Boyu benden kısacık²⁴⁸

²⁴⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 44.

²⁴⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁴⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

Avsın avsın abarsın
Yedi yerinden kurbansın
Soğan gibi soyulasın
Dolma gibi oyulasın
Dört kişinin içinde mezara koyulasın²⁴⁹

Saniye sandalya
Babası gitmiş camiye
Caminin kapısı kilitli
Saniye'nin başı bitli²⁵⁰

İp ip ilmeden
Delme sülük delmeden
At gider katır gider
Ağlama selam eder
Ağam bunca bunca olsun
Düğmeleri tunç olsun²⁵¹

Matal matal maniki
Oğlu kızı on iki
Altısı derede kalmış
Altısı tepede kalmış
Deredekini sel almış
Tepedekini yel almış
.....demiş
.....demiş²⁵²
Alaylı balaylı hortum saraylı
Ne istersin ne istersin bizim saraylı

²⁴⁸ Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²⁴⁹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁵⁰ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁵¹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 62.

²⁵² İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Sizin sarayda bir güzel gördüm
O güzelin ismini cismini söyleyin
O güzelin ismi de cismi de hanımdır
O ayandır bu bayandır
Yan yan yürüyemez uçak tutarız
Al size kız ver bize tuz²⁵³

5. Bilmece

Söyleyeni belli olmayan bilmeceler, insanların bir eğitim, öğretim, eğlence ve zeka gelişim aracı olarak, bir çok ilgiyi kapalı bir biçimde uzak- yakın ilgiler ve çağrışımlarla birbirlerine sorarak yanıt istedikleri kalıplaşmış sözlerdir.²⁵⁴ Çok eski zamanlardan beri Türk halk edebiyatında yeri olan bilmecelerin Gölbaşı ilçesinde söylenenlerinden bazıları şunlardır:

Sarıdır sarkar düşerim diye korkar
Ekmek çam ağacının başında²⁵⁵

Hölümez hölümez ocak başına gelemez gelse de duramaz
Ekmek çam ağacının başında²⁵⁶

Bir kuru kafa attım rafa yemesi tatlı maymun suratlı.
Ekmek çam ağacının başında²⁵⁷

Dışı karan karası içi peynir mayası
Ekmek çam ağacının başında²⁵⁸

²⁵³ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁵⁴ Suat Batur, **a.g.e.**, s.141.

²⁵⁵ “Bilmeceler”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

²⁵⁶ “Bilmeceler”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

²⁵⁷ “Bilmeceler”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

²⁵⁸ “Bilmeceler”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

İçi yeşil, dışı göğer daneler
Akıllılar akıl edebileleler
Akılsızlar düşüneler kalalar (Antep fıstığı.)²⁵⁹

6. Ağıt

Daha çok, ölen kişilerin ardından iyiliklerini, değerini ve arkada bıraktıklarının acılarını dile getirmek için söylenen şiir ve türkülere ağıt denir.²⁶⁰

Gölbaşı ilçesinde halkın söylediği ağıtlardan bazı örnekler şu şekildedir:

Ağıt

Avlusunda dut kütüğü yanığı
Çocukları da pervane olmuş dönüyü
Küçük bebeği “baba” deyi ağlıyı
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu
Avlusunda kaç katır halkalanır
Odasında çifte beşik sallanır
Küçük bebeği de “baba” deyi dillenir
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu

Paşa bağı derler bizim bağımız
Köse'nin dutuna aktı kanımız
Ankara'ya gitti ünümüz
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu²⁶¹

Ağıt

Kaldırım kaldırım kanlı kaldırım
Tiren vurdu sızılıyo baldırım

²⁵⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 44.

²⁶⁰ Suat Batur, **a.g.e.**, s.210.

²⁶¹ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Gelin gardaşlarım beni kaldırın

Kör yollara öldüm kime ne deyim

Yavrularım ufak ona ne deyim

Yiğitler de salacamı götürsün

Eletsin de büyük dama yatırsın

Benim babam olan aklın yitirsin

Kör yollara öldüm kime ne deyim

Yavrularım ufak ona ne deyim

Ali benim çadırımı kurmasın

Mulla benim yatağıma girmesin

Ustalarım geldi geri dönmesin

Kör yollara öldüm kime ne deyim

Yavrularım ufak ona ne deyim

(Bir tren kazasında vefat eden Hacı Ahmet Özdemir'in ardından yakılan ağıt)²⁶²

Ağıt

Karşıda karaçalı dalını yolasım geldi

Ne diyeyim yavrum bu Allah'ın işi

Evin önü beton tepmeli

Gülünü reyhanını kimler öpmeli

Dört tane yavrusu kaldı derdini ebesi çekmeli

Başındaki lale ile gül müydü

Perçeminde civanın temliydi

Yediği de yavruların şeker ile bal mıydı

Şimdi yetim kaldı kime ne deyim

Reyhan ekdim gül bitti

²⁶²Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., a.g.e., s.36.

Başında bülbüller öttü
Dört tane yetimin kaldı
Halleri hayıf oldu
Hayvanları aldım da
Döğmeye geldim
Geldim ki nuru kalmamış yüzünün
Sen de kaşınla işmar ederdin
Neden küstün de söylemeye kalmamış dilin.

(Ayşe Şenocak'ın, otuz yaşında ölen oğlu için söylediği ağıt)²⁶³

Kaderim Böyle

Düğün oldu kalktım gittim düğüne
Ağla anam ağla kaderim böyle
Yaslıca haberim geldi köyüme
Ağla anam ağla kaderim böyle
Gelin ahbablarım yanıma gelin
Biricik yavrunun yarası derin
Kanlı gömleğimi anama verin
Ağla anam ağla kaderim böyle

Hançer gelip yüreğime sokuldu
Derdi çok anamın dişi söküldü
Biricik babamın beli büküldü
Ağla anam ağla kaderim böyle

Hançer vurup ciğerimi dağladı
Bülbüller de dala konup söyledi
Üç bacım var ahı figan eyledi
Ağla anam ağla kaderim böyle

²⁶³ Ayşe Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Doktorlar da bu yarımı açıyor
Biricik yavrum da burdan göçüyor
Hısım akrabalar kanlar saçıyor
Ağla anam ağla kaderim böyle

Sarılmaz dostlarım derinde yara
Devam edin dostlar ah ile zara
Maraş da olmadı derdime çare
Ağla anam ağla kaderim böyle

Feleğin yükünü bizler ne bilek
Felek gül dememiş biz nasıl gülek
Hele biz de ahı figana dolak
Ağla anam ağla kaderim böyle

Benim de mekânım oraymış neydem
Bize görünmezdi yaraydı neydem
Anlımın yarası karaymış neydem
Ağla anam ağla kaderim böyle

(1980 yılında Gölbaşı'na gelin almaya gelirken, köy yolunda meydana gelen kazada hayatını kaybeden bir genç için yazılmıştır.)²⁶⁴

7. Efsane (Söylence)

Efsane, eski çağlardan beri söylenen daha çok olağanüstü olayları ve varlıkları konu edinen, düz konuşma diliyle oluşturulan, biçem (üslûp) kaygısından uzak, hazır kalıplara yer vermeyen bir anlatı türüdür. Efsaneler, genellikle bir inanışa dayanır ve anlatılanların gerçekten olmuş olduğu kabul edilir. Hem bu özelliği hem de sonunun hüsrarla sonuçlanması, efsaneleri masallardan ayıran iki önemli özelliktir.

²⁶⁴ Kamil Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Halk Ozanı (Kültür Bakanlığına Bağlı).

Efsanelerin en 6neli 6zelliği ise insanların duygularını ve d6nyaya bakış aıllarını yansıtıyor olmasıdır.²⁶⁵ Farklı konularda anlatılmış çok sayıda efsane mevcut olup bunlardan G6lbaşı ilçesine mahsus olanlarından bazıları şunlardır:

Ali Kayası Efsanesi

G6lbaşı ilçesine bağlı Harmanlı kasabası yolu 6zerinde bulunan Ali Kayası hakkında anlatılan efsanelerden biri şu şekildedir:

Hazreti Ali (r.a.) bir savaş sonrası -Meydan Dağı'nda L6l6k denilen yerde- namaz kılmaya başlar. Tam bu esnada da bir kâfir kızı, Ali Kayası'nın g6lgesinde yufka ekmek aımmaktadır. Yufkasını ammakta olan kâfir kızı, Hz. Ali'yi g6r6r ve namazını garip taktiklerle alaya almaya çalışır. Bu durumu fark eden Hz. Ali, namazını bitirir ve bulunduğu dağdan kılıcını bu kıza savurur. Kız, aynı anda sacı, tahtası, oklava ve 6đređeciyle taşa g6m6l6r. Bug6n bu resimlerin hâlâ kayada bulunduğu ve bu olay neticesinde bu kayalara Ali Kayası denildiği belirtilmektedir.²⁶⁶

7.2. Kuduz Ocağı Efsanesi

Yıllar 6ncesinde G6lbaşı ilçesinin bug6nk6 kurulu olduğu yerden kervanlar gelip geçermiş. Konak yerleri ise tam g6l6n kenarımış. Yine bir g6n kervancılardan birisinin konak yaptığı bir g6nde kervanda bulunanlardan birisi kudurmuş. O zamanlar imkânların yetersiz oluşundan ve kuduz hastalığının tedavisinin olmayışından dolayı kuduran delikanlı bir ağaca bağlanarak 6l6me terkedilmiş. Aradan bir iki g6n geçince Akçakaya k6y6nden bir zat o mevkide hayvanlarını otlatırken bir inleme sesi duymuş, bu sese doğru y6neldiğinde ise ağaca bağlı bu genci g6rm6ř. Vicdanı sızlayan adam, ateşte pişirdiği soğanları uzun bir değneğe takarak kuduz olan gence doğru uzatıp yedirmiş. Bu durum birkaç g6n devam etmiş ve kuduz olan geç konuşmaya başlamış. Artık iyileştiğini ve kendisini 6zmesini,

²⁶⁵ Suat Batur,**a.g.e.**, s.189.

²⁶⁶ şahin Solak, "**Adıyaman Efsaneleri**", Lisans Tezi, Van Y6z6nc6 Yıl 6niversitesi Fen Edebiyat Fak6ltesi T6rk Dili ve Edebiyatı B6l6m6, Van, 1996, s. 59.

zarar vermeyeceğini hatta ömür boyu kendisine köle olabileceğine dair söz verip yemin etmiş. Böylece Allah tarafından o aileye kuduz hastalığına çare olmak gibi bir imtiyaz verilmiş. Bugün bile hayatından ümit kesilen birçok kuduz hastası bu aileye getirilerek o ailenin ekmeğinden küle bulanmasıyla elde edilen ilacı içip iyileşmektedir.²⁶⁷

8. Halk Hikâyeleri

Halk hikâyeleri sözlü halk geleneğinin ürünlerindedir. Yiğitlik ve aşk konularının yanı sıra toplum içi ilişkilerin de anlatıldığı halk hikâyeleri ,düz yazı- nazım karışımı, bazen de yalnızca düz yazı şeklinde anlatılır.²⁶⁸

Halk hikâyeleri efsaneden, masaldan ya da gerçek yaşamdan alınmış bir tek olay çevresinde geçen basit yapılı, kısa hikâyeler şeklinde olabileceği gibi kalabalık kişileri, birbiri ardından gelen beklenmedik durumları ve bunun sonucu olarak da az çok çapraşıklaşan olayları birbirine ekleyerek anlatıya uzun bir süre sağlayan hikâyeler şeklinde de anlatılabilmektedir.²⁶⁹ Gölbaşı ilçesinde yaptığımız görüşmelerde, anlatılan hikâyelerin daha çok birinci grupta, yani tek bir olay çevresinde geçen basit yapılı hikâyeler olduğunu tespit ettik.

8.1. Gelin ve Kaynana

Köyün birinde bir evde gelin, kaynana ve oğlu hep birlikte yaşarlarmış. Fakat kaynana ne gelinine karşı iyi davranır ne de konu komşuya iyilik yaparmış. Buna karşılık gelin, kimseye karşı kötü düşünce beslemeyen çok iyi bir insanmış. Kaynananın hayatı boyunca yaptığı iki hayır varmış. Bunlardan birisi küçük bir bez parçası diğer ise iki tane soğan. Günlerden bir gün kaynana ölümcül bir hastalığa yakalanmış. Yatağa düşmüş. Akraba ve komşuları yine de onu ziyarete gelmiş. Kaynana ölürken gelin başında imiş. Azrail gelmiş ve kaynanayı boğarken evin

²⁶⁷ Şahin Solak, **a.g.t.**, s. 17.

²⁶⁸ Suat Batur, **a.g.e.**, s. 419.

²⁶⁹ Nurettin Albayrak, **a.g.s.**, s.231-233.

duvarlarına kan sıçramış. Bu olanları ise yalnızca gelin görmüş. Gelin kan oldu diye evin duvarlarını temizlemiş. Bunu gören konu komşu çok şaşırılmış. Cenaze mezarlığa götürülürken gelin kaynanasının tabutunun arkasından iki soğan ve bir bez parçasının uçarak geldiğini görünce gülmüş. Gelinin güldüğünü gören komşular daha fazla dayanamayıp olanları gelinin kocasına anlatmışlar. Kocasını da geline, “*Sen neden annemin arkasından güldün, neden annem öldükten hemen sonra evi temizledin?*” diye sormuş. Gelin de, “*Eğer cevap verirsem beni kaybedersin !*” demiş ve gördüklerini anlatmamış. Ancak kocası geline inanmamış ve ısrarla cevabı almak istemiş. Gelin ise, “*Tamam.*” demiş. “*Ben her şeyi görüyorum. Azrail geldiğinde duvarlar kan oldu, bu yüzden odayı temizledim. Gülmemin sebebi de annem hayatında iki tane hayır işledi...*” Derken gelin bir anda kaybolmuş. Ne yapacağını bilemeyen kocası bir taraftan olanlara şaşırırken bir taraftan da karısına inanmadığı için çok pişman olmuş.²⁷⁰

8.2. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman’ın eşi, ondan kuş tüyünden yapılmış bir yastık istemiş. Hz. Süleyman da yastığı yapabilmek için yeryüzünde bulunan bütün kuşlardan bir tüy istemiş. Bütün kuşlar, Hz. Süleyman’a kanatlarından bir tüy vermiş ancak sadece baykuş vermemiş. Hz. Süleyman da baykuşa neden tüyünden vermediğini sormuş. Bunun üzerine Baykuş şu cevabı vermiş:

— *Bu dünyada kadının kırk sözünden sadece bir tanesini tutmalısın.*²⁷¹

9. Masal

Masallar halk edebiyatının sözlü ürünlerindedir. Zamanla yazıya geçirilmişlerdir. Masallarda eğitcilik esas alınır. Buna göre iyiler hep iyi kötüler hep kötüdür ve masalın sonunda kötüler cezalandırılır. Masallarda yer, zaman ve kahramanlar

²⁷⁰ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁷¹ Mehmet Ali Uçar, **Belören Kasabası**, 1927 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

tamamen hayal ürünüdür.²⁷² Gölbaşı ilçesinde anlatılan masallardan biri de Keçeli Kız masalıdır.

9.1.Keçeli Kız Masalı

”Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir karı koca ile bir de kızları varmış. Kız acık böyünce anası vefat etmiş. Anası vefat ettikten 2-3 yıl sonra kız 17-18 yaşlarına gelmiş. Kız bir gün içerleri temizlerken anasının pabucu eline geçmiş. Kız pabucu eline alınca ağlamaya başlamış. Babası gelmiş: " Kızım ne oldu?" demiş. Kız: " anamın pabucunu buldum baba." demiş. Babası:" Ben o pabucu anan ölünce osiyet ettim kızım, o pabuç kimin ayağına olursa onu alacağım. Pabuçta senin ayağına olduktan sonra, osiyetliyim gızım, mecburen seni alacağım."demiş. Kız: "Olur mu baba, ısan evladını alır mı hiç?"demiş. Babası: "Ne yapalım gızım mecbur olarak seni alacağım, başka çaresi yok bunun".demiş. Kız umudu kesmiş artık, ne yapsa babası alacak. Kız: " Git babacığım, bana düğün hazırlığı yap. Ondan sonra sana varacağım."demiş. Babası hazırlık yapmaya, öteberi almaya gidince kız elini başına etmiş kaçmış da kaçmış. Kız bir diken ardıcının içine düşmüş Sabah olmuş. Bey oğlu ile Azabı ava çıkmışlar. Bir de it yanlarında. İt, diken ardıcına havlayarak varmış. Varmış ki bir insanoğlu. Beyoğlu demiş ki Azaba : "Git itin havladığı yere bak. Eğer can ise benim, mail ise senin." demiş. Azab çağırışki bir can. Demiş:"Bey oğlu gel, burada bir can var."demiş. Gelmişler çıkarmışlar ki üstü başı yırtılmış bir kız var. Beyoğlu bu kızın üstüne ceketini geetmiş, almış getmiş. Kız: "Bana bir ev yaptır, gapısı bacası olmasın."demiş. Beyoğlu da "Ne sebepten?" demiş. Kız: "Sebebini sorma sen yaptır."demiş. Beyoğlu buna düğün yapmış, kendine avrat etmiş. Sene geçmiş, sene geçtikten sonra bir oğlan çocuğu olmuş. İki sene sonra bir oğlan çocuğu daha olmuş. Bundan iki sene sonra bir oğlan çocuğu daha olmuş. Bunun babası da bu kızı aramaya çıkmış. Bu kaç sene dolandıysa dolanmış. Tabi bu kızın en güccük çocuğu da 4-5 yaşlarına gelmiş. Bir gün babası kızın olduğu köye gelmiş. Köyü şeyle bir dolanmış. Bakmış ki gapısı bacası olmayan bir ev var. Okul çocuklarına sormuş: "Bu ev kimin evi?" Çocuklar demişler ki: "bu ev Beyoğlu'nun."

²⁷² Nurettin Albayrak, a.g.s., s.363-364.

Adam: "Ya bu evin gapısı nerede, nerden girip çıkıyorlar." Çocuklar bunu götürmüşler güccük bir pencere göstermişler. "Ahaa! Buradan girip çıkıyorlar." demişler. Beyoğlu da ava gitmiş. Avrat Beyoğlu'na giderken demiş ki: "Şu merdiveni yokarı yekindir, yokarı çekeyim." demiş. Beyoğlu da her gün her gün merdiveni yokarı yekindirmekten bıktığını söylemiş ve o gün merdiveni yekindirmemiş... Babası gelmiş, yavaş yavaş merdivenden yokarı çıkmaya durmuş. Avrat: "Allah Allah! Bu merdivenden yokarı çıkan kim." demiş. Merdivenin başına gelmiş ki ne görsün, babası! Satan kadın orda dikele galmış. Babası demiş ki kızına: " Gaçtın gaçtın da gene seni bulmadım mı?" demiş. Benimle evlencen mi yoksa güccük oğlunu keseyim mi?" demiş. Satan avradın dili dutulmuş, avrat seslenememiş. Babası: "Niye seslenemiyon?" Ortanca oğlunu da keserim." demiş. Onda kesmiş. Babası: "Ne oldu, neden konuşmuyon benle, dilin mi dutuldu." demiş, büyük oğlunu da kesmiş. Avrat satan konuşamamış ki babasına bir şey söyleye. Onları kestikten sonra kanlı bıçağı kaldırmış anasını cebine koymuş. Ordan getmiş, gapıya çıkmış. Çocuklardan bir defterle kalem almış. O yaptıklarını bütün yazmış. Çocuklara da Beyoğlu nereye gitti diye de sormuş. Çocuklar da "her gün ava gider." demişler. "Ne zaman gelir, geldiği zamanı biliyonuz mu?" demiş. Çocuklar da "akşama geleceğini" söylemişler. Gitmiş avradın babası, akşam Beyoğlu'nu karşılamış. Demiş: "Ben hocaam hoca!" Beyoğlu: "Sen hocaysan bak bakalım kitabına, bizim evde ne olup bitiyor." "Beyoğlu, senin evde ne olup bitmiyor ki! Üç çocuğun var üçünün de kellesi kesik, kanlı bıçak da analarının cebinde." demiş. Beyoğlu: "Ya sen neler söylüyorsun, benim çocuklar nasıl olurda ölebilirler." demiş. Hoca: "Ya ben mi söylüyom, elimdeki kitap böyle söylüyo!" demiş. "Hadi gidek bakak." demiş Beyoğlu. Beyoğlu gelmiş ki ne gele. Üç çocuğunun başı kesik, kanlı bıçak da anasının cebinde, merdivende öyle dona kalmış... Ayrı bu hocaya Beyoğlu ne ikramlar yapıyor sen bizim evde olanları bildin deyi. Azab'a Beyoğlu şöyle diyor: "Ben öldürüp katil olmayayım, götür şu avradı öldür. Kanlı köyneğini de bana getir. Bunun çocuklarını dayanında götür." diyor.

Azab, avrada "kalk gidelim" diyor. Avradı ve çocukları da alıp ordan gidiyor. Azab bunları bir üce dağın başına çıkarıyor. "Bacım bana köyneğini çıkart da ver, giyamam ben seni öldüremem." diyor. Köyneği alıp bir kuş vuruyor. O kuşun kanını

da köyneğe buluyor. Alıp Beyoğlu'na getiriyor. "Aha! Avradını öldürdüm." diyor.

Avradın yanında, yüce dağın başında iki tane kuş birbiriyle dövüşürken kuşlardan birisi ölüyor. Sağlam kuş ölen kuşa cıvımlarıyla mezar eşiyor. Sağlam kuş, ölen kuşu gömüyor. Avrat: "Kuş bile öldürdüğünü gömüyor, ben neden çocuklarımı gömmeyeyim!" dedi. Orda bir değnek çakılıymış. o değneği mezar eşmek için çekiyor. Değneğin yerinen su fişkırıyor. Kadın mezar eşmeye başlayıp, mezarı eşince "Allah bana su verdi, neden çocuklarımı kanlı kanlı gömeyim" diyor. Büyük oğlunun başını kendi başına dayayıp yıkarken çocuk canlanmaya başlamış. "Allah'ım bu suda bir hikmet var." diyor. Ortancayı da aynı şekilde yıkarken o da canlanıyor ve küçüğü de aynı şekilde yıkarken o'da kalkıp oturuyor. "Allah'ım sana çok şükürler olsun, çocuklarımı geri verdin." diyor. O zaman çocuklar "biz üşüdük" diyorlar. "Allah'ım sen çocuklarımın canını geri verdin. Ben ne yapayım bunlar üşüyor, ayrı sana sığındım, ne yaparsan artık sen yaparsın." diyor. O zaman Allah tarafından bir bohça düşüyor. Açıyor ki çocuklara elbise, çocukları giydiriyor. Çocuklar "anne biz acıktık" diyorlar. Gene kadın aynı şekilde Allah'a yalvarıyor. O zaman da Allah tarafından bir sofraya düşüyor. Haliyle sofrayı açıyorlar ki türlü türlü yemekler var. Çocuklar güzelce karınlarını doyuruyorlar. Çocuklar bu defa da "biz üşüdük, biz açıkta kaldık" diyorlar. Kadın: "Allah'ım sana şükürler olsun, her şeyi yapan sensin, her şeyi sen verdin. Sen ne bilersen öyle yap." diyor, "biz bu ıssız dağın başında ne yapalım." diyor. O anda Allah tarafından bir konak yapılıyor. Kadın ve çocuklar konağın içinde kalıyorlar. O evin önüne bir de aslan ve kaplan bağlanıyor. O konakta dünyanın içinde ne varsa bulunuyormuş. Avrat konağın içinde erkek donuyla duruyormuş. Üç çocuğunu da giyitmiş, kuşatmış Allah tarafından.

Zaten hocam diyerek Beyoğlu kızın babasını tergetmemiş. Bir gün bunlar (Beyoğlu, Azab, Hoca) ava çıkmışlar. İt de yanlarındaymış. Azab, Beyoğlu'na "Şu yüce dağda bir ev gözüküyor." Beyoğlu da "get şu balıkları o evde bişir" demiş. Azab eve gelmiş, aslan ve kaplan evin önünde bağlıymış ama gene de Azab'a holamamışlar. O zaman avrat erkek donunda kapıya gelmiş. Azab, avrat olduğunu bilememiş. Azab: "Sen bu dağda ne yapıyorsun?" demiş. Avrat "burası benim evim" demiş. Azab da "adını bana bağışlar mısın?" demiş. Avrat "benim adım Ali" demiş. "Senin avradın

nerde?" demiş Azab. "Sana ömür, öldü." demiş kadın, "çocukların yok mu?" demiş Azab. Kadın "üç çocuğum var." demiş. "Bayy, senle konuşurken balıkları pişirmeyi unuttum." demiş Azab. Kadın "tamam balığı pişir" demiş Azab. Balığı pişirirken, eve bakmaya dalmış Azab ve balıkları yakmış. Kadın da "yanan balık olsun, al sana yanan balıklarının yerine balık." demiş. Azab balıkları almış, gelmiş Beyoğlu'nun yanına. Beyoğlu'na demiş ki: "Senin evin de ev mi? Var git sen adamın evini gör. Evi görünce aklım başımdan gitti. Balıkları yaktım, adam bana geri ödedi." demiş. Beyoğlu da "bugün geçti Azab, artık yarın gelelim." demiş. Gitmişler, diğer gün geri gelmişler. Eve gelmişler, Azab, "bizi eve alman mı?" demiş. Avrat da "gelin, buyrun, hoş geldiniz safa geldiniz" demiş. Avrat babasının da yanlarında olduğunu görmüş, hiçbirisi onu tanımamış ama kadın hepsini tanımış. Gelmişler ki ne gelmişler. Ev bir saray gibi döşenmiş. Avrat bunları yemeklemiş, karınlarını doyurmuş. Sonra da "Ben sizi bu gece bırakmam, misafirim olacaksınız" demiş. Avrat, "burda dişliğimiz gelmiyor, gelin birer hikâye anlatalım" demiş. "Ali ilk sen anlat." demişler. Kadın "önce siz anlatın sonra ben anlatırım demiş." Hepsi birer hikâye anlatmışlar. Kadın "ben anlatmadan önce yiyeceğinizi yiyin, ne ihtiyacınız varsa görün" demiş. Ben hikâye anlatmaya başlayınca kimse bir yere çıkmayacak, kapıları kilitleyeceğim" demiş. Tüm bunları yaptıktan sonra kadın başından geçenleri bir bir hikaye olarak anlatmış, babası arada bir "beni dışarı bırakın altıma yapacağım" demesine rağmen hikaye bitene kadar bırakmamış. Hikâye bittikten sonra kadın başını açmış ve "Beyoğlu şimdi beni tanıdın mı?" demiş. O anda her şeyi anlayan Beyoğlu kızın babasını (hocayı) tuttukları gibi aslanla kaplanın önüne atmışlar, "aslan kap, kaplan tut" demişler.... Onlar ermiş muratlarına.²⁷³

10. Fıkra

Sözlü edebiyatın ürünü olan fıkralar, herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, dinleyenleri ona inandırmak, herhangi bir durumu açıklamak için anlatılan içerisinde nükte, mizah, eleştiri ve hiciv öğeleri bulunan kısa öykülerdir.

²⁷³ (Çevrimiçi) <http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id5.htm> (27 Ağustos 2007).

Yaşamda var olan her durum ve her olayı konu edinene fıkraların asıl amacı, anlatılan olay içerisinde insanlara bir öğüt ve ders vermektir.²⁷⁴

Toplumun her yörede ve her kesimde sözlü edebiyatı kullanarak eğitici bir rol üstlenmesinde fıkraların önemli bir yeri vardır. Kıvrak zekânın da ürünü olan fıkraların Gölbaşı ilçesine özgü olanlarından bazıları şunlardır:

Avcı

Çataltepe’de Battal Koca’ya (Topsoy) misafir olan bir avcı, akşam anlatmaya başlar:
— *İçinde 18 saçma bulunan bir mermi ile ateş ettim. 17 keklük ve bir de tavşan vurdum.*

Bunun üzerine Batal Koca:

— *Bizim burada Uzun Güney diye bir yer var. Çok iri ağaçlarla kaplı. Geçenler ben oradan bir ağaç kesip eve getirdim. Baltayla doğrayınca 12 yük odunu çıktı.*

Deyince bunun üzerine avcı :

— *Bre Battal Koca, bir ağaçtan 12 yük odun mu çıkar?”* Deyip gülümser.

Bu soruya Battal Koca şu karşılığı verir:

— *Sen içinde 18 saçma olan bir tek mermiyle 18 av vuruyorsun oluyor da ben bir ağaçtan 12 yük odun çıkarırsam mı çok oluyor?*²⁷⁵

Çizme

Eski zamanlarda, insanların bir çarığı dahi bulamadığı günlerde bir grup insan, dağda eski bir çizme bulur. Henüz çizme görmedikleri için birbirlerine bunun ne olduğu, ne işe yaradığı konusunda sorular sorarlar. Tatmin edici bir cevap bulamadıkları için, “*Bunu, bilse bilse Mesto bilir!*” diyerek Mesto’nun yanına varıp çizmeyi gösterirler:
— *Mesto Amca, biz bunun ne olduğunu anlayamadık. Bize yardımcı olur musun?*
Derler.

²⁷⁴ Suat Batur, **a.g.e.**, s. 571.

²⁷⁵ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi; Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.56.

Mesto, bir çizmeye bir insanlara bakar ve :

— *Bunu bilemeyecek ne var? Bu kazma kılıfı.* Diye karşılık verir.²⁷⁶

Fotoğraf

Emin, Hamzalar köyünde bulunan dayısına ziyarete gider. Birkaç gün kaldıktan sonra Gölbaşı'na dönmek üzere yol hazırlığı yapar. Bu esnada dayısı:

—*Benim çok işim var gelemiyeceğim, falan fotoğrafçıya selâmımı söyle de benim bir fotoğrafımı çekip, salsın.*” Der.

Bunun üzere Emin:

— *Dayı, sen olmazsan fotoğrafın nasıl çekilsin?* Diye itiraz edince, dayısı:

— *Yeğen, fotoğrafçı beni tanır. Sen selâmımı söyle yeter!* diye karşılık verir.²⁷⁷

Pehlivan

Ata sporumuz güreşin yaygın olduğu yıllarda, her çevrenin meşhur pehlivanı olurdu. Bu pehlivanlar, komşu şehir ve köylerde de meşhur olan pehlivanlarla güreş tutarlardı.

Kahramanmaraş'ta meşhur olan bir pehlivan, çevrede yıkmadık pehlivan bırakmamıştır. Çataltepe köyünde meşhur bir pehlivanın olduğunu duyunca yaya olarak Çataltepe'nin yolunu tutan pehlivan, epeyce yol alır. Köye yaklaştığında, çift sürmekte olan Kel İbiş Ali'ye (Özberk), Çataltepe'ye nereden gidileceğini sorar. Kel İbiş Ali, çift sürmekte olduğu demir sabanı bir eliyle kaldırarak köyün yolunu gösterip “*Aha şuradan gider!*” der. Bunu gören pehlivan, “*Çiftçisi böyle güçlü ise Pehlivanı nasıldır?*” diyerek, güreşmekten vazgeçip tekrar Kahramanmaraş'ın yolunu tutar.²⁷⁸

²⁷⁶ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁷⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 57.

²⁷⁸ Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

11. Atasözü

Atasözleri, halkın uzun denemelere dayanan yargıları sonucu dile getirdikleri, bilgece düşünce ve öğütlerdir. Söyleyeni belli olmayan atasözleri aynı zamanda içinde çıktığı toplumun duygu, düşünce, yaşam biçimi, inanış, gelenek ve göreneklerinin de bir aynası gibidir.²⁷⁹ Gölbaşı ilçesinde de yörenin geleneksel yapısını ortaya koyan yöreye özgü atasözleri şunlardır:

- Acı piyeği mehrican vurmaz.²⁸⁰
- Altının kıymetini sarraf bilir.²⁸¹
- Arkadaşına güvenip de ayı ile güreşme.²⁸²
- Aşa dökülen yağın zararı olmaz.²⁸³
- Ataş alacak komşun yoksa on evin olsa ne yazar.²⁸⁴
- Babası ağaca çıkanın oğlu dal dal gezer.²⁸⁵
- Bey ardından, çomak çeken çok olur.²⁸⁶
- Bir it, bir deriyi sürür.²⁸⁷
- Bir köy dağından belli olur.²⁸⁸
- Bir kadının kadınlığı başındaki çitiyle, kucağındaki çocuğuyla belli olur.²⁸⁹
- Bazı ikramlar sopadan kötüdür.²⁹⁰
- Böğürtlen büyümüş bağ oldum sanmış; aptal ata binmiş bey oldum sanmış.²⁹¹
- Çıldırım sattığın çay belli.²⁹²
- Çoban olmazsa davar yayılmaz.²⁹³
- Dövme elin kapısını çöpünen döverler kapını copunan.²⁹⁴

²⁷⁹ Suat Batur, **a.g.e.**, s. 603

²⁸⁰ Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

²⁸¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

²⁸² Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

²⁸³ Ali Uyan, **Gölbaşı Merkez**, 1954 Doğumlu, Lisans Mezunu, İnşaat Mühendisi.

²⁸⁴ Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

²⁸⁵ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁸⁶ Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

²⁸⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

²⁸⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

²⁸⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

²⁹⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

²⁹¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

²⁹² Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁹³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 42.

- Edense olaki el övüne.²⁹⁵
- Elin atına binen tez iner.²⁹⁶
- El elin eşeğini türkü söyleyerek arar.²⁹⁷
- Elden gelen öğün olmaz o da karın doyurmaz.²⁹⁸
- El üstünde gömlek eskimez.²⁹⁹
- El, eli yur el de döner yüzü yur.³⁰⁰
- Elem para kelâm para anayı kızdan ayıran para.³⁰¹
- Eski elbise giyme el değmeden yırtılır sonradan görenle konuşma seni görünce tartılır.³⁰²
- Eşek çamura çökerse sahibinden yiğidi olmaz.³⁰³
- Etme bulursun inileme ölürsün.³⁰⁴
- Evi yapılı al bağı dikili al.³⁰⁵
- Evinki suvak gelininki duvak.³⁰⁶
- Evde kalan kızın vebali emmisinin oğlunun boynunadır.³⁰⁷
- Farz aldırır masraf sattırır.³⁰⁸
- Görünen dağın yırağı olmaz.³⁰⁹
- Harç aldırır borç sattırır.³¹⁰
- Harmana giren porsuk dirgen yemeden çıkmaz.³¹¹
- Hatun gerek bey doğura.³¹²
- Helal kazançla yağlı pilav yenmez.³¹³

²⁹⁴ Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

²⁹⁵ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁹⁶ Ali Uyan, **Gölbaşı Merkez**, 1954 Doğumlu, Lisans Mezunu, İnşaat Mühendisi.

²⁹⁷ Ali Uyan, **Gölbaşı Merkez**, 1954 Doğumlu, Lisans Mezunu, İnşaat Mühendisi.

²⁹⁸ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

²⁹⁹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³⁰⁰ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³⁰¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁰² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁰³ Ali Uyan, **Gölbaşı Merkez**, 1954 Doğumlu, Lisans Mezunu, İnşaat Mühendisi.

³⁰⁴ “Belören Yöreye Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

³⁰⁵ “Belören Yöreye Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

³⁰⁶ “Belören Yöreye Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

³⁰⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁰⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁰⁹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³¹⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³¹¹ Bayram Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.

³¹² Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

- Her buluttan yağmur yağmaz her kadından oğlan olmaz.³¹⁴
- Her deliğe parmağını sokma kiminden yılan kiminden çıyan çıkar.³¹⁵
- Katranı kaynatsan olur mu şeker aslına tükürdüğüm aslına çeker.³¹⁶
- Kitabın cildine kadının çitine bakıp aldanma.³¹⁷
- Kadın bir toprak çamurdur nereye vurursan orada kalır.³¹⁸
- Kuru pis bulaşmaz.³¹⁹
- Ne verin elinle o gider seninle.³²⁰
- Otu çek köküne bak.³²¹
- Sabreden salamat sabretmeyen malamat.³²²
- Samsak sapından mı arlanır.³²³
- Sıcak ocak küşneli bucak.³²⁴
- Tahtam var sacım var size ne ihtiyacım var.³²⁵
- Tarlanın ufak taşlısı avradın uzun saçlısı ineğin öküz başlısı iyi olur.³²⁶
- Terazinin tahtı var her şeyin vakti var.³²⁷
- Tilki deliğe sığmamış da kuyruğuna karaçalı bağlamış.³²⁸
- Tilkinin pazarda ne işi var.³²⁹
- Ya çıkar çiğdem ya kırılır kazık.³³⁰
- Yahşi yiğit yareninden belli olur.³³¹
- Yaş kurunun manasına yanar.³³²

³¹³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³¹⁴ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³¹⁵ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³¹⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³¹⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³¹⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³¹⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³²⁰ “Belören Yöreyle Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

³²¹ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³²² “Belören Yöreyle Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

³²³ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³²⁴ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³²⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.43.

³²⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³²⁷ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³²⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.43.

³²⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.43.

³³⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.43.

³³¹ Mehmet Kökocak, **Gölbasi Merkez**, 1920 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

³³² “Belören Yöreyle Özgü Atasözleri”, **Düşler Dergisi**, 1:1, 2002, s.13.

12. Deyim

Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Halkın ifade zenginliğinin ürünü olan deyimlerden Gölbaşı ilçesinde en çok kullanılanları şunlardır:

- Acı tölleş de gel. (İşini bitir, düze koy, öyle devam edelim.)³³³
- Apırcın olmak. (Telaşlanmak.)³³⁴
- Batman çağala karıştı. (İşler karışık duruma geldi.)³³⁵
- Boğazınız ağ olsun. (Afiyet olsun.)³³⁶
- Cami yıkılmış mihrap sağlam. (Yaşlandığı halde dinçliğini yitirmemiş.)³³⁷
- Çok gölük adam. (İşe yaramaz.)³³⁸
- Dışlığı gelmek. (Neşelenmek.)³³⁹
- Don don dolaşmak. (Avare avere gezmek.)³⁴⁰
- Eceli yetmiş söz söyletmek. (Ağır laf konuşmak.)³⁴¹
- Elden ayrık sağa. (Başkalarından farklı davranan, genel temayı uymayan.)³⁴²
- El mi yaman bey mi yaman.³⁴³
- Garemet atmak. (İftira etmek.)³⁴⁴
- Geçmişinin canına değmek. (Yapılan bir ikram karşısında memnuniyet ifadesi.)³⁴⁵
- Gölge serin Mevla kerim.³⁴⁶
- Görünname çık. (Tanınacak duruma gel.)³⁴⁷
- Gözünün yağını yemek. (Çok sevmek.)³⁴⁸

³³³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³³⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴³ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³⁴⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴⁶ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³⁴⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

- Hılt etmek. (İyice dövmek.)³⁴⁹
- Him etmek. (Gizlice işaret etmek.)³⁵⁰
- Hımbıl bulmak. (Horlamak.)³⁵¹
- Hırıldı etmek. (Kavga etmeye başlamak.)³⁵²
- Hışı çıkmak. (Çok yorulmak.)³⁵³
- İt ayağı yemek. (Çok gezenler için söylenir.)³⁵⁴
- İt çenesi yemek. (Çok konuşanlar için söylenir.)³⁵⁵
- Karmı kurtlu. (İçi kötülük dolu olan.)³⁵⁶
- Kesim kesmek. (Sözleşmek, anlaşmak.)³⁵⁷
- Kizir çağırmaq. (İlan etmek, tellal çağırmaq.)³⁵⁸
- Laklakı çalmak. (Gevezelik edip boş yere konuşmak; zaman öldürmek.)³⁵⁹
- Metel etmek. (Masal anlatmak.)³⁶⁰
- Mukayıt olmak. (Sahip çıkmak, korumak.)³⁶¹
- O taraklarda bezi olmamak. (Bahsedilen işlerle uğraşmamak.)³⁶²
- Saç sefadan tırnak cefadan...³⁶³
- Sakalının altından geçmek. (Yapılacak bir işi büyüğe danışmak.)³⁶⁴
- Sokar sezdirmez. (Kurnazca hareket edenler için söylenir.)³⁶⁵

³⁴⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁴⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁵⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁶⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁶¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁶² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁶³ Halit Ertuğrul, **a.g.e.**, s. 61.

³⁶⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

³⁶⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.42.

13. İlençler (Beddualar)

Günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olan beddualar, halk bilimine konu olmuş önemli unsurlardan biridir. İlençler diye de tabir edilen beddualar, insanların birbirlerine karşı olan öfkelerini yansıtan cümlelerdir. İlençlerin hal bilimine konu olmasını sağlayan özelliği, sade ve anlaşılır bir şekilde duyguları ortaya koyan cümlelerden oluşmasıdır.³⁶⁶ Bu sade edebi unsuru ortaya koyan beddua örneklerinden Gölbaşı'nda söylenenleri şunlardır:

- Adı batasica!³⁶⁷
- Allah gözünü ala da gözsüz kalan!³⁶⁸
- Binan dağıla!³⁶⁹
- Ciğeri ağzından gelesice!³⁷⁰
- Çifte kurşunlardan giden!³⁷¹
- Döşeğin uzun yorganı kısa olasıca!³⁷²
- Evinde baykuş öte!³⁷³
- Gafılım gazalara kurban giden.³⁷⁴
- Gara haberin gele!³⁷⁵
- Gidişin ola da gelişin olmaya!³⁷⁶
- Gözü kör olasıca!³⁷⁷
- Gözüyün alafı söne!³⁷⁸
- Gözüne patlama düşe!³⁷⁹
- Kanlı gömleklerin gele!³⁸⁰

³⁶⁶ Nurettin Albayrak, **a.g.s.**, s.72-73.

³⁶⁷ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁶⁸ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³⁶⁹ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³⁷⁰ Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

³⁷¹ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³⁷² Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁷³ Mehmet Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1920 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

³⁷⁴ Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

³⁷⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁷⁶ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁷⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁷⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁷⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸⁰ Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

- Kara yerin dibine gir!³⁸¹
- Kanserler çıkartan!³⁸²
- Ocağına taş yağasıca!³⁸³
- Sabahına çıkmayasın!³⁸⁴
- Sesin yerin altından gele!³⁸⁵
- Sesi kesilesice!³⁸⁶
- Sinine taş yağasıca!³⁸⁷
- Suyu suyuna yunasıca !³⁸⁸
- Töremeyip de böyümüyesice!³⁸⁹
- Yaşı kesilesice!
- Yemeden ölesice!
- Yere batasıca!³⁹⁰
- Yiğit iken yıkılasıca!³⁹¹
- Yurdun, yuvan dağıla!³⁹²³⁹³

14. Âşık Edebiyatı

Âşık edebiyatı, kendisinin yazmış olduğu şiirleri ya da halk hikayelerini saz eşliğinde çalıp söyleyen kişileri konu edinir. Halk âşıkları hemen her konuda sayısız eserler bırakmışlardır. Bu ürünlerin önemli bir bölümü okuma yazma bilmeyen âşıklarca irticalen söylenirken bir bölümü de cenklerde yazılı olarak korunmuştur.³⁹⁴

³⁸¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸² Musa Görgen, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁸³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸⁶ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁸⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁸⁸ Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

³⁸⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁹⁰ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

³⁹¹ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁹² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 43.

³⁹³ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

³⁹⁴ Nurettin Albayrak, **a.g.s.**, s.26.

Günümüzde âşıklık geleneği halen devam etmektedir. Gölbaşı ilçesinde de âşıklık geleneği çok eski zamanlardan beri devam edip gelmiştir. İlçede özellikle Hacı Bektaşî Veli Dergâhlarında yetişen halk ozanlarımızın sayısı oldukça çoktur. Bu ozanlarımızın biyografileri ve şiirleri şu şekildedir:

Kul Arif³⁹⁵

Kul Arif mahlasını kullanan Arif Tezerdi, Gölbaşı ilçesine bağlı Savran köyünde dünyaya gelmiştir. 77 yaşında öldüğü sanılan ozanın, 1870’li yıllarda doğduğu tahmin edilmektedir. Yemen’de askerlik yaptığı belirtilen ozan, daha sonra bir evlilik yapmış ve bu evlilikten iki kızı ve bir oğlu olmuştur.

Arif Tezerdi, Kul Arif mahlasından önce Kul Muhammed mahlasını kullanmış ancak Nevşehir’in Hacı Bektaşî ilçesindeki Bektaşî Dergâhında aldığı dersten sonra orada bulunan Bektaşî dedeleri kendisine bu mahlası vermişlerdir.

Kul Arif, Hacı Bektaşî Veli Dergâhından icazet aldıktan sonra, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Gaziantep’in bazı köylerinde cem törenlerinde dedelik yapmış, birlik kurbanları kesmiştir.

Ozanın yaşamı, daha çok rençperlikle yani tarla, bağa-bahçe işleriyle uğraşarak geçmiştir. Buna rağmen, okumak ve kendisini yetiştirmek konusunda gayret sarf eden ozan, hem çevre illerdeki dini eğitim veren okullardan hem de dedesi Hacı Efendi’den istifade etmiştir. Kur’an-ı Kerim ile birlikte diğer kutsal kitaplardan İncil, Tevrat, Zebur’un içeriklerini de bilen Kul Arif’in yazdığı şiirlerinde kullandığı kelimelerden, Arapça, Farsça ve Osmanlıcaya da vâkıf olduğu görülmektedir.

Şiirlerinde 7, 8 ve 11’li hece ölçüsünü kullanan ozanın, aruz vezni ile yazmış olduğu şiirleri de mevcuttur. Sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanan ozan şiirlerinde, Allah sevgisi, Allah’ın emir ve buyrukları, aşk ve insan ilişkilerine değinmiştir.

³⁹⁵ (Çevrimiçi) <http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id9.htm> (27 Ağustos 2007).

Nefis

Şu dünyada masumu pak gezerken
Beni dolaştırdı şaşırđı, nefis
İlimden dersimi okuryazarken
Fitne kuyusuna düşürdü nefis

Aldı da aklımı beni kandırdı
Dolap kurdu, dert oduna yandırdı
Deccal lain merkebine bindirdi
Mekanımdan cüda düşürdü nefis

Bütün vücudumu eyledi fesat
Allah'ın ismini eyledi yâd
Hak yolun gitmez eyle
Yakamı eline devşirdi nefis

Kul Arifim derki bu dünya fani
Nefsine uyanlar bulmaz imanı
Aman ey erenler kınaman beni
Şu benim bağrımı pişirdi nefis

İbrahim Baba (Arifzâde) ³⁹⁶

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı Savran köyünde dünyaya gelmiştir. Kul Arif yani Arif Tezerdi'in oğludur. Mahlası hem Arifzade hem de Arifoğlu olarak bilinmektedir. Bu mahlas, babasının devamı olduğunu göstermek amacıyla kendisi tarafından verilmiştir.

Hayatı çiftçilikle idame ettiren ozan, ilmî bilgisini babasına borçludur. Alevi-Bektaşî kesiminin ibadetini tekkede (cemevi) yerine getiren ve aynı zamanda Savran

³⁹⁶ (Çevrimiçi) <http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id9.htm> (27 Ağustos 2007).

köyünde imamlık yapmasından dolayı molla lakabıyla anılan Arifzâde, dînî konularda derin bir bilgiye sahipti. Bu özelliği ona tekke şairi olma özelliğini kazandırmıştır.

Kur'an- Kerim'den başka diğer kutsal kitaplar hakkında da bilgi sahibi olan ozan, peygamberler tarihini çok iyi bilmesi ile tanınır. Şiirlerinde hem halk edebiyatının hem de divan edebiyatının etkileri görülen ozan daha çok dinî konularda eserler yazmıştır. Hece ölçüsünün yanı sıra aruz vezni ile yazdığı şiirleri de vardır. Dinî konularda, kendi el yazısı ile yazdığı ancak basılmamış çok sayıda kitabı olan Arifzade'nin eserleri şunlardır:

Şebi'l-i Arif, Hz. Muhammed'in Mevlidi, Hz. Ali'nin Mevlidi, Hz. Fatıma'nın Mevlidi, Hz. Hasan ve Hüseyin'in Mevlidi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'inin Kerbela'da şehit düşmesi üzerine yazılan bir kitap, ayrıca Kerbela'da şehit düşenler için yazılmış bir şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlardan başka kitapları da olan ozanın bu eserleri yayımlanmamış olmasına rağmen, yıllardır cem evlerinde okutulmaktadır.

Dervişlik Hırkası

Dervişlik hırkasını giyeyim dersen

Gâhî giyip gâhî soyulmaz imiş

Aşkın badesini içen âşıklar

Öleneçe sarhoş ayılmaz imiş

Yakmalıdır her dem aşkın çirasını

Her dem hakkın didarını göresin

Şu dünya aşk oduna yanasın

Yüz bin merhem versen iyi olmaz imiş

Aşk imiş âdeme hakkı bulduran

Aşktır ariflerden kabin dolduran

Aşk imiş kalbinin pasın sildiren

Âşık olmayan âdem sayılmaz imiş

Derviş olam dersem dünyaya tapma
Nefsine uyup da yolundan sapma
Mürşidin sevgisini elden bırakma
Onun sevgisini doyulmaz imiş

Arifzadem her dem sev muhabbeti
Mürşidine geçir daim hizmeti
Elbet bir sana verir rahmeti
Hizmet etmeyenler sevilmez imiş

Dertli Biçare³⁹⁷

Ozan Arifzade'nin oğlu olan Mehmet Tezerdi, 1949 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Savran köyünde dünyaya gelmiştir. 1970 yılında evlenen ve köyünde çiftçilikle uğraşan Mehmet Tezerdi, 1987 yılında çalışmak amacıyla Almanya'ya gider. 1996'da Türkiye'ye dönen Tezerdi, aynı tarihte Gölbaşı'na yerleşir.

Kültürel birikimini dedesi Kul Arif ve babası Arifzade'ye borçlu olan Mehmet Tezerdi, aileden gelen şiir yazma yeteneğinin farkına yirmili yaşlarda varsa da ozanlığa yaraşır eserler ortaya koymuştur.

Şiir yazmaya başladıktan sonra Biçare mahlasını kullanmaya başlayan ozan, daha çok gurbet, memleket, dinî ve sosyal içerikli şiirler yazmaktadır.

Âdemden Âdeme

Dünyaya hâkim yaratmış
Ferman âdemde âdemde
Kendi nurundan nur katmış
Sübhan âdemde âdemde
İlim bilim marifeti

³⁹⁷ Mehmet Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

Evliya enbiya zati
Kerameti mûcizatı
Burhan âdemde âdemde

Hak dergâhından kovulan
İnsanlara nifak salan
İblis unvanını alan
Şeytan âdemde âdemde

Biçare der niçin niçin
İnsanoğlu bilmez suçun
Dünyada yaşamak için
Devran âdemde âdemde

Garip Kâmil³⁹⁸

Asıl adı Kamil Tezerdi olan Garip Kamil, 1962 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Savran köyünde dünyaya gelmiştir. Doğuştan görme problemi olan Kamil Tezerdi, daha ileriki yaşlarda geçirdiği memenjit hastalığının da etkisi ile görme yeteneğini tamamen kaybetmiştir.

Küçük yaşlardan itibaren müziğe ilgisi olan Kamil Tezerdi, plaklardan dinlediği türkülerini dinleyip ezberledi. Onun müziğe olan ilgisi ailesinin gözünden kaçmamış ve nihayet on beş yaşına geldiğinde dedesinin yaptığı saz ile bir anlamda müziğe dokunabilme fırsatını yakalamıştır. Bu yaştan itibaren saz çalmayı öğrenen Kamil Tezerdi'ye Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndaki Alevi dedelerinden Bektaş Ulusoy ve Dertli Divani tarafından "Garip Kamil" mahlası verilmiştir.

Alevi- Bektaşî kültürü içerisinde yetişen ve küçük yaşlardan beri cemevlerinde bulunup saz çalan, deyiş söyleyen Garip Kamil, Türkiye'nin birçok ilinde

³⁹⁸ Kamil Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Halk Ozanı (Kültür Bakanlığına Bağlı).

düzenlenen festival ve konserlere iştirak etmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa ülkelerinde düzenlenen konserlere de katılan ozana Kültür Bakanlığı tarafından 1995 yılında halk ozanlığı kimliği verilmiştir.

Fotoğraf 61³⁹⁹: Garip Kamil

Şiirlerinde sevgi, barış, aşk ve özgürlük konularını işleyen ozan, evli ve iki çocuk babasıdır.

İnsanız İnsan Severiz

Reyledir bizim özümüz

İnsanız insan severiz

Gerçeğe bakar gözümüz

İnsanız insan severiz

Kurulmuştur temelimiz

Hakka yanar fenerimiz

Budur bizim emelimiz

İnsanız insan severiz

³⁹⁹ (Çevrimiçi) <http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id9.htm>(27 Ağustos 2007).

Gezeriz böyle divane
Düşmeyiz şüphe gümane
Gönlümüz barıştan yana
İnsanız insan severiz

Bizler böyle yoğrulmuşuz
Birlik ile kurulmuşuz
Bu yol için var olmuşuz
İnsanız insan severiz

Bizler yaşarız ölmeye
İkrar verince dönmeyiz
Budur bizim felsefemiz
İnsanız insan severiz

Garip Kamil gönlüm daldır
Aşkın muhabbeti baldır
Biz de insanlar kutsaldır
İnsanız insan severiz

Âşık Fedai⁴⁰⁰

01/01/1969 yılında Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı Savran köyünde doğan Ali Rıza Ağören'in halk ozanı olarak kullandığı mahlası "Fedai" dir. Bu mahlas kendisine 1991 yılında Malatya'nın Sarıca Köyü'nde bir sohbet esnasında Çelebi mahlaslı bir ozan tarafından verilmiştir.

Alevi-Bektaşî kültürünün etkisi şiirlerinde görülen ozan, daha çok evrensel düşünce, eşitlik, adalet, gibi konuların yanı sıra aşk, özlem gibi insan yaşamından izler taşıyan şiirler yazmakta ve şiirlerini sazla söylemektedir.

⁴⁰⁰ (Çevrimiçi) <http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id9.htm> (27 Ağustos 2007).

Halk edebiyatı hece veznini kullanan Fedâî, hecenin 4+4=8'li ölçüsünde 7,8' li ve 11' li hece kalıbında şiirlerini oluşturmaktadır. Kendi yöresinin halk ağzını kullanan ozan açık ve anlaşılır bir Türkçe ile deyişlerini meydana getirmektedir. Fedai'nin 1997 yılında çıkardığı bir de kaseti vardır.

İnsan Sevgisi

İnsan sevgisini bilmeyen
Gülü versen diken sanır
Mürşidinden ders almayan
Balı versen zehir sanır

Aşık aşar karlı dağın
Yırtar cehaletin ağın
Teslim etsen gönül evin
Cahil bilmez ahir sanır

Gerçeği bildiysek madem
Doğru yürüyelim her dem
Fedai der Kur'an âdem
Anlamayan küfür sayar

Yusuf Çınarlı⁴⁰¹

1977 yılında Gölbaşı ilçesinde dünyaya gelen Yusuf Çınarlı, çobanlıktan, inşaat işçiliğine varana dek birçok iş yapmıştır. Onun yaşam mücadelesi içerisinde, bağlama çalmanın ayrı bir yeri vardır. Küçük yaşlardan itibaren bağlama çalmaya hevesi olan Çınarlı, Halk Eğitim Merkezi ve cemevlerinden aldığı bağlama kursları ile yeteneğini geliştirmiştir.

⁴⁰¹ Yusuf Çınarlı, **Gölbaşı Merkez**,1977 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Şiir

Gözümdeki yaşlar nehirle doldu
Göksu Çayı Şambayatı dolaştı
Benim yüreğimde kara bağladı
Aklayamam derman takat kalmadı

Gölbaşından geçer Malatya yolu
Göksu boylarında Erkenek Dağı
Eksik olmaz koca Nur Dağı'nın karı

Adıyaman Nemrut ile övünür
Yaralı yürekler ağlar üzülür
Bağlamada çalan sözler duyulur
Yeşermez dağlarım zalimler vurur

Gönül coşar aşk bahçesi açınca
Sevenler kavuşur mutlu olunca
Yusuf yanar yâri elin olunca

İrfan Yılmazcan⁴⁰²

1960 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Ozan köyünde dünyaya gelen İrfan Yılmazcan, özel sektörde inşaat formenliği yaptıktan sonra 2002 yılında emekliye ayrılır. 2004 yılında yapılan yerel seçimlerde Ozan köyüne muhtar seçilen İrfan Yılmazcan, evli 5 çocuk babasıdır.

İrfan Yılmazcan'ın karşılaştığı sıkıntılar onu ozanlığa sürüklemiştir. O henüz çok küçük yaşlarda iken annesi verem hastası olur. İrfan Yılmazcan ortaokul çağlarında iken annesini kaybeder. Annesinin ölümünden sonra talihsizliklerin yakasını bırakmadığı ozan, ortaokuldan sonra yatılı öğretmen okulunu kazanmasına rağmen

⁴⁰² İrfan Yılmazcan, **Ozan Köyü**, 1960 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.

çiftçilikle uğraşan babasının kendisine tarla işlerinde yardımcı olmasını istediği için öğrenim hayatına devam edemez. İrfan Yılmazcan'ı ozanlığa sürükleyen olaylar bundan sonra başlar. Babasının yanında çiftçilikle uğraşan Yılmazcan, evlenme çağı geldiğinde üvey annesinin kızı ile evlenmesi hususunda babasının baskısına maruz kalır. Onu o zamanlar en çok yaralayan beşik kertmesi olan halasının kızına duyduğu sevgidir. Her ne kadar uğraşıp dirense de babasını ikna edemeyen İrfan Yılmazcan, içindeki derin acılarla bir şiir yazıp besteler ve bu besteyi babasına okur.

Ayrırma

Küçük yaşta sevmişim ben onu
Baba ne olur sevdiğimden ayırma
Sevenleri ayıran hiç iflah olmaz
Baba ne olur sevdiğimden ayırma

Bizi bizden ancak ölüm ayırır
Yalvardım sana yetmiyor gücüm
O benim bahçemde açan tek gülüm
Baba ne olur sevdiğimden ayırma

Birgün o gülüme bülbül konacak
Dallarında tatlı tatlı ötecek
Ayrırsan bizi figan edecek
Baba ne olur sevdiğimden ayırma

İrfancanım babam severim onu
Bin türlü dertlere salam sen beni
Dünyada olmazsa ahirette alırım onu
Baba ne olur sevdiğimden ayırma

Cumali Yılmazcan⁴⁰³

1971 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Ozan köyünde dünyaya gelmiştir. Ağabeyi İrfan Yılmazcan'dan etkilenecek şiir yazmaya başlayan Cumali Yılmazcan, daha sonra beste yapıp türkü söylemeye başlamıştır. İlçemizin yetiştirdiği ses sanatçılarından Fahrettin Karaardıç ile birlikte bir kaset çıkaran Yılmazcan'ın kendisinin çıkarmış olduğu kaset henüz piyasaya sürülmemiştir. Özel şirketlerde kamyon şoförlüğü yaparak geçimini sağlayan Cumali Yılmazcan evli ve üç çocuk babasıdır.

Kandırdın

Dünya senin bir gününü görmedim
Gençlik elden gitti bir gün görmedim
Ana baba sevgisini görmedim
Gidiyorum dostlar yalan dünyadan

Yârimi getirin yanımda kalsın
Anam bacım kardeş yanımda kalsın
Yavrularım beni kefene sarsın
Gidiyorum dostlar yalan dünyadan

Yalan dünya sen de beni kandırdın
Babamı anamı elimden aldın
Dostlar ile beni yalnız bıraktın
Gidiyorum dostlar yalan dünyadan

⁴⁰³ Cumali Yılmazcan, **Ozan Köyü**, 1971 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Şoför.

H. BİLİM VE SANAT ADAMLARI

1. Gölbaşı İlçesinde Yetişen Bilim ve Sanat Adamları

1.1. Bilim Adamları

1.1.1. Prof. Dr. Mustafa Gündüz⁴⁰⁴

15 Ekim 1963 yılında Gölbaşı'nda doğan Mustafa Gündüz, ilkokulu ve liseyi Gölbaşı'nda, ortaokulu ise Malatya-Hekimhan'da okumuştur. 1986 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun olan Gündüz, 1992 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalından “Bürokratik Konum ve Büro Donanımı” konulu yüksek lisans çalışması ile mezun olduktan sonra, aynı üniversitede 1995 yılında “Basın ve Terör” başlıklı çalışma ile doktora yapmıştır. Aynı alanda 21 Kasım 2000 yılında Doçent ve 23 Şubat 2006 yılında da Profesör olmuştur.

04 Nisan 1987'de Adalet Bakanlığı'nda Sosyal Çalışmacı olarak göreve başlayan Gündüz, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (1989–1995) ve Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde (1995–1997) çalışmıştır. 1997 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü'nde çalışan ve 2001–2004 yılları arasında da Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev alan Mustafa Gündüz, 1999 ile 2003 yıllarında Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcılığı ve 2001-2004 yılları arasında da Divriği Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü yaptı.

23 Şubat 2006 tarihinde İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne atanan, 24 Mart 2006 tarihinde İnönü Üniversitesi Rektör Danışmanlığı ve 21 Eylül 2006 tarihinde Adıyaman Üniversitesi Rektör Yardımcılığı görevlerine başlayan Mustafa Gündüz, 17 Mayıs 2007 tarihinden bu yana Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğü görevini yürütmektedir.

⁴⁰⁴(Çevrimiçi) <http://www.adiyaman.edu.tr/yonetim/index.php?cat=3> (30.10.2007).

1.1.2. Doç. Dr. İsmet Emre⁴⁰⁵

1967 yılında doğan İsmet Emre, ilk ve orta öğrenimini Gölbaşı ilçesinde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanmıştır.

Üniversiteden mezun olduğu yıl Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlayan Emre, aynı üniversitenin Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalında doktora eğitimini tamamlamıştır.

İnönü Üniversitesinde doçent sıfatı ile çalışmalarını yürüten İsmet Emre, Maveria, İlim ve Sanat, Ayane, C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü dergilerinde hikâye, şiir ve inceleme alanlarında yazılar yayımlamıştır. Bunların yanı sıra arkadaşları ile birlikte, “Söğüt Edebiyat Notlar”, “Serzeniş” ve “Martı” dergilerini çıkaran aynı zamanda ve Türkiye Yazarlar Birliğinin de üyesi olan İsmet Emre’nin, hikâye, deneme, şiir vb. alanlarda kitapları da yayınlanmıştır.

İsmet Emre’nin eserleri şunlardır: Biraz Sonra Yağmur Yağacak, Güz Şiirleri, KıyıdaKiler, Şubat Vişneleri ‘Yüzümün Parçaları ’ , Edebiyat ve Psikoloji, Postmodernizm ve Edebiyat.

1.2. Ses Sanatçıları

Gölbaşı, çok sayıda ses sanatçısının yetişmiş olduğu bir ilçedir. Bu sanatçılardan birçoğu çalışmalarını ilçe dâhilinde yürütmekte olup amatör ses sanatçılığı yapmaktadırlar. İlçede yetişmiş ve profesyonel anlamda çalışmalarını yürüten sanatçılar da mevcuttur. Bunlar TRT Ankara Radyosu THM Sanatçısı Mehmet Seske ve Fahrettin Karaardıç’tır.

⁴⁰⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., a.g.e., s. 52.

1.2.1. Mehmet Seske⁴⁰⁶

1955 yılında, Gölbaşı ilçesine bağlı Aktoprak (Seske) köyünde dünyaya gelen Mehmet Sekse, ilk ve orta öğrenimini Gölbaşı'nda tamamladı. İlk olarak orman muhafaza memurluğu yapan Mehmet Sekse, küçük yaşlardan itibaren ilgi duyduğu Türk halk müziğine karşı olan yeteneğini, TRT Ankara Radyosunun 1980 yılında açtığı sınavı kazanarak profesyonel bir ortamda kullanma fırsatı buldu. Böylelikle Ankara Radyosunda çalışmalara başlayan Sekse, “Kızlar Maraş’a Gider” ve “Türkmen Gelini” türküleri ile ün kazandı. Gerek yöremiz türkülerinden yaptığı derlemelerle gerekse başarılı çalışmaları ile Türkiye genelinde haklı bir üne kavuşan Mehmet Sekse, bu güne kadar üç kaset çıkarmış olup radyo ve televizyonlarda beğeni ile dinlenmektedir.

1.2.2. Fahrettin Karaardıç⁴⁰⁷

1965 yılında Harmanlı beldesinde dünyaya gelen Fahrettin Karaardıç, ilk ve orta öğrenimini Gölbaşı ilçesinde tamamlamıştır. Küçük yaşlardan itibaren müziğe karşı yeteneği ve ilgisi bulunan Karaardıç, önceleri amatör çalıştıktan sonra 1984 yılında ilk kasetini çıkarmıştır.

Şarkıları ve sesi ile oldukça beğenilen Fahrettin Karaardıç, ülkemizin değişik bölgelerinde halk konserlerine katılmış olup çok sayıda kaseti vardır.

1.3. Şairler ve Yazarlar

1.3.1. Ali Şeyh Özdemir⁴⁰⁸

Edebiyat öğretmeni olan Ali Şeyh Özdemir, 1960 yılında Gölbaşı'nda doğmuştur. Ortaokul çağlarında şiire ilgi duymaya başlayan Özdemir'in çok sayıda şiiri vardır.

⁴⁰⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 49.

⁴⁰⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 50

⁴⁰⁸ Ali Şeyh Özdemir, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

Eserleri; Töre, Türk Edebiyatı, Dolunay, Çınar, Millî Eğitim, Yeni Nesil, Alkış, Hakikat, Koza, Martı, Anadolu'm, Bir Edebiyat Yaprağı, Kurtuluş, Atatürk ve Çocuk, Alaz ve Mavi Çınar dergilerinde yayımlanmıştır.

Bana Bir Haller Oldu

Bende yitirdim kendimi,
Kararttım tüm ahengimi
Soldurdum mavi rengimi;

Özümü kaybettim

Bulan var mı?

Ilık esen sam yeliydim,
Bahçelerin has gülüydüm
Üşüyene dost eliydim;

Közümü kaybettim

Bulan var mı?

Sola döndüm, sağa döndüm,
Ova idim, dağa döndüm
Çıkmaz bir sokağa döndüm;

İzimi kaybettim

Bulan var mı ?

Alnımda çizgiler yoktu,
Dert bilmezdim neşem çoktu
Yar kalbime bir ok soktu;

Yüzümü kaybettim

Bulan var mı?

Herkesi sen sanıyorum,
Yaralandım kanıyorum
Buza kestim donuyorum;
Yazımı kaybettim
Bulan var mı?

Nere baksam her yanı sen!
Damarımdaki kanım sen!
Canım sensin, cananım sen;

Gözümü kaybettim
Bulan var mı?

Tebessüm doluydu yüzüm,
Neşe, sevinçti her sözüm
Şimdi yaralı, öksüzüm;

Sözümü kaybettim
Bulan var mı?

Nerde o güldüğüm günler?
Hayattan zevk aldığım dünler
Davul zurnalı düğünler;

Sazımı kaybettim
Bulan var mı?

Her şeyden mutlu olurdum,
Tasasızdım şen kalırdım
Ne yesem lezzet alırdım;

Tuzumu kaybettim

Bulan var mı?

Yitirdim gayrı aklımı,

Aşikâr ettim saklımı

Serbest miyim yasaklı mı?

Gizimi kaybettim

Bulan var mı?

1.3.2. Bekir Dağlı (Garip Ozan)⁴⁰⁹

1933 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Harmanlı kasabasında dünyaya gelen Bekir Dağlı'nın çocukluğu çobanlıkla geçmiştir. Okumaya çok hevesli olmasına rağmen ailesi onu okutmamış buna rağmen okuma-yazmayı askerde öğrenen şair, okuma-yazma bilmeden önce söylediği şiirlerini yazıya aktarmıştır.

“Garip Ozan” ve “Garip Çoban” mahlasını kullanan Bekir Dağlı, şiirlerinde ağırlıklı olarak tabiat güzellemeleleri, doğruluk, toprak, vatan ve millet sevgisi konularını işlemiştir.

Evli ve dört çocuk babası olan şair, “Uzun Mağara” ve “Dostum Toprak” adlı iki şiir kitabı yayınlamıştır.

Bol Bol

Gölüm gölüm Gölbaşı'm,

Anam babam kardeşim

Toprak, ekmek bol aşım,

Şirin mi şirin, bol bol

Mısır, pancar ekerim, .

Vakti gelir biçerim.

⁴⁰⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 54-55.

Çuval çuval şekerim, .
Şirin mi şirin, bol bol.

Taşı toprak elmasım,
Sula, güller solmasın.
Yağmur güzel bol yağsın, ,
Şirin mi şirin, bol bol.

Ben de Dağlı Bekir'im,
Fidanları getirin;
Meyve dikin, yetirin
Şirin mi şirin, bol bol..

1.3.3. Cahit Konut

1957 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Meydan köyünde doğan Cahit Konut, ilkokul ve ortaokulu Gölbaşı'nda okuduktan sonra Ordu-Perşembe Öğretmen Lisesi'ni bitirmiştir. Mersin Eğitim ve Kahramanmaraş Eğitim Enstitülerinde lisans eğitimini tamamladıktan sonra (1981), öğretmenlik mesleğine başlamıştır. Evli ve dört çocuk babası olup halen öğretmenlik mesleğine devam etmektedir.

Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan Cahit Konut, ⁴¹⁰ şiirlerinde tabiat ve insan sevgisi ile sosyal konulara ağırlık vermiştir.⁴¹¹ “Karaca Ozan” mahlası ile de bilinen şairin şiirlerinden başka hikâye ve derlemeleri de mevcuttur.⁴¹²

Yapamadıklarım

Çiftçi oldum köyde biraz,
Sapa saman katamadım.
Ayağıma battı firez,
Acısından yatamadım,

⁴¹⁰ Cahit Konut, **Gölbaşı Merkez**, 1957 Doğumlu, Lisans Mezunu, Öğretmen.

⁴¹¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.50.

⁴¹² Cahit Konut, **Gölbaşı Merkez**, 1957 Doğumlu, Lisans Mezunu, Öğretmen.

Dost yüzüne bakamadım.

Çaldım kaval, güttüm kuzu,

İsterim vermezler kızı.

Kırdım damdırayı sazı,

Bir makamdan okumadım,

Dost yüzüne bakamadım.

Tecir oldum sattım davar,

Borçlu beni görse boğar.

Çekiç aldım ördüm duvar

Tez yıkıldı, yapamadım,

Dost yüzüne bakamadım.

Başım alıp köyden göçtüm,

Bir şehire bakkal açtım,

Üstüne bir tas su içtim,

Biri bine satamadım,

Dost yüzüne bakamadım.

Sporcu olayım dedim,

Her gün beş-on golü yedim.

Ettim güreşmeye yemin,

Sırtım yerden kalkamadım,

Dost yüzüne bakamadım.

Marangoza durdum çırak,

Aman ustam beni bırak.

Azar yedim, ettim merak,

Bir kapıyı takamadım,

Dost yüzüne bakamadım.

Tezgaha düzdüm üzümü,
Arılar soktu gözümü.
Manavda sattım kozumu,
Uldu meyve atamadım,
Dost yüzüne bakamadım.

Dükkânların önü yolak,
Berber oldum, kestim kulak.
Terzi oldum, yaptım ulak,
Bir ütüyü yakamadım,
Dost yüzüne bakamadım.

Kasap oldum aldım satır,
Kestim eşek ile katır.
Bir kuş oldu gönül hatır,
Elden kaçtı tutamadım,
Dost yüzüne bakamadım.

Zararınan geçti ömür,
Fırınc'oldum yaptım hamur,
Pişirdim ki olmuş kömür,
Bir lokmacık yatamadım,
Dost yüzüne bakamadım.

Karac'ozan tahsil kolay,
Öğretmenlik büyük olay.
Maaşa bak, vay anam vay !
Yün dōşekte yatamadım,
Dost yüzüne bakamadım.

1.3.4. Etem Karaüzüm⁴¹³

1952 yılında Adıyaman ili Gölbaşı ilçesinin Savran köyünde doğan Etem Karaüzüm, ilk ve orta öğrenimini Gölbaşı'nda tamamladı. 1973 yılında Besni Öğretmen Okulunu bitirdi ve aynı yıl öğretmenlik mesleğine başladı. Aydın, Tunceli ve Adıyaman illerine bağlı ilçe ve köylerde öğretmenlik yapan Karaüzüm, 1982 yılında görevinden istifa ederek İsviçre'ye gitti. 9 yıl İsviçre'de kalan Karaüzüm, Türkiye'ye döndükten sonra öğretmenlik mesleğine devam etti ve 2004 yılında emekli oldu.

Emekli olduktan sonra yaşadıkları ve biriktirdiği notlarından faydalanarak yazdığı iki kitabı vardır:

- 1- Beni Âşık mı Edeceksin?
- 2- Bizim Hücre (Ben ve Çatlı)

Yazar, “Beni Âşık mı Edeceksin?” adlı eserinde, Gölbaşı'nın Yarbaşı Köyü İlköğretim Okulunda kendisi, iş arkadaşları ve köylülerin hayatlarından kesitler sunmakta, klasik bir okul hayatından çok çalışanlarının ve okul müdürünün köylülerle bütünleşmesi sonucu olan olayları okuyucusu ile paylaşmaktadır.

“Bizim Hücre-Ben ve Çatlı” adlı eserinde ise bir iftira sonucu girdiği İsviçre'nin Bostadel Cezaevinde, tesadüfen Abdullah Çatlı ile aynı hücreye düşmesinin ardından orada yaşananları ve yakın tarihimizde bilinmeyen veya farklı olarak bilinen birçok olayı detayları ile Abdullah Çatlı'nın kendi el yazılarından da faydalanarak okuyucusuna sunuyor.

Yazar, nesir türünün yanı sıra, nazım türünde de eserler vermektedir.

⁴¹³ Etem Karaüzüm, **Gölbaşı Merkez**, 1952 Doğumlu, Ön Lisans Mezunu, Emekli Öğretmen.

Dilenci

Öğrendim bunca cümleler
Tüm sözcükler işe yaramadı
Seni bana verecek tümceyi kuramadım.
Sayfalar dolusu yazdım da
Yıllar yılı;
Büyümeyip soluk benizli kaldı
Yapraklar.
Hüzünlenip sarardı
Tek tek hepsi.
Birlikte yaşlandık,
Kartopuna benzedi benim de başım.
Geçtiğin yollarda gezdim
Omuzlarım ıslanarak.
Üzerine bastığın
Sarı yaprakların farkına varmadın.
Üzerindeki izlerinle
Avunduk hayli bir zaman.
İçtiğim kahvenin kokusuyla,
Sigara dumanımı
Yıldızlara gönderdim.

Bilir misin ?
Geriye sisli bir vuslat döndü !
Sözcükler, tümceler
Dahası yazılı yapraklar
Utandılar.
İşe yaramadıklarını sanarak,
İmha ettiler kendilerini !

İki vazgeçilmezin kaldı,
Ayak izlerinin bulunduğu

Sarı yaprak,
Bir de SEVDAN.
Birisini baş ucumda asılı
Öbürü,
Yüreğime yapışık
Bu deli yürekle
Dileniyorum şimdi
Ne olur ?
Bir cümlecik yardım eder misin ?
Bu DİLENCİYE ?!

1.3.5. Kemal Atalay⁴¹⁴

Hicri 1317 tarihinde Harmanlı'da doğan Kemal Atalay, Besni'de Rüştüye Mektebinden mezun olduktan sonra, Adana'da Öğretmen Yetiştirme Kursu'nu bitirdi. İlk olarak 1928 tarihinde Harmanlı'da daha sonra Belören, Balkar, Çelik ve Besni'de öğretmenlik yaptı. 1942 yılında Akçadağ Eğitim Kursu öğretmenliğine atandı.

Ülkemizin farklı bölgelerinde Başöğretmenlik de yaptıktan sonra 1962 yılında emekli oldu. Arapça ve Farsça bilen Atalay, öğretmenliğine devam ederken "Açıldı" isimli manzum temsiller ve şiirlerinin bulunduğu kitabını yayınladı ve 1993 yılında vefat etti.

Bayrak

Ecdadımın ünüyle,	Senin güzel uçuşun,
Dolu destan gibisin.	Ruhumun neşesidir.
Kahramanlar elinde,	O sevimli uğultun,
Zaferle şan gibisin.	Türkümün bestesidir.
Gölgen, yeşil ağacın	Uçuşundan duyurum

⁴¹⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., a.g.e., s. 54.

Gölgesinden serindir.	Yükselmenin tadını.
Sana sevgim annemin	Kalbimde yaşatırım
Sevgisinden derindir.	Senin güzel adını.
Solar görsem rengini,	Yüksel bayrağım, yüksel,
Al kanımla boyarım.	El değmesin başına.
Yoluna can bağışlar,	Küçük yaştan vurgunum,
Sevgine ben doyarım.	Senin hilâl kaşına.

1.3.6. Mehmet Kabakçı⁴¹⁵

1974 yılında Gölbaşı'nda doğan Mehmet Kabakçı, Mersin Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başlayan şairin eserleri Çadır, Yeni, Güz, Anadolu ve Mavi Çınar dergilerinde yayınlanmıştır.

Gölbaşı Anadolu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapan Kabakçı, evli ve iki çocuk babasıdır.

Anneler Ağlar Sessizce

Bir katrandır yağar huzursuz gece
Biri 'sevda! ' der, bî-çare öteki 'aman! ...'
Nedendir, niyedir sorgu suale dönünce,
Hırsızdır, sezdirmez geçer kalles zaman.
Biri daldan koparcasına kopar sessizce
Şimdi hayâl تنها, ev ıssız, yürek talan...
Bir katrandır yağar huzursuz gece
Kekreden öteye acıdır arta kalan.
Bir kurşun ıslık çalar: Anneler ağlar sessizce...

Adı kirli 'ihanet' ki cinayetten kötüdür,

⁴¹⁵ Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.

Aldatmıştır oysa 'menekşe' kadife rengiyle.
Bir garip iklimde gergef gergef sevdâ dokunur
Ham süt içmiştir birileri kendi eliyle...
Sarışın sonbaharlar oynasır buğulu gözlerde,
Hüzünler meftûnudur şimdi O'nsuz kalan.
Karanlık devşirir birileri karanlık gecelerde
Evladın saçlarıdır, nehirlerden gürül gürül akan.
Beşiğinden çıkamaz bir çocuk: Anneler ağlar sessizce...

Beyinleri tırmıklar zamana lâ-kayd saat sesleri,
Zehirli su içirir annelere kaynaklar,
Bulutsuz bir yağmur yere serer ekinleri,
Toprağa baş kaldırır arsız körpe fidanlar...
....

Gül açarken güzeldir, solarken değil
Türkü sevdâya yakılmalı, ölüme değil! ...

Gel gör ki ayrılık hüznü varmış bir de
Bir gelin ağlar sessizce, anneler de ağlar sessizce...
Biri vurulur gözle, diğeri kurşunla:
Anneler ağlar sessizce...

1.3.7. Niyazi Arslan⁴¹⁶

1960 yılında Besni ilçesine bağlı Beşkoz köyünde doğan Niyazi Arslan, ilk, orta ve lise öğrenimini Gölbaşı'nda tamamlamıştır. Asıl mesleği teknisyenlik olan Arslan, aynı zamanda CEM Vakfı Gölbaşı Şubesinin başkanlığını yapmaktadır. Küçük yaşlarda şiir yazmaya başlayan Niyazi Arslan'ın bugüne dek yazmış olduğu şiir sayısı bin dokuzyüz civarındadır. Şiirlerinin ana teması, aşk, sevgi, özlem ve hayat

⁴¹⁶ Niyazi Arslan, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Teknik Lise Mezunu, Cem Vakfı Gölbaşı Şubesi Başkanı.

mücadelesidir. Bunun yanı sıra yergi, taşlama ve tasavvufi içerikli şiirleri de mevcuttur.

Gidiyor

Şu fani dünyayı seyran eyledim
Cümle kulu bir yol tutmuş gidiyor
Durup gül dibinde gönlüm eğledim
Bülbülü figanda ötmüş gidiyor

Bilen olmaz kimsesizin halından
Kıraç toprak kuş uçmayan dağından
Ecel gelip yaklaşırken sağımdan
Sevda yüreğimi yakmış gidiyor

Derindir bu yara derman bulunmaz
Takatı kesilir ferman bulunmaz
Yele savurmaya harman bulunmaz
Fukara boynunu bükmüş gidiyor

Açıp okuyalım aktan karadan
Nöbet gelir gideriz bu dünyadan
Şefaatt kıl cümle-âlemi yaradan
Salacakta NİYAZI yatmış gidiyor

1.3.8. Tefik Karadaş⁴¹⁷

1969 yılında Kahramanmaraş'a bağlı Döngel Köyü'nde dünyaya gelen Tefik Karadaş, ilk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'taki okullarda tamamladıktan sonra, 1989 yılında Selçuk Üniversitesi Niğde Eğitim Yüksek Okulu Sınıf Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu ve lisans eğitimini Açık Öğretim Türkçe Öğretmenliği

⁴¹⁷ Tefik Karadaş, **Gölbaşı Merkez**, 1969 Doğumlu, Lisans Mezunu, Yüksekokul Sekreteri.

Bölümünü okuyarak tamamladı. 1989–2001 yılları arasında Niğde, Van ve Adıyaman illerinde öğretmenlik ve idarecilik yapan Tevfik Karadaş, 2001 yılından beri de Adıyaman Üniversitesi Gölbaşı Meslek Yüksek Okulunda yükseköğretim sekreteri olarak görev yapmaktadır.

1994 yılında Gölbaşı ilçesine bağlı Belören kasabasında bulunan ilköğretim okuluna tayini çıkan ve Gölbaşı'ndan evlenen şair, Gölbaşı halkı ile olan uyumundan dolayı adeta bir Gölbaşılı gibi yörenin kültürünü şiirlerine yansıtmayı başarmış ve dizelerinde ilçenin sosyal ve kültürel özelliklerden yansımalar sunmuştur. 1983 yılından beri halk dilinde şiirler yazan şairin şiirlerinin ana teması gelenek, görenek, örf ve adetler gibi sosyal ve beşeri gerçekliklerdir. Bunun yanı sıra insan sevgisi, aşk, doğa, acı, gurbet, hasret gibi duygusal temalara da değinmiştir. Şairin yayına hazır “Tomurcuk” isimli bir şiir kitabı bulunmaktadır.

Mehmedim

Vatan sevdasıyla gittin askere
Görevini ifa ettin Mehmedim
Şehadet şerbeti içerken bile
Düşmanlara pes demedin Mehmedim

Düşmanlar senin heybetinden korktular
Giderken yoluna pusu kurdular
Kahpe bir kurşunla seni vurdular
Şehit makamına erdin Mehmedim

Bütün vatan senin için ağladı
Yetimlere devlet maaş bağladı
Düşmanların sonu geldi kalmadı
Tarihler adını yazdı Mehmedim

Sen şehitsen çocuğun var sırada
Baban anan eşin kaldı sırada

İntikamın alınacak burada
Mezarında sen rahat et Mehmedim

Uğruna öldüğün toprak senindir
Göndere çektiğin bayrak senindir
Ebedi olacak dünya senindir
Senindir en yüksek makam Mehmedim

Sağlanacak bir gün nizam-ı âlem
Size duacıdır İslam-ı âlem
Senin için ağlar yazdığım kalem
Vatan için şehit oldun Mehmedim

Teyfikiyim size böyle seslendim
Düşmanlara kin nefretle seslendim
Bu dünyada yirmi sene eğlendin
Ebedi manzike gittin Mehmedim

1.3.9. Türkay Yücel⁴¹⁸

1974 yılında Gölbaşı'nda doğan Türkay Yücel, ilkokulu ve ortaokulu Gölbaşı'nda, liseyi Gaziantep'te bitirdikten sonra, Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Küçük yaşlardan itibaren şiire merak salan Yücel, okul hayatı boyunca şiirle iç içe oldu ve nihayet "Aybüke" isimli bir şiir kitabı çıkardı. Genç şairin şiirlerinde daha çok vatan sevgisi ve aşk duygusu anlatılmaktadır.

Papatya

Ben seni dertsiz bilirdim,
Meğer nelerin varmış papatya.
Düşünür, sen olmayı ne kadar isterdim,

⁴¹⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 53.

Oysa sen benden betermişsin papatya.
Zaten bir avuç toprak değil mi seni tutan?
Çek ayaklarını, çık git buralardan.
Hayal kurma artık, rüyasına yatma.
Ben gidemedim, ne olur sen git papatya.
Yaprakların gibi beyaz sanırdım,
Bilmezdim bahtındaki karalığı.
Yeni fark ettim yüzündeki çizgileri,
Yeni anlamaya başladım seni papatya.

Sıkılma, çekinme, yazdıklarını oku!
Yaptıklarını bir bir anlat ona.
Ne kadar çok sevdiğini söyle delikanlıca.
Gururu sök at içinden, anlat papatya.

Demek karanlıklar tehdit ediyor seni,
Nankör yataklığı dağlar büyükleniyor sana,
Mademki bulutlar çullanıyor üzerine,
O zaman susma benim gibi, bas feryadı bağır papatya.

Bakarsın ömür bir avuç kar gibi,
Çabucak erir gider elinden.
Vakit erken, mevsim baharken,
Çabuk tut elini, çabuk tut papatya.

Sitem ediyor, gelmiyor diye küsüymüşsun
Düşünsene, onun hiç umurunda mı?
Bir gün gelir diye umuyormuşsun,
Dinle sözümü bekleme, bekleme papatya.

Bak sonra sonbahar çalar kapını,
Ecelin uğultusu gelir, karşıki mezarlıktan;

Ölüm şafaklanır mezar taşlarının ardından
Kimseyi beklemedi, seni de beklemez papatya
...Ve umutlar çekilir damarlarından
Koşmaya, konuşmaya mecalin kalmaz
Karıncalar namazını belki kılar ya;
Nafile, gözlerin açık gider, açık gider papatya...

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÖLBAŞI İLÇESİNDE ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

A. DOĞUM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

1. Doğum

İnsan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden ilki olan “doğum”, kendi içerisinde birçok psikolojik ve sosyolojik olayı barındırmaktadır. Bu ruhsal etkiler, öncelikle bebeğin sahibi olan anne ve baba ile diğer yakın akrabalarını etkilemekle birlikte genişleyen bir çerçeve içerisinde birçok yaklaşım ve inancı da beraberinde getirmektedir.¹ Türk toplumunda bu etki henüz gençlerin evlenmesi ile kendisini göstermektedir.

Soyun devamlılığını sağlamak ve ailede ocağı tütürecek bir neslin varlığı, insanlar için çoğu zaman bir gurur ve sevinç kaynağı olmuştur. Özellikle kırsal kesimdeki aileler, nüfuslarının kalabalık olması ile o topluluk içerisinde kendilerini güçlü ve dayanıklı hissederken diğer taraftan da evlat sahibi olmanın vermiş olduğu toplumsal saygınlık; çocuk sahibi olma isteğini güdüleyen sosyolojik etkilerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra, evlat sahibi olma isteğinin insan fitratındaki yeri ve geleceğe güvenle bakma hususunda kadın ve erkeğin kendisine duyduğu güvenden de söz edilebilir.²

¹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 131.

² Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 131-132.

Sözünü ettiğimiz bu genel yargı, Türk halkının doğum olayına bakışını ortaya koymaktadır. Aynı bakış açısı, kırsal yerleşmenin hâkim olduğu Gölbaşı ilçesinde de kendisini farklı inanış ve uygulamalarla göstermektedir.

Bu bölümde, Gölbaşı ilçesinde doğum ile ilgili adet, gelenek ve görenekler ile doğum olayının içerisinde barındırılan birçok inanış ve kaçınmadan söz edileceğiz.

1.1. Doğum Öncesi İnanış Kaçınma ve Uygulamalar

1.1.1. Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma

Doğum öncesi ile ilgili ilk aşama kadının hamile kalmasıdır. Kadının hem eşi ve akrabalarına karşı hem de toplumsal çevre içerisinde saygınlık kazanmasında çocuk doğurması büyük bir etkiye sahiptir. Geleneksel kesimde kısır kadın, çevresi tarafından dışlanırken diğer taraftan da eşinin gözüne giremeyen ve annelik zevkini tadamayan kadın büyük bir eziklik duyar.³

Bunun için evlendikten bir müddet sonra çocuk olacağını gösteren fizyolojik belirtiler kendisinde baş göstermeyen kadın, kuşku duymaya başlar. Bu süre uzadıkça da kadının kısır olma kuşkusu ve korkusu onu, bu kusurdan kurtulmak için çeşitli çareler aramaya zorlar.⁴

Gölbaşı'nda da, kısırlığın giderilmesi için kadınların aldığı tedbirler üç grupta değerlendirilebilir. Bunlar;

1.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar

Ülkemizde birçok yerleşim yerinde insanlar dilek ve temennilerinin gerçekleşmesi için yatır denilen ve mübarek olduğuna inanılan kimselerin mezarlarını ziyaret ederler. Buralarda kurbanlar kesip dualar eden insanlar, ayrıca ziyaret olarak

³ Nesrin Baraz, **Halkbilimine Genel Bakış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998, s. 42.

⁴ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru: İnanışlar, Töre ve Töreler, Oyunlar**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 143–144.

tanımladıkları bu yerlere çaput bağlama, para atma gibi inanışlarla isteklerinin gerçekleşeceğine inanırlar. Gölbaşı ilçesinde de birçok temenniye içlerinde barındırarak gidilen ziyaret yerleri, kısırlığın çözümünde duaya başvuran kadınların uğrak yerlerindedir.⁵

Kısırlık tedavisinin inanca dayalı dinsel nitelik taşıyan bir başka boyutu da ilçede kısır kadınların “ocak” diye tabir edilen yerlere gitmeleridir. Ocak hem kişiyi hem de kişinin ikamet ettiği yeri tanımlar. Buna göre dua, üfürük ve afsunla birçok derde çare olduğuna inanılan kimselerin evine giden kadın hem çocuğunun olması için kendi üzerine dua okutur hem de muska alır.⁶

Gölbaşı ilçesinde birçok köyde bu inanışın uygulamaları görülmektedir.⁷

Bunlardan başka, çocuğu olmayan kadınların başvurduğu çarelerden bir diğeri ise şu şekildedir: Daha çok eskiden uygulanan bu yöneme göre kısır olan kadın önce kıyafetlerini bir leğenin içerisinde yıkar ve ardından çamaşırlarını yıkadığı bu su ile kendisi de yıkanır. Bu uygulamayı yapan kadının çocuğu olacağına inanılır.⁸

1.1.1.2. Halk Hekimliğinde Aranan Çareler

İlaç sektörünün henüz sözünün dahi edilmediği zamanlarda, halk hekimliği ve yan alanı diyebileceğimiz “kocakarı ilaçları” ile insanlar tedavi olmakta idiler. Halk hekimliği, bilinen tıbbi müdahalelerden farklı olarak belirli hastalıkların tedavisinde faydası olduğu düşünülen yöntemler ile bu işin erbabı olmuş kimselerin eliyle yapılan bir tedavi yöntemidir. Günümüzde halk hekimliği ve bitkisel tedavi yöntemleri azımsanmayacak derecede varlığını korumaktadır. Hatta günümüzün natürel eczaneleri diyebileceğimiz aktarlarda da baharattan başka birçok hastalığın tedavisinde etkili olduğu bilinen bitkiler satışa sunulmaktadır.

⁵ Hüsne Taymur, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Halk hekimliği kısırlılığın tedavisinde insanların başvurduğu yöntemlerden birisidir. Bunun için Gölbaşı ilçesindeki bazı köylerde kısır kadınlar, halk hekimliği kapsamında birçok tedavi yöntemine başvurmaktadır. Bu tedavi yöntemleri ve alınan önlemler şu şekildedir:

- Kuru çam sakızı (katran) közün üzerine konulur. Çocuğu olmayan kadın bu közden çıkan dumanın üzerine oturtulur. Çam sakızından çıkan dumanın kısırlılığın tedavisinde etkili olduğuna inanılır.⁹
- Bir kazanın içerisinde kaynatılan saman ve maydanozun buharına oturtulan kadın daha sonra aynı su ile yıkanır.¹⁰
- Eskiden uygulanan bu yöntemeye göre, sumak ekşisi, menengiç dalı ve fıstık dalı bakır kazanda kaynatılıp leğene boşaltılır. Çocuğu olmayan kadın leğene oturup buğusundan istifade eder.¹¹

1.1.1.3. Tıbbî Önlemler

Kısırlıkla ilgili en genel yargı, bu problemin daha çok kadınlarda aranmasıdır. Bu yüzden çocuk olmadığı zaman tedavi arayışına ilk girişen kadın olur. Çoğu zaman ise erkek için kısırlık teşhisi ve tedavisi onur zedeleyici bir olay olarak dahi algılanabilmektedir. Bunun en çarpıcı örneği ülkemizde çok yaygın olan bir davranış şekli ile kendini gösterir. Gölbaşı ilçesinde de bu davranış genel kanı haline gelmiştir. Buna göre eğer kadın kısır ise ve tedavi yöntemleri sonuç vermiyorsa, erkek kadını boşayabilir yahut ikinci bir eş alabilir. Fakat kısırlık erkekte ise kadınlar bu duruma katlanabilmektedir.¹²

Günümüzde, kısırlık özellikle kadınlar için büyük ölçüde sorun olmaktan çıkmıştır. Nitekim uygulanan Tüp Bebek yöntemleri ile bugün birçok kadın çocuk sahibi olabilmektedir. Bu yöntemin belirli bir ekonomik gücü gerektiriyor olması kırsal kesimde bir çare olarak uygulanmasını zorlaştırıyor ise de günümüzde gelişen ilaç

⁹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰ Zeynep Kösesakal, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹² Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

tedavileri ve cerrahi müdahaleler ile de çocuk sahibi olunabilmektedir. Çünkü çocuğun olmasına engel teşkil eden durum bazen annenin kısır olmasından dolayı değil, rahim içindeki başka bir rahatsızlıktan dolayı olabilmektedir. Bu yüzden bazı cerrahi müdahaleler ve ilaç tedavileri sorunun çözümünde yeterli olmaktadır.

1.1.2. Aşerme

Hamile kadının en sıkıntılı dönemlerinden birisi aşerme dönemidir. “Aşerme” deyimini esasında, ”aş yerme” deyiminin zamanla yuvarlanarak halk diline uygun bir şekilde ifade edilmiş halidir. Buna göre, belirli bir dönem yemeklerden ve yemek kokusundan tiksinen kadın, diğer taraftan da hangi şart ve ortamda olursa olsun canının istediğini yeme ihtiyacı duyar. Aşerme dönemi ile ilgili en önemli yaklaşım, bu dönemde bazı kaçınma ve inanışlara bağlı olarak gıda tüketimine dikkat ediliyor olmasıdır. Hamile kadının yahut çevresinin, doğacak çocuğun cinsiyeti, fiziksel ve kişisel özelliklerine varana dek içinde buldukları beklenti hali, aşerme dönemi ile ilgili birçok kaçınma ve inanışın doğmasına neden olmuştur.¹³

Nitekim Gölbaşı ilçesinde de aşerme dönemi ile ilgili bazı tespit, inanış ve kaçınmalar söz konusudur. Buna göre, kadının hamile kaldıktan kırk gün sonra aşermeye başlayacağı ve anne karnındaki bebek 3 ila 4,5 aylık olduğunda aşermenin sona ereceğine inanılmaktadır.¹⁴

Hamile kadının, aşerme döneminde her türlü meyve ve et ile özellikle ekşi gıdalardan¹⁵ başka; bazı kadınların da kil ve toprak canı isteyip yediklerinden bahsedilmektedir.¹⁶

Aşeren kadının canı ne isterse, çocuğa yarar sağlayacağı düşüncesi ile istediği şey temin edilir ve anne adayına yedirilmeye çalışılır. Çünkü esasında bu isteklerin anneden değil çocuktan kaynaklandığı kanısı hâkimdir.¹⁷

¹³ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 134.

¹⁴ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁵ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁶ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁷ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları

Türk toplumunda anne olacak kadın, gebe, hamile, yüklü gibi tanımlamalarla betimlenmektedir. Bu dönem hem hamile kadın hem de yakın çevresi bakımından oldukça kritik bir devredir. Gebe kadın karnındaki bebeğin zarar görmemesi için kendisine çok dikkat eder. Bu dikkat ve temkin, yalnızca anne adayları tarafından değil eşi ve yakın çevresinde de kendisini hissettirir.

Hamilelik döneminde iyi beslenmesi gereken kadına, bebeğe zarar gelir düşüncesi ile ağır işler de yaptırılmaz. Bu ve buna benzer tedbirlerden başka kaynağı psikolojik olan inanç ve kaçınmalar da hem hamilelik dönemindeki kadının hem de yakın çevresinin bilinçaltında sakladıkları kaygılarının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Bu inanış ve kaçınmalara, özellikle geleneksel yapısı bozulmamış toplumlarda daha fazla rastlanılmaktadır. Gölbaşı ilçesinde de gebe kadının birçok noktada kendisine dikkat etmesinin yanı sıra sözünü ettiğimiz inanış ve kaçınmalar konusunda da duyarlılık sahibi oldukları görülmektedir. Buna göre, Gölbaşı ilçesinde gebe kadınların hamilelik dönemine yönelik inanış ve kaçınmaları şu şekildedir:

- Hamilelik döneminde kadın zeki birine bakarsa bebeğinin zeki; deli birine bakarsa deli olacağına inanılır.¹⁸
- Yanında hastalıklı ve sakat bir çocuktan söz edilen hamile kadın, çocuğu hastalıklı olmasın diye karnını çimdikler.¹⁹
- Bir insan yahut hayvan doğum yaparken hamile bir kadının orada bulunması iyi sayılmaz.²⁰
- Hamile olan kadın mezar ziyaretine gitmez.²¹
- Hamile kadının diş çektirmesi iyi değildir.²²

¹⁸ İsmihan Özer, **Belören Kasabası**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹⁹ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²⁰ Zübeyde Çiçek, **Belören Kasabası**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹ Zübeyde Çiçek, **Belören Kasabası**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²² Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Anne ve baba adayı ile yakın akrabaların en çok merak ettikleri husus, doğacak çocuğun cinsiyetidir. Ancak buna rağmen özellikle kırsal kesimde ilk doğacak çocuğun erkek olması temennisi oldukça yaygındır. Düğünlerde gelinin kucağına erkek çocuk oturtulmasının amacı da bu temenninin ilk yansımasıdır.

Erkek çocuk sahibi olma arzusunun temelinde yatan sebep ise soyun devamlılığını sağlamaktır. Eskiden hamile kadının fiziksel özellikleri, hamilelik dönemindeki beslenme şekli ve başka bazı yöntemlerle çocuğun cinsiyeti hakkında tahminde bulunulurken, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte gebeliğin üçüncü ayından itibaren çocuğun cinsiyeti öğrenilebilmektedir. Gölbaşı ilçesinde de ultrason, çocuğun cinsiyetini öğrenmek için başvurulan en yaygın yöntemlerden biridir. Fakat daha çok eskiden uygulanan ve inanılan ancak hala hatırdaki kalan cinsiyet tahmin etme ile ilgili inanışlar ise şunlardır:

- Hamile olan bir kadının doğacak bebeğinin cinsiyetini öğrenmek isteyenler; kadını misafirliğe çağırır ve kadın gelmeden minderlerin birinin altına makas diğerinin altına bıçak koyar. Kadın altında makas olan mindere oturursa bebeğin kız; bıçak olan mindere oturursa erkek olacağına inanılır.²³
- Hamile kadının karnı sivri olursa doğacak bebek kız yuvarlak olursa erkek olacağına inanılır.²⁴
- Hamile kadın yerde iğne bulursa kızı bıçak veya nacak bulursa oğlu olur.²⁵

2. Doğum ve Anne Bakımı

Ortalama hamilelik süresi olan dokuz ay sonunda, anne karnındaki bebeğin biyolojik bazı süreçlerden sonra anne karnından dış dünyaya çıkması olayını doğum olarak tanımlayabiliriz. Ancak bu basit tanım içerisinde anne adayı için oldukça zor anları barındırır. Bunun yanı sıra bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için de

²³ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁴ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

²⁵ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

annenin doğum yapmasına yardımcı olacak kişinin çok dikkatli olması gerekmektedir. Bu yüzden Gölbaşı ilçesinde de doğum, bu konuda belirli bir deneyime sahip olan ve kırsal kesimde “ebe” olarak tanımlanan kişilerce yahut hastanelerdeki uzman personel tarafından yaptırılmaktadır.

Günümüzde hastanelerde yapılan doğum oranı evde gerçekleşen doğum oranlarından daha fazladır. Fakat doğum evde yapılacak ise köyde bu konuda tecrübeli olduğu bilinen yaşlı kadınlar çağrılır ve bu kişiler annenin doğum yapmasına yardımcı olurlar.²⁶ Bebek dünyaya geldiği anda göbeği üç parmak yukarıdan kesilip salâvatlar eşliğinde bağlanır.²⁷ Göbekten kesilen parçanın bebekle olan biyolojik bağlantısının, onun akıbeti konusunda da etkili olacağı inancına bağlı olarak bu parça rast gele bir yere atılmaz. Buna göre, göbekten kesilen parça çocuğun ileride evine bağlı olması için evin bahçesine; ya da okusun adam olsun düşüncesi ile okulun bahçesine gömülür. Hatta bu konuda yörede, çok gezip dolaşan insanlar için “*Göbeği dışarı atılmış.*” deyimini kullanılır.²⁸ Yine çocuğun akıllı ve zeki olması temennisi ile göbekten kesilen parça bebeğin yastığının altına konur.²⁹

Gölbaşı ilçesinde, ebe yardımı ile dünyaya gelen çocuk yaşadığı süre boyunca, kendisinin dünyaya gelmesine yardımcı olan “ebe”yi asla unutmaz ve ona büyük bir saygı duyar.³⁰

Doğumdan sonra bebeğe önceden hazır edilen kıyafetleri giydirilir ve bebek kundaklanır. Eskiden bebek kırk günlük olana kadar kundaklanırken günümüzde yalnızca beş yahut en fazla on gün kundakta tutulmaktadır. Hatta yaz aylarında bebekler sıcağın bunalmasın düşüncesi ile çoğu zaman kundaklanmazlar.³¹

Doğum gerçekleştikten sonra orada bulunanlardan birisi bebeğin babasına ve diğer aile büyüklerine müjdeli haberi iletir. Doğumun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinin

²⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **Gölbaşı Kitabı**, Yayınlanmamış Eser, s. 34.

²⁷ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁸ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²⁹ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³⁰ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³¹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

vermiş olduğu rahatlık ve baba yahut dede olmanın vermiş olduğu sevinçle haberi alan kişiler müjdeyi iletene bahşış verirler.³²

Doğumdan sonra bebeğin olduğu kadar annenin bakımı da oldukça önemlidir. Doğum yapan kadının kırk gün boyunca hastalıklı olduğu gerekçesi ile bu süre zarfında annenin sağlığına çok dikkat edilir. Bu yüzden yeni doğum yapmış kadın için, “*Kırk güne kadar suyu ılık, mezarı açık.*” tabiri kullanılır. Şayet kadın doğum yaptıktan sonraki kırk gün içerisinde ölürse de onun cennetlik olduğuna inanılır.³³

Loğusalık döneminde, anneye iyi geldiğine inanılan bazı yemekler yapılır. Bunların başında pekmez, un, yağ ve su ile³⁴ yapılan helleden başka, tereli bulamaç ve pirinç çorbası akraba ve yakınların yapıp getirdiği yemekler arasındadır.³⁵ Ayrıca loğusa kadına yağda pişirilmiş yumurta yemesi de tavsiye edilir.³⁶

3. Doğum Sonrası

3.1. Bebeğin Tuzlanması ve Bakımı

Bebeğin dünyaya gelmesiyle birlikte ailede oluşan temel düşünce, çocuğun her türlü hastalıktan ve çocuğa zararı dokunabilecek her türlü gizil güçten onu korumaktır. Çocuğun sağlıklı bir yaşam sürmesi için yapılan geleneksel yöntemler bir tedbir niteliğinde olup eskiden daha çok uygulanan bu yöntemlerin günümüzde zaman zaman uygulandığı da görülmektedir. Buna göre, Gölbaşı ilçesinde doğumdan sonra bebeğin ileride sağlıklı ve güçlü olması için alınan tedbirler şunlardır:

- Bebek doğduktan iki yahut üç gün sonra tuzlanır. Tuzlama işi eskiden bir çay bardağı su, avuç içi kadar tuz, süt, toz şeker ve çörek otu karışımı ile yapılmakta idi. Günümüzde ise su, tuz, kolonya ve çörek otu³⁷ yahut tuz,

³² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 34.

³³ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁴ Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁶ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁷ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

karanfil, süt ve şeker ile³⁸ hazırlanan bu karışım; bebeğin gözleri hariç tüm vücuduna sürülür. Eskiden çocuk bu şekilde kırk gün bekletildikten sonra yıkanırken günümüzde yalnızca bir gün bekletilmektedir. Bebeğin tuzlanmasından maksat, vücudunda oluşabilecek muhtemel pişiklere engel olmak ve bebeğin güzel kokmasını sağlamaktır.³⁹

Gölbaşı ilçesinde bebeğin sağlığı için eskiden uygulanan yöntemler ise şunlardır:

- Bebeğin bağışıklık sisteminin güçlenmesi için yengecin içi çıkartılıp süt ile karıştırılır ve bu süt çocuğa içirilir.⁴⁰
- Bebek hemen hastalanmasın, güçlü kuvvetli olsun diye dere kenarından toplanan yosunlar yağda kavrulup bebeğin karnına sarılırdı.⁴¹
- Höllük denen toprak çeşidi, kalçalarında ve bacaklarında yanık olan bebekler için pudra yerine kullanılırdı.⁴²

3.2. Bebeğe İsim Koyma

Kâinattaki bütün eşyalarda olduğu gibi insanın da bir isme sahip olması gerektiği kanısı temelinde dinsel ve sosyolojik birçok düşünceyi barındırmaktadır.

Kişinin ismi, ona kimlik kazandıran ilk soyut nesnedir. Topluluk içerisinde ayırt edilmesi ve tanınıp bilinmesi için çocuğa konulan isim, henüz sosyal bir kimlik kazanmamış olan bebeğe ailesi tarafından kazandırılan ilk kültürel değerdir.

Henüz, konulacak ismi seçecek kişilerden neden o ismin seçildiğine ve adın konuluş şekline varana dek süreç içerisindeki inanış ve kaçınmalar bağlamında değerlendirildiğinde, bu yaklaşım güç kazanmaktadır. Çünkü Gölbaşı ilçesinde eskiden, günümüzde daha nadir görülmekle birlikte, çocuğa konulacak ismin belirlenmesinde en etkili kişilerin büyük anne ve büyük baba oldukları bilinmektedir.

³⁸ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁹ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁰ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴¹ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴² Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Ancak günümüzde bebeğe konulacak ismi daha çok anne ve baba belirlemektedir.⁴³ Kök aileden çekirdek aileye geçiş süreci bu değişimin temel etkeni sayılabilir.

Aileden ölmüş bir yakının⁴⁴, aile büyüklerinden birin veya dini inanışlar gereği İslam büyüklerinin isimleri⁴⁵ yahut Kur'an-ı Kerim'den bakılarak belirlenen bir isim⁴⁶ çocuğa ad koyma konusunda eskiden takip edilen yollardan en yaygın olanlarıydı. Fakat manevi kültür içerisinde barınan bu örf ve adetlerin zamanla değişime uğradığı görülmektedir. Buna göre günümüzde artık bebeklere konulan adlar daha çok popüler isimler arasından belirlenmektedir.⁴⁷

Gölbaşı ilçesinde çocuğa isim koyma töreni oldukça sadedir. Dini inanışlar çerçevesinde dinsel bir tören olarak tabir edeceğimiz şekli ile ortalama üç gün, en geç on gün içerisinde, bebeğe dedesi tarafından isim konulur.⁴⁸ Bu işi bazen dini bilgisi yerinde olan başka biri de yapabilmektedir. İsim koyacak kişi öncelikle abdest alır ve bebeğin bir kulağına ezan diğer kulağına da kamet okuduktan sonra⁴⁹ üç defa “*Senin ismin ... olsun !*” diye bağırır.⁵⁰ Bazı köylerde çocuğa göbek adı konulduğu da görülmektedir.⁵¹

Bebek için seçilen ismin bazen çok daha farklı bir boyut içerisinde belirlendiği de görülmektedir. Buna göre, ailelerdeki erkek çocuk beklentisi ve bu konudaki genel yaklaşım kendisini özellikle kız çocuğu sayısı fazla olan ailelerde göstermektedir. Bu tür aileler, doğan bebekleri yine kız olursa cinsiyetin dönüp değişeceği ve daha sonra doğacak bebeklerinin erkek olacağı inancı ile bebeğin ismini “Döndü” koyarlar. Çok çocuğu olup daha başka çocuk istemeyen aileler ise en son doğan bebeğe “Yeter “ adını verirler. Her doğan çocuğu ölen aileler de bebeklerinin ölmemesi için doğan bebeğin adını “Dursun” koyarlar.⁵²

⁴³ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁴ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 34.

⁴⁶ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁷ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁸ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁹ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁰ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵¹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵² Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

3.3. Doğdu Görme ve Gohmet

Doğumdan sonra akraba ve komşular çeşitli hediyelerle anne ve bebeği görmeye gelirler. İlçede bu ziyarete “Doğdu Görme” denir. Doğdu görmenin amacı hem ailenin sevincine ortak olmak hem de getirilen hediyelerle aileye küçük de olsa yardımda bulunmaktır.⁵³

Doğdu Görmeye gelen yakın akrabalar, bebeğe kız ise altın küpe, erkek ise cumhuriyet altını yahut çeyrek altın takarlar.⁵⁴ Bunun dışında bebeğe ve anneye kıyafet, varsa eksik eşyalar ve çeşitli gıdalar doğdu görme için gelenlerin getirdikleri hediyeler arasındadır.⁵⁵

Buna karşılık bebek sahibi olan aile ise evlerinde kaydattıkları mısır ve buğdayı, şeker ve kuru üzüm ile karıştırıp gelen konuklara ve komşulara dağıtırlar. İlçede bu âdete “gohmet” adı verilir.⁵⁶ Bazı köylerde ise gohmet, doğdu görmeye gelen misafirlere ve etraftaki çocuklara bastık, ceviz ve şeker ikram etme şeklinde uygulanmaktadır.⁵⁷

3.4. Bebeği Nazardan Koruma

Nazar, dilimize Arapça’dan girmiş bir kelimedir. Kelime anlamı “bakmak” olan nazar⁵⁸, bakmanın niyetine ve sonucuna göre özellikle İslam ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede aynı bağlamda değerlendirilmektedir.⁵⁹

Nazar, insanların kıskançlık ve çekememezlik duygularının negatif bir güç olarak bakışlar yolu ile karşı tarafa verdiği çıkıcı etki olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra bir kişiye yahut eşyaya duyulan aşırı sevgi de nazara sebep olan etmenlerden sayılır. Hz. Muhammed’in, “*Nazar insanı mezara, deveyi kazana koyar.*” Hadis-i

⁵³ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H)1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁴ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁵ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶ Hüsne Taymur, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁷ Fadime Polat, **Çelik Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁸ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 103.

⁵⁹ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 167.

Şerifi Türk toplumunda ve İslam ülkelerinde nazarın etkisinin bu denli benimsenmiş olmasında belirleyici faktörlerin başında gelmektedir. Yeni doğmuş bebeklerin ve çocukların henüz temiz, güçsüz ve zayıf olmaları, onların çok çabuk nazardan etkileneceği inancını kuvvetlendirdiği için bebeğe nazar değmesin diye doğumdan itibaren önlemler alınmaktadır.⁶⁰

Gölbaşı ilçesinde nazardan korunma konusunda alınan tedbirleri incelediğimizde bu önlemlerin bir kısmı İslam inancı ile bağlantılı yaklaşımlar olmakla birlikte birçoğu da eski Şaman inancının kalıntılarıdır. İlçe genelinde, yeni doğmuş bebeği ve çocukları nazardan korumak için yapılan kaçınımlar ve inanışlar şu şekildedir:

- Avuca alınan bir miktar tuz, bazı dualar ve sureler okunarak çocuğun üzerinde çevrilir. İlçede buna “tuz çatlatma” da denilmektedir. Yetişkinler için de uygulanan bu yöntemle, nazara uğramış kişinin nazardan kurtulacağına inanılmaktadır.⁶¹
- Bebeğin alınına sac karası, kazan karası bunlar yok ise sobanın isisi sürülür.⁶²
- Anne bebeğini bir yere götürürken üzerine üzerlik tohumu takar.⁶³
- Çocuk nazara uğramış ise ocaktan alınan köz dualar okunarak suya atılır. Bu şekilde çocuğun nazardan kurtulacağına inanılır.⁶⁴
- Çocuğun sağ omzuna muska ve iğde dalı takılır.⁶⁵ Muskanı içerisine üzerlik tohumu konulduğu da olur.⁶⁶
- Bebeğin bulunduğu odada dualar eşliğinde üzerlik tohumu yakılır. Üzerlikten çıkan duman çocuğun üzerinde ve odanın içerisinde gezdirilir.⁶⁷
- Közün üzerine üzerlik atılır. Kundaktaki bebek közde tüten üzereliğin üzerinde dualar okunarak gezdirilir.⁶⁸
- Bebeğin üzerine nazar boncuğu takılır.⁶⁹

⁶⁰ Sedat Veyis Örnek, a.g.e., s. 167-169.

⁶¹ Mehmet Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1920 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

⁶² Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁴ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁷ Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Soğan ve sarımsak kabuğu, tavuk dışkısı ve üzerlik tohumu bir bezin içerisine konulup dikilir. Bunun üzerine bir kat naylon ve tekrar bez geçirildikten sonra bebeği omzuna yahut kundağın sol üst tarafına takılır.⁷⁰

Çocuğu nazardan korumak için uygulanan bu inanış ve kaçınmaların bir kısmında eski Şaman inancı ile İslam inancının iç içe girmiş olduğunu görmekteyiz. Nitekim İslam inancına göre okunacak bazı dua ve surelerin insanı nazardan koruyacağı yönünde hadis-i şerifler vardır. Üzerlik otu yakma ve tuz çatlatma gibi inanışların içerisine yerleştirilen dua ve sureler, bu görüşü destekleyen pratiklerdendir.

3.5. Loğusalık ve Al Basması

Halk dilinde lohusa olarak ifade edilen “loğusa” , yeni doğum yapmış kadına denir.⁷¹ Loğusalık dönemi halk arasında kırk günlük bir süreyi kapsar ki bu dönem hakkında birçok inanış ve kaçınma söz konusudur.

Loğusalığın kırk güne kadar yayılmış olmasının temel nedeni ise İslam fihhına göre nifas yani doğum kanı denilen kanamanın kırk güne kadar devam edebileceği görüşüdür. İslam dinin loğusalık dönemi hakkındaki hükümleri daha çok fikhî konular üzerinde ağırlık kazanmıştır.⁷²

Buna rağmen, loğusalık döneminin halk nezdinde değerlendirilmesi “al basması” ve “kırk basması” gibi tasarımlar üzerine yoğunluk kazanmıştır. Kadına ve bebeğe sataşan bu tehlikeli cinlerin varlığı ise Sedat Veyis Örnek tarafından Alkarısı diye tabir edilip bu gizil güç şu şekilde betimlenmiştir:

“ İnsan-hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu dev ya da cin, ‘uzun boyunlu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte,

⁷⁰ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹ D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük: Türkçe Osmanlıca Yabancı Dillerden Türkçeye Geçen ve En Çok Kullanılan Kelimeler**, Birlik Yayınları, İstanbul, 1986, s. 644.

⁷² Celal Yıldırım, **Büyük İlmihal**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976, s. 90-91.

bazen zenci suratlı, memelerini masallardaki devler gibi omuzlarından geriye atabilen, tepesinde gözü olan, çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır. ⁷³

Gölbaşı ilçesinde loğusa kadınlara “nefise” de denilmektedir.⁷⁴ Nefise kadında kırkı çıkana kadar al basması zuhur edebilir. Al basması hem bir olay hem de bir varlık, daha çok cin, olarak kabul edilir.⁷⁵ Melahat Kuşçu ve Döndü Erdoğan al basmasını şu şekilde anlatılmışlardır: *“Daha çok uyurken yahut geceleyin al basması olur. Burun direği olmayan, saçları kabarık beyazımsı surette⁷⁶ bir kadın, nefisenin üzerine beton gibi çöker. Bu esnada loğusa kadın hiçbir şekilde hareket edemez ve korkudan dudakları uçuklar. Bunun için, al basmasını diye gelinin yatağının altına bıçak veya çuvaldız koyarız.”⁷⁷*

Al basması annede gerçekleşebileceği gibi bebekte de olabileceği ve bu yüzden hem anne hem de bebeğin zarar görmemesi için alınan önlemler ile bu konudaki inanışlar şu şekildedir:

- Kırkı çıkmamış kadın al basmasını diye yalnız bırakılmaz. Yanında muhakkak birisi bulunur.⁷⁸ Kocası yanında yoksa kadın uyumamaya çalışır ve bütün gece ışıkları açık bırakır.⁷⁹
- Loğusa kadınının yastığının altına, ekmek kırıntısı⁸⁰, hameyli^{*81} ve sofrası bezi konulur.⁸²
- Doğum yapan kadına al basmaması için kadının odasına bir çivi çakılır, o çiviye hameyli (hamaylı) ve soğan asılır. Bunlar duvarda kırk gün durmalıdır.⁸³
- Yeni doğan bebeğin yastığının altına soğan, sarımsak ve cevşen konulur.⁸⁴

⁷³ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 144.

⁷⁴ Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁵ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁷ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁸ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁰ Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

* Muska- Küçük Kur'an-ı Kerim.

⁸¹ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸² Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸³ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

- Loğusa kadının yastığının altına bıçak veya makas konulur.⁸⁵
- Al basmaması için hameyli yani muska yazdırılıp gelinin üzerine takılır.⁸⁶
- Bebeğin yastığının altına bıçak, beşiğinin üstüne Kur'ân-ı Kerim⁸⁷ ve içine iğne batırılmış soğan konulur.⁸⁸ Ocak denilen yerlerden alınmış bez parçası evde yakılır ve nefise kadına koklatılır.⁸⁹
- Yeni doğum yapmış kadının yatağının etrafı ip ile çevrilir. Böylece kadının al basmasından korunacağına inanılır.⁹⁰

Anneyi ve bebeği al basmaması için alınan önlemlerden diğerleri ise şunlardır:

- Bacaya karaçalı sokulur.⁹¹
- Süpürge otu beşiğin altına konulur.⁹²
- Beşiğin ayakucuna soğan sarımsak kabuğu konulur.⁹³
- Hem anne hem de bebeğin yastığına iğne sokulur.⁹⁴
- Loğusa kadın “ocak” denilen yerlerden okunmuş bir bez parçası alır ve bu bezi sürekli yanında taşır.⁹⁵
- Loğusa kadın al basmasından korunmak için ateşten aldığı közü suyun içerisine atar.⁹⁶

Loğusalık dönemi doğumdan sonraki kırk günü kapsadığı için al basmasının da bu dönemde gerçekleştiğinden söz etmiştik. Anne ve bebeği al basmasından korumak için alınan önlemlerden başka annenin de bu dönem içerisinde bazı kaçınımlara dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü henüz kırkı çıkmamış anne ve bebek al

⁸⁴ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁵ Fadime Polat, **Çelik Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁶ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁸⁷ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁸⁸ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁸⁹ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁹⁰ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹¹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁹² Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹³ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁴ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁵ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁹⁶ Hüsne Taymur, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

basmasının bir diğere ifade şekli olan “kırk basması” tehlikesi ile karşı karşıyadır. Buna göre kırkı çıkmamış annenin bu dönemdeki kaçınmaları şunlar olmalıdır:

- Kırkı çıkmamış iki kadının bir araya gelmesi iyi değildir.⁹⁷ Aksi takdirde bebeklerden biri ölebilir yahut aklını kaybedebilir.⁹⁸ Şayet karşılaşırlarsa kadınların iğne⁹⁹ veya düğme¹⁰⁰ değişimleri gerekmektedir. Bu inanış araştırma sahamız içerisindeki birçok bayan tarafından dile getirilmiş olsa günümüzde doğumların çoğunlukla hastanelerde gerçekleşiyor olması ve aynı oda içerisinde kırkı çıkmamış birden fazla kadının bulunuyor olması düşünüldüğü zaman bu inancın dayanak noktaları büyük ölçüde sarsılmış görülmektedir.
- Kırkı çıkmamış kadın kırkı çıkmamış hayvanla karşılaşmamalıdır.¹⁰¹
- Bebeğin kırkı çıkmadan odasına beşik konmaz. Eğer konulacaksa önce bebek odadan çıkarılır ardından beşik odaya konulur. Aksi halde bebeğe al basması olacağına inanılır.¹⁰² Bazı köylerde ise beşik getirildikten sonra bebek beşiğe üç kez yatırılıp kaldırılır. Bu esnada “*Senin kırkın sana, benim kırkım bana*” denir.¹⁰³
- Kırklı evden beşik alınmaz.¹⁰⁴
- Loğusa bir kadın düğüne gitmemelidir.¹⁰⁵
- Eskiden uygulanan bir inanışa göre: Değirmende un öğütmüş bir değirmenci, kırkı çıkmamış bir kadınla karşılaştığı zaman “*Senin kırkın sana, benim kırkım bana.*” demedikten sonra evine un götürmemelidir.¹⁰⁶

⁹⁷ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁹⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁹⁹ Fadime Polat, **Çelik Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰⁰ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰¹ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰² Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹⁰³ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁴ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

¹⁰⁵ Suzan Orhan, **Belören Kasabası**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

3.6. Kırk Çıkarma

Loğusalık dönemi anne ve bebek için oldukça sıkıntılı bir dönem olarak algılanır. Bu dönem hakkındaki inanış ve kaçınmalar bunun en belirgin örneğidir. Bu yüzden hem anne hem de yakın çevre bir an önce kırk günün dolmasını ister.

Doğumdan sonraki kırk günün dolmasına “kırk çıkma” denir¹⁰⁷ ve kırk çıkmış anne ve bebek için “kırk çıkarma” işleminin yapılması gerekir. Kırk çıkarma yaptıktan sonra anne ve bebeğin birçok tehlikeden kurtulmuş olacağına inanılır ve bundan sonra anne daha rahat hareket eder. Bunun için, Gölbaşı ilçesinde Kırk Çıkarma şu şekilde yapılır:

- İlk önce anne, ardından bebek yıkanır. Daha sonra anne ve bebeğin üzerine tutulan kalburun üstünden su boşaltılır ve su dökülürken, “*Bu kadınların kırkı, bu koyunların kırkı, bu ineklerin kırkı...*” denilerek, bir çok hayvanın ismi söylenir.¹⁰⁸ Kırk çıkarma yapılırken anne tek başına yıkıyor ve kalburu tutacak kimse yok ise anne banyo yaptıktan sonra kırk kaşık suyu başından aşağı döker.¹⁰⁹
- İlçedeki bazı köylerde kırk çıkarma kalbur ile değil bir tabağa damlatılan kırk damla su ile yapılmaktadır.¹¹⁰ Kırk çıkarma, ilçe genelinde aynı şekilde yapılmakla birlikte bu işlemin içeriği farklı inanışlarla zenginleştirilmiştir. Buna göre, bazı köylerde Kırk çıkarılırken kapının eşiğine su serpilmektedir.¹¹¹ Haydarlı köyünde ise su, bebeğin kıyafetlerinin üzerine serpilir.¹¹²
- Bazı köylerde ise kırk çıkarma kırkında ve yirmisinde yapılır. Anne ve bebek banyo yaptıktan sonra kalbur veya tülbindin üzerinden üç defa su dökülerek

¹⁰⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.34.

¹⁰⁸ Zeynep Kösesakal, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁰⁹ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁰ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹¹ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹² Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

kırk çıkarılır. Ayrıca bebeğin yıkandığı bakır leğenin içerisine üç defa tükürülür.¹¹³

3.7. Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar

Bilindiği gibi anne sütü yeni doğan bebeğin en temel gıda maddesidir. Bebeğin sağlıklı gelişimi ve bağışıklık sisteminin güçlenmesi için anne sütüne ihtiyacı vardır. Korumasız ve bakıma ihtiyacı olan bebeğin her türlü sorumluluğunu taşıyan anne için bebeğin beslenmesi çok önemlidir. Bunun sebeple loğusalık döneminde yeterince sütü olmayan anne çeşitli çarelere başvurur. Anne sütünün çoğalması, annenin yeterli ve sağlıklı beslenmesi ile emzirme tekniklerini bilmesine bağlıdır. Buna rağmen bebek bakımı konusunda yeterli eğitime sahip olmayan kırsal kesimdeki kadınlar, özellikle eskiden, göğüslerindeki sütün çoğalması için çeşitli inanışlarla bağlantılı yöntemlere başvurmuşlardır. Bu inanışlar ve yöntemler şu şekildedir:

- Şayet annenin göğsünden süt gelmiyorsa, incir ağacına hedik kaynatılır. Bu hedikten etraftaki çocuklara dağıtıldıktan sonra incirden süt istenir.¹¹⁴
- Sütü gelmeyen kadın at sütü içer.¹¹⁵
- Süt boncuğu takar.¹¹⁶

3.8. Diş Hediği

Bebeğin gelişim süreci içerisinde biyolojik anlamda kritik olarak değerlendirilen dönemlerden biri de bebeğin dişlerini çıkarmaya başladığı dönemdir. Bebeğin ilk dişinin çıkması Türk toplumunda sevinçle karşılanır ve bu sevinç bir törenle kutlanır.¹¹⁷ Gölbaşı ilçesinde “diş hediği” denilen bu törende buğday ve mısır kaynatılıp komşulara dağıtılır.¹¹⁸

¹¹³ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁴ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

¹¹⁵ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Çiftçi.

¹¹⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹¹⁷ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 162.

¹¹⁸ Zeynep Kösesakal, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Bazı köylerde ise mısır yerine nohut kaynatıldığı da görülmektedir.¹¹⁹ Hedik kaynatıldıktan sonra tabaklarla komşulara dağıtılır. Hediği alan komşu tabağı boşalttıktan sonra içerisine para veya başka hediyeler koyar.¹²⁰ Bazı köylerde ise hediye yerine, tabağa tuz konulduğundan söz edilmektedir.¹²¹

Diş Hediği kaynatılıp komşulara dağıtıldıktan sonra bebeğin annesi, akraba ve yakın komşular evde bir tören düzenlerler. Hedikler yenilip eğlence bittikten sonra bebeğin önüne bir tepsi içerisinde kalem, makas, bıçak, tespih, çekiç gibi bazı eşyalar konulur. Bebek bu eşyalardan hangisini alırsa ilerde o eşya ile ilgili bir mesleğe sahip olacağı düşünülür. Buna göre bebek, kalemi alırsa okuyacağına, makası alırsa terzi olacağına, bıçağı alırsa çiftçi olacağına, tespihi alırsa serseri alacağına, çekici alırsa marangoz olacağına inanılır. Diş hediği kaynatılmasının altında bundan başka birçok inanış yatmaktadır. Buna göre, diş hediği kaynatılmasının çocuğun diğer dişlerinin daha kolay çıkmasını¹²² ve dişlerinin sağlam olmasını sağlayacağı inancının yanı sıra çocuğun rızkını arttırma ve bereketi çoğaltma gibi temenniler de bulunmaktadır.¹²³

Fotoğraf 62: Henüz Beşikte Bir Bebek¹²⁴

¹¹⁹ Nurhayat Uçan, **Balkar Kasabası**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹²⁰ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²¹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹²² Fatma Bakır, **Belören Kasabası**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹²³ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 52.

¹²⁴ (Çevrimiçi) <http://harmanli.net/humeyrausug.jpg> (25.12.2007)

3.9.Köstek Kıрма (Tuzak Kesme)

Çocuğun büyüme sürecinden ve bu süreç içerisindeki kritik dönemlerden söz etmiştik. Bu dönemlerden bir diğeri de çocuğun yürümeye başladığı zamanlardır. Çocuk yürümeye başladığı ilk dönemlerde henüz kas sisteminin yeterli olgunluğa erişmemesinden dolayı sık sık düşer. Ancak Gölbaşı ilçesinde kırsal kesimdeki halk arasında bu duruma bazı batıl anlamlar yüklenmiştir. Bu inanişaya göre çocuğun normal bir şekilde yürüyebilmesi için ayak bağının çözülmesi gerekmektedir.

Daha çok eskiden uygulanan bu yönteme, “köstek kırma” yahut “tuzak kesme” adı verilir.¹²⁵ Buna göre, çocuğun ayağı ip ile bağlanır. Ardından çocuğun iki eline yağla yapılmış sade dürüm verilir. Çevreden çağrılan çocuklardan, bebeğin ayağındaki ipi kırıp elindeki dürümü alıp kaçmaları istenir. Bu işlem uygulandıktan sonra çocuğun daha rahat yürüyeceğine inanılmaktadır.¹²⁶

3.10. Çocuğa Yönelik Bazı Geleneksel Tedavi Yöntemleri ve İnanışlar

Dünyaya gelen bebeğin doğuştan yahut sonradan olan hastalık ve özürlerinin tedavi edilmesi için yapılan geleneksel tedavi yöntemleri halk arasında oldukça yaygındır. Özellikle bebeğin yaşamaması, yürüyememesi, konuşamaması gibi durumlarda¹²⁷ daha çok eskiden uygulanan geleneksel tedavi yöntemleri şu şekildedir:

- Her doğan bebeği ölen aileler, doğan çocuğun saçını yedi yaşına kadar kesmez. Çocuk yedi yaşına gelene kadar kendi evinden ne yer ne de içer. Bu çocuğu komşuları doyurup giydirir. Yedi yaşına geldiği zaman, aile adadığı bir kurban ile birlikte çocuğun saçını keser ve kesilen saç tartıldıktan sonra ağırlığınca para fakirlere dağıtılır. Bu uygulamadan sonra çocuğun yaşayacağına inanılır.¹²⁸

¹²⁵ Zeynep Kösesakal, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹²⁶ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

¹²⁷ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 164.

¹²⁸ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Şayet çocuğun yürümesi gecikmiş ise bundan kuşku duyan anne, çocuğu bir kalburun içerisine koyar. Bu şekilde yedi komşu gezdirilir. Komşular, kalburun içerisine, şeker, boncuk, ekmek gibi hediyeler koyar. Bu işlemden sonra çocuğun yürüyeceğine inanılır.¹²⁹
- Çocuğun doğduğu yere çivi çakılır. Böylece çocuğun ömrünün uzun olacağına inanılır.¹³⁰

Konuşmayan çocuğun dili açılsın diye,

- Çocuk ahıra götürülür orada çocuğun boynuna hayvan yemliğı takılır.¹³¹
“*Mal isen ye, insan isen konuş.*” denir.¹³²
- Dilinin altındaki damar kesilir.¹³³
- Yeni doğan bebeğin beli ağrımasın diye beli jiletlenip kanı bir beze sürülür. Bu bez de bebeğin beşiğinin altına konulur.¹³⁴
- Alerji ve sarılık olan bebeklerin ayakları jiletlenir. “Sarılık kesme” denilen bu pratiğe göre, çocuğun iyi olacağına inanılır.¹³⁵

Yukarıda sözü edilen inanış ve kaçınmaların ilçede yer yer uygulandığı görülmektedir. Bununla birlikte ilçede halen uygulanan inanış ve uygulamalar ise şunlardır:

- Boş beşiğin sallanması iyi değildir. Aksi halde bebeğin başının ağrıyacağına inanılır.¹³⁶
- Yeni doğan bebek sarılık hastalığına yakalanmasın diye sarı renkte bir bez beşiğin üzerine örtülür.¹³⁷ Şayet sarılık olmuş ise bebeğe sarı yazma¹³⁸ veya altın¹³⁹ takılır.

¹²⁹ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁰ Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³¹ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³² Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³³ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹³⁴ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁵ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³⁶ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³⁷ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

¹³⁸ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

¹³⁹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

4. Çocuğu Sünnet Ettirme

4.1. Sünnet

Erkek çocuklarının üreme organlarının uç kısımlarının çepeçevre kesilmesi âdeti¹⁴⁰, İslam peygamberi Hz. Muhammed'in sünnetli olarak doğması ve İslam inancına göre peygamberin yaptığı ve yapılmasını önerdiği şeylere "sünnet" adının verilmesinden dolayı "sünnet" olarak tanımlanmıştır.¹⁴¹

Sünnet geleneğinin Türk toplumundaki yeri büyük ölçüde dini inanışlarla ilgilidir. Sünnet olmamış kimsenin İslam topluluğu içerisinde yer almıyor olması diğer bazı dini hükümler için de bağlayıcılık arz etmektedir. Özellikle kırsal yerleşmelerde sünnet olgusu dinselikle birlikte gelenekselleşmiş bir adet haline geldiği için sünnet yaşı geçmiş çocuklar toplum içerisinde büyük bir eziklik duymaktadır.¹⁴² Bunun için Türk toplumunda aileler çocukları henüz küçük yaşta iken onları sünnet ettirmektedirler.

Bu bölümde Gölbaşı ilçesinde sünnet geleneği ile birlikte, sünnet çocuğunun yaşı, sünnet törenleri, sünnet işlemi ve süreci ile hediyeleşme ve kirvelik konusuna değineceğiz.

4.2. Sünnet Çocuğunun Yaşı ve Sünnet Zamanı

Sünnet yaşı ve zamanı için kesin bir sınır yoktur. Ancak sünnet olmamış çocukların arkadaşları içerisinde eziklik duyması, çocuğun üreme organındaki bazı rahatsızlıklar, ailenin sosyo- ekonomik ve kültürel durumu vb. nedenler çocuğun sünnet yaşını etkilemektedir.

¹⁴⁰ Nezihe Araz, Umay Günay vd., **21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)**, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 't.y.', s.54.

¹⁴¹ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s. 159.

¹⁴² Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 173–174.

Gölbaşı ilçesinde de aynı sebeplere binaen çocukların sünnet ettirilme zamanı belirlenmektedir. Bunun için eskiden özellikle çocuğun sünnet uzvuna zarar gelebileceği kaygısı ile henüz 7–9 aylık iken çocuklar sünnet ettirilirdi.¹⁴³ Ancak günümüzde değişen sosyo-ekonomik ve kültürel şartlarla birlikte sünnet yaşı biraz daha büyümüştür. İlçede çocuklar genel olarak henüz okula başlamadan sünnet ettirilmektedir.¹⁴⁴ Sünnet yaşı ise en geç 10'dur.¹⁴⁵

4.3. Kirvenin Belirlenmesi ve Kirvelik

Çocuğun sünnet ettirilmesine karar veren aile sünnet tarihini belirledikten sonra sünnet ile ilgili diğer bütün organizasyonların belirlenmesinde etkili olan kirveyi belirlemek için harekete geçer ve kirve olarak düşündükleri kişiye bu taleplerini iletirler.¹⁴⁶ Bu teklif kardeşlik talebinde bulunmak gibidir.¹⁴⁷

Kirvelik teklifinde bulunulan kişi akrabalar arasından seçilebileceği¹⁴⁸ gibi daha çok sevilen yakın arkadaşlar arasından seçilir.¹⁴⁹

Gölbaşı ilçesinde kirvenin sünnetteki rolü çok önemlidir. Ayrıca, sünnet çocuğunun ailesi kirveyi belirlediği anda itibaren iki aile arasında bir akrabalık bağı oluşur¹⁵⁰ ve kirve aileden biri gibi sayılır.¹⁵¹ Öyle ki kirve sünnetten sonra çocuğun ikinci bir babası olmuştur¹⁵² ve durumuna göre¹⁵³ sünnette yapılan harcamaların bir kısmını o karşılar.¹⁵⁴

¹⁴³ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁴⁴ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

¹⁴⁵ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁴⁶ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁴⁷ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁴⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁴⁹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁵⁰ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 183.

¹⁵¹ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

¹⁵² Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵³ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁵⁴ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

Bu iki ailenin çocukları da sünnetle başlayan ilişki ile birlikte birbirleriyle kardeş sayılır¹⁵⁵ ve evlenmeleri hiç hoş karşılanmaz. Bununla ilgili olarak ilçede, “*Kirve'nin ailesinden kız alış verişi yapılmaz*”¹⁵⁶, “*Kirve'nin kucığına kan akmıştır*”¹⁵⁷, “*Kandaş olmuştur*”¹⁵⁸, gibi ifadeler kullanılır. Ancak bu gelenek günümüzde yavaş yavaş çözülmeye başlamış durumdadır. Aileler arasında yer yer kız alış verişi yapıldığı görülmektedir.¹⁵⁹

Nitekim sünnetten yaklaşık birkaç hafta önce sünnet çocuğunun ailesi, halı, altın, kıyafet gibi hediyelerle kirvenin ailesini ziyaret eder. Bu ziyaret esnasında sünnet tarihi de belirlenmiş olur. Böylelikle kirve üzerine düşen görevleri yerine getirmek için harekete geçer.¹⁶⁰

4.4. Tören ya da Düğün Hazırlığı

Sünnet öncesinde yapılan işlerden ilki, sünnet töreninin tarihinin akraba ve yakınlarla duyurulmasıdır. Bunun için sünnetten bir hafta önce davetiye dağıtılmakla birlikte eskiden daha yaygın olan “okuntu” da dağıtılmaktadır.¹⁶¹ Okuntu günümüzde, mendil, havlu ve çorap gibi hediyelerden müteşekkil olup daha çok akraba ve yakınlarla dağıtılır.¹⁶²

Eskiden sünnet düğünü 2–3 gün sürerken günümüzde bir yahut iki gün içerisinde yapılmaktadır.¹⁶³ Buna göre sünnet düğünü yahut mevlit akşam yapıлып ertesi gün çocuk sünnet ettirilebileceği¹⁶⁴ gibi aynı gün içerisinde de sünnet ve sünnet töreni yapılabilmektedir.¹⁶⁵

¹⁵⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 34.

¹⁵⁶ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵⁷ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵⁸ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁵⁹ Musa Gergen, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

¹⁶⁰ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁶¹ Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

¹⁶² Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁶³ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

¹⁶⁴ Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

¹⁶⁵ Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Sünnetten bir gün önce kirve ile eşi, sünnet olacak çocuğu, tıpkı kendi çocukları imiş gibi evinden alıp alış verişe götürürler. Bu alış verişte çocuğun anne ve babası da bulunabilir. Kirve, çocuğun sünnet kıyafeti ile beraber çocuğun neye ihtiyacı varsa hepsini alır.¹⁶⁶ Sünnetten bir gün önce çocuğun ellerine kına yakılması da adettendir.¹⁶⁷

Sünnet kıyafeti eskiden çocuğun sünnet sonrasında rahat hareket etmesini sağlayacak şekilde elde dikilmiş bir etekten ibaret olup günümüzde bunun yerini sadece sünnetten önce giyilen hazır dikilmiş sünnet kıyafetleri almıştır.¹⁶⁸ Hazır sünnet kıyafetleri, üzerinde Maşallah yazılı bir başlık, beyaz yahut krem renkte bir pantolon ve ceket ile üzeri pullar ve simlerle süslenmiş kırmızı veya mavi renkte bir pelerinden oluşmaktadır.¹⁶⁹

Sünnet hazırlıklarından diğerleri ise misafirlere ikram edilecek yiyecek ve gıdaların hazırlanması ile sünnet operasyonunu yapacak olan doktor veya sağlık memurunun belirlenip sünnet günü ve saatinden haberdar edilmesidir.¹⁷⁰ Eğer sünnet çalgılı yaptırılacak ise orkestra, mevlitli yapılacak ise en yakın yerdeki camiinin imamı ile görüşülüp sünnet töreninin mahiyeti ile ilgili hazırlıklar da tamamlanmış olur.

¹⁶⁶ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁶⁷ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

¹⁶⁸ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu Çiftçi.

¹⁶⁹ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 177-179.

¹⁷⁰ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Fotoğraf 63: Sünnet Kıyafeti ile Sünnet Çocuğu

4.5. Sünnet

Sünnet günü kirve sabah erkenden sünnet olacak çocuğun evine gelir. Burada kirvenin önderliğinde ev halkından kimseler ve akrabalar bir olup çocuğun odasını ve yatağını hazırlarlar. Çocuğun yatacağı oda, balon, çiçek, oyuncak ve kâğıt fenerlerle süslenilir.¹⁷¹ Çocuğun odasının süslenmesi, sünnet olgusuna duyulan yaklaşımın ortaya konması bakımından somut bir gösterge olmakla birlikte diğer taraftan sünnet odasının çekiciliği sayesinde çocuğun duyduğu kaygı ve korkunun dağılmasına yardımcı olmaktadır.

Akraba ve diğer konukların sünnet evinde toplanması ve kendileri için belirlenen yerlere oturmaları ile birlikte sünnet düğünü başlamış olur. Sünnet çalgılı ise orkestra yahut davul ve zurnalarla eğlenceye başlanılır. Mevlitli ise konuklar okunan Kur'an-ı Kerim ve ilahileri dinlerler.

Daha sonra konuklara yemek ikram edilir ve yemekten sonra sünnet olacak çocuk ve orada bulunan diğer çocuklar arabalara bindirilip geziye çıkarılır.¹⁷² Hazırlanan bu konvoyda davul ve zurna çalınarak hem çocuğun sünnet olacağı ahaliye duyurulmuş

¹⁷¹ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Çiftçi.

¹⁷² Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

olur¹⁷³ hem de sünnetten önce çocuğu eğlendirip korkusu bir nebze de olsa unutturulmaya çalışılır.

Gezi sona erdikten sonra¹⁷⁴ sünnet anına kirve karar verir. Sünnetle ilgili bütün sorumluluk kirveye aittir ve anne- baba bu işe karışmaz. Kirve karar verdiği andan itibaren çocuk odasına getirilir. Çocuğun üzerindeki kıyafet çıkarılıp beyaz renkte gömlek şeklinde uzun bir fistan giydirilir.¹⁷⁵

Kirve çocuğu kucağına alır ve bacaklarının iki yana açılmasını sağladıktan sonra çocuğu kollarından sıkıca tutar.¹⁷⁶ Bu esnada odada çocuğun anne ve babası ile diğer yakın akrabaları da bulunur.¹⁷⁷ Sünnet başladığı andan itibaren çocuğun dikkatini dağıtmak amacıyla başka yerler işaret edilir.¹⁷⁸ Ayrıca çocuğun ağzına lokum ve çikolata gibi tatlılar ile sevdiği oyuncaklardan verilerek meşgul edilmeye çalışılır.¹⁷⁹ Orada bulunanlar bu şekilde çocuğun korkmasını ve ağlamasını engellemeye çalışırken bir taraftan da sünnet uzvu kesilmeden önce ve kesilirken “ *Allahu Ekber, Allahu Ekber !*” diyerek tekbir getirirler.¹⁸⁰

Sünnet esnasında kirvenin gömleğine¹⁸¹ yahut pantolonuna sünnet kanından sürülmesi de adettendir.¹⁸²

Yine eskiden adet olan bir inanca göre kadının kestiği kurbanın mundar olacağı inancına bağlı olarak sünnet kanından kadınlara da sürülürdü. Buna göre, sünnet kanı bulaşmış kadının kestiği kurban erkek kesmiş gibi olur ve o kurbanın etinden yenilebilirdi. Aynı durum kurban kanı sürülerek de uygulanabilmekteydi.¹⁸³

¹⁷³ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁷⁴ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

¹⁷⁵ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, Çiftçi.

¹⁷⁶ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁷⁷ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, Çiftçi.

¹⁷⁸ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁷⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 34.

¹⁸⁰ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁸¹ Erdiñ Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

¹⁸² Mahmut Han, **Yarbaşı Köyü**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar, Serbest Meslek.

¹⁸³ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Doktor sünnet işini bitirdikten ve gerekli cerrahi müdahaleleri yaptıktan sonra kirve çocuğu kucağına alıp yatağına yatırır.¹⁸⁴ Bundan sonra sıra çocuğa takı takmaya gelmiştir. Gölbaşı ilçesinde, sünnet olan çocuğa takılan takılar daha çok altın ve para cinsindedir. Halk arasında hediye verme âdetine “dakıntı”¹⁸⁵ veya “atkı” adı verilir.

Çocuğa ilk takıyı kirve takar. Ardından anne, baba, diğer akraba ve yakınlar ile davet edilen komşular da takılarını taktıktan sonra gelen konuklar evlerine dağılırlar.¹⁸⁶

Kirve o gün akşama kadar çocuğun yanında kalabilir. Sünnet töreni bitmesine rağmen kirvenin sünnet ile ilgili sorumlulukları henüz bitmiş değildir. Buna göre kirve çocuk iyileşene kadar her gün onu ziyaret eder ve bu süre zarfında çocuğun ailesi ile kirve arasındaki dostluk ve samimiyet daha da perçinleşir. Akrabalık bağı haline gelen bu samimiyet yıllar boyunca devam eder.¹⁸⁷ Öyle ki aile, ileride sünnet olacak başka çocukları olursa başka bir kişinin kirve olarak seçilmesi çok ayıp karşılanacağından aynı kişiye kirvelik teklifinde bulunur.¹⁸⁸

Sünnetten sonra çocuğun bakımı oldukça önemlidir. Bunun için aileler sünnet uzvunun mikrop kapmaması ve çabucak iyileşmesi için çocuğa büyük bir özen gösterirler.

Eskiden çabuk iyileşsin diye ağaçların çürük kısımlarından sünnet uzvuna sürülürdü.¹⁸⁹ Ancak günümüzde bu tür geleneksel tedavi yöntemleri uygulanmamaktadır.

¹⁸⁴ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, Çiftçi.

¹⁸⁵ Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

¹⁸⁶ Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, Çiftçi.

¹⁸⁷ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

¹⁸⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 34.

¹⁸⁹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Fotoğraf 64: Sünnet Olmuş Bir Çocuk

B. EVLENME VE DÜĞÜN İLE İLGİLİ ADET VE İNANIŞLAR

1. Evlenme

Erkek ve kadının aile kurmak maksadıyla nikâhla birleşmesi olarak tanımlanan evlilik¹⁹⁰, insan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Bu geçiş dönemindeki ilişkiler bütünü kanun, din ve töre gibi yaptırımlarıyla ortaya çıkan toplumdaki bağımsız hareket edemez.¹⁹¹

Evlenecek kimseler için sosyalleşme süreci içerisinde önemli bir aşama kabul edilen evlilik, aynı zamanda yeni akrabalık bağlarının kurulması ve farklı sosyo- ekonomik ve kültürel alışverişlerin ortaya çıkması bakımından da önem arz etmektedir.

Birçok yönden evrensel bir karakter taşıyan evlilik¹⁹², toplumun temelini oluşturan en küçük toplumsal birim¹⁹³ olmasına rağmen en önemli sosyal kurum olan aileyi¹⁹⁴ oluşturmanın ilk basamağıdır. Bu bakımdan toplumun çekirdeğini ve özünü oluşturan, eğitim, ekonomi ve ahlak gibi diğer kurumların da kaynağı olan, bu yüzden toplumsal yapının kurucu öğeleri arasında sayılan aile¹⁹⁵ birliğinin üzerinde kurulduğu evlilik, bütün bu sebeplere dayanarak evrensellik kazanmıştır.

Fertlerin sosyal yapıyı tamamlayıcı¹⁹⁶ bir nitelik taşıdığı da göz önüne alındığında ailenin toplumsal yapıya neler kazandıracığı hususu bu bağlamda fertlerin inançlarına ve yaşam biçimlerine göre şekillenmektedir. Bu yüzden evlilik olayı gelenek ve görenekleri, örf ve adetleri, kaçınma ve inanışları ile başlı başına bir kültürdür.

Buna göre çok zengin bir tablo ortaya koyan evlilik konusunu Gölbaşı ilçesi dâhilinde incelerken evlenme biçimlerinden, evlilik çağına evlenmenin

¹⁹⁰ D. Mehmet Doğan, **a.g.s.**, s. 298.

¹⁹¹ Nezihe Araz, Umay Günay vd., **a.g.e.**, s. 34.

¹⁹² Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 185.

¹⁹³ Nezahat Seçkin, Ülker Kayhan, **Aile Yapısı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995, s. 2.

¹⁹⁴ Selman Erdem, **Sosyoloji**, Yüksel Yayınları, Ankara, 1973, s.98.

¹⁹⁵ Özer Ozankaya, **Toplumbilim**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 175.

¹⁹⁶ Mustafa E. Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilim)**, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s. 179.

aşamalarından, evlilik sonrası gelenek ve göreneklere kadar birçok noktaya temas edeceğiz.

1.1. Evlenme Biçimleri

Bir toplumun kültür anlayışı çerçevesinde, tarihsel boyutundan, ekonomik yapısına yerleşim düzeninden, üretim ilişkisine varana dek birçok sebep, o toplumun evlenme biçimleri üzerinde etkiye sahiptir. Evlenme biçimleri aynı zamanda toplumun gelenek ve göreneklerine bağlılığını da ortaya koymaktadır.¹⁹⁷

Gelenekselliğini koruyan toplumlarda görücü usulü evlilikler görülürken kültürel değişmeye bağlı olarak geleneksel yapısı bozulmuş toplumlarda özellikle şehirleşme ile birlikte gençlerin tanışıp anlaşarak karar verdikleri evlenme biçimleri yaygınlaşmaktadır.¹⁹⁸ Gölbaşı ilçesinde evlenme biçimlerini değerlendirdiğimiz zaman, görücü usulü ile yapılan evliliklerin yanı sıra tanışıp görüşme şeklinde yapılan evliliklerin de ağırlık kazandığı görülmektedir.

Görücü usulü ile yapılan evliliklerin gerçekleşmesinde erkek ve kızıdan çok ailelerin isteği ve beğenisinin etkili olduğu bilinmektedir. Ailelerin evlilik konusundaki girişimleri daha çok akrabalık bağı, ekonomik güç, saygın ve güçlü bir aile ile akrabalık kurma isteği gibi dayanaklara bağlıdır. Gölbaşı ilçesinde de bu sebepler ışığında gerçekleştirilen görücü usulü evliliklerin sayısı giderek azalmaktadır. Bunun yerini daha çok gençlerin birbirleri ile tanışıp görüşerek gerçekleştirdikleri evlilik biçimi almaya başlamıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 185.

¹⁹⁸ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁹⁹ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

1.2. Evlilik Çağı- Yaşı

Evlilik yaşı ve zamanı, özellikle kırsal kesimde kız ve erkeğin ergenlik çağına girmesi ile gelmiş demektir.²⁰⁰ Ancak, bu fizyolojik olgunluk, evlenme yaşını başlı başına etkileyen bir unsur değildir. Nitekim ekonomik ve sosyal sebepler de buluşma ile beraber evlilik zamanını etkileyen diğer faktörler arasındadır.²⁰¹

Evlilik çağının Gölbaşı ilçesindeki seyrine baktığımızda, zaman içerisinde evlilik yaşının büyümüş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Eskiden evlilik yaşı erkekler için 18, bayanlar için ise daha aşağı bir yaş iken²⁰² günümüzde bu sınır erkekler için 25–29 yaşları arası, bayanlar için ise 20 ile 24 yaş arasında değişmektedir.²⁰³

İlçede evlenme yaşının belirgin derecede artmasında, tarım topraklarının miras yolu ile bölünmüş olması, sanayi tesislerinin az olmasına bağlı olarak genç nüfusun dışarıya açılması, iç ve dış göç, okul yaşantıları ve eğitim seviyesinin yükselmesi gibi sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin yanı sıra özellikle bayanlar için daha ileriki yaşta yapılan evliliklerin toplum tarafından artık “kınama” şeklinde bir yaptırıma maruz kalmaması etkili olmuştur.

Evlilik çağına gelmiş gençler, ya ailelerinin girişimleri ya da kendilerinin tanışıp görüşerek seçtikleri biri ile evlenmeye karar verirler. Gölbaşı ilçesinde, eskiden özellikle kırsal kesimde evlilik çağına geldiği halde ailesi tarafından bu konuda herhangi bir girişimde bulunulmadığını gören gençler, bu taleplerini sembolik yöntemlerle ifade ettikleri olmuştur. Buna göre kızlar pişirdikleri yemeğe ya çok tuz atarlar ya da hiç atmazlar veya çeyiz olarak yaptıkları el işlemlerinden bazılarının üzerine sevdikleri gencin ismini işlerlerdi.²⁰⁴

²⁰⁰ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 58.

²⁰¹ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 189-190.

²⁰² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 26.

²⁰³ **Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.**

²⁰⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 26.

Genç erkekler ise evlilik konusundaki isteklerini ailelerine bildirmek için sabah kalktıkları zaman yastıklarını yorganlarının içine uzatırlardı. Yine evlilik çağına gelmiş gençlerin ailelerinden bu konuda bir teklif gelmediği durumlarda isteklerini ortaya koymak için “*Anne, babamla eşek lafi etmiyonuz mu?*” diyerek serzenişte bulduklarından²⁰⁵ ve bu deyimle ilgili de ilçede şu olayın yaşandığından söz edilir:

Evlenme yaşı geldiği halde ailesinin bu konu ile ilgilenmediğini gören bir delikanlı, her sabah yastığını yorganının içinde bırakarak kalkar. Bunu gören anne, eşine:

— *Bey, çocuğun yaşı geçiyor, bunu evlendirelim. Hem, kendisi de evlenmek istediğini hal ve hareketleriyle belli ediyor.* Der.

Baba da:

—*Olur Hanım! Şu eşeği satalım da düğün masrafını karşılar, oğlanı eveririz.*

Diye cevap verir.

Bu esnada konuşmaları kapı aralığından dinleyen genç, babasının söylediklerini duyunca bir hayli sevinir ve umutlanır. Ancak aradan uzunca bir süre geçmesine rağmen anne ve babasının hiçbir girişimde bulunmadığını görür ve bir gün dayanamayıp annesine:

— *Anne, hani ne oldu lafınız?* Diye sorar.

Annesi:

— *Ne lafi oğlum?* Deyince,

Oğlu:

—*Ne lafi olacak, tabii ki eşek lafi!* Diye cevap verir.”²⁰⁶

1.3. Kısmet Açma

Dilimize Arapçadan girmiş olan “kısmet” kelimesi, kader, talih gibi anlamların²⁰⁷ yanı sıra nasip, baht, şans gibi anlamları da karşılamaktadır.²⁰⁸ İnsan hayatının en

²⁰⁵ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 26.

²⁰⁶ Vakkas Göksu, **Gölbashi Merkez**, 1933 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

²⁰⁷ D. Mehmet Doğan, **a.g.s.**, s. 572.

²⁰⁸ Ayşe Başçetinçelik, “**Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma**”, (Çevrimiçi)

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/bascetinçelik_kismet_acma_adana.pdf, 16 Eylül 2007.

önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlilik, toplumumuzda kader anlayışı ile bire bir ilintili görüldüğünden insanların evlenebilmeleri için kısmetlerinin açılması gerektiği inancı da yaygındır.²⁰⁹ Bu yüzden toplumumuzda uzun süre evlenmeyen kızların kısmetlerinin açılmadığı düşüncesi ile gerek kızların kendileri gerek aileleri tarafından kısmetlerini etkilemek veya açmak amacıyla bir takım inanışlar çerçevesinde uygulanan davranış kalıpları vardır.²¹⁰

Genel anlamda, şehir yerleşmelerinde evlilik yaşının ilerlemesine bağlı olarak uygulanmayan bu inanışlar kır yerleşmelerinde çok yoğun olmasa da yer yer görülmektedir. Gölbaşı ilçesinde yaptığımız araştırmalar sonucunda, özellikle kırsal kesimde bu pratiklerden bazılarının uygulandığını bazılarının ise artık uygulanmadığını öğrendik.

Buna göre, Gölbaşı ilçesinde kızların kısmetlerini açmak için uygulanan pratikler şu şekildedir:

- Evlilik yaşı ilerlemiş olan kız ocak denilen kimselere götürülür ve burada kız için cevşen yazdırılır.²¹¹
- Kızın ailesi bir kovan alıp bu kovani perşembe akşamı kızı kilitler.²¹² Cuma namazından çıkan ilk kişiye açtırılan kovan²¹³ kızın kısmeti açılana kadar kibleye dönük vaziyette ağzı açık olarak eve asılır.²¹⁴

Temelinde Gök-Tanrı inancının Demir Kültü olan kilit açma ve kapama adeti, insanların düzgün giden işlerin ters dönmesi veya ters giden işlerin düzelmesi inancından kaynaklanmaktadır.²¹⁵

²⁰⁹ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 202-203.

²¹⁰ Ayşe Başçetinçelik, “**Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma**”, (Çevrimiçi) http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/bascetinçelik_kismet_acma_adana.pdf, 16 Eylül 2007.

²¹¹ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹² Esmâ Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²¹³ Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²¹⁴ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹⁵ Yaşar Kalafat, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 12.

- Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızların ismi yazılır. Düğünden sonra kimin ismi silinirse onun kısmetinin açılacağına inanılır.²¹⁶
- Kızın annesi sabah namazından önce hiç kimse görmeden caminin kapısını üç kere açar kapatır. Bu şekilde kızının kısmetinin açılacağına inanılır.²¹⁷
- Yeni nişanlanmış bir kızın eşyaları bekâr kızın başının üzerinde dolaştırılır.²¹⁸
- Ayrıca nişanlı kızın yüzüğü kısmeti açılmamış kız tarafından takıp çıkartır.
- Herhangi birinin tatlısını yemeye giden kız, tatlı tepsinin tam ortasından bir dilim tatlı yerse onun kısmetinin açılacağına inanılır.
- Söz kesiminde takılan yüzüklerde bağlı olan kurdeleden küçük bir parça alan kızın kısmetinin açılacağına inanılır.²¹⁹
- Kız banyoda yere koyduğu aynanın üzerinde duş alır. Kız çıkmadan aileden biri aynayı banyodan çıkarır.²²⁰
- Kız uyuduktan sonra üzerine Cuma Suresi okunup üflenir.²²¹
- İnsanlar görüp beğensin diye kız düğünlere götürülür.²²²

2. Evlilik Öncesi Aşamalar

2.1. Kız Beğenme / Kız Görme

Görücü usulü evliliklerde, “Görücülük” yani “Kız Görme” âdeti evliliğin ilk aşamasıdır. Bunun için oğullarını evlendirmek isteyen aileler, öncelikle akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden kız aramaya çıkarlar.²²³ Beğendikleri yahut kendilerine tavsiye edilen bir kıza dünür olmadan önce, kızın namuslu, terbiyeli, becerikli ve evine bağlı olup olmadığını, ailesinin ise yine namuslu, ahlaklı ve soylu olup olmadığını araştırırlar. Yaptıkları bu araştırmalar sonrasında olumlu sonuç elde eden aile, kıza dünür gitmeye karar verir.

²¹⁶ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹⁷ Hidayet Bakır, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹⁸ Hidayet Bakır, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²¹⁹ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²⁰ Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

²²¹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²²² Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²²³ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 190.

Gölbashi ilçesinde bir diğer “kız görme “ biçimi ise evlenme çağı gelmiş erkeğin köyde görüp beğendiği bir kızını uzaktan seyredip durumu ailesine bildirmesi şeklinde olur. Buna göre evlenmeyi düşünen erkek:

Çeşme başında, misafirlige giderken, hayvan gübresi dökerken, bağa, tarlaya çalışmaya giderken uzaktan uzağa görüp beğendiği kız ile evlenmek istediğini ailesine bildirir.²²⁴

Damat adayının ailesi de kız ve kızın ailesi hakkında gerekli soruşturmaları yaptıktan sonra gönülleri razı olursa kızını istemeye karar verir. Bu tür kız bakma yöntemi her ne kadar öncelikle gencin isteği ve girişimi ile yapılıyor gibi görünse de ailesinin de kızdan memnun olması şartı, bu tür evliliklerin geleneksel bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

2.2. Elçi Gönderme ve Ağız Yoklama

Vekil, uzlaştırmacılık, arabuluculuk yapan kimse²²⁵ anlamına gelen elçi, dünür gitmeye karar veren erkek tarafının kız tarafı ile iletişim, anlaşma ve uzlaşma yapmak amacıyla komşularından yahut akrabalarından seçtikleri sözü dinlenir kişilere denir.²²⁶

Kız ve ailesi hakkında yaptıkları araştırmadan olumlu netice alan erkek tarafı oğulları da kızını beğenirse harekete geçer. Damat adayının annesi ve yakın akrabalarından birkaç kadın, belirledikleri elçi vasıtasıyla herhangi bir işi bahane edip kız evine oturmaya gider. Bir süre oturup çaylarını içtikten ve kızını gördükten sonra elçi durumu kızın annesine anlatır. Sonrasında, “*Biz sizden hısımlık umuyoruz gelelim mi?*” der ve halk arasında “akrabalık umma”, “ağız yoklama” denilen tabir ile kızın annesinin ağzını yoklarlar.²²⁷

²²⁴ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

²²⁵ D. Mehmet Doğan, **a.g.s.**, s. 274.

²²⁶ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²²⁷ Muhammed Yücel, **Çelik Köyü**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.

Ağız yoklama, kızın annesinin olaya yaklaşımını öğrenmek için sorulan sorudur. Bu sorunun ardından kızın şayet annesi olumlu bir tavır gösterirse, “...*Bakalım, akrabalarıynan, amcasıynan, gardaşlarıynan bi konuşak. Anlaşabilirsek, mutabık kalırsak bir şey derik...*”²²⁸ deyip durumu kıza ve babasına da açıp ona göre sonucu bildireceğini söyler.²²⁹ Böylelikle, kız tarafı düşünmek için erkek tarafından bir süre mühlet istemiş olur.

Geçen süre zarfında anne konuyu eşine ve kızına anlatır. İkisinden de olumlu bir yanıt çıksa da karar vermeden önce damat adayı ve ailesi hakkında muhakkak araştırma yapılır. Buna göre özellikle damat adayının içki, kumar vb. kötü alışkanlıklarının olup olmadığı öğrenilir. Bu araştırmadan sonra kızın babası durumu bütün akrabalarına sorar-danışır onların da fikirlerini alır. Eğer akrabalardan da müsaade alırsa kızını vermeye karar verir.

Akrabalara danışma âdetinin amacı günümüzde onların da rızalarını almak iken eskiden bunun farklı bir gerekçesi vardı. Buna göre, kızın babası bekâr oğlu olan bütün akrabalarına durumu anlatır ve şayet akrabalardan birisi kızına talip olacak olursa gelen görücülere kararlarının olumsuz olduğunu bildirirdi. Eğer akrabalardan kızı isteyen olmazsa buna göre gelen görücülere kızı vermeye karar verirdi.²³⁰

Neticede akrabaların da oluru alındıktan sonra kızın verilmesi kesinleşince kızın annesi elçi kadına, erkek tarafının gelmesinin uygun olduğu söyler ve gelebilmeleri için münasip olan zamanı belirtilir. Elçi, sevinçle oğlan evine gider ve ‘*müjdem i sterim*’ diyerek bir hediye ister. Oğlan tarafı da gönlünden ne koparsa elçiye verir.”²³¹ Böylece elçi olumlu cevabı erkek tarafına bildirmiş olur.

²²⁸ Sadi Nakiboğlu, **Adıyaman Yöresi ve Ağızları**, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Niğde, 2001, s. 245, 246.

²²⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 26.

²³⁰ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²³¹ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2.3. Dünürcü (Düğürcü) Gitme / Kız İsteme

Dünürcü gitmek en basit anlamı ile kız istemeye gitmek demektir. Gölbaşı ilçesinde de aynı anlamı karşılayan bu kelime “düğürcü” olarak ifade edilir.²³² Kızı görme ve ağız yoklamadan sonra her iki tarafın da olumlu yaklaşımı neticesinde erkek tarafından damat adayı hariç annesi, babası ve bazı yakın akrabaları gerekli hazırlıkları yapıp belirlenen tarihte kızı istemeye gider. Eskiden erkek evi kızı istemeye giderken, hediye olarak bir hengil (sital)* yoğurt veya süt götürürken²³³, günümüzde bunların yerini meşrubat ve tatlı türleri almıştır.

Yine eskiden adet olan bir geleneğe göre, kız istemeye gidilirken damat adayının büyük anne ve büyük babasının da dünürçülerin arasında bulunması şarttır. Ancak bu adet günümüzde bir yaptırım olmaktan çıkmıştır.²³⁴

Erkek tarafının hazırlıklarını tamamlamasından sonra kız isteme olayı şu şekilde devam eder:

- Dünürçüler kız evine geldiklerinde kapıda karşılanırlar ve kız evi tarafından evin başköşesine oturtulurlar. Hal hatır sorma ve sohbetten sonra gelin adayı misafirlere kahve ikram eder. Bu şekilde aile büyüklerinin gördüğü kız bir daha bu odaya girmez.²³⁵
- Kahveler içildikten sonra erkek tarafının bir büyüğü kızın babasına, “*Allah’ın emri, peygamberin kavli ile kızına talibim*” der. Bazı köylerde ise “*Allah’ın emriylen biz sizden bir akrabalık istiyok, ne diyunuz?*”²³⁶ şeklinde dile getirilir.
- Kızın babası da, “*Yakın çevrenizi falan zaman alıp gelin. Kararımız olumludur.*” diye cevap verir.²³⁷

²³² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 26.

* Büyük bakraç, su kovası.

²³³ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²³⁴ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²³⁵ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²³⁶ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s.246.

²³⁷ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

- Erkek tarafı olur cevabını aldıktan sonra yanlarında getirdikleri yüzüğü, gelin adayının parmağına takar.²³⁸ İlçede, emanet olarak takılan bu yüzüğe sağlamaştırma anlamında “berklik yüzüğü” denir.²³⁹
- Daha sonra gelin adayı erkek tarafının büyüklerinin ellerini öper.
- “*Hayırlı olsun.*”, “*Allah bozmasın, hayırlı etsin*” şeklindeki karşılıklı dua ve temennilerden sonra²⁴⁰, misafirlere menengiç, bastık, pestil, kuru üzüm ve meyve gibi ikramlarda bulunur.²⁴¹

2.4. Kömbe Yeme (Söz Kesme, Şirinlik, Şerbet)

“Söz kesme”, kız istendikten sonra dünürçülük yolu ile anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını akraba ve yakınlarına da duyurarak daha da sağlamaştırmaları ve pekiştirmeleri anlamına gelmektedir.²⁴² Ayrıca başlık ve hediyeler de söz kesiminde konuşulup söze bağlanır.²⁴³

Söz kesme günü, konuklar önünde kıza ve erkeğe takılan yüzükler ile yapılan bu anlaşmanın daha da sağlamaştırılması amaçlanır.

Gölbaşı ilçesinde söz kesme, eskiden “kömbe yeme” yahut “şirinlik kömbesi”²⁴⁴ olarak ifade edilirdi. Bunun sebebi de söz kesme de misafirlere “kınalı kömbe”²⁴⁵ ya da “şireli kömbe” adı verilen pekmezli hamurdan yapılmış tatlı veya “on iki katlı teşt kömbesi” ikram edilmesi âdetiydi.²⁴⁶

İlçede, ailelerin birlikte karar verdikleri bir gün, bunun için daha çok hafta sonları tercih edilmektedir, kömbe yeme için belirlenir. Söz kesme, Gölbaşı ilçesinde kızın resmî olarak istenmesi ve bu sevinci akraba ve yakınlarla paylaşma amacını

²³⁸ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²³⁹ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

²⁴⁰ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²⁴¹ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁴² Sedat Veyis Örneç, **a.g.e.**, s. 191.

²⁴³ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 58.

²⁴⁴ Bayram Polat, **Çelik Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁴⁵ Ferhat Türün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁴⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27.

taşımaktadır. Bunun için kız tarafı “*Tatlımız var.*”²⁴⁷, erkek tarafı da “..... zaman, bir hayırlı işimiz var, bizim evde toplanıp falanın kızını istemeye gideceğiz!”²⁴⁸ diye akraba ve yakınlarına haber iletirler.

Belirlenen gün geldiği zaman kız ve erkek tarafı akşam için gerekli hazırlıkları yapmaya koyulur. Kız evinin yakın akrabaları sabah erken bir vakitte kız evinde toplanıp temizlik ve yemek işlerine yardımcı olurlar. Eskiden bu hazırlıklar daha telaşlı ve zahmetli olurdu. Erkek tarafından kadınlar sabah erkenden uyanır, yanlarına aldıkları bir keçi, yağ, tuz, çay ve şeker ile kız evine giderlerdi. Kız evi de erkek evinin getirdikleri ile uzaktan gelecek konuklara ikram etmek için yemek olarak etli Balkar kömbesi pişirirdi.²⁴⁹

Kız evinde temizlik ve yemek işleri yapılırken damat ve gelin adayı ile birlikte yakın akrabaları ve kardeşleri hep birlikte alış verişe çıkarlar. Bu alış verişte kız tarafı damat adayına, erkek tarafı da gelin adayına birer tane alyans alır. Ayrıca gelin adayına bir takım elbise, ayakkabı, saat, küpe ve yüzük alınması da şarttır. Erkek tarafı alınan hediyeleri kız tarafına vermez, akşam söz kesmeye giderken kız evine vermek üzere kendi evlerine götürür.²⁵⁰

Söz kesme için yapılan hazırlıklardan bir diğeri de konuklara ikram edilecek tatlıların temin edilmesidir. Bunun için eskiden, erkek tarafı kız tarafına kınalı kömbe ya da şireli kömbe adı verilen pekmezli hamurdan yapılmış tatlı veya on iki katlı teşt kömbesini gönderir ve buna da “kömbeli gitme” adı verilirdi.²⁵¹ Ancak günümüzde kömbenin yerini baklava, lokum gibi tatlı türleri ile yoğurt, meyve gibi diğer gıdalar almıştır.²⁵² Söz kesmede konuklara ikram edilecekler arasında eskiden beri yerini koruyan şerbet ise kız evinde hazırlanır. Şerbet, karanfil, şeker, tarçın ve suyun

²⁴⁷ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²⁴⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27.

²⁴⁹ Esmâ Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁵⁰ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²⁵¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27.

²⁵² Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi; Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

kaynatılması ile yapılır. Renkli görünmesi için, içerisine şerbet boyası da katılır ve soğuk olarak misafirlere ikram edilir.²⁵³

Akşam olup da belirlenen vakit geldiğinde davet edilen konuklar kız evinde toplanmaya başlar. Erkek tarafının yakınları ise erkek evinde toplanır ve hep birlikte kız evine gidilir. Kız evine giden erkek tarafına “dügürcü” denilir.²⁵⁴ Düğürcüler kendileri için ayrılan yerlere, kadınlar ayrı erkekler ayrı yerlerde olmak suretiyle otururlar. Bu esnada gelin adayı, erkek tarafının getirdiği kıyafetleri arkadaşlarının yardımı ile giyer. Arkadaşlarının gelin adayının kıyafetlerini giydirmeleri ve kızı süslemeleri işi ilçede “kızı donatmak” diye tabir edilir.²⁵⁵

Eskiden, kızı donatmak için gelin adayına erkek tarafının getirdiği fistan giydirilir²⁵⁶, beline gümüş kuşak ve başına telli şal takılırdı.²⁵⁷

Konuklar oturup bir süre sohbet ettikten sonra erkek tarafının aracı olarak belirlediği bir aile büyüğü, köyün imamı veya muhtar²⁵⁸ konuyu açıp kızı resmî olarak ister. Buna göre kızın istenmesi şu şekilde gerçekleşir:

- Aracı kızın babasına, “Allah’ın emri, Peygamberin kavliyle kızınız’yı oğlumuz’ya istiyoruz” der.
- Kızın babası da, kendi ailesinden vekil tayin ettiği bir büyüğü göstererek, “Ben bilmem bu bilir” der.
- Bunun üzerine vekil, “Cemaat uygun görmüşse Allah hayırlı eylesin!” diyerek kız tarafının cevabını söylemiş olur.

Bu konuşmalardan sonra imam Kur’an-ı Kerim okur. Yapılan duaların ardından²⁵⁹ konuklara tatlı ve şerbet ikram edilir.

²⁵³ Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁵⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27.

²⁵⁵ Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁵⁶ Esmâ Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

²⁵⁷ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

²⁵⁸ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

²⁵⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27; Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

Eskiden söz kesildikten sonra yalnızca gelin adayına yüzük takılırdı. Damat ise yüzük takmazdı.²⁶⁰ Ancak günümüzde bu adet değişmiştir. Tatlılar yendikten sonra hem gelin hem de damat adayına yüzük takılmaktadır.²⁶¹

Erkek tarafının bir tepsi içerisinde, kurdeleye bağlanmış olarak getirdiği yüzükler²⁶², ”Allah mesut etsin, hayırlı eylesin ” diyerek²⁶³, damat adayının dedesi yahut o köyün muhtarı veya belediye başkanı tarafından takılır.²⁶⁴

Yüzüğü takan kişi erkek tarafından bahşiş almak için makasın kesmediğini söyler. Bahşiş alındıktan sonra kurdele kesilir.²⁶⁵ Kurdelenin kesilmesi ile söz kesilmiş olur. Bunun ardından berklik sağlama anlamında alınan diğer altın takılar da gelin adayına takılır.²⁶⁶

Takılar takıldıktan sonra gelin ve damat adayı büyüklerinin ellerinden öperler. Bundan sonra kadınlar kendi aralarında kasetçalar eşliğinde eğlenirler. Eskiden kasetçalar olmadığı yahut bulunmadığı zamanlarda bu eğlenceler, bendir niyetine çalınan leğen eşliğinde türküler söylenerek yapılırdı.²⁶⁷

Yine eskiden adet olan bir geleneğe göre kömme yemede bulunan damat adayının annesi, oturduğu minderin altına bir miktar para koyardı. “Döşek Altı” denilen bu para, herkes dağıldıktan sonra kız evi tarafından alınıp gelin adayının çeyizi için harcanırdı.²⁶⁸

Eğlence bittikten sonra konuklar dağılır ve kız evinde yalnızca erkek tarafı kalır. Şayet nişan yapılacak ise nişan tarihi belirlenir. Ancak Gölbaşı ilçesinde artık söz kesme ile nişan birlikte yapıldığı için nişan töreni yapan ailelerin sayısı azalmıştır.²⁶⁹

²⁶⁰ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²⁶¹ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

²⁶² Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁶³ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²⁶⁴ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁶⁵ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

²⁶⁶ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

²⁶⁷ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²⁶⁸ Bayram Polat, **Çelik Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁶⁹ Ferhat Türün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

2.5. Kalın

Hediye, bağış ve ödeme ile ilgili adetler kapsamında değerlendirilen “Başlık Parası”, damat adayının babasının, kızın babasına vermiş olduğu nakit para yahut eşyaya denir. Genel olarak değerlendirdiğimizde, başlık parasının alınmasının temelinde ekonomik sebeplerin yanı sıra saygınlık etmeni de yatmaktadır.²⁷⁰ Ancak Gölbaşı ilçesinde “Kalın” diye tabir edilen başlık parası, diğer yörelerden farklı olarak, gelin adayının babasının şahsi harcamaları için değil kızın çeyizlik eşyalarını temin edebilmek için alınır.²⁷¹

Kalın, çok eski bir Türk geleneği olup İslamiyet öncesi Türk toplulukları arasında da yaygın olarak uygulanan adetlerden biriydi. Eski Türklerde kalın, kız ailesine verilen bir aile malı olup kalını verilen gelin ailenin eşit üyesi sayılırdı. Babanın sağ iken oğullarını evlendirebilmesi için verdiği bu pay, at, deve, altın ve para cinsinden olurdu.

G.J. Ramstedt'e göre, “kalın” kelimesine ilk kez Sucı Kitabesi'nde rastlanmıştır. Bundan sonra 5. ve 6. yüzyılda Uygurların kalın miktarını nasıl ödedikleri Çin kaynaklarında anlatılmaktadır. İbn Fazlan da Oğuzlar'da kalın geleneğinin varlığından söz etmektedir. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lugat-it Türk adlı eserinde ve Dede Korkut Kitabında da kalın geleneği anlatılmıştır.²⁷²

Gölbaşı ilçesinde kalın ve kalın miktarı kömbe yemeden sonra konukların dağılmasının ardından, kız evinde konuşulurdu.²⁷³ Yaptığımız araştırmalarda bazı köylerde kalının nişandan hemen sonra²⁷⁴ veya düğünden yaklaşık bir ay önce²⁷⁵ konuşulduğu ve tahsis edildiği belirtilmektedir. Buna göre, kızın babası, erkek tarafından belirli bir miktar para yahut para yerine tarla, arsa nev'inden taleplerde

²⁷⁰ Sedat Veyis Örnek, a.g.e., s.201.

²⁷¹ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

²⁷² Mahmut Tezcan, **Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği (Kültürel Antropolojik Yaklaşım)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 14.

²⁷³ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁷⁴ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

²⁷⁵ Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

bulunurdu.²⁷⁶ Şayet istenilen kalın miktarı, erkek tarafının ödeyemeyeceği kadar yüksek olursa, damat adayının babası, araya köyün ileri gelenlerini koyarak pazarlık yapar ve miktarı düşürmeye çalışırdı.²⁷⁷ Kalından başka bazı köylerde kızın annesine “süt parası” da verilirdi.²⁷⁸

Günümüzde kalın alma âdeti ilçede tamamen unutulmuş durumdadır. Ancak bunun yerine geline belirli bir miktar altın takılması şart koşulur. Söz kesildikten sonra kız ve erkek tarafı gelin adayına ne kadar altın takılacağı hususunda bir anlaşmaya varır. Kız tarafının böyle bir talepte bulunmasından maksat hem dini inanışlar gereği “mehir” olarak ifade edilen nikâh akdinin yerine getirilmiş olmasını sağlamak hem de gelin olacak kızlarını memnun etmeye çalışmaktır.²⁷⁹

Bu konu ile ilgili olarak, Akçaya köyünden Mehmet Göksu'nun (Yaş: 83) anlattıkları şu şekildedir:

“,Bundan kırk sene evvel ğalın ismiyle başlığ alırdık... Amma şindi bu yirmi sene içerisinde bu başlığ meselesi başğa şeye döküldi. Mesela başlığ alınmıyo, mesraf aynı oluyo. Gız sahibi diyo ki, şindi, şu anda ben gızımı, senin oğlına, sana veriyom. Ben diyorum ki, gomşularınızda zenginler beş bilezik on altın yaptı. Ben sana insaniyet ederim. Dört bilezig yaptırırım. Fegat bunu, parayı senden almıyorum. Bu benim gızımın istediği böyle diyorum. Gızımı memnun etmek için, bunu yapacahsınız diyorum. Yapmaya mecbur oluyorsunuz. Eğer yapmazsanğız buna ben yoh cevabı veriyom. Yapamam dediğin vakit. Ha işin asıl bir içi var bir dışı var. Eğer hagigate, insani yoldan hareket eden bir ğişiysem ben, senin veyagutda oğluyun başda ne iş yapar, sana' tı var mıdır? Ne işle işdigal eder? hangi ahlakda, ağnadın mı? Benim istediğim işkicide olsun fişgıcıda olsun diyor isen, heş bişi aramadan ver. Amma lakin, sen fugaralğını ortıya goydun. Bende senin dini yönden, ben gendi ahlakımı söylüyom. Dini yönden insanlığını gördüğüm vakit da heş bi şey almadan verdiğimizde olır. O da var, o da var. Ha bunun ikiside var bizde. Hatta bizzat gendimde. Ben altı tane gız gelin etdim. Altısından da altı gurusı almadım. Amma, aradım, aradım sevdiğim ahlakıma metenasib bir ğişiyeye rastladığım vakit da tevekkeli taallah dedim verdim. Bizim köyün ahlakı böyle. Hala da böyle...”²⁸⁰

²⁷⁶ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

²⁷⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 27.

²⁷⁸ Bayram Polat, **Çelik Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁷⁹ Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁸⁰ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 238- 239.

Bunlardan başka, eskiden erkek tarafı kızın akrabalarının gönlünü almak için kömbe yemeden yahut nişandan sonra düğüne yakın bir zamanda amca yolu, dayı yolu, teyze yolu, kardeş yolu gibi hediyeler verirdi. Fakat bu adet günümüzde tamamen unutulmuş durumdadır.²⁸¹

Yine günümüzde kalının yerine adet olmuş bir gelenek ise “liste verme”dir. Kız evi düğünden önce alınması gereken eşyaları bir kâğıda yazıp erkek evine verir. Verilen listede yer alan eşyaların erke evi tarafından alınması şarttır.²⁸²

2.6. Nişan

Eğer aileler nişan yapmaya karar vermişlerse, söz kesildikten kısa bir süre sonra yapılır. Nişan, söz kesmeye göre daha kapsamlı bir törendir. Buna göre, yakın akrabalardan başka, eş-dost ve komşuların davet edildiği nişan günü için kız ve erkek evi gerekli hazırlıkları yapar.

Belirlenen saat geldiğinde erkek tarafı ve davetlileri toplanıp kız evine gelirler.²⁸³ Eskiden kömbe yemede olduğu gibi nişan töreninde de damat adayı bulunmazdı.²⁸⁴ Ancak günümüzde hem söz kesmede hem de nişanda damat adayı hazır bulunur. Burada yapılan davullu zurnalı eğlence sonunda gelin adayına takılar takılıp hediyeler verilir.²⁸⁵

Eskiden, takı takma töreninde altınlar kızı takılırken, para, havlu, etek, eşarp, şalvarlık vb. hediyeler erkek evinden bir kadının, misafirlerin önüne uzattığı siniye konulur ve bu hediyeler kızın olurdu.²⁸⁶

²⁸¹ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

²⁸² Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

²⁸³ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²⁸⁴ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

²⁸⁵ Bayram Polat, **Çelik Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

²⁸⁶ Esma Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Takı töreninin ardından, konuklara ikramda bulunulur. Kadınların ve erkeklerin ayrı yerlerde yaptıkları eğlence ve oyunlar bir süre daha devam ettikten sonra davetliler evlerine dağılır.

2.7. Nişanlılık Dönemi

Nişanlılık dönemi, söz kesilmesinden itibaren düğüne kadar olan süreci kapsar. Nişanlılık süresinin ne kadar olacağı konusunda kesin bir kural yoktur. Ancak Gölbaşı ilçesinde bu süre ortalama altı ay ile bir yıl arasında değişmektedir.²⁸⁷ Buna rağmen askerlik, okul, gurbetten dönüş, hastalık, ölüm gibi sebeplerin yanı sıra ekonomik nedenler de nişanlılık süresini etkileyebilmektedir.²⁸⁸

Bu bölümde, Gölbaşı ilçesinde nişanlılık sürecinde, kız ve erkek tarafının ilişkileri ile bu dönemle ilgili gelenek ve görenekler üzerinde duracağız.

2.7.1. Yol Açma

Nişandan sonra erkek evi belirli aralıklarla, gelin adayı için aldıkları çeşitli hediyelerle birlikte kız evini ziyarete gider. Fakat damat adayı bu ziyaretlerde bulunmaz. Yörede, damat adayının nişanlısının evine tek başına ve sık sık gitmesi ayıp karşılanır ve kınanır. Bu yüzden damat adayı ancak yakın bir arkadaşı yahut amcasının oğlu ile birlikte nişanlısını görmeye gidebilir. Halk arasında “Yol Açma” adı verilen bu ziyarete giderken hediye olarak, altın bilezik, yüzük gibi takılar götürülmesi âdettir.²⁸⁹

2.7.2. Bayramcalık Görmesi

Nişanlılık dönemi uzun sürer ve bu geçen süre içerisinde Ramazan ve Kurban bayramlarından biri yaşanır, erkek evinin kız evine bayram ziyareti yapması ve bu ziyaretlerde gelin adayına hediyeler götürmesi âdettir.

²⁸⁷ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁸⁸ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 59.

²⁸⁹ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Gölbaşı ilçesinde de bayram ziyareti, nişanlılık dönemi içerisinde yapılan diğer ziyaretlere göre biraz daha farklılık arz eder ve bu ziyarete “bayramcalık görmesi” adı verilir. Bayram ziyaretleri, özellikle diğer zamanlarda nişanlısını göremeyen damat adayı için ayrı bir öneme sahiptir. İlçede bayramcalık görmesi şu şekilde gerçekleşir:

- Bayramın ikinci yahut üçüncü günü, erkek evi ile yakın akrabaları öğle vakti kız evine giderler.²⁹⁰
- Erkek evinin hediye olarak gelin adayına, kıyafet ve altın takı²⁹¹, annesine elbise, babasına da bir gömlek alması şarttır.²⁹²
- Diğer akraba ve yakınlar da bu ziyarette gelin adayına hediye getirebilir. Eskiden bayramcalık görmesinde, akrabaların gelin adayına kolonya, kına, elbiselik, çamaşır, yatak, yorgan, battaniye ve zücaciye türü hediyeler götürmesi adettendi. Bu hediyeler kız evinin odalardan bir tanesine açtığı savanın içerisine bırakılırdı.²⁹³
- Erkek tarafı kız evi bayramlaştıktan sonra, gelin adayına aldıkları kıyafetleri giydirip takıları takar ve hediyelerini verir.
- Hediyeler verildikten sonra kız evi misafirlere yemek ikram eder.²⁹⁴
- Yapılan ikramlardan sonra kız evi de erkek tarafına bayram hediyesi olarak, içinde damat adayı için gömlek, çorap, atlet²⁹⁵, kayınbaba için işlik, kayınvalide için fistan bulunan bir bohçayı takdim eder.²⁹⁶

2.7.3. Destelik

Gölbaşı ilçesinde, nişan ile düğün arasında geçen sürede, kız evi ile erkek evi tarla ve bağ-bahçe işlerinde birbirlerine yardımcı olurlar. Bu yardımlaşmalardan en önemlisi “destelik”tir. Eskiden uygulanan bu âdete göre, erkek evi bir keçi ve bazı diğer hediyelerle kız evinin ekin işine yardıma gider. Ekin kaldırıldıktan sonra getirdikleri

²⁹⁰ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁹¹ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²⁹² Tahsin Avcı, **Balkar Kasabası**, 1960 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Memuru.

²⁹³ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁹⁴ Tahsin Avcı, **Balkar Kasabası**, 1960 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Memuru.

²⁹⁵ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

²⁹⁶ Esma Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

keçi, orada kesilir ve hep birlikte yenir. Damat adayının nişandan düğüne kadar olan sürede nişanlısı ile en uzun süre birlikte olduğu zaman, destelik zamanıdır.²⁹⁷

3. Düğün Öncesi Hazırlıklar

Gölbaşı ilçesinde nişanlılık süresinin ortalama altı ay ile bir yıl arasında değiştiğinden söz etmiştik. Nişanlılık süresinin sonuna doğru, erkek evi düğün tarihinin kesinleşmesi için kız evini ziyarete gider ve iki tarafın ortak kararı ile düğün tarihi belirlenir. Eskiden düğünler sonbaharda hasat kaldırıldıktan sonra yapılırdı.²⁹⁸ Ancak günümüzde düğün için daha çok yaz ayları tercih edilmektedir.

Düğün tarihinin belirlenmesinden sonra, her iki taraf da düğün hazırlıklarına başlar. Düğün hazırlıklarından en önemlisi evlenecek çiftlerin ev eşyalarının hazırlanmasıdır. Bunun için kız tarafı talep ettiği eşyaları bir liste halinde erkek evine sunar.²⁹⁹ Eşya alımında kız evi, mutfak eşyaları ile birlikte yatak, yorgan, yastık ve el işi çeyizleri hazır ederken³⁰⁰, erkek tarafı da daha çok beyaz eşya ve mobilya gibi büyük eşyaları alır.³⁰¹ Bu eşyaların alımında yakın akrabalar da evlenecek gençlere yardım etmeye gayret eder.³⁰²

3.1. Sağdıçın Belirlenmesi

Sağdıç düğün esnasında damada kılavuzluk eden kimseye denir. Damadın dostu olan sağdıç, sosyal bir müessese olarak tanımlanmasının yanı sıra sorumlulukları bakımından değerlendirildiğinde erkek evinin akrabası da sayılır.³⁰³

Gölbaşı ilçesinde, damada kılavuzluk etmenin yanı sıra düğünün bütün organizasyonundan sorumlu olan sağdıca büyük önem verilir.³⁰⁴ Sağdıç olacak

²⁹⁷ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

²⁹⁸ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

²⁹⁹ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

³⁰⁰ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁰¹ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁰² Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁰³ Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.271.

kişinin belirlenmesi ve sağdıçlık teklifi bir dizi süreç içerisinde gerçekleşir. Buna göre, damat tarafı, aile tarafından sevilen ve güvenilir kimseyi sağdıç olarak belirler. Sağdıç adayının evli olması şarttır. Sağdıç adayı belirlendikten sonra erkek tarafı o kişiye bu teklifi iletirler. Sağdıç adayına hediye olarak gömlek, havlu ve çorap; hanımına da elbiselik alıp sağdıç adayının evine gider. Düğünden en az bir hafta önce yapılan bu ziyaretle sağdıçın sorumluluğu da başlamış olur.³⁰⁵ Bundan sonra artık damat evinin bir nevî akrabası konumunda olan sağdıçın³⁰⁶ düğün ile ilgili görevleri şunlardır:

- Sağdıç çalgıcının masraflarını ödeyebilir.
- Maddi durumuna göre misafirlere yapılacak ikramların masraflarını ödeyebilir.
- Düğünün organizasyonundan ve muhtemel aksaklıkların önlenmesinden sağdıç sorumludur.³⁰⁷
- Düğün günü damadın berbere götürülmesinden sağdıç gelinin kuaföre götürülmesinden de sağdıçın hanımı sorumludur.³⁰⁸

Bunlardan başka düğün sürecinde sağdıçın daha başka görevleri de vardır. İlçede, sağdıçın kim olduğunun anlaşılması için sağdıçın koluna yeşil kurdele takılır.³⁰⁹

3.2. Okuntu Dağıtma

Düğün hazırlıkları aşamasında yapılanlardan biri de akraba ve yakınların düğüne davet edilmesidir. Her ne kadar akraba ve yakınlar düğünün yapılacağından haberdar olsa da düğüne davet edilmeleri ve düğün tarihinden haberdar olmaları adettendir. Erkek evinin yakın akrabalarını düğüne davet etmesi eskiden “okuntu” adı verilen çorap, havlu, gömlek, yazma, lif, şalvarlık ve eteklik gibi hediyelerle olurdu.³¹⁰

³⁰⁴ Cuma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1932 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁰⁵ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁰⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 28.

³⁰⁷ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁰⁸ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

³⁰⁹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³¹⁰ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

Okuntu dağıtan kişiye okuntuyu alanların bahşiş vermesi âdet olduğu için³¹¹ okuntu dağıtma görevi yoksul kimselere verilirdi.³¹²

Günümüzde akrabalık bağlarının çok sıkı olduğu kırsal kesimlerde yer yer gözlenen okuntu dağıtma³¹³ âdetinin ilçe genelinde uygulaması görülmemektedir.³¹⁴ Bunun yerine düğünden bir hafta önce dağıtılan ve davetiye denilen renkli kart postallar ile akraba ve komşular düğüne davet edilmiş olur.³¹⁵

3.3. Çeyiz Görme /İp Görme

Düğün sürecinde gelin ve damada akrabalarının yardım etmesine olanak sağlayacak adetlerden biri de “çeyiz görme”dir. Çeyiz görme, düğünden yaklaşık bir hafta önce gerçekleşir³¹⁶ Buna göre, gelin adayının küçüklüğünden beri yapmaya başladığı ve ayrıca yakın akrabalarının da yardımları ile tamamladığı çeyizi³¹⁷, hazır edilip evlerinin odalarından birine serilir. Akraba ve komşu kadınlar, daha çok mutfak eşyası türünden hediyelerle, gelinin çeyizine katkıda bulunmak ve eşyaları görmek amacıyla çeyize bakmaya gelirler. İlçede bu âdete “çeyiz görme” adı verilir.³¹⁸

3.4.Çeyiz (Yazma) Düzme

Çeyiz görme bittikten sonra, kız tarafı çeyizi taşınabilecek şekilde hazırlar ve düğünden en az üç gün önce³¹⁹ erkek tarafı gelin adayının eşyalarını almaya gelir. Buna göre, gelin kayınvalidesinin evinde oturacaksa eşyalar kayınvalidesinin evine, ayrı bir ev tutulmuşsa o eve götürülüp yerleştirilir. Bu âdete ilçede “çeyiz serme”³²⁰ ya da “çeyiz yazma” denir.³²¹

³¹¹ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³¹² Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³¹³ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³¹⁴ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³¹⁵ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

³¹⁶ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³¹⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 28.

³¹⁸ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³¹⁹ Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³²⁰ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³²¹ Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Çeyiz sermek için kız evinden gelin adayı, gelin adayının arkadaşları, yengeleri, amca ve dayı kızları ile erkek tarafından sağdıçın hanımı, damat adayının kız kardeşleri ve ablaları ile yengeleri hazır olur. Eşyalar arabaya yüklendikten sonra gelinin oturacağı eve götürülür ve kızın çeyizi ile erkek evinin almış olduğu eşyalar hep birlikte yerleştirilir.³²²

4. Kına Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Kına Gecesi

Bilindiği gibi kına, çok eski zamanlardan beri kullanılan bir bitkidir. Latince *Lawsonia inermis* anlamına gelen ve *Lythraceae*, yani kınagiller familyasından çalimsı bir bitkinin yapraklarının öğütülmesi ile elde edilen kına, Kuzeydoğu Afrika kökenli bir bitki olup Kuzey Afrika, Hindistan ve Sri Lanka da yaygın bir biçimde yetiştirilmektedir.³²³

Toplumumuzda dinsel bir hüviyet kazanmış olan kına için bazı yörelerde, cennet bitkilerinden olduğu inancı yaygındır. Kınanın insanların duygularını yansıtan en önemli sembollerden biri olduğunu, kına ile ilgili söylenmiş deyimlerin varlığında da anlamaktayız. Kişisel kullanımdan başka insan hayatının önemli geçiş dönemlerinde de yerini alan kınanın Türk gelenek ve göreneklerindeki yeri dikkat çekicidir.

Gölbaşı ilçesinde, düğün, sünnet, asker uğurlama ve cenaze gibi önemli törenlerde farklı anlamlar yüklenilerek kullanılan kınanın düğünlerdeki kullanılış amacı da insanların sevinçlerini sembolik olarak ifade etme gereği duymalarıdır. Bunun için düğünden bir gün önce kız evinde “kına gecesi” yapılır. Bu bölümde, Gölbaşı’nda kına gecesi ile ilgili eskiden uygulanmış ve günümüzde halen uygulanmakta olan yaygın âdetlere değineceğiz.

4.1. Sini Çıkarma

Daha çok eskiden uygulanan bu âdete göre, düğünden iki gün önce erkek evi beyaz ve kırmızı şallarla süslenmiş bir sini hazırlar. Hazırlanan sininin içerisinde gelin

³²² Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³²³ **Ana Britannica**, “Kına” Maddesi, Ana Yayıncılık, C. XIII, İstanbul, 1992, s.253.

adayının kına gecesinde giyeceği kıyafetleri ile ceviz, üzüm ve fıstık da konulur. Erkek tarafından seçilen birkaç kişi ve görümler³²⁴, davul zurna eşliğinde oynaya oynaya bu siniyi kız evine götürürler ve yine oynaya oyna erkek evine dönerler. “Sini çıkarma” denilen bu âdete göre, bazı köylerde kıyafetler sini içerisinde değil kalbur içerisinde götürülmektedir.³²⁵

4.2.Kına Gecesi

Gölbaşı ilçesinde düğünler, daha çok cumartesi ve pazar günleri yapılır. Bu yüzden düğünün başlangıcı olan³²⁶ kına gecesi de cumartesi akşamları düzenlenmektedir.³²⁷ Eskiden düğünler çarşamba günü başlayıp pazar günü son bulurdu.³²⁸ Hatta bazı köylerde düğünlerin bir hafta sürdüğü de olurdu.³²⁹ Buna rağmen gelin pazar günü getirildiği için kına gecesi yine cumartesi günü kutlanırdı.³³⁰ Bu sebeple kına gecesinin cumartesi günü yapılma geleneği geçmişten bu yana değişmemiştir. Ancak eskiden kına gecesinden bir gün önce erkek evinin gelinin başına kına yakma âdeti³³¹, kına gecesi için yapılan hazırlıkların cuma gününden başladığının bir göstergesidir.

Kına gecesi için cumartesi sabahı erkenden, hazırlıklar yapılmaya başlanır. Hem kız hem de erkek evi uzaktan gelecek akrabalara ikram edilmek üzere yemekler hazırlarken diğer taraftan da erkek tarafı akşam yakılacak kına ve beraberindeki malzemeleri hazır eder.³³² Bu malzemeler ile birlikte düğünden önce yapılan alış-verişte alınan gelinin giyeceği kına gecesi kıyafeti, erkek evinden birkaç kadın aracılığı ile kız evine götürülür. İlçede bu eşyaları götürme işini eskiden damadın halası yapar ve gelinin kıyafetlerini giymesine de o yardımcı olurdu.³³³ Gutmu tuman, zubun, basmalı tuman ve porşu gibi giysiler kına gecesinde gelinin giydiği

³²⁴ Cuma Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³²⁵ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³²⁶ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

³²⁷ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³²⁸ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³²⁹ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

³³⁰ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³³¹ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³³² Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³³³ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

kıyafetlendendi. Ayrıca gelinin başına kasnak takılır, kasnağında üzerine horoz ve erkek hindiden alınan tüylerden yapılmış tozak yerleştirilirdi. Tüylerin arasına da kırmızı, yeşil ve beyaz renkte telli şallar geçirilir, bu kasnağın üzerine de kırmızı şal örtülürdü. Damat ise kına gecesinde, mintan, şalvar ve şapka giyer; beline ip kuşak bağlanır ve boynuna da boyun bağı atılırdı.³³⁴ Fakat bu kıyafetlerin yerini günümüzde, gelin için hazır olarak dikilmiş kırmızı rengin hâkim olduğu elbiseler almıştır.³³⁵ Damat ise hem kına gecesinde hem de düğünde damat takımı giymektedir.³³⁶

Erkek ve kız tarafından kına yakmaya giden kadınlara eskiden “görüm”³³⁷ veya “görüm koyulma” denilirdi.³³⁸ Bunun yerine günümüzde “kınacı” kelimesi kullanılmaktadır.³³⁹ Kınacılar, belirlenen saat geldiğinde zılgıt çalarak kız evine gider ve burada kendileri için ayrılan yerlere otururlar.³⁴⁰ İlçede eskiden damat da dâhil erkekler kına gecesine gitmezlerdi³⁴¹ Fakat günümüzde bu adet değişmiştir.³⁴² Kına gecesinde erkekler ve kadınlar ayrı ayrı yerlerde otururlar³⁴³ ve misafirlerin gelmesi ile birlikte orkestra yahut davul zurna eşliğinde eğlence başlar.

Önceden orkestranın yerine kadınlar “sini” veya “tepsi” çalarak eğlenirlerdi.³⁴⁴ Bu eğlencelerde kadınların söyledikleri türkülerden bazılarının sözleri şu şekildedir:

Pınarın başından ufak taş gelir
Sen ağlama Emo gözünden yaş gelir.

Gidenin içi güzel
Ardında saçı güzel
Saçı başını yesin

³³⁴ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³³⁵ Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³³⁶ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

³³⁷ Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³³⁸ Mesliha Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³³⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 28.

³⁴⁰ Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁴¹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 28.

³⁴² Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

³⁴³ Mehmet Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁴⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 28.

Yolda yürüyüşü güzel

Mektebin bacaları

Uy amman amman

Ders verir hocaları

Uy amman can kurban³⁴⁵

Bunun sonrasında kına gecesinde yaşanalar ve kına gecesi ile ilgili örf ve adetler şu şekildedir:

- Bütün bu eğlenceler devam ederken damat ile yüzünde kırmızı şal örtülü halde olan gelin kendileri için hazırlanan masada otururlar ve eğlenceyi seyrederler.
- Gelin ve damat orada bulunanların isteği ile oyunlara ve halaylara katılabilir.
- Eğlence devam ederken düğün sahipleri nazar değmesin diye üzerlik yakıp düğün eşrafının arasında tüttürürler.³⁴⁶
- Erkek tarafının yoğurup mumlarla süslediği kına bir tepsi içerisinde getirilir.
- Kadınlar, gelin ve damadın etrafında halka yaparak kına türküleri eşliğinde dönmeye başlarlar.
- Kına türküleri söylenirken türkülerin gelinin ailesinden ayrılacağı düşüncesine işaret etmesinden dolayı, kız evini büyük bir hüznün kaplar ve gelin ile gelinin yakınları ağlamaya başlar.³⁴⁷

Gölbaşı ilçesinde söylenen kına türkülerinden bazılarının sözleri şu şekildedir:

Kınayı getir aney

Parmağın batır aney

Bu gece misafirem

Koynunda yatır aney

Kız anası kız anası

Hani bunun öz anası

³⁴⁵ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁴⁶ Mustafa Benzer, **Kösüklü Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³⁴⁷ Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

Çağırın gelsin

Öz anası

Baba kızın çok muyudu

Bir kız sana yük müyüdü

Kör olası emmilerim

Hiç oğlunuz yok muyudu

Tarlaya bostan ekerler

Sinecini tek çekerler

Gurbete giden kızların

Gözüne sürme çekerler³⁴⁸

- Türkülerin ardından damadın akrabalarından bir kadın yahut sağdıcin hanımı,

“Gelin kınanız kutlu olsun

Ayağın güdümlü olsun

Başın devletli olsun”³⁴⁹

diyerek gelinin eline kına yakar. Bazı köylerde ise kına, gelin kocası ile iyi geçinsin diye kocası ile çok iyi geçindiği bilinen bir kadına yakıtılır.³⁵⁰

- Kına yakılırken gelin avucunu açmak istemez. Birçok yöremizde adet olan bu geleneğe göre, kınayı yakan kişi gelinin avucuna altın koyar. Böylelikle gelin avucunu açar.
- Gelinin önce sağ sonra da sol eline ve ayak parmaklarına kına yakılır.³⁵¹ Bir parmak da ensesine kına yakılır³⁵² ki bu “vebali boynuna” anlamına gelmektedir.³⁵³

³⁴⁸ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

³⁴⁹ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵⁰ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

³⁵¹ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵² Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵³ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 30.

- Kına yakılırken orada bulunan kadınlar geline övgülü sözler söylerler. İlçede buna “gelin övme” denilmektedir.³⁵⁴ Daha çok eskiden uygulanan bu âdet³⁵⁵, mutlu bir evlilik süren kadınlar tarafından söylenen ve içerisinde güzel temennileri barındıran söz dizelerinden oluşur.³⁵⁶
- Bunun ardından aynı kişi damadın sağ eline ve serçe parmağına kına yakar.³⁵⁷
- Gelin ve damada kına yakıldıktan sonra kadınlar söyledikleri türküler eşliğinde gelin ve damadın etrafında birkaç kez daha dönerler. Kadınların bu esnada söyledikleri türkülerden bazılarının sözleri şöyledir:

Sizin atlar bizim atlar
Yüce hendeklerden atlar
Aha çekip gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar.

Elinizden elinizden
Kurtulaydım dilinizden
Yeşilbaşlı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden³⁵⁸

Türkülerin ardından konuklar yerlerine geçer ve gündüzden paketlenip hazır edilen kınalar orada bulunanlara dağıtılır. Misafirler bir süre daha eğlendikten sonra, en son erkek evi olmak üzere kız evinden ayrılırlar.

Gölbaşı’nda, erkeklerin eskiden kına gecesine gelmediklerinden söz etmiştik. Buna göre, damat evinin erkekleri de kına gecesi için kız evine gelmez, kendi evlerinde eğlenirlerdi. Kız evinde geline kına yakıldıktan sonra tepsideki kınadan damat evine de gönderilirdi.³⁵⁹ İlçedeki köylerde, damada gönderilen kınanın içerisine yüzük konulduğu da olurdu. Kınayı götürmekle görevli kişi, damada kınayı verdikten sonra

³⁵⁴ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁵⁵ Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

³⁵⁶ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s. 194.

³⁵⁷ Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁵⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 29-30.

³⁵⁹ Sultan Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

damadın o kişiye bahşiş vermesi adettendi.³⁶⁰Kına erkek evine geldikten sonra damadın yakın bir arkadaşı³⁶¹ yahut sağdıç³⁶², davul zurna eşliğinde damadın kinasını yakardı.³⁶³

Bu şekilde yapılan kına geceleri -erkek evinde damat ve arkadaşları tarafından- kız evine nispetle daha eğlenceli geçirdi. Erkek evinin bahçesinde bir ateş yakan gençler, bu ateşin etrafında halay çeker ve üzerinden atlayarak eğlenirlerdi. “Sinsini” (Simsimi) denilen bu oyundan³⁶⁴ başka, “tura” denilen bir başka oyun daha oynanırdı ki³⁶⁵ oldukça hareketli geçen bu oyun on kişi ile oynanır. Buna göre, bu on kişi iki gruba ayrılır. Birinci gruptan bir kişi eline aldığı kamçı ile diğer gruptan bir kişiyi kovalamaya başlar. Kaçan kişi yakalanırsa yakalayan oyuncu onu kamçı ile gücü yettiği kadar döver. Dayak yiyen kişinin grubundan bir başka oyuncu, kamçıyı ele geçirmek için diğerinin peşinden koşar. Şayet yakalarsa ve kamçıyı ele geçirirse o da kamçıyı elinden aldığı kişiyi gücü yettiğinde döver. Ve oyun bu şekilde sürüp gider. Kına gecesinde erkek evinde yapılan bir başka eğlencelerden diğeri ise damadın arkadaşlarının kendi aralarında güreşmeleridir.³⁶⁶ Yaşlı insanların zihinlerinde hatıra olarak saklı duran bu oyunlar, günümüzde kına gecelerinin kız evinde kutlanıyor olmasından dolayı unutulmaya yüz tutmuştur. Bu sebeple ilçedeki bu geleneklerin bir kısmı gençlerin çoğu tarafından bilinmemektedir.

³⁶⁰ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

³⁶¹ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁶² Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁶³ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁶⁴ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁶⁵ Mehmet Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁶⁶ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 264-265.

Fotoğraf 65: Gelinin Avucuna Kına Yakılırken

Fotoğraf 66:Kına Tepsileri

Fotoğraf 67: Gelinin Ensesine Kına Yakma Âdeti

Fotoğraf 68: Kına Yakılırken Gelinin Avucuna Altın Koyma Âdeti

Fotoğraf 69: Damada Kına Yakılırken

5. Düğün

Gölbaşı ilçesinde düğünler, çalgılı yahut davullu zurnalı olabileceği gibi mevlitli de yapılabilmektedir. Ailelerin ekonomik durumlarına ve yerleşim yerinin ilçe merkezine uzaklığına göre düğünlerin evlerin yakınlarındaki boş bir arazide³⁶⁷ yahut düğün salonlarında yapıldığı görülmektedir. Düğün için daha çok yaz mevsiminin seçildiği ilçede, pazar günü ikindiden sonra saat beş gibi düğün başlar ve gece yirmi dörde kadar devam eder.³⁶⁸

Erkek evi için gelinin getirileceği gün için düğün günü sayılır. Eskiden daha hummalı olan düğünler bu sebeple pazar sabahı erkek evinin önünde davul zurna çalınması ile başlardı.³⁶⁹

Düğünün başladığı anlamında, erkek evinin damına bir hafta önceden bir bayrak asılır³⁷⁰, bu bayrağın üzerine de elma³⁷¹, nar gibi meyvelerden biri takılırdı. Bazı

³⁶⁷ Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁶⁸ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁶⁹ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁷⁰ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

köylerde düğünden sonra bayrağın üzerindeki meyvenin silahla vurulmaya çalışılması da adettendi.³⁷²

Günümüzde bayrak asma âdeti ilçede hemen hemen unutulmuş durumda olup birçok köyde bu adet uygulanmamaktadır.³⁷³ Fakat yer yer uygulanan köylerde mevcuttur.

Pazar sabahı, sağdıç yanına aldığı davulcu ve zurnacı ile birlikte öncelikle erkek evinin akrabalarından başlamak üzere, davul ve zurnayı çaldırarak bütün köyü dolaşır ve son olarak düğünün yapılacağı yere gelirdi.³⁷⁴

Bu esnada damat, arkadaşları ile birlikte evlerinin bahçesinde köyün berberinin gelmesini beklerdi. Berber damadı tıraş ettikten sonra arkadaşları davul zurna eşliğinde damadın kıyafetlerini giydirirler ve ardından konukların yanına gidip halay çekmeye başlarlardı.³⁷⁵

Bütün bunlar olurken akraba ve komşular yavaş yavaş düğün alanına toplanmaya başlardı İlçedeki bazı köylerde düğüne dışarıdan gelenler, düğün alanına yaklaştıklarında geldiklerini belli etmek amacıyla havaya silah sıkarlardı.³⁷⁶

Erkek evinde bunlar yaşanırken kız evinde de geline arkadaşlarının yardımı ile beyaz fistan giydirilip başına bakır yahut gümüş tepelik, bunu üzerine de yeşil, kırmızı ve sarı renkte herdem ile horoz tüyünden ve çiçeklerden yapılan tozak takılırdı. Ayrıca gelinin başına beş veya yedi tane altın bağlandığı da olurdu.³⁷⁷

Günümüzde gelinin hazırlanması ve gelinliğinin giydirilmesi işi daha çok kuaförde yapılmaktadır. Erkek tarafından sağdıçın hanımı veya damadın yakınlarından kadınlar ve genç kızların eşliğinde evinden alınan gelin, yanında kız kardeşleri ve

³⁷¹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

³⁷² Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

³⁷³ Ferhat Tütün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁷⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 31.

³⁷⁵ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁷⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 31.

³⁷⁷ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı; Fatma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1928 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı; Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

kuzenleri olmak suretiyle kuaföre götürülüp orada süslenir. Sabah yahut öğleyin kuaföre götürülen gelin, hazır edildikten sonra baba evine götürülür.³⁷⁸

5.1. Gelin Alma

İlçede gelin almaya gidişten, gelininin alınışına ve getirilişine kadar geçen süreçle ilgili uygulanan birçok âdet vardır. Bu başlık altında Gölbaşı'nda gelin almaya gidiş ve bununla ilgili adetleri, günümüzde uygulanan şekli ile anlatıp geçmişte uygulanan örf ve adetler ile kıyaslamaya çalışacağız.

5.1.1. Gelin Almaya Gidiş

Gölbaşı ilçesinde, düğün başlayıp konukların düğün salonunda yahut düğün yapılacak alanda toplanmasından kısa bir süre sonra, damat başta olmak üzere erkek tarafının akraba ve yakınları önceden süslenip hazır edilen süslediği gelin arabası ve beraberindeki konvoy eşliğinde kız evine giderler.

Eskiden, gelin almaya öğle vakti gidilirdi. Bunun için, süslenip hazır edilen at bahçeye çıkarılır ve davul gelin almaya gidiş havasını vurduğu zaman yola çıkılırdı. Ancak damat gelin almaya gitmezdi.³⁷⁹

5.1.2. Gelin Atının Hazırlanması

Eskiden henüz motorlu taşıtların kullanılmadığı zamanlarda, gelin at üzerinde getirilirdi. Gelin almaya gitmeden önce hazır edilen at; köyün en uysal ve cins atlarının arasından seçilirdi. Gelini getirecek olan atın dişlerinin tam³⁸⁰ ve kır renkte³⁸¹ olmasına özen gösterilirdi.

³⁷⁸ Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁷⁹ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁸⁰ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 32.

³⁸¹ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Günümüzde, gelin arabaları nasıl süsleniyorsa gelini getirecek olan at da işlemeli şallar³⁸², püskül, beyaz poşu³⁸³ ve sol yanına takılan çingiraklarla³⁸⁴, davul zurna eşliğinde süslenirdi³⁸⁵ Köylerde herkes at sahibi olmadığı için gelin getirmek amacıyla daha çok muhtarın atı kullanılır ve erkek tarafı, içinde yem bulunan yem torbasını atın boynuna kira bedeli olarak takardı.³⁸⁶

Gelini almak için yola düşüldüğünde atın yularından ya sağdıç ya da atın sahibi tutardı.³⁸⁷ Gelin almaya gidenlerin atın önünden gitmesi iyi sayılmadığı için, atın önünde yalnızca bayrakçı bulunur, diğer kadınlar ve sağdıçın hanımı ellerindeki tahta kaşıklarla atın yanından oynaya oynaya giderlerdi. Çoğunluğunu akraba ve yakınların oluşturduğu bu kadınların ellerinde, oklava ve ayna bulunması da adettendi.³⁸⁸

5. 1.3. Bayrakçı

Gölbaşı ilçesinde, düğünlerde önemli görevi olanlardan biri de “bayrakçı” idi. Günümüzde unutulmuş³⁸⁹ ancak gerek seçilmesi gerek görevleri bakımından başlı başına birçok adet içerisinde barınan bayrakçı, gelin almaya giderken damat evinin damında asılı olan bayrağı teslim alır ve gelini getirene kadar bayrağı muhafaza ederdi.³⁹⁰

Erkek evi için bayrağın muhafazası çok önemliydi. Bayrağın kaçırılması, erkek tarafının onurunu zedeleyeceğinden bayrakçı olarak gücü kuvveti yerinde birisi seçilirdi.³⁹¹ Bayrakçı seçilirken dikkat edilen bir başka husus ise düğünde verilecek

³⁸² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 32.

³⁸³ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁸⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 32.

³⁸⁵ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁸⁶ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

³⁸⁷ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 32.

³⁸⁸ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁸⁹ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

³⁹⁰ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

³⁹¹ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

bahşişlerden faydalanması amacıyla bayrakçının maddi durumu zayıf kimseler arasından seçilmesi âdeti idi.³⁹²

Bayrakçının düğünde aldığı en önemli bahşişlerden birisi, gelin alıp getirilirken köyün girişinde dar bir geçitte bayrağı yere serip, düğün alayından bahşiş toplama âdetiydi.³⁹³ Buradaki maksat, düğün alayının bayrağa saygısından dolayı bayrağı çiğneyip geçemeyeceği için gelin almaya giden herkesten bahşiş alabilmektir.

Bayrakçının bayrağın muhafazasından başka, halay tutulması, misafirlere yapılacak ikramlar, gelin almaya gidiş-geliş gibi konularda da erkek evine yardım ettiği bilinmektedir.³⁹⁴

5.1.4. Yol (Pacı)Harcı/ Toprak Bastı Parası

Farklı uygulanış şekilleri olmakla birlikte “toprak bastı parası” ülkemizde, birçok yörede halen uygulanana gelen bir adettir. Gölbaşı ilçesinde “yol pacı”, “köy yolu” diye de tabir edilen toprak bastı parası, gelin alayı köye girerken gelinin köyünden bazı kimseler tarafından alınır.³⁹⁵ Eskiden beri uygulanan bu âdete göre, gelinin alayının önü kesilir ve alınan para köy bütçesi için kullanılırdı. Ancak günümüzde bu adet çok az uygulanmakta olup³⁹⁶ parayı kimler almış ise onlar kullanmaktadır.³⁹⁷

5.1.5. Mehir Senedi/ Çeyiz Senedinin Düzenlenmesi

Kız ve erkek tarafının gelin ile damat adayı için aldıkları eşyaları yazdıkları tutanak olan “çeyiz senedi” nin sosyal ve hukuki bir yaptırımını olup bu adet daha çok eskiden uygulanırdı. Buna göre, gelin ve damat arasında ileride bir ayrılık söz konusu olursa gelinin mağdur olmaması ve eşyalarını geri alabilmesi için yazılan çeyiz senedi, kız

³⁹² Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 31.

³⁹³ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

³⁹⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 31.

³⁹⁵ H. Ali Atalay, **Gölbaşı Merkez**, 1923 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

³⁹⁶ Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

³⁹⁷ Mevlüt Özdemir, **Çatalağaç Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

ve erkek evinin ileri gelenleri ile imam, aza ve öğretmen tarafından yazılıp imzalanır³⁹⁸ ve köy muhtarınca da mühür basılıp tasdik edilir(bkz. EK B1).³⁹⁹

Çeyiz senedi, ilçedeki bazı köylerde düğün alayı kız evine geldiği zaman yazılabileceği gibi⁴⁰⁰ bazı köylerde de gelin almaya gitmeden⁴⁰¹ yahut düğünden birkaç gün önce düzenlenebilmektedir.⁴⁰² Çeyiz senedini yazan kişiye, gömlek, mendil ve çorap vb. hediyeler verilmesi de adettendir.⁴⁰³ Çeyiz senedinin bazı köylerde, halen uygulandığı da bilinmektedir.⁴⁰⁴

5.1.6. Kuşak Bağlama

Gelinin baba evinden çıkmasından önce uygulanan adetlerden en önemlisi ”kuşak bağlama” geleneğidir. Buna göre, gözyaşları içerisinde ailesi ile vedalaşıp helalleştikten sonra, büyüklerinin elini öpen gelinin beline, babası yahut erkek kardeşi kırmızı renkte bir kuşak bağlar.

Gelin kuşağı, genç kızlıktan kadınlığa geçiş anlamını taşıyan bir pratik olup⁴⁰⁵ Gölbaşı ilçesinde kırmızı kuşağın yerine eskiden şal bağlanırdı. Sonradan kırmızı kuşak ile uygulanan bu adet, şimdilerde düğün yapılan alanda da düğünün ortasında yahut sonuna doğru uygulanmaktadır.⁴⁰⁶

Kuşak bağlama âdetinin yanı sıra daha çok eskiden uygulanan bir başka uygulama ise babasının, gelinin ayakkabılarından birine para⁴⁰⁷, diğerine tuz koyma âdetidir. Bunun anlamı, “*Rızkı bu evden çıksın ve baba evine bir daha dönmesin*” demektir.⁴⁰⁸

³⁹⁸ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

³⁹⁹ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 32.

⁴⁰⁰ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

⁴⁰¹ Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰² Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰³ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

⁴⁰⁴ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰⁵ Ayşe Başçetinçelik, “**Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma**”, (Çevrimiçi)

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/basçetinçelik_kismet_acma_adana.pdf, 16 Eylül 2007.

⁴⁰⁶ Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

⁴⁰⁷ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁰⁸ Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

5.1.7. Kapı Yolu

Gölbaşı ilçesinde gelin alma ile ilgili olarak daha çok eskiden uygulanan adetlerden biri de “kapı yolu”dur. Gelini baba evinden çıkarmak için kız evine yönelen erkek tarafını kapıda gelinin kardeşlerinden birisi karşılar. Kapıyı kilitleyerek açmak istemeyen kişi, erkek tarafından bir miktar bahşişi ister. Erkek tarafı kapı yolunu ödedikten sonra kız evine girebilir.⁴⁰⁹

5.1.8. Sandık Yolu

Damat tarafı, düğün günü gelin ile birlikte gelinin sandığını da götürür. Gelin evden çıkarılırken sandığını da almak isteyen erkek tarafı, kız evinde sandığın üzerinde oturmuş vaziyette bulunan kız tarafının kadınlarından biri ile karşılaşır. Sandığın üzerinde oturan kişi, “ *Sandık ağır kalkmıyor, oğlanın babasını çağırın.* “ der ve sandığın götürülmesine izin vermez. Damadın babası da “sandık yolu” adı verilen bahşişi verir ve bu şekilde kız evinden sandığı alır.⁴¹⁰

Günümüzde motorlu taşıtlarla götürülen sandık, eskiden gelini götürecekt atın yanında getirilen başka bir at yahut katır⁴¹¹ ile taşınırdı. Gelinin sandığı, binek hayvanının üzerine yüklendikten sonra, kız evi sandığın yüklendiği hayvanın üzerine bir heybe takardı. Bu heybe, atın sahibinin olurdu.⁴¹²

5.1.9. Kaşık Kırma

Gölbaşı’nda, daha çok köylerde uygulanan ancak unutulmaya yüz tutmuş bu adet, gelin, kuşağı takılıp ailesi ile vedalaştıktan sonra evinin kapısından çıkarken uygulanır.⁴¹³ Buna göre, geline evinde yemek yediği veya kullandığı tahta

⁴⁰⁹ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴¹⁰ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

⁴¹¹ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴¹² Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴¹³ Mehmet Erceylan, **Kösüklü Köyü**, 1950 Doğumlu, Lise Mezunu, Memur.

kaşıklardan birisi kırdırılır. Geline kaşık kırdırılmasının anlamı, “ *Bu evden kısmetin bitti!*” demektir.⁴¹⁴

5.1.10. Pekmez (Şerbet) Dökme

Gelin baba evinden çıkarken üzerine arpa, buğday, su ve şeker serpilir.⁴¹⁵ Arabaya bindirilirken ise “tatlı olsun” anlamında arabanın tekerleğine şerbet dökülür. Eskiden beri uygulanan bu adet, atın ayağına pekmez⁴¹⁶ veya kuru üzüm⁴¹⁷ dökme şeklinde gerçekleştirilirdi.

Fotoğraf 70: Gelinin Başına Şeker Atma Âdeti

5. 2. Gelinin Alınması

Gölbaşı ilçesinde, gelinin baba evinden çıkarılıp damat evine götürülüşüne kadar geçen süre içerisinde uygulanan birçok adet ve inanış vardır.

⁴¹⁴ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴¹⁵ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁴¹⁶ Vakkas Göksu, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

⁴¹⁷ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Bunlardan ilki gelin baba evinden çıkarılırken söylenen deyişlerdir. Damat evinden kadınların söylediği deyişlerden bazıları şu şekildedir:

Kara palıtı patlattık

Kızın anasını çatlattık⁴¹⁸

*

Maşallah maşallah

Hayırlı olur inşallah⁴¹⁹

*

Aldık gittik kızınızı

İt yalasın yüzünüzü⁴²⁰

*

Maşa maşaya benzer

Güveyde paşaya benzer⁴²¹

*

Elimde şişe

Kırıla düşe

Kız evine

Bomba düşe⁴²²

- Eskiden, kız evinden “görüm” adı verilen kadınlar, gelin ile birlikte atın arkasından damat evine kadar giderlerdi.⁴²³
- Ayrıca, kız evinde ata bir çingirak⁴²⁴, kuyruğuna ve kulağına da süslü yazmalar takılırdı.⁴²⁵ Bu şekilde at köye girerken çingiraktan çıkan ses ile gelinin getirildiğinden köylü haberdar edilmiş olurdu.⁴²⁶
- Günümüzde halen uygulanan bu âdete göre, gelinin kucağına, “Nur topu gibi bir oğlu olsun!” anlamında, bir erkek çocuğu oturtulur.⁴²⁷

⁴¹⁸ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴¹⁹ Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴²⁰ Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴²¹ Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴²² Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴²³ Sultan Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴²⁴ Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴²⁵ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴²⁶ Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴²⁷ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Gelin arabaya bindikten sonra, baba evinden soğutmak için arabanın arkasından su dökülür.

5.2.1. Gelinin Götürülmesi Esnasında Uygulanan Yol Kesme ile İlgili Adetler

Gölbaşı'nda gelinin damat evine götürülmesi esnasında da âdet olmuş bazı uygulamalar halen uygulanırken bazıları yer yer uygulanmakta bazıları ise tamamen unutulmuş durumdadır: Bu âdet, inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

- Gelin damat evine götürülene kadar gerek kızın köyünden gerek damadın köyünden insanlar, düğün alayının önünü ip ile keserek bahşiş alırlar.⁴²⁸ Eskiden bahşiş olarak mendil, çorap, havlu gibi eşyalar verilirken günümüzde bunların yerini para almıştır.⁴²⁹
- Yol kesme ile ilgili adetlerden en ilgi çekici olanı, hayvan otlatan çobanların düğün alayından aldıkları bahşiştir. Ulaşım aracı olarak motorlu taşıtların kullanılması ile birlikte unutilan ve artık uygulanmayan bu âdete göre, hayvan otlatan çoban düğün alayının önünü keser ve sürüsünün içerisindeki en güçlü koç veya koyunu gelinin atının önüne atar. Attan indirilen gelin, bu hayvanı atın bir tarafından diğer tarafına atabilirse attığı hayvan gelinin olur. Şayet atamazsa gelinin çobana bahşiş vermesi gerekir.⁴³⁰ Atın üzerinden bu şekilde bir hayvanı atabilmek güç olduğu için bunu becerebilen gelinler ve bu olaylar kolay kolay unutulmamaktadır. Bununla ilgili olarak anlatılan bir olay şu şekildedir: Eski Yarbaşı (Çalgan) köyünden Ozan köyüne götürülen bir gelin, düğün alayından birinin yardımı ile atın bir tarafından diğer tarafına tekeyi atmayı başarmış ve tekeye sahip olmuştur.⁴³¹
- Gelinin damat evine götürülmesi esnasında uygulanan bir başka adet: Gelinin “mağrur olmaması, ölümü unutmaması” için düğün alayının köyün mezarlığında dolaştırılmasıdır.⁴³²

⁴²⁸ Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

⁴²⁹ Cuma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1932 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴³⁰ Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

⁴³¹ Halil Akbaş, **Gölbaşı Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, İşçi Emeklisi.

⁴³² Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

5.2.2. Üzengilik ve Ergencilik

Bilindiği gibi hediye vermek insanların aralarındaki sevgi bağının kuvvetlenmesine büyük katkı sağlamaktadır. Sevgi beraberinde saygı ve anlayışı da barındıran bir histir. Hediyein sevgi bağına olan katkısı saygı ve anlayışı da kuvvetlendirir. Bunun için birçok ilişkide söz konusu olan hediyeleşme ve hediye verme âdetinin yeri düğünlerde ayrı bir anlam kazanmaktadır.

Her ne kadar gelenekselleşmiş olsa da aynı amaca hizmet etmesi bakımından geline verilecek hediye Gölbaşı'nda çok önemli sayılmaktadır. Bunun için gelin, damat evine getirildiği zaman, henüz arabadan inmeden, kayınbabası tarafından tarla, bağ, bahçe yahut gayrimenkul cinsinden bir hediye geline bağışlanır.⁴³³

Bir çok yörede “bağışlama” olarak bilinen⁴³⁴ bu hediyeye ilçede “üzengilik” adı verilir.⁴³⁵

Gölbaşı'nda, üzengilikten başka “ergencilik” adı verilen bir başka hediye daha vardır.⁴³⁶ Eğer evlenen erkek dul yahut ikinci evliliğini yapıyor ise hediyeyi damadın kendisi yine bağ, bahçe, tarla veya gayrimenkul olarak üzere geline bağışlar.⁴³⁷

5.3. Düğün

Gelinin damat evine getirilmesi ve düğünün başlayıp sona ermesi süreci de bir takım geleneksel pratikler içerisinde gerçekleşir. Gölbaşı ilçesinde, gelinin arabadan inmesi ile birlikte uygulanan gelenek, görenek ve adetler şu şekildedir:

- Gelin arabadan ineceği vakit sağdıç, ” *Arabanın kapısı açılmıyor.*” diyerek damadın babasından, kapıyı açmak için bahşiş alır ve alınan bahşiş gelinin yanında bulunanlardan birine verilir.⁴³⁸

⁴³³ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁴³⁴ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s.61.

⁴³⁵ Mesliha Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴³⁶ Ramazan Çelik, **Çatalağaç Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴³⁷ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

- Gelin arabadan indirildiğinde damadın annesi gelinin üzerine şeker⁴³⁹, arpa, buğday ve bozuk para saçar.⁴⁴⁰ Temelinde “bereket” inancı yatan bu âdete göre⁴⁴¹; arpa ve buğdayın anlamı, evlenen çiftlerin çocuklarının kızlı erkekli olması niyetini taşır. Arpa erkek çocuğunu, buğday ise kız çocuğunu semboller. Şeker atılmasından maksat, “gelin ve damat birbirlerine karşı tatlı görünsün” anlamındadır. Bozuk para ise bereketi temsil eder ve “rızkı bol olsun” anlamını taşır.⁴⁴²

Gölbaşı’nda, özellikle ilçe merkezinde düğünlerin birçoğunun düğün salonlarında yapıldığından söz etmiştik. Bunun yanı sıra kırsal kesimde düğünler, damat evinin bahçesinde ya da eve yakın geniş bir arazide yapılmaktadır. Köylerde yaptığımız gezilerde bazı düğünlerin okulların bahçelerinde yapıldığına da şahit olduk. Düzgün ve etrafının çevrili olması, son yıllarda okul bahçelerinin düğün alanı olarak seçilmesinde etkili olmaktadır.

Gölbaşı’nda esas düğün, gelinin damat evine getirilmesi ile başlar. Gelinin düğün alanına getirilmesinden sonra uygulanan âdet ve inanışlar şu şekildedir:

- Eskiden uygulanan bu âdete göre, erkek evi misafirlere “yahni, etli pilav, dolma, sarma ve ayran” gibi yemeklerden ikram eder. Fakat günümüzde düğünlerin daha kısa süre içerisinde yapılıyor olması yemek ikram etme imkânını kısıtlamış durumdadır.⁴⁴³ Bunun yerine son zamanlarda, düğün salonlarında misafirlere pasta ikram edilmektedir.
- Misafirler -davul zurna yahut orkestra eşliğinde- halay çekip oynarken hem geline ve damada hem de düğüne nazar değmesin diye ters çevrilmiş sacın üzerinde yakılan üzerlik, düğün alanında tütürülerek gezdirilir.⁴⁴⁴

⁴³⁸ Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁴³⁹ Erdinç Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi.

⁴⁴⁰ Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

⁴⁴¹ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s.61.

⁴⁴² Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

⁴⁴³ Ferhat Türün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁴⁴ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

- Eskiden, damat bayrağın üzerinde takılı olan elmayı yahut narı, düğün alanında geline atardı. Gelinin elmayı tutması iyi sayılırdı.⁴⁴⁵ Fakat gelin elmayı tutamaz ise damat, elmayı yakalayan başka birine bahşış verirdi.⁴⁴⁶
- Eğlence bittikten sonra sıra gelin ve damada takı takmaya gelir. İlçesindeki bazı köylerde takı takma âdetine, “şaba” adı verilir.⁴⁴⁷ Gelin ve damada takılan takılar, erkek evinden birisi tarafından yazılıp ilan edilir.⁴⁴⁸ Bazı köylerde ise takının ilan edilmesi âdeti günümüzde uygulanmamaktadır.⁴⁴⁹

İlçede yaptığımız görüşmelerde, şabanın eskiden davulcunun gelen konukları davul eşliğinde karşılayıp onlardan bahşış alması olarak tanımlandığını öğrendik. Günümüzde bu görevi orkestra üstlenmiş durumda olup yer yer uygulandığı da belirtilmektedir.⁴⁵⁰

“Takı takma” geleneği, bazı köylerde düğünden bir gün sonra, “duvak” adı verilen bir törende, sadece kadınların katılımı ile gerçekleştirilirdi. Buna göre, duvakta damat evi takı takmaya gelen kadınlara yemekli ikramda bulunurdu. Gelin, gelen kadınların ellerini öper, kadınlar da geline altın, para, elbiselik cinsinden takılar takarlardı.⁴⁵¹

Eskiden, damadın erkek kardeşi evlenene kadar, yeni çiftlerin kayınvalidenin evinde yaşamaları âdettendi. Fakat günümüzde, gençler ekonomik güçleri nispetinde, ayrı bir ev tutup orada yaşamaktadırlar. Ancak yine de gelin ile damadın baba evinde en az bir hafta durması adettendir. Bu sebeple, takılar takılıp konuklar evlerine dağıldıktan sonra gelin erkek evine götürülür.⁴⁵²

⁴⁴⁵ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁴⁶ Mehmet Erceylan, **Kösüklü Köyü**, 1950 Doğumlu, Lise Mezunu, Memur.

⁴⁴⁷ Hidayet Bakır, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁴⁸ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁴⁹ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁴⁵⁰ Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.

⁴⁵¹ Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁵² Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.

Gölbashi ilçesinde, gelinin damat evine getirilmesi ve eve girmesi süreci de beraberinde birçok inanış, kaçınma ve âdeti barındırmaktadır. Buna göre gelin damat evine girerken uygulanan âdet ve inanışlar şunlardır:

- Gelin erkek evine getirildikten sonra burada bir kurban kesilir ve gelin kesilen kurbanın üzerinden atlatılır.⁴⁵³
- Gelin tatlı dilli, iyi niyetli olsun diye eline bal sürdürülüp bu baldan kapının eşiğine sürdürülürdü.⁴⁵⁴
- “Nar kırdırma” âdeti, içerisinde hem gelinin becerisini ölçmeyi amaçlayan bir niyet hem de nar taneleri kadar çok çocuğu olsun anlamında bir temenniye barındırmaktadır.⁴⁵⁵ Bunun yerini günümüzde “bardak kırma” âdeti almıştır.⁴⁵⁶ Buna göre gelin damat evine girerken önüne konan bardağı ayağı ile kırar.⁴⁵⁷
- Gelin damat evine girerken, kapıya nar veya elma vurdurulurdu.⁴⁵⁸
- Gelin damat evine getirildiğinde, “çaktığı çivi gibi damat evinde kalıcı olsun” diye kapıya çivi çaktırılır.⁴⁵⁹
- Gelin kapıdan içeri girmeden önce, “kayın validesine karşı saygılı olsun, onun sözünden çıkmasın” diye kayın validenin kolunun altından geçer.⁴⁶⁰
- Gelin damat evine girerken aynanın üzerinden geçer.⁴⁶¹
- Gelin eve girdikten sonra erkek evi gelin kısır olmasın diye yumurta pişirip geline yedirir. Gelin yumurtayı yedikten sonra tabağın içerisine bahşiş koyar.⁴⁶²
- Araları iyi olsun diye gelin ile damada şekerli su içirilir.⁴⁶³
- Eskiden uygulanan bu âdete göre, düğünden bir gün sonra erkek tarafından bir çocuk, gelinin duvağını oklava ile gelinin başının üzerinden atar.⁴⁶⁴

⁴⁵³ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁵⁴ Fatma Tezerdi, **Gölbashi Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁵⁵ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁴⁵⁶ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁴⁵⁷ Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁵⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁵⁹ Mesliha Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴⁶⁰ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁶¹ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁶² Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁶³ Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁶⁴ Cuma Kabakçı, **Gölbashi Merkez**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

Fotoğraf 71: Düğünlerde Bardak Kırma Âdeti

5.4. Nikâh ve Yüz Görümceliği

Düğün bittikten sonra damat evi tarafından çağrılan imam, resmi nikâhları önceden kıyılan, gelin ve damadın dini nikâhlarını kıyar. Damat evi nikâhı kıyan imama ve nikâhta bulunan şahitlere çorap hediye eder.⁴⁶⁵

Gerdek gecesinde, damadın gelinin duvağını açmadan önce damadın geline bir takım hediyeler vermesi adettendir.⁴⁶⁶ Bu adet göre, nikâh kıyılıp herkes dağıldıktan sonra, damadın gelinin duvağını açabilmesi için geline “yüz görümceliği” takması şarttır. Yüz görümceliği olarak daha çok altın takı tercih edilir. Ancak günümüzde yüz görümceliği, düğün alanında da takılabilmektedir.⁴⁶⁷

5.5. Gelinlik Etme / Dil Açma

Gölbaşı’nda önceleri çok yaygın olarak görülen, evin büyüklerine karşı "gelinlik etme" âdeti, bugün önemini kaybetmiş durumdadır.⁴⁶⁸ Gelinlik etmek, kaynana,

⁴⁶⁵ Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁶⁶ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁶⁷ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁴⁶⁸ Veysel Demir, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1953 Doğumlu, Sanat Enstitüsü Mezunu, Emekli.

kayınbaba ve diğer aile büyüklerinin yanında saygısızlık etmemek amacıyla sofraya oturmamak, çok sessiz konuşmak ve onlarla karşılıklı konuşmamak gibi davranışları sergilemektir. Bu sebeple, gelinin rahat hareket edip konuşmasını sağlamak amacıyla, aile büyükleri geline altın türünden hediyeler verirler.⁴⁶⁹ Eskiden dil açmak için geline bağ bahçe⁴⁷⁰ verildiği de olurdu. Gelinlik etmeye karşın, gelinin konuşmasını sağlamak amacıyla uygulanan bu âdete “dil açma” adı verilir.⁴⁷¹ Bu konuda Gölbaşı ilçe merkezinden Fatma Tezerdi, eşinin dayısına yedi yıl gelinlik ettiğinden söz etmektedir.⁴⁷²

5.6. Yol Açma

“Yol açma “, eskiden olduğu gibi günümüzde de bir yok yörede halen uygulanan bir âdettir. Bu adet, düğün sonrası gelinin ailesi ile rahat görüşebilmesi için yapılan bir uygulamadır. Gölbaşı ilçesinde, gelinin yol açılana kadar dışarı çıkması hoş karşılanmaz. Düğünden bir hafta sonra gelin ile damat, gelinin ailesini ziyarete gider. Günü birlik yapılan bu ziyarete yanlarında hediyelerle giden evli çiftler, büyüklerinin ellerini öpüp görüşükten sonra evlerine dönerler. Bu görüşmeden bir hafta sonra ise gelinin anne ve babası dünürlerinin evine gelip onlardan müsaade isteyerek kızlarını birkaç günlüğüne yanlarında götürürler. Damat evinin belirttiği süre dolduğunda, eşini almaya gider. Burada gelinin ailesi damada çeşitli hediyeler verir. Bu şekilde evli çiftler için yol açılmış olur.⁴⁷³

⁴⁶⁹ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁴⁷⁰ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁷¹ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁷² Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁷³ Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fotoğraf 72: Babası Geline Kuşak Bağlarken

Fotoğraf 73: Gelin Baba Evinden Çıkarken

Fotoğraf 74: Gelin Uğurlanırken Arabanın Ardından Su Dökme Âdeti

Foto 75: Toprak Bastı Parası Almak İçin Düğün Konvoyunu Önünü Kesen Belediye Memurları

Fotoğraf 76: Okul Bahçesinde Düğün

Fotoğraf 77: Gelin ve Damat Halay Çekerken

Fotoğraf 78: Düğün Yemeği

Fotoğraf 79: Düğünde Kurban Kesme Âdeti

Fotoğraf 80: Düğün Yerinde Kuşak Bağlama Âdeti

C. ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF ADET VE İNANIŞLAR

İnsan hayatının sona ermiş olması anlamına gelen ölüm, doğum ve evlenme gibi önemli bir geçiş dönemidir. Ancak bu geçiş dönemi, ölen kişi için değil geride bıraktığı yakınları için birçok davranış kalıbına zemin hazırlamaktadır.⁴⁷⁴

Buna göre, “ölüm” olayının üzerine oturtulan inanış, adet, tören, ayin gibi davranış kalıpları; ölecek kişinin öte dünyaya gidişini kolaylaştırma, ölüm sonrası alınması gereken tedbirler, toplumsal dayanışma ve ölen kişinin kabir âleminde huzurunu sağlamaya dönük pratiklerden oluşup hemen hemen bütün toplumlarda aynı çerçevede içerirse gerçekleştirilmektedir.⁴⁷⁵

Gölbaşı ilçesinde de halkın benimsediği davranış kalıpları ile dini inanışların birleşmesi sonucu ortaya çıkan sentez, oldukça zengin bir ölüm geleneği ortaya koymaktadır.

1. Ölüm Öncesi Hazırlıklar

Gölbaşı ilçesinde ölüm öncesi dönem, daha çok hastalık vb. nedenlerle ölümü yaklaşan kişi etrafında şekil alır. Buna göre:

- Hastalık vb. nedenlerle ölümü yaklaşan kişinin evine ziyaretler 1-2 hafta önceden başlar. Bu ziyaretlerin amacı ölecek olan hastayı sağ iken son kez görmüş olmak, helalleşmek ve aileye bu üzüntülü zamanlarında destek olmak mahiyetindedir. Hasta henüz ölmeden ziyaretine gelenler, eskiden yanlarında süt ve süt ürünleri gibi hediyeler getirirken⁴⁷⁶, günümüzde bunun yerini daha çok kolonya ve bisküvi almıştır.⁴⁷⁷
- Hemen hemen her gün ziyarete gelen akraba ve yakınlar, ölecek kişinin kendisini iyi hissetmesi için dua ve tesellide bulunurken bir taraftan da

⁴⁷⁴ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 62.

⁴⁷⁵ Sedat Veyis Örnek, **a.g.e.**, s.207.

⁴⁷⁶ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁴⁷⁷ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

öleceğini bildikleri için morali bozulmasın, üzüntü duymasın diye başka bir odada Kur'an-ı Kerim okurlar.⁴⁷⁸

- Öleceğini bilen hasta kişinin de ölüm öncesinde bazı hazırlıkları vardır. Bu kişi -imkânlar dâhilinde- o toprakların manevi havasından güç almak için, yakınlarına Kâbe'den kefen ve koku siparişi vererek ölüme hazırlık yapar.⁴⁷⁹

2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak İlk Tedbirler

Ölecek bir hasta için alınan ilk tedbirler ev halkı, akrabalar ve yakın komşular tarafından gerçekleştirilir. Böyle zamanlarda akraba ve komşular arasında tam bir birliktelik ve yardımlaşma örneği görülür.

Buna göre, ölecek hastanın başında dini inanışlar gereği, ruhu rahatlasın diye Kur'an-ı Kerim okunur.⁴⁸⁰ Can çekişmeye başladığı andan itibaren de yakınları hastanın ağzına su vermeye başlar.⁴⁸¹ Su verilmesinden maksat yine dini inanışlarla bağlantılıdır. Can çekiştiren kişinin, o esnada büyük bir susuzluk duyduğuna inanılır. Şeytanın, kişinin ruhunu imansız olarak teslim etmesi için hayali bir su ile kişiyi kandırıp imanını satın almasına engel olmak amacıyla ölecek kişiye su verilmesi gerektiği inancı yaygındır.⁴⁸²

3. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler

Hasta ruhunu teslim ettikten sonra yapılan işlemlerin bir bölümü mevta ile ilgili iken bir bölümü de ceset etrafında toplanır. Bu işlemler ölen kişinin öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğinde olup bunların temelinde ölüye olan saygı, dinsel gelenekler ve hijyenik kaygılar yer almaktadır.⁴⁸³ Gölbaşı'nda da bu işlemler aynı düşünce etrafında, büyük bir yardımlaşma ve dayanışma içerisinde, şu şekilde gerçekleştirilir:

⁴⁷⁸ Zekeriya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁴⁷⁹ Veysel Demir, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1953 Doğumlu, Sanat Enstitüsü Mezunu, Emekli.

⁴⁸⁰ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁴⁸¹ Mustafa Karık, **Çatalağaç Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁴⁸² Mahmut Han, **Yarbaşı Köyü**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar, Serbest Meslek.

⁴⁸³ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 64.

Ölen kişinin ailesi büyük bir üzüntü içinde cenazenin başında gözyaşı dökerken orada bulunan diğer akraba ve yakınlar bu işlemleri uygularlar.⁴⁸⁴

- Hasta ruhunu teslim ettikten sonra yakınları mevtayı düz bir yere uzatırlar⁴⁸⁵ ve kıyafetlerini çıkarırlar.⁴⁸⁶
- Mevtanın önce gözleri sonra da ağzı açık kalmasın diye çenesi beyaz bir tülbentle bağlanır.⁴⁸⁷
- Daha sonra, kollar namaz kılar pozisyona getirilerek eller ve ayak parmakları bağlanır.⁴⁸⁸
- Cenaze bir süre bekletilecekse cesedin şişmemesi için üzerine bıçak, kaşık gibi bir metal yahut buz konur ve üzeri çarşaf ile kapatılır.⁴⁸⁹
- İlçedeki bazı köylerde ölen kişi kadın ise mevtanın saçlarına, ellerine⁴⁹⁰ ve ayaklarına kına yakılır.⁴⁹¹

3.1. Ölüm Olayının Duyurulması

Ölüm olayının duyurulması genel olarak, ölü sahipleri ve komşular tarafından camilerde selâ verdirerek; belediye ya da muhtarlık hoparlöründen anons ettirilerek; telefonla haber verilerek; gazetelere ilan verilerek; radyo ve televizyondan yararlanılarak yapılmaktadır.⁴⁹²

Gölbaşı'nda ölüm olayının duyurulması daha çok camide selâ verdirmek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Uzakta bulunan akraba ve yakınlarla ise ölüm olayı telefon ile haber edilmektedir.

⁴⁸⁴ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁴⁸⁵ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁴⁸⁶ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁴⁸⁷ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁴⁸⁸ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁴⁸⁹ Mehmet Özdemir, **Belören Kasabası**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁹⁰ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁹¹ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁴⁹² Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s.64.

3.2. Ölünün Yıkanması, Kefenlenmesi ve Defnedilmesi

Cenazenin defnedilmesinden önce yapılması gereken bazı işlemler vardır. Bunlar daha çok dinsel hazırlıklar olup bunların içerisinde barınan geleneksel yaklaşımlar da oldukça etkilidir.

- Gölbaşı'nda ölü defnedilmeden önce, uzaktan gelecek olan akrabalarının onu dünya gözü ile son kez görmeleri için, cenaze bir müddet bekletilir.⁴⁹³
- Bu esnada cenaze sahipleri büyük bir üzüntü ile feryat edip ağıtlar yakarken diğer akraba ve yakınlar, defin öncesi hazırlıkları yürütürler.
- Eskiden adet olan bir geleneğe göre, ağıtçı olarak bilinen kadınlar cenaze evine gelerek ağıt yakarlardı.⁴⁹⁴ Günümüzde ağıtçı kadın geleneği unutulmuş durumdadır. Ancak ilçede dut ağacından düşerek ölen birinin cenazesinde yakılan ağıtlardan biri şu şekildedir:

Avlusunda dut kütüğü yanığı
Çocukları da pervane olmuş dönüyü
Küçük bebeği “baba” deyi ağılıyı
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu

Avlusunda kaç katır halkalanır
Odasında çifte beşik sallanır
Küçük bebeği de “baba” deyi dillenir
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu

Paşa bağı derler bizim bağımız
Köse'nin dutuna aktı kanımız
Ankara'ya gitti ünümüz
Yıkıla kalasın Köse'nin dutu⁴⁹⁵

⁴⁹³ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁴⁹⁴ Mevlüt Özdemir, **Çatalağaç Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁴⁹⁵ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Akriba ve yakınların cenaze evinde toplanmasından sonra cenazeyi yıkanır. Öncelikle, mevta teneşirin üzerine uzatılır ve orada yıkanır. Cenaze yıkama işini genellikle o yerleşim yerinin imamı yapar. İmam erkek mevtaların yıkamasından sorumludur. Kadın mevtaları yıkama işini ise cenaze yıkamayı bilen bir bayan yapar. Ancak cenazeyi yıkayan imamın ve görevli bayanın yanında mevtanın birinci derece yakınlarından biri muhakkak bulunur ve bu kişi cenazeyi yıkayana yardım eder.⁴⁹⁶ Bu yardım esnasında, ölen kişi kadın ise ayaklarını kızı, erkek ise oğlu yıkar.⁴⁹⁷
- Eskiden adet olmuş bir geleneğe göre, cenazeyi yıkamak için kaynatılan kazanın bakır olması şarttır. Çünkü bakırda ısıtılan suyun saf olduğuna inanılıp insanın son yıkandığı suyun da saf olması gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle mevtanın günahlarının, yıkandığı bu saf su ile akıp gideceğine inanılmaktadır.⁴⁹⁸
- İlçedeki bazı köylerde cenaze yıkanırken, kurumadan önce, üzerine varsa zenzem dökülür.⁴⁹⁹ Ardından -mevtanın ölmeden önce Mekke'den getirttiği- hac kokusu⁵⁰⁰ çörek otu⁵⁰¹ ve kına ahirete giderken temiz ve güzel gitsin diye mevtanın üzerine serpilir.⁵⁰² Ancak kına yalnızca kadın mevtaların üzerine serpilmelidir.⁵⁰³
- Yine ilçedeki bazı köylerde, şayet cenaze yıkamayı biliyorlar ise mevtayı kendi oğulları ve kızları yıkar.⁵⁰⁴ Cenaze yıkanırken bir taraftan diğer akrabalar, mevtanın kıyafetlerini ve yatağını yıkarlar. Daha sonra bu kıyafetler ve mevtanın ayakkabısı, hayır olsun diye ihtiyaç sahiplerine verilir.⁵⁰⁵
- Yıkama işi bittikten sonra cenaze kefenlenir. Bunun için kefen biçilir ve cenazeye giydirilir.

⁴⁹⁶ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁴⁹⁷ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁹⁸ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁴⁹⁹ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁰⁰ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁰¹ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁰² Mustafa Benzer, **Kösüklü Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁵⁰³ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁰⁴ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁰⁵ Mehmet Özdemir, **Belören Kasabası**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

- Biçilen kefenden kalan parça eskiden cenazenin yakınlarına⁵⁰⁶ veya fakirlere dağıtılırdı.⁵⁰⁷ Ancak günümüzde kefenden artan parça, kefenin içine konulmaktadır.⁵⁰⁸
- İlçede –eskiden- ölen kadın ise yeşil, kırmızı ve sarı renkte şallar, cenazenin başına⁵⁰⁹ ve ellerine bağlanırdı.⁵¹⁰

Mevta kefenlendikten sonra tekbirlerle tabutun içine yerleştirilir ve cenaze namazını kılmak için akrabalarının sağ omuzları üzerinde camiye kadar götürülür.⁵¹¹ Tabutu taşıyanlar, hem yardımlaşmak hem de sevap kazanmak amacıyla sık sık yer değiştirirler.⁵¹² Bu esnada diğer akraba, komşu, eş-dost, düşman bütün köylü tabutun arkasından gelir. Tabutun önünden yürünmesi hoş karşılanmaz. Orada bulunanlar, “Allah rahmet eylesin”, ”Suali kolay olsun.”, “ Toprağı sıkmaya.”, “Ruhuna Fatiha” gibi dua ve temennilerde bulunurlar.⁵¹³

Camiye getirilen mevta musalla taşının üzerine konur. İmam cenaze namazını kıldırdıktan sonra orada bulunan herkese, “Nasıl bildiniz bu er (hatun)kişiyi?” diye sorar. Orada bulunan cemaat de, “İyi bilirdik!” diye cevap verir. Daha sonra imam, cemaatten, ölen kişiye haklarını helal etmelerini ister. Cenaze namazını kılan herkes ölen kişi için Fatiha Suresini okuduktan sonra mevta kabristana götürülür.

3.3. Mezarlık ve Cenazenin Defni

Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut aynı şekilde omuzlarda, dualar eşliğinde kabristana götürülür. “Cenaze Allah’ın bir emanetidir, tez zamanda toprağa vermek gerekir.”⁵¹⁴ ve “ Cenaze hemen defnedilmelidir, kıyamete kadar korkar.”⁵¹⁵ inancı ile mevtanın bekletilmeden defnedilmesi gerektiği için cenaze kabristana

⁵⁰⁶ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁵⁰⁷ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁰⁸ Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

⁵⁰⁹ Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵¹⁰ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵¹¹ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵¹² Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵¹³ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁵¹⁴ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵¹⁵ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

getirilmeden, mezar gönüllü kişilerce hazır edilir. Cenazeyi taşıyanlar kabristanın kapısını gördüklerinde ilk iş olarak, orada yatan bütün mevtalara selam verir ve ruhlarına bir Fatiha okurlar.⁵¹⁶

Tabut indirildiği anda, imam Yasin Suresi'ni okumaya başlar. Cenazeyi kabre oğulları indirirler.⁵¹⁷ Mevta mezara sağ kolunun üzerine kıbleye dönük bir şekilde incitmeden yatırılır.⁵¹⁸ Cenazenin defin işi gerçekleştirilirken oraya gelen köylüler, mezarlıkta bulunan yakınlarını ziyaret edip ruhlarına Fatiha okurlar.⁵¹⁹

Gölbaşı ilçesinde eskiden cenaze gece defnedilmezdi. Bunun için eskiler, “*Toprak mühürlendi.*” diyerek, gece cenazeyi defnetmenin sakıncasına işaret ederlerdi.⁵²⁰ Ancak günümüzde, cenaze geceleyin de defnedilebilmektedir.⁵²¹

3.4. Yas, Taziye ve Yardımlaşma

Yakını ölen kimseye teselli sözleri söyleme anlamına gelen taziye⁵²², ilçede daha çok “başsağlığı dileme” şeklinde ifade edilmektedir. Başsağlığı dileme, cenaze sahiplerinin acısını ve yasını azaltmaya dönük ifadelerdir. Başsağlığı dilemekten başka, cenaze evinin acısını paylaşmak ve onlara güç vermek amacıyla avutucu sözler söylediği de bilinmektedir.⁵²³

Gölbaşı’nda taziyeler, mevtanın defnedildiği an mezarlıkta başlar. Bunun için, cenaze evinin en büyüğü önde durur.⁵²⁴ Diğer akrabaları ise onun yanında bekleyerek taziye kabul ederler.⁵²⁵ İlk taziye, erken vakitte yola çıkabilmeleri için, uzaktan

⁵¹⁶ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵¹⁷ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵¹⁸ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁵¹⁹ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁵²⁰ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁵²¹ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁵²² D. Mehmet Doğan, **a.g.s.**, s. 957.

⁵²³ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 66.

⁵²⁴ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵²⁵ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

gelen yakınlar yaparlar. Daha sonra diğer eş-dost, akraba ve yakınlar başsağlığında bulunurlar.⁵²⁶ Başsağlığı için söylenen sözler genel olarak şu şekildedir.

- Başınız sağ olsun.
- Allah başka acı, keder göstermesin.
- Allah ecir, sabır versin.
- Mekanı cennet olsun.⁵²⁷

Cenazenin defnedildiği gün başlayan taziyeler, eskiden bir hafta boyunca sürer⁵²⁸ ve cenaze evinde bir hafta boyunca ışıklar sönmezdi. Bu ölen kişinin unutulmadığının bir göstergesiydi.⁵²⁹ Bunun yanı sıra, cenazenin defninden sonraki ilk gün içinde taziye gelmeyen kişi dost sayılmazdı.⁵³⁰

Eskiden cenaze sahipleri bir aydan elli güne kadar yas tutarken günümüzde yas süresi daha da kısalmıştır.⁵³¹ Ayrıca, cenaze sahipleri taziye süresince tıraş olmaz, elbiselerini değiştirmez ve saçlarını taramazlar. Bu durum onların yaşlı olduklarının bir işaretidir.⁵³² Taziyeler bittikten sonra cenaze sahiplerine yakın olan kişiler ya berber getirerek ya da tıraş olacak kişileri berbere götürerek sakallarını kestirirler.⁵³³ Cenaze sahiplerinin henüz acıları taze olduğu için, iş göremez durumda olduklarını bilen akraba ve komşular, bir taraftan taziye de bulunurken diğer taraftan cenaze evinin işlerini görüp hizmette bulunurlar. Ayrıca, evlerinde pişirdikleri yemeklerden cenaze evine getiren yakınlar bu zor zamanlarında, acılı aileye destek olmaya çalışırlar.⁵³⁴

Akraba, komşu ve yakınların cenaze evine getirdikleri yemekler daha çok dolma, , sarma, kömbe, patlıcan kebab, fasulye ve nohut sulusu⁵³⁵ , yuvalama, patates tavası

⁵²⁶ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵²⁷ Nezihe Araz, Umay Günay vd., **a.g.e.**, s. 194.

⁵²⁸ Sultan Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1937 Doğumlu, Ev Hanımı.

⁵²⁹ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵³⁰ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁵³¹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵³² Mustafa Karık, **Çatalağaç Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁵³³ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁵³⁴ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁵³⁵ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

ve salata başta olmak üzere; çay, ayran ve cacık gibi içeceklerden oluşmaktadır.⁵³⁶ Bu adet, ilçedeki bütün köylerde yaygın olup sıkıntılı vakitlerde yapılan bu fedakârlıklar, yardımlaşma ve dayanışma anlamında güzel bir örnek teşkil etmektedir.

İlk hafta yapılan taziye ve ziyaretlerden sonra cenaze evi yalnız bırakılmaz. O köyde oturan akraba ve komşular cenaze evini daha sonra tekrar ziyaret ederek tesellilerde bulunurlar.⁵³⁷ Ayrıca, ölen kişi erkek ve ardında yardıma muhtaç bir aile bırakmış ise köy halkı, ailenin mâdur olmaması için her türlü maddi yardımı yapmaktan da geri durmaz.⁵³⁸ Böylece cenaze evi, zor zamanlarda gösterilen bu fedakârlık ve vefa örneği karşısında bir nebze de olsa yalnız olmadıklarını düşünerek rahatlar.

3.5. Belli Günler ve Ölü Yemeği

Ölen kişinin, mevlit adı verilen dinsel törenlerle ve yemeklerle anıldığı belli günler vardır.⁵³⁹ Gölbaşı ilçesinde de bu belli başlı günler “kırkinci gece”, “elli ikinci gece” adı altında düzenlenmektedir. Bu günlerin kutlanılış şekli ile diğer bazı inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

- “Kazma takıntısı” adı verilen bir âdete göre cenazenin defninden bir gün sonra, masrafları ev sahibine, hizmet komşular tarafından yapılmak suretiyle yemek verilir.⁵⁴⁰
- Cenazenin defninden sonraki ilk cuma gecesi, cenaze evi mevlit okutur. Bu mevlit yemekli yahut yemeksiz olabilir. Eğer yemekli olursa konuklara pilav ve lahmacun; yemeksiz olursa şerbet ve şeker ikram edilir. Bu ilk mevlit camide de okutulabilir. Şayet camide okutulursa mevlit sonunda mevlidi dinleyenlerin ellerine gülsuyu dökülür.⁵⁴¹

⁵³⁶ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵³⁷ Doğan Keklikçi, **Balkar Kasabası**, İlkokul Mezunu, 1977 Doğumlu, Çiftçi.

⁵³⁸ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵³⁹ Nesrin Baraz, **a.g.e.**, s. 66.

⁵⁴⁰ Cuma Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁵⁴¹ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- Bazı köylerde kişinin öldüğü üçüncü gün⁵⁴² veya yedinci gün yani bir hafta sonra mevlit okutulur.⁵⁴³ Camide okutulan bu mevlide katılanlara şerbet, helva veya şeker ikram edilir. Bu ikramların, ölen kişiye sevap kazandıracağı inancı yaygındır.⁵⁴⁴
- Belli günlerden en önemlisi kırkıncı gündür. Cesedin etinin kemiğinden ayrılışı kırkıncı güne isabet ettiğinden, mevtanın rahatlaması amacıyla, cenaze evinde mevlit okutulur. Kırkıncı gün mevlidi daha kapsamlı ve muhakkak yemekli olur.⁵⁴⁵ Akraba ve komşuların davet edildiği bu gün de konuklara lahmacun, pilav ve sulu yemekler ikram edilir. İkramlardan sonra ölen kişinin ruhu için imam tarafından Kur'an-ı Kerim okunur. Ardından ilahiler söylenir.⁵⁴⁶ Varsa, ölen kişinin parasından muhtaçlara dağıtılır.⁵⁴⁷
- Bazı köylerde ise kırkıncı gün mevlidi cenaze evinde toplanan kadınlar arasında yapılmaktadır. Burada Kur'an-ı Kerim okuyan kadınlar daha sonra orada bulunanlara bisküvi ikram ederler.⁵⁴⁸
- Cesedin etinin çürümeye başladığı elli ikinci gün ise “elli ikinci gece” olarak adlandırılıp⁵⁴⁹bu gecede de kırkıncı gece de olduğu gibi yemekli mevlit yapılır.⁵⁵⁰

Bunlardan başka;

- Cenaze evinde üç gün boyunca Yasin okunur.⁵⁵¹
- Elli ikinci güne kadar cenaze evinde televizyon seyredilmez ve radyo dinlenmez.⁵⁵²
- Cenaze sahibi televizyonu açmadan, yakın akrabaları da evlerinde televizyon seyretmez.⁵⁵³

⁵⁴² Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁴³ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁵⁴⁴ Vakkas Göksu, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

⁵⁴⁵ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁴⁶ Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁴⁷ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁴⁸ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁴⁹ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁵⁰ Mesliha Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁵⁵¹ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁵⁵² Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁵³ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

- Eskiden uygulanan bir inanışa göre, mevtanın defnedilmesinden sonraki ilk gün, cenaze evi sabah erkenden kalkar ve ölen kişinin “torhutunu” yani tespihini çekerler. Tespih çekme esnasında beş yüz kere “Lâilâhe İllallah” denilir ve ölen kişinin mezarına çekilen torhut adedince nohut ekilir.⁵⁵⁴

Fotoğraf 81: Eski Bir Mezarlık (Akçakaya Köyü)⁵⁵⁵

3.6. Mezar Ziyaretleri

Mezar ziyareti, aile fertleri tarafından ilk günden elli ikinci geceye kadar devam eder. Her cuma yapılan bu ziyaretlerde, ölen kişi için Kur'an-ı Kerim okunur ve mezar sulanır.⁵⁵⁶

Bazı köylerde mezar ziyaretleri perşembe günleri gerçekleştirilir. Mevtanın yakınları, mezarı başına “mekânı cennet olsun” diye gül fidanı⁵⁵⁷, dut, çam ağacı⁵⁵⁸ ve asma

⁵⁵⁴ Feride Özdemir, **Belören Kasabası**, 1930 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁵⁵⁵ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

⁵⁵⁶ Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁵⁷ Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

⁵⁵⁸ Veysel Demir, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1953 Doğumlu, Sanat Enstitüsü Mezunu, Emekli.

dikerler. Yapılan bu ziyaretlerden sonra mezarlıkta bulunanlara şeker ve bisküvi dağıtılır.⁵⁵⁹ Mezar ziyaretlerinde mezarın sulanması da adettendir.⁵⁶⁰

İlçedeki bazı köylerde mezar ziyaretlerinde Kuran-ı Kerim okuduktan sonra kadınların mezara nohut ektikleri ve bundan sonra mezarı suladıkları bilinmektedir.⁵⁶¹ Bu nohutları atmalarındaki maksat ise nohutlar yeşerip büyüdüktan sonra mezardan çekilip koparıldığı zaman ölen kişinin de günahlarının azaldığına inanılmasıdır.⁵⁶² Bazı köylerde ise nohutlar yeşerip büyüğünde dalları rüzgârda sallandığı vakit mevtanın günahlarının affolunacağına inanılmaktadır.⁵⁶³

Kabir ziyaretlerinden en önemlileri bayramlarda yapılanlarıdır. Farklı duyguları barındıran bu ziyaretlerde⁵⁶⁴, ölen kişinin mezarının başında çocuklarını, akrabalarını ve komşularını beklediğine inanıldığı için kabirler muhakkak ziyaret edilir.⁵⁶⁵

Bazı köylerde bayramdan bir gün önce yani arife günü⁵⁶⁶ kabir ziyareti yapılırken bazı köylerde bu ziyaret bayramın birinci günü gerçekleştirilmektedir.⁵⁶⁷ Yapılan bu ziyaretlerde ölen kişi için Kur'an-ı Kerim okunup dualar edildikten sonra, mezarlıkta bulunan çocuklara şeker, lokum⁵⁶⁸ ve bisküvi⁵⁶⁹ dağıtılır.

Daha çok eskiden uygulanan ancak günümüzde de yer yer uygulanan bu inanişaya göre: Kabir ziyaretlerinden en ilgi çekici olanı Kurban Bayramlarında yapılanıdır. Kurban Bayramı'nın hem birinci hem de ikinci günü kabir ziyaret edilir. Ancak ikinci gün yapılan ziyarette, ölen kişinin günahlarını alsın diye⁵⁷⁰ mezarına kil

⁵⁵⁹ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶⁰ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁶¹ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁶² Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶³ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶⁴ Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁶⁵ Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶⁶ Hasan Bozkurt, **Haydarlı Köyü**, 1947 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁶⁷ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁶⁸ Fatma Tezerdi, **Gölbasi Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁶⁹ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁷⁰ Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

dökülür.⁵⁷¹ Bunun yanı sıra, bayramlarda yapılan mezar ziyaretlerinde mezara beyaz toprak atıldığı takdirde mezardaki toprağın yenileneceğine inanılırdı.⁵⁷²

⁵⁷¹ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁷² Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

D. ASKER UĞURLAMA VE KARŞILAMA

1. Askere Uğurlama ve Asker Karşılama ile İlgili Adetler

Türklerin çok eski zamanlardan beri askerî bir karakter taşıdığı bilinmektedir.⁵⁷³ Geçmişten gelen bu karakteristik yapı, Türk toplumun askerliği kutsal bir görev olarak algılamasında büyük bir etkiye sahiptir. Türk toplumunda kutsal sayılan değerlere atfedilen önem, bu olgu içerisinde zamanla örf, adet, gelenek ve görenek biçiminde yaklaşımların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Askerlik kendisine biçilen önemle birlikte, toplumun askere giden gence olan bakış açısını değiştirdiği gibi asker uğurlama ve karşılama olaylarına da bazı geleneksel tavırlar yüklemiştir. Buna göre, toplumumuzda askere giden gencin asker ocağında pişip olgunlaşacağına inanılır. Aynı zamanda askerliğini yapmış olan genç, hayatının önemli bir dönüm noktasından geçmiş sayılır ve toplum tarafından saygı ile karşılanır. Ülkemizde askerlik yaşı yirmidir. Eğer genç erkek, başka herhangi bir engel yok ise yirmi yaşına geldiğinde askere gider ve belirlenen süre içerisinde askerliğini tamamlayıp gelir.

Askerlik görevi, ülke sınırları içerisindeki başka bir yerleşim yerinde yapılacağı için ailelerde kendisini ağırlıklı olarak hissettiren duygu, özlemdir. Bu yüzden, askerlik gencin ailesi için bir gurur kaynağı olmasının yanı sıra diğer taraftan da derin duyguları barındıran başka bir boyuta sahiptir.

Gölbaşı ilçesinde askere gidecek olan genç, akraba ve yakınları tarafından henüz askere gitmeden birkaç hafta önce yemeğe davet edilir.⁵⁷⁴ Bu süre içerisinde genç, hemen hemen her gün bir başka akraba ve yakının evine konuk edilir. Genci davet eden akrabalar, çoğu zaman ikram edecekleri yemek için menüyü gencin belirlemesini ister ve genç hangi yemekleri istiyor ise o yemekleri yaparlar.⁵⁷⁵ Uzun bir süre akrabalarından ayrı kalacak olan genç için bu davetler büyük bir moral kaynağı olur.

⁵⁷³ Mehmet Niyazi, **Türk Devlet Felsefesi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001, s.108.

⁵⁷⁴ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁷⁵ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Bazı köylerde ise davetler eskiden toplu şekilde gerçekleşirdi. Buna göre askere gidecek olan gençlerin hepsi topluca yemeğe davet edilirdi.⁵⁷⁶ Yalnızca akrabalar değil bütün köylü gençleri yemeğe davet ederdi.⁵⁷⁷

Askere gitmeden önceki son hafta içerisinde anne ve baba son hazırlıklarını yaparlar. Kıyafet, iç çamaşırı, temizlik malzemeleri gibi gerekli malzemeler hazır edildikten sonra o hafta içerisinde bir uğurlama töreni düzenlenir.⁵⁷⁸

Bunun için belirlenen günde akraba ve yakınlar askere gidecek olan gencin evinde toplanıp davul zurna eşliğinde hep birlikte eğlenirler.⁵⁷⁹ Eğlence genel olarak akşam yemeğinden sonra başlayıp gece geç saatlere kadar devam eder. Bu eğlencelerde arkadaşları tarafından omuzlara alınan gencin ağzına çocukluktan yetişkinliğe atılan önemli bir adım olduğunu vurgulamak amacıyla emzik verilir. Ayrıca askere gidecek olan gencin kollarına ve boynuna kurdeleler takılır.⁵⁸⁰

Davullu zurnalı yapılan bu eğlencelerde en çok Yan Bağlama, Harmandalı, Misket, Malatya Malatya gibi mahalli oyunlar oynanır.⁵⁸¹ Bu eğlencelerde eskiden gençler kendi aralarında sinsini de oynarlardı.⁵⁸²

Gencin evinde geçirdiği son gece, bütün aile geç saatlere kadar oturup sohbet eder. Bu son gece, bir taraftan gence moral verme çabasını içerisinde barındırırken diğer taraftan da kaynağı acı bir hüznü olan gözyaşları, aile bireylerinin gözleri içerisinde veda gününe kadar saklı kalır. Yatma vakti geldiğinde ise annesi askere gidecek olan oğlunun avuç içine ve serçe parmağına⁵⁸³, “vatan uğruna kurban olmayı” temsil eden kınadan yakar.⁵⁸⁴ Kına yakma âdeti eskiden daha yaygınken günümüzde daha nadir uygulanmaktadır.⁵⁸⁵

⁵⁷⁶ Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁷⁷ Haşim Han, **Yarbaşı Köyü**, 1969 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.

⁵⁷⁸ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁷⁹ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁸⁰ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁸¹ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁸² Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁸³ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁸⁴ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁸⁵ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Ertesi gün erkenden kalkan genç, bütün akraba ve yakınlarını yeniden ziyaret ederek⁵⁸⁶, büyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden öper ve herkesle vedalaşıp helalleşir. Akraba ve yakınları, bu ziyaret esnasında, gence asker ocağında mahrum kalmasın diye gönüllerinden koptuğu miktarda harçlık verirler.⁵⁸⁷ Eskiden bu ziyaret hemen hemen köydeki bütün evlere yapılırdı. Fakat günümüzde bu çember daralmış ve akraba ve yakınlarla sınırlandırılmıştır.⁵⁸⁸

Fotoğraf 82: Harmanlı Kasabasından Memiş İsmail ve Arkadaşı Şahbaz'a Ait Askerlik Fotoğrafı (1942)⁵⁸⁹

Yolculuk zamanı geldiğinde ailesi, arkadaşları ve akrabaları arabaya bineceği yere kadar gence refakat ederler. Arkadaşları, henüz arabaya binmeden, gence moral vermek için “*En büyük asker bizim asker !*” gibi sözlerle tezahüratlarda bulunurlar. Arabaya binme vakti geldiğinde ise çok duygulu anlar yaşanır. Anne ve babasının

⁵⁸⁶ Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁵⁸⁷ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁸⁸ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁸⁹ (Çevrimiçi) *http://www.harmanli.net/tarihi_fotolar.htm (27.08.2007).

elini öpen genç, kardeşleri ve arkadaşları ile vedalaştıktan sonra arabaya biner.⁵⁹⁰ Ailesi, Gözyaşları içerisinde uğurladıkları gencin arkasından, tez ve sağlıklı gelsin anlamında bir tas su döker.⁵⁹¹

Bazı köylerde askere gidecek gençler için toplu uğurlama töreni yapılır.⁵⁹² Akraba ve yakınları, gençleri otogarda hep birlikte davul zurna eşliğinde uğurlarlar.⁵⁹³

Askerlik süresi içerisinde ailesi, akrabaları ve arkadaşları ile mektup yahut telefon ile haberleşen genç, izne geldiği zamanlarda ise akrabalarını ziyaret etmeyi ihmal etmez. Askerlik görevi sona erip memleketine geldiğinde çocukları sağ salim geldiği için aile bir kurban keser.⁵⁹⁴ Genç akraba ve yakınlarını yeniden ziyaret eder.⁵⁹⁵ Buna mukabil, akraba ve yakınlar hediyeler ile gencin evine göz aydına giderler.⁵⁹⁶ Daha sonra yine yemekli ziyafetler düzenleyip -hoş geldin anlamında- genci evlerine konuk ederler.⁵⁹⁷

⁵⁹⁰ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁹¹ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁵⁹² Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁹³ Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Belediye Zabıtası.

⁵⁹⁴ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁵⁹⁵ Haşim Han, **Yarbaşı Köyü**, 1969 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.

⁵⁹⁶ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁵⁹⁷ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

E. BAYRAM KUTLAMALARI İLE İLGİLİ ADETLER

1. Bayramlar

Bayramlar birlik ve beraberliğin, saygı ve sevginin perçinleştiği özel günlerdir. Ülkemizde bayramlar dini ve milli olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Dini bayramlar İslâm inancı ile bağlantılıdır. Milli bayramlar ise yakın tarihimizde yaşadığımız önemli olayların kutlanıp hatırlanması şeklinde olur. Bu bölümde Gölbaşı ilçesinde dini ve milli bayramlar için yapılan hazırlıklar ile bu bayramlara özgü kutlamalardan söz edeceğiz.

1.1. Dini Bayramlar

İslam inancında Müslümanların kutlaması gereken iki önemli bayram vardır. Bunlardan ilki, en mübarek ay olduğuna inanılan Ramazan ayı sonunda üç gün boyunca kutlanan Ramazan Bayramı, diğeri ise yine Hicri aylardan olan Zilhicce ayının onuncu günü dört gün boyunca kutlanan Kurban Bayramı'dır. Bu bayramların kendine has dini hükümlerinin olmasının yanı sıra gelenek ve görenek haline gelmiş bazı uygulamaları da mevcut olup bu gelenek ve görenekler yöreden yöreye farklılık gösterebilmektedir.

Gölbaşı ilçesinde dini bayramlar için hazırlıklar en az bir hafta önceden başlar. Bunun için evlerde bayram temizliği yapıp "bayramcalık" adı verilen yeni kıyafetler alınır.⁵⁹⁸ Bayramlarda konuklara ikram edilmek üzere tatlılar ve yemekler hazır edilir. Eskiden ilçede bayram için özellikle kınalı kömbe⁵⁹⁹ yapılırdı.

Çocuklara ve misafirlere ikram edilecek şeker, çikolata ve lokum ile kolonya da önceden alınıp hazır edilir. Bayram günü geldiğinde bayramın kutlanması ve ziyaretler ise şu şekilde gerçekleşir:

- Bayram sabahı erkenden kalkılır.

⁵⁹⁸ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 49.

⁵⁹⁹ Ferhat Türün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

- Evin erkekleri bayram namazına gider.
- Bayramlaşma ilk önce aile içinde yapılır. Küçükler büyüklerin ellerini öper ve bahşiş alırlar.
- Bayramlarda akraba ve komşulardan başka hastaların ziyaret edilmesi de şarttır.
- Gelen konuklara şeker, çikolata, lokum ve tatlı ikram edilir.
- Uzakta bulunan akraba ve yakınlarla telefon aracılığı ile bayramlaşılır.
- Mezar ziyaretleri yapılır.⁶⁰⁰

İlçede eskiden uygulanan bir âdete göre bayramlarda köyün gençleri evlerin bacasından :

Sara sara sarkıtan
Hacı Ahmet'i korkutan
Teşt altında köfte
Ondan bana hisse

diyerek bir teneke yahut sitil sarkıtırlar.⁶⁰¹ Ev sahibi dilerse bu tenekenin içerisine simit, bulgur, bastık ve ceviz kor. Şayet vermeye gönlü yok ise tenekenin içerisine kül koyar.⁶⁰² Bu adet bazı köylerde hasat zamanı uygulanmasına rağmen özel günlere mahsus bir adet değildi. Günlük yaşam içerisinde de uygulandığı olurdu.⁶⁰³

Milli Bayramlar

Milli bayramlarımızdan Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı bayramlar için hazırlıklar, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları bünyesinde öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yapılır. Bayramlardan önce okullar ve okul çevresi süslenip hazır edilir. Günün anlam ve önemine binaen yapılan konuşmalar ve okunan şiirlerden sonra halk oyunları ve gösterilerin sunumu

⁶⁰⁰ Cuma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1932 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Çiftçi.

⁶⁰¹ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Çiftçi.

⁶⁰² Cumali Unay, **Harmanlı Kasabası**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunlu, Şoför.

⁶⁰³ Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

yapılır. Köy ve kasabalarda okul bahçelerinde yapılan törenlere, köylüler de katılıp kutlamaları seyrederek.

Gölbaşı ilçe merkezinde kutlamalar, Gölbaşı Şehir Stadı'nda okulların ortak katılımı ile hazırlanan etkinliklerin sunumu şeklinde gerçekleşir. Bu tören ve kutlamalara devlet erkânından kişilerin yanı sıra belediye başkanı, garnizon komutanı ve halk da iştirak eder.

Fotoğraf 83: Gölbaşı Şehir Stadında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları⁶⁰⁴

⁶⁰⁴ (Çevrimiçi) http://golbasi02.meb.gov.tr/index.php?ind=news&op=news_show_single&ide=196 (07.10. 2007).

F. HALK İNANIŞLARI

1. Gölbaşı İlçesinde Halk İnanışları

İnsanoğlu yüzyıllardır birçok şeye inanma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç çoğu zaman inandığı şeyin doğruluğunu sorgulamasının dahi önüne geçmiştir. Öyle ki insanoğlu gördüğü, duyduğu ve yetiştiği halk kültürünün içerisinde, inandığı birçok şeye sıkı sıkıya sarılmıştır. Hatta insanların benimsedikleri yeni dinler dahi bu bağlılığın bir sonucu olarak eskisinden tamamen kopmasına engel olamamıştır. Bunun en açık belirtisi, günümüz halk inançları bağlamında değerlendirdiğimizde, oldukça net sonuçların ortaya çıkıyor olmasıdır. Nitekim günümüzde halk arasında yaşayan adet ve inanışların pek çoğunun İslâmiyet öncesi inanç sisteminin kalıntıları olduğunu görmekteyiz.⁶⁰⁵

Türkler, tarihleri boyunca birbirinden farklı pek çok dinin etkisi altında kalmıştır. Özellikle Orta Asya'daki eski Türk topluluklarının, atalar, tabiat ve Gök Tanrı kültü gibi üçlü din anlayışı ile İslâmiyeti kabul etmeden önce inandıkları Totemizm, Animizm, Şamanizm ve Budizm gibi inanç sisteminin kalıntıları halen varlığını korumaktadır.⁶⁰⁶ Her ne kadar İslâm dini bu tür inanışları “batıl” olarak değerlendirse de insanlar bu eski inanç kalıntıları ile İslâmi inançları harmanlayarak bir halk kültürü oluşturmayı başarmışlardır.

İnsanların her olaya ve duruma bir anlam ve inanç yükleme yaklaşımı hayatın hemen hemen her alanına yansımış durumdadır. Özellikle günlerle, hayvanlarla, doğa olayları ve nazarla ilgili kaçınma ve inanışlar, bunların başında gelmektedir. Biz de bu bölümde Gölbaşı ilçesindeki halk inançlarını bu çerçevede içerisinde ele alacağız.

⁶⁰⁵ Mehmet Ali Yılmaz, “Aladağ Halk Kültürü Araştırması”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana, 2005, s. 144, (Çevrimiçi) <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tezler/1006.pdf>, 03 Ekim 2007.

⁶⁰⁶ Mehmet Ali Yılmaz, a.g.t. s. 144 .

Ateş ve Su ile İlgili İnanışlar

- Su atılarak ateş söndürülmez.⁶⁰⁷
- Sütün altındaki ateş üflenmez.⁶⁰⁸

Bitkilerle İlgili İnanışlar

- Karaçalı yakılan evde huzursuzluk olur.⁶⁰⁹
- Soğan kabuğu yakılmaz⁶¹⁰, yakıldığı eve fakirlik getirir.⁶¹¹

Doğa Olayları ile İlgili İnanışlar

- Ay tutulduğunda havaya ateş edilir.⁶¹²
- Dolu yağdığı zaman salâvat getirilmelidir.⁶¹³
- Gök gürültüsü duyulduğu zaman salâvat getirilmelidir.⁶¹⁴

Çiçi Mama

Çiçi Mama bazı köylerde diğer ismi ile “Cona”⁶¹⁵, çocuklar için çok eğlenceli bir oyun iken büyükler için oyun olmaktan öte bir inançtır. İlçedeki birçok köyde, yağmurun yağmadığı bahar mevsiminde oynanan Çiçi Mama sayesinde yağmur yağdığına inanılmaktadır. Çiçi Mama hem inanın ismidir hem de inaniş ismini veren insan suretinde bir oyuncağın adıdır. Kadınların yapmış olduğu Çiçi Mama, oyunun başını çeken çocuğun eline verilir. Diğer çocuklar da uzunca bir değneğe kol olacak şekilde kısa bir değnek bağlayıp kollarına eski elbise parçaları ve çaput

⁶⁰⁷ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁰⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁰⁹ Suzan Orhan, **Belören Kasabası**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶¹⁰ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶¹¹ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶¹² Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶¹³ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶¹⁴ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶¹⁵ Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

sararlar ve diğer çocuğun peşine düşerler.⁶¹⁶ Köy içinde bu şekilde ev ev dolaşan çocuklar bir taraftan da hep bir ağızdan,

Çömçeli gelin ne ister?

Allah'tan yağmur ister!

Göğ öküz kurban ister!

Göbekli harman ister!

Yağ yağmurum yağ!⁶¹⁷

diye bağırlar. Vardıkları her evin kapısında aynı sözleri söyleyen çocuklar, evin kapısını çalarlar. Kapıyı açan her ev sahibi, Çiçi Mama'nın kafasına bir miktar su döker ve çocukların ellerindeki poşetlere simit, bulgur ve salça koyar.⁶¹⁸ Çocuklar bu şekilde gezebilecekleri kadar evi dolaştıktan sonra hep birlikte bir eve giderler. Orada, çocukların topladıkları malzemelerle pilav yapılır ve pişirilen pilav çocuklar tarafından güle oynaya yenir.⁶¹⁹

Fotoğraf 84: Çiçi Mama

⁶¹⁶ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶¹⁷ Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

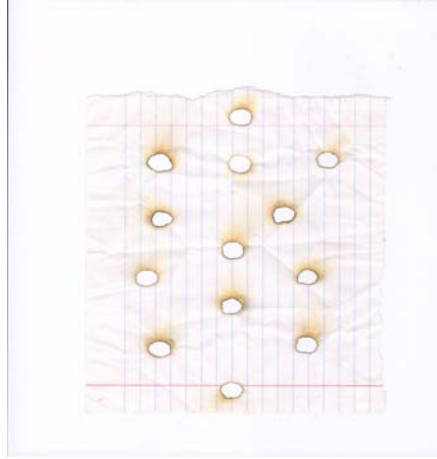
⁶¹⁸ Mevlüt Özdemir, **Çatalağaç Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁶¹⁹ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Bazı köylerde eskiden Çiçi Mama oyununa büyükler de katılırdı. Hatta oyunun ilk kurucuları büyükler olurdu. Fakat burada amaç aynı idi: Yağmurun yağmasını sağlamaktı. Köylü bir yerde toplanır ve çocukları da peşlerine alarak “Çiçi Mama enişte, Allah’tan bir yağmur iste !” diye devam eden sözleri söyleyerek eski toprak binaların birinin altına gelirler, orada evlerden topladıkları un ile bazlama (ekmek) yapıp yerlerdi. Eğer yağmur yağarsa, dualarının kabul olduğuna inanırlardı.⁶²⁰

Köse

Köse, bağ bozumu esnasında sergen serili iken yahut düğün esnasında yağmur yağmaması için yapılan bir inanıştır. Buna göre, herhangi bir kâğıda köyün en çenesi düşük, çok çabuk sinirlenen ve ortalık karıştıran kişilerinin isimleri söylenerek sigara veya köz ile kişi adedince delik açılır.⁶²¹

Fotoğraf 85: Köse

Kâğıt delinirken “Ese, Köse, Musa” da denilmelidir. Delinen bu kâğıt daha sonra bir ağacında dalına asılır. Köse, bazı köylerde huysuzluk çıkararak çocukların sakinleşmeleri için de yapılır. Ancak burada kişi isimleri söylenmez sadece “Ese, Köse, Musa” denilir.”⁶²²

⁶²⁰ Sadi Nakiboğlu, **a.g.e.**, s. 249-250.

⁶²¹ Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁶²² Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

Günlerle İlgili İnanışlar

- Salı günleri ev temizliği yapılmaz⁶²³, çamaşır yıkanmaz.⁶²⁴
- Cuma günü çamaşır yıkanmaz.⁶²⁵
- Cuma günü ev süpürülmez.⁶²⁶
- Cuma günü tarla sürülmez.⁶²⁷
- Cuma akşamı kadının başını açması iyi değildir.⁶²⁸
- Gece aynaya bakmak iyi değildir.⁶²⁹
- Gece bir evden başka bir eve ateş götürülmez.⁶³⁰

Hayvanlarla İlgili İnanışlar

- Baykuş felaket habercisidir.⁶³¹Eğer bir evin önüne baykuş konar ve orada öterse en yakın zamanda o evden birisinin öleceğine inanılır.⁶³²
- Güvercinin değerli bir hayvan olduğuna inanılır. Bu sebeple güvercine zarar vermekten kaçınılır.⁶³³
- İnek, koyun, keçi gibi hayvanlar doğum yaptıklarında, huysuzluklarını gidermek için, muska yazmayı bilen kişilere muska yazdırılır.⁶³⁴
- Kara kedi uğursuzdur.⁶³⁵
- Karınca öldürmek günahdır.⁶³⁶
- Kapıdan ve pencereden içine giren karıncaların, evden uzaklaşmasını dağlamak için karıncaların önüne kül⁶³⁷ yahut tuz atılır.⁶³⁸
- Kedi beslenen eve melek girer ancak köpek beslenen eve melek girmez.⁶³⁹

⁶²³ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶²⁴ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶²⁵ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶²⁶ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶²⁷ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶²⁸ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶²⁹ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶³⁰ Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶³¹ Mehmet Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1920 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.

⁶³² Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶³³ Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁶³⁴ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³⁵ Ayşe Coşkun, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³⁶ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³⁷ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶³⁸ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

- Köpek sadıktır, kedi nankördür.⁶⁴⁰
- Köpek uluması uğursuzluk getirir.⁶⁴¹
- Köpeklerin hiçbir sebep yok iken havlaması iyi değildir.⁶⁴²
- Örümcek öldürmek iyi değildir.⁶⁴³
- Rüyada görülen koyun, melek olarak yorumlanır. Eğer rüyada boynuzlu siyah bir kara davar görülürse bunun da şeytan olduğu düşünülür.⁶⁴⁴ Yakalanmasının güçlüğünden dolayı, rüyada görülen keklik de şeytan olarak yorumlanır.⁶⁴⁵

Nazarla İlgili İnanışlar

- Avuca alınan bir miktar tuz, bazı dualar ve sureler okunarak nazara uğramış kimsenin üzerinde çevrilir. İlçede buna “tuz çatlatma” veya “tuz çevirme” denilmektedir. Bu şekilde kişinin nazardan kurtulacağına inanılır.⁶⁴⁶
- Eve asılan iğde evi ve ev halkını nazardan korur (bkz. EK A.139) (bkz. EK A.140).⁶⁴⁷
- Çocukların omuzlarına iğde dalı asılır.⁶⁴⁸
- Hayvanları ve arabayı nazara karşı korumak için bunların uygun bir yerine iğde dalı asılır.⁶⁴⁹
- Hayvanları nazara karşı korumak için ahırın kapısına at nalı asılır.⁶⁵⁰
- Cin, şeytan yaklaşmış veya nazar değmiş kimseler ocak denilen yerlere götürülür ve bu kimseler için çöp kırdırılır. Buna göre, rahatsız olan kişi için ocaktaki hoca dualarla çöp kırar. Kırılan çöp hastanın omuzlarına ve boynuna bastırılır. Böylece hastanın şifa bulacağına inanılır.⁶⁵¹

⁶³⁹ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁴⁰ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶⁴¹ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı

⁶⁴² Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁴³ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁴⁴ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁴⁵ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁴⁶ Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

⁶⁴⁷ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁴⁸ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁴⁹ Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁵⁰ Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵¹ Abdurrahman Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, (H)1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

- Nazar eden kişinin çamaşırından bir parça kesilir, nazara uğrayan kişinin burnuna tutulur.⁶⁵²
- Nazara karşı korunmak için evin herhangi bir yerinde kirpi oku bulundurulur.⁶⁵³
- Pekmez kaynatılırken nazar değmesin diye kazanın altında üzerlik yakılır.⁶⁵⁴
- Ocaktan köz alınıp dualarla suya atılır.⁶⁵⁵
- Ölmüş eşek kafası, öküz kafası ve hayvan boynuzu evin dışarıdan görülebilecek bir yerine asılır (bkz. EK A.136) (bkz. EK A.141) .⁶⁵⁶ Bu hayvanların kuru kafalarının evi ve verimli tarlayı nazara karşı koruduğuna inanılır.⁶⁵⁷
- Üzerlik otunun çocukları nazara karşı koruduğuna inanılır. Bu yüzden çocukların omuzlarına üzerlik tohumu takılır.⁶⁵⁸
- Yeni geline nazar değmesin diye evini içinde üzerlik tohumu yakılır.⁶⁵⁹
- Yeni yapılan evleri nazara karşı korumak için evin dış duvarlarından birine herkesin görebileceği bir şekilde kaplumbağa kabuğu asılır(bkz. EK A.135).⁶⁶⁰
- Eve nazar değmesin diye herkesin görebileceği bir yere doldurulmuş kaz koyulur (bkz. EK A.137).⁶⁶¹
- Keçinin boynuzuna kılıf örülüp üzerine takılan kurşun, nazar boncuğu ve kirpi oku ile bu kılıf bezenir. Hazırlanan bu nazarlık eve asılır (bkz. EK A.134).⁶⁶²
- Kurban bayramında hayvana ekmek verilerek -sembolik anlamda- “hayvandan gözü” istenir. Kurban kesildikten sonra gözü alınıp kurutulur. Nazar değmesi sonucu vücudunda çıban çıkan kimse bu gözü banyo yapacağı

⁶⁵² Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁵³ Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵⁴ Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵⁵ Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵⁶ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶⁵⁷ Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁵⁹ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁶⁰ Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁶¹ Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁶² Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

suyun içerisine üç defa daldırır ve bu su ile yıkanır. Bu işlem üç defa yapıldığı takdirde kişinin nazardan kurtulacağına inanılır.⁶⁶³

Bereket İnancı

Bereketlendirme

Daha çok eskiden uygulanan bu inanişaya göre: Gölbaşı ilçesinde, buğday 11 kg'a denk gelen "çelik"⁶⁶⁴ veya iki tenekeye denk olan "kırat" veya "kile" ile ölçülür.⁶⁶⁵ Buğday tarladan kaldırıldıktan sonra ne kadar hasat elde edildiğini öğrenmek için ölçüm yapılır. Buğday ölçülürken elde edilen ürünün bereketlenmesi için ilk önce, "Bir Allah, iki bereket, üç nimet, dört kitap, beş İslâm diyerek" 5 çelik veya 5 kırat tahıl konur. Bu âdete "bereketlendirme" adı verilir⁶⁶⁶ ve ilçede yer yer uygulandığı yerler de vardır.⁶⁶⁷ Yine bereketlenmesi için buğdayın içerisine taş koyma âdeti de ilçede uygulanmaktadır.⁶⁶⁸

Deste Çekme

Ekini biçen kişi, tarlanın yanından mal sahibi geçiyorsa biçtiği son tutam ekini geçen kişiye karşı tutar ve kaldırır. Buna "deste çekme" denir. Tarla sahibinin kendisine deste çekene bahşiş vermesi adettendir.⁶⁶⁹ Deste çekme âdetinin bir benzeri ise bağ ve bahçelerde olgunlaşan ilk meyveyi tarla sahibine gösteren kişinin bahşiş alması şeklinde uygulanmaktadır.⁶⁷⁰

⁶⁶³ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁶⁴ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s. 47.

⁶⁶⁵ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁶⁶⁶ Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁶⁶⁷ Hasan Bozkurt, **Haydarlı Köyü**, 1947 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁶⁸ Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁶⁹ Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

⁶⁷⁰ Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

Salâvatlama

İlçede daha çok eskiden⁶⁷¹ uygulanan ancak günümüzde yer yer görülen⁶⁷² bu âdete göre, ekin biçilirken işin sonuna doğru tarlada çalışanlar, ekinin sonlarını aşağıdaki mısralarla, nakaratlardan sonra⁶⁷³ hep birlikte salâvat getirmek suretiyle, biçerler.⁶⁷⁴

Eken biçer,
Konan göçer,
Cennetin kapısın
Cömertler açar.

Diyelim bir Allah Allah!
Getirelim salâvat.

Er aşkına!
Pir aşkına!
Kâbe'deki nur aşkına!

Diyelim bir Allah Allah!
Peygambere salâvat

Kara kazanın kaynayışına,
Gücük çomçanın oynayışına,
Yağlı bazlamanın on beşine.

Diyelim bir Allah Allah!
Peygambere salâvat.⁶⁷⁵

⁶⁷¹ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁷² Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁷³ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁷⁴ Mustafa Karık, **Çatalağaç Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

⁶⁷⁵ Mevlüt Özdemir, **Çatalağaç Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

Bu uygulamanın bir başka benzeri, eskiden Yaylacık köyünde, farklı mısralar eşliğinde yapılırdı. Buna göre ekinin sonlarına doğru:

Akşama hörmət
Sabaha niyet
Atatürk'e rahmet
İnönü'ye nusret
Kör şeytana lanet,

denir ve bundan sonra salavat getirilirdi.⁶⁷⁶

Bunun yanı sıra bereket ile ilgili diğer ilgili diğer inanış ve uygulamalar şunlardır:

- Bereketi arttırsın diye, evin içerisine kuru soğan, darı, arpa ve buğday asılır.⁶⁷⁷
- Buğday kaldırılıp kümelendirildikten sonra, bereketlensin diye üzerine taş konulur.⁶⁷⁸
- Çatal üzüm bulunan bağın, bereketli olduğuna inanılır.⁶⁷⁹
- Yeni öğütülmüş unun üzerine keser konulursa, o evde yıl boyu bereket olacağına inanılır.⁶⁸⁰
- Yeni öğütülmüş unun üzerine keser konulursa, o evde yıl boyu bereket olacağına inanılır.⁶⁸¹

Uğursuzlukla İlgili Kaçınma ve İnanışlar

Gölbaşı ilçesinde uğursuzluk getireceğine inanılan şeyler şunlardır:

- Akşam görülen kara kedi⁶⁸²,

⁶⁷⁶ Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁷⁷ Nurhayat Uçan, **Balkar Kasabası**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁶⁷⁸ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁶⁷⁹ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁸⁰ Fatma Bakır, **Belören Kasabası**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁸¹ Musa Görgen, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁸² Suzan Orhan, **Belören Kasabası**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Akşam ayna kırmak⁶⁸³,
- Çok gülmek⁶⁸⁴
- Evin içinde şemsiye açmak⁶⁸⁵,
- Gelinin ilk gün siyah elbise giymesi⁶⁸⁶,
- Merdivenin altından geçmek⁶⁸⁷,
- Yemek yenilen sofrada tabak veya bardak kırılması.⁶⁸⁸
- Yerde bulunan iğnenin uğur getireceğine inanılır.⁶⁸⁹

Diğer İnanış ve Kaçınmalar

- Akşam aynaya bakılmaz. Bakan kişinin bahtının kapanacağına inanılır.⁶⁹⁰
- Akşam sakız çiğnenmez. Ölü eti yenmiş gibi olur.⁶⁹¹
- Akşam ezanından sonra kara kazan dışarıya çıkarılmaz.⁶⁹²
- Akşamdan sabaha kalan bulaşığı şeytanın yaladığına inanılır.⁶⁹³
- Banyoda aynaya bakmak iyi değildir.⁶⁹⁴
- Çayın çöpü bardağın üzerine çıkarsa misafir geleceğine inanılır.⁶⁹⁵
- Başka birinin evinden, kazan, tuz ve sabun getirilmesi iyi değildir.⁶⁹⁶
- Çocuğun dişi nereye gömülürse o işle meşgul olur.⁶⁹⁷
- Çocuğu ölmüş bir kadın bayram günü dikiş dikmemelidir. İğnenin çocuğun ayağına yahut gözlerine batacağına inanılır.⁶⁹⁸
- Çocuğu ölmüş bir anne, akşam dikiş dikerse ölmüş çocuğunun gözlerini diktiğine inanılır.⁶⁹⁹

⁶⁸³ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁴ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁸⁵ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁶ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁷ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁸ Suzan Orhan, **Belören Kasabası**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁸⁹ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁰ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹¹ Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁶⁹² Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹³ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁶⁹⁴ Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁵ Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁹⁶ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁷ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁶⁹⁸ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁶⁹⁹ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

- Çocuğun saçları dik çıkarsa asabi olacağına inanılır.⁷⁰⁰
- Eşlerin arasını düzeltmek için muska yapılır.⁷⁰¹
- Gece bir evden başka bir eve ateş götürülmez.⁷⁰²
- Geceleri tırnak kesilmez.⁷⁰³
- Görülen bir rüyayı gece anlatmak iyi değildir. Şayet anlatılacaksa, anlatan kişi, ” *Gecemi gündüz say.* ” diyerek rüyayı anlatmaya başlanmalıdır.⁷⁰⁴
- Herhangi bir kişinin üzerinden başka birine su uzatılması iyi değildir.⁷⁰⁵
- Islık çalınan yere şeytan gelir.⁷⁰⁶
- İki kapının arasında yatılırsa o eve melek girmez.⁷⁰⁷
- Kadınların başını örtmeden yatması halinde, meleklerin o kadının yanına yaklaşmayacağına inanılır.⁷⁰⁸
- Kapı eşiğine oturulmaz.⁷⁰⁹
- Kara kazan ve soğanın akşam eve girmesi iyi değildir.⁷¹⁰
- Kaybolan eşyaların bulunması için bir bıçağın üzerine bazı dualar okunduktan sonra bıçak kapatılır ve kaybolan eşyalar bulunana kadar açılmaz.⁷¹¹
- Kazanın dibini yiyen kızın düğününde yağmur yağar.⁷¹²
- Kız istemeye geldiklerinde, ev sahipleri kızı vermemek için gelenlerin ayakkabısının içine tuz koyar.⁷¹³
- Misafirin erken kalkması için ayakkabısının içine tuz konur.⁷¹⁴
- Korkan çocukların yastıklarının altına Ocak’tan alınan bez konur.⁷¹⁵
- Saçını ortalık yere atan kimseye baş ağrısı musallat olur.⁷¹⁶

⁷⁰⁰ Kerime Görgen, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷⁰¹ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H)1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰² Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷⁰³ Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.

⁷⁰⁴ Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁷⁰⁵ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷⁰⁶ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷⁰⁷ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷⁰⁸ Ayşe Fatma Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷⁰⁹ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷¹⁰ Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

⁷¹¹ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷¹² Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷¹³ Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷¹⁴ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷¹⁵ Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹⁶ Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

- Sağ ayağın altının kaşınması iyidir. Hayırlı bir yolculuğa çıkılacağına işaretler. Sol ayağın altının kaşınması ise iyi değildir. Kötü bir yolculuğa çıkılacağına işaretlerdir.⁷¹⁷
- Sağ avuç kaşınırsa sağlık, sol avuç kaşınırsa varlık geleceğine inanılır.⁷¹⁸
- Sağ gözün seğirmesi iyidir, hayırlı bir iş olacağına dalalettir. Sol gözün seğirmesi ise kötü bir olayla karşılaşılacağına habercisidir.⁷¹⁹
- Şalvarı ayakta giymek fakirlik getirir.⁷²⁰
- Tarhanayı yapan hemen elini yıkar yahut su içerse yağmur yağar.⁷²¹
- Terliğin arka tarafı önde olursa kişinin işlerinin ters gideceğine inanılır.⁷²²
- Tırnak, kesildikten sonra ateşe atılmamalıdır.⁷²³
- Yastığın üzerine oturulmaz.⁷²⁴
- Yeni doğan bebeğin ağzına kim tükürürse bebeğin o kişiye benzeyeceğine inanılır.⁷²⁵
- Yeni doğan bebeklerde meydana gelen bazı hastalıklar için muska yazdırılır.⁷²⁶
- Yeni yoğrulmuş hamuru ele alıp hava ya kaldırmak iyi değildir. Şeytanın hamurun altından geçeceğine inanılır.⁷²⁷
- Yerinden çıkan diş, “*Al sana it dişi, ver bana kuzu dişi*” denilerek uzak bir yere fırlatılırsa onun yerine çıkan dişin, kuzu dişine benzeyeceğine inanılır.⁷²⁸
- Yufka açarken ekmek yırtılırsa ekmek yapan kişinin yolculuk yapacağına veya misafir geleceğine inanılır.⁷²⁹
- Yumurtanın kabuğunun sobaya atılması halinde, o yumurtayı yumurtlayan tavuğun bir daha yumurtlamayacağına inanılır.⁷³⁰

⁷¹⁷ Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷¹⁸ Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷¹⁹ Ferhat Türün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷²⁰ Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁷²¹ Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷²² Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

⁷²³ Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷²⁴ İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷²⁵ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷²⁶ Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H)1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

⁷²⁷ Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷²⁸ Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

⁷²⁹ Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷³⁰ Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

2. Yatırlar ve Ziyaret Yerleri

Yatırlar ve ziyaret yerleri ile ilgili inanışların temelinde, Türklerin eski ve köklü inançlarından olan atalar kültü arasında sıkı bir bağ vardır. Nitekim atanın öldükten sonra ruhunun bir takım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede yardım edeceği inancı, İslamiyet'in kabulünden sonra yerini velî kültürünün oluşmasına bırakmıştır. Velî denilen zâtların toplum içerisindeki dini ve ahlâki yeri, onların eşyaları ile mezarlarının kutsal olduğu inancını doğurmuştur.⁷³¹

Bu yüzden halk arasında velî olarak bilinen kimselerin mezarları ya da velîlerin mezarı olduğu düşünülen yerler, dilek ve temennilerin kurbanlar kesilerek ya da dualar edilerek sunulduğu yerler haline gelmiştir. Gölbaşı ilçesinde de bu anlamda birçok köyde, çok sayıda ziyaret yeri mevcuttur. İlçedeki köylerde bulunan ziyaret yerleri ve bu ziyaret yerleri ile ilgili inanışlar şu şekildedir:

2.1. Kayabaşı Ziyareti

Balkar beldesinde bulunan bu ziyaret yerinde bir mağara vardır. Kayabaşı Ziyareti ile ilgili bazı rivayetler anlatılmaktadır: Burada bulunan ağacın yakınlarındaki büyük taşların arasında cuma geceleri ateşe benzer bir ışığın yanıp söndüğü ancak yanına yaklaşıldığı zaman bu ışığın kaybolduğu, bu yüzden buraya ziyaret yeri olarak inanıldığından söz edilmektedir. Burada mezar olarak kabul edilen yerde mübarek bir zatın yattığı, bu kişinin adının “Muttalip” olduğu söylenmektedir. Ziyaret yerindeki ağaca da anlam yüklenen kasabada, ağaca zarar vermek isteyenlerin başına mutlaka bir musibet geldiğine inanılır ve bu yüzden hiç kimse bu ağaca dokunmaz. Bununla ilgili olarak, ağacın dalını kesen bir adamın kalçasına kestiği dalın battığı ve bu yaranın bir türlü iyileşmediği anlatılır. Kasaba halkı zaman zaman bu ziyaret yerinde kurbanlar kesip halka yemek dağıtmaktadır.⁷³²

⁷³¹ Mehmet Ali Yılmaz, a.g.t.,s. 146

⁷³² Abdulluttalip Kuşçu, **Balkar Kasabası**,1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu. Çiftçi.

2.2. Davut Ziyareti

Belören kasabasının batısına 5 km mesafede, Kayapınarı – Çelik Deresi mevkiinde bulunmaktadır. Daha çok romatizma hastalıkları ve buna bağlı ağrılar ile dilek ve isteklerin gerçekleşmesi için gidilmektedir. Gaziantep ve Kahramanmaraş gibi çevre illerden de insanların gelip adaklar adayıp kurban kestikleri bu ziyaret yeri hakkında bazı rivayetler vardır:

Bu ziyaret yerine halk arasında “Hz. Davut’un Döşeği” denilmekte ve ziyaret yerindeki mezarın Hz. Davut’a ait olduğuna inanılmaktadır. Aynı zamanda burada Hz. Davut’un ayakkabısının olduğu inancı da yaygındır.⁷³³

Fotoğraf 86: Davut Ziyareti

2.3. Yelbaba Türbesi

Harmanlı kasabasında bulunan Yel Baba Ziyareti’nden alınan topraktan banyo suyuna bir miktar karıştırıldığında romatizma hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Vücuttaki ağrıların tedavisi için gelinen bu ziyaret yerinde, şifa

⁷³³ Ramazan Çelik, **Çatalağaç Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

bulmak amacıyla yemek yenir, namaz kılınır ve dua edilir.⁷³⁴ Kasabada, Yel Baba Türbesi'nde geceleri ışıkların yanıp söndüğünden söz edilmektedir. Yel Baba Türbesi ile ilgili anlatılanlardan biri de şu şekildedir:

Yel Baba Türbesinin hemen bitişiğinde oturan kasaba halkından bir adam, tazısına av yakalamayı öğretmek ister. Bunun için tazının önüne tavşan ayağı atar ancak tazı bir türlü avı yakalamayı öğrenemez. Buna çok öfkelenen adam tazıyı öldürür. Bu olaydan bir süre sonra adamın çocuğu hastalanır ve ölür. Çocuğun ölümünden kısa bir süre sonra Yel Baba adamın rüyasına girer ve ona, “*Sen tazıyı öldürdün, ben de senin çocuğunu...*” der. Bunun üzerine adam Yel Baba'ya küser ve evini başka bir yere taşır.⁷³⁵

Fotoğraf 87: Yel Baba Türbesi

2.4. Yüce Kışla Ziyareti ve Ziyarete Yusuf

Haydarlı köyündeki Yüce Kışla Ziyareti'nde oldukça eski dönemlere ait olduğu düşünülen bir mezar vardır. Yağmur duası için gidilen bu ziyaret yerinde kurbanlar

⁷³⁴ Fatma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1928 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷³⁵ Cuma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1932 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

kesilmektedir. Köyde bulunan bir başka ziyaret yeri ise Ziyarete Yusuf'tur. Bu ziyaret yerine yılan sokması durumunda afsunlama maksadıyla gidilir. Köy halkı, Ziyarete Yusuf'un Hz. Hüseyin'in torunu, Zeynel Abidin'in soyundan geldiğine inanmakta ve burada adaklar adayıp kurbanlar kesmektedir.

Fotoğraf 88: Yüce Kışla Ziyareti

Fotoğraf 89: Ziyarete Yusuf

2.5. Gölbaşı İlçesindeki Diğer Ziyaret Yerleri

Yukarıda sözü edilen ziyaret yerlerinden başka ilçedeki köylerde çok sayıda ziyaret yeri vardır. Bu ziyaret yerleri ve türbe olarak kabul edilen yerlerin isimleri ile buldukları köyler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 77: Gölbaşı İlçesindeki Ziyaret Yerleri
ve Yatırlar⁷³⁶

İlçe	Ziyaret Yerinin Adı	Yerleşim Yeri
Gölbaşı	Deli Hasan Ziyareti	Karaburun Köyü
	Dündar Ziyareti	Yarbaşı (Çalgan) Köyü
	Hacı Abdullah	Akçakaya Köyü
	Mahmut Ziyareti	Akçakaya Köyü
	Böcük Böcük Ziyareti	Karabahşılı Köyü
	Karabağ Ziyareti	Savran Köyü
	Apışkan Dede Türbesi	Savran Köyü
	Karyağan Dağı Ziyareti	Hacılar Köyü
	Körkün Ziyareti	Akçabel Köyü
	Kurte Ziyareti	Yukarı Karakuyu Köyü
	Mendede Türbesi	Aşağı Nasırlı Köyü
	Meydan Dağı Tepesi	Meydan Köyü
	Mıstığın ve Daz Ziyaretleri	Yeşilova (İnekli) Köyü
	Yağmur Dede Ziyareti	Gedikli Köyü
	Ali Baba Ziyareti	Çelik Köyü

⁷³⁶ Ali Şeyh Özdemir, Mehmet Uluçay, vd., **a.g.e.**, s.62, 77, 82,83, 86, , 89, 91, 92, 96; Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi; Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı; Şahin Selbisu, **Savran Köyü**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.

Fotoğraf 90: Ali Baba Ziyareti

Fotoğraf 91: Hacı Abdullah Ziyareti (Akçakaya Köyü)

3. Halk Hekimliği

- Alerji yahut sarılık olan kimselerin kulaklarının arkası ile ayakları jiletlenir.⁷³⁷
- Yeni doğan bebeğin beli ağrımazın diye beli jiletlenir ve kanı bir beze sürülür. Bu bez de bebeğin beşiğinin altına konur.⁷³⁸
- Boğmaca hastalığına yakalananlar iyileşsin diye delikli taştan geçirilir ve hastanın boynuna beyaz ve mavi renkte iplikler takılırdı.⁷³⁹
- Kulakta ve gözde çıkan yilancık hastalığın tedavisi için yaranın üzerine boncuk konurdu.⁷⁴⁰
- Sarılık hastalığına yakalanan kişinin iyileşmesi için başına siyah yahut sarı yazma örtülür.⁷⁴¹
- Yaraların iyileşmesi için eskiden soğan ve sarımsak ezilip yaranın üzerine konurdu.⁷⁴²
- Çoban çökerten otu kaynatılıp suyu içildiği zaman, ateşli hastalıklara iyi geldiğine inanmaktadır.⁷⁴³

Halk hekimliği kapsamında diğer bazı pratikler ise şu şekildedir⁷⁴⁴:

- Kepek ve sütle karıştırılıp pişirilen ebeğümecinin iltihapları kuruttuğuna inanılır.
- Kuru çamsakızını hiç konuşmadan su ile yedi kere yıkayıp süzdükten sonra yumurta sarısı ile karıştırıp elde edilen merhem her türlü yarayı tedavi ettiğine inanılır.
- Romatizma hastalığının tedavisi için bir bez içine konmuş ısırğan otunun üzerine hasta yatırılır.

⁷³⁷ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷³⁸ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı

⁷³⁹ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷⁴⁰ Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

⁷⁴¹ Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı

⁷⁴² Musa Görgen, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁷⁴³ Musa Görgen, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.

⁷⁴⁴ Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

- Kırk sinir otunun pişirilmesi ile elde edilen merhemın yaraları tedavi ettiğine inanılır.
- Salatalık çiçeği, su kabağı çiçeği ve aş kabağı çiçeklerini süt ve yağ ile pişirdikten sonra elde edilen merhemın gözdeki ağrıları tedavi ettiğine inanılır.
- Moda denilen ot türü dövölüp tölbentten geçirildikten sonra içine bir miktar şeker katılmasıyla elde edilen merhemın de göz hastalıklarının tedavisinde işe yaradığına inanılmaktadır.
- Baş ağrılarının tedavisi için patates dilimlenerek kafaya sarılır.
- Yumurta akı, süt, un ve soğanın suyunu karıştırıp elde edilen merhemın elde çıkan dolama hastalığını tedavi ettiğine inanılır.
- Kadınlardaki vajinal enfeksiyonlar için maydanoz doğranır yağda pişirilir ve yaraya sürölür.
- Kadın hastalıklarının tedavisi için terenin kökü köze atılır, çıkan dumanın üzerine kadın oturtulur.
- Bel ağrısı olanlar kuru çam sakızı, yumurta, un ve süt ile hazırlanan karışımı bellerine sürerler.
- Halk arasında “derma” adı verilen cilt hastalığının tedavisi şu şekilde yapılır: Çarşamba, perşembe ve cuma günleri, öğleden önce, bazı dualar okunarak bıçak yardımı ile derma kazınır ve üzerine yine dua okunarak mürekkep sürölür.
- İhlamur ve pekmezin bronşit hastalarına iyi geldiğine inanılır.
- Soğuk algınlığı, bronşit ve mayasır hastalıklarının tedavisinde elma ve ayva yaprağı ile kuşburnu kaynatılıp içilir.

Yukarıda sözü edilen halk hekimliği ile ilgili inanışların bir kısmı günümüzde uygulanırken bir kısmı unutulmuş durumdadır.

SONUÇ GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın esas konusunu Adıyaman ili Gölbaşı ilçesinin tarihi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı oluşturmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında, esas konu hakkında kısaca bilgi verildikten sonra araştırmanın amacı, kapsamı, sınırları, metodu ve sınırlıkları açığa kavuşturuldu.

Gölbaşı ilçesinin tarihini, sosyo- ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak amacıyla hazırlanan bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilçenin tarihi ve coğrafyası, ikinci bölümde sosyal yapısı, üçüncü bölümde ekonomik yapısı anlatılmıştır. Gölbaşı'nın kültürel dokusundaki zenginlik, konunun hacimli olmasında etkili olmuştur. Bu sebeple ilçenin kültürel yapısı dördüncü ve beşinci bölümlerde ele alınmıştır. Dördüncü bölüm, ilçenin kültürel yapısı başlığı altında, beşinci bölüm ise ilçedeki örf, adet ve inanışlar kapsamında değerlendirilmiştir.

Gölbaşı ilçesinin geçmişi, tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Nitekim Kavkutlu Höyük ve Azaplı Höyük'te yapılan araştırmalar, buranın Eski Tunç Çağı'na kadar uzandığını ortaya çıkarmıştır. Yörenin tarihine ilişkin ilk resmi kaynaklar Osmanlı kayıtlarında yer almaktadır. Bu sebeple, Gölbaşı'nın tarihi ele alınırken Adıyaman ve Besni tarihi dâhilinde incelenmiştir.

Yerel bazda yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde, Belören beldesi, Çataltepe, Yukarı Çöplü, Hacılar, Yaylacık, Aşağı Nasırlı, Aşağı Karakuyu ve Akçabel köylerinde tespit edilen ören yerleri, höyükler ve mağaralarda bulunan taş ve seramik parçaları ile rölyefler, ilçe tarihinin Paleolitik Dönem'e kadar uzandığı yönünde görüşlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Gölbaşı ve çevresi İlk Çağ'da, Hitit, Huri ve Mitanni, Kummuh, Asur ve Pers krallıkları ile Büyük İskender, Seleukos ve Kommagene krallıklarına beşiklik etmiştir. Bu uygarlıkların Adıyaman ve çevresindeki hâkimiyetleri bilinmektedir. Özellikle Hititlerin ilçe tarihindeki yerini ortaya koyan görüşleri destekleyen en önemli bulgu, M.Ö. 2000 yıllarında Hititler tarafından yapıldığı bilinen Kral Yolu'na ait bilgilerdir. Romalıların Adıyaman

yöresine ilk girişi MÖ 69 tarihinde gerçekleşmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395 tarihinde Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmasından sonra, Bizans İmparatorluğu kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Bizanslılar tarafından idare edilen yöre, Hz. Ömer'in 636 tarihinde -Yermük Savaşıyla- Bizans'ı mağlup etmesinden sonra, Bizans ile İslam devleti arasında bir sınır bölgesi olmuştur. Neticede Bizans'ın Adıyaman topraklarındaki hâkimiyeti zayıflamış ve uzun süre Bizans-İslâm çatışmasına sahne olan bölge, Emeviler zamanında tam olarak İslâm hâkimiyeti altına alınmıştır. Abbasiler 758 tarihinde Mansur İbn Cavena'yı öldürerek Adıyaman ve çevresine hâkim olmuştur. Abbasilerin zayıflamasıyla birlikte yöreyi Hamdaniler ele geçirse de Hamdani hükümdarı Seyfüddevle'nin 958'de Bizans'a yenik düşmesi ile bu krallığın Adıyaman topraklarındaki kısa süreli hâkimiyeti sona ermiştir. Adıyaman ve çevresini Hamdanilerden alan Bizans, bu topraklara Ermeniler'i yerleştirmiştir.

Bölgeye ciddi manadaki Türk girişi, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan zamanında olmuştur. Alparslan'ın emri ile harekete geçen komutanlar ile Türkmen beylerinin 1066 tarihinde düzenlemiş oldukları -fetih amacı gütmeyen- bu akından sonra bölge birçok konar-göçer Türkmen taifesi tarafından iskân edilmeye başlamış ve Artuklular döneminde Türkmen grupların etkisi altına girmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti zamanında yörede Ermeni, Bizans ve Haçlı etkisi görülmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin uzun süreli mücadelelerinden sonra ele geçirdiği topraklar Zenginler, Artuklular, Eyyübiler ve Anadolu Selçuklu Devleti arasında çekişme konusu olsa da 1230 tarihinde itibaren yöredeki Selçuklu hâkimiyeti kesinleşmiştir. Ancak Selçukluların Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenik düşmesi ile birlikte, Besni'nin de aralarında bulunduğu bazı şehir ve kaleler, Moğollar tarafından ele geçirilmiş ancak Moğollar buraların idaresini Ermenilere bırakmıştır. Yöredeki Moğol etkisinin zayıflamasıyla birlikte Besni'nin idaresi -1292 tarihinde- Memlûkluların yönetimine geçmiştir. Dulkadir Beyliği'nin kurulmasıyla, Memlûklular ile Dulkadirîliler arasında sık sık el değiştiren Besni ve çevresi; Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri esnasında Moğol hâkimiyetine girmiştir. Timur, Besni'de kısa bir süre durduktan sonra şehri terk etmiş ve buradaki yönetim yeniden Memlûkluların idaresine geçmiştir.

Besni'deki ilk Osmanlı etkisi, Ankara Savaşı öncesi Yıldırım Bayezid'in burayı ele geçirmesiyle görülmektedir. Fakat buradaki kısa süreli hâkimiyet Timur'un Anadolu'ya girmesi ile son bulmuştur. Fatih Sultan Mehmet zamanında gittikçe güçlenen Osmanlı- Dulkadirli yakınlaşması, Dulkadirlilere Besni'yi kazandırsa da daha sonraki gelişmeler buradaki Memluklu hâkimiyetini yeniden tesis etmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı topraklarında etkisini gösteren Safeviler, Dulkadir Beyliği'nin üzerine bir sefer düzenlemiş ve Beyliği mağlub etmiştir. Safevilerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki faaliyetleri, Yavuz Sultan Sellim zamanında da devam edince durumdan rahatsızlık duyan Osmanlı Padişahı harekete geçmiştir. Yavuz Sultan Selim'in bu hareketi ile başlayan süreç, önce Dulkadir Beyliği'nin Osmanlıya bağlanması daha sonra da Besni'nin Memluklulardan alınması ile neticelenmiştir. Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda uygulamış olduğu iskân politikası, yörenin aşiret yapılanması üzerinde etkili olmuştur. Gölbaşı'nın önemli yolların geçtiği bir güzergâhta olması, buranın aşiret yapılanması üzerinde etkilidir. Türkmen, Yörük ve Ekrad taifelerin uğrak yeri olan Gölbaşı'nda, bu aşiret mensuplarının varlığı yöre halkı tarafından da bilinmektedir. Resmi kayıtlara göre, I. Dünya Harbi'nde Irak Cephesi'nde iki piyade erini şehit veren Gölbaşı, Milli Mücadele döneminde yaşanan çete olaylarından birine tanıklık etmiş ve bu olay İstiklâl Mahkemesi'ne yansımıştır. Cumhuriyet'in ilânından sonra, 1929 ve 1931 yıllarında hizmete giren Fevzipaşa-Gölbaşı, Gölbaşı-Malatya yolları, Gölbaşı'nın büyüüp gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. 1954 yılına kadar Çataltepe köyüne bağlı bir mezra olarak görülen Gölbaşı, nüfusunun daha da çoğalması ile birlikte -bu tarihten itibaren- Karaçalık denilen mevkide Besni'ye bağlı bir köy haline gelmiş; 1 Nisan 1958 tarihinde de ilçe olmuştur.

Adıyaman'a uzaklığı 63 km olan Gölbaşı, adını hemen yanı başında bulunan Gölbaşı Gölü'nden almıştır. 37° 47' kuzey enlemleri ile 37° 38' doğu boylamları arasında uzanan ilçenin yüzölçümü 784 km² olup Adıyaman'ın üçüncü büyük ilçesidir. Gölbaşı, dağları, tepeleri, ovaları, platoları ve vadileri ile mofolojik bir zenginliğe sahiptir. İlçenin en önemli iki akarsuyu Kapıdere Çayı ve Göksu Nehri'dir. Gölbaşı, Azaplı ve İnekli gölleri, karstik- tektonik kökenli göller olup bunların en büyüğü Azaplı Gölü, en küçüğü ise İnekli Gölü'dür. Bu göllerin üçü de doğal sit alanı olarak

ilan edilmiştir. Adıyaman ilinin toplam orman alanının % 24.6 lık bir bölümünü oluşturan Gölbaşı ormanlık arazilerinin kaplamış olduğu toplam alan miktarı 43.718 Ha olup bu orman alanlarının %80 'i bozuk orman alanları olarak tanımlanmaktadır. İlçenin toprak yapısı, alüvyal, kolüvyal ve kırmızımsı kahverengi topraklardan oluşmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı ucunda yer alan Gölbaşı ilçesi, bulunduğu coğrafi konum itibariyle farklı iklim tiplerini bir arada yaşamaktadır. İlçede bozuk Akdeniz iklimi etkisi görülmektedir.

Gölbaşı ilçesinin sosyal yapılanması içerisinde Alevi-Kürt, Sünnî- Kürt, Alevi-Türkmen ve Sünnî-Türkmenlerin varlığı bilinmektedir. Bunlardan başka 1916 yılında Çatalağaç köyüne yerleşen Çerkez vatandaşlar da kültürel çeşitliliğe katkıda bulunmaktadır.

Gölbaşı'nın nüfusu incelenirken 16. yüzyılda Gölbaşı Nahiyesi'nin nüfusu hakkında da veriler ortaya konmuştur. Merkez, Belören ve Harmanlı olmak üzere 3 bucak, Belören, Balkar ve Harmanlı olmak üzere 3 kasaba, 30 köy ve 39 mezradan oluşan Gölbaşı, bozuk bir topoğrafya üzerinde olup köylerinin çoğunluğu yamaçta kurulmuştur. Toplam 16 mahalle bulunan ilçede, bu mahallelerin 8'i ilçe merkezinde, 2 tanesi Belören, 2 tanesi Balkar ve 4 tanesi de Harmanlı beldesindedir. Gölbaşı Ovası'nın tektonik kökene sahip olması, Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde meydana gelen olası depremlerden etkilenmesine neden olmaktadır. Ancak ilçeden geçen Gölbaşı- Türkoğlu Fayı üzerinde 1513 tarihinden beri yüksek magnitudlü bir deprem meydana gelmemiştir.

Gölbaşı, Adıyaman'a bağlı ilçeler arasında eğitim-öğretim düzeyi en yüksek olan ilçelerden biridir. İlçede anasınıfından yüksekokula kadar her türlü örgün eğitim kurumu bulunmaktadır. Ayrıca bir adet motorlu taşıt sürücü kursu ile yaygın eğitim hizmetlerinin yürütüldüğü halk eğitim merkezi ve dershaneler de mevcuttur. 50 camii olan ilçede 9 da Kur'an Kursu vardır. Gölbaşı'nda sağlık hizmetleri, Gölbaşı Devlet Hastanesi ile ilçe merkezi ve köylerdeki 5 sağlık ocağı ve Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Tabipliği eliyle yürütülmektedir. Gölbaşı'nda basın-yayın çalışmaları üç haftalık gazete, bir dergi ve iki de özel radyo aracılığıyla yapılmaktadır.

Gölbaşı ilçesinin ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlçede sanayi tesislerinin azlığı ve iş imkânlarının kısıtlı olması halkı göçe zorlasa da tarım ve hayvancılığın, özellikle tarım, ilçe ekonomisinde önemli bir yeri vardır. Gölbaşı tarımında en önemli sıkıntı sulamadır. İlçedeki tarım topraklarının büyük bir kısmında kuru tarım yapılmaktadır. Sanayi ve ticaretin çok gelişmediği Gölbaşı ilçesinde, daha çok orta ve küçük ölçekli işletmeler mevcuttur. İlçede istihdamı arttırmak amacıyla yapılan özel girişimlerden başka devlet tarafından 2005 yılında, Gölbaşı'nda organize sanayi bölgesi kurulması hususu da yatırım programına dâhil edilmiştir. İlçedeki en önemli sektör inşaat sektörüdür. Gölbaşı ilçesi, turistik kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1997 yılı köy envanteri verilerine göre, ilçede doğal ve tarihi değere sahip 28 köy tespit edilmiştir. Her yıl düzenlenen Kuru Peygamber Üzümlü Festivali'nin de ilçe turizmüne katkısı olacağı düşünülmektedir.

Gölbaşı ilçesinin kültürel yapısı sosyal yapısından büyük ölçüde etkilenmiştir. İlçede zengin bir yemek kültürü vardır. Halk sanatları ve yöresel kıyafetlerin Gölbaşı kültürü içerisindeki yeri de yadsınamaz. Halk oyunları, kültürün yansıtıldığı olayları tasvir eden en güzel örneklerden biridir. Sinsini (Simsimi), Lorkey, Üç Ayak, Çamur Döken, Ağır Hava, Şivani, Narey ve Çalgamış ilçede oynanan halk oyunlarından en yaygın olanlarıdır. Özellikle düğünlerde oynanan bu halk oyunlarından başka bir de seyirlik oyunlar vardır. İlçede çocukların oynadıkları oyunlar ve oyunlarda söylenen şarkı ve tekerlemelerin halk kültüründe ayrı bir yeri vardır. Gölbaşı'nda halk edebiyatı ürünleri oldukça zengindir. Gölbaşı'nda yetişmiş bilim ve sanat adamları da ilçe kültürü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Örf, adet, gelenek ve görenekler ile inanışlar, Gölbaşı ilçesinin kültürüne zenginlik katmaktadır. Nitekim insan hayatının önemli geçiş dönemlerinden sayılan doğum, cenaze ve evlenme ile ilgili inanış ve uygulamalarda, eski Şaman inancı ile İslâmiyet'e dair inanışların iç içe girmiş olduğu görülmektedir.

Tarihi, coğrafyası, sosyal ve ekonomik yapısı ile zengin bir içerik ortaya koyan Gölbaşı'nda, ilçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına ilişkin çözüme kavuşturulması gereken problemler ile konuya ilişkin öneriler şu şekildedir:

- Gölbaşı, örf, adet, inanış, gelenek ve görenekleri ile zengin bir kültüre sahiptir. Ancak, değişen sosyal ve kültürel ilişkiler bütünü bu kültürel yapının aşınmasına neden olmaktadır. İlçe merkezinde düzenlenecek sosyal ve kültürel etkinlikler kapsamında yapılacak faaliyetlerle, özellikle yeni nesle unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirasın tanıtımı yapılabilir. Bu etkinlikler dâhilinde ilçedeki halk edebiyatı ürünleri de değerlendirilebilir. Bu sayede ilçe kültürünün unutulmaması ve sürekli canlı tutulması sağlanabilir.
- Kuru Peygamber Üzümlü Festivali'nin kapsamı genişletilerek yöreye özgü halk sanatları ve yöresel kıyafetlerin tanıtımının yapıldığı stantlar kurulabilir.
- İlçede tespit edilen çok sayıda höyük vardır. Ancak bunlardan yalnızca ikisi hakkında detaylı inceleme yapılmıştır. İlgili kurumların ilçede keşfedilmemiş höyükler üzerinde yapacakları incelemeler, ilçe tarihine büyük bir ışık tutacaktır.
- İlçede yapılacak kültürel etkinliklerin artmasında ve bu etkinliklerin rahatlıkla yapılmasında fiziki ortam önem arz etmektedir. Bunun için, ilçede inşa edilecek bir "Kültür Merkezi" binası ile bu merkez bünyesinde kurulacak ve ilçenin maddi kültür unsurlarının sergilenebileceği bir "Kültür Tanıtım Müzesi", kültürel faaliyetlerin artmasında ve etkin hale gelmesinde büyük yarar sağlayacaktır.
- Yine ilçenin sosyal yapısı içerisinde önemli bir yer edinmiş olan vakıf ve derneklerin, ilçede etkin bir hale getirilmesi ayrıca bu dernek ve vakıfların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin artırılması için de ilçedeki idari birimlerin teşvik ve desteği önemlidir.
- İlçe, höyüklerden başka yüzey buluntuları bakımından da oldukça zengindir. Kaya mezarları, küp parçaları vd. tarihi zenginlikler yok oluşun kaderine terk edilmiş durumdadır. Halk tarafından bilinçsiz şekilde tahrip edilen bu kalıntılar ilgili kuruluşlarca incelenip koruma altına alınabilir.
- Gölbaşı, coğrafi güzellikleri ile de turizm potansiyeli olan bir ilçedir. Çelik köyündeki şelale, Yaylacık köyündeki doğal güzellikler, rüzgar aşındırması ile oluşmuş mantar kayalar vd. kaynaklar hakkında yapılabilecek tanıtım ve reklamlar, ilçenin cazip hale gelmesini sağlayacaktır. Bu tanıtım faaliyetleri öncelikle Gölbaşı'ndan başlamalıdır. Halkın coğrafi ve tarihi miras hakkında

duyarlılık kazanması maksadıyla her yıl, geleneksel bir boyut kazanması amaçlanan gezi programları düzenlenmelidir. İlçe idari birimlerinin önderliğinde hazırlanacak olan bu gezilere katılımı arttırmak için ücretsiz gezi turları düzenlenmelidir.

- Gölbaşı Gölü, Azaplı Gölü ve İneklı Gölü doğal sit alanları olmasına rağmen istenilen dikkati üzerine çekememiştir. Özellikle Gölbaşı Gölü çevresine yapılabilecek sosyal tesisler buradaki turizm potansiyelini harekete geçirecektir.
- Gölbaşı'nın bozuk bir orman formasyonuna sahip olduğu bilinmektedir. Yapılacak ağaçlandırma faaliyetleri konusunda halkın da desteği sağlanarak, ilçedeki orman varlığı eski görünümüne kavuşturulabilir.
- Gölbaşı'nın en önemli problemlerinden biri işsizliktir. Sanayi faaliyetlerinin yetersizliği ilçenin dışarıya göç vermesine neden olmaktadır. Ulaşım sıkıntısı olmayan ilçede, özellikle Organize Sanayi Bölgesine, gerek yerel yönetimler gerek devlet eliyle yapılabilecek yatırımlar en hızlı şekilde gerçekleştirilmelidir.
- İlçede önemli bir ticari potansiyele sahip olabilecek olan kuru üzüm üretimi teşvikinin daha da artırılması bunun yanında fıstık üretiminin artması için de çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Ayrıca bu ürünlerin işlenebileceği, küçük ölçekli dahi olsa, işletmelerin kurulması ve istihdam alanının oluşturulması sağlanabilir.
- İlçedeki istihdam planları içerisinde, yurt dışında çalışan nüfusun payı da göz ardı edilmemeli ve bu pay küçük de olsa ciddi yatırımların sağlanması noktasında değerlendirmeye alınmalıdır.
- Gölbaşı, İneklı ve Azaplı göllerindeki balık potansiyeli ve çeşitliliği arttırılarak bu konuda ticari bir ortam oluşturulabilir. Ancak daha önce ilçedeki göllerin temiz tutulması için çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- İlçe içerisindeki alt yapı hizmetlerine gereken önemin verilmesi gerekmektedir.
- Yakın zamanda kurulan Adıyaman Üniversitesi'nin fakültelerinden en az bir tanesinin de Gölbaşı ilçesine kurulmasının ilçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını zenginleştireceği göz ardı edilmemelidir.

- Gölbaşı'nda son yıllarda dikkati çeken bir başka husus ise; öğrenci seçme ve yerleştirme sınav sonuçlarına göre üniversiteye yerleşen öğrenci sayısındaki azalmadır. İlçedeki gençlerin üniversite sınavlarında daha başarılı sonuçlar elde etmeleri için alınması gereken önlemlerin başında şunlar gelmektedir:
 - a) Öncelikle ilçedeki öğrenci kapasitesini kaldıracak fiziki ortamın tesis edilmesi,
 - b) Üniversiteye giriş sınavında yapılan yeni düzenlemeler hakkında eğitim camiası ve velilerin bilgilendirilmesi,
 - c) Lisans eğitimi hakkında düzenlenecek konferans ve seminerlerle ailelerin bilinçlendirilmesi,
 - d) Okul-öğrenci-aile üçgeninde sağlanması gereken etkili iletişim ve bu iletişimin yılın belirli dönemlerinde değerlendirilmesi ve gerekli dönütlerin sağlanması.
- Gölbaşı ilçesinin güçlü tektonik hareketlerin olabileceği bir sahada kurulmasından dolayı meydana gelebilecek büyük depremler sonucu oluşabilecek hasarın en aza indirgenebilmesi için gerek kurumların gerekse halkın, alınması gereken tedbirler noktasında ciddi manada hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Bu noktada alınması gereken tedbirlerin ilki olarak halkın deprem hakkında yeterince bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Gölbaşı Kaymakamlığı 2006 yılı brifing raporuna göre ilçede çözüme kavuşturulması gereken sorunlar şunlardır:

- İçme suyunun ilçeye yetersiz gelmesi,
- İlçedeki göllerin çevredeki yerleşim birimlerinin atıklarına maruz kalması, ilçe belediyesinin kanalizasyon atıklarının bu göller havzasındaki ara kanala boşaltılması, meydana gelen kirliliğin göllerdeki doğal ortam değişikliği,
- Gölbaşı- Türkoğlu Fay Zonu üzerinde kurulmuş olan ilçenin olası bir depremde (6 büyüklüğünde) büyük hasar göreceğinin tespit edilmesi. Bununla ilgili olarak alınması gereken tedbirler noktasındaki duyarsızlık,
- İlçe genelinde yalnızca üç köyün kanalizasyonu bulunmaktadır. Bu, çok ciddi bir eksiklik olup ilçedeki alt yapı hizmetlerinin tamamlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKAR Mehmet, *İnsanlığın Kültür Mirası Adıyaman*, Dialog Ajans, İstanbul, 2000.
- AKDAĞ Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Cem Yayınları, C.I. İstanbul, 1974.
- AKGÜNDÜZ Ahmed, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri: 6. Kitap Kanunî Devri Kanunâmeleri, II. Kısım Eyâlet Kanunnâmeleri (II)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- AKURGAL Ekrem, *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 2000.
- AKYÜZ Y., KOCATÜRK U., BOKURT G., GÜNEŞ İ., AYBARS E., ÇAĞAN N. , ERGUN M., BİLİM C., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: Türk İnkılabı'nın Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklâl Savaşı*, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, C.I/1, Ankara, 1997.
- ARAZ N., GÜNAY U., TAN N., TOYGAR K., ÖKSÜZ E., SEYİDOĞLU B., *21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 't.y'.
- ARDOS Mehmet, *Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, C.I, İstanbul, 1984.
- AŞIKPAŞAZÂDE (DERVİŞ AHMED), *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz: Hüseyin Nihal Atsız, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- ATATÜRK Kemal, *Nutuk: 1919–1920*, Milli Eğitim Basımevi, C.I, İstanbul, 1972.
- ATALAY İbrahim, *Türkiye Vejetasyon Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1994.
- ATALAY İbrahim, MORTAN Kenan, *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997.
- BAĞ Yaşar, *Çerkeslerin Dünü Bugünü*, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001.
- BARAZ Nesrin, *Halkbilimine Genel Bakış*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998.

- BATUR Suat; *Açıklamalı Örnekli Türk Halk Edebiyatı*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1998.
- BAYKARA Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş: Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, C.2, Ankara, 2000.
- BAYSAL Ayşe, *Beslenme Kültürümüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- BORATAV Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru: İnanışlar, Töre ve Töreler, Oyunlar*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1994.
- CİN Halil, *Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1975.
- ÇAKAR Enver, *16. Yüzyılda Halep Sancağı 1516–1566*, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2003.
- ÇALIŞKAN Şah İsmail, *Adıyaman Yöresi Halk Oyunları*, Milli Eğitim Bakanlığı Halk Oyunları Yarışmaları Derlemesi Araştırması, y.y, 2003.
- ÇANKAYA Necati, *Türk Kurtuluş Savaşı'nda İrticai Olaylar ve İç İsyenlar*, ABO ajans, İstanbul, 1997.
- ÇAY Abdulhalûk M., KALAFAT Yaşar, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.
- ÇEPEL Necmettin, *Toprak İlimi: Orman Topraklarının Karakteristikleri, Toprakların Oluşumu, Özellikleri ve Ekolojik Bakımdan Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1996.
- DARGA Muhibbe, *Hitit Sanatı*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul, 1992.
- DEMİRKENT Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098–1118)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I, Ankara, 1999.
- DEMİRKENT Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118–1146)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.II, Ankara, 1987.
- DIAKOV V., KOVALEV S., *İlkçağ Tarihi*, Çeviren: Özdemir İnce, V Yayınları, C.I, Ankara, 1987.
- DOĞANAY Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1994.
- DOĞANAY Hayati, *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995.

- DOĞANAY Hayati, *Coğrafyaya Giriş, Çizgi Kitabevi*, Konya, 1999.
- DÖNMEZER Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- DÖRNER F.Karl, *Nemrut Dağı'nın Zirvesinde Tanrıların Tahtları*, Çeviren: Vural Ülkü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- ELÇİN Şükrü, *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.
- ERDEM Selman, *Sosyoloji*, Yüksel Yayınları, Ankara, 1973.
- ERDEN Z. B., ŞENOL A., TEZSEVER S., KARTAL G., vd., *Türk Halk Oyunları Giysileri*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1999.
- ERKAL Mustafa E., *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Der Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERKUL İhsan, ÜRFE Yılmaz, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1988.
- ERTUĞRUL Halit, *Bütün Yönleriyle Gölbaşı*, y.y., Gölbaşı, 1988.
- EROL Oğuz, *Genel Klimatoloji*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1993.
- EVLİYAOĞLU Sait, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, Ankara, 1988.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Sad: Tefik Temelkiran, Üçdal Neşriyat, C.III-VI, İstanbul, 1986.
- GENÇ Reşat, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı- Kırmızı- Yeşil*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- GÜNDÜZ Tufan, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri: "Bozulus Türkmenleri 1540-1640"*, Bilge Yayınları, Ankara, 1997.
- GÜRDAL Mehmet, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Muğla Üniversitesi Matbaası, Muğla, 2001.
- GÜVENÇ Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.
- HALAÇOĞLU Yusuf, *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- HALAÇOĞLU Yusuf, *XIV- XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- HİTTİ Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, Çeviren: Prof Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, C.I, İstanbul, 1995.

- İBN KEMAL (KEMALPAŞAZÂDE), *Tevârîh-i Âl-i Osman*, IV. Defter, Haz. Koji Imazawa, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.
- İZBIRAK Reşat, *Türkiye I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- KAFESOĞLU İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- KAFESOĞLU İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.
- KALAFAT Yaşar, *İslâmiyet ve Türk Halk İnançları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- KEMÂL PAŞA- ZÂDE, *Tevarih-i Âl-i Osman*, Hazırlayan: Doç Dr Şeraettin Severcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, X.Defter, Ankara, 1996.
- KILIÇ Remzi, *Kanuni Devri Osmanlı-İran Münasebetleri "1520-1566"*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- KONGAR Emre, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.
- KOŞAY Hâmit Zübeyir, *Makaleler ve İncelemeler*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.
- KÖYMEN Mehmet Altay, *Selçuklular Devri Türk Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- KUNT İ. Metin, *Sancaktan Eyalete: 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1978.
- MATER Barış, *Toprak Coğrafyası*, Çağatay Kitabevi, İstanbul, 1998.
- MUTLU Abidin, *Besni'de Halk Bilimi Araştırmaları*, Özilk Matbaası, İstanbul, 1999.
- NAKİBOĞLU Sadi, *Adıyaman Yöresi ve Ağızları*, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Niğde, 2001.
- NİYAZİ Mehmet, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001.
- NİZÂMÜDDİN ŞÂMÎ, *Zafernâme*, Çeviren: Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1987.
- ORHONLU Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- ORHONLU Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- OZANKAYA Özer, *Toplumbilim*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1999.

- ÖGEL Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- ÖRNEK Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖZDEMİR Ali Şeyh, ULUÇAY Mehmet, vd., *Gölbaşı Kitabı*, Yayınlanmamış Eser.
- ÖZHAN Mevlüt, MURADOĞLU Malik, *Türk Cumhuriyetlerinde Çocuk Oyunları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- ÖZKALP Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1993.
- ÖZTUNA Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınları, C.I, İstanbul, 1983.
- ÖZTÜRK Hüseyin, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Yayınlanmamış Ders Notları, Niğde, 2000.
- ÖZTÜRK Mustafa, *16. Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar*, T.C. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Tarih Şubesi Yayınları, Elazığ, 2004.
- SARAÇOĞLU Hüseyin, *Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1990.
- SAYDAM Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Derya Kitabevi, Trabzon, 1999.
- SEÇKİN Nezahat, Ülker Kayhan, *Aile Yapısı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995.
- SEVİM Ali, *Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- SEVİM Ali, YÜCEL Yaşar, *Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- SEVİM Ali, MERÇİL Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- SUCU Mustafa, *Adıyaman İli ve İlçeleri*, Bugün Ajans Basım Yayın Reklamcılık, Gaziantep, 't.y.'. .
- ŞAHİN Cemalettin, Hayati Doğanay, *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2000.
- SÜMER Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.

- SÜMER Faruk, *Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.
- TAŞDEMİR Mehmet, *XVI. Yüzyılda ADIYAMAN (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.
- TEZCAN Mahmut, *Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği (Kültürel Antropolojik Yaklaşım)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- TEZCAN Mahmut, *Türk Yemek Antropolojisi Yazıları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- TURAN Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.
- TURAN Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.
- TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye, *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998.
- TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye, *Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1997.
- TÜRK Ercan, *Milli Eğitim Bakanlığında Yapısal Değişmeler ve Türk Eğitim Sistemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.
- TÜRKAY Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemâatler*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005.
- Türkiye'nin Turizm Değerleri*, Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, 1. Cilt, Ankara 2002.
- UÇANKUŞ Hasan Tahsin, *Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ULUÇAY Mehmet Çağatay, *İlk Müslüman Türk Devletleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.
- UMAR Bilge, *İlk Çağda Türkiye Halkı*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1999.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I, Ankara, 1988.

- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. II, Ankara, 1983.
- YAĞINLI Ahmet Akil, *Adıyaman Ağzı ve Kültürü*, Özgül Ofset, Adıyaman, 2004.
- YAZICI Nesimi, *Türk İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- YILDIRIM Celal, *Büyük İlmihal*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976.
- YILDIZ Hakkı Dursun, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yayınları, C.III, İstanbul, 1986.
- YİNANÇ Refet, *Dulkadir Beyliği*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- YİNANÇ Refet, ELİBÜYÜK Mesut, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983.
- YİNANÇ Refet, Mesut Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Yayınları, C.II, Ankara, 1988.
- YÜCEL Yaşar, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983.
- YÜCEL Yaşar, SEVİM Ali; *Osmanlı Klasik Dönemi Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

ARAŞTIRMA, İNCELEME VE MAKALELER

- BAYRAK Şaban, “18. ve 19. Yüzyıllarda Niğde ve Çevresinde Aşiretler, Eşkıyalık Hareketleri ve Diğer Olaylar”, *Niğde Tarihi Üzerine*, Editör: Musa Şaşmaz, Kitabevi Yayınları, Niğde, 2005, s. 51-80.
- “Bilmeceler”, *Düşler Dergisi*, 1:1, 2002, s.13.
- “Belören Yöreyle Özgü Atasözleri”, *Düşler Dergisi*, 1:1, 2002, s.13.
- ÇAKIR Ahmet, “Adıyaman Halk Oyunları Üzerine Bir Değerlendirme”, *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, 16-18 Aralık 1998 Ankara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 126-130.
- ÇAKIR Ahmet, “GAP Bölgesi İleri Halk Oyunlarının Figür Analizi Üzerine Bir Deneme” *GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri 12-13 Ekim 2001 Gaziantep*, Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2002, s.26-30.

- DİNÇOL M. Ali, “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, C.I, Görsel Yayınları, İstanbul, 1984, s.52.
- DİNÇOL M. Ali,”Geç Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, C.I, İstanbul, 1984, s. 129.
- HALAÇOĞLU Yusuf,”Adıyaman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.I, İstanbul, 1982, s. 377.
- KAFALI Mustafa,”Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi ”, *Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmi Kongresi: Tarih Boyunca Anadolu’da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler)*, Yayıma Hazırlayan: Yücel Hacıoğlu, 26-27 Mayıs, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1995, s. 23-33.
- KARPAT H. Kemal, “Avrupalı Egemenliğinde Müslümanların Konumu Çerkeslerin Sürgünü ve Suriye’deki İskânı”, *Çerkeslerin Sürgünü 21 Mayıs 1864 (Tebliğler Belgeler, Makaleler)*, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s.78–111.
- KIR İbrahim, “Barak Aşireti”, *GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 12-13 Ekim 2001 Gaziantep, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002, s.148-164.
- KOPRAMAN Kazım Yaşar,”Abbasiler Döneminde Bizans Suguru’nda Türklük Faaliyetleri”, *Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmi Kongresi: Tarih Boyunca Anadolu’da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler)*, Yayıma Hazırlayan: Yücel Hacıoğlu, 26–27 Mayıs, Ankara, 1995, Türk Yurdu Yayınları, Ankara,1995, s.11–22.
- PİNŞON Marc, “Kırım Savaşı’ndan Sonra Osmanlılar Tarafından Çerkeslerin Rumeli’ne İskânı”, *Çerkeslerin Sürgünü 21 Mayıs 1864 (Tebliğler Belgeler, Makaleler)*, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s. 52-77.
- SEVİN Veli, “Anadolu’da Pers Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, C.II, İstanbul, 1984,s. 310–311.
- TAŞDEMİR Mehmet,”Besni”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.V, İstanbul, 1992, s.541.

- TAŞDEMİR Mehmet, “Elbistan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul, 1995, s.2.
- ÖZSAİT Mehmet, “Anadolu’da Helenistik Dönem”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, C.II, İstanbul, 1984,s. 340-341.
- ÖZSAİT Mehmet, “Anadolu’da Roma Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, C.II, İstanbul, 1984,s.403.
- YETKİN Şerare,”Abbasiler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.I, İstanbul,1988, s.31, 32, 34.
- YILDIZ H. Dursun, “Bizans Tarihi ”, *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, C.III, İstanbul, 1984,s.403.
- YİĞİT İsmail,”Emeviler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XI, s.89.
- YİNANÇ Refet, “Dulkadiroğulları Beyliği”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, C.VI, s.809.
- Anadolum Dergisi: Aylık Güncel Siyasi ve Kültürel Dergi, Yıl 4, Sayı 37-38.

TEZLER

- ARITÜRK Mehmet, “Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapısı”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı, Niğde, 2007.
- BİÇİCİ Şerafettin, “Gölbaşı (Adıyaman) İlçesi Coğrafyası”, *Lisans Bitirme Ödevi*, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü, Niğde, 1999.
- ERARSLAN Fehmi, “Adıyaman Müzesinden Bir Grup Terracotta Figürin”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 1997.

- GÜNDÜZ Orhan, “Adıyaman İli İklim Verilerinin Değerlendirilmesi“, *Lisans Bitirme Ödevi*, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Niğde, 2000.
- KALKAN Fevzi, “Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi’nin Nüfusu”, *Lisans Bitirme Ödevi*, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği, Niğde, 2001.
- ÖZBERK Mehmet, “Gölbaşı Depresyonunun Fiziki Coğrafyası”, *Lisans Bitirme Tezi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum, 2001.
- ÖZTOKMAK Dilek, “ Adıyaman İlinin Nüfus Coğrafyası”, *Lisans Bitirme Ödevi*, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Niğde, 2000.
- SOLAK Şahin, “Adıyaman Efsaneleri”, *Lisans Tezi*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van, 1996.

ANSİKLOPEDİ VE SÖZLÜKLER

Ana Britannica, “Adıyaman” Maddesi, Ana Yayıncılık, C.I, İstanbul, 1985.

Ana Britannica, “Kına” Maddesi, Ana Yayıncılık, C. XIII, İstanbul, 1992.

Ana Britannica, “Gölbaşı” Maddesi, Ana Yayıncılık, C.XIV, İstanbul, 1994.

Okul Kültür Ansiklopedisi, “Asur” Maddesi, Tercüman Tesisleri, C.I, İstanbul, 1989.

Yeni Türk Ansiklopedisi, “Gölbaşı” Maddesi, Ötüken Neşriyat, C.III, İstanbul, 1985.

Yurt Ansiklopedisi, “Adıyaman” Maddesi, Anadolu Yayıncılık, C.I, İstanbul, 1981.

ALBAYRAK Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yayınları, İstanbul, 2004.

ATALAY İbrahim, Açıklamalı Türkçe-İngilizce Doğa Bilimleri Sözlüğü: Coğrafya-
Ekolojoloji- Ekosistem (Botanik, Jeoloji, Orman, Toprak) , Meta Basım
Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2004.

DOĞAN D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük: Türkçe Osmanlıca Yabancı Dillerden
Türkçeye Geçen ve En Çok Kullanılan Kelimeler*, Birlik Yayınları,
İstanbul, 1986.

KAŞGARLI MAHMUT, *Divânü Lugâti't-Türk*, Çeviren: Serap Tuğba Yurtsever,
Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.3, Ankara, 2002.

PAR Arif Hikmet, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Serhat Yayınları,
İstanbul, 1997.

BRİFİNG RAPORLARI, ENVANTERLER VE YILLIKLAR

“ Altınlı Köprü”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma
Envanteri**, Türkiye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

“Azaplı Höyük”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma
Envanteri**, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü,
Adıyaman Müzesi, Harita No: M33-d1,07.11.2007.

“Kavkutlu Höyük”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma
Envanteri**, Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü,
Adıyaman Müzesi, A.K.T.V.K.K. Onayı: 5666-20.05.2004.

“ Tren İstasyon Binası”, “İstasyon Lojmanları”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel
Varlıkları Koruma Envanteri**, Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları
Koruma Envanteri, Türkiye Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
Adıyaman Müzesi.

“ Vijne Köprüsü”, **Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma
Envanteri**, Türkiye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adıyaman Müzesi.

(İstiklâl Mahkemesinde) Belören Belediye Arşivi.

DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri.

DİE, 1997 Köy Envanteri.

Gölbaşı Askerlik Şubesi Raporu, Gölbaşı Askerlik Şubesi.

Gölbaşı Belediyesi 2006 Yılı Faaliyet Raporu, Gölbaşı Belediyesi.

Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006, Gölbaşı Kaymakamlığı.

*Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2004,
Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü.*

*Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu 2005, Gölbaşı
Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü.*

*Gölbaşı Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Raporu, 2006, Gölbaşı
Kaymakamlığı Tarım İlçe Müdürlüğü.*

*Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu Müdürlüğü Verileri, Gölbaşı Meteoroloji İstasyonu
Müdürlüğü*

Gölbaşı Müftlüğü Brifing Raporu, 2007, Gölbaşı Müftlüğü.

Gölbaşı Sağlık Grup Başkanlığı Brifing Raporu.

*İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2006- 2007 Yılı Verileri, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.*

Adıyaman İl Yıllığı 1967.

Adıyaman İl Yıllığı'94, 1994.

Adıyaman İl Yıllığı, 1978.

İNTERNET KAYNAKLARI

BAŞÇETİNÇELİK Ayşe, “**Adana Halk Kültüründe Kısmet Açma**”

(Çevrimiçi)http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/bascetincelik_k_kismet_acma_adana.pdf, 16 Eylül 2007.

DEMİR Alparslan, XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve EkonomikYapı, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Genel Türk Tarihi)Anabilim Dalı, Ankara,2007, (Çevrimiçi) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/2377.pdf>, 03 Kasım 2007.

GÖKDENİZ Ömer Faruk,”262 Numaralı Hısn-ı Mansûr (Adıyaman) Kadı Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi ”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kahraman Maraş,2006.

(Çevrimiçi)http://kutuphane.ksu.edu.tr/etez/sbe/T00547/Omer_Faruk_Gokdeniz_tez.pdf , 21 Mart 2007.

GÖKHAN İlyas,“**XIII. Yüzyılda Maraş**”

(Çevrimiçi)http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%C4%B0lyas%20G%C3%96KHAN%5C191-222.pdf, 08 Nisan 2007.

GÜMÜŞ Engin, “**Türkiye’de Yerleşme**”

(Çevrimiçi)<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite07.pdf> 09 Temmuz 2007.

HARMANKAYA Savaş, ”**Türkiye Neolitik Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme**”

(Çevrimiçi)http://www.tayproject.org/downloads/Neolitik_SH.pdf, 21 Nisan 2007.

HARMANKAYA Savaş, "Türkiye İlk Tunç Çağı Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme".(Çevrimiçi)

http://tayproject.org/downloads/ITC_SH.pdf , 21 Nisan2007.

KARADOĞAN Sabri, TONBUL Saadettin, "Adıyaman Havzasında Kuvaterner'deki Doğal Ortam Koşullarının Yerleşmelerin Dağılışı ve Diğer İnsan Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri".

(Çevrimiçi)http://www.avrasya.itu.edu.tr/turqua/pdf/turqua5/TurquaV_191-204_Karadogan_ve_Tonbul.pdf 22 Nisan 2007.

KAYA Adnan Menderes, **Avşar Türkmenleri**, Geçit Yayınları, 'y.y', 't.y', (Çevrimiçi),<http://www.turkmenhost.com/documents/Avshar/index.htm>, 07 Temmuz 2007.

ÖZ Mehmet, "Osmanlı Klasik Döneminde Tarım",

(Çevrimiçi

<http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/OSMANLI%20TARIM1.htm> 11 Temmuz 2007.

SARICA İsmail, "Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (1) 2001.

<http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/dergi/Sayi01/Sarica.pdf> 09 Mayıs 2007.

SOLAK İbrahim, "916 H./ 1510 M. Tarihli Alaüddevle Bey Vakfiyesi".

(Çevrimiçi)http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5C%C4%B0brahim%20SOLAK%5CSOLAK,%20%C4%B0brahim.pdf, 08 Eylül 2007.

YILMAZ Mehmet Ali, "Aladağ Halk Kültürü Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana,2005.

(Çevrimiçi) <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tezler/1006.pdf> , 03 Ekim 2007.

"Besni Tarihi: Kurtuluş Savaşında Besni",

(Çevrimiçi) <http://www.besnili.8m.com/besni%20tarihi.htm>, (21.04.2007).

“Dulkadiroğulları Beyliği”,

(Çevrimiçi) <http://www.enfal.de/starih33.htm>, (11.04.2007).

Mavi Çınar Dergisi, 12, 2007: 1.

(Çevrimiçi) <http://mavicinar.blogspot.com/> (30.10.2007).

“Milli Mücadele Dönemi: Sivas Kongresi’nin Basılması Konusu ve Ali Galip Hadisesi”

(Çevrimiçi) http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/tarih/ders_notlari/guz_yariyili/bolum_17/bolum17.html, (18.04.2007).

“Nevruz ve Renkler”

(Çevrimiçi) <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/AnadolununSesi/163/T8.htm>(10.12.2007).

“Samsat”

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2549&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2549&html=ages_detail_t.html&layout=web), (21.04.2007).

<http://www.golbasi.bel.tr/>(21.11.2006).

<http://www.adiyaman.gov.tr/> (30.07.2007).

<http://harmanli.net/> (14.09.2007).

<http://golbasi02.meb.gov.tr/>(20.09.2007).

<http://www.tubikam.com/index.php?sf=cntnt&id=27> (27.09.2007)

<http://www.adiyaman.edu.tr/>(25.06.2007).

<http://www.golbasihem.com/> (27.06.2007).

<http://golbasi.8m.com/> (15.07.2007).

[http://www.belorenilkogretim.tr.gs/\(28.07.2007\)](http://www.belorenilkogretim.tr.gs/(28.07.2007)).

<http://www.soykanenerji.com.tr/komurumuz.html> (16.07.2007)

http://www.mta.gov.tr/mta_web/maden/adiyaman.asp (16.07.2007).

<http://www.turkuler.com/thm/turkuler1.asp> (30.09.2007).

<http://savrankoyu.sitemynet.com/Savrankoyu/id9.htm> (27 Ağustos 2007).

<http://www.adiyaman.edu.tr/yonetim/index.php?cat=3> (30.10.2007).

<http://www.gercekgundem.com/?p=99665> (15.02.2008).

<http://www.adiyaman-gsim.gov.tr/sicil/kulup.htm> (28.07.2007).

KAYNAK KİŞİLER

Abdurrahman Duran, **Azaplı Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

Abdurrahman Gürpınar, **Balkar Kasabası**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Abdulmuttalip Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu. Çiftçi.

Ahmet Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Ali Dörtkardeş, **Gölbaşı Merkez**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

Ali Kösesakal, **Karaburun Köyü**, (H)1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.

Ali Orhan, **Belören Kasabası**, 1931 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Ali Uçan, **Balkar Kasabası**, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Ali Uyan, **Gölbaşı Merkez**, 1954 Doğumlu, Lisans Mezunu, İnşaat Mühendisi.

Ali Yalçındağ, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur.
Ali Yılmaz, **Balkar Kasabası**, 1947 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
Ali Şeyh Özdemir, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.
Ali Topaç, **Çataltepe Köyü**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Asya Kebeli, **Gölbaşı Merkez**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Ayşe Bakır, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
Ayşe Coşkun, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Ayşe Deliyıldırım, **Belören Kasabası**, 1961 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Ayşe Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1933 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Ayşe Taş, **Ozan Köyü**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Ayşe Fatma Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Ayşe Fatma Yılmaz, **Balkar Kasabası**, (H) 1332 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Bayram Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.
Bayram Polat, **Çelik Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Bilal Yücel, **Gölbaşı Merkez**, 1952 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu, Emekli Öğretmen-Gazeteci.
Cafer Kara, **Balkar Kasabası**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.
Cahit Konut, **Gölbaşı Merkez**, 1957 Doğumlu, Lisans Mezunu, Öğretmen.
Cuma Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.
Cuma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1932 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Cumali Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1975 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Cumali Unay, **Harmanlı Kasabası**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Şoför.
Cumali Yılmazcan, **Ozan Köyü**, 1971 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Şoför.
Doğan Keklikçi, **Balkar Kasabası**, İlkokul Mezunu, 1977 Doğumlu, Çiftçi.
Döndü Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1942 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Döndü Özdemir, **Belören Kasabası**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
Dursun Karaoğlan, **Akçabel Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
Durmuş Işıklar, **Harmanlı Kasabası**, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli Memur.

Elif Ercan, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Elif Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1939 Doğumlu, Okuryazar Değil Ev Hanımı.

Elif Kolo, **Haydarlı Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Emine Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Emine Keklikçi, **Balkar Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Erdoğan Gültepe, **Gölbaşı Merkez**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Orkestra Şefi

Esmâ Çakmak, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Etem Karaüzüm, **Gölbaşı Merkez**, 1952 Doğumlu, Ön Lisans Mezunu, Emekli Öğretmen.

Fadime Polat, **Çelik Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fadime Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fatma Bakır, **Belören Kasabası**, 1953 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Fatma Ceviz, **Belören Kasabası**, 1935 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fatma Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1929 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fatma Özdemir, **Belören Kasabası**, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fatma Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1950 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Fatma Torun, **Harmanlı Kasabası**, 1928 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Ferhat Tütün, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Feride Özdemir, **Belören Kasabası**, 1930 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Fatma Yıldırım, **Balkar Beldesi**, 1958 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Halı Kursu Usta Öğreticisi.

Güler Kozak, **Belören Kasabası**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Hacı Tosun, **Gölbaşı Merkez**, 1976 Doğumlu, Lise Mezunu, Esnaf.

Hacı Osman Çiçek, **Belören Kasabası**, 1929 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Halil Akbaş, **Gölbaşı Merkez**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, İşçi Emeklisi.

Hasan Sucu, **Kösüklü Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.

Hasan Bozkurt, **Haydarlı Köyü**, 1947 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Haşim Han, **Yarbaşı Köyü**, 1969 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.

Hatice Ergin, **Harmanlı Kasabası**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Hayce Bakır, **Belören Kasabası**, 1965 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Hidayet Bakır, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Hürü Durmaz, **Belören Kasabası**, 1951 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Hüsne Taymur, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Hüseyin Arıpak, **Balkar Kasabası**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.
H.Ali Atalay, **Gölbaşı Merkez**, 1923 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.
İsmail Güleş, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Serbest Meslek.
İsmihan Özer, **Belören Kasabası**, 1959 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
İrfan Yılmazcan, **Ozan Köyü**, 1960 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Muhtar.
İbrahim Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Kamil Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Okuryazar Değil, Halk Ozanı.
Kenan Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1971 Doğumlu, Lise Mezunu, Alternatif Bakış Gazetesi Sahibi.
Kerime Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı
Mahmut Han, **Yarbaşı Köyü**, (H) 1334 Doğumlu, Okuryazar, Serbest Meslek.
Memet Tumay, **Akçabel Köyü**, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mehmet Demir, **Akçabel Köyü**, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mehmet Erceylan, **Kösüklü Köyü**, 1950 Doğumlu, Lise Mezunu, Memur.
Mehmet Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mehmet Kabakçı, **Gölbaşı Merkez**, 1974 Doğumlu, Lisans Mezunu, Edebiyat Öğretmeni.
Mehmet Kökocak, **Gölbaşı Merkez**, 1920 Doğumlu, Okuryazar, Emekli.
Mehmet Suçağı, **Savran Köyü**, 1930 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.
Mehmet Şahin, **Yarbaşı Köyü**, 1938, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mehmet Taş, **Ozan Köyü**, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.
Mehmet Tezerdi, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.
Melahat Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Meryem Deniz, **Karaburun Köyü**, 1946 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Meryem Turan, **Belören Kasabası**, 1955 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Mesliha Güven, **Bağlarbaşı Köyü**, 1956 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
Mehmet Özdemir, **Belören Kasabası**, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mehmet Ali Uçar, **Belören Kasabası** 1927 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.
Mevlüt Özdemir, **Çatalağaç Köyü**, 1944 Doğumlu, Okuryazar Değil, Çiftçi.
Muhammed Yücel, **Çelik Köyü**, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.
Muhterem Teymur, **Bağlarbaşı Köyü**, 1952 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.

Muhlise Şenocak, **Karaburun Köyü**, 1963 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Musa Görgeç, **Çataltepe Köyü**, 1949 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
Mustafa Benzer, **Kösüklü Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.
Mustafa Er, **Çatalağaç Köyü**, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Mustafa Kabarcık, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1951 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.
Mustafa Karık, **Çatalağaç Köyü**, 1943 Doğumlu, Okuryazar Değil, Serbest Meslek.
Mustafa Kaydu, **Yaylacık Köyü**, 1932 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
Mustafa Kuşçu, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Memur.
Mustafa Öztürk, **Belören Kasabası**, 1936 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
Müslüm Bakır, **Belören Kasabası**, 1933 Doğumlu, Okuryazar, Çiftçi.
M. Kürşat Kocaman, **Gölbaşı Merkez**, 1978 Doğumlu, Lisans Mezunu, Veteriner Hekim (Gölbaşı Süt Üreticiler Birliği Başkanı).
Nazlı Işık, **Belören Kasabası**, 1978 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Necmettin Demir, **Gölbaşı Merkez**, 1977 Doğumlu, Lise Mezunu, Esnaf.
Nergis Atılgan, **Belören Kasabası**, 1976 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Niyazi Arslan, **Gölbaşı Merkez**, 1960 Doğumlu, Teknik Lise Mezunu, Cem Vakfı Gölbaşı Şubesi Başkanı.
Nurhayat Uçan, **Balkar Kasabası**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Nurgül Erdoğan, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Orhan Orhan, **Balkar Kasabası**, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Balkar Belediyesi Belediye Başkanı.
Perihan Bakır, **Belören Kasabası**, 1945 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.
Rahime Işık, **Belören Kasabası**, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
Ramazan Çelik, **Çatalağaç Köyü**, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
Sait Özdemir, **Gölbaşı Merkez**, 1964 Doğumlu, Lise Mezunu, Devlet Memuru.
Salim Kılıç, **Belören Kasabası**, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Memur.
Selvi Çıra, **Gölbaşı Merkez**, 1966 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Sultan Duran, **Aşağı Azaplı Köyü**, 1937 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Suzan Orhan, **Belören Kasabası**, 1954 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
Şahin Selbisu, **Savran Köyü**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.
Şahin İrendeli, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Gazeteci.
Şehriban Aydın, **Yukarı Nasırlı Köyü**, 1973 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Şakir Evin, **Gölbaşı Merkez**, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu, Zabıta.

Şeref Alaboğa, **Kösüklü Köyü**, 1937 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı.

Şeref Çelik, **Çatalağaç Köyü**, 1952 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Muhtar.

Şenel Öztürk, **Belören Kasabası**, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Şerife Çelik, **Çatalağaç Köyü**, (H)1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Tahsin Avcı, **Balkar Kasabası**, 1960 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Memuru.

Tahsin Kuzu, **Çatalağaç Köyü**, (H) 1340 Doğumlu, Okuryazar, Serbest Meslek.

Tevfik Karadaş, **Gölbaşı Merkez**, 1969 Doğumlu, Lisans Mezunu, Yüksekokul Sekreteri.

Turan Saföz, **Gölbaşı Merkez**, 1949 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli.

Türkan Işık, **Belören Kasabası**, 1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

Ümmü Ceviz, **Belören Kasabası**, 1969 Doğumlu, Okuryazar, Ev Hanımı.

Ümmü Kıvanç, **Harmanlı Kasabası**, (H) 1337 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ümmü Tatlı, **Akçakaya Köyü**, 1928 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Ünal Nergiz, **Balkar Kasabası**, 1972 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye Çalışanı.

Vakkas Göksu, **Gölbaşı Merkez**, 1933 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.

Veysel Demir, **Yukarı Çöplü Köyü**, 1953 Doğumlu, Sanat Enstitüsü Mezunu, Emekli.

Yılmaz Öztürk, **Gölbaşı Merkez**, 1956 Doğumlu, Önlisans Mezunu, Emekli Öğretmen-Gazeteci.

Yusuf Çınarlı, **Gölbaşı Merkez**, 1977 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.

Zekiye Nehir, **Gölbaşı Merkez**, 1940 Doğumlu, Okuryazar, Mezunu Ev Hanımı.

Zekeriyya Ergun, **Harmanlı Kasabası**, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Belediye İşçisi.

Zeliha Han, **Yarbaşı Köyü**, 1925 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Zeynep Kösesakal, **Karaburun Köyü**, 1934 Doğumlu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

Zübeyde Çiçek, **Belören Kasabası**, 1967 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

EKLER (A)

Fotoğraf 92: Gölbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm I

Fotoğraf 93: Gölbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm II

Fotoğraf 94: Gölbaşı İlçe Merkezi 75. Yıl Meydanı

Fotoğraf 95: Gölbaşı'nın En İşlek Caddesi
(Turan Özdemir Caddesi)

Fotoğraf 96: Gölbaşı Adalet Sarayı¹

Fotoğraf 97: Gölbaşı Belediye Parkı

¹ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 98: Gölbaşı Futbol Sahası

Fotoğraf 99: Gölbaşı Tren İstasyonu

Fotoğraf 100: Gölbaşı Halk Pazarı

Fotoğraf 101: Balkar Beldesinde Türk Bayrağı

Fotoğraf 102: Gölbaşı Gölü Çevresinde Sazlıklar

Fotoğraf 103: Gölbaşı Gölü Çevre Düzenlemesi

Fotoğraf 104: Gölbaşı Gölü Çevresi Yürüyüş Yolu

Fotoğraf 105: Güneş Batarken Gölbaşı Gölü

Fotoğraf 106: Azaplı Gölü II

Fotoğraf 107: Göksu Çayı (Savran Köyü)

Fotoğraf 108: Gölbaşı'nda Yüzey Şekilleri (Mantarkaya)

Fotoğraf 109: Çelik Köyü Şelalesi

Fotoğraf 110: Keykubat Kalesi (Belören Kasabası)

Fotoğraf 111: Periönü Mevkii (Belören Kasabası)

Fotoğraf 112: Taş Masere (Belören Kasabası)

Fotoğraf 113: Temel Kalıntılarında Roma Harcı (Belören Kasabası)

Fotoğraf 114: Tilki Kalası Mevkii (Belören Kasabası)

Fotoğraf 115: Hüyük (Belören Kasabası)

Fotoğraf 116: Höyük (Belören Kasabası)

Fotoğraf 117: Harmanlı (Büyük Pervari) Ulupınar

Fotoğraf 118: Sırlıklı(Kemerli) Han (Selçuklu Yapısı)²
(Hamzalar Köyü- Meydan Köyü Arası Sırlıklı Yaylası)

Fotoğraf 119: Sırlıklı Han (Arkadan Görünüş)³

² Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 120: Kara Mağara (Çataltepe Köyü)

Fotoğraf 121: Yaylacık Köyü Kaya Mezarları⁴

³ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

⁴ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 122: Roma Döneminden Kalma Şıra Yapım Yeri, Halen Kullanılmakta
(Aşağı Nasırlı Köyü)

Fotoğraf 123: Kızkapanlı Mevkii Ören Yeri (Aşağı Nasırlı Köyü)

Fotoğraf 124: Mendede Höyüğü (Aşağı Nasırlı Köyü)⁵

Fotoğraf 125: Çetin Köprü (Meydan Köyü)⁶

⁵ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

⁶ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 126: Tren İstasyonu Yapıları I

Fotoğraf 127: Tren İstasyonu Yapıları II

Fotoğraf 128: Gölün Başı Mağarası (Aşağı Nasırlı Köyü)

Fotoğraf 129: Aşağı Nasırlı Köyü Tarihi Kalıntıları⁷

⁷ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 130: Akçabel Köyü Tarihi Kalıntıları⁸

Fotoğraf 131: Akçabel Köyü Tarihi Kalıntıları (Dibek)⁹

⁸ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

⁹ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 132: Bastık Kaynatılırken (Belören Kasabası)

Fotoğraf 133: Kurutmak İçin Serilmiş Bastık (Harmanlı Kasabası)

Fotoğraf 134: Hayvan Boynuzuna Örülen Kılıf Boncuklarla Süslenmiş Bir Nazarlık
(Balkar Kasabası)

Fotoğraf 135: Nazardan Koruyacağına İnanılan Kaplumbağa Kabuğu
(Akçakaya Köyü)

Fotoğraf 136: Evi Nazardan Korumak İçin Boynuz Asma Âdeti
(Bağlarbaşı Köyü)

Fotoğraf 137: Evi Nazara Karşı Korumak İçin Alınan Tedbirlerden Biri:
Doldurulmuş Kaz
(Balkar Kasabası)

Fotoğraf 138: Nazara Karşı Üzerlik Tohumu İle Yapılmış Bir Süs

Fotoğraf 139: Muska ve İğdeden Yapılmış Bir Nazarlık

Fotoğraf 140: Evi Nazara Karşı Korumak İçin İğde Dalı ve Nazar Boncuğu

Fotoğraf 141: Evi Nazardan Korumak İçin Kuru Kafa

Fotoğraf 142: Çiçi Mama ve Çocuk

Fotoğraf 143: Ziyaret Yerlerindeki Ağaçlara Çaput Bağlama Adeti (Davut Ziyareti)

Fotoğraf 144: Cem Evinde Dardan İndirme Erkânı

Fotoğraf 145: Dardan İndirme Erkânında Kadın ve Erkekler

Fotoğraf 146: Dardan İndirme Erkânı

Fotoğraf 147: Karayılan'ın Kızı Servi Sevimli¹⁰

¹⁰ Çağdaş Gölbaşı Gazetesi.

Fotoğraf 148: Yarbaşı Köyünden Bir Çift

Fotoğraf 149: Köylüler Fıstık Ayıklarken
(Karaburun Köyü)

Fotoğraf 150: Harmanlı Alabalık Tesisi
(Harmanlı Kasabası)

Fotoğraf 151: Bağ Bozumu Zamanı Köylüler Üzüm Tanelerken

Fotoğraf 152: Büyük Pervari (Harmanlı) İlkokulu Öğrencileri (1936)¹¹

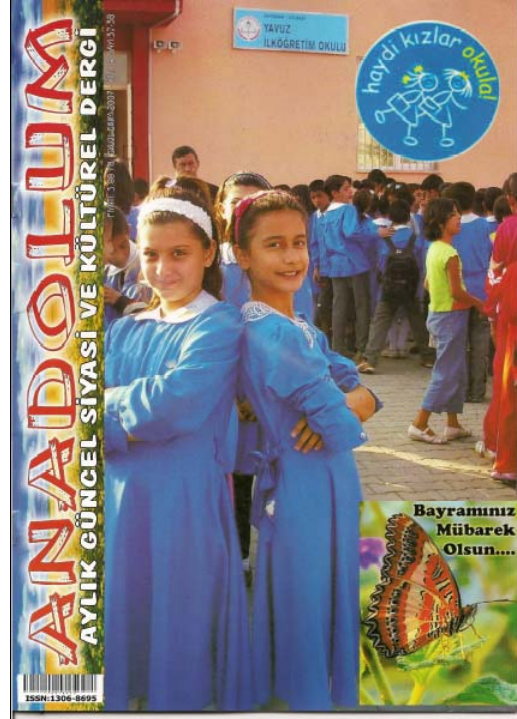
Fotoğraf 153: Sarıkamış Muharebesinde Ruslara Esir Düşen Mustafa Torun¹²

¹¹ (Çevrimiçi) http://harmanli.net/photogallery/atalarimiz_.jpg (25.12.2007).

¹² (Çevrimiçi) http://harmanli.net/photogallery/berber_mustafa_torun.jpg (14.09.2007).

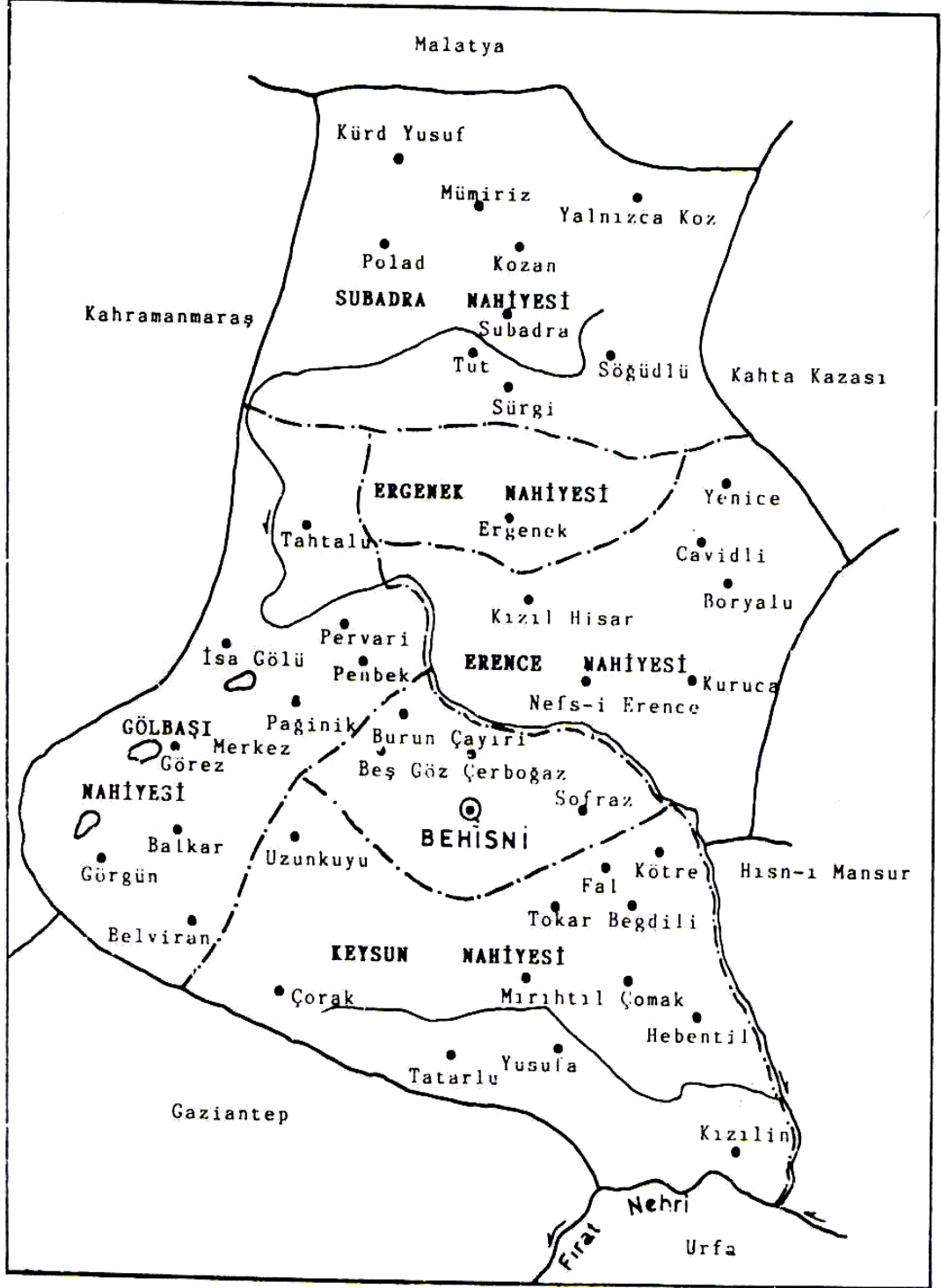

Fotoğraf 154: Mahkanlı Aşiretinden Çobanlar

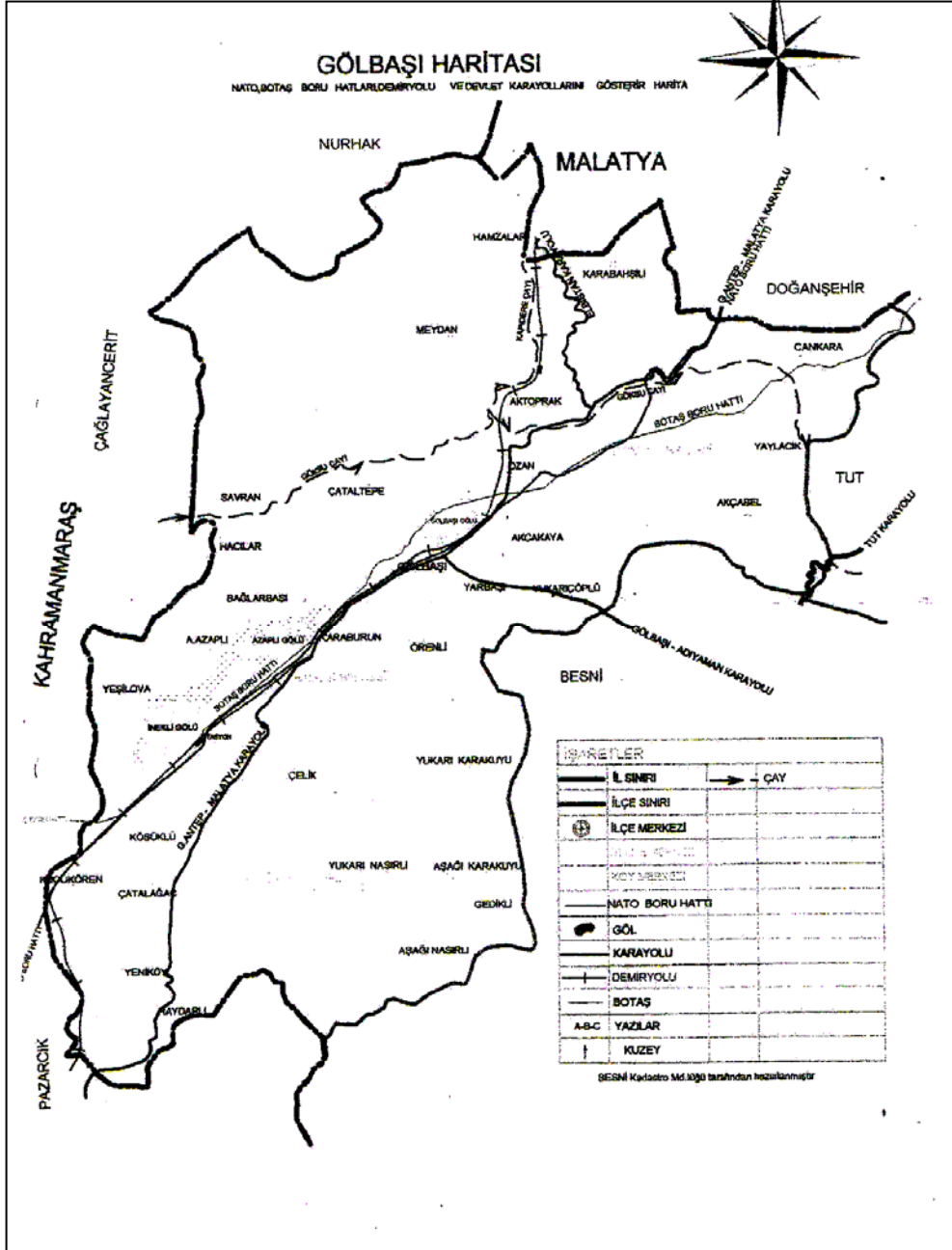
Fotoğraf 155: Anadolun Dergisi

Harita 3: Besni Kazası İdari Taksimatı¹

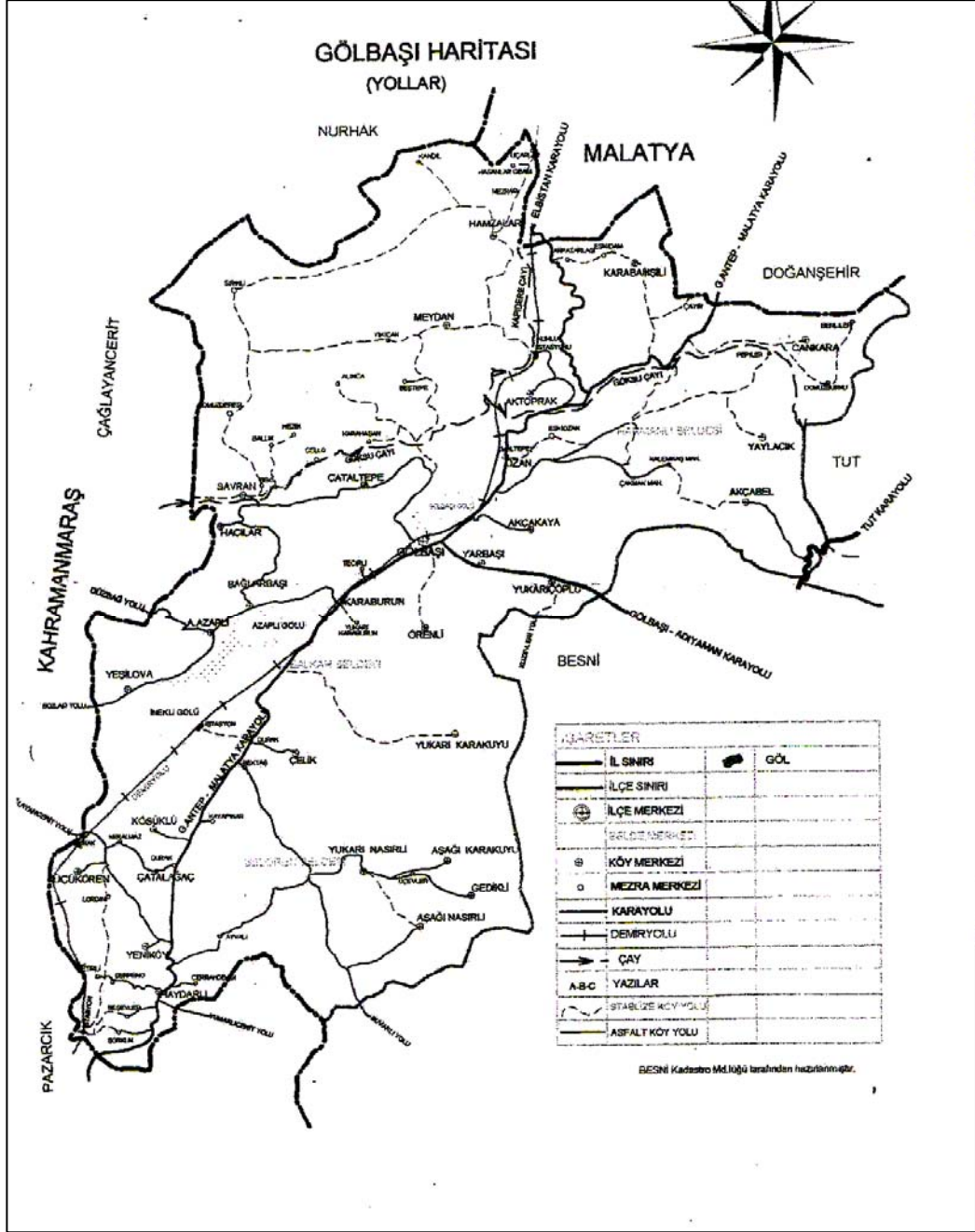
¹ Mehmet Taşdemir, XVI. Yüzyılda ADIYAMAN (Behisni, Hisn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

Harita 5: Gölbaşı'ndan Geçen Kara ve Demir Yolları ile Petrol Boru Hatları³

³ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

Harita 6: Gölbaşı'ndan Geçen Kara Yolları⁴

⁴ Gölbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2006.

Ek 1: Osmanlı Dönemine Ait Bir Gazete ve Gazete Haberi-“İstiklal Mahkemesinde”⁵

⁵ Belören Belediye Arşivi.

ك مدخل او كنده
 ولدی. نام هه اسيله
 بك ساهه مهنه
 كنيش، شيار
 ته سالوزی، هه
 ، بتون چواننده
 تریکی عاداتا لوس بر
 ددهسه كوزه لان
 به ككلیته. فو انز
 ترمزی، پروژور
 متوز نشا ایدلكده
 بوك بر مطبخ،
 ردهیكي خصوصی
 تسخین د ژهه
 سی كوستر شایان
 نده، رنگی بر زمین
 فولید ایدن سولوك
 لی طرف بر حوض
 توی بر ایدوزایی
 جوق سربریایی،
 بانسرا. پوززده
 ساحهده طولانی
 كهسه بر خصوصیت
 پروتسور بولوك
 عاهد بکی سعایی
 متولدا استفاده لمیزی

وقایع دۆله تعقیب ایتكده وسكوله دریش
 ایتكده بولدی قی كوستور.

استقلال حكیم منده

— برنجی صحیفه دن مابده —
 كودن چیفان شیخ محمد رشیدك آداملی طرفندن
 قتل ایدلكاری قاعتی وردی .
 برنج سكره استجواب ایدیلن خاله بل ورنه
 ناحیهسی قره غول قوماندانی ولدی رشید و شیخ
 محمدك قریبندن بولدی و كندیسی . ورسون
 چاوشك فرزه سه اتحاق ایتدیگی زمان قره
 سیلوك بل ورنده تجارته مشغول اولدی ،
 آتامی ناسیری قیسه نده كی مصادمه اساسنده
 كندیسك علیه انداختا ایدیز آراسنده بولدی
 و برسی كون و قوفلوك قتل اساسنده ایتدیگی
 سلاح سلسری طورسون چاوشه خبر
 وردیگی ، چاوشك ایسه هیچ . لانه دار
 اولدیگی سوله نش ، طورسون چاوشك
 رشیدك اجایی ولدی ، بنا علیه ونه ده مدخلدار
 بولغانی لازم كانیگی ادعا ایتدی . وظونلر
 وواجه ایدیلن ووفه دن اوچ آبی سوكره
 طورسون چاوشك قلیله تنظیم ایدیلدی آكاشیلان
 ضبطور قلی او قونق ضبط عمو بایله طورسون
 چاوشك هیمه سی افاداز كراس

بایلت اسبابی سورولشدر . چاوش متغیله
 تحت تأثیرنده قلاق ضیعی پوسورته تنظیم ایتك
 مجبورینده قالدیگی سوله مشدر . حاكه به یاین
 دوام ایدله جكدر .
 تطبیقاتی و هر دلو اسباب استراتی جاح بر
 تاملیلیان .
 موزرون دن سوكره ۱۸۷۰ حرب میدندن
 کیپوز ، بر طرفه . مطله بر باوجرا آده نی ،
 بر آرز او نه ده ساده بر فرانسز ترمه سی بو حربك
 خاطر ای باشاتور .
 ایكینجی موافق ایدیز برون ، رومایلر زمانده تیری
 طاغش بر استاسیون ، ووزلوك ایتكاری سوله بین
 اورمانلره جوار كوزل بر موقع . سولری : سفوق
 تلورونی ، لیتیل ، حدید آرسه نیلی ، آرتیریکلر
 و دیسه بیکلر ایچون بیجه تدوینی .
 نیده برون دن عودته بترول نیلملی كزده ،
 الساس منابع ترونك بر نالی اولان بو معظم
 مؤسسانی كمال حیزله طولاشدی .
 آقسام یه استراز بورعه عودت ایتك .
 قری محمد

شهر یزده بو آی نه ایتنده اجرا ایدله جکی
 یازده یفن نفوس تحریری تحریریه آیک اوتوز برنجی
 جمه كونی باشلا جكدر . بو خصوصه داخله
 و ككنده اجرا ایتدیكیز تحقیقاته نظرأ تحریرك
 اجراسی ایچون هنوز نوسرولانیسی اكال ایدامش
 اولان باغله منطه سنك اكال اجاب ایتكده در .
 اسكیشیر . كی خاهلرك نوسرولانیسی غایله اكال
 ایدلكدر . تحریرك وقت مینده اجراسی ایچون
 شهر امامی ۲۵ كاون اوله قدر باغله منطه سنك
 تیر . دلزك اكاله غیث ایتكده .
 منطه لرك نوسرولی اكال ایدله جك اولورسه
 تحریر بالیجوریه كاون ثابته بدیجمه كونه
 تأخیر ایدله جكدر .
 اسكیشیرده تحریر ایچون تشكيل ایدیلن
 غروب نقاداری ایکی بوزدر . تخمینه نظرأ کیس و باغله
 منطه لری ده ایکی بوز غروب تشكيل ایدله جكدر
 بوسوریلله شهر یزده تحریر اجراسی ایچون درتیوز
 ماورك چالیشمی لازم كه جكدر . تحریرشو برك
 هر طرفنده عین كون وعین سامنده باشلا بقی
 و بركون بجنده اكال ایدله جكدر . قیسا بر زمان
 اول سیواس ولایتده باییلان تحریر نفوس شاستنده
 آلمان رساری مختار بیز كوندمشدر ، آناملولیرك
 تحریر نفوس ایچون جوق اهمیتلی باشلانج اولان
 سیواس تحریر نفوسه عالم اولان بو رساری درج
 ایدبورز .

سیواس هیكلی ایچون تخصیصات
 سیواس ۲۱ (آآ) — سیواس مجلس جموینیسی
 رئیس جمهور حضرت لرینك شهر مزده ركن ایدله جك
 هیكلی ایچون الی بلك ابراقی تخصیصات قبول
 ایتدی .

ایچون قه
 جان قیا
 ونیریکلر
 برقم
 چوق مو
 او كندن
 ۷ دقیقه

لرا قری
 ایدله جك
 بوزده
 مجلس ادا
 لرا حسا
 حایله
 بوزده ا
 مامورین
 ۷،۴۰
 سندینه
 ولا
 ذوق ا
 آط
 آق سرا
 حق بلك
 ا نطالی
 تجارت
 آقره
 خالد فر
 رئیس
 استابو
 میون
 ارضرا
 بلكر
 منبر
 ارزجا
 اورفه
 میون
 بلك ۴
 بلكی
 دایز
 میون

EK B 1: Çeyiz Senedi

Mahmut kızı Sadanın çahiz senedidir

Cinsi	ADEDI	TUTARI
Yoluk	4	130.000
Bakır	25	35.000
Dikiz-makinesi	2	15.000
Tüp Kaz	1	10.000
Samsya	1	2.000
Karyola	1	3.500
Sandık	1	7.000
Büşe	1	10.000
Kilime	2	5.000
Boddanije	1	25.500
Masa	1	1.500
Sandalya	3	1.000
Elbise	2	5.000
Diğer elbise	1	10.000
Çarşaf	2	800
Samsya takımı	1	1.500
Karyola "	1	2.500
Cam eşyası	4	4.000
Kahve takımı	1	1.500
Hamam "	3	1.000
Daha evinin verdiği çahiz		249.300
Cinsi	ADEDI	TUTARI
Masa silâsü	2	20.000
Karyola takımı	1	1.000

Namozla	2	10.000
Çarşaf	3	15.000
Çay takımı	1	3.000
Yoluk	1	5.000
Samsya takımı	1	8.000
Dilber	10	20.000
Karyola takımı	4	6.000
Mutfak takımı	1	1.000
Büşe takımı	1	2.000
Nişan elbisesi	1	20.000
Kahve Bakır	1	1.000
		157.000

Yukarıdaki cinsi adettaki tutarı kilitlenen mahmut kızı Sadanın çahiz senedidir şahitler huzarında kendisine vermiştir.

Sahit
 İhsan Döğen
 Recep Çopur

18-1-1998

Bütün eşya muhter mahallikadır

249300
 255700
 266000
 264000

ÖZ GEÇMİŞ

01.03.1980 tarihinde Adıyaman iline bağlı Gölbaşı ilçesinde doğan CebraİL GÖKSU, ilk ve orta öğrenimini Gölbaşı ilçesinde tamamladı. 1999 yılında Sağlık Meslek Lisesi mezunu olarak ÖSS sınavına girdi ve Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nü kazandı. 2000 yılında Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde sağlık teknisyeni olarak göreve başladı. Aynı yıl içerisinde Pamukkale Üniversitesi'nden Niğde Üniversitesi'ne yatay geçiş yaptı ve 2003 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2005 yılında kurumlar arası naklen atama yoluyla Adıyaman iline bağlı Gölbaşı ilçesinin Belören kasabasında öğretmenlik mesleğine başladı. Aynı yıl Niğde Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Bilim Dalı'na yüksek lisans öğrencisi olarak kabul edilen GÖKSU, halen yüksek lisans eğitimine ve öğretmenlik mesleğine devam etmektedir.